

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

30th

Anniversary
Huachiew Chalermprakiet University

วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์

Liberal Arts Review

文学院学报

ปีที่ 18 ฉบับที่ 2 มกราคม - มิถุนายน 2566

ISSN 1905-2863 (Print) ISSN 2730-2296 (Online)

- Thai Expatriates' Perspectives of Service Quality in Alternative State Quarantine (ASQ) Hotels
- ประสิทธิภาพการยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง
- การประยุกต์ภูมิปัญญาการย้อมผ้าด้วยยางไม้สู่แนวคิดหัตถอุตสาหกรรม
- แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี
- การพัฒนานวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุงดงบั้งสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
- ชีวิตประวัติพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเชิงจ้วนแปล: ผู้แปลคัมภีร์มหายานพากย์จีนชุดแรก
- ความสัมพันธ์ระหว่างผังสถาปัตยกรรมวัดราชโอรสารามกับวรรณกรรมพุทธมหายานไซอิ๋ว
- ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565
- การศึกษาลักษณะสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐาน ถึงระดับต้นที่มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้แตกต่างกัน
- แม่น้ำเจ้าพระยากับการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้เรียนชาวจีน
- ภาพแทนหญิงไทยในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566
- นัยและภาพสะท้อนทางการเมืองจากความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างสยามและจีนใน สมัยสมเด็จพระนเรศวร

วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์

ปีที่ 18 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2566

ISSN 1905-2863 (Print) ISSN 2730-2296 (Online)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานด้านศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์ของคณาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
2. เพื่อเป็นสื่อการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ทางวิชาการด้านศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ขอบเขตเนื้อหา

วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์รับตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ สาขารัฐศาสตร์และภาษาศาสตร์ วรรณคดี รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จิตวิทยา ศาสนา ปรัชญา การท่องเที่ยว และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กำหนดเวลาการเผยแพร่

วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์กำหนดเวลาการออกวารสารปีละ 2 ฉบับ คือ

ฉบับที่ 1 ตีพิมพ์เผยแพร่ เดือน มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 ตีพิมพ์เผยแพร่ เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม

ข้อกำหนดของบทความที่ตีพิมพ์

บทความทุกบทความที่ตีพิมพ์ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Reviewed) ในสาขาวิชานั้น ๆ ไม่น้อยกว่า 3 ท่าน โดยเป็นการประเมินแบบ double-blinded review

ที่ปรึกษา

อธิการบดี : รองศาสตราจารย์ ดร.อุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์

รักษาการคณบดีคณะศิลปศาสตร์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิก สุนทรธัย

ลิขสิทธิ์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ 18/18 ถนนเทพรัตน (บางนา-ตราด) ตำบลบางโฉลง
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10541 โทร. 0-2312-6300 ต่อ 1431 โทรสาร. 0-2312-6417

Website: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/larhcu/index>

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พัชรา กวินกุลเศรษฐ์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.วัชร งามจิตรเจริญ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ กุลวดี มกราภิรมย์

รองศาสตราจารย์ ดร.พจน์ ตั้งยืนยง

รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม

รองศาสตราจารย์ ดร.กนกพร นุ่มทอง

รองศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา รุ่งเรือง

รองศาสตราจารย์ ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ผลดี

รองศาสตราจารย์ ดร.อธิปัตย์ บุญเหมาะ

รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญประภา ภัทรานุกรม

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ บัวสุข

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาจ พุกสวัสดิ์

รองศาสตราจารย์ ผกาศรี เย็นบุตร

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไล ลิ้มถาวรนนท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิธอร พรอำไพสกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพดล พรามณี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณพร บุญญาสถิตย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพันธ์รัตน์ กาญจนบุญชู

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณิดา เลอเลิศยุติธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฤดี กมลสวัสดิ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ เวศร์ภาดา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชรพล วิบูลยศรีน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศรา สุกเพชร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คำแหง วิสุทธางกูร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒิพงษ์ ทองก้อน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชนิพร ศรีรักษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐา คำชู

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เด่นชัย ปราบจันดี

อาจารย์ ดร.นพวรรณ นิมรอลลาภ

อาจารย์ ดร.สุธิดา สุนทรวิภาต

อาจารย์ ดร.พัชรินทร์ บุรณะกร

อาจารย์ ดร.วริยา ภัทรภิญโญพงศ์

อาจารย์ ดร.ขวัญชนก สืบสุข

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะดุริยางค์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธนบุรี

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

อาจารย์ ดร.กรวรรณ ฎีกาวงค์
อาจารย์ ดร.จันทนา ยี่มน้อย
อาจารย์ ดร.พันธุ์วี ณ ลำปาง
อาจารย์ ดร.จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ
อาจารย์ ดร.นัฐธิดา บุญอาทิตย์เจริญ
อาจารย์พรพรรณนต์ เลิศเฉลิมทิพากุล

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำฉบับ (peer review)

ศาสตราจารย์ ดร.จรัสศรี จิรภาส

ศาสตราจารย์ ดร.มานพ ชูนิล

รองศาสตราจารย์ ดร.กนกกานต์ แก้วนุช
รองศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์
รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนา รณเกียรติ
รองศาสตราจารย์ ดร.ประทับใจ สุวรรณธาดา
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พระมหาอานนท์ อานันโท

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรพงศ์ ไชยฤกษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณราย ชาญศิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภพ สวัสดิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชรภรณ์ ดิษฐบ้าน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐิภาณ สุทธิกุลบุตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา พงศ์กิตติวิบูลย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรพนัช ตั้งเชื่อนขันธุ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณพร บุญญาสถิตย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ อิมสำราญ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรรณพร สิริโรจน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นุชนางค์ ชุมดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ไศรยา วัฒนสถิตพงษ์
อาจารย์ ดร.ทัศนีย์ นาคเสนีย์
อาจารย์ ดร.อนันต์ เขียวชาญกิจการ
อาจารย์ ดร.เจษฎา นิลสงวนเดชะ
อาจารย์ ดร.เอกนรินทร์ จิรชีวิวงศ์
อาจารย์ ดร.ปองกมล สุรัตน์

สถาบันเอเชียศึกษา มหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศปักกิ่ง
ประเทศจีน

คณะศิลปศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระ
นครเหนือ

คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
วิทยาลัยพุทธศาสน์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะผลิตภัณฑ์การเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
คณะภาษาและวัฒนธรรมจีน มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัว
เฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุตรธานี
คณะกรรมการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านจอมบึง
คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อาจารย์ ดร.อิทธิรา อ่อนคำ
อาจารย์ ดร.ดิเรก หงษ์ทอง
อาจารย์ ดร.วิศรา อนันต์โท
อาจารย์ ดร.จินิกันต์ สังข์สุวรรณ
อาจารย์ ดร.ณัฐกานต์ นาคนวน
อาจารย์ ดร.ทิพย์สุดา ตั้งตระกูล
อาจารย์ ดร.เทวากร คำสัตย์
อาจารย์ ดร.พวงชมพู โจนส์
อาจารย์ ดร.นัฐธิยา บุญอาพัทธ์เจริญ
อาจารย์ ดร.รพีพรรณ เพชรอนันต์กุล

กลุ่มภาษาเพื่อการสื่อสาร สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
คณะการจัดการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยบูรพา
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
สำนักการศึกษาทั่วไป สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
วิทยาลัยศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

คณะผู้จัดทำ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พัชรา กวินกุลเศรษฐ์
อาจารย์ อรรถสิทธิ์ สุนาโท
อาจารย์ จิรตรี เรืองเขียน
อาจารย์ ดร.จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ
อาจารย์ ดร.จันทนา ยี่มน้อย
อาจารย์ ดร.จิตติณชูลี บุญช่วย
อาจารย์ อุจฉริต์ อาจารย์ศิริกุล

อาจารย์ ดร.ขวัญชนก สืบสุข
อาจารย์ นริศรา เกตวัลท์
อาจารย์ สุดาร์ตน์ จันทรเพิ่มพูนผล
อาจารย์ Dery Nanquil Panes
อาจารย์ Lamarca Chiara Ayn Joven
อาจารย์ Peter Snashall

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดำเนินการเพื่อส่งเสริมเผยแพร่ และเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ทางวิชาการด้านศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของคณาจารย์ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 ช่วงเดือนมกราคม – เดือนมิถุนายน และฉบับที่ 2 ช่วงเดือนกรกฎาคม – เดือนธันวาคมของทุกปี

วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 18 ฉบับที่ 2 นี้ มีบทความตีพิมพ์ทั้งหมด จำนวน 12 เรื่อง แยกเป็นบทความวิจัยภายนอก จำนวน 11 เรื่อง และบทความวิชาการภายนอก จำนวน 1 เรื่อง โดยมีเนื้อหาทั้งด้านภาษาศาสตร์ การท่องเที่ยว วรรณกรรม วรรณคดี และศิลปวัฒนธรรมที่มีสาระสำคัญน่าศึกษาอย่างยิ่ง

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาและสาระของบทความทั้งหมดในฉบับนี้ จะให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านทั้งในด้านองค์ความรู้และโลกทัศน์ที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ ตามที่ผู้เขียนแต่ละท่านได้ศึกษาค้นพบไม่มากนักน้อย และหากท่านประสงค์จะสมัครเป็นสมาชิกหรือเขียนบทความส่งมาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ ก็สามารถติดต่อได้ตามรายละเอียดที่อยู่ท้ายเล่มของวารสาร ท้ายที่สุดนี้ กองบรรณาธิการต้องขอขอบคุณสมาชิกวารสารทุกท่านที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีเสมอมาไว้เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พัชรา กวินกุลเศรษฐ์)

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
บทความวิจัยภายนอก	
● Thai Expatriates' Perspectives of Service Quality in Alternative State Quarantine (ASQ) Hotels Thareethip Laowirojanakul and Phitak Siriwong	1-17
● ประสบการณ์การยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง Self- Acceptance Experiences of Dependent Older Adults จันทิกา ลิ้มพงศธร และ อรัญญา ต๋ายคำภีร์	18-40
● การประยุกต์ภูมิปัญญาการย้อมผ้าด้วยยางไม้สู่แนวคิดหัตถสุนทรีย์ Apply the Wisdom of Fabric Dyeing With Resin to Aesthetically Pleasing Handicrafts ดวงใจ อุชชิน และ ขจรศักดิ์ นาคปาน	41-63
● แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบ คาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี Guidelines for Enhancing the Responsible Behavior of Tourists in Low Carbon Tourism towards Sustainability in Baan Tham Suea Community, Kaeng Krachan District, Phetchaburi Province รัชชกร จรวิรัตน์ สุวดี บุญมาจรินนท์ และ ธนวัฒน์ เพชรพันธ์	64-82
● การพัฒนานวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนใน โรงเรียนบ้านวังสะพุง ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย Innovation Development FROM Folk Art to Promote the 2st Century Learning Skills of Students in Ban Wang Saphung School, Wang Saphung Sub-Dsitrict, Wang Saphung Dsitrict, Loei Province ภัทธริรา ผลงาม และ ณสรวง ก้อนวิมล	83-99
● ชีวิตประวัติพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเซิงจ้วนแปล: ผู้แปลคัมภีร์มหายานพากย์จีนชุดแรก The Biography of Lokakṣema in the Gaoseng zhuan: the first translation of Chinese Mahā yā na Sū tras ประภากร พนัสติษฐ์ วิไลพร สุจริตธรรมกุล และ เมธี พิทักษ์ธีระธรรม	100-123
● ความสัมพันธ์ระหว่างผังสถาปัตยกรรมวัดราชโอรสารามกับวรรณกรรมพุทธมหายานไซอิ๋ว The relationship between the Architectural Plans of Wat Ratcha-Orasaram and Mahayana Buddhist literature-XIYOUJI วชิรวิทย์ ตั้งธนานุวัฒน์	124-144
● ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 Reflections of the Marginalized in Thai Novels, from 1997 to 2022 ZHILAN XU และ พัชรินทร์ บุรณะกร	145-168

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทความวิจัยภายนอก	
● การศึกษาลักษณะสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียน ชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นที่มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้แตกต่างกัน A Study of the Characteristics of Thai Tone Mark Symbols Found in Thai Textbooks for Foreign Learners at the Fundamental and Beginner Levels for Different Purposes สุวัณชัย คชเพต	169-196
● แม่น้ำเจ้าพระยากับการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้เรียนชาวจีน Chao Phraya River and the study of Thai for Tourism for Chinese Learners XIDAN ZHANG และ นิธิอร พรอำไพสกุล	197-215
● ภาพแทนหญิงไทยในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 Representations of Thai Women in Reincarnation Thai Drama Series During 2008-2023 Yang Chan และ จันทร์สุตา ไชยประเสริฐ	216-244
บทความวิชาการภายนอก	
● นัยและภาพสะท้อนทางการเมืองจากความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการ ระหว่างสยามและจีนในสมัยสมเด็จพระนเรศวร สำราญ ผลดี	245-261

Thai Expatriates' Perspectives of Service Quality in Alternative State Quarantine (ASQ) Hotels

Thareethip Laowirojanakul

Assistant Professor, School of Hotel and Culinary Business

Faculty of Tourism and Hospitality, Dhurakij Pundit University

Phitak Siriwong

Associate Professor Dr., Marketing Program

Faculty of Management Science Silpakorn University

Email: thareethip.tak@dpu.ac.th

Received: April 26, 2023 Revised: August 17, 2023 Accepted: December 20, 2023

Abstract

The purpose of this research was to 1) study managerial concepts of alternative state quarantine (ASQ) hotels regarding good service quality from the viewpoint of Thais living abroad before returning to Thailand and 2) develop a grounded theory of ASQ hotels' service quality from the viewpoint of Thais living abroad. This is a qualitative study to derive a theoretical conclusion from the experience of Thai nationals living overseas who had previously stayed at ASQ hotels. The researcher chose purposive sampling techniques and collected data by using in-depth interview, documentary study, observation and note-taking in March 2021. The key informants were 16 Thais who had lived abroad for a year and visited Thailand at least once. The study showed that the service quality of ASQ hotels consists of 10 dimensions; 1) Hotel 2) Hotel's product 3) Health 4) Wellness 5) Hotel's guestroom 6) Hospitality 7) Hygiene 8) Hi-technology 9) High safety and 10) Host. In addition, it appeared that these 10 elements can be classified based on four dimensions; assurance, trustworthiness, responsiveness, and customer insight, which are recommended for the hotel business to reach the expected service quality for Thais. This includes meeting their expectations for both tangible and intangible services. Moreover, ASQ hotel service quality was found to correlate with customer's expectations, perceptions of service quality, satisfaction and decision-making. Finally, it is concluded that the higher overall service quality perceived by Thais, the more likely they are to be satisfied and consequently recommend the hotels' hospitality services.

Keywords: Alternative State Quarantine (ASQ), Thai expatriate, service quality, COVID-19

Introduction

The novel human coronavirus disease (SARS-CoV-2), known as COVID-19, was first found in China in late 2019. The virus has impacted health, society, and the national economy (Fareed et al., 2020). The number of Thai people infected with the virus has increased so quickly that the government imposed measures to lock down the country. The tourism industry grew well in 2019 but sharply declined in 2020. The inbound tourists to Thailand declined by 83.2%. The suspension and closing of business operations not only occurred to the tourism industry but also the hotel industry (Fjällman, 2020). The accommodation income declined by 76.8%, its average accommodation income per head declined by 73.1% or 331 baht per night. It can be said that COVID-19 is a key problem of abnormal situation (Nookur, 2022) and obstacle to the travel and tourism industry around the world (Yang, Zhang, & Chen, 2020).

While foreign travelers tended to lessen their overseas travel because of their awareness to avoid infection of COVID-19, there were groups of travelers who had opposite ideas. They were Thai nationals who had been staying and working overseas. They felt insecure with the surrounding situations there and wished to come back to their homeland. Department of Consular Affairs (2020) revealed that Thai nationals overseas or Thai expatriates thought of their homeland and wanted to go back to rest and stay close to their families and relatives. They were concerned about the COVID-19 pandemic in the countries where they had been living. The high-stress environment of the ongoing COVID-19 pandemic caused their intentions to leave the host country (Koveshnikov, Lehtonen & Wechtler, 2022). Their home return was considered by the Thai government. Article 9 was also issued for the facilitation of inbound foreign travelers. Quarantine is a measure to cope with inbound travelers. The Thai nationals and the foreign travelers may choose to stay in State Quarantine (SQ) hotels or alternative state quarantine (ASQ) hotels at their own expense. The patients under investigation (PUI) may choose to stay in 137 hotels and resorts approved as the ASQ hotels for 14 days seen as self-isolation from the infected patients. It is a way to support hotels and resorts to earn some income in the crisis period. At the same time, it is a channel for hotels and resorts to propagate their brands, identify characteristics and build a positive attitude with their customers. Overseas Employment Administration Division (2020) reported there were 1,317,678 Thai nationals living abroad and had sent money back to Thailand around two hundred thousand million baht. They return to Thailand each year with an average length of stay of 30 days, spend at least 90,000 baht, and prefer to choose a service from ASQ rather than SQ (Taki, 2021). It is a good channel for hotels to build awareness of service quality to their prospective customers and the advantages of the hotels when situations return to normal.

From the above information, it was found that there were still a few questions on the Thai expatriates, especially in the hotel business. So the researcher desires to study the perspectives of Thai expatriates on the service quality of alternative state quarantine hotels for (1) developing managerial concepts of ASQ, (2) establishing a grounded theory indicating the ASQ service quality, and (3) proposing effective business operations managerial guidelines of the ASQ. This would be a guideline for management quality improvement and a tool to build marketing strategies suitable to the prospective Thai expatriates customers and a new normal-service model to hotel business operators.

Literature Review

Alternative State Quarantine (ASQ)

Thailand has been facing and suffering from several COVID-19 waves during the pandemic. The Thai Ministry of Public Health then implemented a quarantine program for every international traveler to undergo a mandatory 14-day quarantine (TAT news, 2021) either at private alternative state quarantine (ASQ) facilities or state-run, for example, government-accredited hotels or hospitals, and ASQ bookings are paid for by the traveler. An ASQ hotel is required to monitor quarantined individuals as a partner with a hospital for signs and symptoms of COVID-19 by testing twice on Days 0–5 and Days 11–13 after entering Thailand and offer packages including accommodation, 3 meals per day, airport transfers, and so on.

Thai Expatriate

Expatriate, in the simplest form, means a person has been living abroad (Collins Dictionaries, 2011), outside their home country (Oxford Dictionary of English, 2015), for varying lengths of time (Cleveland, Mangone, & Adams, 1960; Copeland & Griggs, 1985; Fechter, 2007; Lay, 1925), with a mission of something. They are living somewhere outside of their home country, determined by their passport and citizenship, and undertaking a change in the dominant resident place (Andresen et al., 2014). They can also be anybody who might eventually live there permanently for paid or unpaid employment, from professional, occupation, politics, family and personal life, and personal finances (Andresen, Biemann, & Pattie, 2015; Dickmann et al., 2008; Hippler, 2009; Selmer & Luring, 2011). Thai expatriates then refer to those Thai nationality living abroad, out of Thailand, their origin place or home, for some purposes, such as overseas employees, housewives/husbands, students, and more for temporarily or permanently, and return to home country within a brief period (Harvey, 2009; Toren, 1976). Thai expatriates returning from abroad to their home country will get closer to their own language, reconnect with cultural roots, and feel the sense of warmth, including experience local cuisine, visit tourist sites they've heard about, and engage with local people which

are reminding them the old memories and nostalgia of Thai. Staying at hotels during their visit can boost domestic tourism and also contribute the hotel to increased revenue from bookings, dining, and other hotel services, as well as patronize the local economy, whether through spending in nearby shops and restaurants or participation in the tourism sector.

Service Quality

Service quality is significant because reputation, trust, and good image occur from good service (Alhelalat & Habiballah, 2017) and it results in behaviors (Forte et al., 2018) and planning (Malik et al., 2020). It can be used as an indicator of customer's satisfaction (Yilmaz, 2020), directly related to service quality (Ciftci et al., 2020; Welthagen & Lötter, 2020), such as tangibility, reliability, responsiveness, assurance, and empathy (Zeithaml et al., 1996), lead to sustainable business development (Yuliantoro et al., 2019) in the form of word-of-mouth, and it becomes the loyalty in the long run. In contrast, if the service is not qualified enough to meet the customer's expectations (Dotchin & Oakland, 1994; Donnelly, Shiu, Dalrymple, & Wisniewski, 1996), they may have dissatisfaction and express some negative feedback to the hotel. High-quality products and services business typically have higher market share. Business with perceived high quality "goods" and "services" typically had a higher return on investment, market share, and asset turnover than low-quality business (Ghobadian, Speller, & Jones, 1994). It helps businesses to differentiate themselves from others and affects both existing and potential customer repurchase intentions. To compete successfully in a new normal competitive environment, affective, cognitive, and as well as emotional components of customers' satisfaction need to be particularly attended to (Wang, Vela, & Tyler, 2008). Hotel guest's perspectives of the service quality commonly vary across different types of hotels (Lai and Hitchcock, 2016).

Methodology

This research is qualitative research and the methodology is grounded theory which emphasizes the creation of collected data from a group of key informants with preconceived assumptions or existing theories. The study was approved an ethical certificate number 022/63NA by Human Research Ethics Office Dhurakij Pundit University. Theoretical sampling techniques were chosen by a predetermined selection process and data were collected by using in-depth interviews, documentary studies, observations, and notes taken in March 2021. The key informants were 16 Thais who have been living abroad for at least a year. The data were obtained by transcribing verbatim transcripts of the interviews and verifying the validity of the data. Subsequently, data analysis in qualitative research discovers from words, the data were explored by coded, categorized, and themed to establish temporal hypotheses. The temporal hypotheses were applied to interpret

to find an explanation for the phenomena. The temporal hypotheses and empirical data were validated employing theoretical sampling to test the suitability and validity of the theory until the theoretical saturation was reached (Guest et al., 2006). Finally, the theoretical conclusions were simulated in the form of a conceptual model as appropriate to explain the phenomena that arise, called the grounded theory (Glaser & Strauss, 1967).

Research Scopes

To understand the concept of ASQ hotels management, the literature review and research works were used as a guideline for in-depth interviews concerning service quality with abroad-live Thais who had previously experienced with ASQ hotels. This will be beneficial to the management of ASQ hotels. Key informants were 16 Thai expatriates who have resided abroad for more than one consecutive year; 6 from Asia, 5 from Europe, 4 from the United States of America, one from Australia, and one from Southeast Asia. Homogeneous samples were obtained by purposeful theoretical sampling techniques. A few key informants are friends and acquaintances of the researcher who currently reside abroad and the rest of them were introduced using the snowball sampling method; a recruitment technique in which research participants are asked to assist researchers in identifying other potential subjects. An online in-depth interview was provided via Facebook Messenger due to the distance and the key informants' convenience. Additionally, semi-structured interviews (Schmidt, 2004) were used in one-on-one interview methods. The data from in-depth interviews were collected from the key informants in March 2021. Key informants and theoretical sample selection: Theoretical sampling of the key informants met the research objectives. A specific homogeneous sample was selected and interviewed in a semi-structured individually (one-on-one interview) of individuals who have continuously resided abroad for at least one year.

Research Instruments

The researcher interviewed documents and research related to the ASQ hotels. Open-ended interview questions which were consistent with the research objectives were used. A personal computer was used to record conversations between the researcher and 16 key informants as well as was used to analyze the recorded data. A field Notebook and iPad were used to record information during interviews with key informants and to formulate temporal hypotheses in the data analysis. A triangulation method was used in this study for the data triangulation reliability (Creswell, & Creswell, 2017). The recorded information was transcribed word by word, encoded, classified, sourced from the informant relation, linking the information into main items, and then created into temporary hypotheses. They were cross-checked with empirical data by theoretical sampling to find data suitability and correctness until it reached theoretical saturation (Guest et al., 2006).

Results

1. ASQHSQ

Managerial concepts of the Thai expatriates' perspectives of service quality in ASQ hotels before returning home. From the data analysis, the results of the study indicated that the ASQHSQ could be classified into 10 elements as follows:

1.1 The establishment

The key informants realized that quarantine is a method to show that they are careful and responsible to society. They accepted all the quarantine conditions when returning to Thailand even though they felt that it was a burden. However, they expected to stay in ASQ hotels rather than in SQ hotels to avoid staying with unfamiliar individuals. An informant said that rooms provided in SQ hotels were insufficient. They did not want to risk sharing a room with whom they were not acquainted. The ASQ hotels are advantageous to the customers because they can search for information and details of the hotel before making a reservation. Information including brand, reputation, image, and service was once considered important; however, these days online reviews and advice from friends are more crucial in decision-making. One of the key informants said that at first, he was not sure about the information on the web, but he gained confidence after obtaining a recommendation from his friend. A famous hotel and a hotel with a good image may induce confidence and build the trust of customers, but in reality, ASQ service is a new issue and a niche market in the new normal society. If the hotel service in the customer's quarantine is satisfying at first, it will become acceptable, and used as a word-of-mouth impression for the customers in the end. This is the second example of listed material.

1.2 Package

A hotel package is a measure of choice to quarantine customers. The studies indicated that the package room rate of ASQ hotels in Thailand was from 27,000 (\$900) to 300,000 (\$10,000) baht. The 14-night package covers other services, such as airport transfer, view from the room, natural scenery, COVID testing process, food quality, and emergency medical service. The ASQ hotels may offer one or more packages depending on price rates and services.

The factors in a hotel's product package management consist of:

Information and Public Relations

A majority of key informants discovered that the basic service in each package was quite similar, but the difference was in some services. The hotels should present interesting and distinguished information with accuracy, pictures, and video clips. Building empathy and resolving suspicion at once can convince the prospective customer's decision more quickly.

Distribution Channels

Most key informants searched for ASQ hotels' information through online media. The hotels should publicize their products through the mentioned channel and develop artificial intelligence (AI) in chatbots. The quick and comfortable access to the hotel's information will impress the customers.

Price

A majority of key informants estimated their basic capacity and hotel's product with reasonable price and service in a package from 30,000 to 60,000 baht. Since their return to Thailand, the customers must have extra expenses, such as flight tickets and local transportation. The ASQ hotels are just for temporary accommodation, so they have to economize. If the ASQ hotels can offer a necessary fundamental service at the expected price, it will help increase the number of customers from the Thai nationals overseas and save the state budget for State Quarantine.

Partner-Hospital

All key informants opined that although the hotel's medical service standard and certified document were presented together with the package, they still expected confidence in the brand and image of the partner hospital. If the hotels can have MOU with famous and trustable hospitals, that can create customer's confidence, satisfaction, and decision in the hotel's services.

1.3 Wellness

All key informants said that they were worried about their health conditions while staying in the ASQ hotels since they had limited space, could not do activities freely, and had less physical movement. Providing in-room wider space for sufficient exercise or a specific area of the hotel, such as garden, swimming pool, and fitness room, and providing sufficient nutritious food will help relieve their physical and mental health concerns, and also help them decide to choose the right hotel.

1.4 Rehabilitation

All key informants realized and agreed upon requirements for COVID quarantine of risky people coming from foreign countries. The daily news of the COVID-19 pandemic has increased their stress and anxiety. Freedom to choose activities and foods can be limited, thereby increasing the feeling of depression and isolation. Options for activities for mental rehabilitation can ease these tensions. According to some of them, the food options are acceptable; however, more varieties of spicy foods would be preferable. In addition, sitting on the terrace watching the Chao Phraya River and breathing in the earthy smell from the rain could be astonishing. Authentic Thai foods, the scenery from the terrace, the odor of herbs, soft bed, and so on. can help the Thai expatriates relieve the anxiety and stress. If the hotels can propose activities of both physical and mental

therapy to their customers, that is the hotels' aspiration; to draw customers' satisfaction and lead themselves to overcome their competitors.

1.5 Guest Room

The key informants realized that the hotel's standard room size (25-30 square meters) is suitable for the quarantine. However, they expect a spacious room, some extra furniture, a terrace view, a water heater, and sufficient lighting. The conditions and quality of in-room equipment should be regularly checked and maintained. Good in-room equipment can help reduce complaints, dissatisfaction, and the awkwardness of technicians to repair equipment in the room.

1.6 Hospitality

From in-depth interviews, the necessary service requirements in quarantine can be classified as follows:

Food Delivery Service

Since the customers cannot go out to eat, as usual, they have to choose the food from the menus provided and wait for the food to be delivered and placed in front of their rooms three times a day. The food may not match with their taste and favor. If the hotel can design more options with qualified raw materials, cleanliness, and taste, and add more channels in food delivery and food from home, that will make the Thai nationals overseas feel warm and impressive. This distinguished aspect can draw customers and make them choose the hotel for their stay.

Clean-Up Service

The key informants mainly preferred weekly clean-up service only 1 -2 times to avoid close contact with other people. If the hotel organizes service management systematically with less time, as well as provides cleaning equipment inside the room, this shall bring Thai expatriates to gain satisfaction and increase their confidence in the cleanliness they receive.

Laundry Service

Most informants do not want to have to pay extra for laundry service and prefer to do it themselves as mostly are casual outfits worn only inside the room. If the ASQ hotels prepare equipment for washing and drying, it shall help reduce the laundry request. In addition, the appropriate price list of laundry will attract more customers.

Facilities

All key informants mutually cognized of how important hotel facilities were provided inside the room as they were used daily. It can be classified as follows:

Electrical devices

They all need to receive basic appliances and regular use such as hot kettle, microwave, refrigerator, and hairdryer. Those shall be provided by the hotel to avoid requests and avoid close contact between customers and staff.

Cleaning supplies

It comprises essential washing products including detergent and liquid detergent which the hotels shall prepare to let customers be responsible for themselves and also keep social distancing.

1.7 Hygiene

The key informants all admitted hygiene and cleanliness were the most important measure. They are deeply concerned about being both spreaders and infectors of COVID-19. If the medical officials work concisely, as well as, the hotels usually secure sanitation on a doorknob, staircase handrail, or elevator button, along with, set up the cleaning standard and performing the service of hygiene to make “the second home” atmosphere secured and safe, these will make customers courageous in the face of COVID-19 pandemic.

1.8 Modern Technology

All key informants agreed that the important and inevitable features that should be provided were Smart TV and free Wi-Fi high-speed internet, which they expected not to pay as an extra cost. It should be included in the package of stay due to its necessity at present. If the hotels prepare the service of Smart TV or any high technology equipment, this will fulfill customers' requirements, enhance the brand image of their business, and lead to brand loyalty in the future.

1.9 Safety

The safety measure is expected to be essential not less than other issues as a consequence of the key informants attached with the hotels upon arrival at the airport. One of the informants referred to a sharing YouTube clip about the commute to the hotels and mentioned that “it would have been good if the driver had not texted and taken a selfie himself while driving on the expressway.” This message reflects the recklessness of staff and would lead to the satisfaction, image, reputation, and quality of services of the ASQ hotel. Especially if these messages have been shared and posted on social media, the hotels may get less credibility and fewer customers although other services are still running well.

1.10 Host

It is expected from the key informants that the hotel staff who are the good hosts shall have no COVID-19 during their stay at the hotel. Keeping a social distance, providing only essential services,

performing service psychology, understanding customers' emotional needs will minimize uncomfortable feelings and raise customers' positive impressions.

2. A grounded theory indicates service quality expected by the Thai expatriates on ASQ hotels before returning to Thailand.

The service management's perceptions in ASQHSQ of Thai expatriates before returning to Thailand shall be designated into 10 elements; 1) the establishment, 2) package, 3) wellness, 4) rehabilitation, 5) guest room, 6) hospitality, 7) hygiene, 8) modern technology, 9) safety, and 10) host. It appeared that the 10 elements shall be classified to analysis about the 4 dimensions' gaps as follows:

Assurance - It generates reliability to customers to reach their expectations with reputation, image, physical appearance, and best service quality comprising two services: hotel and product.

Trustworthiness - It means regularity and accuracy in service management led to trust during the service consisting of 3 elements of service quality: health, hygiene, and safety.

Responsiveness - It represents rapidity and efficiency of problem-solving to make customers feel highly impressed, consisting of 4 service quality elements: hospitality, technology, hotel's room, and host.

Customer's insight - It is the way to find out customer's information in terms of sentiment, attitude, and behavior which are significant to their belief, worthiness, and acceptance to respond to customer's need for healing.

In addition, the 4 dimensions of service quality, it was determined that the relations between 1) expectation and knowledge gap received from customers who want to find out for the information of good service quality as they expected 2) expectation to service quality which customers can prove their expectation that they will gain high quality of service and be satisfied or unsatisfied. This also led to a service quality gap under the ASQHSQ Model as shown in figure 1.

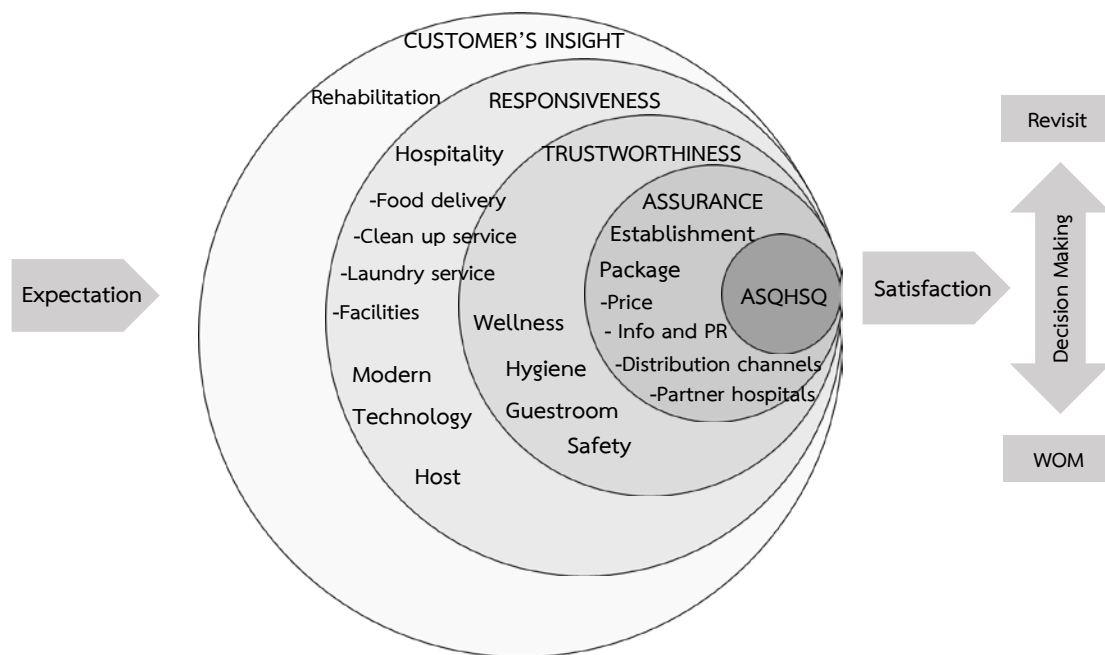

Figure 1: Alternative State Quarantine Hotel Service Quality (ASQHSQ)

3. Business operations managerial guidelines of the Alternative State Quarantine hotels' service quality (ASQHSQ)

From a managerial viewpoint, the ASQHSQ model is beneficial for assessing the service quality of ASQ hotels. The study provides hotel business operators with an understanding of both the expectations and service quality to reach customers' satisfaction. Satisfaction has a relatively indirect impact on revisit and word of mouth (WOM) intentions, through a decision-making process of how important hotels emphasize their quality provided. The hotel operators may undertake more effective planning, financial allocation, and managerial decision-making concerning service quality by a clear understanding of how customers expect each of the elements of the services. Many concerns of importance include four dimensions, such as ensuring assurance and trustworthiness, focusing on responsiveness, and finding customers' insights.

The dimensions of each element then identify the basic level for managerial implications as follows:

Expected service quality - The hotel business assesses service quality needed on all dimensions (assurance, trustworthiness, responsiveness, and customer's insights) and elements (establishment, package, wellness, rehabilitation, guestroom, hospitality, hygiene, modern-technology, safety, and host) and inspects the relationship of expectation on those to satisfaction and decision making. The objective is to identify service quality dimensions relevant to satisfaction and the decision-making process for services.

Body and Soul - The hotel business concerns first detailed service quality for sentiments. The hotel operators pay more attention to physical and emotional therapy. This analysis helps to narrow down the problem areas, especially during the crisis.

Minimum acceptable level of service - The hotel business establishes an acceptable level of service quality for all dimensions to emphasize the customer's satisfaction and decision-making.

Information Service - The hotel operators give service information in proper channels. Convenient access is necessary to determine the success of information and to monitor performance in the quality of service

Discussion

Qualitative research can be discussed on the concept of the ASQHSQ management for the Thai expatriates to construct a grounded theory. It is aimed to study the ASQHSQ and to postulate the theoretical conclusion of 10 elements including 1) the establishment, 2) package, 3) wellness, 4) rehabilitation, 5) guest room, 6) hospitality, 7) hygiene, 8) modern technology, 9) safety, and 10) host. These 10 elements influence a customers' decision-making to purchase the products and services. Furthermore, this is in line with some aspects of the service quality evaluation of Medabesh et al. (2021) which represented foreign tourists' satisfaction during quarantine in the ASQ hotels in Saudi Arabia. It was based on 5 service quality criteria of Zeithaml et al. (1996) in compliance with SERVQUAL as an assessment tool through 5 dimensions of service quality; 1) tangibility, 2) reliability, 3) responsiveness, 4) assurance, and 5) empathy. Results have shown that the variables in foreign tourists' satisfaction consist of 1) Alternative State Quarantine, 2) healthcare accessibility, 3) healthy staff, 4) hospital accessibility, and 5) entertainment worthiness. Beside the quality of service, Yuliantoro et al. (2019) found that brand image and perceived value were also affected customer's satisfaction, as well as influenced his repurchase intention and word of mouth.

It was observed that customers were primarily interested in the ASQ hotels with healthcare accessibility, hospital accessibility, and healthy staff which are fundamental key factors of service. It indicated that health and well-being concerns attract customers' attention towards the quarantine package. Even though hygienic fundamentals were not in the same context as medical accessibility, customers were still concerned and put more emphasis on these issues to gain confidence in their health. In contrast, rehabilitation and modern technology of the ASQHSQ have not been conformed with any variables or the above-mentioned indicators. Finally, it was also found that Thai expatriates desired to gain empathy and warmth as the quarantine carried a long period.

Conclusion

Thai expatriates understand the epidemic situation and requirements of the Thai government's quarantine in cooperating to prevent the risk of spreading the COVID-19. They prefer to stay in the alternative quarantine hotels (ASQ) rather than the state quarantine hotels even at an additional cost due to the quality service perception. However, the acceptable cost of a 15-night stay is approximately 30,000 baht. This research has shown that elements of health, hygiene, rehabilitation, services, and good communication technology are the main components of purchase decision-making for Thai expatriates.

From the research, it was found that customers value the psychological well-being as well as the cost-effectiveness of using the service at ASQ hotels, therefore operators should strive to provide these criteria to meet and satisfy the customers' needs.

Recommendations

The research revealed that ASQ hotels operation was an initiative sort of hotel industry that occurred during the disease infectious crisis. They have urgently opened their services for a specific group of guests who were staying for social and health benefits rather than business or leisure. Both customers and entrepreneurs were not well prepared to support each other, but as different parties learned to adapt. This affects the ASQ hotels' service quality in aspects of social prevention as it still found flaws even though they have tried to help each other.

From the study, Thai expatriates chose the ASQ hotels from their previous perception of the standard and general services of those hotels before the COVID-19 pandemic. They assumed the choice of ASQ hotel was the best choice of decision making. Regardless, the consent of choosing to stay in the ASQ hotels can benefit the hotel industry in the future. ASQ hotels can turn the COVID-19 crisis into an opportunity by creating new customers' targets in the future with service quality based on the expectations and demands of Thai expatriates. In addition, this study showed that the elements of service quality of the ASQ hotels and were different depending on the population of each country as their requirements varied. For instance: Thai expatriates who emphasized healing and technology reflected that they needed the elements of empathy and sentiment. The proper rehabilitation would establish a lasting good impression. While using modern technology with comfort and safety along the appropriate path, this will be a great benefit as technology is one of the key supporters for sustainable business. Therefore, hotel businesses can apply the business operations managerial guidelines of the Alternative State Quarantine hotels' service quality (ASQHSQ) as a business tool to draw strategy how to deliver good service quality, meet customers'

requirements to enhance the worthiness of service. Additionally, it will lead to perception, satisfaction and decision making, and rebuilding after the post-COVID-19 outbreak.

References

- Alhelalat, J. A., & Ma'moun, A. H. (2017). A model of service quality aspects conveyed in hotel advertising. *Enlightening Tourism. A Pathmaking Journal*, 7(2), 99-124.
<https://doi.org/10.33776/et.v7i2.3141>.
- Andresen, M., Bergdolt, F., Margenfeld, J., & Dickmann, M. (2014). Addressing international mobility confusion—developing definitions and differentiations for self-initiated and assigned expatriates as well as migrants. *The International Journal of Human Resource Management*, 25(16), 2295-2318. <https://doi.org/10.1080/09585192.2013.877058>.
- Andresen, M., Biemann, T., & Pattie, M. W. (2015). What makes them move abroad? Reviewing and exploring differences between self-initiated and assigned expatriation. *The International Journal of Human Resource Management*, 26(7), 932-947.
<https://doi.org/10.1080/09585192.2012.669780>.
- Ciftci, O., Berezina, K., Cavusoglu, M., & Cobanoglu, C. (2020). Winning the battle: The importance of price and online reviews for hotel selection. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*, 8(1), 177-202. <https://doi.org/10.30519/ahtr.528150>.
- Cleveland, H., Mangone, G. J., & Adams, J. C. (1980). The Overseas Americans. *The International Executive*, 2(3), 5-6.
- Collins Dictionaries. (2011). *Collins English Dictionary*. Collins.
- Copeland, L., Griggs, L., & Copeland, J. (1985). *Going international: How to make friends and deal effectively in the global marketplace*. New York: Random House Incorporated.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks: Sage publications.
- Department of Consular Affairs. (2020, September 23). *The statistics of the Thai population abroad*. Retrieved from https://image.mfa.go.th/mfa/0/zE6021nSnu/kong_0302/chamnuan_Khon_Thai_nai_tangprathet_pi_2563.jpg.
- Dickmann, M., Doherty, N., Mills, T., & Brewster, C. (2008). Why do they go? Individual and corporate perspectives on the factors influencing the decision to accept an international assignment. *The International Journal of Human Resource Management*, 19(4), 731-751.
<https://doi.org/10.1080/09585190801953749>.

- Donnelly, M., Shiu, E., Dalrymple, J. F., & Wisniewski, M. (1996). Adapting the SERVQUAL scale and approach to meet the needs of local authority services. *Total quality management in action*, 263-266.
- Dotchin, J. A., & Oakland, J. S. (1994). Total quality management in services: Part 2: Service quality. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 11(3), 27-42.
<https://doi.org/10.1108/02656719410056468>.
- Fareed, Z., Iqbal, N., Shahzad, F., Shah, S. G. M., Zulfiqar, B., Shahzad, K., ... & Shahzad, U. (2020). Co-variance nexus between COVID-19 mortality, humidity, and air quality index in Wuhan, China: new insights from partial and multiple wavelet coherence. *Air Quality, Atmosphere & Health*, 13(6), 673-682. <https://doi.org/10.1007/s11869-020-00847-1>.
- Fechter, A. M. (2007). *Transnational lives: Expatriates in Indonesia*. UK: Ashgate Publishing Limited.
- Fjällman, A. (2020, March 26). The State of the Global Hospitality Industry Following COVID-19 and What Hoteliers Can Do Now. *Atomize*. Retrieved from <https://www.atomize.com/post-covid-19-hospitality-industry>.
- Forte, A., Trobia, F., Gualtieri, F., Lamis, D. A., Cardamone, G., Giallonardo, V., ... & Pompili, M. (2018). Suicide risk among immigrants and ethnic minorities: a literature overview. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(7), 1438.
<https://doi.org/10.3390/ijerph15071438>.
- Ghobadian, A., Speller, S., & Jones, M. (1994). Service quality: concepts and models. *International Journal of Quality & Reliability Management*, 11(9), 1-2.
<https://doi.org/10.1108/02656719410074297>.
- Glaser, G., & Strauss Anselm, L. (1967). The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research. *New York, Adline de Gruyter*, 17(4), 364.
- Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field methods*, 18(1), 59-82.
<https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>.
- Harvey, W. S. (2009). British and Indian scientists in Boston considering returning to their home countries. *Population, space and place*, 15(6), 493-508. <https://doi.org/10.1002/psp.526>.
- Hippler, T. (2009). Why do they go? Empirical evidence of employees' motives for seeking or accepting relocation. *The International Journal of Human Resource Management*, 20(6), 1381-1401. <https://doi.org/10.1080/09585190902909889>.
- Koveshnikov, A., Lehtonen, M. J., & Wechtler, H. (2022). Expatriates on the run: The psychological effects of the COVID-19 pandemic on expatriates' host country withdrawal intentions. *International Business Review*, 102009.

- Lai, I. K. W., & Hitchcock, M. (2016). A comparison of service quality attributes for stand-alone and resort-based luxury hotels in Macau: 3-Dimensional importance-performance analysis. *Tourism Management*, 55, 139-159. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2016.01.007>.
- Lay, T. H. (1925). *The Foreign Service of the United States*. New York: Prentice Hall Inc.
- Medabesh, D., Ali Khan, D., & Faisal, S. M. (2021). Travelers Satisfaction at COVID-19 Quarantine Centers in Saudi Arabia. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 27(2), 1166-1182.
- Malik, M., Al-Salahmi, S. M. K., Al-Kamiyani, N. K. N., & Al-Habsi, G. H. H. (2020). Tourist satisfaction with heritage site attributes in the Sultanate of Oman. *Enlightening Tourism. A Pathmaking Journal*, 10(1), 28-57. <https://dor.org/10.33776/et.v10i1.3692>.
- Nookur, K. (2022). A, The “Unusual situation” Special issue on a day: The Recording of Events of Thai Society in 2020. *Liberal Arts Review*, 17(2), 222-242.
- Overseas Employment Administration Division. (2020). *Income of Thais abroad remitted through the Bank of Thailand*. Retrieved from https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/overseas_th/1bebb644d0a6b361db98b4482f200519.pdf.
- Oxford Dictionary of English. (2015). *Dictionary (3rd ed.)*. Oxford: Oxford University Press.
- Schmidt, C. (2004). The analysis of semi-structured interviews. *A Companion to Qualitative Research*, 253(41), 258.
- Selmer, J., & Luring, J. (2011). Acquired demographics and reasons to relocate among self-initiated expatriates. *The International Journal of Human Resource Management*, 22(10), 2055-2070. <https://dor.org/10.1080/09585192.2011.580176>.
- Taki, T. (2021). Nostalgia Tourism Factors Affecting on Thailand Revisit Intention of Thai Expatriates during COVID-19 Pandemic. *Dusit Thani College Journal*. 15(3), 102-115.
- TAT news. (2021). Thailand reduces quarantine period for international arrivals from 1 October 2021. Retrieved from <https://www.tatnews.org/2021/09/thailand-reduces-quarantine-period-for-international-arrivals-from-1-october-2021>.
- Toren, N. (1976). Return to Zion: characteristics and motivations of returning emigrants. *Social Forces*, 54(3), 546-558. <https://doi.org/10.1093/sf/54.3.546>.
- Wang, Y., Vela, M. R., & Tyler, K. (2008). Cultural perspectives: Chinese perceptions of UK hotel service quality. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 2(4), 313. <https://doi.org/10.1108/17506180810908970>.
- Welthagen, L., & Lötter, M. J. (2020). Comparing the Satisfaction Level of Park Acoustics Live Music Festival Attendees'. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 9(4), 534-546. <https://doi.org/10.46222/ajhtl.19770720-35>.

- Yang, Y., Zhang, H., & Chen, X. (2020). Coronavirus pandemic and tourism: Dynamic stochastic general equilibrium modeling of infectious disease outbreak. *Annals of Tourism Research*, 83. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102913>.
- Yilmaz, E. S. (2020). The effects on consumer behavior of hotel related comments on the Tripadvisor website: An Istanbul case. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*, 8(1), 1-29. <https://doi.org/10.30519/ahtr.536303>.
- Yuliantoro, N., Goeltom, V., Juliana, I. B., Pramono, R., & Purwanto, A. (2019). Repurchase intention and word of mouth factors in the millennial generation against various brands of Boba drinks during the Covid 19 pandemic. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 8(2), 1-11.
- Zeithaml, V. A., Berry, L. L., & Parasuraman, A. (1996). The behavioral consequences of service quality. *Journal of Marketing*, 60(2), 31-46. <https://doi.org/10.1177/002224299606000203>.

ประสบการณ์การยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง Self- Acceptance Experiences of Dependent Older Adults

จันทิกา ลิ้มพงศธร (Jantika Limpongstorn)

อรัญญา ตั้ยคำภีร์ (Arunya Tuicomepee)

คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Psychology, Chulalongkorn University

E-mail: kemmud@gmail.com

Received: June 6, 2023 Revised: July 8, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์การยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงกลุ่มติดบ้าน จำนวน 5 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีคำถามสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผลการศึกษาพบประสบการณ์การยอมรับตนเอง 3 ประเด็นหลัก กล่าวคือ ประเด็นที่ 1 สุขภาพที่เสื่อมถอย ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิง มี 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ 1.1) สุขภาพเสื่อมถอยจากความเจ็บป่วยและอายุที่มากขึ้น 1.2) ข้อจำกัดในการใช้ชีวิตทำให้ต้องพึ่งพิงผู้อื่น 1.3) ความรู้สึกอึดอัดใจ กังวลใจ ท้อแท้ใจ เมื่อทำสิ่งที่เคยทำไม่ได้ และ 1.4) ความรู้สึกเกรงใจ ที่เป็นภาระผู้อื่น ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์และหลักยึดทางใจช่วยให้ทำใจเมื่อต้องพึ่งพิงผู้อื่น มี 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ 2.1) ความรักและความห่วงใยของครอบครัว และ 2.2) การปฏิบัติตามหลักศาสนาและมีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ และประเด็นที่ 3 เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อยู่กับภาวะพึ่งพิงได้ และยอมรับตนเองมี 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ 3.1) การตระหนักและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนอยู่กับภาวะพึ่งพิงได้ และ 3.2) การยอมรับตนเอง เปิดใจต้อนรับการเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: การยอมรับตนเอง ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง การวิจัยเชิงคุณภาพ

Abstract

This study aimed to examine self-acceptance experiences of dependent older adults. Key informants consisted of five older adults who require assistance from others to perform independent activities of daily living. Data was collected via in-depth, semi-structured interview. Findings revealed three main themes of self-acceptance experiences. Theme 1 “declining health caused dependency” included four subthemes: 1.1) declining health resulted from illness and aging, 1.2) limitations in daily living led to dependency, 1.3) feelings of frustration worry and discourage when cannot do the activities like before, and 1.4) feeling uncomfortable in being a burden. Theme 2 “relationships and spiritual anchor helped one to make peace with themselves when relying on others” included two subthemes: 2.1) care and concern from other people and

2.2) religious practices and spiritual anchor. Theme 3 “understand existing changes, able to embrace dependency, and self-acceptance” included two subthemes: 3.1) realize and understand existing changes and eventually be able to embrace dependency and 3.2) accept oneself and embrace the changes.

Keywords: Self-acceptance, Dependent elderly, Qualitative study

บทนำ

ประเทศไทยเข้าสู่การเป็น “สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์” (Aged society) ในปีพ.ศ. 2564 ตามหลักเกณฑ์ของ องค์การสหประชาชาติ กล่าวคือสังคมที่มีคนที่อายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 หรือมีคนอายุ 65 ปีขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2562) การก้าวสู่สังคมสูงอายุโดย สมบูรณ์ดังกล่าวประกอบกับความเจริญของการแพทย์และเทคโนโลยี ทำให้ผู้สูงอายุในสังคมไทยมีแนวโน้มที่จะมีอายุ ยืนยาวขึ้นจำนวนผู้สูงอายุที่มีความเจ็บป่วยด้วยโรคต่าง ๆ หรือปัญหาสุขภาพมากขึ้น จำนวนผู้สูงอายุที่ไม่สามารถ ช่วยเหลือตนเองได้มีความจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่น หรือ เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงมากขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้การเป็น ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (เช่น การเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะติดบ้าน หรือติดเตียง และไม่สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองใน การทำกิจวัตรประจำวันได้อย่างที่เคยเป็น) ซึ่งผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีความจำเป็นที่จะได้รับการดูแลช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อันอาจนำมาสู่ความรู้สึกว่าตนเป็นภาระแก่คนรอบข้าง รู้สึกว่าตนไม่มีประโยชน์ ไม่มี คุณค่า ก่อให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล ท้อแท้ สิ้นหวัง และภาวะซึมเศร้าได้ อย่างไรก็ตามในสังคมไทยข้อมูลจากระบบคลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพของ กระทรวงสาธารณสุข (2564ก และ 2564ข) รายงานว่า ใน ปีงบประมาณ 2564 ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงจำนวนมากมีการปรับตัวที่ค่อนข้างดี สภาวะทางจิตใจที่ค่อนข้างดี (กล่าวคือร้อยละ 3 ที่มีความเครียด และเพียงร้อยละ 3 ที่มีภาวะซึมเศร้าจากจำนวนผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงทั้งหมด) ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง และสุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอยลงตามวัยจำนวนหนึ่งยังคงเป็นผู้สูงอายุที่ สามารถจัดการตนเองให้ชีวิตดำเนินไปได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

นักจิตวิทยาด้านการสูงวัย เช่น Ryff (1995) ได้กล่าวถึงการมีสุขภาวะทางจิต (psychological well-being) ว่าเป็นตัวทำนายการเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพจิตและสุขภาวะที่ดี ตามแนวคิดนี้แม้ว่าการสูงวัยจะทำให้ผู้สูงอายุมี ความสามารถในการคิด รวมถึงความเร็วในการเรียนรู้และความจำลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น แต่การสูญเสียนี้จะได้รับ การชดเชยโดยการที่ผู้สูงอายุสะสมปัญญา (wisdom) ที่ป็นความรู้ความเข้าใจโลกรอบตัวจากประสบการณ์ชีวิตที่ เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ Ryff (1995) ยังกล่าวถึงองค์ประกอบหนึ่งของสุขภาวะทางจิตที่เรียกว่า การยอมรับตนเอง (Self-acceptance) หรือเจตคติเชิงบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง (Positive attitudes toward self) ซึ่งให้ความสำคัญกับการ ยอมรับตนเอง มีการรับรู้ถึงเอกลักษณ์แห่งตน มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม รู้สึกมั่นคง และรู้สึกว่าชีวิตมี ความหมาย นอกจากนี้ความสำคัญของการยอมรับตนเองในผู้สูงวัย ได้มีการกล่าวถึงในทางจิตวิทยาว่ามีส่วนช่วยใน การปรับตัวของผู้สูงอายุ ตัวอย่างเช่น Laidlaw (2013) นำเสนอว่าการยอมรับตนเองของผู้สูงอายุส่งผลต่อความ ยืดหยุ่นและประสิทธิภาพในการจัดการกับอารมณ์ เช่น การจัดการกับความรู้สึกการสูญเสียคนที่รักและช่วยในการเรียนรู้ เพื่อปรับเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมาของตนเอง (Laidlaw, 2013) การศึกษาของ Triningtyas and

Muhayati (2019) ได้นำเสนอผลการศึกษาเรื่องการยอมรับตนเองของผู้สูงอายุชาวอินโดนีเซีย ซึ่งพบว่าผู้สูงอายุที่มีการยอมรับตนเองไม่ว่าจะเป็นข้อดีหรือข้อด้อยของตนเอง จะมองเห็นคุณค่าของตนเอง มีความปรารถนาที่จะพัฒนาตนเอง มีความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิต สามารถปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ มีความสามารถในการจัดการตนเองที่ดี เช่นเดียวกับการศึกษาของ Flecha García (2019) ที่ศึกษาการยอมรับตนเองของผู้สูงอายุชาวสเปนที่อาศัยในบ้านพักคนชรา และพบว่าผู้สูงอายุที่มีการยอมรับตนเองมักมีความรู้สึกทางบวกต่อประสบการณ์ที่ผ่านมาของตนเอง มีความพึงพอใจในชีวิตและใช้ชีวิตแต่ละวันอย่างมีจุดหมายหรือความหมาย เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการศึกษาในเรื่องการยอมรับตนเองในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงนั้นยังเป็นเรื่องที่ท้าทาย กล่าวคือผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงเนื่องจากการสูงวัย หรือภาวะการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายจากความเจ็บป่วย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบทบาทของตนเองกลายมาเป็นบุคคลที่ต้องคอยพึ่งพิงผู้อื่น ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากผู้อื่นนั้น มีประสบการณ์การยอมรับตนเองอย่างไร คำถามที่ตามมาเช่นว่า การยอมรับในบทบาทที่ต้องกลายเป็นบุคคลต้องการความช่วยเหลือเกิดขึ้นได้อย่างไร และใช้เวลานานเท่าไรในการปรับตัวที่จะสามารถยอมรับตนเอง หรือว่าการยอมรับตนเองอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นจริง แต่อาจเกิดจากปัจจัยอื่น อย่างเช่น การมีส่วนร่วมทางสังคม การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัว อันส่งผลทำให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงส่วนใหญ่มีความสุข ความพึงพอใจในชีวิต และมีสุขภาวะทางจิตที่ดีตั้งข้อมูลที่คลังข้อมูลด้านการแพทย์และสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุขรายงานไว้ตอนต้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ผู้ซึ่งสุขภาพร่างกายของตนเองนั้นไม่ได้แข็งแรง อาจมีการเจ็บป่วยเรื้อรังและไม่สามารถใช้งานได้เหมือนเดิม มีการยอมรับกับภาวะพึ่งพิงที่ตนเองเป็น และพร้อมที่จะเรียนรู้ในการปรับตัว และอยู่กับภาวะพึ่งพิงนี้อย่างไร การศึกษาเชิงคุณภาพทางปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ของบุคคลว่า บุคคลนั้นรับรู้และให้ความหมายกับประสบการณ์และการกระทำของสิ่งต่าง ๆ อย่างไร การทำการศึกษาเชิงคุณภาพทางปรากฏการณ์วิทยานี้จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในประสบการณ์ต่าง ๆ (ชาย โพธิ์สิตา, 2562) รวมทั้งประสบการณ์การยอมรับในตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในเชิงลึก จากความต้องการที่จะเข้าใจประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการยอมรับของตนเองในผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง โดยผู้วิจัยหวังว่าการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพนี้จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจใน ประสบการณ์การยอมรับในตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในเชิงลึก อันจะนำมาสู่แนวทางในการออกแบบการปรึกษาเชิงจิตวิทยาเพื่อดูแลจิตใจ และเอื้อให้เกิดการยอมรับตนเองในผู้สูงอายุกลุ่มนี้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาประสบการณ์การยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา ที่มีเป้าหมายเพื่ออธิบายประสบการณ์ยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง และนำเสนอแก่นหรือโครงสร้างของปรากฏการณ์นั้นๆ (Giorgi, Giorgi, & Morley, 2017)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง จำนวน 5 คน กำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพแบบบรรยาย (descriptive phenomenology) ของ Giorgi and Giorgi (2008) ที่เสนอให้มีผู้ให้ข้อมูลอย่าง

น้อย 3 คนขึ้นไป การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลมีเกณฑ์การคัดเลือก กล่าวคือ เกณฑ์การคัดเลือก ได้แก่ (1) เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุอยู่ในช่วง 60-80 ปี (2) มีคะแนนภาวะพึ่งพิงด้านการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นสูง ซึ่งประเมินได้จากแบบประเมินความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดัชนีจุฬา เอดีแอล (Chula activities daily living; CAI) (Jitapunkul, Kamolratanakul, & Ebrahim, 1994) อยู่ในช่วงคะแนน 5-8 คะแนน (คะแนนเต็ม 9 คะแนน) และ (3) เป็นผู้ที่สามารถพูดคุยสื่อสารประสบการณ์ของตนเองได้ ส่วนเกณฑ์การคัดออก ได้แก่ เป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในช่วงของการรักษาโรคทางจิตเวช เช่น โรคซึมเศร้า โรคจิตเภท โรควิตกกังวล เป็นต้น ข้อมูลรายบุคคลของผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลทั้ง 5 ราย มีดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลรายบุคคลของผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลทั้ง 5 ราย

รายชื่อ	เพศ/ อายุ	คะแนน Chula ADL	ความสามารถในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน	ประสบการณ์การยอมรับตนเอง
1 คุณ กนก (นามสมมุติ)	หญิง/63 ปี	6	เคยป่วยด้วยมะเร็งเม็ดเลือดขาว และรักษาด้วยเคมีบำบัด เมื่ออายุประมาณ 61-62 ปี ความเจ็บป่วยและการรักษาดังกล่าว ทำให้ติดเชื้อง่าย และเลือดออกแล้วหยุดช้า ปัจจุบันแม้ว่าผู้สูงอายุจะฟื้นตัวจากความเจ็บป่วยแล้วแต่สภาพร่างกายก็ไม่เหมือนเดิม ต้องกลายมาเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในการทำกิจกรรมประจำวันขั้นสูง ได้แก่ ต้องมีคนช่วยด้านการจัดเตรียมอาหาร การทำความสะอาดบ้าน และการเดินทางออกนอกบ้านไปไหนมาไหน ต้องมีคนไปด้วยเสมอ	คุณ กนก เล่าว่า ในช่วงที่ความเจ็บป่วยและได้รับการรักษา ยังยอมรับตัวเองและทำใจไม่ได้ รู้สึกขัดใจและหงุดหงิดมาก อยากกลับมาใช้ชีวิตอย่างอิสระตามปกติ ต่อมาสามีและลูกช่วยกันเตรียมความพร้อมในการดูแล มีการพูดคุยทำความเข้าใจร่วมกันว่าอะไรทำอะไรทำไม่ได้ โดยสามีและลูกสามคนจะคอยจัดการเรื่องอาหารการกิน ความสะอาดของห้อง ที่นอน เครื่องใช้ส่วนตัว พาไปหาหมอตามนัด ทำให้คุณกนกเริ่มใช้ชีวิตอยู่กับข้อจำกัดแบบยอมรับจนเพื่อให้ทุกคนในบ้านสบายใจ ปัจจุบันคุณกนกบอกว่าตนเองได้เติมเต็มชีวิต ได้ฝึกปล่อยวาง และยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง มีความเข้าใจเข้ากับคนในบ้านมากขึ้น คิดบวกมากขึ้น โดยประเมินว่าสามารถยอมรับตนเองได้ประมาณร้อยละ 80-90
2 คุณกุลลาบ (นามสมมุติ)	หญิง/75 ปี	6	เคยป่วยด้วยมะเร็งเต้านม และมีก้อนเนื้อแตกบริเวณหน้าอก ทำให้เสียเลือดจำนวนมาก จนเกิด	คุณกุลลาบ เล่าว่า ในตอนแรกที่ต้องพึ่งพิงลูกสาว และสามีรู้สึกเกรงใจ โดยเฉพาะลูกสาวที่คุณ

รายชื่อ	เพศ/ อายุ	คะแนน Chula ADL	ความสามารถในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน	ประสบการณ์การยอมรับตนเอง
			ภาวะข้อศอก ในช่วงที่ป่วยทำให้มีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตจากปัญหาสุขภาพ เช่น ต้องงดการทำงานบ้านต่าง ๆ ต้องให้คนช่วยดูแลอาบน้ำให้ ปัจจุบันสุขภาพเริ่มฟื้นตัวแล้ว แต่ยังมีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตและกลายมาเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในการทำกิจกรรมประจำวันขั้นสูง ได้แก่ การทำความสะอาดบ้าน งานบ้านสามัญ ต้องมาช่วยซักผ้า ดูแลบ้าน ไม่สามารถออกนอกหมู่บ้านได้เอง ส่วนใหญ่ลูกสาวจะเป็นคนพาไป ต้องงดกิจกรรมนอกบ้านที่เคยทำ เช่น ไปปฏิบัติธรรม	กุหลาบรู้สึกห่วงว่าลูกสาวจะเหนื่อย เพราะมีงานประจำที่จะต้องทำอยู่ คุณกุหลาบจึงพยายามช่วยตนเองให้ได้มากที่สุด ด้วยการพยายามทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระลูกสาว เท่าที่ตนเองทำได้ คุณกุหลาบบอกว่าตนเองมีกำลังใจที่ดีจากแม่ชีที่ตนเองนับถือ ทำให้ปฏิบัติธรรมสวดมนต์ที่บ้านเสมอและเชื่อว่าตนเองจะต้องกลับมาดีขึ้น คุณกุหลาบมองว่าการเปลี่ยนแปลงสุขภาพที่ทำให้พึ่งพาตนเองได้น้อยลงนี้ทำให้ตนเองเสียโอกาสในการไปไหนมาไหนอย่างอิสระ เช่น การไปปฏิบัติธรรม เป็นต้น คุณ กุหลาบ มีการประเมินตนเองว่ายอมรับตนเองได้เกือบ 100 คะแนนเต็ม คงเหลือแผลที่หน้าอกซึ่งอยากให้หายสนิท
3 คุณคริส (นามสมมุติ)	หญิง/72 ปี	6	เมื่อสามปีก่อนเคยผ่าตัดเท้า 2 ข้าง เพราะอาการเจ็บปวดที่เท้า 5 ปีก่อนมีปัญหาสุขภาพ เริ่มจากกลืนปัสสาวะไม่ได้ ตามมาด้วยเริ่มปวดหลัง เริ่มปวดขา เจ็บหลังแล้วเดินไม่ได้ ปัจจุบันผู้สูงอายุยังมีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตและกลายมาเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในการทำกิจกรรมประจำวันขั้นสูง ได้แก่ เดินแล้วเหนื่อยง่าย ต้องเดินในรัศมี 50 เมตร ต้องงดยหรือลดกิจกรรมนอกบ้านที่เคยทำ เช่น ไปเที่ยว ไหว้พระต่างจังหวัด	ในช่วงแรกคุณ คริส จะหงุดหงิดที่ต้องขอความช่วยเหลือจากคนอื่น เพราะเคยทำอะไรด้วยตนเองมาตลอด แต่ด้วยปัญหาสุขภาพเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป จึงทำให้ไม่ค่อยรู้สึกกับการเปลี่ยนแปลง ทำใจยอมรับได้มากขึ้นว่าสุขภาพของตนทำไม่ได้เหมือนเมื่อก่อน ปัจจุบันยังมีส่วนที่ไม่ชอบตนเองที่ไม่สามารถทำอะไรได้คล่องแคล่วเหมือนเมื่อก่อนแล้ว อยากให้ตนเองกลับไปทำอะไรได้ด้วยตนเอง สามารถไปเที่ยวต่างจังหวัด และไปพบญาติได้

รายชื่อ	เพศ/ อายุ	คะแนน Chula ADL	ความสามารถในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน	ประสบการณ์การยอมรับตนเอง
				เหมือนแต่ก่อน ในเรื่องนี้คุณคริส บอกว่าพยายามทำใจ ซึ่งทำใจ ได้มากแล้ว (การยอมรับตนเองได้อยู่ ที่ร้อยละ 60-70)
4 คุณโจ (นามสมมุติ)	ชาย/65 ปี	7	เมื่อตอนอายุ 60 ปี มีปัญหาเวียน ศีรษะหนักมากและบ่อยขึ้น ทำให้ ไม่สามารถดูแลตัวเองได้ในช่วงต้น นอน เคยเป็นหนักอุปหมีสติไป ปัจจุบันสุขภาพเริ่มฟื้นตัวแล้ว แต่ ยังมีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตและ กลายมาเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะ พึ่งพิงในการทำกิจกรรมประจำวัน ขั้นสูง ได้แก่ การพึ่งพาภรรยาและ บุตรหลาน ให้หยิบข้าวของ (ใน บ้าน) เดินได้ช้าลง การไปไหนนอก บ้าน ก็ต้องคอย ๆ เดิน และไปใน พื้นที่ที่คุ้นเคยเท่านั้น ในการขึ้น บันไดหลายชั้น ต้องพึ่งพาหลาน และภรรยาให้เดินเป็นเพื่อน ให้ รู้สึกปลอดภัย ในการทำกิจกรรม ประจำวันต่าง ๆ ต้องคอยบอกคน ในบ้าน เพื่อถ้าคุณโจรู้สึกว่าตัวเอง ผิดปกติหรือมีเหตุการณ์ฉุกเฉิน จะ ได้มีคนมาช่วยทันและกลายเป็น กลุ่มผู้สูงอายุที่ติดบ้าน	คุณโจ เล่าว่า ตอนที่เริ่มพึ่งพา ภรรยาและลูก รู้สึกไม่ชอบคิดว่า ตนเองยังแข็งแรง ไม่อยากเป็นคนไร้ ประโยชน์ ไม่อยากเป็นภาระ จนกระทั่งเคยรู้สึกอุปหมีแล้วล้มลง จึง หันกลับมาสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่ เกิดกับตัวเอง เหตุการณ์ครั้งนั้นทำ ให้คุณโจบอกว่าต้องขอความ ช่วยเหลือจากคนในบ้าน เพื่อไม่ให้มี อาการมากขึ้น คุณโจบอกว่าตอนนี้ ทำใจได้มากแล้วถึงเกือบร้อยละ 100 รู้สึกใจเย็นลง ที่เคยทำสิ่งต่าง ๆ เองก็ให้वानให้คนอื่นทำให้มาก ขึ้น และใช้ความรู้ประสบการณ์ ทั้งหมดที่มีในการดูแลรักษาสมดุล สุขภาพ ป้องกันภาวะฉุกเฉินที่อาจ เกิดจากสุขภาพเสื่อมถอย
5 คุณงามตา (นามสมมุติ)	หญิง/67 ปี	5	เมื่ออายุราว ๆ 65 ปี ป่วยด้วย โรคเมะเร็งฉับพลัน ต้องรักษาด้วย เคมีบำบัดราว ๆ หนึ่งปี ปัจจุบัน สุขภาพเริ่มฟื้นตัวแล้ว แต่ยังมี ข้อจำกัดในการใช้ชีวิตและกลายมา เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงในการ ทำกิจกรรมประจำวันขั้นสูง ได้แก่	คุณงามตาเล่าว่า ตอนที่เริ่มพึ่งพา สามี ลูก และน้อง รู้สึกไม่ชอบ อยากทำอะไรเอง เนื่องจากคุ้นเคยกับ การทำอะไรด้วยตนเอง ตอนนี้คุณ งามตาบอกว่าเริ่มตระหนักว่าความ เจ็บป่วยและภาวะสุขภาพที่เสื่อม ถอยทำให้ตนเองเปลี่ยนแปลงไป

รายชื่อ	เพศ/ อายุ	คะแนน Chula ADL	ความสามารถในการดำเนิน ชีวิตประจำวัน	ประสบการณ์การยอมรับตนเอง
			ต้องให้คนอื่นช่วยดูแลงานที่เคย เป็นความรับผิดชอบเดิม เช่น งาน การจัดการในบ้าน งานการ คัดเลือกต้นไม้ นอกจากนี้ปัจจุบัน การไปไหนมาไหนนอกบ้านไกล ๆ ต้องมีคนไปด้วย โดยสามี ลูก และ น้อง เข้ามาช่วยเหลือทำแทนมาก ขึ้น และกลายเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ ติดบ้าน	จากที่เคยคิดมาก ต้องทำอะไร สมบูรณ์แบบเป๊ะ ๆ ก็เริ่มทำใจ หยวน ๆ ได้มากขึ้น เริ่มมองเห็น ข้อดีเช่นการมีโอกาสได้อยู่พร้อม หน้าพร้อมตากับคนในครอบครัว มากขึ้น

เครื่องมือวิจัย (1) ผู้วิจัย เนื่องจากผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการวิจัยด้วยตัวเองในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึง
ผู้ให้ข้อมูล การเก็บข้อมูลผ่านการสังเกตและการสัมภาษณ์ ไปจนถึงการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงเตรียมความ
พร้อมด้วยการเรียนรู้กระบวนการวิจัยในรายวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ (2) แบบประเมิน Chula ADL Index เป็นการ
ประเมินภาวะพึ่งพิงผู้อื่นในด้านการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นสูง (Instrumental activity of daily living)
ครอบคลุม 5 กิจกรรมที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตอย่างอิสระในชุมชน ซึ่งประเด็นในการประเมิน 5 ข้อ ได้แก่ (1)
ความสามารถในการเดินหรือเคลื่อนที่นอกบ้าน (Walking outdoor) (2) ความสามารถในการทำหรือเตรียมอาหาร/
หุงข้าว (Cooking) (3) ความสามารถในการทำความสะอาดบ้าน/ซักรีดเสื้อผ้า (Heavy house work) (4)
ความสามารถในการทอนเงิน/แลกเงิน (Money exchange) และ (5) ความสามารถในการใช้รถเมล์ รถสองแถว
(Public transport) การให้คะแนนเป็นการประเมินแต่ละข้อ มี 2 ระดับตามความสามารถที่ทำกิจกรรมในแต่ละด้าน
ได้ (0 เท่ากับ ทำไม่ได้/ต้องมีคนช่วย หรือ 1 ทำได้เอง) 3 ระดับ (0 เท่ากับ ทำไม่ได้ 1 เท่ากับ ต้องการคนช่วยทำหรือ
ช่วยจัดเตรียมล่วงหน้าจึงจะทำได้ 2 เท่ากับ ทำได้เอง) 4 ระดับ (0 เท่ากับ เดินไม่ได้ 1 เท่ากับ ใช้อุปกรณ์และมีคน
ช่วยตลอด 2 เท่ากับ ใช้อุปกรณ์และมีคนช่วยบ้าง 3 เท่ากับ ทำได้เอง) แบบประเมินนี้มีคะแนนเต็ม 9 คะแนน โดย
คะแนน 0-4 คือ กลุ่มติดเตียง/ติดบ้าน คะแนน 5-8 คือกลุ่มติดบ้าน และคะแนน 9 คือ กลุ่มติดสังคม (Jitapunkul et
al., 1994) (3) แนวทางการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด
แบ่งคำถามออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่หนึ่ง คำถามนำที่ถามถึงข้อมูลทั่วไป และภาวะพึ่งพิง ช่วงที่สอง คำถามหลักที่
ถามถึงการยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ตัวอย่างคำถามเช่น “ขอให้ท่านเล่าถึงเหตุการณ์ในช่วงจังหวะ
เปลี่ยนผ่านที่ท่านยอมรับตนเองว่าเป็นผู้มีภาวะพึ่งพิง ช่วยเหลือตนเองได้น้อยลง” และ “ณ ปัจจุบัน ท่านมองตนเอง
อย่างไร มีความพึงพอใจ หรืออยากจะทำอะไรกับตนเองอย่างไร” เป็นต้น ช่วงที่สาม ปิดท้ายด้วยคำถามก่อนปิดการ
สัมภาษณ์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมประสบการณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการ
วิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (COA No. 003/66) แล้ว ผู้วิจัยประชาสัมพันธ์โครงการ
ผ่านผู้ที่ทำงานใกล้ชิดหรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง และติดต่อผู้นำเข้าสู่แหล่งข้อมูล (gate

keeper) เพื่อให้ผู้นำข้อมูลแนะนำและประชาสัมพันธ์การวิจัยแก่ผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่ต้องการศึกษา เมื่อมีผู้ที่สนใจแจ้งความจำนงค์เข้าร่วมโครงการ ผู้วิจัยทำการคัดกรองตามเกณฑ์ที่กำหนดเบื้องต้นกับผู้นำเข้าสู่แหล่งข้อมูล หรือผู้ดูแลผู้สูงอายุ จากนั้นจึงขอให้ผู้นำเข้าสู่แหล่งข้อมูลหรือผู้ดูแลผู้สูงอายุช่วยประสานนัดวันเวลาในการติดต่อกับผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือก เพื่อทำการนัดหมายและสัมภาษณ์ตามวันและเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวกในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ สุดท้ายผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ แล้วจึงเขียนรายงานการวิจัยและนำเสนอข้อมูลการวิจัยในภาพรวม โดยชื่อและข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลจะได้รับการปกปิด เป็นความลับและใช้นามสมมติแทน

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยาแบบ Husserl ตามกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลของ Giorgi et al. (2017) ตามขั้นตอนได้แก่ (1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดความแบบคำต่อคำและได้บทสนทนาที่เป็นตัวอักษร (2) อ่านบทสัมภาษณ์ที่เป็นตัวอักษรซ้ำ ๆ กัน หลายครั้งเพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูลทั้งหมดในภาพรวมและดึงข้อความหรือประโยคที่สำคัญในประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึกต่าง ๆ ออกมาลงรหัสข้อความ (3) นำรหัสข้อความที่มีความสัมพันธ์กัน มาสร้างเป็นประเด็นหลักและจัดหมวดหมู่ข้อความตามกลุ่มความหมายเชิงจิตวิทยา (psychological meaning units) และแบ่งกลุ่มใหม่ทุกครั้งเมื่อพบว่าความหมายของข้อมูลเปลี่ยนแปลงไป (4) นำข้อมูลในประเด็นหลักและหมวดหมู่ข้อความมาหาความเชื่อมโยงของประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นระบบแล้วสร้างข้อสรุปจากประเด็นหลักทั้งหมด เพื่อให้เห็นภาพรวมของประสบการณ์ที่ศึกษา และมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้การทบทวนข้อมูล (Review triangulation) โดยอาจารย์ที่ปรึกษาช่วยตรวจสอบความครบถ้วนและผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้สะท้อนแก่นสาระของประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบประสบการณ์การยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 สุขภาพที่เสื่อมถอย ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิง ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์และหลักยึดทางใจช่วยให้ทำใจเมื่อต้องพึ่งพิงผู้อื่น และประเด็นที่ 3 เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อยู่กับภาวะพึ่งพิงได้ และยอมรับตนเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 สุขภาพที่เสื่อมถอย ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิง

ในประเด็นนี้ประกอบด้วย 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ (1) สภาพเสื่อมถอยจากความเจ็บป่วยและอายุที่มากขึ้น (2) ข้อจำกัดในการใช้ชีวิต ทำให้ต้องพึ่งพิงผู้อื่น (3) ความรู้สึกอึดอัดใจ กังวลใจ ท้อแท้ใจ เมื่อทำสิ่งที่เคยทำไม่ได้ และ (4) ความรู้สึกเกรงใจ ที่เป็นภาระผู้อื่น ดังนี้

1.1 สุขภาพเสื่อมถอยจากความเจ็บป่วยและอายุที่มากขึ้น ผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลหลายรายสุขภาพเสื่อมถอยลงจากการมีความเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งและผลข้างเคียงจากการรักษา จึงทำให้ต้องมีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตกลายเป็นผู้สูงอายุที่ต้องมีภาวะพึ่งพิง ส่วนรายที่เหลือมีภาวะพึ่งพิงจากภาวะสุขภาพที่เสื่อมถอยตามวัยแบบค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้ผู้สูงอายุทั้ง 5 ราย ทุกคนมีประสบการณ์คล้ายคลึงกัน ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“(ป่วยด้วยโรคมะเร็งในเม็ดเลือดขาวเมื่อปี พ.ศ. 2564) โรคนี้นี้ ค่าเม็ดเลือดขาว เม็ดเลือดแดง ค่าเกล็ดเลือด ทุกอย่างต่ำหมดเลย ต้องห้ามหกล้ม ห้าม ห้ามหลายอย่าง (หัวเราะเบา ๆ) เกิดว่าหกล้ม เลือดเกิดออก

ภายในร่างกายแล้วเราไม่รู้เนี่ย มันก็จะเป็นอันตราย ... เริ่มก็โหมมาตั้งแต่ธันวาคมปีหกสี่ แล้วก็ปีหกห้าทั้งปีเลย เกือบทั้งปีเลย เข้า ๆ ออกโรงพยาบาลตลอด โรคนี้ต้องคอยดูเรื่องการติดเชื้อต้องเก็บตัว (หัวเราะเบา ๆ) อยู่ในห้องปลอดเชื้อตลอดเป็นเดือนอะไรอย่างเนี่ย แล้วก็คอยดูเรื่องการหกล้มเลือดออก

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“ตอนแม่เข้ามาอยู่กรุงเทพ (ย้ายมาจากต่างจังหวัด) ได้ 10 กว่าปี แล้วก็มาเป็นโรคมะเร็งเต้านม ปีนี้ ย่างเข้าปีที่ 6 ค่ะ ที่ป่วย ตอนเพิ่งทราบแม่ก็อาบน้ำแล้วถอดเสื้อ เอ๊ะ ทำไมเสื้อในแม่มันติด มีเลือด มีเลือดติดที่เสื้อใน แม่ก็ไม่สนใจ อาจจะว่าเราไปเกา เกา เกาแล้วก็เลือดไหลก็ได้เนาะ แต่แม่ก็ว่ามันไม่มีแผล มัน เกา เป็นรอยเกาก็ได้ เลือดไหล ก็แล้วไป ... แล้วก็อยู่ ๆ วันหนึ่งมันแตก มันแตก เม็ด ๆ ที่มันโตขึ้นมา มันแตก แตกแล้วก็เลือดเยอะมากเลย เป็นถ้วย ๆ เลย แล้วมีวันหนึ่งเลือด แล้วเลือดออกมาเยอะ แม่ไม่รู้สีกตัวเลยทีนี้ แม่ไม่รู้สีกตัว วันนั้นไม่รู้สีกตัวเลย มันเหมือนกับว่ามันขาดเลือด เราก็มีอาการชักขึ้นมา ลูกชายก็พาไปหาหมอที่โรงพยาบาล หลังโรงพยาบาลเสร็จแล้ว แม่ก็ไม่รู้สึก แม่จำใครไม่ได้เลย แม่อยู่โรงพยาบาลอยู่ 2 อาทิตย์ อาทิตย์แรกแม่จำใครไม่ได้ พออาทิตย์ที่ 2 แม่ก็ฟื้นตัวขึ้นมา แม่ก็ยังจำคนได้หมดทุกคน จำได้ ตอนแรก ตอนที่เริ่มฟื้นตัวไง จำใครไม่ได้ไง จำใครไม่ได้ พออยู่อีกสักอาทิตย์ 2 อาทิตย์ 3 แม่ก็เริ่มจำได้ ตอนนั้นอาการแม่มันก็ดีขึ้น ๆ แข็งแรง ๆ อะไรอย่างนี้ แต่ว่า แต่ว่าที่เต้านมแม่ ก็ยังเป็นแผล ยังเป็นแผลโหว่ ลึก เป็นเกือบนิ้ว ลูกสาวต้องต้องล้างแผลให้แม่ทุกวัน

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“ประมาณ 20 กว่าปีแล้ว ที่เป็นเบาหวาน ความดันเนี่ย ... มันก็ปวดเมื่อยเขาอะไร เพราะไปผ่ามาแล้วไง มันผ่าทั้ง 2 ข้าง ... ข้างนี้ประมาณ 9 ปี ข้างนี้ 7 ปี ... ถ้าฉีกกลับไม่ได้ ... 5 ปีได้ ... ประมาณ 2 ปี ... เดินไปแค่นี้ ถึงหน้าบ้าน ... เหนื่อยค่ะ แต่ถ้ามีไม้เท้าก็โอเค ... ไม่ได้ขึ้น-ลงบันได”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“ลุงว่ามัน (สุขภาพ) ค่อย ๆ เปลี่ยนแต่ว่า พอโดยรวม พอ หลัง ๆ พอ ก็ลุงคิดว่า มันก็มาหลัง ๆ นี่แหละ ที่ว่า คือ ๆ ลุงเห็นความเปลี่ยนแปลงของร่างกายตัวเอง แต่ว่าพอหลังจาก 60 มา การเปลี่ยนแปลงแต่ละครั้งมัน มันค่อนข้างรุนแรงแล้วก็ ค่อนข้างมีอันตรายครับ ... ช่วงตั้งแต่ 60 เนี่ยแหละครับ เป็นปัญหาทางด้านร่างกาย มีเวียนศีรษะบ่อยขึ้น แล้วก็ทำให้เราไม่สามารถดูแลตัวเองได้ หลาย ๆ ครั้งแล้วตื่นนอนมา พอ พอลุกจากเตียงแล้วมีอาการเวียนหัว ออกกลางคืนเวลานอนอยู่ก็ บางครั้งก็ตะคริวกิน เอ่อ หลาย ๆ ครั้งกลางคืนมีอาการเวียนหัว แต่ว่าปวดอยากจะเข้าห้องน้ำก็ ก็ไปไม่ได้ ... มีเหตุการณ์หนึ่งที่ช่วงเย็นลุง ปกติลุงจะเตรียม เตรียมอาหาร เตรียมเตรียมวัตถุดิบทำครัว เวลาป้ามาทำกับข้าวลุงก็จะช่วยเป็นลูกมือช่วย หั่นหมูหั่นผักอะไรอย่างนี้ แล้วระหว่างนั้นป้าก็อาจจะไปทำงานบ้านอย่างอื่น ที่นี้วันนั้นลุง ลุงหั่นผักกับหั่นหมูแล้วพอลุงเงยหน้าขึ้นมาปรากฏว่าลุงวูบ แล้วก็ล้มลงไปเลย กว่าจะมีคนมาเห็น ก็ ใช้เวลาสักพัก พอมีเหตุการณ์นี้ปุ๊บ ทุกคนเป็นห่วงกันครับ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“(ตอนที่ป่วยเป็นมะเร็งและได้รับการรักษาด้วยเคมีบำบัด) ก็แยะ เราก็มองตัวเองแบบ แบบยังงี้ดี คือนึกว่า เอ๊ะ คนเรานี้จะเกิดมาทำไมนะ ถ้าเกิดแล้วมาเจออะไรแบบนี้ คิดใหญ่เลย คิดไปเรื่อยเลยทำไมดีเลยนะ เกิดมาแล้วมาเจอภาวะแบบนี้ เจ็บปวดทรมานอะไรอย่างนี้ จากคนที่แบบไม่เคยกลัวก็กลัวไปหมด อยู่คนเดียว

ไม่ได้ แบบนอนอยู่ในโรงพยาบาล แบบบางที่แบบช่วงลูกเขาแบบ พ่อ พวกอะไรยังมาไม่ถึงอะไรอย่างนี้นะคะ บางที่เขาไปทำธุระไปอะไรอย่างนี้ อยู่ในห้องคนเดียว ห้องที่ว่างนอนพักรักษา ก็กลัว กลัวไปเฉย ๆ เลยกลัว ไม่รู้กลัวอะไร จากคนที่ไม่เคยกลัว ไม่เคยอะไร แบบชิล ทุกอย่าง ก็กลายเป็นแบบว่ามัน นั้นแหละกลัวไป กลัวไปหมดเลย เป็นอยู่ประมาณเดือนนึงคะ เดือนนึง พอร่างกายมันก็ฟื้นฟู แบบว่าการรักษาการอะไรอย่างนี้ ก็ฟื้นฟูตัวเองอะไรอย่างนี้ ก็ค่อยยังชั่วขึ้นอะไรขึ้น กำลังใจอะไรอย่างนี้ มันก็เริ่มมา”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

1.2 ข้อจำกัดในการใช้ชีวิต ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิง ผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลทั้ง 5 ราย เล่าถึงประสบการณ์ที่ต้องใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง มีข้อจำกัดในการใช้ชีวิต ไม่สามารถที่จะไปทำงานหรือไปข้างนอกเหมือนปกติได้ ต้องกลายเป็นคนติดบ้าน ไปไหนมาไหนต้องมีคนพาไป บางรายเดินได้น้อยลง ขึ้นลงบันไดไม่ได้ เหมือนเดิม จะต้องมียุอุปกรณ์ช่วย เช่น ไม้พยุงช่วยในการเดิน และเวลาอาบน้ำก็ต้องมีเก้าอี้เพื่อระวังในการหกล้ม ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“ระวังว่า อย่าไปในที่ชุมชน ใส่แมส ... กลัวเรื่องการเลือดไหลไม่หยุด ห้ามหกล้ม ห้ามหลายอย่าง ถ้าเกิดว่าหกล้ม เลือดเกิดออกภายในร่างกายแล้วเราไม่รู้เนี่ย มันก็จะเป็นอันตราย ... ก็ระวังค่ะ ทุกอย่างก้าว ก็ต้องระวัง ... เราจะไม่สามารถกลับไปทำงานหรือว่าออกไปข้างนอกเหมือนเดิม ... ปกติต้องเป็นคนไปจ่ายกับข้าวอะไรอย่างเนี่ย ก็ไปแมคโคร ... ก่อนหน้านี้ก็ไปกับลูกสาว ให้ลูกสาวไปช่วยยก ช่วยเข็นอะไรอย่างเนี่ย ... พอช่วงที่ไม่สบายเนี่ย จะมีเนี่ยสามคน หนึ่ง สอง สาม ช่วยกันหมุนเวียนกันไปช่วย ... คือช่วงที่ยังรักษาตัวอยู่เนี่ย ปีที่แล้วทั้งปีเลยเขาไม่ให้ไปเลย เดี่ยวเขาก็จะเทิร์นกันไป เป็นสามคนเนี่ย บางทีสองไปกับพี่น้าบ้าง หนึ่งไปกับพี่น้าบ้างอะไรอย่างเนี่ย ...”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“แม่ไม่ได้ออกไปไหนเลยตั้ง 2-3 ปีแล้วนะ ... หมอโตะ (ลูก) ก็พาไปเที่ยวไปไหนก็ไป แต่ไปที่ว่าคนไม่เยอะนะ เพราะว่ามันโควิด ... เดี่ยวนี้แม่ก็ไม่ได้ไปปฏิบัติธรรมมา 2 ปีแล้วนะ เพราะว่าโควิด ไปไม่ได้ ไปเจอคนเยอะไม่ได้ เราก็เป็นโรคนี้ด้วย เราก็ไม่กล้าไปเจอคนเยอะ ... นอกจากลูกจะพาไป ก็อยู่บ้าน ... ลูกไม่ให้แม่ออกไปไหน ให้อยู่บ้าน นอกจากเขาพาไป ... ไปเฉพาะที่เขาพาไป แต่ออกไปเองไม่เคยไปเลย แม้แต่ตลาดแม่ก็ยังไม่ไป ... เหมือนไปโรงพยาบาล หออะไรพวกนี้ ขึ้นผิดต่ออะไรอย่างนี้ มันต้องมี ตอนนี่เริ่มรู้สึกว่าจะต้องมีคนช่วย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“(เดินได้) ไม่นาน เดินไปแค่นี้ ถึงหน้าบ้าน ... เหนื่อยค่ะ แต่ถ้ามีไม้เท้าก็โอเค ... ไม่ได้ค่ะ ขึ้น (บันได) ไม่ได้ที่ขึ้นบ้านนี้ก็ตอนลงตกลงมา ทีนี้เขาห้ามกันเลย ... “

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“ถ้าเรื่องตื่นนอน ถ้าสมัยก่อนก็ไม่มีปัญหาอะไรครับ แต่ว่าหลัง ๆ มานี้หลาย ๆ ครั้งตื่นนอนขึ้นมา ก็บางครั้งเป็นตะคริว มันก็ ก็ลุกไม่ได้เลย ก็ต้อง บางครั้งหายได้เอง บางครั้งก็ ถ้ามัน มันยึดอยู่มาก ๆ เข้าก็ต้องตะโกนนั่นแหละ ร้องขอความช่วยเหลือครับ ลูกเองไม่ไหวแล้วก็ขึ้นพอลูกได้ ลูกขึ้นมานั่งได้ ก็นั่งตรงนั้นแหละจนกว่าจะรู้สึกดีขึ้นแล้วค่อย แล้วค่อยย้ายที่ ... การไปไหนมาไหน เดินแบบช้า ๆ ได้ครับ อยากได้อะไรก็คอยมอง แล้วก็เรียกหลาน ๆ ให้ช่วยหยิบให้ ถ้าเกิดจะไปไหนในบ้านที่ลุกขานาญพื้นที่ก็ เดินค่อย ๆ

เดินได้ ... การขึ้นลงบันได ถ้าขึ้นเดียว ในบ้านเป็นตึกแถว ลงขึ้นเองได้ แต่ถ้าหลาย ๆ ชั้น ลูกก็จะหาเพื่อน
ชวนหลานชวนป้าไปพร้อม ๆ กัน แบบนี้ก็จะปลอดภัยครับ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“ปกติแม่จะเป็นคนทำกับข้าว ทำอะไรเอง เหมือนจะทานอะไร เรื่องในบ้านนี้แม่เป็นคนจัดการให้อะไร
อย่างนี้ นั่นแหละ แม่ก็ต้องให้พวกลูก พวกน้องเขาอะไรอย่างนี้ ไปช่วยหามาให้ ว่าจะซื้อบ้างอะไรบ้างมา
เตรียมให้แม่อะไรอย่างนี้ ... แม่แบบขายต้นไม้โงะ ก็ขายส่งเขา ก็เลยต้องไปดูแลเองบ้างอะไรบ้าง แต่ตอนนี้ก็
น้อยลงแล้ว ไม่ค่อยแล้ว ไม่ค่อยได้ไปค่ะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

ประเด็นย่อยที่ 1.3 ความรู้สึกอัดอั้นใจ กังวลใจ ท้อแท้ใจ เมื่อทำสิ่งที่เคยทำไม่ได้

ความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีภาวะพึ่งพิง และต้องได้รับความช่วยเหลือจากคนอื่น ในช่วงแรก
ผู้สูงอายุทุกรายนั้นจะเกิดความรู้สึกในแง่ลบ เช่น อึดอัดใจ กังวลใจ ท้อแท้ใจ เมื่อทำสิ่งที่เคยทำไม่ได้ ในการวิจัยนี้มี
ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึงความรู้สึกท้อแท้ สิ้นหวัง หดหู่ กลัว เห็นว่าชีวิตตัวเองไร้ค่าที่ตนเองต้องมาเจอความเจ็บปวดและ
ทุกข์ทรมานจากความเจ็บป่วยกับการมีภาวะพึ่งพิง ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“ ก็รู้สึกแย่มากเลย แบบบอกไม่ถูกเลย แบบไม่ไหว แบบมองโลกแบบมองไม่น่ารื่นรมย์ ไม่น่า โอ้ย
แย่มาก ... ค่ะ มันหดหู่ หดหู่อะไรอย่างนี้ ใจแบบไม่สู้ ใจท้อเหี่ยวไปหมดเลย
ค่ะ ๆ ก็ประมาณนั้น ... เหมือนไม่อยาก สู้ไม่ไหวอะไรประมาณนี้ค่ะ แบบเหมือน โอ้ย จะสู้ไหวไหมเนี่ย ...
เราก็มองตัวเองแบบ แบบยังงี้ดี คือนึกว่า เอ๊ะ คนเรานี่จะเกิดมาทำไมนะ ถ้าเกิดแล้วมาเจออะไรแบบนี้
คิดใหญ่เลย คิดไปเรื่อยเลยไม่ดีเลยนะ เกิดมาแล้วมาเจอภาวะแบบนี้ เจ็บปวดทรมานอะไรอย่างนี้ จาก
คนที่แบบไม่เคยกลัวก็กลัวไปหมด อยู่คนเดียวไม่ได้ แบบนอนอยู่ในโรงพยาบาล แบบบางทีแบบช่วงลูกเขา
แบบ พ่อโรสพวกอะไรยังไม่ถึงอะไรอย่างนั้นนะค่ะ บางทีเขาไปทำธุระไปอะไรอย่างนี้ อยู่ในห้องคนเดียว
ห้องที่ว่างนอนพักรักษาอะค่ะ ก็กลัว กลัวไปเฉย ๆ เลย กลัว ไม่รู้กลัวอะไร จากคนที่ไม่เคยกลัว ไม่เคยอะไร
แบบซี้ด ๆ ทุกอย่าง ก็กลายเป็นแบบว่ามัน นั่นแหละ กลัวไป กลัวไปหมดเลย แรกๆ ค่ะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลทุกรายยังกล่าวถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อต้องกลายมาเป็นผู้มีภาวะพึ่งพิงว่า
รู้สึกขัดใจเมื่อทำอะไรด้วยตนเองไม่ได้เหมือนเดิม อึดอัดใจที่ต้องให้คนอื่นมาดูแล ไม่ชอบที่ตนเองเป็นภาระของคนอื่น
ไม่ชอบใช้ผู้อื่นเพราะไม่ได้ตั้งใจตนเอง ผู้ให้ข้อมูลบางรายไม่ชอบที่ตนเองได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเพราะทำให้
รู้สึกว่าตนเองไม่มีประโยชน์และรู้สึกอับอาย ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“ในตอนแรกเราเองก็รู้สึกไม่สะดวกใจ ... อยู่รพ. ทุกอย่างจะเป็นระเบียบมีกฎกติกาเคร่งครัด ทำกิจวัตร
ประจำวันเป็นเวลา ... ทุกอย่างล้วนเป็นเรื่องใหม่ที่ขัดใจนะ แต่ด้วยสภาพร่างกายของเราที่อ่อนเพลีย ไม่
สามารถต่อต้านเหมือนปกติได้ ทำให้ต้องยอมจำนนต่อสภาพการถูกบังคับ ... ตอนแรกก็รู้สึกตัวเองต้อง
คอยเป็นภาระให้คนอื่น เราก็ไม่ชอบนะ ไม่อยากเป็นภาระ...”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“... เพราะว่าถ้าเราฆ่าแต่ให้คนอื่นมาช่วยเรา พาไปนู่น พาไปนี่ เราก็อึดอัด ... เราไม่อยากให้แบบว่าทุกคนต้องมานั่ง มาแบบพาเราไปเดิน ... อยากไปด้วยตัวเองอะไรอย่างนี้ ไม่อยากให้ใครมาเดิน จะต้องไปดู ก็อยากทำด้วยตัวเอง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“... (10 ปีก่อน) แม่นี่ป็นตัดไม้ไม่ต้องเรียกใคร ขึ้นตัดต้นไม้อะไร ต่ออะไร ป็นขึ้นไป เอาบันไดพาดแล้วป็นขึ้นไป ... (ก่อนจะตกบันได) เหมือนว่าจะใช้คนนู้นคนนี้ก็มันไม่ได้ตั้งใจ ก็เลยขึ้นไปเอง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“ปกติเป็น ลุงเป็นหัวหน้าครอบครัวเนาะ มีลูกเลี้ยงมา ลุงก็คิดว่า ลุงทำได้เกือบทุกอย่าง ถ้า ถ้าไม่จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากใครลุงจะพยายามด้วยตัวเองก่อนครับ ... หลาย ๆ ครั้งเออ ด้วยความที่ว่าเรา เรายังคิดว่าเรายังแข็งแรงอยู่นะครับ แล้วพอเราเห็นลูกหลาน ดูแลเป็นห่วงเป็นใยเรามาก ๆ เรา รู้สึกว่า เรา เราไม่มีประโยชน์หรือว่า หรือว่าเราเออ อ่อนแอเกินไป ลุงไม่ชอบแบบนั้นครับ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“มันหงุดหงิด มันไม่เหมือนตัวเองทำ บางทีเขาก็ไม่ถูกใจเรา บางทีเราอยากได้อะไรอย่างนี้ เขาก็ซื้อไม่ตรงใจกับเราอย่างนี้ มันก็มีหงุดหงิดบ้างอะไรบางอย่างนี้คะ ก็มีหงุดหงิด จะเป็นหงุดหงิดเยอะ แบบว่าเราอยากได้นี้ เขาก็ไปหาให้เราไม่ได้อะไรอย่างนี้คะ ซื้อ บางทีซื้อผิดอะไรอย่างนี้คะ ซื้อผิดแบบมันไม่ตรงใจอะไรอย่างนี้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

ประเด็นย่อยที่ 1.4 ความรู้สึกเกรงใจ ที่เป็นภาระผู้อื่น

ในด้านความรู้สึกเกรงใจ ที่ตนเองต้องกลายมาเป็นภาระให้กับคนรอบข้างนี้ มีผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลหลายราย ยังกล่าวถึงความรู้สึกเกรงใจ เป็นห่วงคนในครอบครัว ห่วงคนที่ต้องมาดูแลตนเอง ไม่อยากเป็นภาระคนรอบข้าง ผู้สูงอายุผู้ให้ข้อมูลจึงพยายามที่จะช่วยตนเองให้ได้มากที่สุด ดังข้อความต่อไปนี้

“เพียงแค่แค่นี้เดียว เกรงใจเขาแหละ เกรงใจเขา เขามาเสียเวลากับเราอะไรอย่างนี้ เกรงใจเขา ... ทุกคนมีงานประจำ บางครั้งเขาก็ต้องทิ้งงาน ลางาน เลื่อนงานเพื่อพาเราไปหาหมอตามนัด การทำอาหารก็ต้องแยกประเภทอาหารที่ต้องสุก สะอาด งดของไม่สุก งดผักสด ก็ทำให้เพิ่มงานมากขึ้น”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“ตอนที่เราล้างแผลไม่ได้ไง ... ตื่นมาเช้า เขาล้างครั้งนึง ... ห่วงเขาเหมือนกัน ห่วงเขาว่าเขาต้องไปทำงาน แบบว่าเราเห็นลูกเรามาทำ เขาไปทำงานข้างนอกกลับมาเหนื่อย ... เรากลับเป็นห่วงเขาว่า เออ เขาก็ต้องทำให้เรา แล้วก็เขาดูแลเรา เขาต้องไปทำงาน กลับมาถึง เขาก็ต้องมาทำงาน ช่วยงานบ้านอีก ตอนนั้นที่เราทำเองไม่ได้ เขาก็มาช่วย ต้องมาทำกับข้าวให้แม่อะไรอย่างนี้ ... เราก็คือเป็นห่วงเขาว่า เออ เขาเหนื่อยใช่ไหม เขาเหนื่อย เขาดูแลเราเยอะ ตอนนั้นเขาดูแลเราเยอะมาก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์และหลักยึดทางใจช่วยให้ทำใจเมื่อต้องพึ่งพิงผู้อื่น ในประเด็นนี้ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ ประเด็นย่อยที่ 1 ความรักและความห่วงใยของคนรอบข้าง และประเด็นย่อยที่ 2 การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาและมีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ ดังนี้

2.1 ความรักและความห่วงใยของคนรอบข้าง ผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลทั้ง 5 ราย ได้เล่าถึงความรัก ความห่วงใยของคนรอบข้าง โดยเฉพาะคนในครอบครัว ผู้สูงอายุทั้งหมดอาศัยอยู่กับลูกหลาน และส่วนใหญ่มีความผูกพันเนื่องจากได้เลี้ยงดูหลานมาตั้งแต่เด็ก ดังที่ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 ได้ย้ายภูมิลำเนาจากต่างจังหวัดมาอยู่กรุงเทพฯกับลูก เพื่อที่จะได้ช่วยดูแลหลาน ๆ “ลูกชายบอกว่าขึ้นมารุงเทพ ไม่มีใครเลี้ยงหลาน ... ก็กลับมาอยู่กรุงเทพฯกับลูก มาช่วยเลี้ยงหลาน เพราะว่า เพราะไม่มีใครดูแลหลาน ก็เลยเลิก (กิจการ) ก็ขึ้นมาอยู่กรุงเทพฯ” ดังนั้นลูกหลานจึงมีความใส่ใจคอยดูแลอย่างใกล้ชิดเมื่อผู้สูงอายุมีภาวะพึ่งพิงจากความเจ็บป่วยหรือสุขภาพเสื่อมถอย ซึ่งผู้สูงอายุรายงานว่าความสัมพันธ์แบบผูกพันใกล้ชิดดังกล่าวมีส่วนช่วยให้ผู้สูงอายุ มีความสบายใจ และช่วยในการทำใจให้รับมือกับภาวะพึ่งพิงได้ ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“ ในช่วงที่ร่างกายเรายังอ่อนเพลียไม่ค่อยมีแรง คุณพ่อกับลูก ๆ ทั้งสามคนเนี่ยนะ จะคอยจัดการเรื่องอาหารการกิน ความสะอาดของห้อง ที่นอน เครื่องใช้ส่วนตัวทุกอย่าง พาไปหาหมอตามนัด ... ทุกคนในบ้านช่วยกันแบบเคลียร์ห้องให้สะอาด ล้างแอร์ทำความสะอาดใหม่หมด ฉีดสเปรย์ ฝ้าบู๊นนั้นนั่นทำ แล้วก็อะไรก็ รุ่งเรืองเอาออกให้หมด ที่แบบมีฝุ่นมีอะไรอย่างเนี่ย ต้องแบบสะอาดมาก ๆ ไรอย่างเนี่ย อ้ออาหารก็ต้องทำสะอาดมาก ๆ ลวก ต้องร้อน ต้องสุก นาก็จะโดนตัวจากหนึ่งอะไรอย่างเนี่ย ก็จะเป็นคอยดูแลเรื่องพวกนี้ ... ช่วงที่ ยังรักษาตัวอยู่เนี่ย ปีที่แล้วทั้งปีเลยเขาไม่ให้ไปเลย (ไปข้างนอก) ... ปกติต้องเป็นคนไปจ่ายกับข้าวอะไรอย่างเนี่ย ... พอช่วงที่ไม่สบายเนี่ย จะมีเนี่ยสามคน หนึ่ง สอง สาม ช่วยกันหมุนเวียนกันไปช่วย และก็พี่นา ... เดี่ยวเขาก็จะเทิร์นกันไป เป็นสามคนเนี่ย ... ทุกคนในบ้านพร้อมใจกันดูแลเต็มที่ในทุกเรื่อง ... มันก็ ๆ ทำให้เราอยู่ได้”

ให้ข้อมูลรายที่ 1

“... ตอนที่我不สบายหมอโตะ (ลูกสาว) ก็ช่วยทุกอย่าง ... ช่วงที่ออกจากโรงพยาบาล อยู่บ้านก็ประมาณเกือบปีที่ไม่ค่อยทำอะไรเลย ล้างแผลให้ ... ต้องล้างแผลให้แม่ทุกวันเลยนะ ... เกือบปีนะ ... คือหมอโตะก็ดูแลอาหารการกินให้แม่ แล้วก็เช็ดตัว แล้วก็ล้างแผล หมอโตะเป็นคนล้างแผลให้แม่ทุกวัน วันละ 3 รอบ ... เขามาถึง เขาก็ เขาจะล้างแผลให้ พอเขาจะไปทำงานก็ล้างแผลให้ ... เขากลับมาเขาก็ต้องมาล้าง ... คุณหมอ (ลูก) เป็นคนทำให้กิน ถ้าไม่ว่า คุณหมอก็ซื้อ ... พอดิฉันงสาว่าเป็นแม่ชี เขาอยู่บ้านด้วย เขาก็ช่วยให้ช่วยแม่ด้วย ... แม่ชี (น้องสาว) เขาก็ช่วย ช่วยแม่ล้างแผล ... ช่วยทำอาหารให้กิน ช่วยล้างแผลให้อะไรอย่างนี้ เขาทำให้ ... ตอนนั้นหมอโตะ (ลูก) ทำน้ำปั่นให้กิน ... คุณหมอ (ลูก) เขามีต้องซื้อเครื่องมาแช่ ล้างผักให้แม่ ... คุณหมอ (ลูก) ไม่ให้แม่ออกไปไหน ให้อยู่บ้าน นอกจากเขาพาไป ... หมอโตะ (ลูก) เขาไม่ให้ไปด้วยตัวเอง เขาต้องพาไป ... ไปหาหมอ ลูกก็ต้องพาไปอะไรอย่างนี้ ... หมอโตะ (ลูก) ก็พาไปเที่ยวไปไหนก็ไป ... มีหมอช่วยแม่ แกดูแลแม่ดีมากเลย ทำให้แม่ จิตใจแม่ดีขึ้น”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“เราทำไม่ได้ ก็จจะวานคนนู้นวานคนนี้อะไรอย่างนี้ ให้ทำนิด ๆ หน่อย ๆ อะไร วานเขา ให้เขาทำ ... วานลูกหลานนั้นแหละ ... อยู่มาสบาย ๆ อยู่กับลูกกับหลาน ก็เพลินไปวัน ๆ ... ตอนนี้ก็ลูกพาไปหาหมอ พาไปเที่ยว ... คนที่อยากให้เรดีขึ้นเป็นลูกเราเอง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“โซคยังดีที่ลุงยังรอดมาได้ (หลังจากเคยวูบหมดสติไป) หลังจากนั้นมาทุกคน เขา (ภรรยาและลูกหลาน) ก็กำชับไว้เลยว่าอย่างน้อย ๆ ถ้าลุงอยู่บ้านคนเดียวต้องมีคน ต้องมีคนอยู่ดู เป็นระยะ ๆ อยู่เป็นเพื่อนอะไรอย่างนี้ครับ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“(ตอนที่ป่วยเป็นมะเร็งและได้รับการรักษาด้วยเคมีบำบัด) แล้วก็แบบลูก ๆ สามีอะไร ญาติพี่น้อง ที่เขาก็ดู พุดให้กำลังใจอะไรอย่างนี้ว่าเดี๋ยวก็ค่อย ๆ มันก็ค่อย ๆ ปรับอะไรอย่างนี้ ร่างกายมันก็จะรักษาตัวเอง อะไรอย่างนี้คะ มันก็ดีขึ้นคะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

2.2 การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาและมีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ แม้ไม่ใช่ผู้สูงอายุทุกรายที่ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาและมีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ แต่ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูล (3 ใน 5 ราย) กล่าวถึงการมีความเชื่อความศรัทธาและการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอย่างสม่ำเสมอ เช่น การทำบุญตักบาตร การสวดมนต์ การเดินจงกรม การปฏิบัติธรรม และบางรายกล่าวถึงการมีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ เช่น การไม่คาดหวัง ความไม่แน่นอน การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ กฎแห่งกรรม เป็นต้น ซึ่งในช่วงที่มีภาวะพึ่งพิง ผู้สูงอายุได้ใช้ความเข้าใจถึงหลักธรรม การปฏิบัติธรรม ความศรัทธาในครูอาจารย์ที่เคารพ หลักความเชื่อที่ตนยึดถือ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการอยู่กับความเจ็บป่วยและภาวะพึ่งพิงที่เกิดขึ้น และส่งผลให้เกิดการยอมรับตนเองที่มีภาวะพึ่งพิง ดังที่ปรากฏในข้อความต่อไปนี้

“แต่แต่ละครั้งที่เข้าโรงพยาบาล (หายใจเข้า) ก็จะมีเห็น เห็นอะไร ในในช่วงนั้นเยอะมาก (ลากยาว) อะ เช่น นึกว่าเออ เดี่ยวมันคงดีนะเฮ้ยมันไม่ดี ... ที่หลังไม่ expect แหะละ คิดหวังอยากได้ออกจากโรงพยาบาลวันนี้ เอ้า ไม่ได้แล้วละเออ ต้องอีกอาทิตย์หนึ่งอะไรอย่างเนี่ย แบบเอออีกคือ ก็เลยเฉย ๆ กลับ ก็ได้ก็ได้ ไม่ได้ก็ไม่เป็นไร ... ช่วงการให้คีโมรอบที่ 3 นี่แหละจาก ๆ ทั้งหมด 4 รอบนะ เนื่องจาก มีอาการแทรกซ้อนมาก ... มัน ๆ ทำให้เราเออ ชีวิตมันไม่แน่นอนนะ ... ระหว่างที่ treat มาหนึ่งปีที่ผ่านมาเนี่ย คือ จน จนรู้แล้วว่าอ้อ มัน มันไม่แน่นอนหรอก เดี่ยววันนี้ดี พรุ่งนี้อาจจะไม่เหมือนเดิมก็ได้อะไรอย่างเนี่ย เออ ก็อยู่กับมัน ... คนเราเกิดมาแล้วเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องปกติ แล้วต้องยอมรับว่า แก่แล้วก็ป็นเรื่องปกติ แก่แล้วก็ต้องมีเสื่อม ก็เป็นเรื่องปกติ ... ก็เท่านั้นแหละ ... มันก็ต้องเกิดแก่เจ็บตายอะ ยิ่งงี้ก็ตายอะ ตายแบบไหนเท่านั้นเอง ... อาจจะแก่ตาย อะไรอย่างเนี่ย หรือไม่สบายตายปั๊บไปเลย ... เราจะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ใจ อย่าไปคิดมันช่างมัน ... ขอแค่ว่า เฉพาะหน้าวันนี้อะ แล้วเรา อยู่กับมัน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“... ไปปฏิบัติธรรม แม็กก็ไป แม่ไปสวดมนต์นั่งสมาธิ เดินจงกรม ไปทุกเดือน เดือนนึง เออ มันก็ดี ทำให้จิตใจสบาย เราไม่เครียด ... อยู่ที่บ้าน สวดมนต์ที่บ้าน อธิษฐาน ทำบุญ สวดขอขมา ... เพราะทำให้จิตใจเราสบาย ไม่เครียด ไม่คิด สนุก อยู่แบบสนุก ... ไม่มีวันไหนไม่มีสวด สวดทุกวัน ... ทุกวันนี้แม็กก็ยังสวดมนต์ทุกวันนะ สวดตอนเช้า สวดตอนเที่ยง ... บ่ายโมงก็มาสวดมนต์อีก ... วันนึงแม็กสวด 3 รอบ เพราะสวดแล้วทำให้เรา เออ จิตใจเราดี”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“ไปวัดบ่อย ใส่บาตรทุกวัน ... ก็ฟัง (เทศนา) บ้าง ไม่ฟังบ้าง ... ก็ไปวัดไปวา เข้าวัดเข้าวาอะไรก็ทำใจสบาย ๆ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

ประเด็นที่ 3 เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อยู่กับภาวะพึ่งพิงได้ และยอมรับตนเอง ในประเด็นนี้ ประกอบด้วย 2 ประเด็นย่อยดังนี้ ประเด็นย่อย ได้แก่ ประเด็นย่อยที่ 1 ตระหนักและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และประเด็นย่อยที่ 2 ยอมรับตนเอง เปิดใจต้อนรับประสบการณ์มากขึ้น ดังนี้

3.1 ตระหนักและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อยู่กับภาวะพึ่งพิงได้ ผู้สูงอายุทั้ง 5 รายได้เล่าถึงการตระหนักและความเข้าใจความเสื่อมถอยของร่างกายเนื่องมาจากความเจ็บป่วย และบางรายเข้าใจสภาพร่างกายของตนเองที่เปลี่ยนไป ไม่สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้เหมือนช่วงเวลาที่อายุน้อยกว่านี้ หรือก่อนหน้านี้ การตระหนักและความเข้าใจดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุอยู่กับภาวะพึ่งพิงได้ นำมาสู่การปรับเปลี่ยนกิจวัตรของตนเอง การดูแลสุขภาพของตนเองมากขึ้น ส่วนผู้สูงอายุรายที่มีการตระหนักในสิ่งที่ตนเองยังอยากทำ เช่น ไปสวนมนต์ที่วัด แต่ยังไม่สามารถทำได้ เหมือนที่เคยเป็น ผู้สูงอายุหลายท่านใช้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่พอทำได้เพื่อให้ตนเองรู้สึกดี ผ่อนคลาย รับรู้ว่าตนยังมีประโยชน์ ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้ดังนี้

“อยู่กับมัน ยอมรับตัวเอง อย่างเมื่อก่อนเนี่ยเคยออก ออกกำลังกายเล่นกีฬาเยอะ ได้ทุกอย่าง วิ่งขนาดไหนก็ได้ พอปัจจุบันนี้มันไม่ได้แล้ว เข้าก็แย่ หลังก็แย่ ไปจ็อกกิ้งไม่ได้เลยนะ ได้อย่างเดียวคือเดิน เดินออกกำลังกายห้ามวิ่ง เดินวิ่งก็เจ็บโน้นนี่นั่น สุดท้ายก็ต้องอยู่กับมัน ต้องยอมรับสังขาร ต้องยอมรับก่อนว่า มันผ่านไปแล้วมันไม่ได้กลับคืนมา เหมือนกับต้องยอมรับว่า คนเราเกิด มาแล้วเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องปกติ แล้วต้องยอมรับว่า แก่แล้วก็เป็นเรื่องปกติ แก่แล้วก็ต้องมีเสื่อม ก็เป็นเรื่องปกติต้องยอมรับตรงนั้น อันเนี่ยคือสิ่งที่คิดอย่างนี้มาตลอดเลยก็เลย ถ้าเกิดเป็นเรื่องของการเจ็บไข้ได้ป่วยก็ยอมรับมันไป ว่าอ้อ ก็ถ้าป่วยป่วยก็รักษาไปเท่าที่ ในโลกปัจจุบัน เขารักษาไปได้ขนาดไหนก็แค่นั้น ... แน่นอนค่ะ มีความหวังว่า จะได้กลับไปใช้ แต่ถ้ามันไม่ได้จริง ก็ช่างมัน “

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“ยังหวังตรงที่ว่ายังผลอีกนิดนึง หายเสร็จแล้วเราก็จะได้ไปสวนมนต์ ไม่อยากให้แบบว่าทุกคนต้องมานั่งมาแบบพาเราไปเดิน เราก็อะไรพวกนี้ใช่ไหม อยากไปด้วยตัวเองอะไรอย่างนี้ ไม่อยากให้ใครมาเดิน จะต้องไปดูแล ก็อยากทำด้วยตัวเอง พุดง่าย ๆ อยากทำด้วยตัวเอง ... แต่ว่าตอนนี้คิดว่ามันคงลดลงมาเพราะอายุของเราเอง อายุมากแล้ว พอจะไปไหน ทุกคนเขาก็เป็นห่วง เราทำใจได้ไง ... เราทำใจได้ว่า เออ มันจะเกิด มันก็ต้องเกิด ... เราจะให้หันใจมันไม่ได้ มันต้องค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“เข้ามาก็เดินไปรดน้ำต้นไม้หรือว่าไปปิดไฟหน้าประตู ... ยังขับรถไปไหนมาไหนได้นะ ... ไปวัดบ่อใส่บาตรทุกวัน ... ไปทำงาน ... ยังทำงาน ทุกวันนี้ก็ยังทำงานอยู่ ก็ดูแลหอออะไรอย่างนี้ ก็ยังใช้สมองทำนู่นทำนี่อะไรของเรา ดูลูกค้า เข้าวัดเข้าวาอะไรก็ทำใจสบาย ๆ อยู่กับลูกกับหลาน ก็เพลินไปวัน ๆ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“เพราะว่า เหตุการณ์ครั้งนั้น (เป็นลมวูบล้มไป) มันมันทำให้ลูกรู้ พอพามาได้มันทำให้ลูกรู้ว่า เออ ร่างกายเปลี่ยนไปแล้ว คราวนี้ก็จะสังเกตตัวเองมากขึ้น แล้วก็ แล้วก็พบจริง ๆ ว่า ว่าจะหลาย ๆ ครั้งที่เราเกิดปัญหาแล้วต้อง ต้องขอความช่วยเหลือจากคนในบ้าน ...มเออจะ จะเรียกว่าอยู่กับตัวเองก็ ก็ได้ เพราะสมัยก่อนปัญหาพวกนี้มันไม่ มันไม่เคยเกิด เออแต่ว่าลูกก็ยังรู้ว่าถ้าเกิดสมมุติเป็นแบบนี้ต้องดูแลอย่างนี้ เป็นแบบนี้

ต้องทำอย่างนั้น เออ พอมันเกิดขึ้นกับลุงจริง ๆ ลุงก็ได้ใช้ความรู้พวกนั้น มาดูแลตรงนี้ มาดูแลตนเองอะครับ ถือว่า ถือว่าลุงก็ได้ ตรงนี้ก็คือ อาจจะ อาจจะเป็นเรื่องที่ดี ก็ได้ครับ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“จริง ๆ คือชอบ ชอบที่จะทำอะไรตัวเองมากกว่าอะไรอย่างนี้ค่ะ เป็นคนอย่างนั้น ตอนนี้ต้องยอมลดว่าเออ คือแบบว่าให้ลูกบ้าง สามีอะไรอย่างนี้ค่ะ แล้วก็อีกอย่างก็จ้างคนบ้างอะไรอย่างนี้ค่ะ แบบก็ต้องยอมค่ะ ต้องยอมทำให้เขาช่วยค่ะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

3.2 ยอมรับตนเอง เปิดใจต้อนรับการเปลี่ยนแปลง ในประเด็นนี้ผู้สูงอายุกล่าวถึงการยอมรับตนเอง เช่น การยอมรับภาวะสุขภาพที่เสื่อมถอย และมีมุมมองที่เปลี่ยนไป หันมาคิดบวกมากขึ้น เช่น ผู้สูงอายุระบุว่าประสบการณ์ที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นทำให้ได้คิดและเกิดความรู้สึกลบอย่าง ได้ยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ได้พูดคุย มีความเข้าใจกันมากขึ้นในครอบครัว เริ่มเปลี่ยนมาคิดบวกมากขึ้น ส่วนผู้สูงอายุบางรายกล่าวว่าตนเองยอมรับว่าไม่ชอบภาวะที่ตนเองเป็นอยู่ในตอนนี้ เช่น การที่ไม่สามารถทำอะไรได้คล่องแคล่วเหมือนเมื่อก่อนแล้ว อย่างไรก็ตามก็ได้เริ่มปรับเปลี่ยนทัศนคติตัวเองใหม่ โดยไม่ต้องคาดหวังและ มีความยืดหยุ่นกับตัวเองมากขึ้น ส่งผลให้หน้าตาแจ่มใสขึ้น ดังประสบการณ์ต่อไปนี้

“ก็เปลี่ยนเยอะนะ เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เข้าใจสัจธรรมมากขึ้น เปลี่ยนทัศนคติใหม่อยู่กับปัจจุบันมากขึ้น ไม่คาดหวังมาก เปลี่ยนความคิดจากเดิมต้องวางแผนแล้วทำตามแบบเป๊ะ ๆ ๆ ก็เริ่มใช้คำว่าช่างมันได้ก็ได้ ไม่ได้ก็ไม่ได้ก็ไม่ได้เป็นไร คิดบวกมากขึ้น ยอมรับความจริงมากขึ้น เกิดความรู้สึกลบอย่าง และยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เห็น ๆ แล้วว่า อ้อ อันนี้เราไม่ไหวแล้วนะเราก็ต้องปล่อย เพราะว่าถ้ามันแก้ไม่ได้เราต้องเดินออกมา ต้องเปลี่ยนความคิดเรานะ ไม่ใช่เราทำคนเดียว แล้วคนอื่นทำ ถ้าไม่มีเรา ๆ งานนั้นหรือสิ่งนั้นหรือสิ่งที่ควรจะทำนั้น จะต้องสลายไปมันต้องเจ๊งอะไรไม่ใช่ มันมีทางออก มันมีทางออก จริง ๆ แล้วเราไม่จำเป็นต้องคนเดียวทำก็ได้ มันมีตัวช่วยตั้งเยอะ แต่มองให้ออกว่าเราจะแก้ปัญหาอย่างไร ... การได้พูดคุย มีความเข้าใจกันมากขึ้นในครอบครัว ได้รู้ว่าเราไม่ต้องเดินต่อไปคนเดียว เริ่มเปลี่ยนความคิดเดิม ๆ มาสู่ความคิดบวกมากขึ้น ยอมรับโอกาสใหม่ที่ครอบครัวมอบให้

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“(การยอมรับตนเอง) หน้าตามันเป็นอย่างไร เมื่อยากให้หนูดูแลดีกว่าแม่สุขภาพเป็นอย่างไร ถ้าคนมาเห็นแม่ โอโห ... ยอมรับตัวเอง แล้วตัวเองดีขึ้นเยอะ หน้าตาดีขึ้น สดใสขึ้นเยอะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“อยากถอยหลังไปสัก 10 ปี จะได้แข็งแรงกว่านี้ แม่ปีนตัดไม้ไม่ต้องเรียกใคร ขึ้นตัดต้นไม้อะไรต่ออะไร ปีนขึ้นไป เอาบันไดพาดแล้วปีนขึ้นไปตัด ... อยากแก้ไขก็คือว่าอันไหนทำได้ ทำ อะไรประมาณนั้น (ตอนนี้) เหมือนกับรักษามันมาเรื่อย ๆ อยู่กับมันมาเรื่อย ๆ พอมันมีอาการเจ็บป่วยอื่น ก็ยังอยู่กับมันได้ ก็เลย ก็อยู่ได้ แต่ว่าก็แค่ไม่ชอบ แต่อยู่ได้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“ใจเย็นลง พอวันนี้เราอายุมากขึ้นเราก็ก้าวใจมากขึ้น ส่วนเรื่องที่ใจร้อนขึ้น ก็เช่นเรื่องที่ว่า เรื่องที่เราเคยทำได้ด้วยตัวเองแล้วแต่พอวันนี้เราต้อง ให้อายุคนอื่นทำให้ แล้วพอเราเห็นแล้วเรารู้สึกว่า ถ้า ถ้า ถ้า ถ้า

เราทำ เราจะทำได้ดีกว่านั้น เออ พอเราคิดแบบนั้นปุ๊บมันก็ทำให้เรา รู้สึกเหมือนจะเข้าไปเจอกับเจ้าการกับการกระทำของเขามากขึ้น ทำให้เกิดการทะเลาะกัน ตอนนี้นั่งอยู่กับสภาพปัจจุบันได้ ลุงพยายามทำทุกวันให้มันดีที่สุดครับ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“เราเปลี่ยนไป ทำให้ว่าพึ่งคนอื่นไม่เป็นไร ให้คนอื่นเข้ามาช่วย มาทำแทนเรา เราไม่ต้องไปจัดการอะไรตัวเองทุกอย่าง ปกติเราจะเป็นคนเหมือนต้องทำอะไรเอง ไม่ไว้ใจใครอะไรอย่างนี้ หรือไม่มอบหมายงานให้ใคร เราจะต้องดูเอง เห็นเอง อะไรเองทุกอย่าง ตอนนี้น้อยลงแล้ว แบบว่าหยวน ๆ ไม่เป็นอะไรอย่างนี้ ... เรา ก็ได้อยู่กับครอบครัว จากที่เราไปตะลอน ๆ ไปอยู่ข้างนอกตลอดเวลา ตอนนี้เราก็ก็นั่งอยู่กับครอบครัว ได้คุยกันได้อะไรกันมากขึ้น สามีลูกเต้าเขาก็จะได้ดูแลเราอย่างนั้น”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

กล่าวโดยสรุปผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าประสบการณ์การยอมรับตนเองมี 3 ประเด็นหลัก กล่าวคือ ประเด็นที่ 1 สุขภาพที่เสื่อมถอย ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเสื่อมถอยของสุขภาพทั้งจากความเจ็บป่วยรวมถึงจากการรักษาและความเสื่อมของสุขภาพตามวัยที่มากขึ้น ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิง ส่งผลต่อการมองเห็นตนเองในแง่ลบ จมอยู่กับสภาพร่างกายที่ถดถอยหรืออ่อนแอของตนเอง มีความคิดว่าตนเองเป็นภาระ ไร้ประโยชน์ ความรู้สึกอึดอัดใจ กังวลใจ ห่อเหี่ยว เมื่อทำสิ่งที่เคยทำไม่ได้ และความรู้สึกเกรงใจ ที่เป็นภาระผู้อื่น ต่อมาคือประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์และหลักยึดทางใจช่วยให้ทำใจเมื่อต้องพึ่งพิงผู้อื่น ซึ่งผู้สูงอายุที่ได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ความเข้าใจจากคนรอบข้างผู้ใกล้ชิด โดยเฉพาะบุคคลในครอบครัว ส่งผลต่อการทำใจยอมรับตนเองและการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น รวมถึงการปฏิบัติตามหลักศาสนาและมีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ จะส่งผลและส่งเสริมต่อการทำใจและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น และประเด็นที่ 3 เข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อยู่กับภาวะพึ่งพิงได้ และยอมรับตนเอง ซึ่งการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาเช่น Laidlaw (2013) นำเสนอว่าการยอมรับตนเอง (Self-acceptance) ของผู้สูงอายุส่งผลต่อความยืดหยุ่นและประสิทธิภาพในการจัดการกับอารมณ์ ช่วยในการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมาของตนเอง และนักวิชาการด้านการสูงวัย เช่น Carol Ryff กล่าวถึงการยอมรับตนเองของผู้สูงวัยส่งผลทางบวกต่อความพึงพอใจในชีวิตและสุขภาพจิตโดยรวมของพวกเขา (Ryff, 2013)

การอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้นำเสนอประสบการณ์การยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงกลุ่มติดบ้าน เมื่อประเมินภาวะพึ่งพิงผู้อื่นในด้านการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นสูง (Instrumental activity of daily living) ซึ่งประเมินได้จากแบบประเมิน Chula ADL Index ครอบคลุมกิจกรรม ได้แก่ การเดินหรือเคลื่อนที่นอกบ้าน การทำหรือ เตรียมอาหาร การทำความสะอาดบ้านหรือซักผ้า การทอนเงินหรือแลกเงิน และการใช้บริการรถสาธารณะ รถเมล์ (Jitapunkul et al., 1994) ในการวิจัยนี้ผู้สูงอายุทุกคนเป็นผู้ที่มีข้อจำกัดเรื่องการเดินทางไปไหนมาไหนนอกบ้านเพียงลำพัง ต้องมีคนช่วยดูแลหรือพาไป รวมถึงข้อจำกัดในการใช้ชีวิตประจำวันจากที่เคยรับผิดชอบงานประจำวันหรืองานภายในบ้านต้องกลายมาเป็นคนที่พึ่งพาผู้อื่น ซึ่งผู้วิจัยได้อภิปรายแก่นสาระของประสบการณ์ใน 3 ประเด็นหลักดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 การเสื่อมถอยของสุขภาพ ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิง ผลการวิจัยในประเด็นนี้ครอบคลุมการตระหนักในสภาพร่างกายที่เสื่อมถอย ต้องใช้ชีวิตอย่างระแวดระวัง พึ่งตัวเองได้น้อยลง รู้สึกอึดอัดใจ กังวลใจ ท้อแท้ใจ เมื่อทำสิ่งที่เคยทำไม่ได้ และ รู้สึกเกรงใจที่เป็นภาระผู้อื่น ผลการวิจัยประเด็นแรกนี้สามารถอธิบายได้ดังนี้

สุขภาพที่เสื่อมถอยและความเจ็บป่วยก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิงผู้อื่น ซึ่งผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลทุกรายกล่าวถึงประสบการณ์ที่สุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอยลงเนื่องจากอายุที่มากขึ้นร่วมกับความเจ็บป่วยและผลการรักษาต่าง ๆ ทำให้ผู้สูงอายุต้องกลายมาเป็นผู้ที่ช่วยเหลือตนเองได้น้อยลงและมีภาวะพึ่งพิง สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุเริ่มมีการตระหนักในสภาพร่างกายที่เสื่อมถอยลง การต้องใช้ชีวิตอย่างระแวดระวัง พึ่งตัวเองได้น้อยลง ซึ่งในช่วงแรกผู้สูงอายุแต่ละรายมีประสบการณ์การยอมรับความเสื่อมถอยของสุขภาพที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน กล่าวคือผู้สูงอายุที่มีความเจ็บป่วยและการเสื่อมถอยของสุขภาพแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยมีโรคประจำตัวและได้รับการรักษา ก่อนเข้าสู่ผู้สูงอายุ เช่น เคยผ่าตัดเข่าและเคยฝึกเดินมาก่อน จะมองว่าหากเป็นอะไรก็รักษาตามอาการไป ในทางตรงกันข้ามผู้สูงอายุรายที่มีความเจ็บป่วยฉับพลัน ร่วมกับการเปลี่ยนบทบาททางสังคมจากการที่เคยมีบทบาทเป็นคนทำงานและดูแลครอบครัวแล้วเกิดป่วยเป็นมะเร็ง ภายหลังเมื่อรักษาโรคมะเร็งในระยะลุกลามที่ส่งผลทำให้สุขภาพเสื่อมถอยลงอย่างรวดเร็วและกลายมาเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้รายงานถึงการมีประสบการณ์ด้านจิตใจที่ย่ำแย่มาก ผู้สูงอายุบางรายรู้สึกถึงขั้น หดหู่ ท้อแท้ มีความรู้สึกที่ไม่รู้จะเกิดมาทำไม และความรู้สึกไม่อยากสู้กับโรคและความเจ็บปวดที่กำลังเผชิญอยู่ นอกจากนี้ผู้สูงอายุทุกรายในการศึกษาครั้งนี้รายงานถึงประสบการณ์ตรงกันว่าพวกเขามีความรู้สึกอึดอัดใจ ซัดใจ และเกรงใจที่ตนเองต้องมีภาวะพึ่งพิงและต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเมื่อเกิดภาวะพึ่งพิง ในประเด็นสุขภาพที่เสื่อมถอยจากวัยที่มากขึ้นและความเจ็บป่วยก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิงที่พบจากการศึกษานี้เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการศึกษาก่อนหน้านี้ ที่ระบุว่าภาวะพึ่งพิงในผู้สูงอายุนั้นมีปัจจัยสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพร่างกายและความเจ็บป่วย (กรมสุขภาพจิต, 2556; Rickelman, Gallman, & Parra, 1994) นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงด้านจิตใจและสังคมก็มีความสำคัญ โดยเฉพาะในผู้สูงอายุที่เคยมีสุขภาพที่แข็งแรงสามารถดูแลตนเอง ทำกิจกรรมต่าง ๆ ดูแลทุกคนในบ้าน ต้องกลับกลายเป็นภาระของผู้อื่น เกิดความรู้สึกว่าตนเองอ่อนแอ รู้สึกอึดอัดใจ กังวลใจ ท้อแท้ใจ เมื่อทำสิ่งที่เคยทำไม่ได้ และรู้สึกเกรงใจที่เป็นภาระผู้อื่น (กรมสุขภาพจิต, 2556; นิซซารี, พิริยจรัสชัย และศิริพันธุ์ สาสตร์, 2560; โสภา หอยสังข์ และอรุณญา เชาวลิต, 2541; Rickelman et al., 1994)

ประเด็นที่ 2 ความสัมพันธ์และหลักยึดทางใจช่วยให้ทำใจเมื่อต้องพึ่งพิงผู้อื่น ในประเด็นนี้ ครอบคลุม 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ ความรักและความห่วงใยของคนรอบข้าง และการปฏิบัติตามหลักศาสนาและมีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ โดยสิ่งที่ช่วยให้ผู้สูงอายุทำใจอยู่กับภาวะพึ่งพิงมากขึ้น คือ ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นสามี ภรรยา ลูก หลาน และคนรอบข้างเช่น ญาติพี่น้อง ในประเด็นนี้ผู้สูงอายุทั้ง 5 ราย กล่าวถึงความรัก ความผูกพัน ความใส่ใจดูแลจากคนรอบข้าง มีส่วนช่วยเอื้อให้ผู้สูงอายุรู้สึกสะดวกใจในการรับความช่วยเหลือ และมีส่วนช่วยในการทำใจกับการที่ต้องกลายมาเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาคนอื่น ผลการศึกษานี้เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับการศึกษาก่อนหน้านี้ที่ว่าผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงมีความสุขและความพึงพอใจในชีวิต มาจากการเอาใจใส่ดูแล การนับถือ และให้ความเคารพจากบุตรหลาน ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกได้ว่าตนเองมีความหมายกับครอบครัว (เกศกนก จงรัตน์ ศรีธยา ฤทธิ์ช่วยรอด, นันทวุฒิ วงศ์เมฆ และนิพนธ์ รัตนคช, 2562; โสภา หอยสังข์ และอรุณญา เชาวลิต, 2541; Rickelman et al., 1994) เช่นเดียวกับการศึกษาก่อนหน้านี้ที่ระบุว่าหากผู้สูงอายุได้รับการประคับประคองจิตใจ ให้กำลังใจ ในการรับมือ

กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถที่จะทำได้โดย การให้ความรัก ความเอาใจใส่ การทำความเข้าใจและยอมรับผู้สูงอายุ จากคนใกล้ชิดและผูกพัน โดยเฉพาะบุคคลในครอบครัว ซึ่งการมีสัมพันธภาพที่ดีหรือความผูกพันที่ดีของผู้สูงอายุกับบุคคลที่มีความสำคัญต่อตนเอง จะยิ่งส่งผลและส่งเสริมต่อการทำใจและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น (ณิชาจริย พิริยจรัสชัย และศิริพันธุ์ สาสัตย์, 2560; โสภา หอยสังข์ และอรัญญา เชาวลิต, 2541; Rickelman et al., 1994) ในประเด็นนี้นักจิตวิทยา เช่น Rogers (1966 as cite in Overholser, 2007) ได้อธิบายถึง เงื่อนไขสำคัญและจำเป็นที่ทำให้คนเราสามารถยอมรับตนเองในส่วนที่ยอมรับไม่ได้ จะเกิดขึ้นเมื่อมีผู้อื่นยอมรับเราในส่วนนั้นได้ เมื่อเราถูกยอมรับจากบุคคลใกล้ชิด เปรียบได้กับการที่ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงได้รับความช่วยเหลือ และกำลังใจจากคนรอบข้างอย่างเต็มที่ เปรียบได้กับการถูกยอมรับกับสุขภาพที่เสื่อมถอยจากคนรอบข้างอย่างไร้เงื่อนไข ทำให้ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงนั้นสามารถที่จะยอมรับตนเองในสภาวะนี้ และมีกำลังใจที่จะอยู่ และพัฒนาดตนเองให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่ให้ข้อมูลบางรายยังกล่าวถึงการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาและมีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญตักบาตร การสวดมนต์ การเดินจงกรม การปฏิบัติธรรม บางรายกล่าวถึงการมีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ เช่น ความเข้าใจหลักธรรม การไม่คาดหวัง ความไม่แน่นอน การเกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมชาติ กฎแห่งกรรม ความศรัทธาในครูอาจารย์ที่เคารพ หลักความเชื่อที่ตนยึดถือ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการอยู่กับความเจ็บป่วยและภาวะพึ่งพิงที่เกิดขึ้น ข้อค้นพบในประเด็นนี้เป็นไปในแนวทางเดียวกับผลการวิจัยของ พิมณิต คอนดี ณัฐสุตา เต๋พันธ์ และกุลยา พิสิษฐ์สังฆการ (2558) ที่ได้ใช้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธกับผู้ที่ผ่านการรักษาโรคมะเร็งว่ามีการยอมรับตนเองที่สูงขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาพุทธนา นรเชษฐ และจุฑารัตน์ ทองอินจันทร์ (2561) ที่ศึกษาการนำพุทธศาสนามาช่วยในการรักษาสุขภาพจิตในสังคมไทย รวมทั้งยังสนับสนุนการศึกษาก่อนหน้านี้ของ Flecha García (2019) ที่ระบุว่า การนับถือศาสนาของตนเองนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งของการยอมรับตนเองของผู้สูงอายุ และการที่ผู้สูงอายุได้ใช้ความเข้าใจถึงหลักธรรม เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

ประเด็นที่ 3 การตระหนักและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีการยอมรับตัวเองที่ต้องกลายเป็นคนที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่นได้ ในประเด็นนี้มี 2 ประเด็นย่อย ได้แก่ ตระหนักและเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อยู่กับภาวะพึ่งพิงได้ และยอมรับตนเอง เปิดใจต้อนรับการเปลี่ยนแปลง โดยด้านการตระหนักและความเข้าใจความสัมพันธ์ของร่างกายเนื่องมาจากความเจ็บป่วย และผู้สูงอายุบางรายระบุว่าตนเองพึ่งพิงจะตระหนักและเข้าใจสภาพร่างกายของตนเองที่เปลี่ยนไป ที่มีส่วนทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้เหมือนช่วงเวลาที่ยาญน้อยกว่านี้ หรือก่อนหน้านี้ การตระหนักและความเข้าใจดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุอยู่กับภาวะพึ่งพิงได้ นำมาสู่การปรับเปลี่ยนกิจวัตรของตนเอง การดูแลสุขภาพของตนเองมากขึ้น ส่วนผู้สูงอายุบางรายมีการตระหนักในสิ่งที่ตนเองยังอยากทำ เช่น ไปสวดมนต์ แต่ยังไม่สามารถทำได้เหมือนที่เคยเป็น ผู้สูงอายุหลายท่านใช้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่พอทำได้เพื่อให้ตนเองรู้สึกดี ผ่อนคลาย รับรู้ว่าตนยังมีประโยชน์ (Atchley, 1989) ซึ่งสอดคล้องกับผู้สูงที่มีการยอมรับตนเอง จะมีความต้องการอยู่อาศัยอย่างสงบสุขกับในสถานการณ์ที่ตนเองเป็น โดยผู้สูงอายุจะเห็นคุณค่าของตนเอง มีความปรารถนาที่จะพัฒนาดตนเอง มีความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิต สามารถปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ มีความสามารถในการจัดการตนเองที่ดี มีอิสรภาพในดำเนินชีวิต การยังคงทำกิจกรรมที่ทำให้ตนเองรู้สึกดี ได้ทำงาน มีการช่วยเหลือผู้อื่นและ/หรือตนเองมีความสามารถหรือมีประโยชน์ มีความระมัดระวัง ร่าเริง มีความรู้สึกสนุกหรือมีความสนใจในการเรียนรู้และ/หรือความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง (Flecha García, 2019; Triningtyas & Muhayati, 2019)

ส่วนในประเด็นที่ว่ายอมรับตนเอง เปิดใจต้อนรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดจากการตระหนักและการเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ในประเด็นนี้ผู้สูงอายุกล่าวถึงการยอมรับตนเอง ในบางรายที่มีการยอมรับตัวเองได้มาก เกือบร้อยละแปดเป็นของผู้สูงอายุรายงานว่าภาวะสุขภาพที่เสื่อมถอยมีมุมที่ทำให้ได้เติมเต็มชีวิต เช่น ทำให้เราได้คิด และเกิดความรู้สึกปลื้มใจ ได้ยอมรับสภาพที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ได้พูดคุย มีความเข้าใจกันมากขึ้นในครอบครัว เริ่มเปลี่ยนมาคิดบวกมากขึ้น ส่วนผู้สูงอายุหลายรายระบุว่ายอมรับตนเองได้ร้อยละ 60 ถึง 70 โดยยอมรับว่าไม่ชอบที่ตอนนี้ทำอะไรได้คล่องแคล่วไม่เหมือนเมื่อก่อนแล้ว และเริ่มปรับเปลี่ยนทัศนคติตัวเองใหม่ แบบไม่ต้องคาดหวัง เข้าใจว่าทุกอย่างมีได้ก็ต้องมีหมด มีความยืดหยุ่นกับตัวเองมากขึ้น ส่งผลให้หน้าตาแจ่มใสขึ้น ซึ่งประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุจากในช่วงแรกที่มีการยอมรับว่าตนเองยังมีความขัดใจ และอึดอัดใจ จนกระทั่งเกิดการยอมรับ ในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ยอมรับข้อจำกัดของตนเอง ได้เปิดรับประสบการณ์การเปลี่ยนแปลง มีทัศนคติต่อตนเองใหม่ที่ดีขึ้น ส่งผลต่อสุขภาพทางจิตใจ (Ryff, 1995) และผู้ที่มีอายุมากขึ้นจะมีการปรับสภาพจิตใจ แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีอายุมากขึ้นจะมีความสุขมากขึ้น (กรมสุขภาพจิต, 2556) ซึ่งสามารถแสดงออกทางหน้าตาที่แจ่มใสของผู้สูงอายุ การยอมรับตนเองนั้นยังส่งผลให้เกิดความยืดหยุ่น การจัดการกับอารมณ์ และทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อปรับตัวกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้น (Laidlaw, 2013) สอดคล้องกับการให้คำนิยาม ของการยอมรับตนเอง หมายถึงความรู้สึกนึกคิดของตนเอง มีความเข้าใจตนเอง รู้จักตนเองทั้งในด้านที่เป็นจุดแข็ง ด้านที่เป็นข้อจำกัด บุคคลที่มีการยอมรับตนเอง มีความพึงพอใจในเอกลักษณ์ของตนเอง มีความรู้สึกนับถือและเห็นคุณค่าของตนเอง รวมถึงจะสามารถยอมรับข้อจำกัดที่ตนเองมี และเปิดใจรับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของตนเอง หรือหลีกเลี่ยงหรือหลีกเลี่ยงประสบการณ์ที่ตนเองไม่ชอบ กลัวหรือกังวล อันจะทำให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตตามสภาพความเป็นจริง และปรับตัวได้ดี (Dryden, 2013; Hoffman, Lopez, & Moats, 2013; Rogers, 1974)

สรุปและข้อเสนอแนะ

การยอมรับตนเองนั้นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งต่อการมีสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเฉพาะในสังคมผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ที่ต้องเผชิญความเปลี่ยนแปลงของร่างกาย สุขภาวะที่เสื่อมถอย ทำให้ต้องถูกจำกัดในการทำกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการลดคุณค่าและความหมายของตนเองไปอย่างมาก ถ้าผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ไม่สามารถยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตและส่งผลต่อคุณภาพชีวิตโดยรวมในที่สุด ซึ่งผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุที่มีการเสื่อมถอยของสุขภาพทั้งจากความเจ็บป่วยรวมถึงการรักษาและความเสื่อมของสุขภาพตามวัยที่มากขึ้น ก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิง ส่งผลต่อการมองตนเองในแง่ลบ จมอยู่กับสภาพร่างกายที่ถดถอยหรืออ่อนแอของตนเอง มีความคิดว่าตนเองเป็นภาระ ไร้ประโยชน์ ที่อาจจะส่งผลให้เกิดปัญหาทางสุขภาพจิตใจ เช่น การมีภาวะซึมเศร้า หรือ วิตกกังวลได้ ดังนั้นนักจิตวิทยาการปรึกษา นักวิชาชีพ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุนั้นสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางสำหรับทำความเข้าใจประสบการณ์ของผู้สูงอายุ และช่วยผู้สูงอายุรวมทั้งญาติผู้ดูแลให้เกิดความรู้ความเข้าใจสถานการณ์ สภาพจิตใจ ความยากลำบากที่เกิดขึ้นกับความเสื่อมถอยของสุขภาพดังกล่าว ทั้งนี้การมีความรู้ความเข้าใจจะนำมาสู่การตระหนักในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตลอดจนทำให้ผู้สูงอายุมีการมองตัวเองที่ตรงกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงที่นำไปสู่การยอมรับตนเองได้ในที่สุด

อนึ่งในกรณีที่ผู้สูงอายุยังไม่สามารถยอมรับตนเองได้ มีการแสดงออกด้วยการจมอยู่กับสภาพร่างกายที่ถดถอยหรืออ่อนแอของตนเอง หรือมีแนวโน้มสุขภาพจิตใจแย่ลง เช่น มีการพูดในแง่ลบบ่อยขึ้นหรือตลอดเวลา มี

ความรู้สึกท้อแท้ไม่อยากมีชีวิตอยู่ต่อ นักจิตวิทยาการปรึกษา นักวิชาชีพ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพจิต ผู้สูงอายุควรได้มีการพูดคุยกับผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุมีโอกาสได้สำรวจตนเอง และทำความเข้าใจสภาวะหรือข้อจำกัดของตนเอง มีการให้พื้นที่ และเวลากับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงได้ทำใจเพื่อยอมรับตนเองและยอมรับความช่วยเหลือ โดยยังคงให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ การสำรวจบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับผู้สูงอายุได้รู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองนั้นยังมีความสำคัญและมีคุณค่า รวมถึงการสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้าถึงและปฏิบัติตนตามความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาที่ตนเองนับถือ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุดึงพลังงานด้านบวกและความเข้มแข็งที่มีอยู่มารับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อันจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวกับภาวะพึ่งพิงและยอมรับตนเองได้มากขึ้นต่อไป

แม้ว่าการวิจัยครั้งนี้ มีเป้าหมายในการศึกษาประสบการณ์การยอมรับตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงหรือมีความยากลำบากในการใช้ชีวิตประจำวันด้วยตนเองได้อย่างอิสระ อย่างไรก็ตามการศึกษานี้มุ่งศึกษาผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงผู้อื่นในด้านการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นสูง ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างเป็นอิสระในชุมชนระดับปานกลาง โดยเป็นผู้สูงอายุที่ยังคงใช้ชีวิตในชุมชน และอาศัยอยู่กับครอบครัวเป็นหลัก โดยผู้ให้ข้อมูลทั้ง 5 ราย เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 63-79 ปี กล่าวคือ เป็นผู้สูงอายุที่ยังไม่ชรามาก และภาวะพึ่งพิงของผู้สูงอายุในการศึกษานี้ เป็นความบกพร่องของความสามารถในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเดินหรือเคลื่อนที่นอกบ้าน การทำหรือเตรียมอาหาร การทำความสะอาดบ้านหรือซักผ้า และการใช้บริการรถสาธารณะ รถเมล์ ซึ่งไม่รวมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความบกพร่องในด้านความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันพื้นฐาน เช่น การรับประทานอาหารเมื่อเตรียมสำหรับไว้ให้เรียบร้อยแล้ว การล้างหน้า หวีผม แปรงฟัน โกนหนวด การลุกนั่งจากที่นอนหรือจากเตียงไปยังเก้าอี้ การใช้ห้องน้ำ การเคลื่อนที่ภายในห้องหรือบ้าน การสวมใส่เสื้อผ้า การขึ้นลงบันได 1 ชั้น การอาบน้ำ การกลั้นการถ่ายอุจจาระและการกลั้นปัสสาวะ เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้มีข้อความรู้ในเรื่องประสบการณ์การยอมรับในตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงที่กว้างขวางขึ้น การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปอาจขยายขอบเขตการวิจัยให้ครอบคลุมกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงและมีความบกพร่องในด้านความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันพื้นฐานดังกล่าวข้างต้น และขยายบริบทด้านภูมิหลังของผู้สูงอายุที่แตกต่างจากการศึกษานี้ อันจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจประสบการณ์การยอมรับในตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงได้อย่างครอบคลุมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2556). คู่มือ “ความสุข 5 มิติ” สำหรับผู้สูงอายุ (ฉบับปรับปรุง). ค้นคืนจาก <https://www.dmh.go.th/ebook/view.asp?id=449>.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2564ก). การประเมินโรคซึมเศร้า (9Q) ในกลุ่มผู้สูงอายุ ปีงบประมาณ2564. ค้นคืนจาก https://hdcservice.moph.go.th/hdc/reports/report.php?source=pformatted/format1.php&cat_id=574437c29aff8d1709da55677abc4b03&id=1cabe82729905e268bb97fed7cb117dd#.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2564ข). การคัดกรองความเครียด(ST-5)ในกลุ่มผู้สูงอายุ ปี งบประมาณ2564. ค้นคืนจาก https://hdcservice.moph.go.th/hdc/reports/report.php?source=pformatted/formt1.php&cat_id=574437c29aff8d1709da55677abc4b03&id=7bd56fb9f20abea2eb72dfca24155e6a.
- เกศกนก จงรัตน์, ศรีธยา ฤทธิ์ช่วยรอด, นันทวุฒิ วงศ์เมฆ และนิพนธ์ รัตนคช. (2562). ภาวะสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารวิชาการสาธารณสุข, 28(6), 1013-1020. ค้นคืนจาก <https://thaidj.org/index.php/JHS/article/view/8333>.
- ชาย โพธิสิตา. (2562). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งฯ.
- ณิชากรีย์ พิริยจรัสชัย และศิริพันธุ์ สาสตัย. (2560). ปัจจัยทำนายความพร้อมของผู้ดูแลในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพาในระยะเปลี่ยนผ่านจากโรงพยาบาลสู่บ้าน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ค้นคืนจาก <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/59669>.
- พระมหายุทธนา นรเชฏฐ และจุฑารัตน์ ทองอินจันทร์. (2561). รูปแบบการรักษาสุขาภพจิตเชิงพุทธบูรณาการ. ศิลปศาสตร์ปริทัศน์, 13(25), 141-152. ค้นคืนจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/larhcu/article/view/143032>.
- พิมพ์นิต คอนดี, ณัฐสุดา เต้พันธ์ และกุลยา พิสิษฐ์สังฆการ. (2558). ผลของกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธที่มีศิลปะเป็นสื่อต่อปัญญา การยอมรับและภาวะซึมเศร้าในบุคคลภายหลังการรักษาโรคมะเร็ง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ม.ป.ท., ค้นคืนจาก <http://doi.org/10.14457/CU.the.2015.811>.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2562). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2562 ค้นคืนจาก https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1610945020-322_0.pdf.
- โสภา หอยสังข์ และอรัญญา เขาวิลิต. (2541). ความต้องการการดูแลและการรับรู้การดูแลที่ได้รับจากครอบครัวของผู้สูงอายุในชนบท. (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่) บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ค้นคืนจาก <http://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2553/1611>.
- Atchley, R. C. (1989). A continuity theory of normal aging. *The Gerontologist*, 29(2), 183-190.
- Dryden, W. (2013). Unconditional self-acceptance and self-compassion. In *The Strength of Self-Acceptance* (pp. 107-120): Springer. Doi:https://doi.org/10.1007/978-1-4614-6806-6_7.
- Flecha García, A. C. (2019). Self-acceptance and meaning/purpose of life between senior citizens residing in nursing home. *Pedagogía Social Revista Interuniversitaria*(33). doi: https://doi.org/10.7179/psri_2019.33.10.

- Giorgi, A. P., & Giorgi, B. (2008). Phenomenological psychology. In *The SAGE handbook of qualitative research in psychology* (pp. 165–178). SAGE Publications.
- Giorgi, A., Giorgi, B. & Morley, J. (2017). The Descriptive Phenomenological Psychological Method. In Willig & W. S. Rogers (Eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology* (2nd ed., pp. 176-192): SAGE. doi: <https://doi.org/10.4135/9781526405555.n11>.
- Hoffman, L., Lopez, A. J. & Moats, M. (2013). Humanistic psychology and self-acceptance. In *The strength of self-acceptance* (pp. 3-17): Springer, New York, NY. Doi:https://doi.org/10.1007/978-1-4614-6806-6_1.
- Jitapunkul, S., Kamolratanakul, P. & Ebrahim, S. (1994). The meaning of activities of daily living in a Thai elderly population: Development of a new index. *Age Ageing*, 23(2), 97-101. doi:10.1093/ageing/23.2.97.
- Laidlaw, K. (2013). Self-acceptance and aging: Using self-acceptance as a mediator of change in CBT with older people. In *The strength of self-acceptance* (pp. 263-279): Springer, New York, NY. Doi:https://doi.org/10.1007/978-1-4614-6806-6_15.
- Rickelman, B. L., Gallman, L. & Parra, H. (1994). Attachment and quality of life in older, community-residing men. *Nursing Research*, 43(2), 68–72. doi: <https://doi.org/10.1097/00006199-199403000-00002>.
- Rogers, C. R. (1974). *Psychotherapy and personality change*. Chicago: University of Chicago.
- Ryff, C. D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current directions in psychological science*, 4(4), 99-104. Doi:<https://doi.org/10.1111/1467-8721.ep10772395>.
- Ryff, C. D. (2013). Psychological Well-Being Revisited: Advances in the Science and Practice of Eudaimonia. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 83(1), 10-28. <https://doi.org/10.1159/000353263>.
- Triningtyas, D. A. & Muhayati, S. (2019). *Self Acceptance: a Study in the Elderly Age in Family Cempaka, Kabupaten Ngawi*. Paper presented at the 2nd International Conference on Vocational Education and Training (ICOVET 2018) (pp. 111-112). Atlantis Press. Doi:10.2991/icovet-18.2019.27.

การประยุกต์ภูมิปัญญาการย้อมผ้าด้วยยางไม้สู่แนวคิดหัตถสุนทรีย์ะ Apply the Wisdom of Fabric Dyeing With Resin to Aesthetically Pleasing Handicrafts*

ดวงใจ อุชชิน (Duangjai Utchin)

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การออกแบบ) มหาวิทยาลัยศิลปากร

Doctor of Philosophy (Design), Silpakorn University

ขจรศักดิ์ นาคปาน (Khajornsak Nakpan)

อาจารย์ประจำ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Lecturer, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

Email address: sippajoy@gmail.com

Received: July 21, 2023 Revised: September 28, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ เป็นการนำภูมิปัญญาของงานย้อมผ้าในรูปแบบงานทำด้วยมือมาประยุกต์ใช้กับวัสดุยางไม้ จากการศึกษาพบว่า ยางไม้เป็นวัสดุที่มีลักษณะเป็นกาวธรรมชาติ มีโครงสร้างพื้นฐานโมเลกุลของคาร์โบไฮเดรตมีคุณสมบัติไม่ละลายน้ำและมีโครงสร้างที่คล้ายคลึงกับคาร์โบไฮเดรตที่ได้จากแป้ง มาผลิตเป็นไบโอพลาสติก (Bioplastic) ที่ใช้ในการเคลือบอาหาร บรรจุภัณฑ์ รวมถึงเสื้อผ้า เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นคุณสมบัติที่คล้ายคลึงกันนี้ จึงนำมาประยุกต์ใช้ด้วยการนำยางไม้มาทดลองสร้างเป็นวัสดุไบโอเรซิน (Bioresin) ให้สามารถเคลือบเม็ดสีธรรมชาติ เพื่อสามารถย้อมเส้นใยผ้าได้ดียิ่งขึ้น และนำยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) ที่มีคุณสมบัติเป็นกรดมาทำหน้าที่เป็น Emulsion (อิมัลชัน) มาใช้สร้างไบโอเรซินและออกแบบกระบวนการย้อมสีผ้าที่ลดปริมาณการใช้น้ำให้น้อยลง ลดปัจจัยการสร้างมลภาวะทางน้ำหลังจากกระบวนการย้อมผ้า นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้ พบว่า การประยุกต์ภูมิปัญญา กระบวนการย้อมผ้าด้วยยางไม้ก่อให้เกิดแนวคิดในการสร้างสรรค์สุนทรียศาสตร์แบบหัตถสุนทรีย์ะ (มือ หัวใจ) ที่ สามารถใช้เป็นแนวทางการสร้างสรรค์งานย้อมผ้าที่ทำด้วยมือ โดยมีแนวทาง 3 ประการ ได้แก่ 1) สร้างสรรค์ด้วยการตระหนัก ถึงสิ่งรอบตัว 2) สร้างสรรค์ด้วยการคิดอย่างมีเหตุผลในสิ่งที่ธรรมชาติเป็นอยู่ 3) สร้างสรรค์ด้วยการพึ่งพาตนเองสู่การ ค้นหาการรับรู้ในช่วงขณะจิต

คำสำคัญ: ประยุกต์ภูมิปัญญา ยางไม้ กระบวนการย้อมผ้า สีธรรมชาติ หัตถสุนทรีย์ะ

Abstract

This research article utilizes traditional fabric dyeing handicrafts in application with resin. From research, the resin has the properties of natural glue with a chain of carbohydrate molecules that are adhesive and water-insoluble. This molecular structure resembles carbohydrates in the

* งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การออกแบบ) คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

flour used to manufacture bioplastics in food coatings, packaging, clothes, et cetera. The researcher foresees this resemblance of properties, hence adapting resin to create bio-resin (resin) that can coat natural dye, allowing better adhesion to the fabric threads. Also, resin or Karaya Gum, is an acid acting as an emulsifier, so it could likewise support synthesis of the bio-resin. The fabric dyeing process with resin is water-saving, consequently reducing water pollution by-products. Furthermore, the researcher found that applying the wisdom of fabric dyeing with resin promotes handicraft aesthetics (hand, head, heart) in the creativity of hand-dyed fabric. There are three fabric dyeing guidelines: 1) The creativity of being conscious of the environment. 2) The creativity of rational thinking from nature. 3) The creativity of self-dependence to discover a moment of mindfulness.

Keywords: Apply the Wisdom, Resin, Dyeing process, Natural pigment, Aesthetic, Aesthetically Pleasing Handicrafts

บทนำ

กระบวนการย้อมผ้าเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มายาวนาน มีประวัติ องค์ความรู้และวิวัฒนาการที่ต่อเนื่องควบคู่ไปกับการพัฒนาทางภูมิปัญญาของมนุษยชาติ ที่แฝงด้วยประโยชน์ใช้สอยและหน้าที่แตกต่างกันตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อเป็นเครื่องแสดงออกถึงความศรัทธาและบทบาทตามสถานะ ชนชั้น เพศสภาพ ความจรรโลงใจในแง่สุนทรียศาสตร์ เป็นต้น (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2543, น. 49) สังเกตได้ว่าสีย้อมเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการสร้างสีสันของงานย้อมผ้า ในปัจจุบันได้รับความนิยมในอุตสาหกรรมทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมขนาดเล็กและสินค้าผลิตภัณฑ์สิ่งทอพื้นถิ่น มีความต้องการใช้วัสดุธรรมชาติที่เพิ่มขึ้นควบคู่ไปกับการลดการสร้างปัญหาในสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้มีความต้องการที่จะพยายามสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ไพรัตน์ บุญญาเจริญนนท์, กาญจนา ลือพงษ์, และจำลอง สาริกานนท์, 2557) และจากสถานการณ์โควิด 19 ส่งผลให้พฤติกรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงและกลับมาให้ความสนใจในงานฝีมือและงาน DIY (Do It Yourself) มากขึ้น โดยมีประเภทของงานอดิเรกที่น่าสนใจ ได้แก่ การถักผ้าพันคอ การถักตุ๊กตาไหมพรม การทำเสื้อมัดย้อม การทำอาหาร การปลูกต้นไม้ เป็นต้น ประโยชน์ของงานอดิเรกช่วยเสริมความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมสุขภาพจิต คลายเครียด เสริมสร้างความแข็งแรงของร่างกาย ป้องกันภาวะสมองเสื่อม ช่วยทำให้มีสมาธิ ทำให้เกิดความท้าทายใหม่ในชีวิต เป็นรายได้เสริม เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะที่ขอบพัฒนาความรู้ โดยมีรูปแบบการริเริ่มสร้างสรรค์งานที่มีความเป็นอิสระทางความคิดมากขึ้น จะสังเกตได้ว่ากระบวนการย้อมสีผ้าเริ่มจะไม่จำกัดวัสดุ เทคนิค กระบวนการ รวมถึงการได้มาทางความคิดก็ไร้ขีดจำกัด มีการทดลองทำด้วยตนเองในรูปแบบงานทำด้วยมือมีการผสมผสานศาสตร์อื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ทางเลือกในกระบวนการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติในปัจจุบันมีองค์ความรู้ที่มีความหลากหลายจากแหล่งสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถเรียนรู้สามารถเข้าถึงได้ง่าย แต่ในทางกลับกันก็เป็นกระบวนการย้อมที่ยังต้องปล่อยน้ำทิ้งหลังกระบวนการย้อมสีผ้า เนื่องจากกระบวนการย้อมผ้าด้วยงานทำมียังต้องมีการใช้น้ำในกระบวนการย้อมผ้าทุกขั้นตอน และน้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญของกระบวนการย้อมผ้าและสีธรรมชาติบางชนิดยังมีข้อจำกัดในเรื่องความคงทนของสี

ธรรมชาติต่อการย้อมสีผ้าบนเส้นใยผ้า จึงต้องพึ่งพาสารช่วยติด (Mordant) เพื่อให้สามารถดั่งศักยภาพสีสันทันทีที่มีในธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยกระบวนการที่กล่าวข้างต้น จึงเป็นสาเหตุการก่อเกิดการสร้างมลภาวะทางน้ำไม่ทางตรงก็ทางอ้อม

กลุ่มสีธรรมชาติเป็นวัสดุที่มีความสำคัญต่อการให้สีสันทันในงานย้อมผ้าและเป็นตัวแปรต่อกระบวนการย้อมผ้า เนื่องจากเม็ดสีที่ได้จากธรรมชาติมีคุณสมบัติของการย้อมสีเส้นใยผ้าที่แตกต่างกัน โดยสีบางชนิดมีโครงสร้างที่มาจากแร่ สัตว์และพืช จึงต้องศึกษาถึงความเหมาะสมเรื่องการใช้อุณหภูมิที่เหมาะสมกับประเภทของสีแต่ละชนิด และส่วนใหญ่กระบวนการย้อมผ้าที่ทำด้วยมือจะนิยมนำสีที่ได้จากพืชมาใช้ในกระบวนการย้อมผ้าเป็นส่วนใหญ่ เม็ดสีที่ได้จากพืชจะมีความคงทนต่ออุณหภูมิที่ไม่เกิน 100 องศาเซลเซียส จึงเหมาะแก่การย้อมสีผ้าที่ต้องใช้อุณหภูมิที่ไม่เกิน 100 องศาเซลเซียส และเม็ดสีประเภทนี้จะเป็นสารอินทรีย์ที่ได้จากส่วนต่าง ๆ ของพืช ราก เปลือก ลำต้น แก่นไม้ ใบ ดอก ผล และเมล็ด เป็นต้น ซึ่งหาได้ง่ายจากสิ่งใกล้ตัว แต่ถ้าใช้เม็ดสีที่ได้จากแร่จะต้องใช้อุณหภูมิที่มากกว่า 100 องศาเซลเซียส จะทำให้เส้นใยผ้าเกิดการเสื่อมสภาพได้ (วชิญญ์ บุญสอน, สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2565) ดังนั้นวิเคราะห์ได้ว่าสีธรรมชาติที่จะนำมาย้อมผ้านั้น ควรคำนึงอุณหภูมิที่เหมาะสมกับเส้นใยผ้าและควรเลือกใช้เม็ดสีที่ได้จากพืช เนื่องจากอุณหภูมิมีความสำคัญต่อการรักษาเส้นใยผ้า โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการเคลือบเม็ดสีธรรมชาติเพื่อไม่ให้สีละลายน้ำได้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้สีธรรมชาติที่มีคุณสมบัติที่ละลายน้ำได้ง่าย โดยเลือกใช้สีจากอัญชัน และสีกระเจี๊ยบตามรายละเอียดของภาพที่ 1 ได้แก่ รูปของดอกอัญชันและดอกกระเจี๊ยบที่มีลักษณะเป็นดอกแห้งก่อนการเตรียมบดเป็นผง เพื่อนำมาใช้ทดสอบคุณภาพของการเคลือบเม็ดสีธรรมชาติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

อัญชัน (Blue Pea, Butterfly Pea ชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *Clitoria ternatea*) นิยมปลูกเป็นไม้ประดับตามรั้วหรือซุ้ม เถากลมเล็กเรียว สีเขียวอ่อน เถาอ่อน กิ่งอ่อน สรรพคุณในตำรายาไทย ใช้เมล็ดรสเป็นยาระบาย แต่มักทำให้คลื่นไส้อาเจียน รากรสมเย็น นิยมใช้รากดอกขาวขับปัสสาวะ เป็นยาระบาย ฝนหยอดตาแก้ตาเจ็บ ตาฟาง ทำให้ตาสว่าง ทำยาสีฟัน ใช้รากอุพัน แก้ปวดฟัน เป็นต้น (ไพรัตน์ บุญญาเจริญนันท และคณะ, 2557) และจากการศึกษาอัญชันเป็นพืชล้มลุกที่ขึ้นได้ดีในเขตร้อน ดอกอัญชันเป็นดอกเดี่ยว มีสีน้ำเงินเข้ม หรือน้ำเงินอมม่วงและสีขาว กลีบดอกแบ่งเป็น 5 กลีบ กลีบเลี้ยงมีสีเขียว มีผลเป็นฝัก ลักษณะแบนคล้ายฝักถั่ว ขนาดยาวประมาณ 5 - 10 เซนติเมตร มีเมล็ดภายใน 2 - 3 เมล็ด มีการใช้อัญชันเป็นตัว Indicator (สารที่ใช้บอกความเป็นกรด - ด่าง ของสารละลายได้อย่างหนึ่งด้วย) เพราะอัญชันจะเปลี่ยนสีไปตามสภาวะกรด - ด่าง และการนำดอกอัญชันมาทำสีย้อมสามารถใช้ได้ทั้งดอกสดและดอกตากแห้ง สารสีดอกอัญชันจะอยู่ในกลุ่มแอนโทไซยานิน (Anthocyanin) ประกอบด้วยส่วนของ Aglycone เรียกว่า Delphinidin และส่วนของน้ำตาลที่เป็นน้ำตาล D - glucose นอกจากนี้ สารแอนโทไซยานินจากดอกอัญชันเป็นสีที่ละลายในน้ำได้ดี แต่ไม่ละลายในสารละลายที่เป็นกรด ปกติให้สีม่วงคราม แต่ในสภาวะที่เป็นกรดอ่อนจะให้สีม่วงแดง (จักร พิชัยศรทัต, 2566, น. 136) จึงไม่คงทนต่อการซักในหลายครั้ง

กระเจี๊ยบ (Roselle ชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *Hibiscus sabdariffa* L.) เป็นพืชสมุนไพรที่เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 1 - 2 เมตร ลำต้นและกิ่งก้านมีสีม่วงแดง ขอบใบเรียบ บางทีก็มีรอยหยักเว้า 3 หยัก สีของดอกเป็นสีชมพู ตรงกลางดอกมีสีม่วงแดงเข้ม เมื่อกลิบบดกรว้งโรยไปกลีบเลี้ยงจะเจริญเติบโตหุ้มเมล็ดเอาไว้ภายในมีสีม่วงแดงเข้ม กระเจี๊ยบเป็นพืชที่ให้สีแดง เนื่องจากมีสารพวกแอนโทไซยานิน ชื่อเดลฟินิดิน - 3 แซมบิวโอไซยานิดิน - 3 แซมบิวโอไซด์ทั้ง 2 ตัวนี้รวมกันจะให้สีแดง (วุฒินันท์ คงทัต, จันธิมา มาเจริญ และวารุณี ณะแพสย์, 2545)

ภาพที่ 1 ภาพซ้าย คือ ลักษณะของดอกอัญชันแบบแห้ง ชื่อวิทยาศาสตร์ *Clitoria ternatea*. และภาพขวา คือ ลักษณะของดอกกระเจี๊ยบแบบแห้ง ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hibiscus sabdariffa* L.

การประยุกต์กระบวนการย้อมผ้าแบบไม่ใช้น้ำและไม่ใช้ความร้อนเป็นแนวทางที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ด้วยการนำหลักการของการทำไบโอพลาสติก (Bioplastic) มาเป็นแนวคิดตั้งต้น เนื่องจากไบโอพลาสติกส่วนใหญ่ นิยมนำมาใช้สร้างแผ่นฟิล์มเพื่อเคลือบวัสดุต่าง ๆ ได้แก่ อาหาร บรรจุภัณฑ์ เสื้อผ้า เป็นต้น และสามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังสามารถสร้างขึ้นเองได้ด้วยวิธีการที่ไม่ยุ่งยาก โดยเรียนรู้ได้จากสื่อสังคมออนไลน์ที่เผยแพร่ในปัจจุบัน จากการศึกษา พบว่า วัสดุตั้งต้นในการสร้างไบโอพลาสติกจะมาจากคาร์โบไฮเดรตเหมือนกัน แต่จะต่างกันตรงที่ไบโอพลาสติกจะใช้คาร์โบไฮเดรตที่ได้จากแป้ง (ละลายน้ำได้) ส่วนการประยุกต์ครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้วัสดุตั้งต้น คือ ยางไม้ (Resin) ซึ่งเป็นคาร์โบไฮเดรตที่ได้จากเซลลูโลส (ไม่ละลายน้ำ) โดยจะนำกระบวนการ อิมัลชัน (Emulsion) ที่ได้จากยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) และกลีเซอริน (Glycerin) มาสร้างวัสดุทางเลือกที่เรียกว่า ไบโอเรซิน (Bioresin) เพื่อนำมาใช้กับกระบวนการย้อมผ้าทางเลือกใหม่ที่ไม่ใช้น้ำและความร้อนเป็นตัวช่วยทำละลาย แต่จะใช้แอลกอฮอล์ (Alcohol) เป็นตัวทำละลายแทน ตลอดจนเมื่อแอลกอฮอล์หมดหน้าที่ของการทำละลายในกระบวนการย้อมผ้าก็จะสามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่โดยไม่ต้องทิ้งน้ำย้อม ด้วยกระบวนการย้อมผ้านี้เป็นกระบวนการที่มุ่งสู่การเชื่อมโยงกับพฤติกรรมของมนุษย์ในการเลือกวัสดุและเห็นถึงคุณค่าของสิ่งใกล้ตัว เพื่อตระหนักถึงกระบวนการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ยางไม้เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและเป็นวัสดุที่อยู่กับการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างยาวนาน โดยเฉพาะยางไม้หรือชันนำมาใช้ประโยชน์ด้วยแสงสว่างในยามค่ำคืนของชุมชนในถิ่นทุรกันดาร น้ำยางใช้ทาเรือประมงกันน้ำเข้าเรือ และรักษาเนื้อไม้ซึ่งเป็นสารธรรมชาติ (จินตนา บุพพรพต, สมภพ รัตนประชา, มานพ ผู้พัฒน์, จินณา เผือกนาง, และ อภิสิทธิ์ ด้านชูธรรม, 2556, น. 461) มีลักษณะเป็นเรซิน (Resin) ที่ได้จากธรรมชาติ มีโครงสร้างพื้นฐานโมเลกุลของคาร์โบไฮเดรตเรียงตัวกันเป็นเส้นส่งผลให้ยางไม้มีลักษณะที่เหนียวและเป็นกาธรรมชาติที่มีคุณสมบัติไม่ละลายน้ำ (ธีรพล อิ่มใจ, สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2565) โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกยางไม้ (Resin) จากต้นยางนามีชื่อทางวิทยาศาสตร์ คือ *Dipterocarpus alatus* Roxb ex G. Don นอกจากนี้ พบว่า ยางไม้คารายากัม (Karaya Gum) มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ คือ Karaya Gum เป็นยางไม้จาก *exudate gum* ต้นของ *Sterculai urens* นิยมมาใช้เป็นวัตถุเจือปนในอาหารและยังเป็นอิมัลซิไฟเออร์ (Emulsifier) ที่มีคุณสมบัติทนต่อความเป็นกรดได้สูงและละลายน้ำได้น้อย แต่ดูดน้ำและพองตัวได้ดี (สำนักงานฝ่ายบริหารการตลาดและรับจ้างผลิตสินค้า (กลุ่มเกียรดีพัสธาร), ม.ป.ป.) ด้วย

เหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่าคุณสมบัติของยางไม้ทั้ง 2 ชนิดนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นวัสดุทางเลือกให้สามารถเคลือบหรือปกป้องเมล็ดสัณฐานและเมล็ดสีกระเจี๊ยบได้ เพื่อช่วยรักษาเมล็ดสัณฐานและเมล็ดสีกระเจี๊ยบในค่ากรด-ด่าง ในกระบวนการย้อมผ้า ตลอดจนทำหน้าที่เพิ่มประสิทธิภาพของเมล็ดสัณฐานและเมล็ดสีกระเจี๊ยบในการย้อมเส้นใยผ้าได้ดีมากขึ้น

ภาพที่ 2 ลักษณะของยางไม้ต้นยางนา *Dipterocarpus alatus* Roxb ex G. Don.

ภาพที่ 3 ลักษณะของยางไม้คารายากัม (Karaya Gum)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่นำวัสดุยางไม้ยางนาตามภาพที่ 2 และภาพที่ 3 มาประยุกต์ใช้ในการช่วยรักษาและปกป้องเมล็ดสัณฐานและเมล็ดสีกระเจี๊ยบ โดยจะออกแบบกรรมวิธีกระบวนการย้อมผ้าที่ไม่ต้องใช้น้ำและไม่ใช้ความร้อน โดยเป็นกระบวนการย้อมทางเลือกใหม่ที่หลีกเลี่ยงน้ำในการทำละลาย เพื่อรักษาเมล็ดสีให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการย้อมผ้าด้วยสัณฐานและสีกระเจี๊ยบแบบดั้งเดิมต้องใช้น้ำในกระบวนการย้อมร้อนเท่านั้นและต้องใช้สารช่วยติดสี (Mordant) เพื่อให้ผ้าคงทนต่อการซักและทนต่อแสง ดังนั้น แนวทางการสร้างสรรค์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจากงานวิจัยนี้น่าจะก่อความรู้ที่ได้จากการย้อมสีผ้าในรูปแบบงานที่ทำด้วยมือ มุ่งเน้นเป็นแนวทางในการสร้างหลักการย้อมผ้าแบบหัตถอุตสาหกรรม (หัตถะและสุนทรียศาสตร์) เป็นการสร้างสรรค์งานที่ส่งเสริมการรับรู้ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

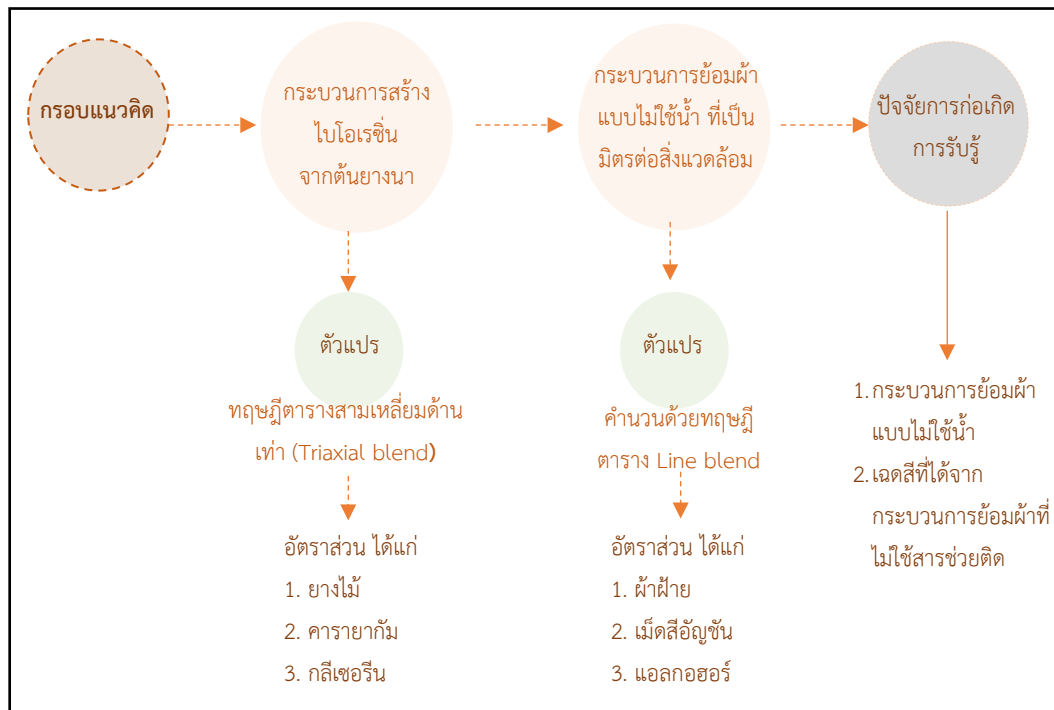
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การออกแบบกระบวนการประยุกต์การย้อมสีผ้าจากยางไม้ (ต้นยางนา) ในรูปแบบไม่ใช้น้ำ เพื่อช่วยสนับสนุนให้เมล็ดสีอัญชันและเมล็ดสีกระเจี๊ยบสามารถย้อมเส้นใยผ้าฝ้ายมัสลิน มุ่งสู่แนวคิดแบบหัตถะและสุนทรียะด้วยการส่งเสริมการค้นพบชั่วขณะต่อจิตใจของมนุษย์ที่ได้จากการสร้างสรรค์งานย้อมผ้าที่ทำด้วยมือ

กรอบความคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาภูมิปัญญาในวัฒนธรรมชาติที่มีคุณสมบัติปกป้องและเคลือบ จากหนังสือ เอกสาร ที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงข้อมูลด้านวัสดุยางไม้ที่นำมาใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยเลือกใช้อยางไม้จากต้นยางนา ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dipterocarpus alatus Roxb ex G. Don*. มีคุณสมบัติเป็นเรซินที่ได้จากธรรมชาติและยางไม้คารายากัม โดยเป็นโมเลกุลที่มีกรดยูโรนิก (Uronic acid) สูง สามารถทำหน้าที่เป็นอิมัลซิไฟเออร์ (Emulsifier) ได้ (สำนักงานฝ่ายบริหารการตลาดและรับจ้างผลิตสินค้า (กลุ่มเกียรติพสุธาร), ม.ป.ป.) โดยยางไม้ทั้ง 2 ชนิดนี้ เป็นตัวแปรสำคัญในการทดลองเคลือบเมล็ดสีธรรมชาติให้มีคุณภาพในกระบวนการย้อมผ้าฝ้ายมัสลินที่เป็นเส้นใยธรรมชาติหาซื้อได้ง่ายมีราคาถูก
2. การศึกษาคุณสมบัติของเมล็ดสีอัญชันและเมล็ดสีกระเจี๊ยบจากหนังสือเอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญซึ่งเมล็ดสีทั้ง 2 ชนิดนี้ มีสารแอนโทไซยานินเป็นสีที่ละลายในน้ำได้ดีแต่ไม่คงตัวในสารละลายที่เป็นกรดจึงเป็นเมล็ดสีธรรมชาติตั้งต้นที่เหมาะสมในการทดสอบหาคุณสมบัติการปกป้องเมล็ดสีธรรมชาติจากยางไม้
3. การทดลองกระบวนการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติจากยางไม้ ด้วยการนำแอลกอฮอล์มาใช้แทนน้ำ และสังเคราะห์กระบวนการเพื่อสร้างแนวคิดปรัชญาของการย้อมผ้าในรูปแบบงานทำด้วยมือและสุนทรียศาสตร์ความงามในสิ่งที่ธรรมชาติเป็นอยู่ และการวิเคราะห์ค่าเฉดสีที่ได้จากกระบวนการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติจากยางไม้ด้วยการไม่ใช้สารช่วยติดสี โดยกรอบแนวคิดของการวิจัยมีขั้นตอนตามรายละเอียดในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 กรอบความคิดการวิจัย

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ออกแบบการวิจัยและเครื่องมือ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. วิเคราะห์เนื้อหาภูมิปัญญาการย้อมผ้าด้วยงานทำมือจากเอกสาร ตำรา บทความและสื่อสังคมออนไลน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษและดำเนินการวิเคราะห์ด้วยการกำหนดกรอบการวิเคราะห์ไว้ 2 ด้าน

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานย้อมผ้าจากภูมิปัญญาหัตถกรรม ได้แก่ วัสดุ กระบวนการ เทคนิคของการย้อมสีธรรมชาติจากสีอัญชันและสีกระเจี๊ยบกับผ้าฝ้าย

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่สำคัญต่อกระบวนการย้อมผ้าด้วยเม็ดสีธรรมชาติ ได้แก่ การใช้สารช่วยติด (Mordant) และค่ากรด - ด่าง (pH) รวมถึงอุณหภูมิ

2. วิเคราะห์วัสดุอย่างไม้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและศึกษาอัตราส่วนการทำไปโอพลาสติกจากแป้ง เพื่อประยุกต์การสร้างสูตรไปโอเรซินที่ได้จากยางไม้ ด้วยการคำนวณทฤษฎีตารางสามเหลี่ยมด้านเท่า (Triaxial blend) ในการกระจายสูตรหาความแตกต่างด้วยการแปรเอเชิน (Variation) คือการกระจายสูตร เพื่อหาอัตราส่วนที่เหมาะสมในการดำเนินการสร้างไปโอเรซินและวัดค่ากรด - ด่าง (pH) ในการสร้างสูตรที่เหมาะสมต่อการเคลือบเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบ

3. ทดลองสร้างกระบวนการย้อมผ้าจากเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบ (แบบผง) กับแอลกอฮอล์ด้วยการออกแบบกระบวนการที่ไม่ใช้น้ำ ไม่ใช้กระบวนการย้อมด้วยความร้อน คือ กระบวนการย้อมผ้าด้วยการนำผ้ามาต้มกับ

น้ำและใช้อุณหภูมิ 80 - 90 องศาเซลเซียส ไม่พึงพาการใช้สารช่วยติดสีและในการทดลองครั้งนี้จะใช้วิธีคำนวณด้วยทฤษฎีตาราง Line blend เพื่อค้นหาอัตราส่วนที่เหมาะสมของการย้อมสีย้อมกับเส้นใยผ้าฝ้ายมัลลิน

4. สังเคราะห์กระบวนการจากการทดลองสร้างสรรค์กระบวนการย้อมผ้าด้วยยางไม้ เพื่อเชื่อมโยงสู่การสร้างปรัชญาแนวคิดของการย้อมผ้าแบบหัตถสุนทรียะ อันได้แก่ งานที่ทำด้วยมือ (หัตถะ) เพื่อการรับรู้ทางสุนทรีศาสตร์ที่ได้จากการสร้างสรรค์งานย้อมผ้า

ตัวแปรที่ศึกษา คือ 1) สูตรใบโอเรชินที่เหมาะสมต่อการเคลือบเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบ 2) เม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบซึ่งมีคุณสมบัติที่ละลายน้ำได้ดีและไม่ทนต่อแสงและการซัก

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาภูมิปัญญาการย้อมผ้าด้วยงานทำมือ (หัตถกรรม) พบว่า ในกระบวนการย้อมผ้าวัสดุธรรมชาติมีความสำคัญต่อการให้สีต่าง ๆ และมีกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณที่แตกต่างกันตามคุณสมบัติของวัสดุที่ให้สีนั้น ส่วนมากใช้วัสดุที่ได้จากเปลือก ราก ใบ ดอก แก่น หรือผลของต้นไม้และการเพิ่มประสิทธิภาพในการคงทนต่อแสงและความคงทนต่อการซัก ส่วนขั้นตอนการย้อมหรือหมักมักจะอาศัยการใช้การผสมกับวัตถุดิบอื่น ๆ เช่น ด่างเกลือ เป็นต้น ส่วนความร้อนจากพลังงานแสงอาทิตย์ช่วยทำให้แห้งและสีเกาะ (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2559, น. 259) ในกระบวนการย้อมด้วยสีธรรมชาตินิยมใช้พืชเป็นส่วนใหญ่และน้ำมีส่วนสำคัญในกระบวนการย้อมสีผ้า นอกจากนี้ สารช่วยติดสีมีส่วนสำคัญ เมื่อนำมาแช่หรือต้มเส้นใยผ้ากับสารช่วยติดสี เช่น เกลือของโลหะทำให้เกิดปฏิกิริยาไฮโดรไลซิสได้สารประกอบไฮดรอกไซด์ของโลหะที่ไม่ละลายน้ำ เกิดเป็นสารเชิงซ้อนที่แข็งแรงแทรกตัวอยู่ในเส้นใยผ้า เมื่อนำเส้นใยผ้าไปย้อมสี สีจะซึมเข้าไปจับกับสารช่วยติดสีทำให้สีย้อมมีความคงทนขึ้นและไม่ตกสีหรือซีดง่าย สารช่วยติดสีที่ได้จากธรรมชาติ เช่น น้ำขี้เถ้า น้ำบาดาลหรือน้ำโคลน เป็นต้น และการศึกษาการย้อมสีธรรมชาติจากใบยางพาราโดยใช้สารส้ม จุนสี และสนิมเหล็กเป็นสารช่วยติด โดยได้นำเสนอการย้อมผ้าไหมด้วยสารช่วยติดสีระหว่างการย้อมให้ค่าความเข้มของเฉดสีและทนต่อการซักล้างได้ดี (ปรีชา มูลสิน, พันทิรา พันขารี, และกนกกรณ์ ศิริทิพย์, 2564, น. 35) ดังนั้น กล่าวได้ว่าถึงแม้ผลการวิจัยและบทความที่กล่าวมาข้างต้นเป็นกระบวนการย้อมที่มุ่งเน้นการย้อมที่ใช้สารช่วยติดในการเพิ่มประสิทธิภาพของเฉดสีซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการย้อมผ้า แต่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่า การใช้สารช่วยติดสีในกระบวนการย้อมสีผ้ากลับทำให้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างมลภาวะทางน้ำได้

ในกระบวนการย้อมสีผ้าด้วยสีธรรมชาติ ผู้วิจัย พบว่า เม็ดสีธรรมชาติคือตัวแปรที่สำคัญ เนื่องจากเม็ดสีมีโครงสร้างที่ต่างกัน จึงทำให้กระบวนการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติจึงมีวิธีการและขั้นตอนที่ต่างกันขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของเม็ดสีธรรมชาติในแต่ละชนิด ดังนั้น ออกแบบกระบวนการในการเตรียมเม็ดสีก่อนกระบวนการย้อมผ้าด้วยการเคลือบเม็ดสีธรรมชาติก่อน อาจจะเป็นหนทางที่ช่วยทำให้การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติไม่ต้องพึ่งพาสารช่วยติดสี เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่า สารช่วยติดสีเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดมลภาวะทางน้ำได้หลังจากกระบวนการย้อมสีผ้า นอกจากนี้ การย้อมผ้าด้วยสีอัญชันและสีกระเจี๊ยบในแบบดั้งเดิมจะนิยมย้อมวิธีการย้อมร้อนหรือการย้อมตรง คือ มักใช้วิธีการต้มผ้าในถังโดยใช้สีที่ได้จากธรรมชาติและใส่ผ้าลงไปและคนให้สีติดจนทั่วผ้า เมื่อสีธรรมชาติกับผ้า สีธรรมชาติจะเกิดพันธะเคมีกับเส้นใยโดยตรง เส้นใยเซลลูโลส เช่น ฝ้ายมีหมู่ไฮดรอกซิล (OH group) อยู่มาก จึงเกิดพันธะไฮโดรเจนกับสีได้โดยตรง เมื่อสีติดเส้นใยได้ จึงนำมาซักน้ำแล้วตากให้แห้ง อาจจะย้อมซ้ำหลายครั้งหากต้องการให้สีเข้มหรือย้อมทับสีใหม่เพื่อให้เกิดสีผสม สีที่ใช้จะเป็นสีธรรมชาติที่ได้จากพืช แต่วิธีนี้มีข้อจำกัดคือ การย้อมร้อน

จะต้องใช้น้ำในอุณหภูมิตั้งแต่ 80-90 องศาเซลเซียส ด้วยเวลาประมาณ 90 นาที และถ้ามีการย้อมซ้ำ ๆ เพื่อต้องการสีที่เข้มขึ้น ทำให้เส้นใยผ้าเกิดการเปื่อยและขาดง่าย ดังนั้น การย้อมผ้าด้วยวิธีการนี้ไม่ควรย้อมผ้าเกิน 3 ครั้ง แต่ข้อดีของวิธีการนี้ คือ ส่วนใหญ่เม็ดย้อมที่นำมาย้อมด้วยกระบวนการย้อมร้อนจะเป็นวัสดุที่ได้จากพืชและวัสดุที่ได้จากพืชสามารถให้สีสันทะลุหลายกว่าเม็ดย้อมชนิดอื่น นอกจากนี้ การเลือกใช้สารช่วยติดสีจะต้องเหมาะสมกับคุณสมบัติของเม็ดย้อมธรรมชาติด้วย ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการย้อมสีผ้าด้วยสีอัญชันและสีกระเจี๊ยบกับผ้าฝ้าย โดยมีรายละเอียดตามตารางที่ 1

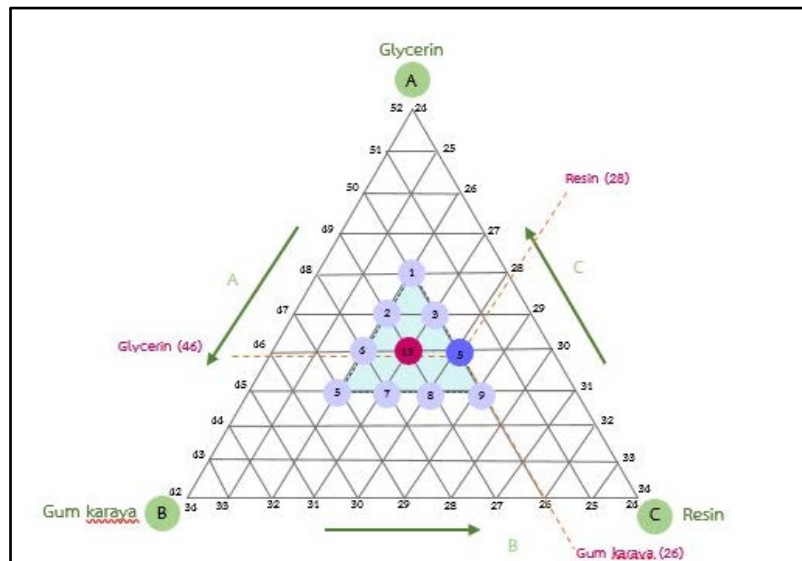
ตารางที่ 1 การแสดงการวิเคราะห์กระบวนการย้อมสีผ้าด้วยอัญชันและกระเจี๊ยบ จากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการทดลองย้อมด้วยกระบวนการย้อมร้อน มีรายละเอียดดังนี้

ชนิดสี	ชนิดผ้า	วิธีการย้อม	อุณหภูมิ	สารช่วยติด(Mordant)
อัญชัน	ผ้าฝ้าย มัดลิน	ย้อมร้อน	80 องศาเซลเซียส	เกลือ: หลังกระบวนการย้อมเพื่อให้สีติดทน
				สารส้ม: ขณะที่ย้อมผ้าจะให้ผ้าสีน้ำเงินอมม่วง, ม่วงอมแดง
				น้ำส้มสายชูหรือมะนาว: จะได้ผ้าสีน้ำเงิน ฟ้ำ
กระเจี๊ยบ	ผ้าฝ้าย มัดลิน	ย้อมร้อน	85-90 องศาเซลเซียส	เกลือ: จะทำให้ผ้ามีสีแดงเพิ่มขึ้น
				ซีอิ๊วหรือปูนแดง: จะได้ผ้าสีเทาอมม่วง

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์กระบวนการย้อมผ้ามัดลิน พบว่า การย้อมสีอัญชันและสีกระเจี๊ยบ การใช้สารช่วยติดสีมีความสำคัญต่อการทำให้เม็ดย้อมติดทนต่อแสงและการซัก นอกจากนี้ในกระบวนการย้อมร้อนมีข้อจำกัด คือ หากใช้อุณหภูมิสูงจะทำให้คุณภาพของผ้าเสื่อมง่ายและเม็ดย้อมทั้ง 2 ชนิดนี้มีคุณสมบัติที่แตกต่างกันจึงทำให้สีบางชนิดมีข้อจำกัดในกระบวนการย้อม จากการศึกษากระบวนการย้อมผ้าแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเม็ดย้อมสีอัญชันจะไม่คงตัวในสารละลายที่เป็นกรด โดยในสภาพที่เป็นกรดค่าสีจะเปลี่ยนเป็นสีม่วงครามและสภาพที่เป็นกรดอ่อนค่าสีจะเปลี่ยนเป็นสีม่วงแดงและต้องใช้กระบวนการย้อมร้อนเท่านั้นและต้องใช้น้ำมาเป็นสีนำและเป็นตัวทำละลายในกระบวนการย้อมผ้าจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้สี 2 ชนิดนี้ ไม่สามารถย้อมติดทนบนเส้นใยผ้าได้ดีเพราะเมื่อเจอน้ำทำให้เม็ดย้อมละลายไปก่อนการไปสู่กระบวนการย้อมติดทนบนเส้นใยผ้า หากต้องการสีเข้มต้องย้อมซ้ำหลายครั้งเพื่อให้สีเข้มขึ้น

2. ผลการวิเคราะห์สูตรยางไม้ครั้งนี้ ผู้วิจัยนำยางไม้จากต้นยางนา ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dipterocarpus alatus* Roxb ex G. Don. คุณสมบัติของยางไม้มีลักษณะเป็นสารเหลว (Liquid) ที่ไหลออกมาจากส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ เช่น เปลือกไม้หรือเนื้อไม้ ยางไม้เกิดจาก “น้ำมันหอมระเหย” (Volatile oil หรือ essential oil) มีกลิ่นและรสเฉพาะตัวได้ระเหยออกไปแล้วเมื่อกระทบกับอากาศสารเหลวที่เป็นยางนี้จะแข็งเป็นก้อนหรือเป็นแท่ง (Solid) เรียกว่า “ชัน” (Hard resin) ภาคอีสานเรียกว่า “ขี้ชัน” หากสารเหลวที่ไหลออกมา ยังคงมีลักษณะเป็นของเหลว (Liquid) โดยของเหลวชันนี้เรียกว่า “ยาง” หรือ “ครั่งชันครั่งยาง (Oleo-resin)” (จินตนา บุพบรรพต และคณะ, 2556, น. 463) นอกจากนี้ ยางไม้คาร์ายากัมยังเป็นอิมัลซิไฟเออร์มีคุณสมบัติทนต่อความเป็นกรดสูงมาประยุกต์ใช้เป็นอิมัลชันได้และมีกลีเซอรินเป็นตัวทำละลาย เพื่อการสร้างกระบวนการเคลือบเม็ดย้อมที่เรียกว่า ไบโอเรซิน โดยวัสดุดังกล่าวผู้วิจัยทดลองสร้างเพื่อนำมาเป็นวัสดุเคลือบเม็ดย้อมธรรมชาติเพื่อรักษาคุณภาพของเม็ดย้อมด้วยการคำนวณตารางสามเหลี่ยม

ด้านเท่า เพื่อกระจายสูตรและนำสูตรที่เหมาะสมมาต่อยอดสู่กระบวนการย้อมผ้าด้วยการใช้แอลกอฮอล์ เพราะตัวแอลกอฮอล์มีคุณสมบัติที่สามารถเป็นตัวทำละลายอย่างไม่ได้ดีกว่าน้ำ เนื่องจากยางไม่มีคุณสมบัติที่ไม่ละลายน้ำ

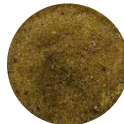
ภาพที่ 5 การคำนวณด้วยการกระจายสูตรไบโอเรซินด้วยการใช้ทฤษฎีตารางสามเหลี่ยมด้านเท่า (Triaxial Blend) เพื่อค้นหาอัตราส่วนที่เหมาะสมในการใช้เคลือบเม็ดสีธรรมชาติ

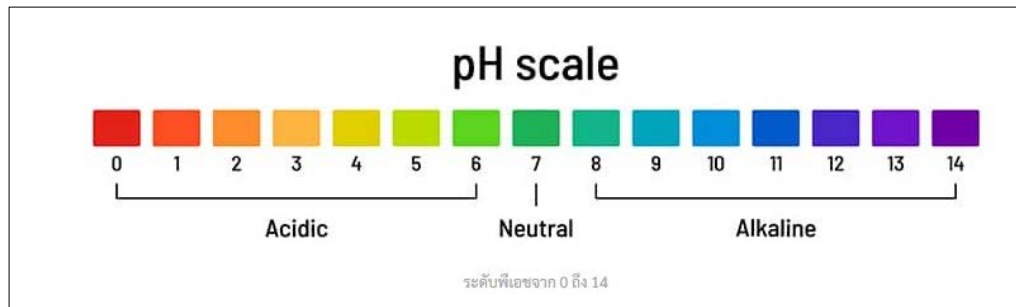
จากภาพที่ 5 เป็นการนำทฤษฎีสามเหลี่ยมด้านเท่ามาคำนวณ โดยสูตรตั้งต้นใช้สูตรที่ 13 จำนวนจนสามารถกระจายสูตรเพิ่มได้ อีก 9 สูตร ได้แก่ 13.1, 13.2, 13.3, 13.4, 13.5, 13.6, 13.7, 13.8, 13.9 เพื่อใช้ในการทดลองสร้างไบโอเรซิน โดยรายละเอียดของแต่ละสูตรอยู่ในรายละเอียดตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การแสดงอัตราส่วนของแต่ละสูตรที่ได้จากการกระจายสูตรด้วยทฤษฎีตารางสามเหลี่ยมด้านเท่า โดยทั้งหมด 10 สูตร

สูตร ไบโอเรซิน (Bioresin) ต้นยางนา	Resin (กรัม)	Glycerin (กรัม)	Karaya Gum (กรัม)	รวม (กรัม)
13	27	46	27	100
13.1	26	48	26	100
13.2	26	47	27	100
13.3	27	47	26	100
13.4	26	46	28	100
13.5	28	46	26	100
13.6	26	45	29	100
13.7	27	45	28	100
13.8	28	45	27	100
13.9	29	45	26	100

ตารางที่ 3 การแสดงผลการทดลองสร้างแผ่นไบโอเรซินจากต้นยางนาจากสูตรที่กำหนดไว้ในตารางที่ 2
สูตรที่ 13 - 13.9

ผลการทดลองสร้างไบโอเรซิน(Bioresin)ยางนา						
สูตร/ชนิด	Bioresin	Resin	Glycerin	Karaya Gum	หน่วย	ค่า pH
13		26	48	26	กรัม	4.94
13.1		26	47	27	กรัม	4.71
13.2		27	47	26	กรัม	4.93
13.3		26	46	28	กรัม	4.93
13.4		28	46	26	กรัม	4.96
13.5		28	46	26	กรัม	4.91
13.6		26	45	29	กรัม	4.78
13.7		27	45	28	กรัม	4.85
13.8		28	45	27	กรัม	4.81
13.9		29	45	26	กรัม	4.99

ภาพที่ 6 แสดงเนดสีของวงจรค่ากรด-ด่าง (pH)

จากตารางที่ 3 ผลการทดลองการสร้างไบโอเรซินจากยางไม้ ตั้งแต่สูตรที่ 13 - 13.9 เพื่อดำเนินการสร้างไบโอเรซินและวัดค่ากรด-ด่าง (pH) พบว่า ทั้ง 10 สูตร ยางไม้ยางยาสามารถละลายได้ด้วยกลีเซอรินและทำให้ยางไม้คารายากัมเกิดกระบวนการอิมัลชัน (Emulsion) ที่มาช่วยสนับสนุนในการสร้างเป็นแผ่นไบโอเรซินให้สามารถขึ้นรูปเป็นแผ่นได้ และจากวัดค่ากรด - ด่าง (pH) ด้วยเครื่อง pH Meter และใช้เกณฑ์ของวงจรกรด - ด่าง (pH) ตามรายละเอียดของภาพที่ 6 พบว่า สูตรที่ 13.9 ได้แก่ ยางไม้ยางนา จำนวน 29 กรัม, กลีเซอริน จำนวน 45 กรัม, คารา ยากัม จำนวน 26 กรัม และวัดค่ากรด - ด่าง ในระดับที่ 4.99 ซึ่งมีค่าของความเป็นกรดที่น้อยกว่าสูตรอื่นและเป็นสูตรที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในเคลือบเม็ดสียอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบ เนื่องจากเม็ดสียอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบมีค่าเนดสีที่เปลี่ยนแปลงได้ง่ายเมื่อเจอความเป็นกรด - ด่าง ผู้วิจัยจึงเลือกใช้อัตราส่วนที่มีปริมาณของยางไม้ยางนาที่มากกว่ายางไม้คารายากัม สาเหตุเพราะยางไม้คารายากัมมีค่าเป็นกรดอยู่ในเนื้อวัสดุอยู่แล้ว ถ้าใช้ยางไม้คารายากัมมากเกินไปจะส่งผลให้ค่าเนดสีของเม็ดสียอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ วิธีการสร้างไบโอเรซินในสูตรที่ 13.9 เพื่อนำไปใช้ในกระบวนการย้อมผ้าต่อไปมีดังนี้

ก. นำยางไม้ยางนา จำนวน 29 กรัม มาบดให้ละเอียดและร่อนตะแกรงแยกเศษเปลือกไม้ออกและนำยางไม้คารายากัม จำนวน 26 กรัม มาบดให้ละเอียดและร่อนตะแกรงแยกเศษเปลือกไม้ออก นำสารตัวทำละลายกลีเซอริน จำนวน 45 กรัม มาผสมกับยางไม้คารายากัมตามปริมาณที่ได้ชั่งไว้ คนให้ละลายก่อน เมื่อยางไม้คารายากัมละลายจนมีลักษณะเป็นของเหลวเหมือนกาว รายละเอียดตามภาพที่ 7

ข. นำยางไม้ยางนามาใส่ภาชนะและคนสารให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน รายละเอียดตามภาพที่ 7

ค. ใส่สารลงในภาชนะและรอให้สารเซตตัวด้วยอุณหภูมิห้อง โดยเปิดให้สารระบายอากาศนาน 1 - 4 วัน จะได้แผ่นไบโอเรซินและนำไปเข้ากระบวนการอบลมร้อน เพื่อดึงความชื้นออกจากแผ่นไบโอเรซินด้วยเครื่องอบลมร้อน (Hot air oven) จนแห้ง ในอุณหภูมิ 90 องศาเซลเซียส เวลา 2 - 4 ชั่วโมง รายละเอียดตามภาพที่ 7

ง. แผ่นไบโอเรซินสูตรที่ 13.9 รายละเอียดตามภาพที่ 8

จ. ไบโอเรซินสูตรที่ 13.9 ในรูปแบบบดเป็นผง รายละเอียดตามภาพที่ 9

ภาพที่ 7 ภาพซ้าย คือ การแสดงรายละเอียดในขั้นตอน ก. และภาพขวา คือ การแสดงรายละเอียดในขั้นตอน ข. ของการสร้างไบโอเรซิน สูตรที่ 13.9

ภาพที่ 8 ภาพซ้าย คือ การแสดงรายละเอียดขั้นตอน ค. เข้าเครื่องอบลมร้อน (Hot Air Oven) และภาพขวา คือ ขั้นตอน ง. ที่แสดงลักษณะไบโอเรซินของสูตรที่ 13.9 ในรูปแบบแผ่น

ภาพที่ 9 ขั้นตอน จ. การแสดงลักษณะไบโอเรซินของสูตรที่ 13.9 ในรูปแบบแบบผง

3. ผลการทดลองสร้างกระบวนการย้อมผ้าจากเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบด้วยแอลกอฮอล์ ซึ่งเป็นกระบวนการย้อมผ้าที่ไม่ใช้น้ำและไม่ใช้ความร้อนและไม่ใช้สารช่วยติดสี เพื่อลดการสร้างมลภาวะทางน้ำหลังกระบวนการย้อมผ้า และไม่ใช้กระบวนการย้อมร้อนโดยใช้กระบวนการย้อมเย็น เพื่อรักษาเส้นใยผ้าจากกระบวนการย้อมในรูปแบบเดิม (การย้อมร้อน) โดยผู้วิจัยจะใช้ไบโอเรซินมาสร้างกระบวนการย้อมผ้าด้วยเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบจากการเคลือบยางไม้กับแอลกอฮอล์ (Isopropyl Alcohol 99.9%) ด้วยการใช้การคำนวณจากทฤษฎีตาราง Line blend มาช่วยคำนวณในการกระจายสูตร ด้วยการแวริเอชัน โดยมีรายละเอียดตามตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 การแสดงผลการคำนวณในการกระจายสูตรของการย้อมผ้า ด้วยทฤษฎีตาราง Line blend เพื่อกระจายอัตราส่วนระหว่างการใช้จำนวนไบโอเรซินจำนวนเม็ดสีอัญชันและกระเจี๊ยบและจำนวนแอลกอฮอล์

	สูตรการย้อมผ้าแบบใช้แอลกอฮอล์											หน่วย
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
สูตรที่ 13.9 (B) ไบโอเรซิน (Bioresin)	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	0	กรัม
เม็ดสีธรรมชาติ (C)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	กรัม
แอลกอฮอล์ 99% (A)	-	30	30	30	30	30	30	30	30	30	-	มิลลิกรัม

จากตารางที่ 4 การแสดงผลการคำนวณการกระจายสูตรของการย้อมสีผ้า เพื่อใช้ในการประยุกต์กระบวนการย้อมผ้าด้วยแอลกอฮอล์ ด้วยเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบ สามารถกระจายสูตรการย้อมสีผ้าได้ 9 สูตร โดยขั้นตอนการย้อมผ้าด้วยกระบวนการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1: ขั้นตอนการเตรียมผ้าด้วยการทำความสะอาดผ้าฝ้าย (ผ้าฝ้ายลิน) ก่อนกระบวนการย้อมผ้า

- (ก) วัสดุผ้าฝ้าย (ผ้าฝ้ายลิน) ขนาด 10X10 เซนติเมตร จำนวน 18 ผืน (ย้อมสีอัญชัน จำนวน 9 ผืน และย้อมสีกระเจี๊ยบ จำนวน 9 ผืน) น้ำ จำนวน 200 มิลลิกรัม น้ำสบู่ จำนวน 0.5 กรัม เกลือ จำนวน 1 กรัม
- (ข) น้ำจำนวน 200 มิลลิกรัม มาใส่หม้อต้มด้วยอุณหภูมิ 90 องศาเซลเซียส เติมน้ำสบู่ จำนวน 0.5 กรัม เกลือ จำนวน 1 กรัม คนให้เข้ากันและต้มด้วยเวลา 5 นาที
- (ค) ใส่ผ้าฝ้าย (ผ้าฝ้ายลิน) ขนาด 10X10 เซนติเมตร จำนวน 18 ผืน คนให้เข้ากันและต้มด้วยเวลา 5 - 10 นาที เพื่อให้แป้ง ไขมันและสิ่งสกปรกหลุดออกจากผ้า
- (ง) นำผ้าฝ้าย (ผ้าฝ้ายลิน) ไปซักน้ำและตากในที่ร่มจนแห้ง เพื่อเตรียมเข้าสู่กระบวนการย้อมสีผ้า

ขั้นตอนที่ 2: ขั้นตอนการทดลองย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติจากยางไม้ ด้วยแอลกอฮอล์

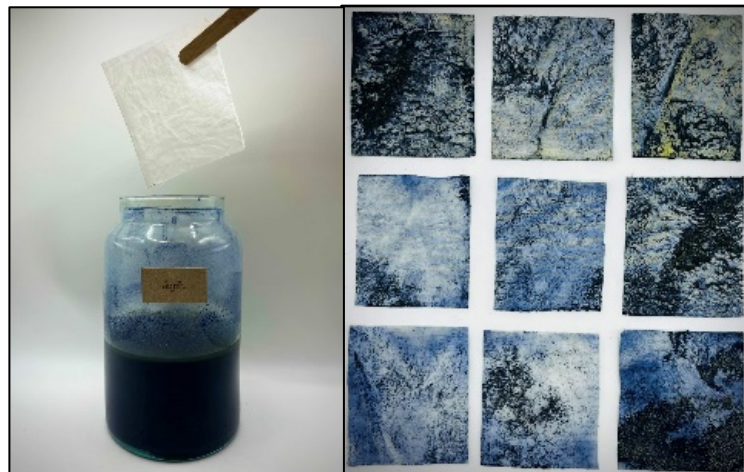
ในการประยุกต์กระบวนการย้อมผ้าด้วยแอลกอฮอล์จากเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบโดยใช้สูตรจากตารางที่ 4 ดังนี้

- ก. นำไบโอเรซิน บดเป็นแบบผงและเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบมาชั่งน้ำหนักของแต่ละสูตรที่กำหนดไว้ ด้วยทฤษฎีการคำนวณของตาราง Line blend โดยจะมีจำนวนสูตรที่ 2 - 9 ในการย้อมสีผ้า ตามปริมาณที่กำหนดไว้ในตารางที่ 4 รายละเอียดตามภาพที่ 10 และ 12

- ข. นำไบโอเรซินและเติมสารละลายแอลกอฮอล์ (Isopropyl Alcohol) 99.99% ใส่ลงในภาชนะขวดแก้ว ขวดละจำนวน 30 มิลลิกรัม จำนวน 18 ขวด มีรายละเอียดดังนี้ จำนวน 9 ขวด ใส่เม็ดสีอัญชัน และ จำนวน 9 ขวด ใส่เม็ดสีกระเจี๊ยบ คนให้สารเข้ากัน ใส่ผ้าฝ้าย (มัดลิน) ขนาด 10x10 เซนติเมตร ขวดละ 1 ผืน (ทั้ง 18 ขวด) ลงในภาชนะที่ผสมสารไว้ และแช่ทิ้งไว้นาน 1 - 6 ชั่วโมง นำผ้าที่ย้อมสีออกจาก ขวดและตากอุณหภูมิห้องจนผ้าแห้ง รายละเอียดตามภาพที่ 11 และ 13
- ง. ขั้นตอนสุดท้ายนำไปซักล้างด้วยน้ำเปล่าจนกว่าสีไม่ตก (จำนวน 4 - 5 ครั้ง)

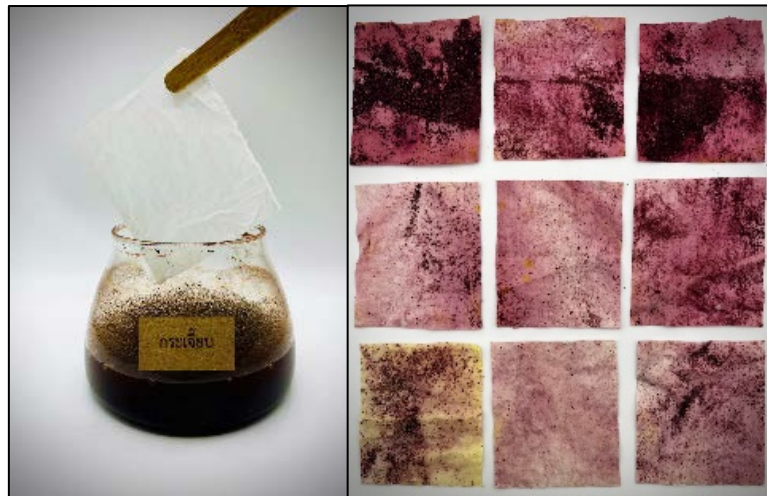
ภาพที่ 10 การแสดงลักษณะของเนื้อวัสดุไบโอเรซิน สูตรที่ 13.9 และเม็ดสีอัญชัน

ภาพที่ 11 การแสดงรายละเอียดขั้นตอน ก. - ค. การนำไบโอเรซิน สูตรที่13.9 และเม็ดสีอัญชันและแอลกอฮอล์

ภาพที่ 12 การแสดงลักษณะของเนื้อวัสดุไบโอเรซิน สูตรที่ 13.9 และเม็ดสีกระเจี๊ยบ

ภาพที่ 13 การแสดงลักษณะของเนื้อวัสดุไบโอเรซิน สูตรที่ 13.9 และเม็ดสีกระเจี๊ยบและแอลกอฮอล์

ตารางที่ 5 การแสดงผลการทดสอบการย้อมผ้าด้วยเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบจากไบโอเรซินด้วยแอลกอฮอล์ ก่อนนำไปชักน้ำ

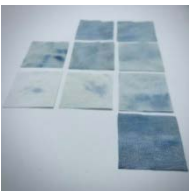
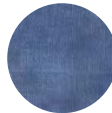
ผลการทดลองการย้อมผ้าสีธรรมชาติด้วยแอลกอฮอล์ (ก่อนชักน้ำ)									
ชนิด/ อัตราส่วน (g)	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	B: C: A 9:1:30	B: C: A 8:2:30	B: C: A 7:3:30	B: C: A 6:4:30	B: C: A 5:5:30	B: C: A 4:6:30	B: C: A 7:3:30	B: C: A 8:2:30	B: C: A 1:9:30
ผ้าที่ย้อม สีกระเจี๊ยบ									
ผ้าที่ย้อม สีอัญชัน									

จากตารางที่ 5 ผลการทดลองย้อมผ้าก่อนนำไปชักน้ำด้วยกระบวนการนี้ พบว่า ผ้าที่ย้อมด้วยเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบในสูตรที่ 8 (B: 3/C: 7/A: 30) สูตรที่ 9 (B: 2/C: 8/A: 30) และสูตรที่ 10 (B: 1/C: 9/A: 30) เม็ดสีมีการยึดเกาะสีบนเส้นใยผ้าอยู่จำนวนมาก และเม็ดสีหลุดออกจากเส้นใยผ้าทั้ง 2 ชนิด วิเคราะห์ได้ว่าทั้ง 3 สูตรนี้มีการใช้อัตราส่วนของไบโอเรซินที่น้อยกว่าเม็ดสี จึงทำให้ปริมาณเม็ดสีทั้ง 2 ชนิดจะยิ่งตกค้างมาก แต่จะทำให้สีเปลี่ยนเม็ดสีทั้ง 2 ชนิด และสูตรที่ 2 (B: 9/C: 1/A: 30) สูตรที่ 3 (B: 8/C: 2/A: 30) และสูตรที่ 4 (B: 7/C: 3/A: 30) มีเม็ดสีตกค้างที่ยึดเกาะอยู่จำนวนน้อยที่สุด วิเคราะห์ได้ว่าทั้ง 3 สูตรนี้ มีการใช้อัตราส่วนของไบโอเรซินที่มากกว่าเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบ จึงทำให้เม็ดสีทั้ง 2 ชนิด มีการยึดเกาะเส้นใยผ้าฝ้ายมัสลินได้น้อย

ตารางที่ 6 การแสดงผลการทดสอบการย้อมผ้าด้วยเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบจากไบโอเรซิน ด้วยแอลกอฮอล์ หลังซักน้ำ 4 - 5 ครั้ง

ผลการทดลองการย้อมผ้าสีธรรมชาติด้วยแอลกอฮอล์ (ซักน้ำแล้ว 4 - 5 ครั้ง)									
ชนิด/อัตราส่วน (g)	2 B: C: A 9:1:30	3 B: C: A 8:2:30	4 B: C: A 7:3:30	5 B: C: A 6:4:30	6 B: C: A 5:5:30	7 B: C: A 4:6:30	8 B: C: A 7:3:30	9 B: C: A 8:2:30	10 B: C: A 1:9:30
ผ้าที่ย้อม สีกระเจี๊ยบ									
ผ้าที่ย้อม สีอัญชัน									

ตารางที่ 7 การแสดงผลการเปรียบเทียบค่าของสีและคุณภาพการย้อมสีเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบ บนเส้นใยผ้าฝ้ายมัลลินด้วยไบโอเรซินกับแอลกอฮอล์ หลังซักน้ำ 4 - 5 ครั้ง

ผลการทดลองการย้อมผ้าสีธรรมชาติด้วยแอลกอฮอล์ (ซักน้ำแล้ว 4 - 5 ครั้ง)				
ชนิด/อัตราส่วน (g)	ผ้าที่ย้อมสีด้วย แอลกอฮอล์	สูตรย้อมผ้าที่ 2 B: C: A 9:1:30	สูตรย้อมผ้าที่ 7 B: C: A 4:6:30	สูตรย้อมผ้าที่ 10 B: C: A 1:9:30
ผ้าที่ย้อมด้วย สีกระเจี๊ยบ		 สีอ่อนที่สุด	 สีเข้มที่สุดและ สม่ำเสมอ	 สีที่ไม่สม่ำเสมอ
ผ้าที่ย้อม สีอัญชัน		 สีอ่อนที่สุด	 สีเข้มที่สุดและ สม่ำเสมอ	 สีที่ไม่สม่ำเสมอ

จากตารางที่ 6 และตารางที่ 7 คือ ผลการทดลองด้วยกระบวนการย้อมผ้าจากยางไม้ด้วยการใช้แอลกอฮอล์ ในจำนวน 30 มิลลิลิตร ด้วยการวิเคราะห์หลังจากนำผ้าไปซักน้ำจำนวน 5 ครั้ง พบว่า การย้อมสีบนเส้นใยผ้าใน สูตรที่ 7 (B:4/C:6) จะให้ค่าเฉดสีที่เข้มที่สุดและสีบนเส้นใยผ้ามีความสม่ำเสมอ และสูตรที่ 2 (B:9/C:7) จะให้ค่าเฉดสี ที่อ่อนที่สุดและสีบนเส้นใยผ้ามีความสม่ำเสมอ และสูตรที่ 10 (B:1/C:9) การย้อมสีของสีที่ไม่สม่ำเสมอมากที่สุด

ดังนั้น ถ้าเปรียบเทียบการยิดเกาะของเม็ดสีในตารางที่ 2 พบถึงเม็ดสีจะยิดเกาะเส้นใยผ้าได้มากที่สุด (ก่อนการซักน้ำ) ก็ไม่ได้ทำให้เม็ดสีเข้มที่สุดและมีความสม่ำเสมอที่สุด ดังนั้น ในสูตรที่ 7 (B:4/C:6) มีความเหมาะสมกับการย้อมผ้าด้วยกระบวนการผ้าด้วยเม็ดสีอัญชันและเม็ดสีกระเจี๊ยบจากการเคลือบด้วยไบโอเรซิน โดยใช้อัตราส่วนของไบโอเรซินที่น้อยกว่าเม็ดสีทั้ง 2 ชนิด นอกจากนี้ ยังพบว่าการประยุกต์กระบวนการนี้ยังช่วยรักษาให้ค่าสีเปลี่ยนแปลงไปไม่มาก โดยเฉพาะกระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่ไม่ได้ใช้สารช่วยติดสีในการย้อมผ้าและเมื่อนำผลการย้อมสีผ้าทั้ง 9 สูตรมาเรียงกันทำให้เกิดความอ่อน - เข้มไล่เรียงตามอัตราส่วนของสูตรการย้อมผ้าที่ 2 - 9 ที่กำหนดไว้ในตารางที่ 4

4. จากการทดลองการสร้างสรรคกระบวนการย้อมผ้าด้วยไบโอเรซินสามารถเชื่อมโยงสุนทรียศาสตร์ในสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ด้วยการประยุกต์เม็ดสีที่ได้จากของเหลือจากการบริโภคในชีวิตประจำวัน ด้วยการนำกระบวนการจากงานวิจัยนี้มาประยุกต์ใช้ โดยผู้วิจัยได้ทดลองนำเม็ดสีธรรมชาติชนิดอื่น ๆ ที่อยู่ในครัวเรือนมาทดลองย้อมผ้า ได้แก่ ขมิ้น ใบเตย กากกาแฟ เป็นต้น ดังตารางที่ 8 และตารางที่ 9 พบว่า สามารถนำมาประยุกต์ใช้และสามารถให้สีสันทจากเม็ดสีขมิ้น, เม็ดสีใบเตย, เม็ดสีกาแฟ เป็นต้น โดยกระบวนการวิจัยนี้สามารถประยุกต์ใช้กับเม็ดสีอื่นและสามารถนำมาต่อยอดในด้านสอดคล้องกับพฤติกรรมในกลุ่มงานอดิเรก

ตารางที่ 8 การแสดงผลการทดลองการย้อมผ้าด้วยไบโอเรซินกับแอลกอฮอล์กับเม็ดสีขมิ้น เม็ดสีใบเตย เม็ดสีกาแฟ ก่อนนำไปซักน้ำ

ชนิด/สูตร	ผลการทดลองการย้อมผ้าสีธรรมชาติด้วยแอลกอฮอล์ (ก่อนซักน้ำ)								
	2	3	4	5	6	7	8	9	10
เม็ดสีขมิ้น									
เม็ดสีใบเตย									
เม็ดสีกาแฟ									

ตารางที่ 9 การแสดงผลการทดลองการย้อมผ้าด้วยไบโอเรซินกับแอลกอฮอล์กับเม็ดสีขมิ้น, เม็ดสีใบเตย, เม็ดสีกากกาแฟ หลังซักน้ำ 4 - 5 ครั้ง

ชนิด/สูตร	ผลการทดลองการย้อมผ้าสีธรรมชาติด้วยแอลกอฮอล์ (ซักน้ำ 4-5 ครั้ง)								
	2	3	4	5	6	7	8	9	10
เม็ดสีขมิ้น									
เม็ดสีใบเตย									
เม็ดสีกาแฟ									

ผลการทดลองการย้อมเส้นใยผ้าฝ้ายมัสลินด้วยกระบวนการวิจัยนี้ สามารถสร้างสรรค์งานที่แฝงความเพริตเพลินใจ ความสุข เพื่อการผ่อนคลายหรือการบำบัด โดยแนวทางวิจัยนี้ ใช้การออกแบบวิธีการที่ไม่ซับซ้อนตามภาพที่ 14 เป็นรายละเอียดของวัสดุและอุปกรณ์ที่บุคคลทั่วไปสามารถเรียนรู้ทำความเข้าใจด้วยการใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่มีอยู่ใกล้ตัวและสามารถใช้เป็นแนวทางในฝึกฝนจนเป็นอุปนิสัย ประยุกต์จนเกิดตรสนิยมในอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มย่อยหรือตัวบุคคล ต่อยอดสู่การรับรู้ด้วยการผ่านผัสสะของมนุษย์ที่ได้จากกระบวนการนี้ แสวงหาการรับรู้ที่เกิดจากการกระทำจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ณ ช่วงเวลาหนึ่ง ที่สะท้อนออกมาทางอารมณ์ เช่น พอใจ ไม่พอใจ เพริตเพลินใจ สุขใจ ทุกข์ใจ สภาวะตื่นตัว สภาวะภวังค์ เป็นต้น เพื่อแสดงถึงความภาคภูมิใจในตนเองตามรายละเอียดภาพที่ 15

ภาพที่ 14 การแสดงลักษณะการใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่อยู่ใกล้ตัวและมีกระบวนการที่ไม่ซับซ้อน

ภาพที่ 15 การแสดงการย้อมผ้าที่ใช้กระบวนการย้อมสีธรรมชาติด้วยยางไม้จากโปเอร์ชั่น

นอกจากนี้กระบวนการนี้ยังสอดคล้องกับแนวความคิดในการตัดสินใจว่าตนเองสามารถจัดการหรือเลือกกระทำพฤติกรรมใด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการและประเด็นความพึงพอใจในงานที่ช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ความสามารถของตนเองด้านการคิดสร้างสรรค์และพฤติกรรมสร้างนวัตกรรม (สุธีรา นิมนต์วิวัฒน์, 2562, น. 143) และแนวคิดของอัลแบร์ กามูส์ มาประยุกต์ใช้กับผู้ที่เรียนด้วยตนเองว่า เมื่อคนได้เลือกและเรียนอย่างสอดคล้องกับความต้องการและทักษะความสามารถของตนย่อมทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความสุข ส่งผลให้การฝึกฝนเพื่อพัฒนาทักษะฝีมือเกิดความก้าวหน้าได้ง่ายและสามารถนำทักษะไปฝึกฝนจนชำนาญไปสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและสังคม (พระเกษมพันธ์ สุธีโร (ตรงสุรีย์พร), 2561, น. 25) เพราะฉะนั้น จากบทความที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจะเห็นด้วยในเรื่องทักษะของมนุษย์ที่มีการปรับและพัฒนา เพื่อการขับเคลื่อนด้วยการประยุกต์องค์ความรู้จากงานที่ทำด้วยมือตามวัตถุประสงค์ในแต่ละบริบททางสังคมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมที่แฝงทักษะที่ติดตัวมา ถึงแม้ว่าด้านการสร้างสรรค์จะเริ่มต้นเป็นกระบวนการที่ทำเหมือนกัน แต่การเรียนรู้ปลายทางย่อมมีการรับรู้ที่แตกต่างกัน โดยในภาพที่ 16 เป็นการแสดงรายละเอียดผลการวิจัยของการออกแบบกระบวนการประยุกต์ภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งในแต่ละข้อสามารถนำมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของมนุษย์ในแต่ละบริบททางสังคมตั้งแต่ การเลือกวัสดุ อัตราส่วนการย้อมผ้ารวมถึงชนิดของเม็ดสีธรรมชาติที่อยู่รอบตัว สู่แนวทางการสร้างสรรค์ในการส่งเสริมการค้าค้นพบ ชั่วขณะต่อจิตใจของมนุษย์ที่ได้จากการสร้างสรรค์งานย้อมผ้าที่ทำด้วยมือ

ภาพที่ 16 แสดงการผลการวิจัยในข้อที่ 1 - 4 จากการออกแบบกระบวนการประยุกต์ภูมิปัญญา

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

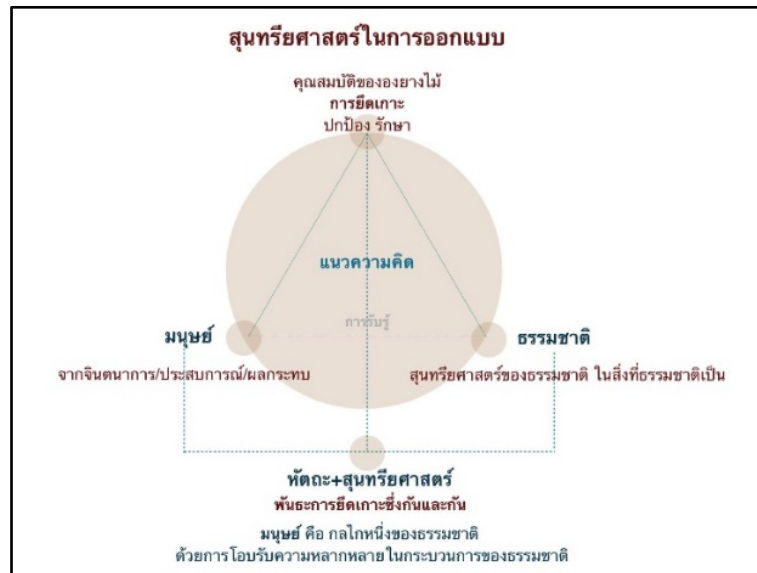
การวิจัยลักษณะของการนำยางไม้มาประยุกต์ใช้และออกแบบในกระบวนการย้อมผ้าครั้งนี้ การเลือกยางไม้ ยางนาและยางไม้คารายากัมมาประยุกต์ร่วมกับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ชีวภาพ เพื่อสร้างกระบวนการเคลือบเมล็ด สีที่ เรียกว่า ไบโอเรซินสามารถเคลือบเมล็ดสีธรรมชาติและปกป้องเมล็ดสีอัญชันและเมล็ดสีกระเจี๊ยบไม่ให้ละลายในน้ำได้ เพื่อนำมาประยุกต์กระบวนการย้อมผ้าแบบไม่ใช้น้ำและไม่ใช้สารช่วยติดสี พบว่า สามารถนำมาย้อมผ้าด้วยเมล็ดสี อัญชัน ซึ่งได้สีผ้าเป็นสีน้ำเงิน โดยสีผ้าไม่เปลี่ยนเป็นสีม่วงหลังจากการซักน้ำ และสามารถนำมาย้อมผ้าด้วยเมล็ดสี กระเจี๊ยบ ซึ่งได้สีผ้าเป็นสีแดง โดยสีผ้าไม่เปลี่ยนเป็นสีเทาหลังซักน้ำ ดังนั้น แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดตั้งต้นที่ ต้องการสร้างวัสดุทางเลือก คือ ไบโอเรซินให้สามารถเคลือบเมล็ดสีอัญชันและเมล็ดสีกระเจี๊ยบและแสดงให้เห็นถึงการ สร้างสรรค์ในรูปแบบงานทำด้วยมือและงาน DIY ได้ต่อไป โดยควบคู่กับแนวทางการสร้างสรรค์ที่เป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

การสร้างสรรค์จากงานวิจัยนี้ สามารถนำวัสดุไบโอเรซินมาใช้ร่วมกับเมล็ดสีธรรมชาติชนิดอื่นที่อยู่ในครัวเรือน หรือที่เหลือจากการบริโภคในชีวิตประจำวัน เช่น กากกาแฟที่เหลือจากการบริโภค ใบเตยที่เหลือจากการทำขนมและ ขมิ้นยาสมุนไพรที่หมดอายุ มาใช้กับกระบวนการย้อมผ้าด้วยสีด้วยแอลกอฮอล์ โดยเฉพาะเมล็ดสีขมิ้นที่มีเบสเป็นน้ำมัน เมื่อใช้ร่วมกับแอลกอฮอล์กลับทำให้ได้กลิ่นของสมุนไพรชัดเจนขึ้นในระหว่างกระบวนการย้อมสีผ้า ซึ่งสามารถนำมา ศึกษาต่อไปในประเด็นการใช้เมล็ดสีจากกลิ่นสมุนไพรที่เชื่อมโยงกับศาสตร์การบำบัดในมนุษย์ได้

องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

กระบวนการนี้ พบว่า การออกแบบกรรมวิธีกระบวนการย้อมผ้าด้วยยางไม้ นี้ สามารถใช้เป็นกระบวนการที่ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับแนวคิดวงจรการออกแบบหมุนเวียน ด้วยการ นำน้ำย้อมกลับมาใช้ได้ใหม่โดยไม่ต้องทิ้งน้ำย้อมและช่วยลดพลังงานจากการไม่ใช้ความร้อนในการย้อมและช่วยลด ปัจจัยการสร้างมลภาวะทางน้ำได้ ถึงแม้ว่าจะใช้แอลกอฮอล์เป็นตัวทำละลายแทนน้ำและมีราคาต้นทุนที่สูงกว่าน้ำ แต่ ด้วยการนำตารางการคำนวณด้วยทฤษฎีตาราง Line blend จะเป็นแนวทางแก้ไขที่จะมาช่วยในการควบคุมต้นทุน และการใช้วัสดุได้อย่างไม่สูญเสียเปล่าและช่วยสนับสนุนการสร้างสรรค์งานในแบบพึ่งพาตนเอง พร้อมกับการประยุกต์ภูมิ ปัญญาที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในรูปแบบ Environmental Aesthetics การซาบซึ่งต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวม โดยเฉพาะกระบวนการนี้ได้สอดคล้องกับแนวคิดสุนทรียศาสตร์กับมานุษยวิทยาในสังคมยุค Anthropocene (มนุษย์ สมัย) เป็นศัพท์ที่กล่าวถึงยุคสมัยที่กิจกรรมของมนุษย์ทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุลและส่งผลกระทบกลับมาสู่การ ดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (เก่ง กิติเรียงลาภ, 2564, น. 25) ในประเด็นที่มนุษย์มีสัญชาตญาณซาบซึ่ง ต่อสิ่งแวดล้อมต่อการสร้างศิลปะจากประสบการณ์ Art as Experience โดยสามารถนำมาสร้างประสบการณ์ใน ชีวิตประจำวันและประสบการณ์ของบุคคลที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่แต่ละคนในประสบการณ์ที่ แตกต่าง เช่น ความเศร้า ความผิดหวัง ความรัก ความอ่อนหวาน ความกลัว ความเจ็บปวด และการเชื่อมโยง สุนทรียศาสตร์ในสิ่งแวดล้อม (Environmental Aesthetics) การซาบซึ่งต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวม ด้วยเหตุนี้ การวิจัยนี้ มีรูปแบบที่สอดคล้องการซาบซึ่งในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้วยการทำความเข้าใจถึงความเป็นมาและศักยภาพวัสดุตั้ง ต้น รู้วิธีการนำคุณสมบัติเดิมมาประยุกต์สร้างในกระบวนการย้อมผ้าในรูปแบบวิถีทางเลือกใหม่ เพื่อนำไปสู่การทำ ด้วยมือให้มีประสิทธิภาพ จากผลการวิจัยด้วยการนำยางไม้มาประยุกต์ใช้ด้วยกระบวนการย้อมผ้าแบบไม่ใช้น้ำนี้

ก่อให้เกิดหลักการสร้างสรรค์ด้วยแนวคิดในกระบวนการย้อมผ้าในรูปแบบหัตถสุนทรียะ (หัตถะและสุนทรีศาสตร์) ที่สามารถใช้เป็นแนวทางตั้งต้นในการสร้างสรรค์งานย้อมผ้าที่ทำด้วยมือในสังคมร่วมสมัย โดยวิเคราะห์ได้ 3 แนวทาง ได้แก่ มือ หัว ใจ เป็นการอธิบายองค์ความรู้ที่ได้จากการสร้างสรรค์กระบวนการย้อมผ้าด้วยยางไม้

ภาพที่ 17 แสดงแนวคิดจากกระบวนการย้อมผ้าที่เชื่อมโยงสุนทรีศาสตร์สู่การสร้างแนวคิดแบบหัตถสุนทรียะ

จากรายละเอียดของภาพที่ 17 เป็นการอธิบายองค์ความรู้ที่ได้จากการสร้างสรรค์กระบวนการย้อมผ้าด้วยยางไม้ด้วยการเชื่อมโยงกับแก่นที่มีการขับเคลื่อนด้วย มือ หัว ใจ

3.1 มือ คือ สร้างสรรค์ด้วยการตระหนักถึงสรรพสิ่งรอบตัวด้วยการเริ่มต้น หมายถึง บทบาทที่สำคัญต่อการริเริ่มงานทำด้วยมือของมนุษย์ด้วยการสัมผัสสู่การรับรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงรากเหง้าของสรรพสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติอันโดยแท้

3.2 หัว คือ สร้างสรรค์ด้วยการคิดอย่างมีเหตุผลในสิ่งที่ธรรมชาติเป็นอยู่ หมายถึง บทบาทที่สำคัญต่อการนำพาการรับรู้รากเหง้าของสรรพสิ่งอย่างมีเหตุมีผล เพื่อสังเคราะห์ร่วมกับสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ตามเงื่อนไขในบริบทสังคมปัจจุบัน

3.3 ใจ คือ สร้างสรรค์การใช้ผัสสะในแบบพึ่งพาตนเองสู่การค้นหารับรู้ในชั่วขณะจิต หมายถึง บทบาทที่สำคัญต่อการเปิดการรับรู้ทางสุนทรีศาสตร์จากการลงมือสร้างสรรค์งานด้วยตนเอง

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานฝ่ายบริหารการตลาดและรับจ้างผลิตสินค้า (กลุ่มเกียรติยศสุธาร). (ม.ป.ป.). ค้นคืนจาก

https://www.marketingoemoffice.com/Data_Karaya_Gum.html.

แก่ง กิติเรียงลาภ, บรรณาธิการ. (2564). ANTHROOCENE บทวิพากษ์มนุษย์และวิกฤตสิ่งแวดล้อมในยุคสมัยแห่งทุน

กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

จักร พิชัยศรีทต. (2566). การย้อมผ้าด้วยสีจากธรรมชาติ (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สถาบันศิลปกรรมศิลป์.

- จินตนา บุพบรรพต, สมภพ รัตนประชา, มานพ ผู้พัฒน์, จิณนา เพ็ญนาง, และ อภิสิทธิ์ี ด้านชูธรรม. (2556). *การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ไม้วงศ์ยาง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2543). *เงินตราล้วนๆและผ้าไทย*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ธีรพล อิ่มใจ. หัวหน้าสาขาเซรามิกส์ (26 ตุลาคม 2565). สัมภาษณ์.
- ปรีชา มูลสิน, ทนทิรา พันขารี, และกนกกรณ์ ศิริทิพย์. (2564). การศึกษาการย้อมสีธรรมชาติจากใบยางพารา โดยใช้สารส้ม จุนสี และสนิมเหล็กเป็นสารช่วยติดสี. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด: วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 2(1), 35-36.
- พระเกษมพันธ์ สุธีโร (ตรงสุรีย์พร). (2561). แนวคิดการยอมรับของมนุษย์ในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์. *ศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 13(25), 131-140.
- ไพรัตน์ บุญญาเจริญนธ์, กาญจนา ลือพงษ์, และจำลอง สาริกานนท์. (2557). *การพัฒนาการเตรียมสีผงจากการย้อมธรรมชาติ: งานวิจัยคณะสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- วทัญญู บุญสอน. หัวหน้าภาควิชาเทคโนโลยีศิลปอุตสาหกรรม (1 พฤศจิกายน 2565). สัมภาษณ์.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2559). *พจนานุกรมผ้าและเครื่องถักทอ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.
- วุฒินันท์ คงทัด, จันจิมา มาเจริญ, และวารุณี ชนะแพสย์. (2545). การย้อมผ้าไหมด้วยสีกระเจียวแดง. *การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 40*. (น. 334-342). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- สุธีรา นิมนิวัฒน์. (2562). การรับรู้ความสามารถของตนเองพลังขับเคลื่อนสู่พฤติกรรมสร้างนวัตกรรม. *ศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 14(2), 136-145.

**แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบ
คาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี**
**Guidelines for Enhancing the Responsible Behavior of Tourists in Low Carbon
Tourism towards Sustainability in Baan Tham Suea Community,
Kaeng Krachan District, Phetchaburi Province**

รัชชกร จรวิรัตน์ (Ratchukorn Jonvirat)

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและนวัตกรรมบริการ

Lecturer of Tourism Management and Service Innovation

E-mail: ratchukorn.jon@gmail.com

สุวดี บุญมาจรินทร์ (Suwadee Bunmajarinon, Ph.D.)

อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและนวัตกรรมบริการ

Ph.D. of Tourism Management and Service Innovation

E-mail: suwadeetourism@gmail.com

ธนวัฒน์ เพชรพันธ์ (Thanawat Pechphan)

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและนวัตกรรมบริการ

Lecturer of Tourism Management and Service Innovation

E-mail: thanawat_pec@utcc.ac.th

คณะการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

School of Tourism and Services, University of the Thai Chamber of Commerce

Received: July 1, 2023 Revised: August 18, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ และเพื่อสร้างแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (key-informant) จำนวน 35 คน จาก 5 ภาคส่วน คือ ชุมชน นักท่องเที่ยว นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ และบริษัทนำเที่ยว ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) ผลการศึกษาพบว่า 1) พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ คือ การเลือกทำกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ การใช้พลังงานอย่างประหยัด การปฏิบัติตามกฎและระเบียบของชุมชน การไม่เพิ่มปริมาณขยะ และการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น และ 2) แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน คือ การส่งเสริมด้านประสบการณ์ที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำและคืนกลับต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมด้านการใช้พลังงานทดแทนและการบริหารจัดการพลังงานอย่างรู้คุณค่าในแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ การส่งเสริมด้านการสื่อความหมายและการให้

ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ การส่งเสริมด้านการจัดการขยะ และการส่งเสริมด้านการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ การท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ

Abstract

The objectives of this study were: 1) to study the responsible behavior of tourists in low carbon tourism and 2) to provide guidelines for enhancing the responsible behavior of tourists in low carbon tourism towards sustainability in Baan Tham Suea Community, Kaeng Krachan District, Phetchaburi Province. The research was conducted as quantitative research through an in-depth interview, and the key informants were 35 individuals from five sectors: community, tourists, academia, governments, and tour operators. The purposive sampling method was used to analyze the data through thematic analysis. The study found that 1) the responsible behavior of tourists in low-carbon tourism consists of choosing low carbon tourism activities, conserving energy, complying with the rules of the community, decreasing the amount of waste, selecting local products, and 2) guidelines for enhancing the responsible behavior of tourists in low carbon tourism towards sustainability include promoting valuable tourist experiences through low carbon tourism activities and giving back to the community and environment, promoting the use of alternate energy sources and efficient energy management, promoting interpretation and education about low carbon tourism, promoting waste management, and promoting the use of resources in the local community.

Keyword: Responsible Tourism, Low Carbon Tourism, Sustainable Tourism, Baan Tham Suea Community

บทนำ

ในปัจจุบันความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นปัญหาใหญ่ของทั่วโลกและประเทศไทย โดยมีสาเหตุเริ่มต้นตั้งแต่การเดินทางที่ก่อให้เกิดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกหรือคาร์บอนไดออกไซด์สู่ชั้นบรรยากาศ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ขาดความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากรในทุกรูปแบบ รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีส่วนสร้างมลพิษทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ จนเร่งให้เกิดผลกระทบที่ร้ายแรงต่อธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตในแหล่งท่องเที่ยว (นภวรรณ ฐานะกาญจน์ พงษ์เชียว และอุษารดี ภูมาลี, 2560, น. 586; Fakfare & Wattanacharoensil, 2023) ด้วยเหตุนี้จึงได้เกิดการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้กลายเป็นเมืองคาร์บอนต่ำ (low carbon city) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน เน้นการให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งทางสังคมและเศรษฐกิจ พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและคุณค่าท้องถิ่นเพื่อป้องกันการเสื่อมถอยของ

วัฒนธรรม (Shaharudin, Fernando, Jabbour, Sroufe, & Jasmi, 2019) โดยสอดคล้องกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการเดินทางท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (ธารทิพย์ เหล่าวิโรจนกุล และ อัสวิน แสงพิกุล, 2566, น. 131) ผสมผสานแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกัน (วรรณดี สุทธิธารกร, ภัทรวรรณ จีรพัฒน์ธนธร, และ สิริพร ตันจ่อ, 2562, น. 161 ; Lee & Jan, 2019) ซึ่งให้ความสำคัญกับการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและบริการเพื่อสร้างประสบการณ์และความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยว โดยยังคงให้ความสำคัญ สะดวกสบาย และความสุขเหมือนกับการท่องเที่ยวแบบปกติ แต่นักท่องเที่ยวจะได้รับทางเลือกในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ช่วยลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ การประหยัดพลังงาน เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ที่พัก ร้านอาหาร ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย [ททท.], 2562, น. 28) ตลอดจนได้ใกล้ชิดธรรมชาติ เรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตที่มาจากเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่แตกต่างกัน (ชาคริต อ่องทุน และนรินทร์ สังข์รักษา, 2562, น. 379; Thongdejsri & Nitivattananon, 2019)

ทั้งนี้การท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำยังมีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยตนเองอย่างมีส่วนร่วม เน้นการรักษาอัตลักษณ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น (กนกกานต์ แก้วนุช, 2564, น. 13; Giampiccoli & Saayman, 2018) ซึ่งการท่องเที่ยวรูปแบบนี้มีส่วนช่วยสร้างความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มุ่งให้มีการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความยั่งยืน โดยครอบคลุมถึงสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตที่ดี (อัญชลี ศรีเกตุ, 2565, น. 272; Jirojkul et al., 2021) โดยในประเทศไทยชุมชนการท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นต้นแบบความสำเร็จของชุมชนการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2565) และชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อมในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา คือ ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งชุมชนบ้านถ้ำเสือมีการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ที่มุ่งสู่การใช้ประโยชน์ผืนป่าเพื่อการกักเก็บคาร์บอน โครงการธนาคารต้นไม้ที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสิ่งมีชีวิตและชุมชน จนได้รับคาร์บอนเครดิตในฐานะชุมชนที่ช่วยลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก นอกจากนี้ยังมีจุดเด่นเรื่องการท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์กิจกรรมและบริการจากทรัพยากรภายในชุมชนที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาเยือนและเกิดความตระหนักในการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อ เช่น การยิงกระสุนเมล็ดพันธุ์เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าชุมชน การล่องแพยาง การทำไข่เค็มใบเตย การทำทองม้วน น้ำส้มควั่นไม้ เตาตาลกลั่นสมุนไพร

แต่ทั้งนี้จากการมาเยือนของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นในชุมชนการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำยังคงส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เกิดความเสี่ยงในการทำลายและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น ด้วยนักท่องเที่ยวยังคงมีพฤติกรรมที่เคยชินกับการท่องเที่ยวแบบเดิม ๆ ขาดความรู้ความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติตนที่ถูกต้อง ผสมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยยังประสบปัญหาเกี่ยวกับการทำลายสิ่งแวดล้อมและการสูญเสียทรัพยากรในท้องถิ่น จากการขาดการจัดการ การควบคุมที่เพียงพอ และจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ยังขาดความรับผิดชอบต่อ (สุนิสา บุตรวิมัสณา, ชูลีวรรณ ปราณธรรม, และประเสริฐ สิริจิรพัฒน์, 2562, น. 92) ซึ่งงานวิจัยด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อวัตถุประสงค์ทางการตลาด ทั้งการกำหนดกลยุทธ์

การตลาดหรือการสร้างควมพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว (จิรัชศักดิ์ จิยะจันทร์, 2563, น. 329) แต่มีการศึกษาส่วนน้อยที่ศึกษาหาแนวทางส่งเสริมหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมให้มีเพิ่มมากขึ้นเมื่อไปท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำในชุมชน จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำและสร้างแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี โดยเป็นการนำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อมาบูรณาการกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะชุมชนการท่องเที่ยวที่เป็นต้นแบบการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ซึ่งผลวิจัยที่ได้รับจะทำให้ชุมชนบ้านถ้ำเสือและชุมชนการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีความสนใจในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสามารถนำแนวทางไปวางแผนการดำเนินงานและการจัดการที่จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวเกิดพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อในการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ตลอดจนนำไปสู่ความยั่งยืนที่จะก่อเกิดกับสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อสร้างแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษานี้ได้ดำเนินการตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) โดยการลงพื้นที่ศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key-informant) ซึ่งใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) มีการตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) เพื่อให้ได้ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ และถูกต้องมากที่สุด โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและตัวอย่าง โดยตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรในการศึกษารั้งนี้ คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 35 คน จาก 5 ภาคส่วน ประกอบด้วย ชุมชน นักท่องเที่ยว นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ และบริษัทนำเที่ยว โดยชุมชน นักท่องเที่ยว และบริษัทนำเที่ยว เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับวัตถุประสงค์ที่ 1 และชุมชน นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ และบริษัทนำเที่ยว เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2 ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงซึ่งมีความเกี่ยวข้องหรือสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ และแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ทั้งนี้มีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักดังนี้

- 1) ชุมชน เจาะจงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน และคนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชน

เนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ดูแล และจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในพื้นที่เป็นอย่างดี เป็นผู้ที่มีสัมผัสและมองเห็นพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้โดยตรงระหว่างการทำกิจกรรมท่องเที่ยว

2) นักท่องเที่ยว เจาะจงนักท่องเที่ยวชาวไทย อายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ด้วยเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ สามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นอายุที่เหมาะสมในการให้ข้อมูล และมีประสบการณ์เดินทางมาท่องเที่ยวใน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากนักท่องเที่ยวเป็นผู้ที่ได้สัมผัสและเกี่ยวข้องกับกิจกรรม การท่องเที่ยว คนในชุมชน และสิ่งต่าง ๆ ในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำของชุมชนบ้านถ้ำเสือ นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ สามารถสร้างผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อการท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำจาก พฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบของตนเอง

3) นักวิชาการ เจาะจงผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในเชิงวิชาการด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะผู้ที่ สอนหรือทำวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่ อาจารย์ นักวิจัย เนื่องจากเป็นผู้ที่มี ประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการบูรณาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว สามารถถ่ายทอด ให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ อันนำไปสู่การส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำจนก่อให้เกิดความยั่งยืนได้

4) หน่วยงานภาครัฐ เจาะจงผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วน ท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทความรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแก่งกระจาน และเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. เนื่องจากเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างศักยภาพ ชุมชน การยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาองค์ความรู้ และส่งเสริมความยั่งยืน

5) บริษัทนำเที่ยว เจาะจงบุคลากรในบริษัทนำเที่ยวที่มีการนำนักท่องเที่ยวชาวไทยมาท่องเที่ยวยัง ชุมชนบ้านถ้ำเสือ ได้แก่ ผู้จัดการหรือผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายปฏิบัติการท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์ เนื่องจากเป็นผู้นำ ผลิตรายการการท่องเที่ยวของชุมชนมาสร้างสรรค์จัดทำรายการท่องเที่ยว นำนักท่องเที่ยวสัมผัสประสบการณ์จาก การท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ตลอดจนมีความใกล้ชิดและทราบถึงพฤติกรรมในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ซึ่งได้จัดทำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured Interview) เนื่องจากต้องการให้เกิดความยืดหยุ่น สำหรับการตอบข้อคำถามของผู้ให้ข้อมูลหลัก ในขณะที่ยังคงไว้ซึ่งเนื้อหาสาระที่ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษาอย่าง ครบถ้วน ทั้งนี้มีการตรวจสอบความเที่ยงตรงและจริยธรรมของแบบสัมภาษณ์ด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องของข้อคำถาม วิธีการ และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นผู้วิจัยได้ลง พื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจาก 5 ภาคส่วน ทั้งในพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำเสือ พื้นที่อำเภอแก่งกระจาน จังหวัด เพชรบุรี และพื้นที่กรุงเทพมหานคร ระหว่างวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ถึง 5 เมษายน 2566 โดยทำการสัมภาษณ์ชุมชน นักท่องเที่ยว และบริษัทนำเที่ยวสำหรับวัตถุประสงค์ที่ 1 ก่อน จากนั้นนำผลการศึกษาจากวัตถุประสงค์ที่ 1 มาเป็น ส่วนหนึ่งของข้อคำถามผสานกับข้อคำถามอื่น ๆ ในการสัมภาษณ์ชุมชน นักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ และบริษัทนำเที่ยว สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในการตรวจสอบข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) จากแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูลหลักที่แตกต่างกัน คือ ต่างคน ต่างสถานที่ และต่างเวลา ทั้งนี้ การตรวจสอบข้อมูลได้ทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลขณะลงพื้นที่ศึกษา จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วย

การวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักจนสามารถหาแก่นสาระ (theme) ได้ โดยนำข้อมูลที่ได้มาทำการสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งได้พิจารณาสิ่งที่เหมือนและแตกต่างกันของข้อมูล เพื่อจัดระบบและลดทอนข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องออก (data reduction) จากนั้นทำการตีความ (interpret) หาความเชื่อมโยงของข้อมูลที่ปรากฏ จนนำมาซึ่งการสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์ที่มองเห็น

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการกำหนดรหัสของผู้ให้ข้อมูลหลักจาก 5 ภาคส่วน และไม่ได้สัมภาษณ์ให้แล้วเสร็จที่ละภาคส่วน ประกอบกับจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักของแต่ละภาคส่วนได้พิจารณาตามหลักแบบสามเส้าของแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยการกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว (ประไพพิมพ์ สุวีสินนท์ และ ประสพชัย พสุนนท์, 2559, น. 41) ผู้วิจัยจึงเลือกใช้เทคนิคของ Nastasi and Schensul (2005) ที่ระบุว่าการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ให้สัมภาษณ์ประมาณ 5-30 ตัวอย่าง และเทคนิคของ Onwuegbuzie and Leech (2007) ที่กล่าวว่า ขนาดของผู้ให้ข้อมูลหลักไม่ควรมีจำนวนมาก เพราะจะทำให้ยากต่อการวิเคราะห์ข้อมูล แต่ไม่ควรมีขนาดเล็กจนไปไม่ถึงจุดที่ข้อมูลอิ่มตัว ตลอดจนพิจารณาว่าในแต่ละภาคส่วนมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้อย่างแท้จริงเป็นจำนวนกี่คนและภาคส่วนใดที่ควรมีสัดส่วนมากน้อยของผู้ที่สามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ จึงกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลของชุมชน 10 คน นักท่องเที่ยว 10 คน นักวิชาการ 5 คน หน่วยงานภาครัฐ 5 คน และบริษัทนำเที่ยว 5 คน ซึ่งอยู่ในช่วงจำนวนของผู้ให้ข้อมูลหลักดังที่ Nastasi and Schensul และ Onwuegbuzie and Leech กล่าวไว้ข้างต้น อีกทั้งเมื่อผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 35 คน พบว่าเป็นขนาดที่เพียงพอต่อการหาข้อสรุปการวิจัยที่ทำให้เกิดความอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation) ตามที่ปรากฏในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 รหัสและจำนวนของผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 ภาคส่วน

ภาคส่วน	รหัส	จำนวน (คน)
ชุมชน	- ผู้นำชุมชน (C1) - คณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน (C2 – C7) - คนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของชุมชน (C8 – C10)	10
นักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวชาวไทย (T1 – T10)	10
นักวิชาการ	- อาจารย์ (A1 – A3) - นักวิจัย (A4 – A5)	5
หน่วยงานภาครัฐ	- เจ้าหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแก่งกระจาน (G1 – G2) - เจ้าหน้าที่ของ อพท. (G3 – G5)	5
บริษัทนำเที่ยว	- ผู้จัดการหรือผู้บริหาร (O1) - ผู้ปฏิบัติงานฝ่ายปฏิบัติการท่องเที่ยว (O2 – O3) - มัคคุเทศก์ (O4 – O5)	5

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ 1 ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ชุมชนนักท่องเที่ยว และบริษัทนำเที่ยว ผสานกับการที่ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนหรือนักท่องเที่ยวปฏิบัติอยู่ ซึ่งสังเกตจากการกระทำ รูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรม สภาพสังคม และเหตุการณ์ พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี มีลักษณะดังนี้

เริ่มต้นจากเมื่อนักท่องเที่ยวต้องการมาท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านถ้ำเสือ นักท่องเที่ยวได้ค้นหาข้อมูลตามสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อศึกษาเรียนรู้รายละเอียดเพิ่มเติมและการค้นหาวิธีที่กล่าวถึงชุมชนบ้านถ้ำเสือ เช่น การศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ กฎและระเบียบของชุมชน วิธีการปฏิบัติตนในการช่วยลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ทั้งเรื่องเกี่ยวกับการประหยัดพลังงาน การทิ้งขยะ จากนั้นจะมีการจองตามกำหนดวันและเวลาที่ต้องการเดินทางผ่านช่องทางที่ชุมชนบ้านถ้ำเสือได้ระบุไว้

โดยระหว่างการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านถ้ำเสือ นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำในทุกกิจกรรม เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีในการได้มีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบ ไม่ละเมิดหรือสร้างความขัดแย้งต่อวัฒนธรรม วิถีชีวิต หรือค่านิยมท้องถิ่น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังพยายามใช้พลังงานเท่าที่จำเป็น ลดการสร้างขยะ มีการสอบถามกับมัคคุเทศก์และคนในชุมชนเกี่ยวกับสิ่งที่ชุมชนทำเพื่อสร้างความยั่งยืนและสนับสนุนสิ่งเหล่านั้น เช่น การเลือกบริโภคอาหารที่ใช้วัตถุดิบท้องถิ่น การเดินเท้าหรือใช้รถจักรยานเป็นพาหนะเดินทางในชุมชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวจะหยุดอ่านป้ายตามจุดต่าง ๆ ที่มีติดไว้ในบริเวณชุมชนบ้านถ้ำเสือ เพื่อเพิ่มความรู้และความเข้าใจยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่า เกิดความตระหนักและความรับผิดชอบในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำมากขึ้น ประทับใจและยินดีบอกต่อผู้อื่น

ดังนั้นจากผลการวิจัยสามารถสรุปพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ได้จำนวน 5 ประเด็น และแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ได้จำนวน 5 แนวทาง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากทฤษฎีของผู้ให้ข้อมูลหลัก ฉายภาพให้เห็นผลการศึกษาที่เชื่อมโยงให้ทราบถึงพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี (ดังแสดงในตารางที่ 2) โดยผู้วิจัยวิเคราะห์แก่นสาระ สังเคราะห์ จัดกลุ่มข้อมูล และสร้างข้อสรุปได้จำนวน 5 ประเด็น ดังนี้

1.1 การเลือกทำกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ จากการสัมภาษณ์ทฤษฎีของผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนการมาเยือนและขณะอยู่ในชุมชนบ้านถ้ำเสือ เนื่องจากนักท่องเที่ยวจะทราบว่าเป็นชุมชนต้นแบบคาร์บอนต่ำ ในการจองและทำกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเน้นการเลือกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อลดการปล่อย

ก๊าซเรือนกระจกหรือการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ เช่น กิจกรรมการปั่นดินเหนียวบรรจุเมล็ดพันธุ์อย่างเมล็ดมะขวิด พะยอม ทำเป็นกระสุนดิน จากนั้นนำมาใช้ยิงด้วยหนังสติ๊กเพื่อกระจายเมล็ดพันธุ์สำหรับเพิ่มผืนป่า หรือกิจกรรมการล่องเรือยางแบบไม่ใช้เครื่องยนต์ แต่ใช้ลักษณะของการพายด้วยแรงเพื่อชมความงามของธรรมชาติ สัมผัสสายน้ำเย็นสดชื่น และสูดอากาศบริสุทธิ์ของแม่น้ำเพชรบุรี ซึ่งแสดงได้ว่าการเลือกทำกิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่วนั้นสื่อถึงความรับผิดชอบต่อที่จะร่วมกันลดผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2 การใช้พลังงานอย่างประหยัด จากการสัมภาษณ์ทรศนะผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังชุมชนบ้านถ้ำเสือมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำโดยการลดการใช้พลังงานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเดินทางไปยังพื้นที่ต่าง ๆ หรือจุดท่องเที่ยวภายในชุมชนด้วยการเดินเท้า แทนการใช้ยานพาหนะที่มีการเผาผลาญของเชื้อเพลิง การเข้าพักในบ้านพักหรือโฮมสเตย์จะไม่เปิดเครื่องปรับอากาศในเวลากลางคืนที่มีอากาศเย็นสบาย รวมถึงพยายามลดการทำพฤติกรรมที่เคยชินในชีวิตประจำวันในการเข้าพัก เช่น การไม่เสียบชาร์จแบตเตอรี่โทรศัพท์มือถือหรือเครื่องใช้ไฟฟ้าทิ้งไว้ การไม่ขอเปลี่ยนผ้าเช็ดตัวทุกวันเมื่อมีการเข้าพักมากกว่า 1 คืน ซึ่งแสดงได้ว่านักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อช่วยกันประหยัดพลังงานและไม่สร้างมลพิษ

1.3 การปฏิบัติตามกฎและระเบียบของชุมชน จากการสัมภาษณ์ทรศนะผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่า ความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยวเมื่อมาเยือนชุมชนบ้านถ้ำเสือมีพฤติกรรมในการปฏิบัติตามกฎและระเบียบของชุมชนในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ นักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่กระทำหรือละเมิดในสิ่งที่ก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อม รวมถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ หรือค่านิยมของชุมชน เช่น การไม่หัก ดึง เด็ด ตัดพืชพันธุ์ไม้ การงดใช้เสียงดัง ทั้งจากการเปิดเพลง การพูดคุยสังสรรค์ในยามค่ำคืน และการใช้ยานพาหนะ เพื่อไม่สร้างมลพิษทางเสียงทั้งต่อธรรมชาติและชุมชน ทั้งนี้ชุมชนบ้านถ้ำเสือมีการตั้งกฎและระเบียบโดยให้นักท่องเที่ยวงดใช้เสียงตั้งแต่เวลา 22.00 น. รวมถึงนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนให้งดใช้ยานพาหนะในพื้นที่ตั้งแต่เวลา 21.00 น. ยกเว้นกรณีเหตุสุดวิสัย ตลอดจนสงวนสิทธิ์ในเรื่องกิจกรรมสังสรรค์ด้วยเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภท ซึ่งแสดงได้ว่าการปฏิบัติตามกฎและระเบียบของชุมชนเป็นสิ่งที่สะท้อนความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ

1.4 การไม่เพิ่มปริมาณขยะ จากการสัมภาษณ์ทรศนะผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่า นักท่องเที่ยวพยายามไม่นำเข้าหรือลดการใช้ถุงพลาสติก บรรจุภัณฑ์ที่ทำจากโฟม และภาชนะที่ใช้เพียงครั้งเดียวแล้วทิ้ง มีการทิ้งขยะในถังขยะตามจุดที่ชุมชนจัดวางไว้ให้ ไม่ทิ้งไว้บนพื้นหรือทิ้งลงในแม่น้ำ ทั้งนี้นักท่องเที่ยวจะมีการนำอาหารและเครื่องดื่มที่ซื้อมาด้วยตนเองและมาซื้อเพิ่มเติมจากชุมชนที่มีจำหน่าย เพื่อไม่ให้เกิดขยะที่นำมาจากภายนอกและชุมชนเกิดความสะดวกในการกำจัดขยะด้วย ซึ่งแสดงได้ว่านักท่องเที่ยวมีความตั้งใจในการไม่เพิ่มปริมาณขยะให้แก่ชุมชนและสิ่งแวดล้อม

1.5 การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์ทรศนะผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่า ในการมาท่องเที่ยวที่ชุมชนบ้านถ้ำเสือนักท่องเที่ยวได้มีการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ใช้วัตถุดิบหรือวัสดุที่มีของท้องถิ่น เช่น อาหารที่ใช้วัตถุดิบที่ปลูกในท้องถิ่นเป็นส่วนประกอบ เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่แล้วไม่ต้องใช้การขนส่งหรือนำเข้าจากแหล่งอื่น เป็นส่วนช่วยไม่ก่อให้เกิดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยกระจายรายได้แก่คนในชุมชน และสะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนจากผลิตภัณฑ์ได้ ซึ่งแสดงได้ว่าการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่นเป็นการกระทำที่นักท่องเที่ยวต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมรับผิดชอบและส่งต่อประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมให้กับชุมชน

ตารางที่ 2 ตัวอย่างพรรณนะของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

พฤติกรรม	รหัสผู้ให้ข้อมูลหลัก	ตัวอย่างพรรณนะของผู้ให้ข้อมูลหลัก
การเลือกทำกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ	C1, C2, C4, C5, C6, C7, C8, C10, T1, T3, T4, T5, T8, T9, T10, O1, O2, O4, O5	• ชุมชนมีกิจกรรมแบบคาร์บอนต่ำให้ได้เลือกทำ (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C2, T5, O1) • เลือกกิจกรรมที่ช่วยลดคาร์บอน การได้ปลูกป่า (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C8, T3, O2)
การใช้พลังงานอย่างประหยัด	C2, C3, C5, C6, C7, C9, C10, T3, T4, T6, T7, T8, T9, O2, O4, O5	• ช่วยประหยัดในการใช้ไฟฟ้า ใช้การเดินแทนการใช้รถยนต์ (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C6, T7, O4) • ใช้พลังงานเท่าที่จำเป็น ไม่เปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าไว้ตลอด (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C7, T6, O5)
การปฏิบัติตามกฎและระเบียบของชุมชน	C1, C3, C4, C6, C7, C8, C10, T2, T3, T5, T6, T7, T9, T10, O3, O5	• ทำตามกฎหมายข้อปฏิบัติที่ชุมชนตั้งไว้ โดยเฉพาะการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C1, T2, O3) • เคารพและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ไม่เสียงดัง ไม่รบกวนธรรมชาติ (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C3, T9, O5)
การไม่เพิ่มปริมาณขยะ	C1, C2, C3, C5, C6, C7, C9, C10, T1, T2, T4, T6, T7, T9, O1, O3, O4, O5	• ไม่เอาพวกพลาสติก โฟม หรืออาหารเข้ามามาก เป็นการไม่เพิ่มขยะ (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C9, T1, O1) • ทิ้งขยะเป็นที่ เป็นทางตามที่ชุมชนจัดไว้ให้ ไม่ทิ้งเกลื่อนกลาด (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C10, T4, O4)
การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น	C1, C4, C5, C6, C8, C10, T4, T5, T8, T9, O2, O5	• ใช้วัตถุดิบที่ปลูกในท้องถิ่น ไม่ต้องใช้รถขนส่งลดการปล่อยก๊าซ (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C5, T8, O2) • นำสิ่งที่มีในชุมชนมาสร้างรายได้ ลดการนำเข้าช่วยลดคาร์บอน (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C4, T5, O5)

2. แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากพรรณนะของผู้ให้ข้อมูลหลัก ฉายภาพให้เห็นผลการศึกษาที่ก่อให้เกิดแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี (ดังแสดงในตารางที่ 3) โดยผู้วิจัยวิเคราะห์แก่นสาระ สังเคราะห์ จัดกลุ่มข้อมูล และสร้างข้อสรุปได้จำนวน 5 แนวทาง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การส่งเสริมด้านประสบการณ์ที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำและคืนกลับต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์พระสนะผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่า ต้องส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำอย่างสร้างสรรค์ เช่น การสร้างกิจกรรมการศึกษาต้นไม้และคำนวณปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก กิจกรรมทำกระสุนเมล็ดพันธุ์เพื่อส่งมอบสู่ชุมชนอื่น ๆ ซึ่งเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในเชิงบวกต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ พร้อมทั้งมอบประสบการณ์ที่มีคุณค่าและสนุกสนานยิ่งขึ้นแก่นักท่องเที่ยวผ่านการเชื่อมโยงที่มีความหมายกับคนในชุมชน และความเข้าใจในประเด็นวัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นมากขึ้น เช่น กิจกรรมการทำอาหาร ปลุกต้นไม้ร่วมกับคนในชุมชน

2.2 การส่งเสริมด้านการใช้พลังงานทดแทนและการบริหารจัดการพลังงานอย่างรู้คุณค่าในแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ จากการสัมภาษณ์พระสนะผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่า ควรพิจารณาทางเลือกของการใช้พลังงานทดแทนให้เพิ่มมากขึ้นในชุมชน เพื่อมาแทนที่การใช้พลังงานจากเชื้อเพลิง เช่น พลังงานน้ำ พลังงานลม พลังงานแสงอาทิตย์ การติดตั้งโซลาเซลล์ การใช้ยานพาหนะที่ไม่ใช้น้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับเดินทางในชุมชน เช่น รถจักรยาน และที่พักที่ออกแบบโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น ซึ่งเป็นการบริหารจัดการพลังงานที่จะทำให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนเล็งเห็นถึงคุณค่าและตระหนักได้ว่าไม่ควรพึ่งพาเพียงพลังงานที่ใช้แล้วหมดไป ที่สำคัญนักท่องเที่ยวจะมีพฤติกรรมเพิ่มการช่วยลดการใช้พลังงานและลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบของชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

2.3 การส่งเสริมด้านการสื่อความหมายและการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ จากการสัมภาษณ์พระสนะผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่า การสื่อความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำด้วยการมีมัคคุเทศก์เป็นผู้ถ่ายทอด เล่าเรื่อง หรือให้ข้อมูลในการมาท่องเที่ยวและทำกิจกรรม การมีสื่อประเภทป้ายข้อความ ในการสร้างความรู้และความเข้าใจ จะทำให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำที่สร้างความยั่งยืนได้ดี รวมถึงการการสื่อความหมายด้านกฎระเบียบ ซึ่งทางชุมชนบ้านถ้ำเสือมีการสื่อสารเรื่องกฎและระเบียบต่าง ๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับรักษาสีงแวดล้อมให้นักท่องเที่ยวทราบก่อนเดินทางมาเยือน โดยผ่านผู้ดูแลเพจเฟซบุ๊ก หากนักท่องเที่ยวยอมรับและยินยอมปฏิบัติตามจะมีเอกสารให้เซ็นรับทราบ ซึ่งเป็นวิธีการที่ดีในการให้เกิดความเข้าใจระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวตั้งแต่แรกเริ่ม และลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้

2.4 การส่งเสริมด้านการจัดการขยะ จากการสัมภาษณ์พระสนะผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่า ในเบื้องต้นทางชุมชนบ้านถ้ำเสือมีแนวทางการจัดการขยะ คือ เศษอาหารนำเข้าเตาชีวภาพ ขวดแก้วแยกไว้จำหน่าย ตั้งจุดให้นักท่องเที่ยวในการทิ้งขยะ ในการส่งเสริมด้านการจัดการขยะเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่ออย่างยั่งยืนนั้น มีแนวทางคือการจำกัดจำนวนการนำเข้าถุงพลาสติกและบรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ยาก การแยกถังขยะเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จักทิ้งขยะตามประเภทของขยะ ทั้งนี้ชุมชนบ้านถ้ำเสือมีบริการลานกลางเตนท์ ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถนำอาหารมาทำเองได้ จึงยากต่อการควบคุมปริมาณขยะที่เกิดขึ้น อีกทั้งมีจุดต่อไฟหลายจุด จึงควรมีข้อจำกัดและขอแนะนำให้นักท่องเที่ยวลดการบริโภคในส่วนที่ก่อให้เกิดการปล่อยคาร์บอนสูงและการสร้างขยะที่เพิ่มขึ้น และการจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มด้วยการใช้บรรจุภัณฑ์ที่จะกลายเป็นขยะให้น้อยที่สุด นอกจากนี้ควรส่งเสริมเรื่อง

การให้นักท่องเที่ยวรับผิดชอบเกี่ยวกับขยะโดยเมื่อนำเข้าไป ต้องนำกลับออกมา และรณรงค์ปลูกจิตสำนึกจากการเพิ่มกิจกรรมฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะ

2.5 การส่งเสริมด้านการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น จากการสัมภาษณ์พระคณະผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ พบว่า การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างมากในการที่ชุมชนจะให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ เกิดความตระหนัก และเข้าใจถึงการไม่สร้างปริมาณคาร์บอนให้สูงขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อที่ยั่งยืน ดังนั้นในการท่องเที่ยว การเดินทาง การเข้าพัก การทำกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ชุมชนต้องนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การใช้วัตถุดิบท้องถิ่นในการทำอาหารเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสสัมผัสและสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวเล็งเห็นถึงการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นว่าก่อประโยชน์ต่อการลดการขนส่งสินค้าจากภายนอก ที่มีผลสืบเนื่องต่อการช่วยลดปัญหามลพิษที่เกิดจากการขนส่งสินค้า ตลอดจนควรมีการวางจำหน่ายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลต่ออัตราการจ้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

ตารางที่ 3 ตัวอย่างพระคณະของผู้ให้ข้อมูลหลักที่ก่อให้เกิดแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี

แนวทาง	รหัสผู้ให้ข้อมูลหลัก	ตัวอย่างพระคณະของผู้ให้ข้อมูลหลัก
การส่งเสริมด้านประสบการณ์ที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำและคืนกลับต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม	C2, C3, C5, C6, C7, C8, C9, A1, A3, A4, G1, G3, G5, O1, O3, O4, O5	• เสริมกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการช่วยลดคาร์บอน (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C3, A3, G5, O1) • เพิ่มกิจกรรมท่องเที่ยวที่ช่วยคืนกลับทั้งรายได้และสิ่งแวดล้อม (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C7, A1, G1, O4)
การส่งเสริมด้านการใช้พลังงานทดแทนและการบริหารจัดการพลังงานอย่างรู้คุณค่าในแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ	C1, C2, C3, C4, C6, C10, A2, A3, A5, G1, G2, G4, G5, O2, O3, O5	• ติดโซลาร์เซลล์เป็นพลังงานทดแทน ใช้ประโยชน์อย่างรู้คุณค่า (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C2, A2, G4, O2) • เพิ่มให้มีจักรยาน เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เดินทางในชุมชน (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C4, A5, G2, O3)
การส่งเสริมด้านการสื่อความหมายและการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ	C1, C3, C4, C6, C9, C10, A1, A2, A4, A5, G1, G2, G3, G4, O1, O4, O5	• สื่อความหมายเรื่องคาร์บอนต่ำให้มาก ๆ เพราะนักท่องเที่ยวจะได้มีความรู้ ซึ่งถือเป็นความยั่งยืน (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C1, A4, G3, O1) • ใช้ป้าย มัคคุเทศก์ให้ข้อมูลสร้างความเข้าใจด้านคาร์บอนต่ำ (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C10, A2, G4, O4)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

แนวทาง	รหัสผู้ให้ข้อมูลหลัก	ตัวอย่างพรรณนะของผู้ให้ข้อมูลหลัก
การส่งเสริมด้านการจัดการขยะ	C3, C4, C5, C7, C8, C9, C10, A2, A3, A4, G1, G3, G4, O1, O2, O4, O5	• มีถังขยะแยกประเภทให้นักท่องเที่ยวได้ทิ้ง (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C9, A3, G1, O5) • ไม่ให้นักท่องเที่ยวใช้หรือนำถุงพลาสติก กล่องโฟมเข้ามา (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C7, A4, G3, O2)
การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น	C2, C4, C5, C6, C8, C10, A1, A2, A5, G2, G4, G5, O1, O3, O4	• ใช้วัตถุดิบที่มีในชุมชนทำอาหารให้นักท่องเที่ยว (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C8, A1, G5, O3) • วางขายสินค้าของชุมชนให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อ เพื่อลดการขนส่งในการนำเข้าของจากที่อื่น (ผู้ให้ข้อมูลหลัก C6, A5, G2, O1)

การอภิปรายผล

1. การอภิปรายผลวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ดังนี้

1.1 การเลือกทำกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวที่มีการเลือกทำกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สอดคล้องกับผลการศึกษาของชาคริต อ่องทุน และนรินทร์ สังข์รักษา (2562, น. 379) ที่พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำมีรากฐานมาจากวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นทางเลือกที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่นที่ไม่เหมือนใคร รวมทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของวนิดา อ่อนละมัย (2565, น. 51-52) ที่พบว่า ชุมชนควรควรมุ่งเน้นไปที่กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนพร้อมกับระบบนิเวศ จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการอนุรักษ์ได้

1.2 การใช้พลังงานอย่างประหยัด พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวที่มีการใช้พลังงานอย่างประหยัด ใช้พลังงานอย่างรู้ค่า ใช้การเดินทางเพื่อร่วมทำกิจกรรมหรือไปยังจุดต่าง ๆ และการเข้าพักที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมโดยการลดการใช้ทรัพยากร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Mills, et al. (2020) ที่พบว่า ต้องใช้พลังงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ลดการใช้พลังงานที่ไม่จำเป็น และการรับรู้ผลกระทบของกิจกรรมในการใช้พลังงานต่อสิ่งแวดล้อมผ่านการออกแบบเส้นทางเพื่อทำกิจกรรมมาอย่างดี จะทำให้สามารถลดการใช้พลังงานได้ รวมทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของคิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ และพิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2561, น. 2813) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวมีการปิดเครื่องใช้ไฟฟ้าหลังจากใช้งานมากเป็นอันดับหนึ่ง ปิดไฟและปิดแอร์ทุกครั้งเมื่อเลิกใช้งาน และลดการใช้พลังงาน เช่น ก๊าซ ไฟฟ้า น้ำมัน มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

1.3 การปฏิบัติตามกฎและระเบียบของชุมชน พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวที่มีการปฏิบัติตามกฎและระเบียบของชุมชน ทั้งการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและการงดใช้เสียงดัง สอดคล้องกับผลการศึกษาของเมษะธาวิณ พลโยธี, สุธาธิณี หนูเนียม, และสุวิชาดา สกลวานิชเจริญ (2565, น. 16) ที่พบว่า ชุมชนที่มี

กฎระเบียบที่ชัดเจนในการจัดการด้านทรัพยากรทางธรรมชาติภายในชุมชน จะทำให้ผู้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวร่วมกันปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ซึ่งจะเกิดเป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

1.4 การไม่เพิ่มปริมาณขยะ พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวที่ไม่เพิ่มปริมาณขยะ ทั้งขยะในที่พักเตรียม ลดการใช้พลาสติกและโฟม สอดคล้องกับผลการศึกษาของภัทรภรณ์ พิศปัน และชริกา คันทา (2563, น. 114) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการลดการใช้หรือใช้ซ้ำของวัสดุในการทำกิจกรรมภายในชุมชน มีการใช้ภาชนะที่ย่อยสลายง่าย ทำจากวัสดุธรรมชาติ เพื่อเป็นการลดปัญหามลภาวะทางสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงกับภาวะการปล่อยก๊าซเรือนกระจก รวมทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของอิสระพงษ์ พลธานี และอุมาพร บุญเพชรแก้ว (2560, น. 100) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวมีความร่วมมือกันในการลดมลภาวะจากขยะหรือสิ่งของที่เกิดจากการบริโภคของตนเอง เพื่อสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว ซึ่งการทำลายขยะที่ไม่ถูกวิธีก่อให้เกิดการทำลายมลภาวะและทำให้คุณภาพอากาศเสื่อมโทรม

1.5 การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวที่เลือกใช้ผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น สอดคล้องกับผลการศึกษาของยุลดา ทรัพย์สมบูรณ์ และวริยา ภัทรภิญโญพงศ์ (2564, น. 134-135) ที่พบว่า กิจกรรมทำอาหารหรือขนมที่นำวัตถุดิบตามฤดูกาลของท้องถิ่นมาใช้ การนำอัตลักษณ์สำคัญของชุมชน วิถีเกษตรมาสร้างสรรค์เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับอาหารท้องถิ่น เป็นการสนับสนุนการเกษตรท้องถิ่นช่วยส่งเสริมการใช้พื้นที่ที่เหมาะสมและการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นว่าการใช้วัสดุของท้องถิ่นยังช่วยลดการขนส่งสินค้าจากภายนอก ทำให้ไม่ก่อเกิดมลพิษจากการขนส่ง

2. การอภิปรายผลวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อ นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ดังนี้

2.1 การส่งเสริมด้านประสบการณ์ที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำและคืนกลับต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของวนิดา อ่อนละมัย (2563, น. 79) ที่พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญกับฐานทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยนำวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นมาปรับใช้ในกิจกรรม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน และใช้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับอารยา สุนทรวินิจ, ลักษณณ์ บุญมา, ธัชนันท์ สัจจาลย์, กนกกริชต์ กาสาวพานิชย์, และพัชรี ปรีเปรมโมทย์ (2565, น. 308) ที่พบว่า ชุมชนควรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นความสนใจให้แก่นักท่องเที่ยว การปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว การสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวที่เน้นความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมทั้งยังสอดคล้องกับนิคมศม อักษรประดิษฐ์ และและธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ (2560, น. 210) ที่พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวควรจัดโดยลดการใช้พลังงานเชื้อเพลิง และออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการออกกำลังกายให้แก่นักท่องเที่ยว และมีการวางแผนการเดินทางทางการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ ในทางกลับกันชุมชน

ควรสร้างกิจกรรมที่ใช้แหล่งพลังงานทดแทนเชื้อเพลิงหลักเพื่อสนับสนุนและกระตุ้นให้เกิดการใช้พลังงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในกิจกรรมท่องเที่ยว

2.2 การส่งเสริมด้านการใช้พลังงานทดแทนและการบริหารจัดการพลังงานอย่างรู้คุณค่าในแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของชาคริต อ่องทุน และนรินทร์ สังข์รักษา (2562, น. 380) ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้พลังงานทางเลือกเป็นสิ่งที่ชุมชนควรนำเสนอและส่งเสริม เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในการใช้พลังงานในชุมชน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับวิสาชา ภูจินดา และสิริสุตา หนูทิมทอง (2561, น. 79) ที่พบว่า การสร้างค่านิยมและจิตสำนึกในการประหยัดพลังงาน ควบคู่กับการวางแผนและควบคุมการใช้ อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ลดการสูญเสียพลังงาน รวมถึงการใช้พลังงานทดแทนจากธรรมชาติ เช่น พลังงาน แสงอาทิตย์ พลังงานลม และขอความร่วมมือนักท่องเที่ยวในการประหยัดพลังงาน รวมทั้งยังสอดคล้องกับ สุนิดา พิริยะภาดา และอุดมศักดิ์ ศิลปะชาวงศ์ (2561, น. 101) ที่พบว่า การใช้จักรยานแทนการใช้พาหนะที่ใช้ใช้น้ำมัน ในกิจกรรมท่องเที่ยวเป็นอีกหนึ่งวิธีที่สามารถส่งเสริมการลดการใช้พลังงานที่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ นอกจากนี้การติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์เพื่อใช้งานในช่วงเวลากลางวันเป็นวิธีการในการลดการใช้พลังงาน การใช้พลังงาน แสงอาทิตย์เป็นทรัพยากรที่สะอาดและไม่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

2.3 การส่งเสริมด้านการสื่อความหมายและการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของเจริญเนตร แสงดวงแข (2564, น. 6) ที่พบว่า นักสื่อความหมายควรมีความรู้ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ และสามารถสื่อความหมายเพื่อปกป้องทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชนที่ ยั่งยืน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับอรุณญา ดูเบย์ และจุฑาธิปต์ จันทรเอียด (2561, น. 156) ที่พบว่า การสื่อความหมาย ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง นำไปสู่การเกิดความรู้และความเข้าใจ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนอย่าง เหมาะสม รวมทั้งยังสอดคล้องกับสุวิจิ แดงอ่อน และเยาวภรณ์ เลิศกุลทนนท์ (2562, น. 341) ที่พบว่า การติดป้าย ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวจะสร้างความตระหนักในการลดการใช้พลังงานอันจะนำไปสู่การลดปริมาณการปลดปล่อย ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชุมชน

2.4 การส่งเสริมด้านการจัดการขยะ มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของอิสระพงษ์ พลธานี และอุมาพร บุญเพชรแก้ว (2560, น. 100) ที่พบว่า การเพิ่มความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในการแยกขยะภายใน ชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อลดผลกระทบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงามซึ่งส่งผลเสีย ต่อตัวแหล่งท่องเที่ยวและการเลือกใช้บริการนักท่องเที่ยวที่ไม่ทำให้เกิดขยะเพิ่มขึ้นเป็นสิ่งสำคัญที่ชุมชนและนักท่องเที่ยว สามารถกระทำเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจากการใช้พลาสติก เช่น สามารถเปลี่ยนถุงพลาสติกในการใส่ถาดรอง ไข่เค็มเป็นการใส่ในถุงผ้าของที่ระลึกที่ออกแบบโดยชุมชน ถุงผ้าเหล่านี้ยังสามารถนำกลับมาใช้ใหม่และทำให้นักท่องเที่ยวระลึกถึงพื้นที่ได้อีกด้วย ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ และพิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2561, น. 2813) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวจะดำเนินการแยกขยะถ้าธุรกิจท่องเที่ยวจัดเตรียมถังขยะแยกประเภทไว้ ตลอดจนนักท่องเที่ยวต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างปฏิกิริยา

2.5 การส่งเสริมด้านการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของธีระ สิ้นเดชารักษ์ (2564, น. 83) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวเลือกรับประทานอาหารประจำท้องถิ่นด้วยสามารถช่วยลดภาวะ

โลกร้อน และถ้าอาหารที่ให้บริการมีการใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นและชาวบ้านได้รับรายได้จะทำให้นักท่องเที่ยวสนใจมากขึ้น เนื่องจากจะก่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับชนิดตา โซติช่วง (2565, น. 38) ที่พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้โดยการใช้หรือสร้างผลผลิตหรือทรัพยากรของท้องถิ่นทั้งทางวัฒนธรรม สังคม และสิ่งแวดล้อม ถือเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่นำมาสร้างเป็นจุดขายให้แก่แหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดรายได้แก่ชุมชนที่มากขึ้น นับเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนอย่างหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ เพื่อให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องนำข้อค้นพบที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ตลอดจนมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อนำไปต่อยอดในเชิงวิชาการ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานภาครัฐสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนกลยุทธ์และนโยบายเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำของการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงมุ่งเน้นในการสนับสนุนผู้ประกอบการท่องเที่ยวในการพัฒนาและจัดทำสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่มีระดับคาร์บอนต่ำ โดยให้ความสำคัญกับการใช้วัตถุดิบท้องถิ่นและการลดการใช้พลังงานที่มีระดับคาร์บอนสูงในกระบวนการผลิต นอกจากนี้ยังสามารถนำไปใช้กับการสนับสนุนโครงการอนุรักษ์และการปรับใช้ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นที่มีความสำคัญ รวมถึงการส่งเสริมการตลาดและสถานที่ท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำในชุมชน

1.2 ชุมชนสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ต่อยอดในการวางแผนกิจกรรมและออกแบบการสื่อความหมายที่ให้อัปเดตได้ตรงตามสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการ โดยการสร้างประสบการณ์ที่หลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ด้วยการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์อย่างเต็มที่กับสิ่งแวดล้อมและสร้างความทรงจำที่ดีกับปลายทางที่เลือกมาเยือน หรือสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้นักท่องเที่ยวนำความรู้ที่ได้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำไปปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องในการลดใช้พลังงานและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามหรือสำรวจความคิดเห็นเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำเพื่อช่วยให้ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ หรือภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้าใจความต้องการและความสนใจของกลุ่มนักท่องเที่ยวดังกล่าว ซึ่งจะช่วยในการวางแผนและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงไปยังสถานที่ท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำให้เหมาะสมและน่าสนใจยิ่งขึ้น

2.2 ควรศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการ เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อเข้าใจคุณลักษณะและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ที่ในการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนได้

2.3 ควรศึกษาเกี่ยวกับการสร้างและสนับสนุนด้านแหล่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ให้กับบุคลากรทางการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลและเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำได้ง่ายขึ้น ซึ่งอาจเป็นการเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ เว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจนขึ้นของพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ที่สะท้อนให้เห็นว่าการเลือกทำกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ การใช้พลังงานอย่างประหยัด การปฏิบัติตามกฎและระเบียบของชุมชน การไม่เพิ่มปริมาณขยะ และการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น เป็นพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ รวมถึงความประจักษ์ชัดในองค์ความรู้ที่ได้แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืน ชุมชนบ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี คือ การส่งเสริมด้านประสบการณ์ที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำและคืนกลับต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมด้านการใช้พลังงานทดแทนและการบริหารจัดการพลังงานอย่างรู้คุณค่าในแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ การส่งเสริมด้านการสื่อความหมายและการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ การส่งเสริมด้านการจัดการขยะ และการส่งเสริมด้านการใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น ซึ่งฉายภาพหนทางให้นักท่องเที่ยวเกิดพฤติกรรม การกระทำ สิ่งที่แสดงออก ความคิดหรือความรู้สึกเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อ การตระหนัก ดูแล รักษา และอนุรักษ์ในการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป ตลอดจนองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน หรือภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้หรือเชื่อมโยงกับบริบทอื่น ๆ ด้านการท่องเที่ยวตามบทบาท หน้าที่ หรือวัตถุประสงค์ของแห่งนั้น และเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยด้วยการต่อยอดต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กนกกานต์ แก้วนุช. (2564). *การจัดการการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวภายใต้พลวัตโลก (Tourism management and community development in dynamic world: issues, trends and tools)*. กรุงเทพมหานคร: พรีเมียมด์ พับลิชชิ่ง.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2562). *คู่มือแนวทางการออกแบบและพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวที่ปล่อยคาร์บอนสุทธิเป็นศูนย์*. กรุงเทพมหานคร: กองวางแผนลงทุนอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ฝ่ายส่งเสริมการลงทุน อุตสาหกรรมท่องเที่ยว.
- จิรศักดิ์ จิยะจันทร์. (2563). กลยุทธ์ทางการตลาดที่มีผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวชาวจีนในย่านเยาวราช เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 7(1), 320-331.
- เจริญเนตร แสงดวงแข. (2564). การสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 29(2), 1-23.

- ชนิดตา โชติช่วง. (2565). การใช้แนวคิดคติชนสร้างสรรค์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยรอบเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 17(1), 29-46.
- ชาคริต อ่องทุน และนรินทร์ สังข์รักษา. (2562). การปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ: กรณีศึกษาชุมชนในภาคตะวันออกของไทย. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 13(2), 374-384.
- ธารีทิพย์ เหล่าวิโรจน์กุล และอัศวิน แสงพิกุล. (2566). การวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยด้านการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ: แนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศ. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 18(1), 129-143.
- ธีระ สนิทเชาภิรักษ์. (2564). การท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ : การรับรู้และทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่เข้าพักในสถานประกอบการภาคีเครือข่ายขององค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (อพท.). *วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย*, 16(2), 74-84.
- นภวรรณ ฐานะกาญจน์ พงษ์เชียว และอุษารตี ภูมาลี. (2560). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อร่องรอยทางนิเวศของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)*, 10(3), 585-599.
- นิคมศม อักษรประดิษฐ์ และธีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ. (2560). กระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourism) กรณีศึกษาพื้นที่เกาะหมากจังหวัดตราด. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 9(2), 205-216.
- ประไพพิมพ์ สุธีสินนันท และประสพชัย พสุนนท์. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 29(2), 31-48.
- ภัทรภรณ์ พิศบัน และชริกา คันธา. (2563). การบริหารจัดการและดำเนินโครงการประกวดอุทยานแห่งชาติสีเขียว ด้านขยะมูลฝอยของอุทยานแห่งชาติภูเรือ จังหวัดเลย. *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 15(2), 113-126.
- เมธธาวิณ พลโยธี, สุธาธิณี หนูเนียม และสุวิชาดา สกลวานิชเจริญ. (2565). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 18(1), 1-25.
- ยุลดา ทรัพย์สมบูรณ์ และวริยา ภัทรภิญโญพงศ์. (2564). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารอย่างสร้างสรรค์ กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง ตำบลม่วงงาม อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 16(2), 125-140.
- วนิดา อ่อนละมัย. (2563). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ชุมชนบ้านสาวะถี จังหวัดขอนแก่น. *วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน*, 2(1), 74-83.
- วนิดา อ่อนละมัย. (2565). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 5(2), 42-56.
- วรรณดี สุทธินรากร, ภัทรวรรณ จีรพัฒน์ธนธร และสิริพร ต้นจ้อ. (2562). ศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดตราด. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, 24(2), 158-171.

- วิสาชา ภูจินดา และสิริสุตา หนูทิมทอง. (2561). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการและการใช้พลังงานของผู้ประกอบการโฮมสเตย์: กรณีศึกษา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*, 31(1), 78-91.
- ศิวฤทธิ์ พงศกรรังศิลป์ และพิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์. (2561). พฤติกรรมและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยวชาวไทยในแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลและชายหาด กรณีศึกษา เกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)*, 11(2), 2801-2817.
- สุนิดา พิริยะภาดา และอุดมศักดิ์ ศิลปะราชวงศ์. (2561). มูลค่าความเต็มใจจะจ่ายของนักท่องเที่ยวเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ: กรณีศึกษาเกาะล้าน จังหวัดชลบุรี. *พัฒนาการเศรษฐกิจปริทรรศน์*, 12(2), 80-102.
- สุนิสา บุตรวิมัสณา, ชุติวรรณ ปราณีธรรม และประเสริฐ สิทธิจิรพัฒน์. (2562). แนวทางการพัฒนามัคคุเทศก์: กรณีศึกษา อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน*, 1(1), 83-96.
- สุวจิ แดงอ่อน และเยาวภรณ์ เลิศกุลทนนท์. (2562). ความสามารถในการลดก๊าซเรือนกระจกจากโฮมสเตย์: กรณีศึกษาเปรียบเทียบชุมชนเกาะเกิดและชุมชนไทรน้อย จังหวัดอยุธยา. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 13(2), 330-356.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2565). ต้นแบบความสำเร็จ “บ้านถ้าเสือ” สัมผัสวิถีชุมชนท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ. *ผู้จัดการออนไลน์*. ค้นคืนจาก <https://mgronline.com/travel/detail/9650000085378>
- อรัญญา คูเบย์ และจุฑาธิปต์ จันทรเอียด. (2561). แนวทางการสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนตำบลบ้านแหลม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 7(11), 147-164.
- อัญชลี ศรีเกตุ. (2565). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่วิถีที่ยั่งยืน. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8(2), 270-279.
- อารยา สุนทรวิภาต, ลักษณณ บุญมา, ธีชนันท์ สังวาลย์, กนกวิชต์ กาสาวพานิชย์ และพัชรี ปรีเปรมโมทย์. (2565). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและแนวทางการยกระดับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: เกาะหมาก จังหวัดตราด. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์*, 4(4), 297-312.
- อิสระพงษ์ พลธานี และอุมาพร บุญเพชรแก้ว. (2560). องค์ประกอบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล เกาะหมาก จังหวัดตราด. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 12(24), 95-102.
- Fakfare, P., & Wattanacharoensil, W. (2023). Low-carbon tourism: determining domestic tourist perception from Thailand: TOURISM AGENDA 2030. *Tourism Review*, 78(2), 496-516.
- Giampiccoli, A., & Saayman, M. (2018). Community-based tourism development model and community participation. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 7(4), 1-27.

- Jirojkul, S., Pongsakornrunsilp, S., Pianroj, N., Chaiyakot, P., Buakhwan, N., Mia, M. S., & Techato, K. (2021). Responsibility and Mindset of Tourist and Community-Based Tourism Enterprise to Conserve the Environment and Energy. *TEM J*, 10, 1838-1848.
- Lee, T. H., & Jan, F. H. (2019). The low-carbon tourism experience: A multidimensional scale development. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 43(6), 890-918.
- Mills, J., Ingram, J., Dibari, C., Merante, P., Karaczun, Z., Molnar, A., & Ghaley, B. B. (2020). Barriers to and opportunities for the uptake of soil carbon management practices in European sustainable agricultural production. *Agroecology and Sustainable Food Systems*, 44(9), 1185-1211.
- Nastasi, B. K., & Schensul, S. L. (2005). Contributions of qualitative research to the validity of intervention research. *Journal of School Psychology*, 43(3), 177-195.
- Onwuegbuzie, A., & Leech, N. L. (2007). Sampling designs in qualitative research: Making the sampling process more public. *The Qualitative Report*, 12(2), 238-254.
- Shaharudin, M. S., Fernando, Y., Jabbour, C. J. C., Sroufe, R., & Jasmi, M. F. A. (2019). Past, present, and future low carbon supply chain management: A content review using social network analysis. *Journal of cleaner production*, 218, 629-643.
- Thongdejsri, M., & Nitivattananon, V. (2019). Assessing impacts of implementing low-carbon tourism program for sustainable tourism in a world heritage city. *Tourism Review*, 74(2), 216-234.

การพัฒนานวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้
ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง
ตำบลวังสะพุง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

INNOVATION DEVELOPMENT FROM FOLK ART TO PROMOTE THE 21st CENTURY
LEARNING SKILLS OF STUDENTS IN BAN WANG SAPHUNG SCHOOL, WANG
SAPHUNG SUBDISTRICT, WANG SAPHUNG DISTRICT, LOEI PROVINCE

ภัทรจิรา ผลงาม ¹(Patthira Phon-ngam)

ณสรวง ก้อนนิมล ²(Nasrung Konvimon)

¹อาจารย์มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

(Lecturer of Northbangkok university)

E-mail: patthiraw@yahoo.com

²ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลเลย จังหวัดเลย

(Director of Loei Kindergarten School, Loei Province)

E-mail: nasrung-kon@hotmail.com

Received: December 20, 2022 Revised: April 14, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

การพัฒนานวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลย เป็นการวิจัยวิจัยและพัฒนา กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ครูและผู้บริหารในโรงเรียนบ้านวังสะพุง รวมทั้งปราชญ์ชุมชน ผู้เชี่ยวชาญ ครูภูมิปัญญา และคณบดีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 50 คน การรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชุมระดมความคิดเห็น การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา ผลการพัฒนานวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านได้ 3 นวัตกรรมดังนี้คือ (1) นวัตกรรมเพลงพื้นบ้าน (2) นวัตกรรมนาฏศิลป์พื้นบ้าน และ (3) นวัตกรรมดนตรีพื้นบ้าน ผลการนำนวัตกรรมที่ได้ไปทดลองใช้เป็นเวลา 1 ภาคเรียน (4 เดือน) ผ่านกิจกรรมใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยดำเนินการมาก่อนในโรงเรียน ดังนี้คือ (1) นวัตกรรมเพลงพื้นบ้านได้มอบหมายให้นักเรียนจับกลุ่มแต่งเพลงและการแสดงจากเพลงพื้นบ้าน (2) นวัตกรรมนาฏศิลป์พื้นบ้าน ได้ดำเนิน 2 กิจกรรมคือ 1)การแสดงละครพื้นบ้าน และ2) การนำเสนอเครื่องแต่งกายจากนาฏศิลป์พื้นบ้าน และ (3) นวัตกรรมดนตรีพื้นบ้าน ได้ดำเนิน 2 กิจกรรมคือ 1) สอนดนตรีพื้นบ้านด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย และ 2) การประกวดความคิดสร้างสรรค์จากดนตรีพื้นบ้าน หลังจากได้นำนวัตกรรมไปทดลองใช้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีต่อนักเรียน เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งเพลงพื้นบ้าน การออกแบบเครื่องแต่งกายและออกแบบการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้าน มีทักษะการทำงานเป็นทีม มีการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์

คำสำคัญ: นวัตกรรม ศิลปะพื้นบ้าน ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

Abstracts

The innovation development from folk art to promote the 21st century learning skills of students in Ban Wang Saphung School, Loei Province was a research and development project. Target groups included teachers and administrators at Ban Wang Saphung School, community scholars, experts and wisdom teachers, and students totaling 50 participants. Data collection was done through in-depth interviews, focus group discussions and brainstorming. Content analysis was used for qualitative data analysis. Results of innovation development from folk art included 3 innovations: 1) folk song innovations, 2) folk dance innovations and 3) folk music innovations. Results of bringing the innovations to trial for 1 semester (4 months) through new activities that had not been implemented before in schools were as follows: 1) In terms of folk song innovations, the students were assigned to form groups to compose folk songs and perform performances from folk songs. 2) In terms of the folk-dance innovations, there were two activities: (1) folk drama performances, and (2) presentation of costumes from folk dancing arts. 3) In terms of folk music innovations, there were 2 activities: (1) teaching folk music with modern technology and (2) folk music creativity contest. After bringing the innovation to trial with students, it produced good results. Students became creative in composing folk songs, designing costumes and designing folk dance performances. They had teamwork skills and could use technology creatively.

Keywords: Innovation, Folk Art, Promote Learning Skills in the 21st Century

บทนำ

จังหวัดเลยเป็นดินแดนเก่าแก่มีความเจริญรุ่งเรืองในอดีต มีศิลปะวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าควรแก่การสืบทอดสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน โดยเฉพาะศิลปะพื้นบ้านด้านดนตรีและนาฏศิลป์และการละครที่เล่นเป็นเรื่องราวที่เรียกว่าหมอลำ ซึ่งศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้ ควรนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้กับนักเรียนให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งนักเรียนจำเป็นต้องมีความพร้อมในทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นคือทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์และทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะความเป็นผู้นำ ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศ และทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (วิจารณ์ พานิช, 2555, น. 45) ซึ่งสามารถส่งเสริมทักษะนี้ได้โดยใช้ศิลปะพื้นบ้านที่จำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ (1) สื่อกาพย์ร้อง การพ่อนรำมีอิสระในการแสดงออกจึงเป็นที่นิยมของชาวบ้านและท้องถิ่น (2) นาฏศิลป์พื้นบ้านเป็นการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันที่สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ได้เป็นอย่างดีในการแสดงจะมีลักษณะเป็นการแข่งที่ค่อนข้างรวดเร็ว กระฉับกระเฉง และสนุกสนาน (3) ดนตรีพื้นบ้าน เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนอง

ความต้องการของมนุษย์และเป็นศิลปะที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งในด้านการบันเทิงใจ ให้ผ่อนคลายจากความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน และในด้านประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งดนตรีต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ กลองยาว ใช้ในงานแห่เทียน แห่นาค ฯลฯ แคน ใช้ในการเป่าประกอบการร้องหมอลำ พิณ ในสมัยก่อนจะเล่นเครื่องเดียวเพื่อเกี่ยวสาว ปัจจุบันมักใช้บรรเลงพิณอีสานมักใช้เล่นกับวง ซอ โปงลาง แคน ในการแสดงหมอลำ เป็นต้น

โรงเรียนชุมชนวังสะพุง จังหวัดเลยรับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งนโยบายดังกล่าว เน้นผู้เรียนเพื่อการแข่งขันในเชิงธุรกิจ วิชาการ และทางสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศมากเกินไปทำให้มองข้ามสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว และวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน ทำให้ผู้เรียนห่างเหินกับสถาบันหลักคือครอบครัวและท้องถิ่น จึงทำให้ขาดจิตสำนึกความรักความหวงแหน ความศรัทธาในชาติกำเนิดหรือท้องถิ่นของตนเอง ทำให้สิ่งที่บรรพบุรุษสร้างไว้กำลังจะเลือนหายไปกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ศิลปะพื้นบ้านเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ สู่ชนรุ่นหลังประกอบด้วยเพลงพื้นบ้าน นาฏศิลป์พื้นบ้าน และดนตรีพื้นบ้าน สิ่งเหล่านี้ทั้งหมดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องรักษาไว้มิให้สูญหายไปจากสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเป็นต้องปลูกฝังให้เยาวชนไทยรักและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมานี้ให้ยังคงอยู่ในสังคมต่อไปโดยจำเป็นต้องนำศิลปะพื้นบ้านเหล่านี้มาบูรณาการกับการเรียนการสอนโดยจัดเป็นกิจกรรมให้นักเรียนได้ร่วมกันลงมือปฏิบัติ แต่ในโรงเรียนชุมชนวังสะพุงนี้ยังไม่มีการเรียนการสอนในเนื้อหาสาระของศิลปะพื้นบ้านนี้ โดยเฉพาะเรื่องการเชื่อมโยงศิลปะพื้นบ้านสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนยังไม่เคยดำเนินการมาก่อน (เฉลิมชัย แสนมหาชัย, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2560)

ดังนั้นจึงต้องแสวงหาวิธีการ แนวทางในการนำศิลปะพื้นบ้านมาจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งวิธีการ แนวทางใหม่ๆ ที่นำมาใช้เรียกว่า “นวัตกรรม” ที่เป็นแนวคิดใหม่ วิธีการใหม่ ๆ ในการนำศิลปะพื้นบ้านมาใช้ในการเรียนรู้ซึ่งไม่เคยดำเนินการ วิธีการเช่นนี้มาก่อนในโรงเรียน จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยร่วมกับผู้บริหารโรงเรียนชุมชนวังสะพุง ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียน โดยการศึกษาศิลปะพื้นบ้านที่ควรนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนดำเนินการผ่านการจัดกิจกรรมศิลปะพื้นบ้านที่เหมาะสมกับวัยผู้เรียน ผลจากการศึกษาได้นวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านเพื่อใช้ในการพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะในการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของศิลปะพื้นบ้านและประเภทของศิลปะพื้นบ้าน ในจังหวัดเลยที่สามารถนำมาจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลย
3. เพื่อนำนวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลย

4. เพื่อประเมินผลการนำนวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลย

การทบทวนเอกสาร

แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2548) ได้ให้คำนิยามคำว่านวัตกรรมไว้ว่า สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม จึงอาจกล่าวได้ว่า นวัตกรรม คือ สิ่งที่เกิดจากการคิดค้นหรือประดิษฐ์ขึ้นใหม่หรือถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ได้แก่วิธีการ แนวคิด ความคิด สิ่งประดิษฐ์และผลิตภัณฑ์เป็นต้น โดยไม่จำเป็นต้องสร้างขึ้นใหม่อย่างไม่เคยมีมาก่อน แต่อาจมาจากการดัดแปลงหรือต่อยอดมาจากสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นก็ได้

พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2559) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้หมายถึงรูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เทคนิค สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่ได้มีการศึกษาและพัฒนาขึ้นใหม่ เพื่อให้ครูนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยอาจเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้บ้างแล้วแต่ยังไม่แพร่หลายหรือยังไม่ได้ใช้อย่างเป็นปกติ นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้จึงอาจเป็นส่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วนหรือเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการเรียนรู้ ในการศึกษาครั้งนี้นวัตกรรมหมายถึง วิธีการ แนวคิด หรือเทคนิคใหม่ๆ ที่นำมาใช้จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลย ที่ยังไม่เคยทำมาก่อน

สนธยา พลศรี (2549) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญในการพิจารณาว่าเป็นนวัตกรรมหรือไม่ควรมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นสิ่งใหม่ที่สร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดหรือปรับปรุงจากสิ่งที่เคยมีมาก่อนให้ดีขึ้นก็ได้
2. เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์
3. เป็นทั้งวัตถุ เช่น สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ หรือไม่ใช่วัตถุเช่น ระบบ กฎ ระเบียบใหม่ หรือ วิธีการใหม่ ก็ได้
4. มีการจัดระบบ (System Approach) มีขั้นตอนการทำงานอย่างเหมาะสม
5. เพิ่งนำเข้ามาใช้หรือเพิ่งแพร่หลายเข้ามาในสังคม ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานในปัจจุบัน
6. พิสูจน์ได้ว่าสามารถช่วยในการแก้ไขปัญหาและการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
7. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสังคม

กล่าวโดยสรุปหลักการสำคัญในการพิจารณาว่าเป็นนวัตกรรมต้องเป็นสิ่งใหม่ที่สร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดหรือปรับปรุงจากสิ่งที่เคยมีมาก่อนให้ดีขึ้นแล้วจึงนำมาใช้ ในการศึกษาครั้งนี้นำแนวคิดดังกล่าวข้างต้น เป็นพื้นฐานในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งอาจเป็นสิ่งใหม่ วิธีการจัดกิจกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดหรือปรับปรุงจากสิ่งที่เคยมีมาก่อนให้ดีขึ้นก็ได้การแบ่งประเภทของนวัตกรรมตามลักษณะของนวัตกรรม แบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ (พิชิต ฤทธิ์จัญญ, 2559, น. 82)

1. ผลิตภัณฑ์สิ่งประดิษฐ์ทางการศึกษาหรือสื่อการเรียนการสอน(Product/invention) เช่น บทเรียนสำเร็จรูป บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ชุดการสอน หนังสือเสริมประสบการณ์ ชุดสื่อประสมวีดิทัศน์ สไลด์ประกอบเสียงเกม นิทาน การ์ตูน เพลง ใบงานแบบฝึกหัดฝึก

2. เทคนิควิธีการสอน รูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ (Instructional/model) เช่น การจัดการเรียนรู้ที่

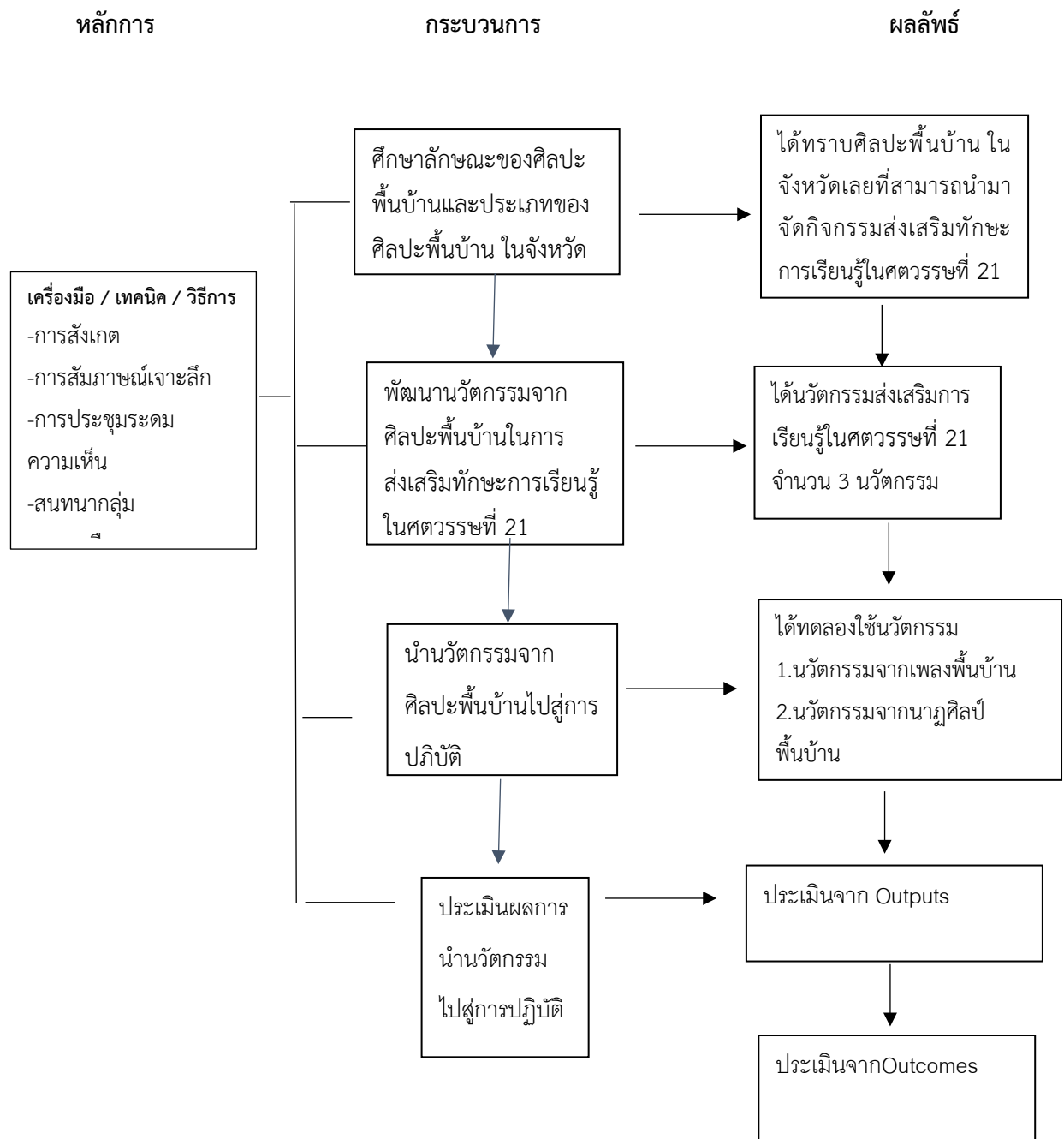
เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ การจัดการเรียนรู้โดยใช้บทบาทสมมติ การจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน การจัดการเรียนรู้โดยใช้เว็บช่วยสอน (Web-based instruction) การเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเพื่อน เทคนิคการปรับพฤติกรรม เทคนิคการจัดกิจกรรมพัฒนา รูปแบบการฝึกทักษะ การทำงานกลุ่ม รูปแบบการสอนหรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่นักวิจัยพัฒนาขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้ใช้แนวคิดดังกล่าวข้างต้นเพื่อการพัฒนาวัตรกรรมประเภทเทคนิควิธีการสอน รูปแบบหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เทคนิคการจัดกิจกรรมพัฒนา และการทำงานกลุ่ม ทำงานเป็นทีม

ประเมินผลการใช้วัตรกรรม

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการใช้วัตรกรรมแล้ว ครูต้องเก็บรวบรวมข้อมูลที่แสดงถึงผลการใช้วัตรกรรมด้วยเทคนิควิธีต่าง ๆ ซึ่งจะแสดงถึงคุณภาพของวัตรกรรม และถ้าผลการใช้วัตรกรรมสามารถลดสภาพปัญหา หรือแก้ปัญหา หรือพัฒนาผู้เรียน ได้ตามที่กำหนดก็สามารถรายงานผลขยายผล และเผยแพร่วัตรกรรมต่อไป (พิชิต ฤทธิ์จัญญ, 2559, น. 83) ในการศึกษาครั้งนี้ประเมินผลการใช้วัตรกรรมโดยการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม ครูกิจกรรม ครูวิชาการรวมทั้งผู้บริหารโรงเรียน

กรอบความคิดการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้พัฒนารอบแนวคิดโดยการประยุกต์จากทฤษฎีระบบ สรุปรเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบความคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ คือการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการประชุมระดมความเห็น กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้บริหารในโรงเรียนบ้านวังสะพุง ปราชญ์ ชุมชน ผู้เชี่ยวชาญ ครูภูมิปัญญา ครูวิชาการ ครูกิจกรรม นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 30 คนรวมทั้งคณะ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 20 คน รวมทั้งสิ้น 50 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก แนวทางการสนทนากลุ่ม และประเด็นระดมความคิดเห็น

การเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาลักษณะของศิลปะพื้นบ้านและประเภทของศิลปะพื้นบ้าน ในจังหวัดเลยที่สามารถนำมาใช้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ปราชญ์ชุมชน ผู้เชี่ยวชาญ และครูภูมิปัญญา

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนานวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยการจัดประชุมระดมความคิดเห็น ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการ ครูกิจกรรม ครูผู้สอน ศึกษานิเทศก์ ปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ รวมทั้งสิ้น 30 คน (Saaty, 1970, p. 20)

ขั้นตอนที่ 3 นำนวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไปสู่การปฏิบัติกับคณะนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จำนวน 20 คน เป็นเวลา 1 ภาคเรียน

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลการนำนวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไปสู่การปฏิบัติ โดยการประเมินOutputs และ Outcomes ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม ครูวิชาการ ครูกิจกรรม และผู้บริหารในโรงเรียนชุมชนวังสะพุง

การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลด้วยการพิจารณา ด้านแหล่งข้อมูล ด้านวิธีการ แล้วนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อมาตรวจสอบข้อมูลเท็จจริงเกี่ยวกับองค์ความรู้ที่ค้นพบ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้งแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดหรือทฤษฎีเพื่อหาข้อสรุปแล้วนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาลักษณะของศิลปะพื้นบ้านและประเภทของศิลปะพื้นบ้าน ในจังหวัดเลยที่สามารถนำมาใช้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลย พบว่าศิลปะพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่สืบทอดมาจากรบรรพบุรุษ ศิลปะพื้นบ้านใน 3 ด้าน ดังนี้

1) เพลงพื้นบ้าน เป็นศิลปะการร้องรำ ทำเพลง ที่ชาวบ้านสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และเป็นที่ยอมรับของคนในท้องถิ่นจังหวัดเลยที่แสดงถึงสื่การขับร้อง การพ่อนรำ มีอิสระในการแสดงออก จึงเป็นที่นิยมของหมู่ชาวบ้านและท้องถิ่น ได้แก่ เพลงเขื่อนางแมว เพลงเข้บั้งไฟพญานาค ซึ่งเพลงเข้ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพลงที่ใช้ร้องประกอบ

พิธีกรรม ตามความเชื่อของชาวอีสาน ใช้ร้องโดยมีจุดมุ่งหมายในการร้องเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ดึงดูดให้คนไปร่วมพิธี

2) นาฏศิลป์พื้นบ้าน คือการแสดงพื้นบ้านที่แสดงออกเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ที่สะท้อนให้เห็นถึงการประกอบอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ ในการแสดงจะมีลักษณะเป็นการแข่งที่ค่อนข้างรวดเร็ว กระฉับกระเฉง และสนุกสนาน การแสดงต่างๆ ที่ได้แสดงในชุมชนจังหวัดเลยเกี่ยวกับชีวิตประจำวันที่เน้นความสนุกสนาน ได้แก่ แข่งสวิง เป็นการละเล่นเพื่อส่งเสริมด้านจิตใจของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำ โดยมีสวิงเป็นเครื่องมือหลัก รวมทั้งแข่งกระติบข้าว แข่งตึงครกตึงสาก เป็นต้น

3) ดนตรีพื้นบ้าน เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์และเป็นศิลปะที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งในด้านการบันเทิงใจ ให้ผ่อนคลายจากความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน และในด้านประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งดนตรีต่างๆ เหล่านี้ได้แก่ กลองยาว ใช้ในงานแห่เทียน แห่นาค ฯลฯ แคน ใช้ในการเป่าประกอบการร้องหมอลำ พิณ ในการสมัยก่อนจะเล่นเครื่องเดียวเพื่อเกี้ยวสาว ปัจจุบันมักใช้บรรเลงพิณอีสานมักใช้เล่นกับวง ซอ โปงลาง แคน ในการแสดงหมอลำ เป็นต้น

ผลการศึกษาประเภทของศิลปะพื้นบ้านที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน โดยการจัดสนทนากลุ่ม 2 กลุ่มคือกลุ่มนักเรียนและกลุ่มครูกิจกรรม ได้ผลการสนทนากลุ่มดังนี้

ด้านเพลงพื้นบ้านพบว่าสามารถนำเพลงพื้นบ้านมาจัดเป็นกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพิ่มพูนทักษะด้านการแก้ปัญหา และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อเพิ่มความสัมพันธ์ในกลุ่ม อีกทั้งยังทำให้บรรยากาศในการทำกิจกรรมสนุกสนานโดยมีกิจกรรมที่ถือว่าเป็นศิลปะพื้นบ้านอีสาน เช่น เพลงเซิ้งบุญบังไฟ เพลงเซิ้งแทงแมว และเพลงหมอลำไทเลย เป็นต้น และต้องการให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันในการมีส่วนร่วมับชุมชน

ด้านนาฏศิลป์พื้นบ้าน พบว่าควรจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ความเป็นอยู่ในชุมชน เช่น แห่ต้นดอกไม้ การฟ้อนส่งสาร การฟ้อนบายศรีสู่ขวัญ เพื่อให้ให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ในโดยการฝึกทักษะการฟ้อนรำให้ชำนาญ เพื่อนำเอาความรู้ที่ได้ไปต่อยอดในด้านอาชีพ รวมทั้งนำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อไป เพื่อเป็นการร่วมอนุรักษ์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของคนรุ่นหลัง

ด้านดนตรีพื้นบ้าน พบว่าควรนำเครื่องดนตรี ประเภท แคน พิณ โปงลาง กลองยาว มาจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม เพื่อที่จะทำให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ ประสบการณ์ที่แปลกใหม่ และต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้จากผู้ที่มีความสามารถเฉพาะด้านโดยตรง เพื่อที่จะทำให้นักเรียนได้สัมผัสกับความรู้ และประสบการณ์ที่ถูกต้อง รวมทั้งต้องการให้นักเรียนสืบสานศิลปะพื้นบ้านด้านดนตรีพื้นบ้านให้ส่งถึงรุ่นต่อไป

2. ผลการพัฒนานวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลย

ในส่วนนี้ใช้วิธีการจัดประชุมระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม ผู้ที่เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน (จำนวน 3 คน) ครูวิชาการ (จำนวน 3 คน) ครูกิจกรรม (จำนวน 5 คน) ครูผู้สอน (จำนวน 5 คน) ศึกษาพิเศษ (จำนวน 3 คน) ราษฎรชาวบ้าน (จำนวน 2 คน) นักวิชาการ (จำนวน 5 คน) และผู้ทรงคุณวุฒิ (จำนวน 4 คน) รวมทั้งสิ้น 30 คน

ผลการประชุมระดมความเห็นได้นวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ผ่านความเห็นชอบทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

นวัตกรรมเพลงพื้นบ้าน ได้มอบหมายให้นักเรียนจับกลุ่มแต่งเพลงและการแสดงจากเพลงพื้นบ้าน

นวัตกรรมนาฏศิลป์พื้นบ้าน ได้ 2 กิจกรรมคือ 1) การแสดงละครพื้นบ้าน และ 2) การนำเสนอเครื่องแต่งกายจากนาฏศิลป์พื้นบ้าน

นวัตกรรมดนตรีพื้นบ้าน ได้ 2 กิจกรรมคือ 1) สอนดนตรีพื้นบ้านด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย และ 2) การประกวดความคิดสร้างสรรค์จากดนตรีพื้นบ้าน

3. ผลการนำนวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนไปสู่การปฏิบัติกับนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลย

ในส่วนนี้เป็นการวิจัยโดยการลงมือปฏิบัติจริง (Action learning) โดยการนำกิจกรรมต่างๆที่ได้จากการประชุมระดมความเห็น ไปสู่การปฏิบัติเป็นเวลา 1 ภาคเรียน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) นวัตกรรมเพลงพื้นบ้าน ได้มอบหมายให้นักเรียนจับกลุ่มแต่งเพลงและการแสดงจากเพลงพื้นบ้าน โดยนำเนื้อหาจากเพลงพื้นบ้านมาสร้างสรรค์เป็นสิ่งใหม่ๆ เช่น ทำท่าง ทำเต้น หรือการแสดงเพื่อนำเสนอในวันสำคัญต่างๆ ของโรงเรียน เป็นการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมทักษะการทำงานเป็นทีม

ภาพที่ 2 ร้องเพลงและการแสดงจากเพลงพื้นบ้าน แสดงในวันไหว้ครู

ภาพที่ 3 การออกแบบเครื่องแต่งกายจากเพลงพื้นบ้าน

2) นวัตกรรมนาฏศิลป์พื้นบ้าน ได้ดำเนินกิจกรรม ดังนี้

(1) การแสดงละครพื้นบ้าน โดยมอบหมายให้นักศึกษาเลือกวิถีชุมชนที่สนใจ เช่น ทอผ้า จักสาน การประมงพื้นบ้าน ฯลฯ มาจัดทำละครนำเสนอด้วยสื่อเทคโนโลยีแบบทันสมัยซึ่งกิจกรรมนี้ได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ และทักษะด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน

(2) การนำเสนอเครื่องแต่งกายจากนาฏศิลป์พื้นบ้าน โดยมอบหมายให้นักเรียนออกแบบชุดการแต่งกายจากนาฏศิลป์พื้นบ้านให้น่าสนใจ สวยงาม ดึงดูดสายตาผู้ชมเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออกอย่างถูกต้องเหมาะสม

ภาพที่ 4 การแสดงละครพื้นบ้านเรื่อง “แห่ไข่มดแดง “

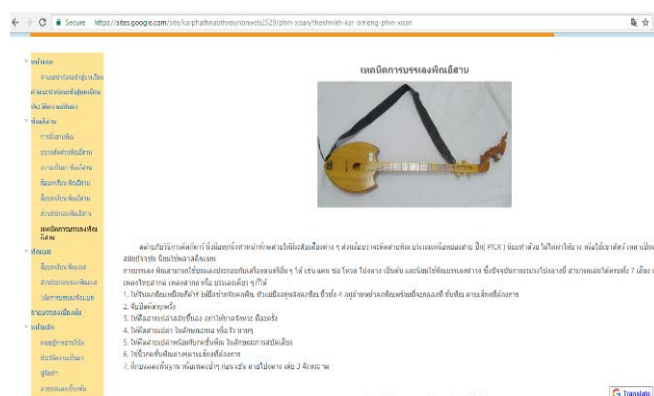

ภาพที่ 5 การประกวดออกแบบการแต่งกายการแสดงพื้นบ้าน

3) นวัตกรรมดนตรีพื้นบ้าน ได้ดำเนินกิจกรรม ดังนี้

(1) สอนดนตรีพื้นบ้านด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยให้นักเรียนได้ออกแบบบทเรียนออนไลน์โดยใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านชนิดต่างๆ เช่น พิณ แคน ซอ โปงลาง ฯลฯ เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ ฝึกทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ พัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ นักเรียนสามารถใช้คอมพิวเตอร์ในการออกแบบสื่อการเรียนรู้แบบออนไลน์ได้

(2) การประกวดความคิดสร้างสรรค์จากดนตรีพื้นบ้าน โดยให้นักเรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ ในนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านมาทำเป็นเพลง เป็นการให้โอกาสนักเรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและการทำงานเป็นทีมโดยรวมกลุ่มกันสร้างวงดนตรีพื้นบ้านเพื่อนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ นักเรียนได้ฝึกทักษะการใช้คอมพิวเตอร์

ภาพที่ 6 บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนเรื่อง “พิณ”

ภาพที่ 7 ประทศความคิดสร้างสรรค์จากดนตรีพื้นบ้าน

4. ผลการประเมินการนำนวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไปสู่ การปฏิบัติ โดยการประเมินจาก Outputs และ Outcomes ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหาร ครูกิจกรรม ครู วิชาการและนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม ผลการประเมินมีดังนี้

Outputs คือได้นวัตกรรมทั้ง 3 ด้านพร้อมทั้งกิจกรรมต่างๆ ส่วน Outcomes ประเมินความพึงพอใจ ของผู้บริหาร คณะครู และนักเรียน ดังนี้

นวัตกรรมเพลงพื้นบ้าน พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจที่ได้แสดงความคิดสร้างสรรค์สามารถนำเนื้อหา จากเพลงพื้นบ้านมาสร้างสรรค์เป็น ท่าเต้น หรือการแสดงในงานของโรงเรียน เป็นการพัฒนาทักษะความคิด สร้างสรรค์และทักษะการทำงานเป็นทีม ส่วนผู้บริหารและครูมีความพึงพอใจที่นักเรียนสามารถทำงานร่วมกันได้ มีความสามัคคีไม่ทะเลาะกัน

นวัตกรรมนาฏศิลป์พื้นบ้าน พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจที่ได้เรียนรู้วิถีชุมชน ได้แสดงความคิด สร้างสรรค์ในการจัดทำละคร และการแสดงพื้นบ้านออกแบบชุดการแต่งกายการแสดงพื้นบ้าน แล้วได้พัฒนาทักษะ การใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอด้วยสื่อเทคโนโลยีแบบทันสมัย นอกจากนี้ได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ทักษะด้าน ความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ ส่วนผู้บริหารและครูมีความพึงพอใจที่นักเรียนสามารถในการใช้ เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม

นวัตกรรมดนตรีพื้นบ้าน พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจที่ได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ในการนำดนตรี พื้นบ้านมาจัดทำบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ได้ออกแบบบทเรียน ฝึกทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ พัฒนาทักษะด้าน การสื่อสารและรู้เท่าทันสื่อ สามารถใช้คอมพิวเตอร์ในการออกแบบสื่อการเรียนรู้แบบออนไลน์ได้ รวมทั้งได้แสดง ความคิดสร้างสรรค์ ในนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านมาทำเป็นเพลง ได้รวมกลุ่มกันสร้างวงดนตรีพื้นบ้านเพื่อนำเสนอผ่านสื่อ ออนไลน์ ส่วนผู้บริหารและครูมีความพึงพอใจที่นักเรียนกล้าแสดงความคิดสร้างสรรค์ ใช้คอมพิวเตอร์ในทางที่ ก่อให้เกิดประโยชน์ หลีกเลี่ยงการนำไปเล่นเกม

กล่าวโดยสรุปผลการประเมินจากทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูผู้สอน ครูกิจกรรมและ นักเรียนต่างมีความ พึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพราะกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่เรียนรู้จาก การปฏิบัติที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน จากการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนได้เรียนรู้ประสบการณ์โดยตรง จากผู้ที่มี

ความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเป็นความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการทำงานในอนาคตได้

การอภิปรายผล

1. ผลการศึกษาลักษณะของศิลปะพื้นบ้านและประเภทของศิลปะพื้นบ้าน ในจังหวัดเลยที่สามารถนำมาใช้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลย พบว่า ลักษณะของศิลปะพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่สืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ประเภทของศิลปะพื้นบ้าน มี 3 ด้าน ได้แก่ เพลงพื้นบ้านที่สามารถนำเพลงพื้นบ้านมาจัดเป็นกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพิ่มพูนทักษะด้านการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อเพิ่มความสัมพันธ์ในกลุ่มและนาฏศิลป์พื้นบ้านโดยการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ความเป็นอยู่ในชุมชน เช่น แห่ต้นดอกไม้ การฟ้อนส่งสาร การฟ้อนบายศรีสู่ขวัญ เพื่อให้ให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ในโดยการฝึกทักษะการฟ้อนรำให้ชำนาญ เพื่อนำเอาความรู้ที่ได้ไปต่อยอดในด้านอาชีพ รวมทั้งดนตรีพื้นบ้านโดยการเล่นเครื่องดนตรี ประเภท แคน พิณ โปงลาง กลองยาว มาจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรมโดยต้องนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ได้ฝึกทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ ทั้งนี้เพราะศิลปะพื้นบ้านที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นท้องถิ่นของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนผ่านการแสดงพื้นบ้าน ดนตรีต่าง ๆ การร้องรำทำเพลง การศึกษาครั้งนี้ให้ผลเช่นเดียวกับการศึกษาของ ณสรวง ก้อนวิมล (2562, น. 2) พบว่าศิลปะพื้นบ้านประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ เพลงพื้นบ้าน ด้านการแสดงพื้นบ้าน และด้านดนตรีพื้นบ้าน

2. ผลการพัฒนานวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านวังสะพุง จังหวัดเลยได้ 3 นวัตกรรม ได้แก่ นวัตกรรมเพลงพื้นบ้าน นวัตกรรมนาฏศิลป์พื้นบ้าน และนวัตกรรมดนตรีพื้นบ้าน ซึ่งทั้ง 3 นวัตกรรมที่ได้นี้ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆที่มีความสอดคล้องกับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หลายคน ดังเช่น สีสเมเพชร หน่อคำเพชร (2561, น. 89-93) ได้ศึกษาการวิจัยและพัฒนา รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว พบว่ามี 7 รูปแบบ และผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิฑิตพัฒน์ สดาศักดิ์จันทร์ (2560, น. 125) ได้ศึกษาการพัฒนา กิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเลย เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมในศตวรรษที่ 21 พบว่ามี 5 รูปแบบ

3. ผลการทดลองใช้นวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนชุมชนวังสะพุง โดยดำเนินการผ่านกิจกรรมต่างๆเป็นเวลา 4 เดือน ดังนี้

นวัตกรรมเพลงพื้นบ้าน ได้มอบหมายให้นักเรียนจับกลุ่มแต่งเพลงและการแสดงจากเพลงพื้นบ้าน โดยนำเนื้อหาจากเพลงพื้นบ้านมาสร้างสรรค์เป็นสิ่งใหม่ๆ เช่น ทำท่าง ทำเต้น ผลการจัดกิจกรรมทำให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์และการใช้ภาษาในการแต่งเพลงพื้นบ้าน พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม ได้ทำงานร่วมกันกับเพื่อน ทั้งนี้เพราะกิจกรรมนี้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์แล้วนำมาร้อยเรียงผ่านตัวอักษร ใส่คำร้อง ทำนองด้วยความคิดของทีมงาน มีการซ้อมร้องจนได้เพลงที่ไพเราะ ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนะวัฒน์ จริยะภูมิ และ พัลลภ พิริยะสุรวงศ์ (2558, น. 104) ได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการ

สอนที่จะส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 ร่วมกับเทคโนโลยีในปัจจุบันเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 อีกด้วย ซึ่งความคิดสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21 นั้นต้องจัดการเรียนการสอนด้วยการจัดกลุ่มระดมความคิด และร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานของผู้เรียน

นวัตกรรมนาฏศิลป์พื้นบ้าน ได้ดำเนินการ 2 กิจกรรม คือ (1) การแสดงละครพื้นบ้าน โดยมอบหมายให้นักศึกษาเลือกวิถีชุมชนที่สนใจ เช่น ทอผ้า จักสาน การประมงพื้นบ้าน ฯลฯ มาจัดทำละครนำเสนอด้วยสื่อเทคโนโลยีแบบทันสมัย และ (2) การนำเสนอเครื่องแต่งกายจากนาฏศิลป์พื้นบ้าน ผลการจัดกิจกรรมทำให้นักเรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ แสดงละครพื้นบ้านวิถีชุมชนเรื่อง "เหย้าไข่มดแดง" และได้พัฒนาทักษะด้านคอมพิวเตอร์ในการถ่ายทอด นำเสนอละครพื้นบ้านผ่านคอมพิวเตอร์แล้วยังได้พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม ร่วมกันแก้ปัญหาระหว่างการทำกิจกรรม อีกทั้งนักเรียนได้รู้จักวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในท้องถิ่นของตน ทั้งนี้เพราะทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นทักษะที่จำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาโดยการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สีสัมเพชร นน่อคำเพชร (2561, น. 172) ได้ศึกษาการวิจัยและพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ผลการศึกษพบว่า การนำเสนอของวิชาต่างๆ ถือว่าเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 และงานวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตพัฒน์ สดางค์จันทร์ (2559, น. 127) ได้ศึกษาการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 พบว่ากิจกรรมสื่อของหนูสู่การเรียนรู้ เป็นกิจกรรมฝึกทักษะทางสมองโดยส่งเสริมให้นักเรียน ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อเพื่อใช้ประกอบการเรียนรู้ได้ออกแบบสื่อด้วยตนเองจากกิจกรรมเหล่านี้พบว่านักเรียนสามารถออกแบบสื่อด้วยตนเองก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์จินตนาการ นักเรียนสามารถนำเสนอสื่อและถ่ายทอดวิธีการดำเนินงานได้ เกิดทักษะการสื่อสาร ทักษะการคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม เพิ่มทักษะในการอ่าน ทักษะในการเขียน และเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง แต่งานวิจัยนี้พบว่ามีข้อค้นพบที่แตกต่างจากในต่างประเทศ คืองานวิจัยของ Qin Huang (2019, p. 119) ได้ศึกษานาฏศิลป์พื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดชานตาวของประเทศจีนพบว่านาฏศิลป์พื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนาในเทศกาลฮาเจ้ ซึ่งไม่มีการนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนจึงไม่มีการนำนาฏศิลป์พื้นบ้านมาสู่การปฏิบัติ

นวัตกรรมดนตรีพื้นบ้าน ได้ดำเนินการ 2 กิจกรรม คือ (1) สอนดนตรีพื้นบ้านด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย และ (2) การประกวดความคิดสร้างสรรค์จากดนตรีพื้นบ้าน ผลการจัดกิจกรรมนักเรียนได้เรียนรู้เครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภท พิณ แคน ขลุ่ย ร่วมกับการพัฒนาทักษะด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการได้ลงมือปฏิบัติจริงนั้นเป็นการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนในศตวรรษที่ 21 การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของทองมา วิจิตรพงศ์พันธุ์ (2558, น. 1) ที่กล่าวว่าทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศแม้ว่าผู้เรียนในยุคนี้จะเก่งกว่าผู้สอนและผู้ปกครองในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร แต่ผู้เรียนก็ยังต้องการคำแนะนำในการใช้เครื่องมือนี้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้และสร้างสรรค์และไม่นำไปใช้ในทางที่ทำร้ายตนเอง และผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกภูมิ จันทรขันธ์ (2559, น. 98) ได้ศึกษาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ของนิสิตครุวิทยาาสตร์ ในการสอนวิทยาศาสตร์ พบว่า นิสิตมีแนวทางการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ 6 รูปแบบด้วยกัน คือ ใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศและการสื่อสารในการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประยุกต์ความรู้ที่เรียนไปสู่บริบทใหม่และการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้

4. ผลการประเมินการใช้นวัตกรรมจากศิลปะพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

นวัตกรรมเพลงพื้นบ้าน ผลการประเมินพบว่าเกิดผลลัพธ์ต่อนักเรียนทำให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์และการทำงานเป็นทีม และผลการประเมินจากการสัมภาษณ์ของครูผู้สอนพบว่านักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีทำให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดการจัดกิจกรรมของภัทรธิดา ผลงาม (2565, น. 201) ได้เสนอว่าการจัดกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่มีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ทักษะการทำงานเป็นทีม จึงจำเป็นต่อการจัดเสริมการเรียนรู้วิชาการ ซึ่งกิจกรรมมีหลากหลายรูปแบบจึงควรจัดให้ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนจะก่อให้เกิดความพึงพอใจ

นวัตกรรมการแสดงพื้นบ้าน ผลการประเมินพบว่านักเรียนได้พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอด้วยสื่อเทคโนโลยีแบบทันสมัย นอกจากนี้ได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สีสมเพชร คำห่อเพชร (2561, น. 179) ได้ศึกษาการวิจัยและพัฒนากิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาลาว มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว พบว่าความพึงพอใจของผู้บริหารและครูผู้สอน เห็นว่า กิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทำให้นักศึกษาลาวมีความสามารถในการใช้ IT เข้าในการเรียนดีขึ้น

นวัตกรรมด้านดนตรีพื้นบ้าน ผลการประเมินพบว่า นักเรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ในการนำดนตรีพื้นบ้านมาจัดทำบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ได้ออกแบบบทเรียน ฝึกทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ พัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ สามารถใช้คอมพิวเตอร์ในการออกแบบสื่อการเรียนรู้แบบออนไลน์ได้ รวมทั้งได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ ในนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านมาทำเป็นเพลง ได้รวมกลุ่มกันสร้างวงดนตรีพื้นบ้านเพื่อนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ ผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชัยรัตน์ สุทนต์ และภัทรธิดา ผลงาม (2562, น. 201) ที่ได้ประเมินโครงการส่งเสริมอาชีพจักรสานพลาสติก ทุกฝ่ายมีความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนนำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงของนักเรียน ได้เรียนรู้ทักษะการปฏิบัติงาน และทุกคนมีส่วนร่วมกิจกรรม การทำงานเป็นกลุ่มทำให้นักเรียนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันในการแก้ปัญหาและเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ผลการศึกษาได้ข้อเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและโรงเรียนควรนำศิลปะพื้นบ้านเข้าสู่การเรียนการสอนโดยการบูรณาการในรายวิชาต่างๆให้เป็นรูปธรรม

2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติผลการศึกษาพบว่าการเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติจริงก่อให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นในทุกโรงเรียนควรเน้นการเรียนการสอนที่ลงมือปฏิบัติ

3. ข้อเสนอแนะทางวิชาการ ผลการศึกษาเป็นข้อมูลพื้นฐานทางวิชาการเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านให้โรงเรียนต่าง ๆ นำเข้าสู่บทเรียนในรายวิชาต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเชิงลึก เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้านและนาฏศิลป์พื้นบ้านที่สามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้
2. ควรมีการวิจัยเพื่อสำรวจความสนใจ และความต้องการของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องเพลงพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้านและนาฏศิลป์พื้นบ้าน
3. ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนา สื่อการสอนดิจิทัลและจัดทำคู่มือที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการถอดบทเรียนการวิจัยครั้งนี้ร่วมกับคณะครูและนักเรียน สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. ในการสร้างการยอมรับศิลปะพื้นบ้านให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจแต่เรื่องสมัยใหม่เป็นเรื่องค่อนข้างจึงต้องใช้กลยุทธ์ที่สำคัญคือการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นสร้างสรรค์ ได้มีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน โดยการยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน ห้ามตำหนิ ห้ามปฏิเสธความคิดของนักเรียน
2. วิธีการปฏิบัติ และท่าทีของของครูที่แสดงต่อนักเรียนในการทำกิจกรรม ด้วยท่าทีที่เป็นมิตร เป็นเพื่อนมากกว่าท่าทีการเป็นครูที่ต้องสั่งสอนตลอดเวลา ควรให้นักเรียนได้เป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆที่นักเรียนคิดจะทำด้วยตัวของนักเรียนเองเป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้กับนักเรียนเอง
3. งานวิจัยสำเร็จได้จากการได้รับการปฏิบัติที่เสมอภาคทุกคนไม่เลือกว่านักเรียนเก่ง นักเรียนไม่เก่งทุกคนได้รับความเท่าเทียมกัน ได้รับการยอมรับซึ่งกันและกันทั้งคณะครูและนักเรียนจึงทำให้งานวิจัยได้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมชัย แสนมหาชัย. รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2. (15 ตุลาคม 2560). สัมภาษณ์.
- ชัยรัตน์ สุทนต์ และ ภัทรธิดา ผลงาม. (2562). ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 3 โดยบูรณาการความร่วมมือของธุรกิจประกันชีวิตในจังหวัดเลย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์*, 6(2), 201-215.
- จิตพัฒน์ สดางค์จันทร์ และ ภัทรธิดา ผลงาม. (2560). การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียน โรงเรียนในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเลย เขต 2. *วารสาร Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(1), 60-75.
- ณสรวง ก้อนวิมล และ ภัทรธิดา ผลงาม. (2562). การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลยเขต 2 โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดเลย. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 6(4), 45-60.
- ทองมา วิจิตรพงศ์พันธุ์. (2558). *คุณลักษณะบัณฑิตไทยในศตวรรษที่ 21*. ค้นคืนจาก <http://www.thinsiam.com/archives>.

- ธนวัฒน์ จริยะภูมิ และพัลลภ พิริยะสุรวงศ์. (2558). รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในศตวรรษที่ 21. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 7(3), 292-301.
- พิชิต ฤทธิ์จัญญ. (2559). *เทคนิคการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัทรธิดา ผลงาม. (2565). *การพัฒนาทุนมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สนธยา พลศรี. (2549). *ชุมชนกับนวัตกรรมทางสังคม: โครงการมหาวิทยาลัยชีวิต*. ชัยภูมิ: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- สีสมเพชร คำหน่อเพชรและภัทรธิดา ผลงาม. (2562). การวิจัยและพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ* 5(2), 75-60.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2548). *สุดยอดนวัตกรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- เอกภูมิ จันทร์ขันธ์. (2559). การจัดการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมทักษะการโต้แย้งในชั้นเรียนวิทยาศาสตร์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 11(1), 217-232.
- Huang, Q. (2019). The process of inheriting folk dancing wisdom in the Jingzhu Shandao area of China. *Liberal Arts Review*, 14(1), 119-132.
- Saaty, T. L. (1970). How to Make a Decision: The Analytic Hierarchy Process. *European Journal of Operational Research*, 48(1), 9-26.

ชีวประวัติพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเซ่งจ้วนแปล:

ผู้แปลคัมภีร์มหายานพากย์จีนชุดแรก ¹

The Biography of Lokakṣema in the Gaoseng zhuan:

the first translation of Chinese Mahāyāna Sūtras

ประภากร พันสติษฐ์ (Prapakorn Bhanussadit) ²

ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI

DCI Center for Buddhist Studies

E-Mail: ferna_bhanussa@hotmail.com

วิไลพร สุจริตธรรมกุล (Wilaiporn Sucharitthammakul) ³

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Kasetsart University

E-Mail: wilaiporn.su@ku.th

เมธี พิทักษ์ธีระธรรม (Maythee Pitakteeradham) ⁴

ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI

DCI Center for Buddhist Studies

E-Mail: ptakteeradham@gmail.com

Received: April 19, 2023 Revised: September 18, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอบทถอดความชีวประวัติของพระโลกเกษม [支樓迦識] ในคัมภีร์เกาเซ่งจ้วน ให้รายละเอียดสำคัญเกี่ยวกับชีวประวัติ และผลงานคัมภีร์แปลพระพุทธานามายานที่แท้จริงของท่าน เพื่อให้ผู้ศึกษาเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธานามายานยุคต้น และเพื่อให้เห็นถึงคุณูปการของพระโลกเกษม ในฐานะพระภิกษุผู้ทำให้พระพุทธานามายานหยั่งรากฐานอย่างมั่นคงในแผ่นดินจีน โดยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ตีความเนื้อหา จากหลักฐานชั้นต้น คือ เอกสารคัมภีร์โบราณของจีน และ

¹ บทความนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2564-2565 เรื่อง “การถอดความและวิเคราะห์ชีวประวัติพระสมณะบนเส้นทางสายไหม: กรณีศึกษาคัมภีร์เกาเซ่งจ้วน ในหมวดพระผู้แปลคัมภีร์พระพุทธานามายานตั้งแต่ยุคราชวงศ์ฮั่นถึงราชวงศ์เว่ย” (วิไลพร สุจริตธรรมกุล, เมธี พิทักษ์ธีระธรรม, และประภากร พันสติษฐ์, 2565)

² ผู้ประพันธ์อันดับแรก (First Author) นักวิจัย ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI

³ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) หัวหน้าโครงการวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

⁴ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) นักวิจัย ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI

หลักฐานชั้นรอง ที่เป็นงานวิจัยของนักวิชาการในปัจจุบันจากการศึกษาพบว่า พระโลกเชษฐมามีพื้นเพเดิมเป็นชาวเยว่จื่อ [月支] เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาและทำงานแปลที่จิ้นราว ค.ศ. 147-189 ระหว่างนี้ยังได้ทำงานแปลร่วมกับพระจูฝัวซัว [竺佛朔] และมีลูกศิษย์นามว่าจื่อเหลียง [支亮] อยู่คนหนึ่งด้วย นักวิชาการทั้งในอดีตและปัจจุบันต่างอาศัยการวิเคราะห์จากบันทึกคัมภีร์จิ้นโบราณที่เกี่ยวข้อง และจากลักษณะเฉพาะของงานแปล ในการยืนยันผลงานแปลที่แท้จริงของท่าน สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันถึงคุณูปการของท่าน ด้านการวางรากฐานคัมภีร์มหายาน และการเผยแผ่แนวคิดปรัชญาปารมิตาในแผ่นดินจีน อีกทั้งผลงานของท่านก็ยังเป็นต้นแบบให้กับงานแปลคัมภีร์มหายานในยุคต่อ ๆ มา การศึกษาวิจัยชีวประวัติของพระโลกเชษฐมามีเป็นพื้นฐานข้อมูลสำคัญ ที่จะสามารถนำไปใช้ต่อยอดการศึกษาวิจัยถึงรูปแบบและระบบการแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาในยุคราชวงศ์ฮั่นตะวันออก เพื่อทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในแผ่นดินจีนได้ดียิ่งขึ้นต่อไป

คำสำคัญ: ชีวประวัติ พระโลกเชษฐมามี เกาเซ่งจ้วน งานแปล คัมภีร์มหายานปากยฺจิ้น

Abstract

This article has endeavored to provide a deeper understanding of the biography of Lokakṣema [支樓迦識] as found in the Gaoseng zhuan, the earliest translations of Chinese Mahāyāna Sūtras. It not only has presented a Thai translation of Lokakṣema's biography but also has delved into the crucial facets of his life, shedding light on the authentic texts attributed to him. This comprehensive exploration has served as a valuable resource for those engaged in the study of Lokakṣema's biography in Thai, offering fundamental insights into early Chinese Buddhism and the pivotal role played by Lokakṣema in establishing Mahāyāna Buddhism in China. The article has employed content analysis, drawing from primary sources, ancient Chinese scriptures, and contemporary research by scholars specializing in Lokakṣema's biographical content. The findings have revealed Lokakṣema's origins in the Yuezhi region and his arrival in China between 147-189 CE. Notably, he collaborated with the Indian monk Zhu Foshuo, and his teachings left a lasting impact, exemplified by his disciple Zhi Liang. Scholars, past and present, have relied on information from Chinese scriptures and specific translation styles to authenticate Lokakṣema's texts. The Mahāyāna sūtras translated by Lokakṣema have attested to his pioneering role in introducing Mahāyāna Buddhism to Chinese society and have served as models for subsequent translations. Studying Lokakṣema's life has provided valuable insights and has provided a basis for deeper investigations into the methods and mechanisms employed in translating Mahāyāna Buddhist scriptures during the Eastern Han Dynasty. This, in turn, has significantly enriched our comprehension of the evolution of Mahāyāna Buddhism within the context of China.

Keywords: biography, Lokakṣema, Gaoseng zhuan, translation, Mahāyāna Sūtras

บทนำ

นับเป็นเวลากว่าพันปี ที่งานการแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาถือเป็นภารกิจหลักของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจีน ตั้งแต่ยุคราชวงศ์ฮั่นตะวันออก [東漢] (ค.ศ. 25-220) จนถึงยุคราชวงศ์ซ่ง [宋代] (ค.ศ. 960-1127) โดยในยุคราชวงศ์ฮั่นตะวันออกซึ่งเป็นยุคต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจีนนั้น มีพระนักแปลตัวแทนของยุคที่มีความโดดเด่น และมีความสำคัญอย่างมาก 2 ท่าน ได้แก่ พระอานชือเกา ผู้แปลคัมภีร์แนวปฏิบัติ และพระโลกเกษม ผู้แปลคัมภีร์ฝ่ายมหายาน ทั้ง 2 ท่านได้วางรากฐานให้กับงานการแปลคัมภีร์ 2 สายให้กับพระพุทธศาสนาในประเทศจีน ทำให้แนวทางการปฏิบัติมานของพระอานชือเกา และหลักปรัชญาปารมิตาของพระโลกเกษม มีอิทธิพลต่อสังคมจีนในสมัยนั้นและในช่วงเวลาต่อ ๆ มา

พระโลกเกษม [支樓迦讖] พระภิกษุชาวเยว่จื่อ เดินทางเข้ามาในจีนและทำงานแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนา หลังจากช่วงเวลาของพระอานชือเการาว 20 ปี ผลงานที่แปลออกมา แม้ว่าเมื่อนับจากจำนวนพระสูตรจะมีน้อยกว่าของพระอานชือเกาถึง 1 ใน 3 แต่ในจำนวนนี้มีพระสูตรที่มีความยาวถึง 10 ผูกอยู่ด้วย ในขณะที่งานแปลของพระภิกษุในช่วงยุคต้นของการเผยแผ่นั้น จะเป็นการเลือกแปลเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งจากฉบับเต็ม ความยาวของคัมภีร์แปลโดยมากจึงมีขนาดเพียง 1 ผูกเท่านั้น (Guo, 1986, p. 3) นอกจากนี้ ด้วยเหตุที่พระโลกเกษมเป็นพระภิกษุรูปแรก ๆ ที่เลือกแปลคัมภีร์ของฝ่ายมหายาน ท่านจึงถูกมองว่าเป็นพระภิกษุรูปแรกที่น่าแนวคิด “ปรัชญาปารมิตา” [般若波羅蜜] (ปัญญาบารมี) และ “ศูนยตา” [空] อันเป็นแนวคิดสำคัญของฝ่ายมหายาน เข้ามาเผยแพร่ให้กับชาวจีน จนได้รับความนิยมแพร่หลาย และกลายเป็นกระแสหลักของพระพุทธศาสนาจีนในเวลาต่อมา

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอบทถอดความชีวประวัติของพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเซิงจ้วน พร้อมทั้งให้รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติ รูปแบบเฉพาะของงานแปล และผลงานแปลที่แท้จริง เพื่อให้ผู้ที่ศึกษาบทแปลชีวประวัติพระโลกเกษม ได้เข้าใจบริบทของพระพุทธศาสนาจีน ที่มีความแตกต่างจากพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้ดียิ่งขึ้น และเพื่อสื่อให้เห็นถึงคุณูปการของพระโลกเกษม ในฐานะที่เป็นพระภิกษุผู้มีบทบาทสำคัญในการเป็นจุดเริ่มต้น ทำให้พระพุทธสาณามหายานได้หยั่งรากฐานอย่างมั่นคงในแผ่นดินจีน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อนำเสนอบทถอดความชีวประวัติของพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเซิงจ้วน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลงานที่ถูกระบุว่าเป็นงานแปลของพระโลกเกษม
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณูปการของพระโลกเกษมที่มีต่อพระพุทธศาสนาจีน

วิธีดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้มีขอบเขตงานวิจัยศึกษาชีวประวัติของพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเซิงจ้วน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคัมภีร์ การแปลและถอดความ และการศึกษาวิเคราะห์ตีความเนื้อหา จากหลักฐานชั้นต้น คือ เอกสารคัมภีร์โบราณของจีน ได้แก่ 1) กลุ่มบันทึกบัญชีรายชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎกจีน (Scriptural Catalogues) 2) กลุ่มคัมภีร์ชีวประวัติพระภิกษุ (Hagiography) 3) บทนำและบันทึกหน้าหรือท้ายพระสูตร (Preface and Colophon) และ 4) กลุ่มบันทึก

ประวัติศาสตร์ของจีน และจากหลักฐานชั้นรอง ที่เป็นงานวิจัยของนักวิชาการในปัจจุบันเกี่ยวกับเนื้อหาชีวประวัติของ พระโลกเกษม แล้วนำเสนอผลการวิจัยใน 4 หัวข้อ ได้แก่ บทแปลชีวประวัติพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเจิงจ้วน การ วิเคราะห์ชีวประวัติเบื้องต้น การวิเคราะห์ผลงานการแปลคัมภีร์ และ คุณูปการของพระโลกเกษมต่อพระพุทธศาสนา จีน

ผลการวิจัย

1. บทแปลชีวประวัติพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเจิงจ้วน (T2059,50.324b13-c14)⁵

คัมภีร์เกาเจิงจ้วน [高僧傳] ของท่านฮุยเจี้ยว [慧皎] (ค.ศ. 497-554) บันทึกชีวประวัติของพระโลกเกษม ไว้ในหมวดแรก คือ “หมวดพระภิกษุผู้มีคุณูปการในการแปลพระสูตร” [譯經] เป็นลำดับที่ 4 ต่อจากชีวประวัติของ พระอันซือเกา [安世高] มีเนื้อหาดังนี้

พระโลกเกษม (จื่อโหลวเจียเซิน)⁶ บางครั้งก็เรียกชื่อ [ในภาษาจีนโดยย่อ]⁷ ว่า “จื่อเซิน” พื้นเพเป็นชาว เยว่จื่อ มีคุณธรรมบริสุทธิ์ สุขุม มีอุปนิสัยใจกว้าง และฉลาดหลักแหลม นอกจากนี้ ความซื่อสัตย์และอุตสาหะในการ ยึดถือธรรมและวินัยเป็นอย่างสูงของท่าน ยังได้รับการยกย่องจากคนทั่วไปอีกด้วย ท่านได้ศึกษาคัมภีร์ทาง พระพุทธศาสนามากมาย ด้วยจิตปรารถนาที่จะเผยแผ่พระธรรมคำสอนให้แพร่หลาย

ในรัชสมัยของจักรพรรดิฮั่นหลิง (ค.ศ. 168-189) ท่านได้จาริกไปถึงเมืองลั่วหยาง และในระหว่างปีรัชศกกวง เหว (ค.ศ. 178-184) และรัชศกจางผิง (ค.ศ. 184-189) นั้น ท่านก็ได้ทำการแปลคัมภีร์ภาษาของดินแดนอาณาจักร ตะวันตก⁸ ออกมา[เป็นภาษาจีน] จำนวน 3 พระสูตร ได้แก่ อัมมสาหัสริกาปรัชญาปารมิตาสูต¹⁰ ปรตยุตปันนสมาธิ

⁵ เนื้อหาของคัมภีร์จีนโบราณที่ถูกอ้างอิงในบทความนี้โดยหลักมาจากพระมหาปิฎกไทโช ซึ่งมีรูปแบบการใช้รหัสอ้างอิง ดังนี้ T2059,50.324b13-c14 หมายถึง T จากพระมหาปิฎกฉบับไทโชชินชูไดโซเคียว (Taishō Shinshū Daizōkyō) ตามด้วยหมายเลขคัมภีร์ (2059) ตามด้วยลำดับผูก (50) เลขหน้า (324) และบรรทัด (b13-c14) หลังจากนั้นจะใช้หลักการเดียวกันนี้ทั้งบทความ และหากมีการ อ้างอิงจากแหล่งอื่น จะใช้รูปแบบการอ้างอิงตามที่ทางวารสารกำหนด

⁶ เครื่องหมาย () ในบทแปล หมายถึง คำอธิบายความหมายอื่น ๆ เป็นต้น

⁷ เครื่องหมาย [] ในบทแปล เป็นการเสริมความโดยตัวผู้แปลเอง

⁸ ดินแดนอาณาจักรตะวันตก ใช้ภาษาจีนว่า “西域” มีความหมายโดยแคบว่า “อาณาจักรทางทิศตะวันตก 36 เมือง” ตามที่ปรากฏใช้ฉบับที่กฮั่นชู [漢書] ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตพื้นที่มณฑลซินเจียง ส่วนความหมายโดยกว้าง ตามที่ปรากฏใช้ใน *จดหมายเหตุการเดินทางสู่ดินแดนตะวันตกของมหาราชวงศ์ถัง* [大唐西域記] ของพระถังเสวียนจั้ง [唐玄奘] พื้นที่นั้นนอกจากหมายถึงอาณา เขตของมณฑลซินเจียงแล้ว ยังครอบคลุมไปถึงประเทศต่าง ๆ ที่พื้นที่ขอบเขตของมณฑลซินเจียง เช่น เทอร์กิสถานตะวันตก อินเดีย โบราณ อัฟกานิสถาน อิหร่าน ฯลฯ อีกด้วย ในที่นี้หมายถึงความหมายกว้างของคำนี้

⁹ ภาษาของดินแดนอาณาจักรตะวันตก ในที่นี้แปลมาจากคำว่า 梵 ซึ่งโดยปกติในปัจจุบันจะเข้าใจว่าเป็นภาษาสันสกฤต แบบแผน แต่ในกรณีของคำว่า 梵 ที่พบในเอกสารพระพุทธศาสนาจีนยุคต้น มักจะพบว่าไม่ได้แบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างภาษา สันสกฤตแบบแผนและภาษาในตระกูลปรากฏที่ไม่ใช่ภาษาแบบแผน เป็นการเรียกรวม ๆ โดยทั่วไป แตกต่างกับคัมภีร์ที่พระถังเสวียน จั้งใช้แปลในช่วงยุคราชวงศ์ถัง ดังนั้นในที่นี้จึงแปลในภาพรวมว่า “ภาษาของดินแดนอาณาจักรตะวันตก” (หลังจากนี้จะใช้การแปลและ อธิบายในลักษณะเดียวกัน)

¹⁰ การแปลชื่อคัมภีร์ที่ภาษาจีนต้นฉบับลงท้ายว่า 經 ที่หมายความถึง “พระสูตร” นั้น จะใช้คำว่า “สูตร” อยู่ต่อท้ายชื่อ คัมภีร์เพื่อความเป็นเอกภาพสอดคล้องกับชื่อพระสูตรอื่น ๆ เช่น ปรัชญาปารมิตาสูต เป็นต้น

สูตร และศุภังคสมาธิสูตร นอกจากนี้ยังมี **อชาตศัตรูเกาฤตยวิโนทนาสูตร กาศยปปริวรรต**¹¹ เป็นต้น อีกสื่อกว่าพระสูตร เนื่องจากมีอายุเก่าแก่ ไม่ปรากฏ[ชื่อผู้แต่ง]บันทึกไว้

เมื่อครั้งที่พระเจ้าอานั ตรวาชาระคัมภีร์โบราณและคัมภีร์ร่วมสมัยนั้น ได้ทำการพิจารณาลักษณะคำประพันธ์อย่างละเอียดแล้วกล่าว[ถึงคัมภีร์ที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง]สื่อกว่าพระสูตรนั้นไว้ว่า

“มีลักษณะคล้ายงานของจิอเชิน [เหตุเพราะ]พระสูตรเหล่านี้ต่างสามารถแสดงเนื้อหาตั้งเดิมได้อย่างละเอียด โดยมีได้แต่งภาษาเพิ่มเติม[ให้มีความสละสลวย] สามารถกล่าวได้ว่าเป็นนักปราชญ์ผู้ชำนาญในการประกาศอรรถแห่งธรรม และเผยแผ่มรรคปฏิบัติได้อย่างแท้จริง”

ไม่ทราบความเป็นไปของท่านหลังจากนี้

ครั้งนั้น มีพระภิกษุจากอินเดียนามว่า**จูฬิวชัว** ได้[เดินทาง]มายังเมืองลั่วหยางในสมัยของจักรพรรดิฮั่นหลังเช่นเดียวกัน และได้นำต้นฉบับ**อักษุสาหัสริกาปรัชญาปารมิตาสุตรา**มาด้วย ท่านทำการแปลจากภาษาของดินแดนอาณาจักรตะวันตกเป็นภาษาจีน ในสมัยนั้น พระนักแปลมักจะเกิดข้อบกพร่องบางประการ [ซึ่งการแปลของพระจูฬิวชัว]แม้ว่าจะละเอียดความหมายตั้งเดิมไปบ้างในบางส่วน แต่เนื่องจากท่านให้ความสำคัญกับสาระที่เป็นใจความ[ของต้นฉบับ]มากกว่าการแต่งคำให้สละสลวย [ทำให้งานแปลของท่านสามารถ]ถ่ายทอดแก่นแท้ของคัมภีร์ออกมาได้อย่างดีเยี่ยม นอกจากนี้ ในปีกวงเหอที่ 2 พระจูฬิวชัวก็ยังได้ทำการแปล**ปริตยุตป็นสมาธิสูตร**ที่เมืองลั่วหยาง โดยมีพระโลกเกษมเป็นผู้แปลปากเปล่า และมีเมิ่งฝูกับจางเหลียน ซึ่งเป็นชาวมณฑลเหอหนาน เมืองลั่วหยาง เป็นผู้จัดบันทึก

ครั้งนั้น ยังมีอุบาสกชาวเมืองพาร์เทียอีกท่านหนึ่ง นามว่า**อันเสวียน** ท่านเป็นผู้มีคุณธรรมบริสุทธิ์ สุขุมล้าลึกฉลาดด้วยตรรกะเหตุผล รอบรู้แจ่มแจ้งในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทั้งหลาย อีกทั้งยังได้ศึกษาสรรพวิชาอื่น ๆ มากมาย ท่านได้เดินทางทำการค้าขาย[ไปยังที่ต่าง ๆ] และมาถึงเมืองลั่วหยางในช่วงปลายรัชสมัยของจักรพรรดิฮั่นหลังเช่นเดียวกัน เนื่องจากได้ทำคุณประโยชน์ให้ปรากฏจึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นผู้บัญชาการทหารม้า [อุบาสกอันเสวียนเป็นผู้ที่]อ่อนน้อมถ่อมตน อ่อนโยน และให้เกียรติแก่ผู้อื่นมาก มักจะถือเอางานศาสนาเป็นภาระหน้าที่ของตนเอง [หลังจากมาถึงลั่วหยางแล้ว] ก็ค่อย ๆ [ศึกษาจน]เข้าใจภาษาจีน ด้วยจิตปรารถนาที่จะประกาศ[คำสอนใน]คัมภีร์[พระพุทธศาสนา] จึงถกข้อธรรมกับพระภิกษุ[ทั้งหลาย]เป็นอาจิม [ด้วยเหตุที่ทำคุณประโยชน์ให้กับประเทศ] คนทั่วไปจึงเรียกท่านด้วยความยกย่อง ว่า “ตูเว่ย” [ตามตำแหน่งผู้บัญชาการทหารม้าของท่าน]¹²

อุบาสกอันเสวียนกับ**พระภิกษุเหียนฝัวเตี่ยว** ได้ร่วมกันแปล**อุคฺคปริปฏจนาสูตร** โดยมีอุบาสกอันเสวียนเป็นผู้แปลปากเปล่าจากภาษาของดินแดนอาณาจักรตะวันตก แล้วมีพระเหียนฝัวเตี่ยวเป็นผู้จัดบันทึกคำแปล [ฉบับแปล

¹¹ ชื่อพระสูตรภาษาสันสกฤตอ้างอิงจาก Harrison (1993, pp. 135-177) ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับพระสูตรเหล่านี้ในหัวข้อที่ 3.2 คัมภีร์ที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มผลงานแปลของพระโลกเกษม

¹² ตำแหน่ง**ผู้บัญชาการทหารม้า** ภาษาจีนใช้ว่า “ฉีตูเว่ย” [騎都尉] เป็นตำแหน่งทางการทหารในสมัยโบราณ ประกอบขึ้นจากคำว่า ฉี [騎] ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับทหารม้า และ ตูเว่ย [都尉] ที่เป็นตำแหน่งทางราชการ โดยแต่ละตูเว่ยมีความแตกต่างของยศสูง-ต่ำค่อนข้างมาก นอกจากนี้ยังมีทั้งตูเว่ยที่บังคับบัญชากองทหาร และตูเว่ยที่มีหน้าที่พิเศษต่าง ๆ ในพระราชวัง

นี้ประกอบพร้อมทั้งใจความสำคัญของคัมภีร์ การแปลโดยเสียงก็มีความถูกต้องไม่ผิดเพี้ยน และยังสามารถเข้าถึง
อรรถะอันลึกซึ้งของพระสูตรได้อย่างดีเยี่ยม แม้ในกาลต่อมาก็ยังได้รับการยอมรับและกล่าวขานจากชนในยุคหลัง ว่า[ผู้
แปล]มีศิลปะสูงส่งประดุจช่างฝีมือเมืองอิง¹³ พระเหียนฝัวเตี๋ยพินเพเดิมเป็นชาวหลินห่วย ท่านได้เข้าถึงธรรม
ลึกซึ้งตั้งแต่เมื่อยังอยู่ในวัยหนุ่ม มีปัญญาเฉลียวฉลาด ทั้งยังฝึกฝนในการเรียน ชนทั่วไปยกย่องผลงานการแปลคัมภีร์
ของพระอันซือเกา อุบาสกอันเสวียน และพระเหียนฝัวเตี๋ยพินทั้งสามท่านว่าทำตามได้ยาก นอกจากนี้พระเหียนฝัว
เตี๋ยพินยังได้แปล**สือฮุยสูตร** ออกมาเผยแพร่ พระเต๋ออันยกย่องผลงานแปลคัมภีร์ของพระเหียนฝัวเตี๋ยพินไว้ว่า ท่านแปล
พระสูตรออกมาได้อย่างกระชับ[ทำให้เข้าใจง่าย] ไม่วกวนซับซ้อน มีความงดงามล้ำลึกตลอดทั้งคัมภีร์

นอกจากนี้ยังมี**พระภิกษุจื่อเย่า พระภิกษุคังจวี** และ**พระภิกษุคังเม้งเสียง** ต่างเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องทาง
ปัญญาและการศึกษา เดินทางมายังเมืองลั่วหยางในระหว่างยุคของจักรพรรดิฮั่นหลังและฮั่นเจี้ยน (ค.ศ. 189-220)
โดยพระจื่อเย่าได้แปลคัมภีร์ **เฉิงจวีตังอ๋** **เสียวเป็นฉี** เป็นอาทิ พระคังจวีแปล**เวินตี้วี่ฮื่อสูตร** [ซึ่งพระสูตรเหล่านี้ต่าง
ถูกแปล]อย่างตรงไปตรงมา เพื่อแสดงเนื้อหาที่เป็นแก่นแท้ของคัมภีร์ออกมา โดยไม่ได้มีการปรับภาษาให้สละสลวย
พระคังเม้งเสียงแปล **จงเป็นฉี** และ**จารย์นิทาน** ซึ่งก่อนหน้านี้ พระสมณถานกั๋ว ได้ต้นฉบับของภาษาดินแดน
อาณาจักรตะวันตกมาจากเมืองกบิลพัสดุ์ หลังจากนั้นพระคังเม้งเสียงกับพระจูต้าลี่จึงได้ร่วมมือกันแปลเป็นภาษาจีน
โดยพระเต๋ออันได้ทำการวิจารณ์[งานแปลของพวกท่าน]ไว้ว่า

“คัมภีร์ที่พระคังเม้งเสียงเป็นผู้แปลนั้น มีภาษาที่สละสลวย ราบรื่น สามารถแสดงอรรถรสอัน
ลึกซึ้ง[ของคัมภีร์]ออกมาได้”

กล่าวโดยสรุป **พระโลกเกษม**เป็นพระภิกษุจากแคว้นเยว่จื่อ เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เมืองจินเมื่อ
ราวปี ค.ศ. 168-189 และเริ่มทำงานแปลระหว่างปี ค.ศ. 178-189 ผลงานแปลของท่านที่มีการระบุแน่ชัดมีจำนวน
เพียง 3 พระสูตร ได้แก่ **อักษุสาหัสริกาปรัชญาปารมิตาสูต** **ปรตยุตปันนสมาธิสูตร** และ**ศุริงคมสมาธิสูตร** แต่พระภิกษุ
เต๋ออัน [道安] (ค.ศ. 312-385) นักปราชญ์จีนแห่งยุคจินตะวันออก เคยตั้งข้อสันนิษฐานเอาไว้ว่า ผลงานที่ไม่ระบุชื่อผู้
แปลจำนวนกว่า 10 พระสูตร มี**ชาตคัตถุเกากฤตยวิโนทนาสูตร** และ**กาศยปปริวรรต** เป็นต้น น่าจะเป็นผลงานแปล
ของพระโลกเกษมด้วยเช่นกัน

นอกจากประวัติของพระโลกเกษมที่เป็นชีวประวัติหลักแล้ว คัมภีร์เกาเจิงจ้วนยังแทรกประวัติของพระภิกษุ
และอุบาสกนักแปลท่านอื่น ๆ ที่มีช่วงเวลาในการทำงานแปลหรือเดินทางมาที่เมืองลั่วหยาง ใกล้เคียงกันกับพระโลก
เกษมเอาไว้ด้วย บุคคลเหล่านี้ได้แก่ **พระจูฝัวซัว** พระภิกษุชาวอินเดียที่ได้ทำงานแปลคัมภีร์ร่วมกันในภายหลัง
อุบาสกอันเสวียน พ่อค้าชาวพาร์เทีย เดินทางมาที่ลั่วหยางราวปี ค.ศ.168-189 และได้ทำงานแปลร่วมกับ **พระ**

¹³ **ช่างฝีมือเมืองอิง** มาจากสำนวนจีนว่า “郢匠之美” (yǐng jiàng zhī měi) หรือความงดงามของช่างฝีมือชาวอิง มีที่มาจาก
หนังสือจวงจื่อ หมวดสวี่อู่กั๋ว [庄子·徐无鬼] มีเรื่องอยู่ว่า ที่เมืองอิงซึ่งเป็นนครหลวงของรัฐฉู่ (อยู่ทางด้านทิศเหนือของอำเภอเจียง
หลิง [江陵縣] แห่งมณฑลหูเป่ย์ในปัจจุบัน) มีช่างฝีมือคนหนึ่งนามว่าสือ [石] เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการใช้ขวานมาก ถึงขนาดที่ว่า
สามารถวัดแกว่งขวานเพื่อปาดเอาแบ่งฝุนที่อยู่บนปีกจมูกของอีกคนหนึ่งได้โดยไม่ทำให้ผู้นั้นได้รับบาดเจ็บ ภายหลังสำนวนนี้ถูก
นำมาใช้ในการอุปมาถึงผู้ที่มีศิลปะความสามารถเหนือผู้อื่น และมักจะนำมาใช้กับการบรรยายความสามารถทางด้านภาษาหรืองาน
ประพันธ์ของศิลปินที่ยิ่งใหญ่

เหยียนฝัวเตี้ยว ชาวจีนเมืองหลินหวาย นอกจากนี้ก็มีการระบุรายชื่อคัมภีร์ที่เป็นผลงานแปลของ **พระเจ้าเย่า** **พระเจ้าจี้** และ **พระเจ้าเมิ่งเสียง** ที่เดินทางมาที่จิ้นราวปี ค.ศ.168-220 อีกด้วย

2. ชีวิตประวัติเบื้องต้น

บันทึกเกี่ยวกับพระโลกเกษมมีน้อยมาก กว่าครึ่งของส่วนชีวิตประวัติของท่านในคัมภีร์เกาเจิงจ้วน เป็นชีวิตประวัติของพระภิกษุและอุบาสกนักแปลท่านอื่น ๆ ที่แทรกเพิ่มเข้ามา ข้อมูลของพระโลกเกษมที่ท่านอยู่เจียวบันทึกไว้มีเพียงข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ชื่อ ลักษณะนิสัย พื้นเพ ช่วงเวลาที่เดินทางมาถึงจิ้น และชื่อคัมภีร์ที่เป็นผลงานการแปลของท่านเพียงเท่านั้น

2.1 ชื่อ-นามสกุล

ชื่อในภาษาจีนโดยทั่วไปประกอบด้วย “นามสกุล” [姓氏] (หรือ “แซ่”) “ชื่อ” [名] ที่บุพการีตั้งให้ และ “จื่อ” [字] ที่เป็นชื่อทางการ (ปัจจุบันไม่นิยมใช้แล้ว) โดยทั่วไปแล้วนามสกุลมีเพียง 1 ตัวอักษร ส่วนชื่อจะมีความยาวประมาณ 1-2 ตัวอักษร แต่หากเป็นชื่อที่ปริวรรตมาจากภาษาอินเดียหรือภาษาต่างชาติอาจมีความยาวมากกว่านั้น ชื่อของพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเจิงจ้วนชื่อว่า “จื่อโหลวเจียเชิน” [支婁迦讖] (讖 อ่านได้ทั้ง “เชิน” และ “ชาน”) หรืออาจเรียกว่า “จื่อเชิน” [支讖] (T2059,50.324b13) คัมภีร์ยุคหลังทั้งบันทึกบัญญัติรายชื่อและพระสูตรที่กล่าวถึงพระโลกเกษม อาจใช้ชื่อแตกต่างกันไปบ้าง เช่น “จื่อโหลวเคอเชิน” [支婁柯讖] (X1523,77.346b14) “จื่อโหลวเชิน” [支婁讖; 支樓讖] (T2122,53.c17; X736,42.35b20) หรือ “โหลวเจียเชิน” [婁迦讖] (T2128,54.825 a16) เป็นต้น หลักฐานเก่าแก่ที่สุดที่บันทึกชื่อของพระโลกเกษม คือ บทนำคัมภีร์อักษาสหสริกาปริชญาปารมิตาสูต [般若道行經序] ของพระเต๋ออัน¹⁴ บันทึกชื่อของท่านว่า “จื่อเชิน” (T2145,55.94c24) ตรงกับชื่อ-นามสกุลแบบ 2 ตัวอักษรที่คัมภีร์เกาเจิงจ้วนระบุไว้ Jan Nattier สันนิษฐานว่าการใช้ชื่อ-นามสกุลแบบ 2 ตัวอักษรว่า “จื่อเชิน” เป็นชื่อย่อของ “จื่อโหลวเจียเชิน” อาจเป็นผลมาจากพระราชบัญญัติการตั้งชื่อของชาวจีนในรัชสมัยของพระเจ้าหวังหมั่ง [王莽] (ค.ศ. 9-23) ที่ห้ามชาวจีนใช้ชื่อที่มีความยาวเกินกว่า 1 ตัวอักษร [令中國不得有二名] (Nattier, 2008, pp. 73-74) ซึ่งพระราชบัญญัตินี้มีผลบังคับใช้ต่อเนื่องจนถึงราวศตวรรษที่ 3 ทำให้ชื่อเรียกแบบ 1 ตัวอักษรปรากฏใช้แพร่หลาย ตั้งแต่สมัยราชวงศ์จิ้น [新朝] (ค.ศ. 9-220) จนถึงยุคสามก๊ก [三國] (ค.ศ. 220-280) (Wilkinson, 2000, p. 100) อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีข้อมูลที่มากพอจะสามารถระบุความสัมพันธ์ที่แน่ชัดระหว่างชื่อ-นามสกุลแบบ 4 และ 2 ตัวอักษรของพระโลกเกษมได้

¹⁴ ส่วนของบทนำคัมภีร์อักษาสหสริกาปริชญาปารมิตาสูตถูกเก็บรวบรวมไว้ใน **บันทึกบัญญัติชื่อชุนจั้งจี้** [出三藏記集] ของพระเจ้าโจว [僧祐] (ค.ศ. 445-518) ที่เป็นลูกศิษย์ของพระเต๋ออัน

พระโลกเชษฐมเหศวรเข้ามาในจีนในฐานะของพระภิกษุ¹⁵ โดยก่อนยุคที่ทหานเต๋ออันจะกำหนดให้พระภิกษุใช้นามสกุลว่า “ซือ” [釋]¹⁶ นั้น พระภิกษุจะใช้นามสกุลของพระอุปฌาย์มาเป็นนามสกุลของตน แต่ในกรณีของพระภิกษุชาวต่างชาติที่เข้ามาเผยแผ่ในจีน นิยมใช้นามสกุลตามชื่อเมืองเกิดของแต่ละท่าน (Nattier, 2008, pp. 27-28) โดยพระโลกเชษฐ หรือ พระจื่อโหลวเจี้ยน นั้นจะมีพื้นเพมาจากแคว้น “เยว่จื่อ” [月支] จึงใช้ “จื่อ” [支] มาเป็นนามสกุลของท่าน ส่วนชื่อ “โหลวเจี้ยน” [樓迦讖] นั้น เบื้องต้นนักวิชาการสันนิษฐานว่าปริวรรตมาจากภาษาสันสกฤตว่า “โลกเชษฐ” [Lokasema] หรือ “โลกัษม” [Lokasama] (Nattier, 2008, pp. 73-74) แต่ก็มี การนำเสนอการปริวรรตในแบบอื่น ๆ อีกด้วย เช่น Lewis Lancaster คาดว่า “โหลวเจี้ยน” [樓迦] น่าจะมาจาก loka (โลก) ส่วนคำว่า “เจี้ยน” [讖] นั้นค่อนข้างซับซ้อน ไม่สามารถระบุได้ชัดเจน (Lancaster, 1968, pp. 11-12) Nanjō Bunyū คาดว่าชื่อของท่านน่าจะปริวรรตมาจาก Lokarakṣa (Bunyū, 1883, p. 2) Prabodh Chandra Bagchi มีความเห็นว่า “เจี้ยน” [讖] อาจมาจาก chema ซึ่งเป็นปรากฏที่ตรงกันกับ kṣema (เกษม) ในภาษาสันสกฤต (Bagchi, 1927, pp. 25-32) เนื่องจากยังไม่มีข้อสรุปที่แน่ชัดเกี่ยวกับชื่อที่แท้จริงของท่าน บทความนี้จึงยังคงเลือกใช้ชื่อปริวรรตในภาษาสันสกฤตของท่าน ตามความเห็นหลักของนักวิชาการว่า “โลกเชษฐ” ไปก่อน

2.2 พื้นเพ

ในช่วงยุคต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจีน งานการแปลคัมภีร์ทำโดยพระภิกษุชาวต่างชาติ ที่มีพื้นเพอยู่ตามอาณาจักรต่าง ๆ ที่มีดินแดนที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางสายไหม ได้แก่ พาร์เทีย (หรือ “อันซี” [安息] เช่น พระอันซือเกา) คังจวี [康居] (เช่น พระคังเจิงฮุ่ย) เยว่จื่อ [月支] (เช่น พระจื่อโหลวเจี้ยน หรือพระโลกเชษฐ) และอินเดีย (หรือ “เทียนจู” [天竺] เช่น พระจูฝ่าหลาน หรือพระธรรมรัตน์)

คัมภีร์เกาเจิงจ้วนระบุว่าพระโลกเชษฐมีพื้นเพเป็นชาว “เยว่จื่อ” [支樓迦讖, 亦直云支讖, 本月支人。] (T2059,50.324b13) ตรงกันกับข้อมูลจากบันทึกบัญชีรายชื่อชุมชนจั้งจีจี [支讖, 本月支國人也。] (T2145,55.95c23) นักวิชาการบางส่วนอธิบายว่าแคว้นเยว่จื่อที่เป็นพื้นเพของพระโลกเชษฐนี้หมายถึง “เยว่จื่อใหญ่” ที่เป็นต้นกำเนิดของราชวงศ์กุษาณะ (Kushan) กลุ่มชนชาวอินโดไซเทีย (Indo-Scythians) มีพื้นที่ปกครองอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียรวมไปถึงพื้นที่บริเวณใกล้เคียง อย่างไรก็ตาม Nattier ชี้ประเด็นว่าบันทึกเกี่ยวกับพระ

¹⁵ คัมภีร์เกาเจิงจ้วนไม่ได้ระบุสถานะที่ชัดเจนของพระโลกเชษฐว่าเป็นพระภิกษุหรืออุบาสก แต่การที่ท่านอยู่เดี่ยวเรียงเรียงประวัติของท่านไว้เป็นประวัติหลักในคัมภีร์เกาเจิงจ้วน ที่รวบรวมชีวประวัติของพระภิกษุผู้มีคุณูปการด้านต่าง ๆ ก็แสดงให้เห็นชัดเจนว่าสถานะของพระโลกเชษฐคือพระภิกษุ สอดคล้องกับที่พระเจียงโย่วระบุว่าท่านเป็น “พระสมณะ” [沙門] (T2145 55.6b26) และผู้แต่งบันทึกคัมภีร์ปริตยุดป็นสมาธิสูตร [般舟三昧經記] เรียกท่านว่า “พระโพธิสัตว์” [菩薩] (T2145,55.48c12)

¹⁶ “ซือ” [釋] มาจากการแปลและย่อเสียงของ “ซือเจียโหมวหนี่” [釋迦牟尼] ที่มาจาก “ศากยมนี” [Śākyamuni] พระนามพระพุทธเจ้าผู้มีเชื้อสายศากยวงศ์ การใช้นามสกุลของพระภิกษุในภาษาจีนว่า “ซือ” ริเริ่มโดยพระภิกษุเต๋ออัน ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 365-379 (Zürcher, 1959, p. 281) โดยบันทึกของท่านเต๋ออัน ในบัญชีรายชื่อคัมภีร์ชุมชนจั้งจีจีระบุว่า “ช่วงต้นราชวงศ์เว่ย-จิ้น สมณะอาศัยนามสกุลของพระอุปฌาย์มาเป็นนามสกุลของตัวเอง เป็นเหตุให้นามสกุลของพระแต่ละรูปแตกต่างกัน ท่านเต๋ออันเห็นว่าอาจารย์ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครอื่นนอกเหนือจากพระศากยมนีพุทธเจ้า จึงนำ “ซือ” มากำหนดเป็นนามสกุลของพระภิกษุ แต่กาลนั้นมา” [初魏晉, 沙門依師為姓, 故姓各不同。安以為大師之本莫尊釋迦, 乃以‘釋’命氏。] (T2145,55.108b29-c2) ธรรมเนียมการใช้ “ซือ” เป็นนามสกุลของพระภิกษุในจีนนี้ถูกใช้สืบต่อมาจนถึงยุคปัจจุบัน

โลกเกษมไม่ได้ระบุชัดเจนว่าท่านเป็นชาว “เยว่จื่อใหญ่” หรือ “เยว่จื่อเล็ก” ดังนั้นจึงไม่อาจบ่งบอกได้ว่าพระโลกเกษมมีพื้นเพมาจากกลุ่มภาษาใดชัดเจน (Nattier, 2008, p. 73)

บันทึกโบราณของจีนระบุว่า ชาวเยว่จื่อ [月支 หรือ 月氏] เป็นกลุ่มชนเผ่าเร่ร่อนโบราณเมื่อประมาณหนึ่งพันปีก่อนคริสตศักราช อาศัยการเลี้ยงสัตว์ดำรงชีพ และมีพื้นที่ทำกินอยู่บริเวณทุ่งหญ้าทางตะวันตกของมณฑลชานซู [甘肅] ในปัจจุบัน จนกระทั่งถูกชนเผ่าซ่งหนู [匈奴] บุกรุกไล่ต้อนเมื่อ 176 ปีก่อนคริสตศักราช แยกย้ายออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เยว่จื่อใหญ่ [大月氏] และ เยว่จื่อเล็ก [小月氏] โดยกลุ่ม “เยว่จื่อเล็ก” ได้อพยพไปถึงเพียงแอ่งทาร์ิม ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น ส่วนกลุ่ม “เยว่จื่อใหญ่” อพยพไปทางตะวันตกเฉียงเหนือมาอาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำอีลี [伊犁河] (พรมแดนเชื่อมต่อระหว่างประเทศจีนและคาซัคสถานในปัจจุบัน) จนกระทั่งโดนชนเผ่าอูซุน [烏孫] ไล่ต้อนอีกครั้ง และต้องอพยพลงใต้ไปถึงซอกเดีย (Sogdia) ต่อมาจึงได้มาตั้งรกรากอยู่ที่แบกเตรีย (Bactria) และในศตวรรษที่ 1 ก็ได้สถาปนาจักรวรรดิภาษาซันในที่สุด (Grousset, 1970, pp. 23-127; Dean, 2022, pp. 73-81) ด้วยเหตุนี้การระบุว่าพระโลกเกษมมีความเกี่ยวข้องกับชาวภาษาซัน จึงเป็นเพียงแค่ความเห็นส่วนหนึ่งเท่านั้น เพราะทั้งเกาเจิงจ้วนและบันทึกบัญชีรายชื่อชุมชนจั้งจีจีไม่ได้มีการระบุชัดเจนว่าพื้นเพของท่านเป็นชาวเยว่จื่อใหญ่หรือเยว่จื่อเล็ก ต่างจากกรณีของอุบาสกจื่อเซียน [支謙] อุบาสกนักแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงมากในสมัยสามก๊ก [三國] (ค.ศ. 220-280) ที่ถูกบันทึกไว้แน่นอนว่าเป็นชาวเยว่จื่อใหญ่ (Cao, 2016, p. 25) แต่ก็มีความเป็นไปได้มากกว่าพระพุทธศาสนากำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ในแคว้นเยว่จื่อในยุคของพระโลกเกษม เป็นเหตุให้ท่านมีปณิธานที่จะนำพระพุทธศาสนาจากเมืองเกิดของท่าน เข้ามาเผยแพร่ในแผ่นดินจีน (Xiao, 2007, p. 21-22)

2.3 ช่วงเวลาการทำงานเผยแผ่ในจีน

ไม่มีข้อมูลที่สามารถระบุแน่ชัดถึงช่วงชีวิตของพระโลกเกษม คัมภีร์เกาเจิงจ้วนระบุเพียงช่วงเวลาที่พระโลกเกษมเดินทางมาถึงเมืองลั่วหยาง ในรัชสมัยของจักรพรรดิอันหลิง [漢靈帝] (ค.ศ. 168-189) แล้วทำงานแปลในระหว่างปี่รัชศกกวงเหอ [光和] (ค.ศ. 178-184) และรัชศกจงผิง [中平] (ค.ศ. 184-189) หลังจากนั้นก็ไม่ทราบความเป็นไปของท่านอีก (T2059,50.324b15-16; b20-21) แต่ตามบันทึกในชุมชนจั้งจีจี บอกว่าพระโลกเกษมมาถึงเมืองลั่วหยางในช่วงปลายของรัชสมัยจักรพรรดิอันหวัน [漢桓帝] ซึ่งมีช่วงเวลาการครองราชย์อยู่ระหว่างปี ค.ศ. 147- 168 หลังจากนั้นในช่วงระหว่างรัชศกกวงเหอและจงผิง (ค.ศ. 178-189) จึงได้ทำการแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนา (T2145,55.95c24-27) อย่างไรก็ตาม ในส่วนของสารบัญชื้อคัมภีร์ กลับปรากฏเนื้อหาว่าพระโลกเกษมทำการแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นภาษาจีน ในระหว่างรัชสมัยของจักรพรรดิอันหวัน และจักรพรรดิอันหลิง (T2145,55.6b23-26) สรุปข้อมูลได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ช่วงเวลาการเดินทางมาที่จีนและทำงานแปลคัมภีร์ของพระโลกเกษม

คัมภีร์	ช่วงเวลา	
	เดินทางมาที่ลั่วหยาง	ทำงานแปลคัมภีร์
ซูซานจิ้งจี้ - ผู้ที่ 2 : ส่วนสารบัญคัมภีร์ - ผู้ที่ 13 : ส่วนประวัติพระโลกเกษม		ค.ศ. 147-189
	ค.ศ. 147-168	ค.ศ. 178-189
เกาเจิงจ้วน	ค.ศ. 168-189	ค.ศ. 178-189

ช่วงเวลาที่พระโลกเกษมเดินทางมาถึงและทำงานแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่เมืองลั่วหยาง ยังไม่อาจระบุเวลาที่ชัดเจนแน่นอนได้ เนื่องจากข้อมูลบางส่วนยังไม่ชัดเจน ช่วงเวลาทับซ้อนแต่ไม่ตรงกัน จึงสามารถบอกได้คร่าว ๆ เพียงว่าอยู่ในช่วงยุคฮั่นตะวันออก ระหว่างรัชสมัยของจักรพรรดิฮั่นหวินและจักรพรรดิฮั่นหลิง คือระหว่าง ค.ศ. 147-189 และทำงานแปลระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งหลังจากช่วงเวลานี้ ก็ไม่ทราบความเป็นไปของพระโลกเกษมอีก [後不知所終] (T2059,50.324b20-21)

ในเวลาที่พระโลกเกษมแปลคัมภีร์ที่จีนนั้น ท่านไม่ได้ทำงานเพียงคนเดียว คัมภีร์เกาเจิงจ้วนได้กล่าวถึงพระจูฝัวซัว [竺佛朔] (บางบันทึกใช้ว่า “จูซัวฝัว” [竺朔佛] T2145,55.6b8) พระภิกษุชาวอินเดียที่เดินทางมาที่เมืองลั่วหยางในช่วงเวลาใกล้เคียงหรือก่อนหน้าพระโลกเกษม และได้ทำการแปลคัมภีร์ปรัตยุดบันสมาสิตรร่วมกับท่าน โดยพระจูฝัวซัวเป็นผู้สาธยายพระสูตรด้วยภาษาดั้งเดิม พระโลกเกษมเป็นผู้แปลเป็นภาษาจีน จากนั้นจึงให้ชาวจีน คือ เมิ่งฝู [孟福] และจางเหลียน [張連] ทำหน้าที่เป็นผู้จดบันทึก (T2059,50.324b24-25) ข้อมูลนี้ทำให้เห็นรูปแบบของการทำงานแปลในยุคต้น ที่ใช้ผู้แปลมากกว่า 1 คน แต่ยังไม่ถึงกับเป็นรูปแบบของสนามแปลของพระถังเสวียนจั้งในยุคราชวงศ์ถัง ที่มีทีมนักแปลรวมกันมากกว่า 10 คน¹⁷

คัมภีร์เกาเจิงจ้วน ส่วนชีวประวัติพระคังเซิงฮุย [康僧會傳]¹⁸ ยังได้บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับลูกศิษย์ท่านหนึ่งของพระโลกเกษม นามว่า “จื่อเลียง” [支亮] ซึ่งเป็นอาจารย์ของอุบาสกจื่อเซียน [支謙] นักแปลคนสำคัญท่านหนึ่งในสมัยสามก๊ก [初，漢桓、靈之世，有支識譯出眾經。有支亮字紀明，資學於識，謙又受業於亮。] (T2059,50.324b20-21) ด้วยความสำคัญและความสามารถในการแปลของพระจื่อเซียน (พระโลกเกษม) พระจื่อเลียง และอุบาสกจื่อเซียน ที่มีความเกี่ยวเนื่องกันในฐานะอาจารย์กับศิษย์ ท่านทั้งสามจึงได้รับการขนานนามให้เป็น “[นักแปลแห่งยุค]จื่อทั้งสาม” [三支] และได้รับการยกย่องว่า “โลกขนานนามว่า ภายใต้ผืนนภากาศ หาผู้มี

¹⁷ สนามแปล [譯場] ที่มีการจัดสรรตำแหน่งชัดเจน และได้รับการสนับสนุนจากราชสำนัก ถูกใช้อย่างเป็นทางการในสมัยราชวงศ์ถังและซ่ง ยกตัวอย่างสนามแปลของพระถังเสวียนจั้ง [唐玄奘] (หรือพระถังซัมจั๋ง) มีการแบ่งตำแหน่งหน้าที่ในสนามแปลถึง 10 ตำแหน่ง และผู้เข้าร่วมการแปลกว่า 12 คน (อุษา โลหะจรูญ, 2551, น. 84-87; Fan, 2003, pp. 18-22) ส่วนทีมแปลของพระโลกเกษมหรือของพระนักแปลในยุคต้น มีตำแหน่งการแปลเพียงประมาณ 3-4 ตำแหน่งเท่านั้น

¹⁸ ศึกษาบทแปลชีวประวัติพระคังเซิงฮุย ในคัมภีร์เกาเจิงจ้วนได้จากบทความของ เมธี พิทักษ์ธีระธรรม, ปิยาภรณ์ ว่องวราราม และพรพิมล ศรีหมอก (2563, น. 105-138); เมธี พิทักษ์ธีระธรรม และคณะ (2565, น. 31-66)

ปัญญากว้างไกลเกินกว่า [นักแปลแห่งเยว่] จือทั้งสามได้เลย” [世稱天下博知，不出三支] (T2034,49.58c17) ข้อมูลนี้ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของพระนักแปลแต่ละยุค อีกทั้งทำให้เห็นถึงความสามารถที่โดดเด่นของพระโลกเกษม จนทำให้ท่านได้รับการยกย่องจากพระภิกษุในยุคหลัง

โดยสรุป ชีวิตประวัติของพระโลกเกษมที่บันทึกในคัมภีร์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความน่าเชื่อถือ คือ สารบัญ คัมภีร์ชุนชานจั้งจี้ และคัมภีร์ชีวประวัติเกาเซิงจ้วน มีข้อมูลน้อยมาก อีกทั้งข้อมูลบางส่วนยังไม่ชัดเจน หรือมีความขัดแย้งกันเอง เราจึงทำได้เพียงร่างภาพคร่าว ๆ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระโลกเกษม ถึงความเป็นไปได้ของชื่อเดิมว่า “โลกเกษม” หรือ “โลกัษม” มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่แคว้นเยว่จือ (ที่ยังไม่อาจจะระบุพิกัดได้ชัดเจน) ช่วงเวลาที่เดินทางเข้ามาและทำงานแปลในจีน ระหว่าง ค.ศ. 147-189 ได้ทำงานแปลร่วมกับพระจูฝูซั่ว และมีลูกศิษย์นามว่า จือเลียงเพียงเท่านั้น แต่รายละเอียดส่วนที่มีความสำคัญมากกว่า คือ ข้อมูลเกี่ยวกับผลงานของท่านที่ถือเป็นตัวแทนงานแปลคัมภีร์มหายานในยุคต้นของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจีน ดังจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

3. ผลงานการแปลคัมภีร์

3.1 รูปแบบงานแปล

การพิสูจน์งานแปลที่บันทึกบัญชีรายชื่อต่างๆ ระบุไว้ว่าคัมภีร์ใดเป็นผลงานแปลของพระโลกเกษม มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากคัมภีร์เหล่านี้เป็นกลุ่มคัมภีร์มหายานยุคต้น ที่สามารถใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งยุคคัมภีร์ (Chen, 2003, p. 68) เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์พัฒนาการของคัมภีร์มหายานในประเทศจีน และบนดินแดนในเส้นทางสายไหม ดังนั้นนักวิชาการจึงต้องทำงานอย่างหนักเพื่อยืนยันผลงานแปลของพระโลกเกษม วิธีการหนึ่งที่นักวิชาการเหล่านี้ใช้ในการวิเคราะห์ นอกเหนือจากการศึกษาจากบันทึกบัญชีรายชื่อคัมภีร์ต่าง ๆ (ดูหัวข้อ 3.2) คือการวิเคราะห์รูปแบบการแปล (translation style) ดังเช่นหลักการที่พระเต๋ออันใช้วิเคราะห์ผลงานของพระโลกเกษมว่า

“มีลักษณะคล้ายงานของพระโลกเกษม [เหตุเพราะ] พระสูตรเหล่านี้ต่างสามารถแสดงเนื้อหาตั้งแต่ได้อย่างละเอียด โดยมีได้แต่งภาษาเพิ่มเติม[ให้มีความสละสลวย]” [似識所出。凡此諸經，皆審得本旨，了不加飾。] (T2145,55.95c28-29)

พระจื่อหมิ่นตู้ [支愍度] พระภิกษุยุคราชวงศ์จิ้น [晉代] (ค.ศ. 266-420) ก็บรรยายลักษณะผลงานของพระโลกเกษมไว้ใน *บทนำศุรังคมสมาธิสูตร* [合首楞嚴經記] ที่ถูกบันทึกไว้ในชุนชานจั้งจี้ ใกล้เคียงกับท่านเต๋ออันว่า

“พระสูตรที่[พระโลกเกษม]แปลออกมานั้น มีความหลากหลาย [เนื้อหา]ล้าลึก เลิศล้ำเหนืออื่นใด [อีกทั้ง]ยังมีความจริงแท้ ไม่ปรากฏการเสริมแต่งภาษาแต่อย่างใด” [凡所出經，類多深玄，貴尚實中，不存文飾。] (T2145,55.49a20)

นอกจากนี้ หลักการอีกข้อที่ท่านจื่อหมิ่นตู้ใช้ในการวิเคราะห์ว่า ศุรังคมสมาธิสูตรฉบับที่หลงเหลือสืบทอดมาในช่วงเวลานั้นไม่ใช่งานแปลของพระโลกเกษม คือการที่ผลงานของพระโลกเกษมนั้น เป็นงานที่ “คุณลักษณะของ

อักษรมีภาษาของดินแดนอาณาจักรตะวันตก¹⁹เป็นอันมาก” [辭質多胡音] (T2145,55.49a20) แต่พระสูตรฉบับนี้มีภาษาของดินแดนอาณาจักรตะวันตกน้อย จึงไม่น่าจะใช้งานของพระโลกเกษม ทำให้เห็นว่างานของพระโลกเกษมจะเน้นที่การแปลเสียงจากคำศัพท์ดั้งเดิม มากกว่าการแปลด้วยความหมาย

นักวิชาการปัจจุบัน ยังคงยึดถือหลักการที่ใกล้เคียงกับวิธีการของพระเต๋ออันและพระจื่อหมิ่นตูในการยืนยันผลงานของพระโลกเกษม คือ การวิเคราะห์รูปแบบการแปลเพื่อให้สามารถระบุได้ว่างานแปลใดบ้างเป็นผลงานของพระโลกเกษม เพื่อให้สามารถกำหนดช่วงเวลาการแปล และยุคของคัมภีร์ อันจะส่งผลต่อเนื้อหาให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของคัมภีร์ได้ โดยรูปแบบเฉพาะในงานแปลของพระโลกเกษมที่นักวิชาการสรุปออกมาได้ มีรายละเอียดดังนี้

1) ใช้ภาษาพูด [口語] หรือภาษาพื้นบ้าน [俗語]

เนื่องจากพระโลกเกษมเป็นพระภิกษุชาวต่างชาติ ที่ไม่ได้มีความถนัดในการใช้ภาษาอักษรเหมือนกับชาวจีนที่มีการศึกษา งานแปลของท่านจึงเลือกใช้ภาษาที่ง่าย และไม่เป็นทางการ แทนที่จะใช้ภาษาอักษร [文言] (เป็นภาษาทางการที่แตกต่างจากภาษาพูดค่อนข้างชัดเจน) ที่มีความสวยงามและมีระดับสูงกว่า อย่างที่ชาวจีนนิยมใช้ในการรจนาคัมภีร์และบันทึกหนังสือทางการต่าง ๆ (Karashima, 2010, p. 226)

2) นิยมใช้การแปลโดยเสียง

ในขณะที่ท่านอ่านชื่อเกาเลือกใช้วิธีการแปลความหมายของศัพท์สำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาออกมา แต่ในส่วนชื่อเฉพาะต่าง ๆ จะใช้วิธีการแปลด้วยเสียง พระโลกเกษมกลับเลือกที่จะแปลศัพท์ทั้ง 2 กลุ่มนี้ด้วยเสียงทั้งหมด ทำให้งานแปลของท่านมีภาษาจีนที่เข้าใจยาก เช่น ใช้อักษร 漚和拘舍羅 (โอะเหอจวีเส่อหลัว) มาแปลเสียงของ “อุบายเภสัชลย” (เช่น T624,15.348c25; 358a6) และใช้ 阿耨多羅三耶三菩 (อาโน้วตั่วหลัวซานเย่ซานผู่) มาแปลเสียงของ “อนุตตรสัมมยัคคัมโพธิ” (เช่น T224,8.437a9; 438a19) เป็นต้น (Nattier, 2008, pp. 75-76; Chen, 2003, pp. 71-72)

3) แปลแบบรักษาไวยากรณ์ของภาษาต้นฉบับ

นอกจากการแปลศัพท์โดยเสียงแล้ว พระโลกเกษมยังใช้การแปลแบบรักษาไวยากรณ์ โดยยึดตามลำดับประโยคในคัมภีร์ดั้งเดิม ไม่ได้เรียบเรียงประโยคตามรูปแบบไวยากรณ์ในภาษาจีน เป็นอีกเหตุผลที่ทำให้งานของท่านเข้าใจได้ยาก และถูกนำมาแปลเพื่อปรับสำนวนใหม่หลายครั้ง (Karashima, 2010, pp. 226-237; Zhang & Zhang, 2018, pp. 63-68)

4) แปลจากกลอน (คาถา) เป็นร้อยแก้ว

พระโลกเกษมไม่ได้แปลโดยรักษารูปแบบของคาถาของคัมภีร์ต้นฉบับไว้ แต่ใช้วิธีการแบบเดียวกับของพระอ๋านชื้อเกา คือการแปลจากคาถาให้กลายเป็นร้อยแก้วแทน รูปแบบการแปลลักษณะนี้ เห็นได้ชัดเจนจากกรณีของ

¹⁹ ภาษาของดินแดนอาณาจักรตะวันตก ในที่นี้แปลมาจากคำว่า 胡 ซึ่งในระยะแรกที่มีการแปลคัมภีร์ไปสู่อินเดียพบว่าคัมภีร์ต้นฉบับส่วนมากไม่ใช่ภาษาสันสกฤตแบบแผน แต่เป็นภาษาในตระกูลปรากฤต การใช้คำว่า 梵 และ 胡 ในคัมภีร์ยุคต้นเหล่านี้ยังไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างได้อย่างชัดเจน ต่างกับคัมภีร์ที่พระถังเสวียนจั้งใช้แปลในช่วงยุคราชวงศ์ถัง ดังนั้นในที่นี้จึงแปลในภาพรวมว่า “ภาษาของดินแดนอาณาจักรตะวันตก” เช่นเดียวกับ 梵

คัมภีร์โลกานุวรรตนาสูตร [內藏百品經] ที่มีลักษณะของคัมภีร์ดั้งเดิมเป็นคาถาทั้งหมด (Harrison, 1993, p. 159) สาเหตุอาจมาจากข้อจำกัดของระดับภาษาจีนของท่าน ที่ยังไม่เพียงพอต่อการแปลคาถาที่มีความสละสลวย และต้องใช้ระดับภาษาที่สูงกว่าการแปลแบบร้อยแก้ว

โดยสรุป รูปแบบงานแปลของพระโลกเกษมเน้นการแปลแบบรักษาภาษาของคัมภีร์ต้นฉบับไว้ โดยการแปลคำศัพท์สำคัญและศัพท์เฉพาะต่าง ๆ ด้วยวิธีการแปลเสียง อีกทั้งยังคงรักษาไวยากรณ์ของภาษาดั้งเดิมไว้ ไม่ได้ปรับภาษาตามรูปแบบไวยากรณ์ของภาษาจีน เป็นเหตุผลที่ทำให้พระเต้าอันและพระจื่อหมิ่นตั้งขึ้นขมขานของท่านว่า สามารถรักษาเนื้อหาเดิมของคัมภีร์เอาไว้ได้ เนื่องจากไม่มีการเสริมแต่งภาษาให้สละสลวยเกินไป แต่ก็ก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้งานของท่านอ่านเข้าใจได้ยาก จนกระทั่งนักแปลรุ่นหลัง มีอุบาสกจื่อเชียน พระกุมารชีพ เป็นต้น ต้องนำงานของท่านกลับมาแปลซ้ำ

3.2 คัมภีร์ที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มผลงานแปลของพระโลกเกษม

คัมภีร์ที่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเป็นผลงานแปลของพระโลกเกษม เกาเจิงจ้วนระบุไว้จำนวน 3 คัมภีร์ ได้แก่ อัฐสาหัสริกาปรัชญาปารมิตาสูตฺร ศุริงคมสมาธิสูตร และปรตยุตปันนสมาธิสูตร ซึ่งล้วนแต่เป็นคัมภีร์ของฝ่ายมหายาน มีรายละเอียดดังนี้

1) **อัฐสาหัสริกาปรัชญาปารมิตาสูตฺร (Aṣṭasāhasrikāprajñāpāramitāsūtra)** สำนวนแปลของพระโลกเกษม ใช้ชื่อภาษาจีนว่า “เต้าสิงปั๋วเหฺร่อสุตฺร” [道行般若經] (ปรากฏอยู่ในพระมหาปิฎกไทโซ ลำดับผูกที่ 55 ลำดับคัมภีร์ที่ 224 มีจำนวนทั้งหมด 10 ผูก ถือเป็นพระสูตรแปลในกลุ่มปรัชญาสูตร [般若經] ที่สำคัญพระสูตรหนึ่งของฝ่ายมหายาน เนื้อหากล่าวถึงการบำเพ็ญปรัชญาปารมิตา (ปัญญาบารมี) ของพระโพธิสัตว์ โดยอาศัยศูนยตาเป็นพื้นฐานในการบรรลุการบำเพ็ญปฏิบัติทางปัญญา

2) **ศุริงคมสมาธิสูตร (Śūraṅgamasamādhi Sūtra)** สำนวนแปลของพระโลกเกษม ภาษาจีนใช้ชื่อว่า “โส่วเหลิงเหฺยียน” [首楞嚴] ย่อมาจาก “โส่วเหลิงเหฺยียนซานเมย์สุตฺร” [首楞嚴三昧經] ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว ฉบับแปลภาษาจีนโบราณที่หลงเหลืออยู่ เป็นสำนวนแปลของพระกุมารชีพ อยู่ในพระมหาปิฎกไทโซ ลำดับผูกที่ 15 ลำดับคัมภีร์ที่ 642 มีเนื้อหากล่าวถึงศุริงคมสมาธิ และกล่าวถึงการทำสมาธิทั้งของโพธิสัตว์ยานและสาวกยาน

3) **ปรตยุตปันนสมาธิสูตร (Pratyutpanna หรือ Pratyutpannabuddhasammukhāvasthitasamādhi-sūtra)** เป็นพระสูตรที่อธิบายการปฏิบัติปรตยุตปันนสมาธิ ซึ่งเป็นการทำสมาธิเพื่อการเข้าถึงพระอมิตาภะพุทธเจ้า สำนวนแปลของพระโลกเกษม ภาษาจีนใช้ชื่อว่า “ปานโจวซานเมย์สุตฺร” [般舟三昧經] หรือเรียกโดยย่อว่า “ปานโจว” [般舟] ปรากฏอยู่ในพระมหาปิฎกไทโซ ลำดับผูกที่ 13 ลำดับคัมภีร์ที่ 417 จำนวน 1 ผูก และลำดับที่ 418 จำนวน 3 ผูก โดยปรตยุตปันนสมาธิสูตรทั้ง 2 ฉบับนี้ พระมหาปิฎกไทโซต่างระบุชื่อผู้แปลว่าคือพระโลกเกษม [後漢月支三藏支婁迦讖譯] ซึ่งจนถึงปัจจุบันก็ยังเป็นข้อถกเถียงระหว่างนักวิชาการ ที่ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าพระโลกเกษมเป็นผู้แปลฉบับ 3 ผูก ส่วนฉบับ 1 ผูกเป็นการคัดลอกและย่อมาจากฉบับที่มีความยาวมากกว่า แต่ก็ยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่ชัดเจนได้ (Hayashiya, 1941, pp. 554-578; Shizutani, 1974, pp. 301-302; Harrison, 1990, pp. 231-235)

นอกจาก 3 พระสูตรข้างต้นนี้ คัมภีร์เกาเจิงจ้วนยังกล่าวถึงคัมภีร์ที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งอีกสิบกว่าพระสูตร แต่ยกชื่อขึ้นมาเพียง 2 คัมภีร์เท่านั้น คือ อชาตศัตรูเกากฤตยวิโนทนาสูตร [阿闍世王] และกาศยปปริวรรต [寶積]²⁰ ต่อท้ายคัมภีร์ที่ระบุว่าพระโลกเกษมเป็นผู้แปล (T2059,50.324b16-18) เมื่อศึกษาลงในรายละเอียด คัมภีร์ “อีกสิบกว่าพระสูตร” ที่เกาเจิงจ้วนอ้างถึงนั้น แท้จริงแล้วคือกลุ่มคัมภีร์ที่ท่านเต้าอันระบุว่า “คล้ายงานของพระโลกเกษม” (似識所出) โดยคัมภีร์ชูซานจั้งจี้มีส่วนสารบัญชัคัมภีร์ (ผูกที่ 2) ได้เรียบเรียงรายชื่อพระสูตร จำนวน 14 พระสูตร 27 ผูก (T2145, 55.6b25)²¹ ว่าเป็นกลุ่มคัมภีร์ที่ไม่ระบุชื่อผู้แต่งในสมัยนั้น แต่อาจเป็นผลงานของพระโลกเกษม (T2145,55.6b10-27) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายชื่อ 14 คัมภีร์ที่ถูกระบุว่า เป็นผลงานแปลของพระโลกเกษมในคัมภีร์ชูซานจั้งจี้

ลำดับ	หมายเลข คัมภีร์ ²²	ชื่อคัมภีร์		จำนวน (ผูก)
		สันสกฤต/ไทย ²³	จีน	
1	T224	อัมฤสาหัตถิกาปรัชญาปารมิตาสูต	道行般若經	10
2	-----	ศุรังคมสมาธิสูตร	首楞嚴經	2
3	T418	ปรัตยตป็นสมาธิสูตร	般舟三昧經	1
4	T624	ทรมกีนนรราชปริปจฉาสูต	佉真陀羅經	2
5	-----	ปรัชญาปารมิตาสูต	遺曰說般若經方等部古品	1
6	-----	กวมหิงซานเมยสูตร	光明三昧經	1
7	T626	อชาตศัตรูเกากฤตยวิโนทนาสูตร	阿闍世王經	2
8	T350	กาศยปปริวรรต	遺曰(←日)摩尼寶經	1
9	T458	เทวินชูซือลี(มัญจุศรี)เวินผุซาสู่สูตร	文殊師利問菩薩署經	1
10	-----	มหาปรินิรวาณสูตร	胡般泥洹經	1

²⁰ คัมภีร์ “เป่าจี” [寶積] นั้น สามารถเทียบเคียงได้กับ “ฝัวซัวอีเยวหมุหนี่เป่าสูตร” [佛說遺曰(←日)摩尼寶經] (T350) ในพระมหาปิฎกไทโซ ซึ่งพระสูตรนี้ Paul Harrison สันนิษฐานว่าชื่อคัมภีร์มาจาก “กาศยปปริวรรต” (Kāśyapaparivarta) ในภาษาสันสกฤต โดยเนื้อหาของพระสูตรนี้ภายหลังกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “ผู้ห่มผุซาสู่” [普明菩薩會] ใน “มหารัตนกุฎสูตร” [大寶積經] (T310) ของพระโพธิธิ (菩提流志) ในสมัยราชวงศ์ถัง (唐 ค.ศ. 618-907) (Harrison, 1993, pp. 163-164)

²¹ ตัวเลข “14” มาจากจำนวนของรายชื่อคัมภีร์ที่ถูกอ้างถึงในคัมภีร์ชูซานจั้งจี้ แต่ฉบับไทโซเขียนตัวเลขกำกับไว้ตอนต้นเพียง “13 พระสูตร 27 ผูก” [右十三部，凡二十七卷。] (T2145,55.6b25)

²² “หมายเลขคัมภีร์” เป็นหมายเลขของคัมภีร์ที่ถูกเก็บรวบรวมไว้ในพระมหาปิฎกไทโซ โดยในจำนวน 14 คัมภีร์นั้น มีเพียง 9 พระสูตรที่ยังหลงเหลืออยู่ และถูกระบุไว้ว่าแปลโดยพระโลกเกษม แต่นอกจาก 9 พระสูตรนี้ ในพระมหาปิฎกไทโซ ยังมีอีก 2 คัมภีร์ที่ระบุชื่อผู้แปลเป็นพระโลกเกษม คือ จำเพียวิสูตร [雜譬喻經] และฝัวซัวอีเยวหมุหนี่เป่าสูตร [佛說無量清淨平等覺經] (Xiao, 2007, p. 23)

²³ ชื่อพระสูตรภาษาสันสกฤตอ้างอิงจาก Harrison (1993, pp. 135-177) หากไม่ปรากฏชื่อสันสกฤต จะใช้วิธีการแปลเสียงจากภาษาจีนเป็นไทย

ตารางที่ 2 รายชื่อ 14 คัมภีร์ที่ถูกระบุว่าเป็นผลงานแปลของพระโลกเกษมในคัมภีร์ซูชานจั้งจี้ (ต่อ)

ลำดับ	หมายเลข คัมภีร์ ²⁴	ชื่อคัมภีร์		จำนวน (ผูก)
		สันสกฤต/ไทย ²⁵	จีน	
11	T280	โศวชาสูตร	兜沙經	1
12	T313	อักษุภยตถาคตสยวุยหสูตร	阿閼佛國經	1
13	-----	เป๋ยเป๋นสูตร	李本經	2
14	T807	โลกานุวรรตนาสูตร	內藏百寶經	2

ทั้ง 14 คัมภีร์ในบันทึกบัญชีรายชื่อซูชานจั้งจี้ มีเพียง 12 รายชื่อที่พระเต้าอันเป็นผู้ระบุ โดยมี 3 คัมภีร์ (1-3 ตรงกันกับที่ระบุในเกาเจิงจ้วน ดังแสดงรายละเอียดไว้แล้วข้างต้น) เป็นคัมภีร์ที่ยังปรากฏอยู่ในยุคของพระเต้าอัน สามารถระบุได้แน่ชัดว่าพระโลกเกษมเป็นผู้แปล หรือเป็นหนึ่งในทีมแปล ส่วนอีก 9 คัมภีร์ (5, 7-14) ไม่มีการระบุชื่อผู้แปล แต่พระเต้าอันใช้การวิเคราะห์ลักษณะของเนื้อหาและภาษาที่ใช้ในการแปล แล้วคาดการณ์ว่าอาจจะเป็นงานแปลของพระโลกเกษม ส่วนที่เหลืออีก 2 พระสูตร ได้แก่ ทรุมกนิรราชปริปจฉาสสูตร และกวงหมิงชานเมยสูตร (4, 6) พระเต้าอันไม่ได้เป็นผู้บันทึกไว้ แต่พระเจียงโย่ว [僧祐] (ค.ศ. 445-518) นำรายชื่อมาจาก “บันทึกเก่า” [舊錄] มาเรียบเรียงรวมกันได้ 14 คัมภีร์

หลังจากยุคของพระเต้าอัน บันทึกบัญชีรายชื่อต่างๆ ก็พยายามที่จะรวบรวมรายชื่อคัมภีร์แปลของนักแปลคนสำคัญ โดยวิธีการอ้างอิงจากบันทึกบัญชีรายชื่อในยุคก่อน รวมทั้งใช้วิธีการวิเคราะห์ลักษณะงานแปล แล้วรวบรวมรายชื่อที่เป็นไปได้บันทึกไว้ คัมภีร์ยุคหลังที่บันทึกผลงานแปลของพระโลกเกษม ระบุจำนวนที่แตกต่างกันออกไป เช่น บันทึกต้าถังเน่ยเตี้ยน [大唐內典錄] (ค.ศ. 664) ระบุจำนวน 21 ฉบับ 63 ผูก (T2149,55.220c11) บันทึกไคเยวี่ยนซือเจี๋ย [開元釋教錄] (ค.ศ. 730) ระบุจำนวน 23 ฉบับ 67 ผูก (T2154,55.479a7) เห็นได้ชัดว่าบันทึกเหล่านี้ระบุจำนวนคัมภีร์ไว้มากกว่าที่พระเต้าอันได้ระบุไว้กว่า 2 เท่า แต่เนื่องจากช่วงเวลาของคัมภีร์เหล่านี้ มีระยะห่างจากยุคสมัยของพระโลกเกษมมากเกินไป ทำให้ความน่าเชื่อถือของข้อมูลน้อยลงตามไปด้วย

นักวิชาการปัจจุบันพยายามวิเคราะห์คัมภีร์แปลของพระโลกเกษม เพื่อระบุผลงานที่แท้จริงของท่าน โดยใช้รายชื่อ 14 คัมภีร์ ในบันทึกบัญชีรายชื่อซูชานจั้งจี้เป็นตัวตั้ง แล้วระบุว่าคัมภีร์ใดบ้างที่น่าจะเป็นผลงานของพระโลกเกษม ตารางที่ 3 แสดงตัวอย่างความเห็นของนักวิชาการบางส่วน ได้แก่ Lu Cheng (1979) Ren Ji Yu (1985) Erik

²⁴ “หมายเลขคัมภีร์” เป็นหมายเลขของคัมภีร์ที่ถูกเก็บรวบรวมไว้ในพระมหาปิฎกไทโซ โดยในจำนวน 14 คัมภีร์นั้น มีเพียง 9 พระสูตรที่ยังหลงเหลืออยู่ และถูกระบุไว้ว่าแปลโดยพระโลกเกษม แต่นอกจาก 9 พระสูตรนี้ ในพระมหาปิฎกไทโซ ยังมีอีก 2 คัมภีร์ที่ระบุชื่อผู้แปลเป็นพระโลกเกษม คือ จำปียวิสูตร [雜譬喻經] และฝัวซัวอู่เลียงซิงจั้งผิงเติงเจ่วสูตร [佛說無量清淨平等覺經] (Xiao, 2007, p. 23)

²⁵ ชื่อพระสูตรภาษาสันสกฤตอ้างอิงจาก Harrison (1993, pp. 135-177) หากไม่ปรากฏชื่อสันสกฤต จะใช้วิธีการแปลเสียงจากภาษาจีนเป็นไทย

Zürcher (1991) Paul Harrison (1993) และ Jan Nattier (2008) เกี่ยวกับการแปลที่เป็นของพระโลกเกษม รวมทั้งผลงานแปลที่คาดว่าน่าจะสูญหายไปแล้ว เพราะไม่มีหลักฐานหลงเหลือมาถึงปัจจุบัน

ตารางที่ 3 ความเห็นของนักวิชาการเกี่ยวกับผลงานแปลคัมภีร์ของพระโลกเกษม

งานวิจัย	คัมภีร์ที่เป็นผลงานของพระโลกเกษม														รวม
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Lu Cheng (1979)	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	1	1	0	1	9
Ren Ji Yu (1985)	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	1	1	0	1	9
Erik Zürcher (1991)	1	0	1	0	0	0	1	1	1	0	1	1	0	1	8
Paul Harrison (1993)	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	1	1	0	1	9
Jan Nattier (2008)	1	0	1	1	0	0	1	1	1	0	1	1	0	1	9

หมายเหตุ เลขลำดับคัมภีร์ตรงกับรายชื่อคัมภีร์ในตารางที่ 2

1 = เป็นผลงานแปลของพระโลกเกษม 0 = เป็นคัมภีร์ที่สูญหาย

ความเห็นของนักวิชาการแต่ละท่านเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ยอมรับจำนวน 8-9 พระสูตร ว่าเป็นงานแปลของพระโลกเกษม โดยรายชื่อพระสูตรในตารางที่ 2 อัฐสภาสรีการปรีชาปาฐมิตาสูตร (1)²⁶ เป็นคัมภีร์เดียวที่นักวิชาการเห็นตรงกันอย่างไม่มีข้อสงสัย ว่าเป็นผลงานแปลของพระโลกเกษมจริง อีกทั้งยังมีการระบุแน่ชัดตั้งแต่สมัยของพระเต๋าอัน เช่นเดียวกันกับ ปรัตยุดป็นสมาธิสูตร (3) เพียงแต่ยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับฉบับ 1 ผูก และฉบับ 3 ผูก (Ren, 1985, p. 468) อีกทั้ง Harrison และ Nattier ก็เห็นตรงกันว่าปรัตยุดป็นสมาธิสูตร ฉบับ 3 ผูก มีบางส่วนที่ถูกปรับแก้หลังยุคของพระโลกเกษม ไม่ใช่เนื้อหาดั้งเดิมที่พระโลกเกษมแปลไว้ทั้งหมด (Harrison, 1993, pp. 141, 166; Nattier, 2008, pp. 73-89)

คัมภีร์ที่พระเชิงโยวระระบุว่าสูญหายไปแล้ว นอกจากศุริงคมสมาธิสูตร (2) ยังมี ทรมกีนนราชปริพฤจฉาสูตร (4) ปรีชาปาฐมิตาสูตร (5) มหาปริณิรวาณสูตร (10) และเปยเป็นสูตร (13) แต่คัมภีร์ทรมกีนนราชปริพฤจฉาสูตรที่พระเชิงโยวระระบุว่าหายไปแล้วในยุคของท่าน กลับถูกเก็บรักษาสืบต่อมา ปัจจุบันถูกรวบรวมไว้ในพระมหาปิฎกไทโซ ซึ่งนักวิชาการต่างก็เห็นตรงกันว่า ทรมกีนนราชปริพฤจฉาสูตรฉบับที่หลงเหลืออยู่นี้เป็นของพระโลกเกษม มีเพียง Zürcher ที่ไม่ได้ระบุความเห็นเกี่ยวกับคัมภีร์นี้ไว้ (Zürcher, 1991, pp. 356-378) ทำให้จำนวนผลงานแปลของพระโลกเกษมที่ Zürcher ยอมรับคงเหลือจำนวนเพียง 8 พระสูตรต่างจากนักวิชาการท่านอื่น ๆ

Jan Nattier (2008) ยอมรับรายชื่อ 9 พระสูตร ว่าเป็นผลงานของพระโลกเกษม แต่แยกคัมภีร์เหล่านี้ออกเป็น 3 ชั้น ตามลำดับความน่าเชื่อถือ ดังนี้

²⁶ ตัวเลข (1) ในวงเล็บท้ายชื่อพระสูตร แสดงลำดับพระสูตรตามตารางที่ 2 (หลังจากนี้จะใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวในลักษณะเดียวกัน)

1) **คัมภีร์หลัก (Core texts)** เป็นกลุ่มพระสูตรที่ถือเป็นตัวแทนผลงานแปลของพระโลกเชษฐมอย่างแท้จริง ประกอบด้วย อัมมสาหัสสริกาปริชายาปารมิตาสุต (1) และปริตยุตป็นนสมาธิสูตร (3) แม้ว่าทั้ง 2 พระสูตรนี้เอง ก็ยังมีร่องรอยของการถูกปรับแก้ในภายหลังอยู่บ้าง

2) **คัมภีร์ชั้นที่ 2 (Second-tier texts)** ประกอบด้วย กาศยปปวิวรรต (8) เหวินชือลี่เว็นผู้เข้าสู่สูตร (11) และ โลกานุวรรตนาสูตร (14) ซึ่งมีความใกล้เคียงกับคัมภีร์หลักมาก แต่ยังมีบางส่วนที่มีลักษณะแตกต่างออกไป

3) **คัมภีร์ชั้นที่ 3 (Third-tier texts)** ประกอบด้วย ทรมกนิรราชปริปัญญาสูตร (4) และ อชาตศัตรูเกากฤตยวิทนนาสูตร (7) ที่มีความแตกต่างจากลักษณะงานแปลของพระโลกเชษฐมมากกว่า 2 ชั้นแรก (pp. 73-89)

นอกจากรายละเอียดเหล่านี้ Nattier ยังตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ อักโขภยตถาคตัสสยวุธสูตร (12) ว่า ถ้าหากพระสูตรนี้เป็นหนึ่งในผลงานของพระโลกเชษฐมจริง แต่ก็น่าจะถูกรับแก้ไขโดยใครบางคนในภายหลัง เพราะแม้ว่าส่วนร้อยแก้วจะมีลักษณะใกล้เคียงกับงานแปลของพระโลกเชษฐม แต่ในส่วนของบทกลอนนั้นกลับต่างออกไป (Nattier, 2008, pp. 85-86; 88)

โดยสรุป รายชื่อคัมภีร์ทั้ง 14 ที่อาจจะเป็นผลงานของพระโลกเชษฐม นอกจากฉบับที่สูญหายไปแล้ว นักวิชาการต่างให้การยอมรับว่าคัมภีร์ที่ยังคงหลงเหลือสืบทอดมาถึงปัจจุบัน เป็นผลงานแปลของพระโลกเชษฐมจริง เพียงแต่มีรายละเอียดข้อสงสัยในแต่ละพระสูตรแตกต่างกันไป สาเหตุหลักมาจากการถูกปรับแก้โดยคนยุคหลังระหว่างการคัดลอกสืบทอดมา ดังนั้น โดยทั่วไปแล้วคัมภีร์เหล่านี้ก็สามารถยืนยันได้ว่าถูกแปลตั้งแต่ยุคของพระโลกเชษฐม ในช่วงราชวงศ์ฮั่นตะวันออกตอนปลาย

4. คุณูปการ

คุณูปการของพระโลกเชษฐม มีผลงานด้านการแปลคัมภีร์เป็นหัวใจหลัก และเป็นเหตุผลที่ทำให้พระอู๋เจียวบันทึกชีวประวัติของท่านลงในหมวด “[พระภิกษุผู้มีคุณูปการในการ] แปลพระสูตร” [譯經] ในคัมภีร์เกาเจิงจ้วน แต่ในส่วนของการรายละเอียดนั้น เนื่องจากท่านเป็นพระภิกษุรูปแรกที่แปลคัมภีร์ฝ่ายมหายานออกมาเผยแพร่จนทำให้แนวคิดสำคัญอย่าง “ปริชายาปารมิตา” ถูกถ่ายทอดออกไปเป็นวงกว้างในสังคมจีน จึงถือได้ว่างานแปลของท่านเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาในแผ่นดินจีน อีกทั้งยังมีอิทธิพลอย่างมากต่องานแปลในยุคต่อ ๆ มา โดยคุณูปการของพระโลกเชษฐมในด้านต่าง ๆ อาจสามารถสรุปได้ดังนี้

1) เผยแพร่คัมภีร์ฝ่ายมหายาน

ชื่อเสียงของพระโลกเชษฐมโดดเด่นเคียงคู่กับของพระอานชือเกา โดยในขณะที่พระอานชือเกาเผยแพร่คัมภีร์แนวปฏิบัติ พระโลกเชษฐมเลือกที่จะแปลคัมภีร์ฝ่ายมหายาน และเนื่องจากท่านเป็นพระภิกษุรูปแรก ๆ ที่แปลคัมภีร์ฝ่ายมหายาน จึงถูกมองว่าอาจเป็นพระภิกษุรูปแรกที่นำพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเข้าสู่แผ่นดินจีน

งานแปลคัมภีร์ในช่วงที่พระพุทธศาสนาเพิ่งเผยแพร่เข้ามาในจีนยุคต้นยังมีจำนวนไม่มาก ด้วยข้อจำกัดทางด้านความยากลำบากในการเดินทาง ทำให้คัมภีร์พระพุทธศาสนาที่ถูกนำเข้ามาในจีนยังมีไม่มาก อีกทั้งยังมีข้อจำกัดทางด้านภาษา ที่มีความแตกต่างค่อนข้างมากระหว่างตระกูลภาษาของเมืองต่าง ๆ บนเส้นทางสายไหม (รวมถึงภาษาอินเดีย) เมื่อเทียบกับภาษาจีน ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทั้งตระกูลภาษาต้นทางที่เป็นภาษาคัมภีร์พระพุทธศาสนา กับภาษาปลายทาง คือภาษาจีน ในช่วงยุคต้นจึงมีน้อยมาก หรือแทบไม่มีเลย ดังนั้น คัมภีร์แปลในยุค

ราชวงศ์ฮั่นตะวันออกจึงยังมีจำนวนน้อยอยู่ จากการวิเคราะห์ข้อมูลในบันทึกบัญชีรายชื่อขุนนางจิ้งจี้ หากไม่นับรวม คัมภีร์สี่สิบสองบทสูตร²⁷ พบว่าในสมัยของจักรพรรดิฮั่นหวิน (ค.ศ. 147-167) ถึงสมัยของจักรพรรดิฮั่นหลิง (ค.ศ. 168-189) มีคัมภีร์แปลจื๋นรวมได้ 53 ฉบับ 73 ผูก ในจำนวนนี้มีผลงานที่พระอานซือเกาเป็นผู้แปลจำนวน 34 ฉบับ 40 ผูก [三十四部, 凡四十卷] (T2145,55.6b4 แต่นับได้จริง 35 ฉบับ 41 ผูก) คิดเป็นร้อยละ 66 ของผลงานทั้งหมด ส่วนผลงานที่พระโลกเกษมแปลออกมามีจำนวน 13 ฉบับ 27 ผูก [十三部, 凡二十七卷] (T2145,55.6b25 แต่นับได้จริง 14 ฉบับ 27 ผูก) คิดเป็นร้อยละ 25 ซึ่งผลงานของท่านทั้ง 2 รวมกันได้ถึงประมาณร้อยละ 90 ของผลงานแปลทั้งหมดในยุคนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่พระอานซือเกาและพระโลกเกษมจะได้รับการยกย่องอย่างมากจากพระภิกษุในยุคหลัง ในฐานะที่มีความโดดเด่นในการสร้างผลงานแปลที่เป็นต้นแบบให้กับงานแปลในยุคต่อ ๆ มา

งานแปลของพระโลกเกษมเมื่อเทียบกับของพระอานซือเกา แม้ว่าถ้านับตามจำนวนพระสูตรจะมีจำนวนน้อยกว่าครั้งหนึ่ง แต่ในขณะที่งานของพระอานซือเกาโดยมากเป็นพระสูตรสั้น มีความยาวเพียง 1-2 ผูก งานแปลของพระโลกเกษมกลับมีความยาวมากกว่า โดยเฉพาะคัมภีร์อักษุสาหัสริกาปรัชญาปารมิตาสูต ที่มีควมยาวถึง 10 ผูกด้วยกัน ซึ่งเมื่อเทียบกับจำนวนผูกแล้ว มีจำนวนน้อยกว่าของพระอานซือเกาเพียงเล็กน้อย คือน้อยกว่าร้อยละ 30 เท่านั้น นอกจากนี้ แม้ว่าพระโลกเกษมจะอ้างอิงคำศัพท์จำนวนมากจากงานแปลของพระอานซือเกา (Nattier, 2008, p. 75) แต่เนื่องจากคัมภีร์ที่ท่านแปลเป็นของฝ่ายมหายาน คำศัพท์เฉพาะหลายคำจึงไม่อาจพบหาได้จากงานแปลของพระอานซือเกาที่เป็นคัมภีร์แนวปฏิบัติ พระโลกเกษมจึงต้องพยายามถ่ายทอดแนวคิดของฝ่ายมหายานออกมาเป็นภาษาจีนด้วยตัวของท่านเอง ซึ่งคำแปลศัพท์เฉพาะของฝ่ายมหายานของพระโลกเกษม ก็กลายมาเป็นต้นแบบให้กับงานแปลคัมภีร์จีนในยุคหลัง ที่เน้นการแปลคัมภีร์ของฝ่ายมหายานเป็นหลักอีกด้วย

2) เผยแพร่แนวคิดของฝ่ายมหายาน

คัมภีร์แปลของพระโลกเกษมทำหน้าที่เป็นตัวแบ่งยุคของคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เนื่องจากเป็นคัมภีร์ฝ่ายมหายานเพียงกลุ่มเดียวที่แพร่หลายในสังคมจีนช่วงยุคราชวงศ์ฮั่น จึงถือเป็นตัวแปรสำคัญต่อการศึกษาพัฒนาการของพระพุทธศาสนา และแนวคำสอนของฝ่ายมหายานในจีน ทั้งในยุคราชวงศ์ฮั่น และยุคต่อ ๆ มา

คัมภีร์ที่พระโลกเกษมเลือกแปลออกมาเป็นภาษาจีนนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของพระสูตรมหายานขนาดยาว 3 ฉบับ ได้แก่ ปรัชญาปารมิตาสูต [般若經, Prajñāpāramitā sūtra] มหารัตนกุฎาสูต [大寶積經, Mahāratnakūṭa Sūtra] และอวตังสกสูตร [華嚴經, Avatamsaka Sūtra] ที่เป็นคัมภีร์สำคัญในการเผยแพร่แนวคิดทางปรัชญาของฝ่ายมหายาน โดยรายชื่อพระสูตรในตารางที่ 2 อักษุสาหัสริกาปรัชญาปารมิตาสูต (1) เป็นส่วนของเนื้อหา อันเป็นหัวใจของคัมภีร์ปรัชญาปารมิตาสูต ส่วนปริตยุตปันนสมาธิสูตร (3) กาศยปปริวรรต (8) และอภิกษุภยตถาคตัสยวายุหสูตร (12) ทั้ง 3 คัมภีร์ ต่างเป็นส่วนประกอบพื้นฐานที่สำคัญของ มหารัตนกุฎาสูต และคัมภีร์ไต้วาซุต (11) ก็ยังเป็นส่วนนำหลักของคัมภีร์อวตังสกสูตร อีกด้วย นอกจากนี้ สุรัจกสมาธิสูตร (2) ที่สูญหายไปแล้ว เมื่อรวมเข้ากับ

²⁷ “คัมภีร์สี่สิบสองบทสูตร” [四十二章經] ตามบันทึกในคัมภีร์เกาเจิงจ้วน ถือเป็นคัมภีร์พระพุทธศาสนาแปลจื๋นฉบับแรก แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านหลักฐาน นักวิชาการหลายท่านยังตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเรื่องช่วงเวลา และผู้แปลคัมภีร์ฉบับนี้อยู่ ดังนั้น จึงยังไม่สามารถระบุแน่ชัดถึงเวลาที่คัมภีร์ฉบับนี้ถูกแปลออกมาได้ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากบทความของ วิไลพร สุจริตธรรมกุล และประภากร พนัสติษฐ์ (2565, น. 114-131)

ทรมกัณนรราชปริพจน์สูตร (4) อชาตศัตรูเกกาทถยวินทนาสูตร (7) เหวินชือลี้เวินชือช่าสูตร (9) และโลกานุวรรตนาสูตร (14) ก็กลายเป็นกลุ่มคัมภีร์หลักที่เผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับ **พระมัญชุศรีโพธิสัตว์** [文殊師利菩薩, Mañjuśrī-bodhisattva] (หรือ “เหวินชือลี้ชือช่า”) พระโพธิสัตว์องค์สำคัญองค์หนึ่งของฝ่ายมหายาน (Xiao, 2007, p. 23)

ด้วยเหตุที่คัมภีร์แปลของพระโลกเกษม มีส่วนประกอบสำคัญของแนวคิดหลักของฝ่ายมหายานดังกล่าว ในช่วงระหว่างปลายศตวรรษที่ 3 จนถึงต้นศตวรรษที่ 4 ที่แนวคิด “ปรัชญาปารมิตา” และ “หลักศูนยตา” ถูกเผยแพร่และมีอิทธิพลสูงสุด จนกระทั่งสามารถแทรกซึมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของความคิด และแนวทางการใช้ชีวิตของชนชั้นสูงในสังคมจีนได้ คัมภีร์เหล่านี้จึงได้รับความสนใจ และถูกนำมาแปลซ้ำอีกหลายต่อหลายครั้งในช่วงเวลานั้น (Zürcher, 1959, p. 35)

3) เป็นต้นแบบให้กับพระนักแปลรุ่นหลัง

ความเห็นเกี่ยวกับงานแปลที่ดีและมีคุณค่า มีความแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัยตั้งแต่ครั้งโบราณ ในช่วงยุคแรกของการแปล เนื่องจากคุณสมบัติด้านภาษาของผู้แปลมีอยู่จำกัด การศึกษาภาษาที่สอง คือภาษาจีน ที่มีความแตกต่างกับตระกูลภาษาดั้งเดิมของพระภิกษุชาวต่างชาติค่อนข้างมาก ทำให้ได้โดยยากและขาดเครื่องมือช่วย อีกทั้งแนวคิดของจวงจื่อ [莊子] เกี่ยวกับภาษาและการอธิบายที่ให้ความสำคัญกับความหมายมากกว่าสำนวนภาษา [得意忘言] ยังมีอิทธิพลในสังคมจีน ทำให้การแปลในยุคนี้ให้ความสำคัญกับการแปลตรงตัว [直譯] ที่สามารถรักษาแก่นแท้ของคัมภีร์ดั้งเดิมไว้ได้ มากกว่าที่จะสนใจตกแต่งภาษาให้สละสลวย (Fan, 2013, pp. 22-27) เป็นสาเหตุที่พระเต๋ออัน ชื่นชมผลงานของพระโลกเกษมว่า “สามารถแสดงเนื้อหาดั้งเดิมได้อย่างละเอียด โดยมีได้แต่งภาษาเพิ่มเติม[ให้มีความสละสลวย]” (T2145,55.95c28-29)

ในยุคต่อมาที่เริ่มมีคัมภีร์แปลออกมามากขึ้น ผู้ศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาต้องประสบกับปัญหาที่ไม่สามารถทำความเข้าใจความหมายของคัมภีร์แปลรุ่นก่อนได้ เนื่องจากเป็นการแปลคำต่อคำแบบรักษาไวยากรณ์ดั้งเดิมไว้ อีกทั้งยังใช้การแปลโดยเสียงเป็นจำนวนมาก ทำให้อ่านเข้าใจได้ยาก อุบาสกจื่อเชียน [支謙] นักแปลคนสำคัญในยุคสามก๊ก [三國] (ค.ศ. 220-280) เห็นว่างานแปลที่ดีจะต้องสามารถสื่อสารแก่นแท้ของคัมภีร์ และยังต้องใช้ภาษาที่งดงามให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจความสำคัญ และยอมรับเนื้อหาเหล่านั้นได้โดยง่าย จึงเกิดผลงานแปลใหม่ของคัมภีร์อักษุสาหะสรีกาปรัชญาปารมิตาสูตร สำนวนแปลของจื่อเชียน ใช้ชื่อว่า ต้าหมิงตู่สูตร [大明度經] มีสำนวนแปลที่งดงาม ราบรื่น ง่ายต่อการอ่านทำความเข้าใจ (Zhang, 2007, p. 111) อย่างไรก็ตาม งานแปลของจื่อเชียนไม่ใช้การแปลจากภาษาต้นฉบับ แต่นำอักษุสาหะสรีกาปรัชญาปารมิตาสูตร หรือเต๋าสังปั๋วเหอสูตร [道行般若經] สำนวนแปลของพระโลกเกษมมาปรับปรุงใหม่ นอกจากนี้ คัมภีร์เดียวกัน สำนวนแปลของพระถ่านหมวี่ [曇摩埤] และพระจู่ฝัวเนี่ยน [竺佛念] ใช้ชื่อว่า หมวี่เหอปั๋วเหอเชาสูตร [摩訶般若鈔經] (ค.ศ. 382) ก็ใช้เต๋าสังปั๋วเหอสูตรของพระโลกเกษม มาเทียบกับต้นฉบับภาษาเดิม แล้วทำการปรับแก้คำศัพท์และสำนวนในส่วนที่อ่านยาก หรือใช้ภาษาที่เก่าเกินไป ให้ทันสมัยขึ้น (Karashima, 2010, p. 226) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คัมภีร์ที่พระโลกเกษมเลือกมาแปลนั้น มีความสำคัญต่อการเผยแพร่แนวคิดปรัชญาปารมิตาของฝ่ายมหายานมาก แม้ว่าสำนวนแปลของท่านจะอ่านเข้าใจได้ยาก ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ทำให้เครื่องมือช่วยแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาในยุคของท่านมีจำกัด แต่ก็ยังถือเป็นผลงาน

แปลชั้นสำคัญ ที่เป็นทั้งต้นแบบและเครื่องมือให้กับสำนวนแปลฉบับต่าง ๆ ของคัมภีร์เดียวกันในยุคหลัง เป็นผลให้เกิดพัฒนาการงานแปลของคัมภีร์ฝ่ายมหายาน จนกลายเป็นแนวคิดกระแสหลักของพระพุทธศาสนาในประเทศจีนในเวลาต่อมา

สรุปและอภิปรายผล

จากจุดเริ่มต้นของชีวประวัติพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเซิงจ้วน เมื่อใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ รวมทั้งงานวิจัยของนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ศึกษาลงลึกถึงข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ทำให้มองเห็นภาพรวมเกี่ยวกับชีวประวัติของท่านได้ชัดเจนขึ้น ทั้งด้านของชื่อในภาษาเดิม พื้นเพ และช่วงยุคสมัยที่ท่านเดินทางมาเผยแผ่และทำงานแปลในเมืองจีน ยิ่งไปกว่านั้น ข้อมูลเกี่ยวกับผลงานการแปลของท่านก็มีความสำคัญอย่างมาก ทั้ง ๆ ที่พระโลกเกษมเป็นพระนักแปลที่มีความสำคัญเคียงคู่กับพระอ้นชื่อเกา แต่กลับมีผลงานแปลที่สามารถยืนยันได้แน่ชัดในยุคของพระเจ้าอานเปียง 3 ฉบับเท่านั้น ซ้ำร้าย 1 ใน 3 ฉบับนั้น ยังสูญหายไปตั้งแต่ยุคของพระเจ้าโยวออีกด้วย รายชื่อคัมภีร์ที่ได้เพิ่มเติมจากคัมภีร์ซูซานจั้งจีทำให้เห็นว่า แท้จริงแล้วงานแปลของพระโลกเกษมอาจมีมากถึง 14 คัมภีร์ (หรือมากกว่านั้นแต่สูญหายไปแล้ว) การวิเคราะห์ด้วยหลักฐานบันทึกต่าง ๆ และจากรูปแบบงานแปลของนักวิชาการหลายท่าน ทำให้สามารถยืนยันได้ว่า นอกจากคัมภีร์ที่สูญหายไปแล้ว รายชื่อคัมภีร์ที่ระบุไว้ในคัมภีร์ซูซานจั้งจีน่าจะเป็นผลงานของพระโลกเกษมจริงทั้งหมด แต่เนื่องจากผ่านการคัดลอกสืบต่อมาเป็นเวลายาวนานนับพันปี ทำให้เนื้อหาบางส่วนถูกปรับแก้ และเปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะงานของพระโลกเกษม

ข้อสรุปเกี่ยวกับผลงานแปลของพระโลกเกษม ส่งผลให้คุณภาพการของท่านปรากฏเด่นชัด ทั้งในด้านการบุกเบิกเผยแพร่วรรคคัมภีร์และแนวคิดฝ่ายมหายาน ในช่วงเวลาที่ท่านทำงานแปลเป็นไปได้โดยยากลำบาก จำนวนของงานแปล เมื่อนับตามจำนวนผู้ก็มีมากถึงเกือบร้อยละ 40 เทียบกับผลงานแปลทั้งหมดในยุคราชวงศ์ฮั่นตะวันออก นอกจากนี้ งานของท่านยังถือเป็นต้นแบบ และเป็นเครื่องมือให้เกิดการพัฒนาการแปลคัมภีร์ฝ่ายมหายานในยุคต่อ ๆ มา เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการวางรากฐานพระพุทธศาสนาให้กับแผ่นดินจีนได้อย่างมั่นคง

ข้อเสนอแนะ

1. งานวิจัยชิ้นนี้ได้ผลการวิจัยและข้อสรุปจากเอกสารคัมภีร์ และงานวิจัยของนักวิชาการเท่าที่มีปรากฏในปัจจุบัน หากมีการค้นพบเอกสารหรือหลักฐานอื่นใดที่มีน้ำหนักมากกว่า อาจทำให้ข้อสรุปเกี่ยวกับจำนวนและลักษณะของผลงานแปลของพระโลกเกษมมีการเปลี่ยนแปลง

2. งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นเพียงการศึกษาวิเคราะห์ชีวประวัติของพระโลกเกษมเท่านั้น แต่ในส่วนของประวัติพระและอุปาสกนักแปลเสริม ไม่ได้ทำการวิเคราะห์ลงในรายละเอียด อย่างไรก็ตาม ชีวประวัติเหล่านี้มีความสำคัญไม่แพ้ของพระโลกเกษม ดังนั้น หากมีโอกาสในการศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติม ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในยุคแรกของจีนมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

1. ได้บทถอดความชีวประวัติพระโลกเกษมในคัมภีร์เกาเซิงจ้วน จากภาษาจีนโบราณเป็นภาษาไทย ที่ยังไม่เคยถูกแปลและเผยแพร่เป็นภาษาไทยมาก่อน
2. ได้องค์ความรู้ด้านการศึกษาและวิเคราะห์ผลงานแปลคัมภีร์จีนโบราณ จากการวิเคราะห์ลักษณะและรูปแบบของภาษาที่ใช้แปล รวมไปถึงการศึกษาจากหลักฐานแวดล้อมภายนอกที่เป็นคัมภีร์จีนโบราณต่าง ๆ เช่น กลุ่มบันทึกบัญชีรายชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎกจีน (Scriptural Catalogues) หรือ กลุ่มคัมภีร์ชีวประวัติพระภิกษุ (Hagiography) เป็นต้น
3. ได้ความรู้เกี่ยวกับคุณูปการของพระโลกเกษม พระนักแปลคนสำคัญในยุคราชวงศ์ฮั่นตะวันออก ที่เป็นผู้ริเริ่มการแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ซึ่งองค์ความรู้นี้มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ที่มีผลต่อพัฒนาการด้านการแปลคัมภีร์มหายานในจีนในยุคต่อ ๆ มาเป็นอย่างมาก

เอกสารอ้างอิง

- เมธี พิทักษ์ธีระธรรม, ปิยาภรณ์ ว่องวรารากร และพรพิมล ศรีหมอก. (2563). ชีวประวัติพระคังเซิงฮุยในคัมภีร์เกาเซิงจ้วนแปล (1): การอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุของพระคังเซิงฮุย ในรัชสมัยพระเจ้าซุนกวน ยุคสามก๊ก. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 27(2), 104-138.
- เมธี พิทักษ์ธีระธรรม, ปิยาภรณ์ ว่องวรารากร และพรพิมล ศรีหมอก. (2565). ชีวประวัติพระคังเซิงฮุยในคัมภีร์เกาเซิงจ้วนแปล (2): ตอนผลกระทบของพระเจ้าซุนโฮที่ลบหลู่พระพุทธรูป. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 29(1), 31-66.
- วิไลพร สุจริตรธรรมกุล และประภากร พนัสดิษฐ์. (2565). การศึกษาวิเคราะห์ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับคัมภีร์สี่สิบสองบทสูตร. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์* 17(2), 114-131.
- อุษา โลหะจรรยา. (2551). *พระถังซัมจั๋ง ชีวิตจริงไม่อิงนิยาย*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- Bagchi, P.C. (1927). *Le canon bouddhique en Chine: Les traducteurs et les traductions*. Paris: Geuthner.
- Bunyū, N. [南条文雄]. (1883). *A catalogue of the Chinese translation of the Buddhist Tripitaka, the sacred canon of the Buddhists in China and Japan*. Oxford: Clarendon Press.
- Cao, T. [曹婷]. (2016). *The Monographic Study of Vocabulary and Grammar of Lokaksema's Translation of the Aṣṭasāhasrikā Prajñāpāramitāsūtra* [支婁迦讖譯《道行般若經》詞彙語法專題研究] (Unpublished doctoral dissertation). Zhejiang University.

- Chen, M. [陳明]. (2003). A Preliminary Study on the Sanskrit-Chinese Texts of the “Ajātaśatrukaukṛtya vinodana sūtra” [梵漢本《阿闍世王經》初探]. *Journal of Xinjiang Normal University (Social Science)*, 24(2), 68-73.
- Dean, R. (2022). *The Stone Tower: Ptolemy, the Silk Road, and a 2000-Year-Old Riddle*. Delhi: Penguin Viking.
- Fan, J.J. [范晶晶]. (2013). *A Study on Chinese Tripitaka Translation Studios in China: from 179 to 1082* [中國古代佛經漢譯譯場研究——從公元 179 至 1082 年] (Unpublished doctoral dissertation). Peking University.
- Grousset, R. (1970). *The Empire of the Steppes: A History of Central Asia* (N. Walford, Trans.). New Brunswick: Rutgers University Press.
- Guo, P. [郭鵬]. (1986). *Buddhism in the Han, Wei, Jin, Northern and Southern Dynasties* [漢魏兩晉南北朝佛教]. Shandong: Qilu Shushe Chubanshe.
- Harrison, P. (1990). *The Samādhi of Direct Encounter with the Buddhas of the Present*. Tokyo: The International Institute for Buddhist Studies.
- Harrison, P. (1993). The Earliest Chinese Translations of Mahāyāna Buddhist Sūtras: Some Notes on the Works of Lokakṣema. *Buddhist Studies Review*, 10(2), 135-177.
- Hayashiya, T. [林屋友次郎]. (1941). *A Study on Buddhist Scriptural Catalogues, Vol.1* [經錄研究前篇]. Tokyo: Jimbocho Book Center.
- Karashima, S. [辛嶋靜志]. (2010). A Study of the Language of the Early Chinese Buddhist Translations: Comparison between the translations by Lokakṣema and those by Zhi Qian [早期漢譯佛典的語言研究：以支婁迦讖及支謙的譯經對比為中心]. *Journal of Chinese Language History*. 225-237.
- Lancaster, L.R. (1968). *An Analysis of the Aṣṭasāhasrikāprajñāpāramitāsūtra from the Chinese Translations*. University of Wisconsin.
- Lu, C. [呂澂]. (1979). *A Brief Introduction to the Origin and Development of Chinese Buddhism* [中國佛學源流略講]. Beijing: Zhonghua Shuju.
- Nattier, J. (2008). *A Guide to the Earliest Chinese Buddhist Translations Texts from the Eastern Han and Three Kingdoms Periods*. The International Research Institute for Advanced Buddhology Soka University.
- Ren, J.Y. [任繼愈]. (1985). *History of Chinese Buddhism* [中國佛教史]. Beijing: China Academy of Social Scienc Press.

- Shizutani, M. [靜谷正雄]. (1974). *The Process of Establishing Early Mahāyāna Buddhism* [初期大乘佛教の成立過程]. Kyoto: Bokumikanabutsuchō.
- Taishō Tripitaka Publication Association [Taishō Issaikyō Kankōkai 大正一切經刊行會]. (1962). *Taishō Revised Tripiṭaka* (Taishō Shinshū Daizōkyō 大正新脩大藏經) Vol. 8, 15, 50, 52, 53, 54, 55. Tokyo: Taishō Issaikyō Kankōkai.
- Taishō Tripitaka Publication Association [Taishō Issaikyō Kankōkai 大正一切經刊行會]. (1980). *Manji Continued Tripiṭaka* [Manji Zokuzōkyō 卅續藏經] 77, 42. Tokyo: Taishō Issaikyō Kankōkai.
- Wilkinson, E.P. (2000). *Chinese History: A Manual*. Harvard University Asia Center.
- Xiao, Y. [肖雨]. (2007). Lokakṣema was the First Famous Translator of the Mahāyāna Sūtras in China [支婁迦識是漢地最初傳譯大乘經典的著名譯師]. *Wutai Shan Yanjiu*, 1, 21-29.
- Zhang, W.H. [張偉華]. (2007). A Brief Comment on the “Three Translators from Yuezhi” in the Buddhist Scriptures Translation [簡評佛經文學翻譯之“三支”]. *Journal of Wuxi Institute of Commerce*, 7(1), 110-112.
- Zhang, Y.J. [張與竟] & Zhang, Y.J. [張幼軍]. (2018). A Study on the Special attributives in the Chinese translation of the Aṣṭasāhasrikāprajñāpāramitāsūtra [漢譯《道行般若經》中的特殊定語]. *Research in Ancient Chinese Language*, 119(2), 63-68.
- Zürcher, E. (1991). A New Look at the Earliest Chinese Buddhist Texts. In Shinohara, K. & Schopen, G. (Ed.), *From Benares to Beijing: Essays on Buddhism and Chinese Religion* (pp. 277-304). Oakville: Mosaic Press.
- Zürcher, E. (1959). *The Buddhist Conquest of China* (3rd ed. 2007). Leiden: E.J. Brill.

ความสัมพันธ์ระหว่างผังสถาปัตยกรรมวัดราชโอรสารามกับวรรณกรรมพุทธมหายานไซอิ๋ว

The relationship between the Architectural Plans of Wat Ratcha-Orasaram

and Mahayana Buddhist literature-XIYOUJI

วชิรวิทย์ ตั้งธนานุวัฒน์ (Pol.Col. Wachirawit Tungtananuwat, Ph.D.)

พลตำรวจเอก ดร. ประจำสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

(Institute of Forensic Medicine, Royal Thai Police)

E-mail: Paper_wachirawit@yahoo.com

Received: March 15, 2023 Revised: August 29, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผังสถาปัตยกรรมในวัดราชโอรสารามกับวรรณกรรมพุทธมหายานไซอิ๋ว โดยใช้เทคนิคสืบสวนทางสถาปัตยกรรมและประติมานวิทยา พบว่าทั้งส่วนพระอุโบสถ ประติมากรรมศิลาทั้งสาม เจดีย์ราย วิหารพระพุทธรูปไสยาสน์ วิหารพระยืนและศาลาการเปรียญล้วนมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไซอิ๋ว เมื่อวิเคราะห์พระปฎิมาประธานทั้งสี่ตามหลักไตรกายและประติมานวิทยาพบว่า พระปฎิมาคู่ด้านในแนวกำแพงแก้ว; พระพุทธรูปไสยาสน์องค์ใหญ่ในวิหารทิศตะวันตกเป็นสัญลักษณ์ของพระอมิตาภพุทธเจ้าในสภาวะสัมโมคคกายคู่กับพระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่ในพระอุโบสถสัญลักษณ์ของพระศากยมุนีพุทธเจ้าในสภาวะนิรมานกาย พระปฎิมาคู่ด้านนอกแนวกำแพงแก้ว; พระยืนองค์ใหญ่ปางอภัยมุทราในวิหารทิศเหนือเป็นสัญลักษณ์ของพระอมิตะพุทธเจ้าในสภาวะสัมโมคคกาย คู่กับพระพุทธรูปยืนปางธรรมนาถในศาลาการเปรียญเป็นสัญลักษณ์ของพระศรีอาริยมตไตรยพุทธเจ้าในสภาวะนิรมานกาย จากการวิจัยสรุปได้ว่า ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ตั้งพระราชหฤทัยนำพระปฎิมาประธานตามลัทธิพุทธฝ่ายเถรวาทที่รังสรรค์ด้วยศิลปะแบบไทยประเพณีทั้ง 4 องค์ แต่แฝงความหมายสื่อถึงพระธยานิพุทธและพระมานุชิพุทธตามหลักความเชื่อพุทธฝ่ายมหายาน รวมถึงนำเรื่องราวในวรรณคดีพุทธมหายานไซอิ๋วมาใช้ในการออกแบบตกแต่งวัดราชโอรสารามด้วย

คำสำคัญ: ราชโอรสาราม ไซอิ๋ว มหายาน การสืบสวนทางสถาปัตยกรรม ประติมานวิทยา

Abstract

This study investigates the intricate relationship between the architectural plans of Wat Ratcha-Orasaram and the Mahayana Buddhist literature, XIYOUJI. Using methods of architectural investigation and iconographic interpretation, the study reveals significant correlations between key temple elements such as Phra Ubosot, the trio of stone sculptures, Chedi Rai, the Vihara housing the reclining Buddha, the standing Buddha Vihara, and the sermon pavilion, which are accompanied by narratives from

XIYOUJI. Through a detailed examination of the four principal Buddha images in accordance with the Trikaya principles and iconographic criteria, this study reveals nuanced symbolism. In the Temple's inner precinct, Kamphaeng Kaew, the reclining Buddha represents Amitabha Buddha (Sambhogakaya), while the Anantakun Buddha image in the Phra Ubosot symbolizes Sakyamuni Buddha (Nirmanakaya). While, on the Temple's outer precinct, the standing Buddha in Abhaya Mudra posture in the northern Vihara represents Amoghasiddhi Buddha (Sambhogakaya), and the Phutthachai Sitthithammanat Buddha image in the sermon pavilion is identified with Metteyya Buddha (Nirmanakaya). According to the findings, The King Rama III intended to bring all four Traditional Thai art of the principal Buddha images in accordance with Theravada Buddhism, but with hidden meanings for the Dhyani Buddha and Manusi Buddha in accordance with Mahayana Buddhism. In addition, XIYOUJI 's story was incorporated into Wat Ratcha-Orasaram 's design and decoration.

Keywords: Wat Ratcha-Orasaram, XIYOUJI, Mahayana Buddhism, Architectural Analysis, Iconography

บทนำ

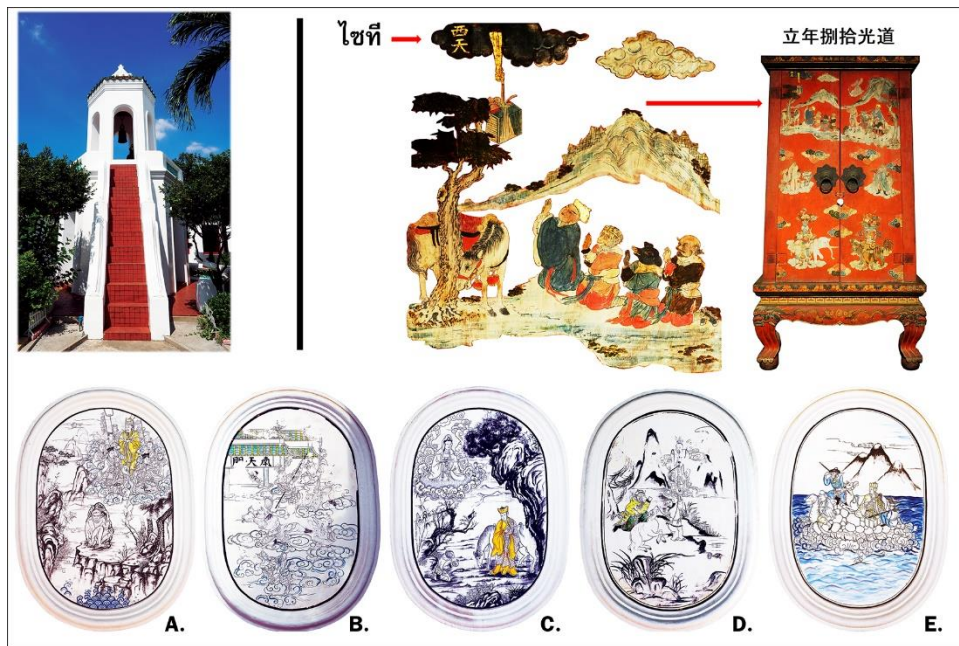
วัดราชโอรสารามเดิมนั้นชื่อวัดจอมทอง กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (ต่อมาเสวยราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า, รัชกาลที่ 3) ทรงปฏิสังขรณ์เหมือนสร้างขึ้นใหม่ทั้งวัดเมื่อปี พ.ศ. 2364 (ธนิต อยู่โพธิ์, 2504, น. 7-10) ด้วยประสบการณ์จากพระราชกิจที่ว่าการกรมท่า-ควบคุมกิจการค้าฝิ่นเงินและทรงแต่งสำเภาค้าสวนพระองค์ด้วย ประกอบกับช่วงเวลานั้นพระมหากษัตริย์รวมถึงชนชั้นนำมีความนิยมในศิลปะจีน (อิริรัชญ์ ไชยพจน์พานิช, 2547, น. 76-80) จึงทำให้พระองค์ทรงซึมซับ-รับรู้และเข้าพระราชหฤทัยในศิลปะวัฒนธรรมจีนได้เป็นอย่างดี ทรงพระราชดำริออกแบบวัดราชโอรสารามให้งามพิเศษแปลกตากว่าพระอารามหลวงแบบเดิมที่ล้วนออกแบบสร้างอย่างศิลปะไทยประเพณี โดยทรงนำส่วนดีของศิลปกรรมแบบจีนที่มีความคงทนมาประยุกต์ผสมผสานกับศิลปะไทยที่มีความงดงามอ่อนช้อยเกิดเป็นศิลปะที่ภายหลังบัญญัติศัพท์เฉพาะว่า “ศิลปะพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3” และเรียกพระอารามที่สร้างในลักษณะนี้ว่า “วัดนอกอย่าง” สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงตั้งข้อสังเกตว่า การสร้างวัดในอย่างหรือวัดศิลปะไทยประเพณีนั้นง่ายเพราะมีตัวอย่างให้ดูหรือลอกอยู่ดาษดื่น แต่การสร้างวัดนอกอย่างนั้น ไม่มีตัวอย่างให้ลอก จำเป็นต้องคิดใหม่ทั้งหมด ดังนั้นจึงเกิดคำถามว่า พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ทรงใช้แนวคิดใหม่ใดในการออกแบบวัดนอกอย่าง “ราชโอรสาราม” แห่งนี้

ทราวิส ซี แมคโดนัล (Travis, 1995, p.1) นำเสนอเทคนิคการสืบสวนทางสถาปัตยกรรม (architectural investigation) ว่าสามารถทำให้เข้าใจประวัติศาสตร์ของสถาปัตยกรรมนั้นๆ และทำให้ทราบแนวคิดที่ผู้สร้างสถาปัตยกรรมใช้แนวคิดใดเป็นแนวคิดหลักในการสร้าง ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้บูรณะทำการอนุรักษ์บำรุงรักษาได้อย่างไม่ผิดแนวคิดเดิมของผู้สร้างไป โดยขั้นตอนการสืบสวนทางสถาปัตยกรรม เริ่มจากการสืบสวนประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมทั้งภาคสนามและเอกสาร แสวงหาเบาะแส (clue) ของแนวคิด ทั้งนี้ผู้สืบสวนต้องใช้ทักษะนักสืบ

(investigation skills) คือความช่างสังเกต หาจุดเด่น จุดผิดปกติ หรือจุดแปลกปลอม ผิดที่ผิดทางในสถาปัตยกรรมนั้น ซึ่งมักจะเป็นร่องรอยเบาแสที่สามารถนำไปสู่เป้าหมายการศึกษาได้ มีการชั่งน้ำหนักเบาแสหรือหลักฐานที่สืบสวนได้ สรุปเรียงลำดับและคัดกรองประเด็นที่น่าสนใจที่สุดโดยอิงตามน้ำหนักหลักฐาน ไม่อิงตามความเชื่อเดิม ขั้นตอนที่กล่าวมานี้กระทำเหมือนนักสืบดำเนินการสืบสวนคดี จากนั้นนำประเด็นที่มีน้ำหนักที่สุดมาตั้งสมมติฐาน และดำเนินการสอบทวนพยานหลักฐานกับผลสำรวจภาคสนามอีกครั้งเพื่อทดสอบสมมติฐานเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง (fact) และข้ออนุมาน (inference) จนนำไปสู่การสรุปตีความว่าสถาปัตยกรรมนั้นสร้างโดยใช้แนวคิดใด

วชิรวิทย์ ตั้งณานุวัฒน์ (2564) ทำการวิจัยนำร่อง (pilot study) โดยใช้เทคนิคการสืบสวนทางสถาปัตยกรรมของทราวิส ตีความแนวคิดการสร้างประติมากรรมสัตว์ทั้งสี่ (ม้า สิงโต ช้างและนกอินทรี) บนซุ้มประตูทั้งสี่ของพระเจดีย์วัดบวรนิเวศวิหาร และภาพจำหลักสัตว์ทั้งสี่บนบานประตูซุ้ม ที่ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 4 โปรดฯ ให้สร้างขึ้น โดยผู้วิจัยเริ่มศึกษาจากเบาแส “ประติมากรรมปูนปั้นเล่าเรื่องไขว้บนเก๋งจีน 8 ชั้น รอบพระเจดีย์” จนได้ข้อค้นพบว่าประติมากรรมไขว้บนเก๋งจีนนั้นเกี่ยวข้องกับลายประดับหน้าบันเก๋งจีน พระปฐมไพรีพินาศ ตึกศาลาจีนที่ประดับโดยรอบพระเจดีย์ และประติมากรรมสัตว์ทั้งสี่ทั้งบนซุ้มและบนบานประตู ล้วนสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องและตัวละครในวรรณกรรมไขว้ทั้งสิ้น แสดงให้เห็นว่า 1) ไขว้ เป็นวรรณกรรมพุทธมหายานที่แตกต่างนิกายกับพุทธในสยาม แต่ก็เป็นที่สนใจของราชสำนักในช่วงเวลานั้น 2) เทคนิคการสืบสวนทางสถาปัตยกรรมเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการศึกษาโดยให้ผลการศึกษาที่เป็นวิทยาศาสตร์หรือเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น เช่นกรณีนี้ทำให้ได้องค์ความรู้ที่มาของประติมากรรมสัตว์ทั้งสี่ใหม่ แตกต่างไปจากแนวคิดความเชื่อเดิม

สำหรับวัดราชโอรสารามนั้นก็มีภาพไขว้เช่นกัน โดยเขียนเป็นจิตรกรรมอยู่รอบนอกหอรพะซึ่งรวม 5 ภาพ 5 ตอน คือ ภาพ 1-A ตอนเง็กเชียงฮ่องเตวีจาร์ณกำเนิดซึ่งหงคอง ภาพ 1-B ตอนซึ่งหงคองอาละวาดแดนสวรรค์ ภาพ 1-C ตอนซึ่งหงคองฝากตัวเป็นศิษย์พระถังซัมจั๋ง (ได้ธรรมฉายาว่าซึ่งแห่งเจีย, 孫行者) ภาพ 1-D ตอนปราบปีศาจโคเขาเดียวตอกกัก (獨角兕大王) และภาพ 1-E ตอนขี่เต่าข้ามลำน้ำทางที่ฮ้อ (通天河) ซึ่งภาพไขว้ทั้ง 5 นี้วาดเมื่อปี 2551 โดยอาศัยต้นเค้าภาพเก่าจากหนังสือวัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร (พระมหาโกเมศ เขมธโม, 2525, น. 82) ซึ่งภาพถ่ายเลื่อนรางเก่าคร่ำเนื่องจากเป็นจิตรกรรมภายนอกอาคารถูกทำลายด้วยแสง อุณหภูมิและความชื้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อสืบค้นข้อมูลภาพจิตรกรรมย้อนหลังที่มีอายุเก่ากว่านี้พบหลักฐานบันทึกว่า ปี พ.ศ. 2454 มีการบูรณะหอรพะซึ่ง แต่ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องจิตรกรรมรอบหอรพะ และในปี พ.ศ. 2519-2521 สมัยพระราชโมลีเป็นเจ้าอาวาส มีการบูรณะและเขียนจิตรกรรมไขว้ แต่มีการแทรกเรื่องอื่นด้วย เช่น ภาพเดียวเหลือจากวรรณกรรมไขว้ (อภิเชก เทพคุณ, 2535, น. 283) อย่างไรก็ตามการบูรณะวัดอุสสถานในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ผู้บูรณะให้ความสำคัญกับการรักษารูปแบบเดิมให้มากที่สุด เว้นเสียแต่กรณีรื้อสร้างใหม่ที่อาจจะทิ้งรูปแบบเดิม ดังนั้นในการศึกษานี้ ผู้วิจัยเชื่อว่าภาพไขว้ในวัดราชโอรสารามน่าจะเป็นเค้าเบาแสหนึ่ง ที่สามารถนำไปตั้งสมมติฐานเพื่อเริ่มต้นศึกษาวิจัยได้ โดยตั้งสมมติฐานว่า ผังสถาปัตยกรรมในวัดราชโอรสารามมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมมหายานไขว้ และออกแบบ-ดำเนินการวิจัยขึ้น

ภาพที่ 1: บนซ้าย: หอระฆัง, บนขวา: ตูไซอิ๋ว กท.292, ล่าง: จิตรกรรมไซอิ๋ว 5 ภาพรอบหอระฆัง

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่ง ที่มีอายุร่วมสมัยกับวัดราชโอรสารามคือ ตูไซอิ๋ว กท.292 ลักษณะเป็นตู้พระธรรมฝีมือช่างจีน บานตู้ทั้งสองเขียนภาพไซอิ๋วเต็มพื้นที่ ขอบบนจารึกอักษรจีน 6 ตัว 立年捌拾光道 ระบุว่าผลิตขึ้นใน “ปีที่ 18 รัชสมัยของพระเจ้าเซียนจง” ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2381-2382 แผ่นดินรัชกาลที่ 3 ภาพวาดตอนบนของตู้ (ภาพที่ 1 บนขวา) สื่อว่าคณะพระถังซัมจั๋งเดินทางไปยังภูเขามะนิพเพียรเพื่อขอพระไตรปิฎก ณ แดน “ไซตี” สวรรค์ทิศตะวันตก ในภาพจึงวาดห่อพระคัมภีร์ห้อยห้อยลงมาจากก้อนเมฆบนสวรรค์ที่มีอักษรจีนสีทองคำว่า “ไซตี” กำกับไว้ เมื่อเทียบอายุตู้พบว่าห่างจากช่วงเวลาบูรณะวัดจนแล้วเสร็จ (พ.ศ. 2364 – 2378) เพียง 3-4 ปีเท่านั้น แสดงว่าไซอิ๋วเป็นวรรณกรรมจีนที่น่าจะเป็นที่รู้จักกันแล้วในสมัยนั้น จรัสศรี จิราภส (2564) ยกย่องไซอิ๋วว่าเป็นวรรณคดีชิ้นเอกของจีนที่ทรงคุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ จินตนาการ วรรณศิลป์รวมถึงปรัชญาที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณคดี ส่งผลให้อิทธิพลของวรรณคดีไซอิ๋วได้รับความนิยม และได้รับการถ่ายทอดออกเป็นภาษาต่าง ๆ ทั่วโลก งานแปลไซอิ๋วที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดในไทยมี 2 ส่วนคือ ส่วนนวนายต้น รวมเล่มโดยสำนักพิมพ์ศรีปัญญา เป็นการแปลแบบ “แปลเอาความ” คือ เน้นเอาความหมายของตัวบททำให้ผู้อ่านสนุกและเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย จึงมีการละ-ตัด ข้อความบางส่วนทิ้งไป และส่วนของวิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์ เป็นฉบับ “แปลคำต่อคำ” ตามสำนวนจีน มีข้อดีคือสงวนคำสำคัญได้ทั้งหมดแต่เข้าใจได้ยาก

ไซอิ๋ว 《西游记》 แปลว่าการเดินทางสู่ตะวันตก เป็นวรรณกรรมทางศาสนาพุทธมหายาน เรื่องย่อว่า ณ อาณาจักรใต้ถัง มีฮ่องเต้พระองค์หนึ่งนามว่าพระเจ้าถังไท่จงปกครองบ้านเมืองเป็นปกติสุข วันหนึ่งพญามังกรแห่งลำน้ำเกียฮ้อ (泾河) ที่อยู่นอกกำแพงเมืองหลวง ชัดโองการเจ้กษัตริย์ฮ่องเต้ (玉皇大帝) จึงถูกสั่งตัดหัว แต่พญามังกรนั้นกลับเป็นมนุษย์ชื่อว่ายูย้งเต้ง (魏征) อำมาตย์ของพระเจ้าถังไท่จง (唐太宗) พญามังกรจึงมาเข้าฝันพระเจ้าถังไท่จงขอให้ประวิงเวลายูย้งเต้งไว้ให้เลยทุกข์ประหาร พระองค์ก็รับปากว่าจะช่วย วันรุ่งขึ้นจึงสั่งชวนยูย้งเต้งให้เล่นหมากรุกจะได้ไม่มีเวลาไป

ประหารพญามังกร เมื่อถึงฤกษ์ประหารจึ่งแต่งสัปหงกไปวูปหนึ่ง ดวงจิตออกจากกายไปตัดศีรษะมังกรสำเร็จ แล้วดวงจิตก็วูบกลับคืนร่างดังเดิม ศีรษะมังกรที่ขาดนั้นร่วงตกลงกลางเมือง พระเจ้าถังไท่จงจึงทราบว่ายพญามังกรไม่สำเร็จ แต่วิญญานพญามังกรนั้นสำคัญผิดว่าพระเจ้าถังไท่จงไม่ช่วยเหลือจึงมาหลอกหลอนทุกคืนจนประหลาด ต้องรับสั่งให้สองทหารเอกมายืนเฝ้าเป็นทวารบาล แต่นั้นมาวิญญานมังกรร้ายก็มาหลอกหลอนอีก แต่วิญญานมังกรลงไปยังมโหรีร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพญามัจจุราช พระเจ้าถังไท่ไท่ที่ประชวรกระเสาะกระแสะอยู่ก็ถึงแก่สิ้นพระชนม์ พระวิญญานล่องลอยไปสู่ยมโลกเพื่อรับคำพิพากษาจากพญามัจจุราช แต่ด้วยเส้นสายของอำมาตย์จึ่งแต่งที่มีเพื่อนเป็นใหญ่อยู่ในนรก แอบแก้ไขบัญชีอายุ ทำให้พญามัจจุราชเข้าใจว่าพระเจ้าถังไท่จงยังไม่ถึงอายุขัยที่จะสิ้นพระชนม์จึงส่งคืนดวงวิญญานได้ฟื้นคืนชีพอีกครั้ง ประสบการณ์หนึ่งวันในนรกทำให้พระองค์กลับใจใฝ่แต่การกุศลอย่างมาก แลประสงค์จะช่วยชนทั้งหลายให้เมื่อตายไปแล้วได้ไปเกิด ณ แดนไซตี (西天,ไซ 西 = ตะวันตก, ที 天=สวรรค์) คือสวรรค์สุขาวดีของพระอมิตาพุทธเจ้า จึงรับสั่งให้พระถังซัมจั๋ง (唐三藏) ไปอัญเชิญพระไตรปิฎกฉบับมหายานจากพระพุทธเจ้าที่ทรงพำนักอยู่ ณ วัดลู่อิมยี่ (雷音寺) แดนไซตี ระหว่างทางพระถังซัมจั๋งรับศิษย์สามตนร่วมทางไปด้วยคือ ซึงหงอคง (孫悟空) ตือแป็กกาย (豬八戒) และซัวเจ๋ง (沙淨) วรรณกรรมเรื่องนี้สอดแทรกแนวคิดพุทธมหายานที่สำคัญคือ เรื่องพระธยานิพุทธประจำทิศและหลักไตรกาย โดยในวรรณกรรมกล่าวถึงพระพุทธเจ้าว่าคือพระศากย牟尼 (釋迦牟尼佛祖) สำนวนแปลฉบับนายดินเรียกสมเด็จพะเช็กเกี่ยมองนิฮุดโจหรือบางครั้งเรียกว่าพระยูไล แต่บทบาทของพระองค์และการบรรยายพุทธลักษณะทั้งหมดในเรื่องแสดงให้เห็นทราบว่าคือพระธยานิพุทธประจำทิศตะวันตก พระอมิตาพุทธะ (彌陀如來) ซึ่งในเรื่องไซอิ๋วนี้พระศากย牟尼ที่เป็นกายนุชย์ (ร่างนิรมานกาย) ได้ปรินิพพานไปแล้วตามอายุขัยมนุษย์ คงเหลือแต่ร่างที่เป็นทิพย์ (ร่างสัมโหมคกาย) มีอายุนิรันดร์ สถิต ณ แดนไซตี ดังนั้นเมื่อพระถังซัมจั๋งไปนมัสการพระพุทธองค์จึงละลายกายหายบทั้งน้ำไป เหลือแต่ดวงจิตคือกายทิพย์ไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผังสถาปัตยกรรมในวัดราชโอรสารามกับวรรณกรรมมหายานไซอิ๋ว

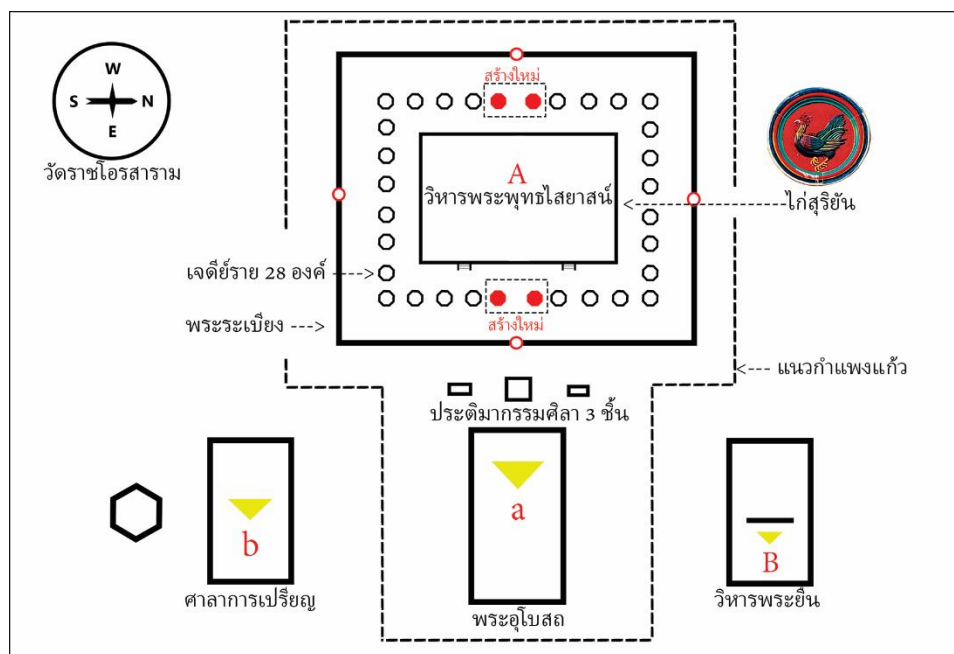
วิธีดำเนินงานวิจัย

ดำเนินการศึกษาตามสมมติฐานว่าผังสถาปัตยกรรมในวัดราชโอรสารามมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมมหายานไซอิ๋ว โดยใช้เทคนิคการสืบสวนทางสถาปัตยกรรมตามหลักการของทราวิส แสงหาเบาะแสจากการสำรวจภาคสนามและการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการสอบทวนซึ่งนำหลักพยานหลักฐานที่พบและตีความสัญลักษณ์ทางประติมานวิทยา (Iconography) เทียบกับวรรณกรรมไซอิ๋วแปลไทย 2 ฉบับคือนายดินและฉบับวิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์ และไซอิ๋วฉบับภาษาอังกฤษโดย Anthony C. Yu เพื่อทดสอบสมมติฐานและหาข้อสรุป โดยการวิจัยนี้อ้างอิงชื่อตัวละครตามสำนวนแปลนายดินซึ่งเป็นที่รู้จักทั่วไป ส่วนคำศัพท์จีนอื่นๆ ใช้สำเนียงจีนกลางเป็นหลักโดยมีอักษรจีนกำกับไว้

ผลการวิจัย

1. การสำรวจผังวัดราชโอรสารามเพื่อกำหนดขอบเขตการศึกษา

จากการตรวจสอบเอกสารและสำรวจภาคสนาม เพื่อกำหนดพื้นที่ศึกษาที่เป็นงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และงานตกแต่งดั้งเดิม ในสมัยรัชกาลที่ 3 พบว่าผังวัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วน (ภาพที่ 2) คือ ด้านนอกกำแพงแก้ว ประกอบด้วยวิหาร 2 หลัง ด้านทิศใต้เรียกว่าวิหารพระนั่งหรือศาลาการเปรียญ (2-b) อยู่บริเวณเดียวกับหอรบขัง ส่วนด้านทิศเหนือเรียกว่าวิหารพระยืน (2-B) ส่วนด้านในกำแพงแก้ว ประกอบด้วยพระอุโบสถ (2-a) อยู่ด้านทิศตะวันออก ประติมากรรมศิลา 3 ชิ้น บนลานหลังพระอุโบสถ ส่วนพระระเบียงที่ล้อมเจดีย์รายและวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์อยู่ด้านทิศตะวันตก (2-A) พบว่าสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่มีลักษณะเก่าเดิม ยกเว้นเฉพาะจำนวนเจดีย์รายที่พบว่ามีอาคารสร้างขึ้น 4 องค์ ทำให้ปัจจุบันนับได้ 32 องค์ ซึ่งพบว่าผังวัดราชโอรสารามที่ตีพิมพ์ประกอบในหนังสือวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร (2525, น. 125-129) รวม 3 ฉบับคือ ผังวัดช่วงก่อน พ.ศ.2454, ผังวัดช่วง พ.ศ.2454-2515 และผังวัดในปัจจุบัน (พ.ศ. 2525 ช่วงเวลาที่พิมพ์หนังสือ) เมื่อพิจารณาจากลายเส้นและตัวอักษรบนผังแล้วพบว่า ผู้จัดทำปรับปรุงขึ้นจากต้นฉบับผังวัดราชโอรสารามปี พ.ศ. 2504 ที่ตีพิมพ์ประกอบหนังสือตำนานวัดราชโอรส (ธนิต อยู่โพธิ์, 2504, น. 41) ซึ่งฉบับนี้ระบุว่า มีจำนวนเจดีย์ราย 28 องค์ สอดคล้องกับผังวัดที่นายจรัส เกียรติก้องเขียนขึ้นใหม่ในขณะนั้น (ธนิต อยู่โพธิ์, 2504, น. 4, 23, 41) แต่ผังทั้ง 3 ฉบับที่ปรับปรุงขึ้นในปี 2525 แก้ไขจำนวนเจดีย์รายเป็น 32 องค์ตามที่ผู้ปรับปรุงผังพบเห็นจริงในขณะนั้นเป็น 32 องค์ ส่งผลให้ผู้อ่านผังวัดทั้ง 3 ฉบับเกิดความเข้าใจผิดว่า “ตั้งแต่ช่วงก่อน พ.ศ. 2454 - 2525 วัดราชโอรสารามมีเจดีย์รายทั้งหมด 32 องค์” ซึ่งแท้จริงแล้วมีเพียง 28 องค์เท่านั้น แต่มีการสร้างเพิ่มขึ้นหลังปี 2504 อีก 4 องค์ โดยเชื่อว่าการสร้างเพิ่มนี้เพื่อให้ได้จำนวนเจดีย์รายเท่ากับ 32 เพื่อให้พระวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์ที่อยู่ตรงกลาง มีองค์ประกอบครบที่จะสื่อถึงความเป็นสวรรค์ดาวดึงส์ตามคติไตรภูมิฯ เมื่อสืบประวัติการบูรณะวัดย้อนหลัง พบว่ามีการปรับปรุงบริเวณพระวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์ใหญ่ 2 ครั้ง คือช่วงปี พ.ศ.2519 – 2521 สมัยพระราชโมลีเป็นเจ้าอาวาส และอีกครั้งช่วง พ.ศ. 2531-2532 สมัยพระธรรมกิตติวงศ์เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งครั้งหลังนี้ระบุว่ามีการรื้อพระเจดีย์รายออกแล้วสร้างใหม่ตามรูปแบบเดิมทุกประการ (วัดราชโอรสาราม, 2549, น. 35-36) ทำให้คาดได้ว่าการสร้างเจดีย์รายเกิดขึ้นเมื่อคราวบูรณะสมัยพระราชโมลี (พ.ศ. 2519-2521) เพื่อความถูกต้องในการศึกษานี้ ผู้วิจัยจึงยึดจำนวนเจดีย์รายเดิม 28 องค์ เป็นข้อกำหนดการศึกษา บรรดาสิ่งปลูกสร้างอื่นนอกผังภาพที่ 2 กำหนดให้อยู่นอกขอบเขตการศึกษาวิจัยนี้

ภาพที่ 2: แผนผังปัตยกรรมวัดราชโอรสาราม

2. พระอุโบสถ สืบถึงฉากเหตุการณ์ในวรรณคดีไขว้ที่เกิดขึ้น ณ อาณาจักรใต้ถึงของพระเจ้าถังไท่จง

ลักษณะเด่น-แปลกที่พบบริเวณพระอุโบสถ มี 3 ประการ ได้แก่ 2.1 หน้าบันและจิตรกรรมด้านในเป็นสัญลักษณ์สิริมงคลจีน 2.2 บานประตูด้านนอกประดับมุก ด้านในเขียนลายทวารบาลจีน และ 2.3 ประติมากรรมเศียรสัตว์ตนาราชคิลานขนาดใหญ่ มีเฉพาะส่วนหัวและคอสั้นๆ

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 2.1 ธนิต อยู่โพธิ์ (2504) อธิบายสภาพพระอุโบสถว่า “หน้าบันประดับเครื่องกระเบื้องเคลือบ ตอนบนประดิษฐานเป็นเครื่องบูชา มีดอกไม้ มังกร หงส์และตอนล่างเป็นภาพทิวทัศน์ ประกอบขึ้นด้วยชั้นภาพ ภูเขา ต้นไม้ บ้านช่อง วัวควาย ส่วนผนังด้านในพระอุโบสถโดยรอบเขียนลายเครื่องบูชาแบบจีน บรรจุไว้ในช่องเป็นช่องๆ บางช่องมีความหมายในการให้พร ฮก ลก ชิว ตามคติของจีน” เมื่อวิเคราะห์แล้วทั้งหมดนี้ล้วนสื่อถึงความสมบูรณ์พูนสุข บริบูรณ์ด้วยโชคลาภ วาสนา ยิ่งยืนตามคติจีน เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมไขว้พบว่าสอดคล้องกับอารมณ์บทต้นเรื่องว่า “ครั้งนั้นพระเจ้าถังไท่จงฮ่องเต้ เสวยราชสมบัติรัชศกเจงกวน (貞觀) พระองค์เสวยราชสมบัติได้สิบสามปีมาแล้ว ในปีนั้นเป็นปีมะเส็ง ทั่วทุกอาณาเขตชาวประเทศราชแลสามัญราษฎรพากันอยู่เป็นสุขทุกถ้วนหน้า น้ำท่าอาหารบริบูรณ์ส่วยสาอากรก็เก็บได้เป็นอันมาก ประเทศราชเมืองใหญ่น้อยก็นำเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายทุกเมือง” (โหวงเส่งอิง, 2547, น. 98)

ภาพที่ 3 A: เศียรสัตว์นาคราช B: มังกรให้น้ำ C: จักรลม-ไฟและท่วงพิเศษของนาคาไฟจือ D: ทวารบาลจีน

ที่มา: A: (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร, ม.ป.ป.)

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 2.2 บานประตูด้านนอกलगรักประดับมุกลายมังกรต้นเมฆ ล้อมกรอบด้วยลายดอกเบญจมาศสลับลายอาวูจจีน ถือกันว่าประตูประดับมุกลายมังกรมีที่วัดนี้เพียงแห่งเดียวในสยาม (วัดราชโอรสาราม, 2549, น. 24) เมื่อพิจารณาลวดลายมุกดังกล่าวได้ข้อพิจารณา 2 ประเด็นคือ

2.2.1 ลายมุกรูปมังกรนั้น ประกอบด้วยมังกร 2 ตัว ตัวใหญ่อยู่ด้านบน ตัวเล็กอยู่ด้านล่าง ต่างฝ่ายต่างพ่นลมหายใจ (龙的呼吸) ออกมาเป็นเมฆฝน (ภาพที่ 3-B) โดยนัยทั่วไปแล้ว มังกรตามคติจีนคือผู้ให้น้ำฝน ทำให้น้ำทำปฐุณ (Williams, 2006, p. 146) ดังนั้นภาพมังกรนี้ควรเรียกว่า “มังกรให้ฝน” ซึ่งให้ความหมายตรงกว่าคำว่า “มังกรต้นเมฆ” ซึ่งเป็นเพียงอากัปกริยาเท่านั้น เมื่อวิเคราะห์เทียบกับวรรณกรรมไซอิ๋วพบว่า มังกรนี้สื่อถึงพญามังกรแห่งลำน้ำเกียฮ้อ ผู้มีหน้าที่ให้น้ำฝนแก่เมืองเซียงอัน แต่ด้วยทิฐิอยากเอาชนะหนุมาน จึงฝืนรับสั่งเจ๊กเซียงฮ้องเต้ จนถูกประหารตัดหัวและเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางไปอาราธนาพระไตรปิฎกของคณะพระถังซัมจั๋ง (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 167-210; โห้วแสงอิง, 2547, น. 126-173; Wu, 2012, Vol.1, pp. 31-268)

2.2.2 ลายอาวูจจีนบนประตุนั้น เป็นเทพศาสตรา มีชิ้นหนึ่งที่เป็นเอกลักษณ์บ่งบอกว่าเป็นอาวูจของโลเฉียหรือนาคาไฟจือ (哪吒太子) คือ จักรลม-จักรไฟคล้องด้วยห่วงกำไลพิเศษ (ภาพที่ 3-C) ซึ่งในวรรณกรรมไซอิ๋ว โลเฉียมีบทบาทเป็นแม่ทัพสวรรค์ที่ลงมาช่วยปราบปีศาจร่วมกับเหล่าเจียหลายครั้ง เช่นตอนรบปีศาจโคเขาเดียวตอกกัก (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 959-978; โห้วแสงอิง, 2547, น. 468-476; Wu, 2012, Vol.3, pp. 1-16) เป็นต้น ส่วนบานประตูด้านในที่เขียนจิตรกรรมทวารบาลจีนนั้น สื่อถึงทหารเอกทั้งสองของพระเจ้าถังไท่จง (ภาพที่ 3-D) ที่มาเฝ้าประตูป้องกันวิญญานมังกุรพยาบาทมารบกวน จิตรกรระบายสีใบหน้าของทหารทั้งสองตรงตามประติมานวิทยา คือ คนขวาชื่อซินชกโป (秦叔宝) มีใบหน้าโตนสีอ่อนหรือสีชมพูเป็นลักษณะเด่น ส่วนคนซ้ายชื่อซิมงก (尉迟恭) มีใบหน้าสีเข้ม (Williams, 2006, p. 144) ในวรรณกรรมไซอิ๋วว่าพระเจ้าถังไท่จงเห็นใจนายทหารทั้งสองที่ยินยอมเป็นทวารบาลต่อเนื่องกันหลายคืน จึงให้เขียนภาพนายทหารทั้งสองติดไว้ที่ประตูแทน

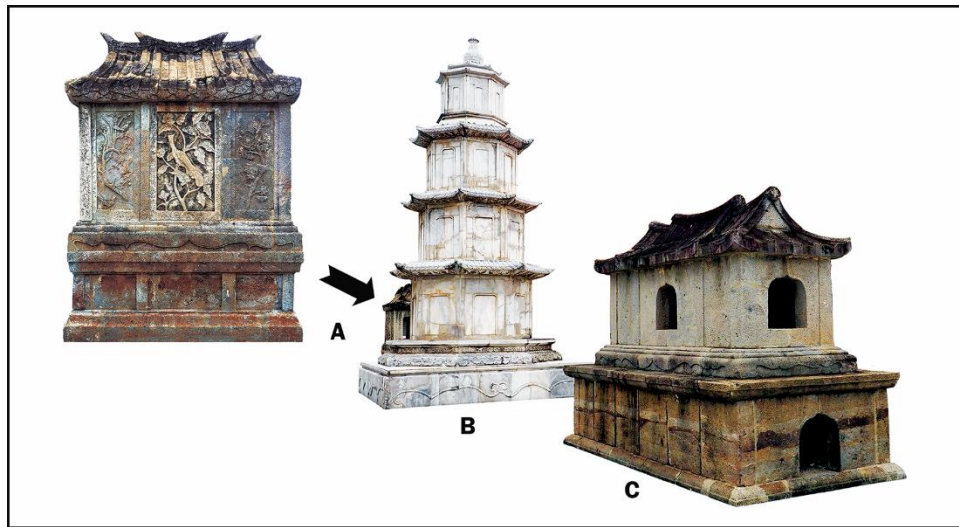
ดังนั้นกล่าวโดยสรุป การประดิษฐ์ภาพมังกรไว้ด้านนอกและรูปทวารบาลจีนไว้ด้านใน เชื่อได้ว่าเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไซอิ๋ว โดยภาพมังกรสื่อถึงวิญญานพญามังกรแห่งลำน้ำเกียฮ้อ (ฝ่ายรบกวน) และภาพทวารบาล

จีนสื่อถึงชินชกโป้และซิมกง สองทหารเอกของพระเจ้าถังไท่จง (ฝ่ายป้องกัน) ซึ่งบานประตูรูปแบบนี้พบเพียงแห่งเดียวใน หมู่พระอารามที่รัชกาลที่ 3 ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 1.3 ประติมากรรมศิลาเศียรสัตว์นาคราช (ภาพที่ 3-A) ปัจจุบันตั้งแสดง อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร มีลักษณะเป็นเศียรนาค 7 เศียร พังพานเชื่อมเป็นชิ้นเดียวกันยาวลงมาแค่คอสั้นๆ ส่วนคอนาคเขี้ยวรองสั้นๆ เป็นลายเกล็ด ที่มาของเศียรนาคนี้ระบุในหนังสือหอพระสมุดวชิรญาณว่า “ศิระนาคราชคู่หนึ่ง ฝีมือช่างครั้งสมัยสุโขทัย ได้มาจากวัดราชโอรส สันนิษฐานว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงได้มาจาก เมืองสุโขทัย แต่เมื่อยังทรงผนวชแล้วถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว” (ราชบัณฑิตยสภา, 2470, น. 17) ซึ่ง แฝงกับผลการศึกษาของกรมศิลปากรที่ตรวจสอบวิธีการสลักและการบากลายกระหนกรวมถึงวัสดุที่ใช้แกะสลัก พบว่ามี รูปแบบที่ต่างไปจากฝีมือช่างสมัยสุโขทัย จึงสรุปว่าน่าจะสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั่นเอง (ประติมากรรมนาค 7 เศียร, ม.ป.ป.) เศียรนาคนี้เมื่อพิจารณาแล้วมีความแปลก กล่าวคือประติมากรรมชิ้นนี้ดูไม่สมบูรณ์ สร้างเฉพาะส่วนเศียรติดคอสั้นๆ ตัวสั้นๆ เท่านั้นลักษณะเหมือนถูกมีดสับ ซึ่งโดยทั่วไปประติมากรสามารถออกแบบนาคให้ ขดม้วนในรูปเต็มตัวได้ไม่ยาก หรือหากประสงค์สร้างแต่ส่วนหัว ก็ควรมีส่วนลำตัวต่อเชื่อมอยู่บนอาคารที่ใดที่หนึ่ง แต่จากการสำรวจไม่พบส่วนต่อเชื่อมดังกล่าวในวัดราชโอรสอาราม อีกประการหนึ่งศิลปกรรมในวัดราชโอรสอารามนั้นเป็นฝ่ายข้าง จินเกือบทั้งหมด การมีประติมากรรมเศียรนาคอย่างศิลปะไทยอยู่ในวัดจึงเป็นความแปลกที่แปลกทาง จนเป็นที่น่าฉงนว่า รัชกาลที่ 3 ทรงต้องการสื่อถึงแนวคิดใด แต่เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เทียบกับวรรณกรรมไซอิ๋วแล้ว ทำให้อนุมานได้ว่า เศียรนาคนี้คือ สัญลักษณ์แทน “ศิระมังกร” ของพญามังกรที่ถูกเพชรฆาตงูยเต็งตัดขาดแล้วหล่นลงบนถนนกลางเมือง ชินชกโป้และซิมกงเห็นเป็นเหตุประหลาดจึงเก็บศิระมังกรเอาไปถวายพระเจ้าถังไท่จงที่กำลังเล่นหมากรุกกับขลุ่ยเต็ง (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 183-184; โห้วงเส่งอิง, 2547, น. 134; Wu, 2012, Vol.1, pp. 246-247)

3. ประติมากรรมศิลาทั้ง 3 บนลานหลังพระอุโบสถ สื่อถึงสามศิษย์ทั้งสามของพระถังซัมจั๋ง

ลักษณะเด่น-แปลกที่พบบนลานหลังพระอุโบสถมี 3 ประการ ได้แก่ 3.1 สุสานพระธรรม แกะเป็นลายนกกั๊กบน กิ่งมีดอกไม้ 3.2 กระจาดยี่หีนอ่อนฐานแปดเหลี่ยม รอบฐานประดิษฐ์ลายมังกรและลายห้วงน้ำ และ 3.3 เรือไฟศิลาเรียบ ยาวปราศจากลวดลาย ด้านในสลักรูปพระจีน

ภาพที่ 4 A: สุสานพระธรรม B: ะเจตีย์หินอ่อน C: เรือไฟศิลา

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 3.1 สุสานพระธรรม คือประติมากรรมศิลปาด้านทิศใต้ของลาน ผนังทั้งสองด้าน แกะสลักเป็นลายปักขานุปผาชาติ (花鸟) คือลายนกจับบนกิ่งมีดอกไม้ลายเส้นคมสวยงาม (ภาพที่ 4-A) เป็นลายสลักที่แสดงถึงเรื่องความรัก ทั้งนกและดอกไม้ในศิลปะจีนสื่อถึงหญิงและชายที่เคียงคู่กัน ธนิต อยู่โพธิ์ (2504) อธิบายว่าใช้สำหรับเผาศรีราชแบบจีน ลายสลักสุสานพระธรรมดังกล่าวนี้คาดว่าจะสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องไขว้วตอนเจ้าเมืองจู้จี้ก๊ก (朱紫国) ซึ่งในเรื่องแห่งเจียจี้บัพเพจรเจ้าเมืองแล้ววินิจัยโรคว่า “พระโรคนั้นมีควมหว่นหวาดคิดถึง นามเรียกว่า “โรคปักขาลัดคู่” (双鸟失群) (โหว่งเส่งอิง, 2547, น. 594-623) จึงประกอบยาตามตำรับรักษาจนหายจากพระโรค ทรงเล้ามูลเหตุแห่งการประจวบนี้ว่าเกิดจากปีศาจลักตัวพระมเหสีไป จนทำให้ตรอมพระทัยเกือบม้วยมรณ สดท้ายแห่งเจียสามารถปราบปีศาจและนำพระมเหสีกลับคืนมาได้สำเร็จ (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 1294-1312; Wu, 2012, Vol.3, pp. 270-284) ลายสลักบนสุสานพระธรรมจึงเป็นสัญลักษณ์แสดงคุณวิเศษของซินแสซึ่งแห่งเจีย สาณศิษย์ที่ 1 ของพระถังซัมจั๋งผู้ปร่งตำรับยาพิสดารบำบัดโรคปักขาลัดคู่ ซึ่งเข้ากันได้สิ่งแวดลอมรอบด้านคือ จารึกตำรายาที่ติดเรียงรายรอบนอกพระระเบียง โดยแผ่นจารึกตัดเป็นทรงสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนลักษณะเดียวกับกระดาดห้อยยาจีน

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 3.2 ะ (塔) หรือเจตีย์ทรงจีน ประดับหินอ่อนฐานแปดเหลี่ยมรอบฐานประดิษฐ์ลายมังกรและลายห้วงน้ำ ดูวิจิตรสะดุดตายิ่ง (ภาพที่ 4-B) อยู่กึ่งกลางระหว่างพระอุโบสถกับประตูเข้าพระวิหารพระพุทธไสยาสน์พอดี เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมไขว้วพบว่าะเจตีย์หินอ่อนแปดเหลี่ยมนี้เป็นสัญลักษณ์ของบ่อแปดเหลี่ยมแก้ว (八角琉璃井) แปลว่าบ่อน้ำศิลาเคลือบทรงแปดเหลี่ยม บ่อน้ำอยู่ในอุทยานของเจ้าเมืองโอเกยก๊ก (乌鸡国) สามปีก่อนเจ้าเมืองถูกปีศาจชวนจีน (泉真) คือสิงโตพาหนะของพระโพธิสัตว์บุณชู (พระมัญชุศรี, 文殊菩萨) ฆ่าแล้วนำศพมาโยนทิ้งบ่อ ส่วนตัวปีศาจแปลงเป็นเจ้าเมืองแทน ได้กั้นบ่อนี้เชื่อมต่อกับวังบาดาล (ดังนั้นโดยรอบะจึงมีลายห้วงน้ำและมังกร) เมื่อศพจมถึงวังบาดาล พญามังกรเฝ้าภูเขาส่งศพไปศพจึงไม่เน่าเปื่อย เมื่อคณะพระถังซัมจั๋งเดินทางมาถึง วิญญาณเจ้าเมืองจึงมาเข้าฝันขอให้ช่วยตน ต้อเปี้ยก่ายเชื้อชาติหมูดำน้ำได้เชี่ยวชาญ จึงลงบ่อมน้ำดำไปถึง

วังบาดาลกัศพเจ้าเมืองกลับมา ภายหลังได้ยาชุบชีวิตจากพรหมท่ายเสียงเล่าคุณ (太上老君) ทำให้ฟื้นคืนชีพอีกครั้ง ส่วนปีศาจชวนจินนั้นพระโพธิสัตว์บุณชู้มารับกลับไป (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 712-748; โห้วแสงอิง, 2547, น. 360-384; Wu, 2012, Vol.3, pp. 178-206) ณะเจดีย์นี้จึงเป็นสัญลักษณ์แสดงคุณวิเศษของตือโป๊ยก่าย สาธุศิษย์ที่ 2 ของพระถังซัมจั๋งผู้ช่วยเหลือเจ้าเมืองโอเกยก๊ก

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 3.3 เรือไฟศิลา คือประติมากรรมด้านทิศเหนือของลานหลังพระอุโบสถ เรือไฟนี้ลำยาวผิวเรียบปราศจากลวดลาย ด้านในสลักเป็นพระพุทธรูปอย่างจีน ตั้งเป็นลำดับที่สามต่อจากสุสานพระธรรมและณะเจดีย์หินอ่อน (ภาพที่ 4-C) เมื่อวิเคราะห์แล้วอนุมานว่าสื่อถึงวรรณกรรมไซอิ๋ว 2 ตอน คือ

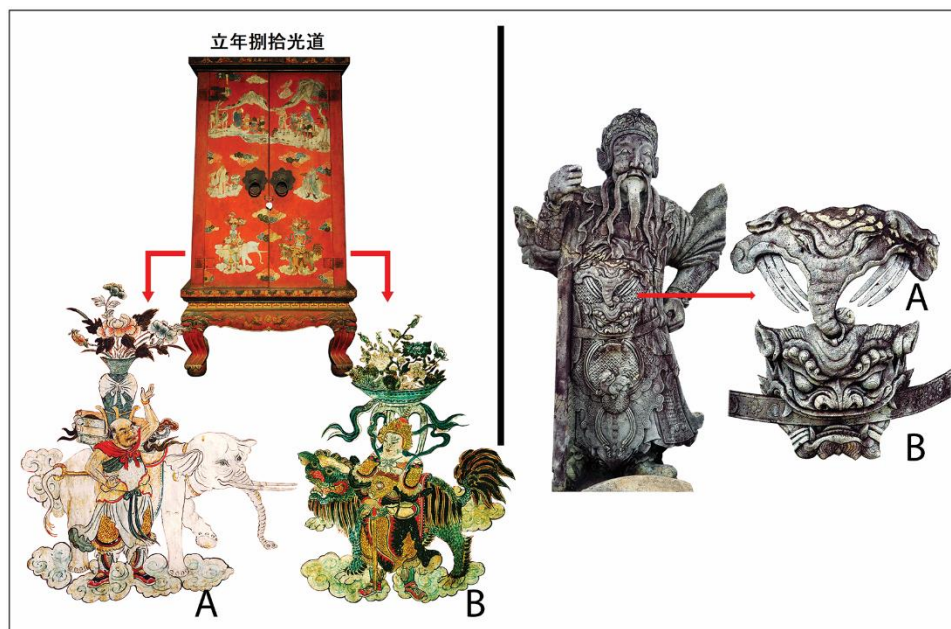
3.3.1 สื่อถึงเรือวิเศษของซัวเจ๋งที่สร้างจากสังวาลย์กะโหลกมนุษย์ 9 ใบที่ห้อยคอกับผลน้ำเต้าของพระกวนอิมสามารถพาคณะพระถังซัมจั๋งข้ามอุปสรรคสำคัญคือลำน้ำหลิวซัวฮ้อ (流沙河) ที่กว้างใหญ่จนไม่มีเรือแพใดข้ามได้ เพื่อเดินทางไปไซอิ๋ว (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 410-427; โห้วแสงอิง, 2547, น. 256-263; Wu, 2012, Vol.1, pp. 421-434) เรือไฟศิลานี้จึงเป็นสัญลักษณ์แสดงคุณวิเศษของซัวเจ๋ง สาธุศิษย์ที่ 3 ของพระถังซัมจั๋ง

3.3.2 สื่อถึงเรือที่ไม่มีท้อง (สูญญตานาวา) ที่พระโพธิสัตว์เตียบจิ้นโจซือ (南无宝幢光王佛) พายมารับคณะพระถังซัมจั๋งเพื่อข้ามฝั่งไปยังวัดลุ่มยิมยี่ แต่พระถังซัมจั๋งไม่กล้าลงเรือเพราะเรือไม่มีท้องเรือให้ลงไปนั่งได้ เหน็จเจียเหินดังนั้นจึงผลักพระถังซัมจั๋งตกลงไปในเรือ ร่างนั้นก็จมหายไปในน้ำอันเขียวทึบที่ พระถังซัมจั๋งก็ละกายหยาบคือละชั้นธัมมัทธัมทั้งห้าอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เหลือแต่กายทิพย์ลอยกลับมานั่งบนเรือกับสาธุศิษย์จนบรรลุถึงฝั่งวัดลุ่มยิมยี่ในที่สุด (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 1817-1819; โห้วแสงอิง, 2547, น. 824-825; Wu, 2012, Vol.4, pp. 344-347) เมื่อสังเกตด้านในเรือไฟศิลามีรูปพระจีนสลักอยู่ด้านในอนุมานว่าคงสื่อถึงพระเตียบจิ้นโจซือโพธิสัตว์

4. พระวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์ สื่อถึงวัดลุ่มยิมยี่ของพระพุทธเจ้า

กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทรงตั้งพระราชหฤทัยให้พระวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์เป็นวัดอุสถานสำคัญของวัด โอบล้อมด้วยพระระเบียง 4 ด้าน และล้อมด้วยเจดีย์ราย 28 องค์อีกชั้นหนึ่ง พระอารามยกพื้นสูง-ยาวและใหญ่เป็นสง่า โปรดฯ เรียกอารามนี้ว่า “มหาวิหารพระเชตุพนาวาสราขโอรสธาราม” (กรมศิลปากร, 2479, น. 13) สื่อถึงพระเชตุพนวิหารของพระพุทธเจ้า เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพของพระวิหารแล้ว ล้วนสอดคล้องกับวัดลุ่มยิมยี่ของพระพุทธเจ้าที่พรรณนาไว้ในวรรณกรรมไซอิ๋ว เช่น พระอารามสูงใหญ่ตั้งอยู่บนยอดเขาสูง ในดินแดนทางไกลทางทิศตะวันตกของอาณาจักรใต้ถัง (ภาพที่ 2) การสร้างพระปฎิมาประธานในปางไสยาสน์นั้นอนุมานว่าพระปฎิมาปางนี้สามารถให้ความรู้สึกร่มเย็นในทางกายภาพและในเชิงนามธรรม เมื่อพิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับไซอิ๋ว พระปฎิมาองค์ใหญ่สื่อถึงพุทธานุภาพของพระพุทธองค์ที่เนรมิตกายใหญ่โตเหลือประมาณ แม้นพญาวานรซึ่งหอคองที่ตั้งลงครั้งหนึ่งได้ทางไกลถึงหมื่นแปดพันโยชน์ ซึ่งหอคองที่ตั้งลงจากนั้นลั่นกำลังก็ยังไม่พินาศพระหัตถ์ของพระพุทธองค์ (โห้วแสงอิง, 2547, น. 84) ดังนั้นจึงอนุมานว่าพระวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์น่าจะสื่อถึงวัดลุ่มยิมยี่ของพระพุทธเจ้าในไซอิ๋ว โดยพบลักษณะเด่น-แปลกบริเวณพระวิหารพระพุทธรูปไสยาสน์ 3 ประการ ได้แก่ 4.1 ตึกตานักรบศิลา สวมเกราะรูปช้าง 6 งา ปลายงวงเกี่ยวสิงโตที่ดูน่าสนใจยิ่ง 4.2 จิตรกรรมหงส์-นกยูงหลังบานประตู-หน้าต่าง และ 4.3 หน้าบันรูปไถในดวงอาทิตย์และเจดีย์ราย 28 องค์

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 4.1 ตุ๊กตานักกรบศิลา สวมเกราะรูปช้าง 6 งา ปลายวงงเกี่ยวสิงโต ตั้งอยู่หน้าบันไดพระวิหารฯ พบเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย มีความพิเศษคือลายสลักบนเกราะออกสื่อถึงพระโพธิสัตว์สำคัญ 2 องค์ คือ ลายช้าง 6 งา นั้นหมายถึงช้างเผือกฉัททันต์ (黃牙) พาหนะของพระโพธิสัตว์เพ้าเอี้ย (สมันตภัทร, 普賢菩薩) (ภาพที่ 5-A) และลายสิงโตหมายถึงสิงโตขนเขียว (青毛) พาหนะของพระโพธิสัตว์บุณชู (มัญชุศรี) (ภาพที่ 5-B) พระโพธิสัตว์ทั้งสองเป็นตัวละครสำคัญของเรื่องไซอิ๋วเห็นได้จากภาพวาดบนตู้ไซอิ๋ว จิตรกรใช้พื้นที่ 1 ใน 3 ของตู้เพื่อวาดพระโพธิสัตว์ทั้งสองพระองค์ ในเรื่องไซอิ๋วช้างเผือก 6 งาของพระโพธิสัตว์เพ้าเอี้ยหนีมาโลกมนุษย์ ตั้งตนเป็นปีศาจได้อ่องที่ 2 ส่วนสิงโตขนเขียวพาหนะของพระโพธิสัตว์บุณชูหนีมาโลกมนุษย์เช่นกัน ตั้งตนเป็นปีศาจได้อ่องที่ 1 โดยปีศาจได้อ่องที่ 1 และที่ 2 รวมมือกับปีศาจนกอินทรีได้อ่องที่ 3 จับพระถังซัมจั๋งมาหวังจะตักกินให้ตนเองเป็นอมตะ แต่แห่งเจียนมินต์พระยูไลและพระโพธิสัตว์เจ้าของสัตว์ทั้งสองมาปราบจนสำเร็จ (โหว่งเส่งอิง, 2547, น. 642-669) เรื่องปีศาจสามได้อ่องนี้เป็นตอนสำคัญของวรรณกรรมไซอิ๋ว พบว่าประติมากรรมสัตว์ทั้งสี่บนซุ้มพระเจดีย์ วัดบวรนิเวศวิหารก็เกี่ยวข้องกับปีศาจสามได้อ่องเช่นกัน (วชิรวิทย์ ตั้งธนาวิวัฒน์, 2564, น. 245-264)

ภาพที่ 5 A: พระโพธิสัตว์เพ้าเอี้ย (สมันตภัทร) B: พระโพธิสัตว์บุณชู (มัญชุศรี)

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 4.2 จิตรกรรมหงส์หลังบานประตู-นกยูงหลังบานหน้าต่าง วิหารพระพุทธไสยาสน์มีประตู 5 ช่อง หน้าต่าง 23 ช่อง จึงมีภาพนกยูงมากถึง 46 ตัว สัมพันธ์กับวรรณกรรมไซอิ๋วตอนปราบปีศาจสามได้อ่อง พระพุทธองค์ตรัสว่า “เมื่อครั้งคราวเดิมเมื่อจะมีฟ้าดิน แลมีกำเนิดเกิดสัตว์ทั้งหลาย... หงส์เป็นพญาสัตว์ในพวกมีปีก พญาหงส์ร่วมรักกันจึงได้เกิดเป็นนกยูงและอินทรี” นกยูงและนกอินทรีกินมนุษย์เป็นอาหาร วันหนึ่งตลาคตฤณนกยูงดูดลงท้อง จึงแทรกหลังออกมาแล้วซีกกลับวัดลุ่มยิมยี่ การแทรกออกจากท้องนกยูงนี้เองจึงถือกันว่านกยูงเป็นพระพุทธรูป ดังนั้นทั้งนกยูง นกอินทรีและหงส์จึงมีสถานะเทียบได้กับญาติของพระองค์ (โหว่งเส่งอิง, 2547, น. 667)

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 4.3 หน้าบันรูปไก่ในดวงอาทิตย์และเจดีย์ราย 28 องค์ แต่เดิมนั้นหน้าบันพระวิหารฯ เป็นงานปูนปั้นเขียนสี ด้านทิศเหนือมีรูปไก่ฟ้าในวงกลมขอบแดง ส่วนทิศใต้เป็นรูปไก่ตัวผู้ในวงกลมขอบแดง ปัจจุบันบูรณะเปลี่ยนเป็นกระเบื้องเคลือบลายไก่ตัวผู้ในวงกลมสีแดงทั้งสองด้าน (ภาพที่ 2) มีผู้เสนอความเห็นเห็นว่าพระวิหารแห่งนี้สร้างเพื่อถวายสมเด็จพระศรีสุลาไลย พระราชมารดาในรัชกาลที่ 3 โดยพระนอนเป็นปางพระพุทธรูปประจำวันอังคารและหน้าบันมีรูปไก่ (ปีระกา) อันตรงกับวันและปีประสูติของสมเด็จพระศรีสุลาไลย แต่ข้อสันนิษฐานนี้แย้งกับข้อมูลตามพระราชพงศาวดารที่ระบุว่าประสูติวันจันทร์ ปีชวด (สิริเดช วังกรานต์, 2559, น. 263)

4.3.1 ภาพไก่ตัวผู้หรือไก่ฟ้าในวงกลมสีแดง ชาวจีนโบราณใช้สัญลักษณ์นก นกสามขา ไก่ตัวผู้ หรือไก่ฟ้าในวงกลมสีแดง เพื่อสื่อถึงดวงอาทิตย์ (Williams, 2006, p. 362) ภาพไก่ในดวงอาทิตย์หรือไก่สุริยันมีกล่าวในวรรณกรรมไซอิ๋วตอนปราบนางปีศาจแมงป่อง ผู้ปราบคือ 1 ใน 28 เทพดาวฤกษ์นามว่าเป๋ายิดแซกุน (昴日星君) คือ เทพดาวไก่สุริยัน, 昴=ไก่, 日=สุริยัน, 星=ดาว, 君=เทพ) (โหวงเส่งอิง, 2547, น. 496-503) หรือเทพดาราฤติกา (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 1037-1056) ปีศาจแมงป่องนี้เดิมนางอาศัยอยู่ในวัดลุ่มอิมยี่ของพระพุทธเจ้า วันหนึ่งพระยูไลเอามือปิด นางจึงตอยใส่มือพระยูไล แล้วหลบหนีออกจากวัด มาก่อเหตุจับพระถังซัมจั๋งล่อหลอกให้เป็นสามี แห่งเจียจิงเฉิงเทพไก่สุริยันมาปราบ ไก่สุริยันนี้ขึ้นเพียงสองครานางปีศาจก็สิ้นใจตาย (Wu, 2012, Vol.3, pp. 63-75)

4.3.2 เจดีย์รายทั้ง 28 นี้สื่อถึงหมู่ดาวฤกษ์จีนทั้ง 28 (Williams, 2006, p. 351) ชาวจีนเชื่อว่าดาวกำเนิดมาจากดวงอาทิตย์ อักษรคำว่าดาว 星 จึงเกิดจากการผสมอักษร 2 ตัวคือ คำว่าดวงอาทิตย์ 日 อยู่ด้านบน และคำว่ากำเนิด 生 อยู่ด้านล่าง ดังนั้นหมู่เจดีย์รายจึงเป็นองค์ประกอบร่วมกับดวงอาทิตย์บนหน้าบันพระวิหารฯ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมไซอิ๋วพบว่า หมู่เจดีย์รายทั้ง 28 คือ เทพดาวฤกษ์ทั้ง 28 ที่ลงมาช่วยเห้งเจียรบปีศาจแต่บางครั้งก็เป็นปีศาจเสียเอง เช่น ตอนปีศาจอึ่งเท่าที่เดิมเป็นเทพดาวฤกษ์กุยแซ (奎星) หรือดาวฤกษ์เรวติ (Revati) หนีลงมาก่อความวุ่นวายบนโลก (โหวงเส่งอิง, 2547, น. 333) (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 593) (Wu, 2012, Vol.2, p. 86)

5. ศาลาการเปรียญและหอรบซึ่งสื่อถึง วิหารพระศรีอาริยมตไตรย

ลักษณะเด่น-แปลกที่พบบริเวณศาลาการเปรียญและหอรบซึ่ง ได้แก่ 5.1 พระปฎิมาประธานองค์ใหญ่ในศาลาการเปรียญอยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิราบ ทรงตาลปัตร 5.2 หอรบซึ่งที่อยู่ติดกับศาลาการเปรียญ และ 5.3 ภาพถ่ายเก่าแสดงตึกตาทินฉนิภณังด้านหน้าศาลาการเปรียญ

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 5.1 พระปฎิมาประธานในศาลาการเปรียญมีลักษณะแปลกคือ มีขนาดพระองค์ใหญ่ หน้าตักกว้าง 2.25 เมตร ประทับนั่งขัดสมาธิราบ (แลเห็นฝ่าเท้าเพียงข้างเดียว) พระหัตถ์ซ้ายทรงตาลปัตร พระหัตถ์ขวาทอดบนพระเพลาปลายนิ้วชี้ลงอย่างพระมารวิชัย เรียกกันว่าปางประธานธรรม (ภาพที่ 6 ซ้าย) พุทธลักษณะดังกล่าวละม้ายกับพระชัย ซึ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดย่อมสามารถเคลื่อนย้ายเพื่อประกอบการพระราชพิธีได้ โดยพระชัยทุกรัชกาลทรงอิริยาบถพระหัตถ์ซ้ายถือตาลปัตร พระหัตถ์ขวาทอดบนพระเพลาเช่นกัน แต่มีจุดต่างสำคัญคือล้วนประทับนั่งขัดสมาธิเพชรทั้งสิ้น (แลเห็นฝ่าเท้าทั้งสองข้าง) สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงอธิบายพระถือตาลปัตรว่า “...มีสามอย่าง ข้างไทยมีสองอย่างคือพระชัยกับศรีอารย ข้างต่างประเทศมีอีกอย่างหนึ่งทำถือตาลปัตรเมื่อเทศน์” (สำนักศิลปากรที่ 5, 2555, น. 180-182) ข้อมูลจากหนังสือวัดราชโอรสาราม (2549) สรุปรว่าพระปฎิมาองค์นี้คือ

พระชัย เนื่องจากมีพุทธลักษณะคล้ายพระชัยประจำรัชกาลที่ 1 และ 2 ต่างเพียงวิธีนั่งเท่านั้น และเรียกนามพระปฏิมานี้ว่า “พระพุทธรูปสิทธิธรรมนาท” แต่จากข้อมูลของสำนักศิลปากรที่ 5 (2555) อธิบายว่า พระปฏิมาประทับนั่งวิราสนะ (ขัดสมาธิราบ) พระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพลาถือตาลปัตร พระหัตถ์ขวาวางบนพระเพลาปลายนิ้วชี้ลงแสดงภูมิสถาพรศมฺพรา (มารวิชัย) เป็นรูปแบบทางประติมานวิทยาของพระศรีอาริย์เมตไตรยทรงแสดงธรรม (ส่วนพระมาลัยนั้นจะถือตาลปัตรแบบพัดกลมและสะพายบาตรเสมอ) และจากหมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1207 เลขที่ 7 เรื่องให้หล่อรูป พระเจ้าตักเกศ พระมาลัย พระศรีอาริย์เมตไตรย พระอินทร์ ใส่ไว้ในพระวิหารวัดอรุณราชวราราม บ่งชี้ว่าล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ทรงสนพระราชหฤทัยในตำนานพระมาลัย-พระศรีอาริย์เมตไตรย และพบว่ามีการสร้างพระปฏิมาศรีอาริย์เมตไตรย 2 รูปแบบ คือสร้างอย่างพระอนาคตพุทธเจ้า ได้แก่ พระศรีอาริย์เมตไตรยที่พบในกรุพระมหาเจดีย์ธรรมกรนิทาน วัดพระเชตุพนฯ และสร้างอย่างสันดุสิตเทวบุตร ได้แก่ พระศรีอาริย์เมตไตรยที่พุทธปรางค์วัดพิชัยญาติการาม (สำนักศิลปากรที่ 5, 2555, น. 149, 155) ดังนั้นเมื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาเทียบกับพุทธลักษณะของพระปฏิมาประธานในศาลาการเปรียญทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่า พระปฏิมาองค์นี้คือพระศรีอาริย์เมตไตรย พระอนาคตพุทธเจ้า ซึ่งในวรรณกรรมไซอิ๋ว กล่าวถึงพระองค์ตอนปราบปีศาจอั้งโป้ได้อ๋อง (黃眉大王 (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 1250-1251; โหง่วเส่งอิง, 2547, น. 580-582; Wu, 2012, Vol.3, p. 236)

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 5.2 หอระฆังถูกกำหนดให้สร้างอยู่บริเวณเดียวกับศาลาการเปรียญ มีลักษณะเด่นคือแสดงภาพไซอิ๋วไว้ด้านนอกโดยรอบ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับวรรณกรรมไซอิ๋ว พบว่าพ้องกับตอนพระศรีอาริย์เมตไตรยปราบปีศาจอั้งโป้ได้อ๋อง เรื่องมีอยู่ว่า ครั้งหนึ่งพระถังซัมจั๋งถูกปีศาจอั้งโป้จับตัวไปเพื่อจะกินเป็นอาหารแห่งเจียเข้าต่อสู้เพื่อชิงพระอาจารย์กลับ แต่รบแพ้อาวุธวิเศษของปีศาจอั้งโป้ทุกครั้งจนคับแค้นใจถึงกับร้องไห้ออกมา ครั้นนั้นพระศรีอาริย์เมตไตรยเสด็จมาช่วยปราบ ทรงตรัสว่าปีศาจนี้คือพนักงานตีระฆังของอาตมา อาวุธวิเศษนั้นก็คือไม้เคาะระฆัง จากนั้นจึงนำตัวปีศาจอั้งโป้กลับพระอารามเพื่อชำระความต่อไป

ภาพที่ 6 ซ้าย: พระประธานในศาลาการเปรียญ ขวา: ตุ๊กตาทินหน้าศาลาการเปรียญ
ที่มา: ภาพที่ 6 ซ้าย ถ่ายโดยผู้วิจัย ณ วัดราชโอรสาราม, ขวา: ธนิต อยู่โพธิ์ (2504 น. 24, 29)

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 5.3 ในอดีตผนังด้านนอกระหว่างประตู 2 ข้างด้านหน้า ฝั่งตุ๊กตาทินยืน ผนังเข้ากับผนัง งอแขนยกหัตถ์ทั้งสองอยู่ในระดับหน้าอกและถือดอกไม้มีก้าน คล้ายรูปสุริยเทพบุตรถือดอกบัว ดูน่าสนใจมาก (ธนิต อยู่โพธิ์, 2504, น. 26-29) จากการสำรวจปัจจุบันไม่พบตุ๊กตาทินนี้แล้ว สันนิษฐานว่ารื้อออกในคราวบูรณะ ศาลาการเปรียญครั้งใหญ่เหมือนสร้างใหม่ทั้งหลัง เมื่อปี พ.ศ. 2519 (วัดราชโอรสาราม, 2549, น. 45) ตุ๊กตาทินนี้มีใช้ ศิลปะข้างจีน เมื่อมาติดตั้งในพระอารามอย่างจีน จึงดูแปลกที่แปลกทาง แต่ก็น่าสนใจดังที่ธนิต อยู่โพธิ์ ตั้งข้อสังเกตไว้ (ภาพที่ 6 ขวา) ถ้าพระปฎิมาในศาลาการเปรียญคือพระศรีอารียเมตไตรยแล้ว ตุ๊กตาทินนี้ควรสื่อถึงผู้ใด? เมื่อพิจารณาตาม วรรณกรรมไขอัว ตุ๊กตาทินนี้มีขนาดย่อม มีหมวดเหมือนอย่างเทวดาและผีนอกอาคาร จึงอาจเป็นสัญลักษณ์ของอั้ง ไบ่ พนักงานตระหงัที่ถือไม้เคาะระฆังในมือ แต่มีข้อแย้งที่หัตถ์ทั้งสองของเทวรูปตุ๊กตาทินนี้ถือดอกบัวมิใช่ไม้เคาะระฆัง เมื่อนำเรื่องตำนานพระมาลัยมาอ้างอิงตีความ พบว่าเทวรูปนี้เข้ากันได้กับชายเชื้อใจเก็บดอกบัว 8 ดอกมาถวายพระมาลัย พระมาลัยประสงค์จะให้ชายเชื้อใจนี้พ้นทุกข์และได้อานิสสงส์มากจึงนำดอกบัวนั้นไปมัสการพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ ดาวดึงส์อีกทอดหนึ่ง ครั้งนั้นพระมาลัยได้รอคอยชมพระบารมีของสันดุสิตเทวบุตรซึ่งจะมานมัสการพระเจดีย์จุฬามณีนี้ ด้วย สันดุสิตเทวบุตรนี้ก็คือผู้ที่มาตรัสรู้เป็นพระศรีอารียเมตไตรยพุทธเจ้าในอนาคตตนเอง ส่วนชายเชื้อใจนั้นด้วย อานิสสงส์แห่งการถวายดอกบัวบูชาพระจุฬามณีเจดีย์จึงทำให้ได้ไปจุติเป็นเทวดาบนสวรรค์ดาวดึงส์ ดังนั้นเทวรูปตุ๊กตาทินนี้ สามารถสื่อได้ 2 นัย โดยเชื่อว่าน่าจะเป็นเทวดาที่เดิมเป็นชายเชื้อใจตามตำนานพระมาลัยมากกว่าการตีความเป็นอั้ง ไบ่ พนักงานตระหงั

6. พระปฎิมาในวิหารพระยืน สื่อถึงพุทธานุภาพของพระพุทธเจ้าเหนือซึ่งหองคง

ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในวิหารพระยืนทางทิศเหนือ 6.1 พบพระยืนองค์ใหญ่ และเห็นฝ่าพระหัตถ์ชัดเจน 6.2 ด้านนอกพระวิหารพบเสาศิลาต้นหนึ่ง 6.3 ด้านหน้าพระวิหารพบสิงห์สีดำ ศิลปะเขมร 1 ตัว (ภาพที่ 7)

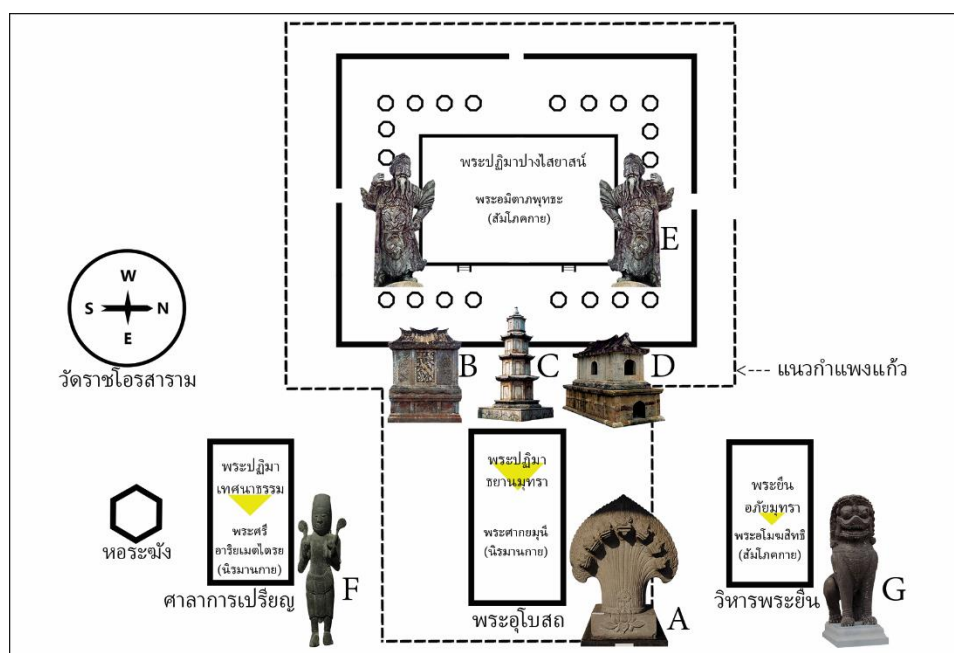

ภาพที่ 7 ซ้าย: สภาพภายนอกวิหารพระยืน, ขวา: พระประธานในพระวิหาร

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 6.1 พระปฎิมาประธานในวิหารพระยืนทางทิศเหนือ ทรงอยู่ในอิริยาบถยืน ยกพระหัตถ์ขวาขึ้นเสมอพระอุระ ปางประทานอภัย (ธนิต อยู่โพธิ์, 2504, น. 27) เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพระยืนกับวรรณกรรมไข่อันพบว่า พระปฎิมาปางนี้แสดงฝ่าพระหัตถ์ชัดเจนที่สุด สอดคล้องกับตอนพระยูไลแสดงพุทธานุภาพทำให้ซึ่งหองคงกระโดดข้ามฝ่ามือ แต่เมื่อหองคงตีสักกาทันทีกลับล้มลง กลับพบว่ายังไม่ข้ามฝ่าพระหัตถ์ของพระยูไลที่ทรงนิรมิตพระวรกายให้ใหญ่โตสุดประมาณ จึงถูกทับด้วยภูเขาใหญ่จึงจำอยู่นานนับพันปี จนกระทั่งพระถังซัมจั๋งผ่านมาจึงช่วยเหลือและรับเป็นสาธุศิษย์ร่วมเดินทางไปไซ่หนี่ (วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์, 2559, น. 120-122; โห้วแสงอิง, 2547, น. 81-88; Wu, 2012, Vol.1, pp. 193-195) เมื่อวิเคราะห์ตามหลักพุทธมหายานแล้ว พบว่าพระทั้งทิศและมุทราของพระปฎิมาเป็นลักษณะทางประติมานวิทยาที่เข้ากันได้กับพระธยานิพุทธะประจำทิศเหนือ พระนามว่าพระอมโฆลสิทธิพุทธเจ้าที่อยู่ในปางอภัยมุทรา (เชษฐ ติงสฤษดิ์, 2565, น. 45-72)

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 6.2 ด้านนอกวิหารพระยืนพบเสาศิลาต้นหนึ่งตั้งโดดเดี่ยว เด่นอยู่หน้าพระวิหาร (ลูกศร A) พิจารณาลักษณะแล้วมิใช่เสาประทีปสำหรับแขวนโคม เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เทียบกับวรรณกรรมไข่อันพบว่าเข้ากันได้กับเสาจันทร์แดง ต้นที่ซึ่งหองคงเขียนอักษรกำกับว่า “ซีเทียนได้มาถึงที่นี่” แล้วถ่ายปัสสาวะรดไว้ ซึ่งเสานี้คือนิ้วกลางของพระยูไลพุทธเจ้าที่ซึ่งหองคงรับคำท้าพระพุทธองค์ว่าจะตีสักกาให้ข้ามฝ่ามือพระองค์ให้จงได้ (โห้วแสงอิง, 2547, น. 84)

วิเคราะห์ลักษณะเด่น-แปลกที่พบในข้อ 6.3 ประติมากรรมสิงห์ดำ ศิลปะเขมรด้านหน้าวิหารพระยืน (ลูกศร B) นับเป็นประติมากรรมที่แปลกที่แปลกทางขึ้นหนึ่ง วิเคราะห์แล้วไม่พบความสัมพันธ์กับบรรณกรรมไขอ้อ แต่พบว่าสื่อความหมายถึงพระศรีอารียเมตไตรย โดยพุทธเถรวาท เช่นตำนานแม่กาเผือก นับถือว่่าสิงห์เป็นพุทธมารดาของพระศรีอารียเมตไตรย ในขณะที่พุทธฝ่ายมหายานกลับเชื่อว่าพระอโฆสสิทธิพุทธเจ้า (ร่างสามโลกกาย) แบ่งภาคให้กำเนิดพระศรีอารียเมตไตรย (ร่างนิรมาณกาย) ดังนั้นการตั้งสิงห์ไว้หน้าวิหารพระยืน จึงเป็นการย้าให้ทราบว่า ทั้งพระยืนคือพระอโฆสสิทธิพุทธเจ้าและสิงห์คือพุทธมารดา ทั้งสองนี้ต่างเป็นผู้ให้กำเนิดพระศรีอารียเมตไตรยพุทธเจ้า

ภาพที่ 8: ประติมากรรมศิลาเชิงสัญลักษณ์ในวัดราชโอรสาราม

การอภิปรายผล

การวิจัยนี้ต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผังสถาปัตยกรรมวัดราชโอรสารามในสมัยรัชกาลที่ 3 กับวรรณกรรมพุทธมหายานไซอิ๋ว ซึ่งการศึกษาในประเด็นนี้ยังไม่เคยมีการศึกษาวิจัยมาก่อน ผู้วิจัยทำการศึกษาด้วยเทคนิคการสืบสวนทางสถาปัตยกรรมของทราวิส โดยใช้เค้าเบาะแสเริ่มต้นจากภาพจิตรกรรมไซอิ๋วรอบหอรบซัง ผลการศึกษาเชื่อได้ว่า ผังสถาปัตยกรรมในวัดราชโอรสารามมีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมพุทธมหายานไซอิ๋วอย่างมาก โดยเนื้อหาวรรณกรรมถูกถ่ายทอดผ่านสถาปัตยกรรมและงานตกแต่งในวัด แก่นของเรื่องถูกกำหนดให้แสดงออกที่ “ด้านในกำแพงแก้ว” (ภาพที่ 8 แนวเส้นประ) ซึ่งประกอบด้วยตัวพระอุโบสถ ที่ถูกสมมติให้เป็นแดนใต้ถังของพระเจ้าถังไท่จง ลายประดับหน้าบันสื่อถึงความสงบสุขเมืองหลวงเชียงอันของอาณาจักรใต้ถัง สอดคล้องกับตอนอารัมภบทต้นเรื่องไซอิ๋ว ส่วนประติมากรรมเศียรนาคร (ภาพ 8-A) - บานประตูประดับมุกลายมังกรให้น้ำ - จิตรกรรมทวารบาลจีนด้านใน ทั้งสามส่วนนี้ล้วนเข้ากันได้กับ

เหตุการณ์ตัดศีรษะพญามังกรจนเป็นเหตุให้พระเจ้าถังไท่จงสิ้นพระชนม์ เมื่อพื้นชนม์ชีพขึ้นมาก็เกิดศรัทธาในพุทธศาสนา (มหายาน) อย่างเหลือล้นจนรับสั่งให้พระถังซัมจั๋งไปอัญเชิญพระไตรปิฎก ณ แดนไซ่ทางทิศตะวันตก ด้านหลังพระอุโบสถเป็นประติมากรรมศิลา 3 ชั้น (ภาพ 8-B, C, D) สื่อถึงคุณของแห่งเจีย ตื่อโปิยก่ายและซัวเจ๋ง สามุณเฑียรทั้งสามที่พระถังซัมจั๋งรับไว้ระหว่างการเดินทาง ถัดไปเป็นอาณาเขตของพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ ประกอบด้วยพระระเบียงและแนวเจดีย์ราย 28 องค์ห้อมล้อมไว้ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก ซึ่งถูกสมมติให้เป็นวัดลุ่มยิมยี่ของพระพุทธเจ้า ความยิ่งใหญ่ของพระวิหารสอดคล้องกับบทบรรยายวัดลุ่มยิมยี่ในวรรณกรรมไซอิ๋วตอนพระถังซัมจั๋งเดินทางบรรลุถึงวัดลุ่มยิมยี่ว่า “แลขึ้นไปก็เห็นพระอารามลุ่มยิมยี่สูงตระหง่านละลิ่ว” หน้บ้านพระวิหารเป็นรูปไก่สุริยันที่สอดคล้องกับไซอิ๋วตอนปีศาจแมงป่องต้อยนิ้วพระหัตถ์พระยูไลแล้วหนีไปก่อเรื่องจับพระถังซัมจั๋ง ประติมากรรมทหารศิลาหน้าวิหาร (ภาพ 8-E) มีสัญลักษณ์ของพระสมันตภัทรและพระมัญชุศรี 2 พระโพธิสัตว์ที่ปวารณาตัวคุ้มครองพระพุทธเจ้าในคัมภีร์สัทธรรมปุณฑริกสูตร 《妙法蓮華經》 ซึ่งในวรรณกรรมไซอิ๋วพระโพธิสัตว์ทั้งสองเป็นเจ้าของปีศาจข้างเผือกและปีศาจสิงโต เนื่องจากแนวพระระเบียงอยู่ในอาณาเขตที่ถูกสมมติเป็นพุทธเกษตรสุขาวดี ดังนั้นพระปฎิมาที่รายล้อมพระระเบียงทั้ง 80 องค์ (Edmund R., 1837, p. 264) จึงสื่อถึงพระพุทธเจ้าที่มีอยู่มากมายในสวรรค์สุขาวดี ส่วนเจดีย์ราย 28 องค์นั้นสื่อถึงดาวฤกษ์จีน 28 หมู่ ที่เป็นองค์ประกอบร่วมกับดวงอาทิตย์บนหน้าบ้านพระวิหาร และสอดคล้องกับเทพดาราในวรรณกรรมไซอิ๋ว ในขณะที่นักวิชาการหลายท่านรวมถึงสิริเดช วัชรกรานต์ (2559) เสนอว่าพระเจดีย์รายเหล่านี้สอดคล้องกับอดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 28 พระองค์ ในลักษณะเดียวกันกับเจดีย์ราย 28 องค์ในวัดราชคฤห์วรวิหาร หรือถะจีน 28 องค์ในวัดสุทัศนเทพวราราม ส่วนสถาปัตยกรรมด้านนอกกำแพงแก้ว ฝั่งทิศใต้คือ ศาลาการเปรียญ-พระปฎิมาปางเทศนาธรรม-หอรบซัง สัมพันธ์กับวรรณกรรมไซอิ๋วตอนพระศรีอารียเมตไตรยปราบปีศาจอั้งไปคนตีระฆัง และพระปฎิมาในวิหารพระยืนด้านทิศเหนือ สัมพันธ์กับตอนพระยูไลปราบซิงหงอคง

เมื่ออภิปรายผลโดยอิงแนวคิดพุทธฝ่ายมหายาน พบว่าการที่พระระเบียงมีพระปฎิมาเรียงรายมากมายนั้นเข้ากันได้กับหลักมหายานที่เชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีมากมายดั่งเม็ดทรายในมหาสมุทร (กรมศิลปากร, 2565: 51) มหายานเชื่อในหลักตรีกายคือสภาวะกายทั้งสามของพระพุทธเจ้า ประกอบด้วย 1) ธรรมกาย คือพระพุทธเจ้าในสภาวะนามธรรม เรียกว่าอาทิพุทธ 2) นิรมานกาย คือพระพุทธเจ้ากายมนุษย์หรือพระมาฆิพุทธเจ้า องค์ปัจจุบันคือพระศากยมุนีพุทธเจ้า ส่วนองค์ในอนาคตคือพระศรีอารียเมตไตรยพุทธเจ้า 3) สัมโภคกาย คือพระพุทธเจ้าในสภาวะกายทิพย์อันใหญ่โต เรียกว่าอาณานิพุทธะ องค์ปัจจุบันคือพระอมิตาภพุทธะ แปลว่าพระผู้มีแสงสว่าง (อาภา) อันไม่สิ้นสุด (อมิตา) มีสวรรค์พุทธเกษตรอยู่ทางทิศตะวันตก ส่วนองค์ในอนาคตคือ พระอโมฆสิทธิ มีสวรรค์พุทธเกษตรอยู่ทางทิศเหนือ สภาวะนิรมานกายคือพระศรีอารียเมตไตรยพุทธเจ้า (กรมศิลปากร, 2565, น. 56-57) ดังนั้นการสร้างพระพุทธไสยาสน์ขนาดใหญ่ (สื่อถึงสัมโภคกาย) อยู่ในวิหารทางทิศตะวันตก (สื่อถึงพุทธเกษตรทิศตะวันตก) มีภาพนกกยูงที่บานหน้าต่าง (สื่อถึงพาหนะและดวงอาทิตย์) มีดวงอาทิตย์ที่หน้าบัน (สื่อถึงแสงสว่างอาภา) เหล่านี้เป็นประติมานวิทยาบ่งบอกว่าพระพุทธไสยาสน์นี้คือสัญลักษณ์ของพระอมิตาภะ สัมโภคกายของพระศากยมุนีพุทธเจ้า (ภาพที่ 8) พบว่าลั่นเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ให้ความสำคัญพระปฎิมาไสยาสน์องค์นี้มากถึงกับถวายฉัตรเหลืองใหญ่ (enormous yellow umbrella) กางกันเหนือองค์พระ ตามบันทึกของเอ็ดมันด์ โรเบิร์ต ทูตสหรัฐที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีและมีโอกาสเยี่ยมชมวัดราชโอรสารามเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2376 ในสมัย

แผ่นดินรัชกาลที่ 3 (Edmund, R., 1837, p. 263) การถวายนัครางกันเหนือเศียรพระนอนนั้นเป็นเรื่องแปลก ซึ่งปัจจุบันพบว่าไม่มีฉัตรองค์ดังกล่าวแล้ว ส่วนพระประธานในพระอุโบสถนั้น ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ทรงหล่อขึ้นใหม่และพระราชทานนามไว้แล้วว่า “พระพุทธอนันตคุณ” (กรมศิลปากร, 2479, น. 13) ซึ่งพระนามนี้เข้าใจผิดสืบต่อกันมาถึงปัจจุบันว่า เป็นนามที่รัชกาลที่ 4 พระราชทานให้ คำว่า “อนันต์” มีความหมายเดียวกับ “อมิตา” คือไม่มีสิ้นสุด ไม่มีประมาณ ดังนั้นนามพระพุทธอนันตคุณจึงสัมพันธ์กับนามของพระอมิตาภพุทธะ การที่ทรงหล่อให้อยู่ในปางสมาธิหรือมหายานเรียกว่า “ธยานมูรธา” เพื่อให้สอดคล้องกับมูรธาประจำองค์ของพระอมิตาภพุทธะ ซึ่งพระปฏิมาองค์อื่นๆ ที่หล่อขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 3 นั้น เกือบทั้งหมดล้วนสร้างปางมารวิชัย ได้แก่ พระตรีโลกเชษฐ พระพุทธเศรษฐมุนี วัดสุทัศน์เทพวรารามฯ พระชัยมุนี วัดอรุณราชวรารามฯ พระแสงมุนี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามฯ พระพุทธมหาโลกาภินันทปฏิมา วัดเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นต้น การสร้างพระพุทธอนันตคุณให้อยู่ในปางสมาธิในขนาดพระองค์ปกติจึงเป็นเรื่องของการออกแบบอย่างจำเพาะเจาะจงเพื่อให้สื่อถึงพระศากยมุนี สภาวะนิรมาณกายของพระธยานิพุทธ-อมิตาภพุทธะ

ส่วนในวิหารพระยืนทางทิศเหนือ ประดิษฐานพระยืนองค์ใหญ่อยู่ในปางอภัยมูรธา ซึ่งมูรธานี้เป็นมูรธาประจำองค์ธยานิพุทธประจำทิศเหนือ-พระอโฆสสิทธิ ดังนั้นพระยืนองค์ใหญ่นี้จึงสื่อถึงสภาวะสัมโพธิกายของพระอโฆสสิทธิ โดยสัมพันธ์กับพระปฏิมาประธานในศาลาการเปรียญ ซึ่งตามผังอยู่หน้าอีกด้านของพระอุโบสถ (ภาพที่ 8) คือ พระพุทธชัยสิทธิธรรมนาทในปางเทศนาธรรมพระหัตถ์ซ้ายทรงตาลปัตร ขนาดพระองค์ปกติ ซึ่งจากการศึกษาอนุমানได้ว่าสื่อถึงพระศรีอาริยมฤตไตรย สภาวะนิรมาณกายของพระธยานิพุทธ-อโฆสสิทธิ

จะเห็นได้ว่าล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ทรงตั้งพระราชหฤทัยนำพระปฏิมาอย่างศิลปะไทยประเพณีคือ พระพุทธไสยาสน์ พระพุทธอนันตคุณ พระยืนอุทอง พระศรีอาริยมฤตไตรยปางเทศนาธรรม มาประดิษฐานเป็นพระประธานในพระวิหารและพระอุโบสถ แต่แฝงความหมายสื่อถึงพระธยานิพุทธประจำทิศและพระมานุชิพุทธตามหลักความเชื่อพุทธฝ่ายมหายานได้อย่างแนบเนียนแบบคาดไม่ถึง ส่วนการเลือกแสดงเฉพาะคู่พระอมิตาภะ-พระศากยมุนี และคู่พระอโฆสสิทธิ-พระศรีอาริยมฤตไตรย อนุমানได้ว่าสยามและจีนในช่วงเวลานั้นให้ความสำคัญกับพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันและพระพุทธเจ้าในอนาคต มากกว่าอดีตพระพุทธเจ้าทั้ง 3 พระองค์ที่ผ่านมา

สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยนี้คือ ผังสถาปัตยกรรมในวัดราชโอรสารามทั้งส่วนพระอุโบสถ ประติมากรรมศิลา วิหารพระพุทธไสยาสน์ ศาลาการเปรียญ วิหารพระยืน และเจดีย์ราย ล้วนความสัมพันธ์สอดคล้องกับเนื้อเรื่องในวรรณกรรมไขว้ และพบว่าล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 ทรงนำแนวคิดพุทธมหายานเรื่องพระธยานิพุทธ-พระมานุชิพุทธ รวมถึงหลักไตรกายมาใช้ในการกำหนดหรือออกแบบพระปฏิมาประธานประจำพระวิหารและพระอุโบสถ โดยพระปฏิมาดังกล่าวที่ทรงเลือกหรือสร้างขึ้นใหม่นั้นมีการกำหนดขนาดองค์พระ และเลือกมูรธาที่ถูกต้อง เพื่อสื่อถึงความเป็นพระธยานิพุทธประจำทิศนั้นๆ

ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาครั้งต่อไปนั้น ผู้วิจัยอาจตั้งสมมติฐานหลักหรือเพิ่มสมมติฐานรองอื่นๆ ในระเบียบวิธีวิจัยเพื่อให้การศึกษามีความสมบูรณ์มากขึ้น หรืออาจนำเทคนิคการสืบสวนทางสถาปัตยกรรมไปสำรวจพระอารามอื่นเพื่อค้นหาหรือตีความแนวคิดของผู้สร้างว่าใช้แนวคิดใดในการออกแบบสร้างพระอารามนั้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมศิลปากร. (2479). *ประชุมพระราชปฐมา ภาคปักษ์ใต้*. กรุงเทพมหานคร: ศรีหงส์.
- กรมศิลปากร. (2565). *เรื่องอนันตนิยายในสยาม*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร. (ม.ป.ป.). *ประติมากรรมนาค 7 เศียร*. ค้นคืนจาก <https://www.finearts.go.th/museumbangkok/view/37721-ประติมากรรมนาค-๗-เศียร>.
- จรัสศรี จิรภาส. (2564). 11 ทศวรรษบันทึกคดีไซอิ๋วสิ่งพิมพ์และวิถีวิทยาร้านกษัตริย์สิ่งพิมพ์และงานแปล: ศึกษาภายใต้กระบวนการทัศน์การแพร่กระจายวรรณกรรมและวรรณกรรมกับการแปล. *ศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 16(1), 205-226.
- เชษฐ ติงสฤษดิ์. (2565). *มูตรา ท่าทาง เครื่องทรง สิ่งของ รูปเคารพในศาสนาพุทธ เช่น ฮินดู นนทบุรี: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง*.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2504). *ตำนานวัดราชโอรสาราม*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- พระมหาโกเมศ เขมธโม. (2525). *วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร*. กรุงเทพมหานคร: กราฟิการ์ต.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2470). *อธิบายว่าด้วยหอพระสมุดวชิรญาณแลพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร*. พระนคร: ไสภณพิพรธนากร.
- วชิรวิทย์ ตั้งธนาวัฒน์. (2564). การตีความสัญลักษณ์สัตว์ทั้งสี่และประติมากรรมอื่นรอบพระเจดีย์วัดบวรนิเวศวิหารใหม่ตามวรรณกรรมไซอิ๋ว. *ดำรงวิชาการ*, 21(2), 245-264.
- วัดราชโอรสาราม. (2549). *วัดราชโอรสาราม ราชวรวิหาร*. กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม.
- วิวัฒน์ ประชาเรืองวิทย์. (2559). *ไซอิ๋ว บันทึกทัศนารมพหุวิป (เล่มที่ 1-4)*. กรุงเทพมหานคร: ต้นไม้.
- สิริเดช วังกรานต์. (2559). การศึกษาการออกแบบสถาปัตยกรรมวิหารพระนอนปางสี่ไสยาสมัยต้นรัตนโกสินทร์ถึงสมัยรัชกาลที่ 4. *หน้าจั่ว*, 13, 260-295.
- สำนักศิลปากรที่ 5. (2555). *พระศรีอริยเมตไตรย: แนวคิด คติความเชื่อ และรูปแบบประติมากรรม*. ปราจีนบุรี: จุฑการเจริญกิจ.
- โหว่งแสงอิง. (2547). *ไซอิ๋ว พงศาวดารจีน*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช. (2547). *อิทธิพลศิลปะจีนในงานจิตรกรรมแบบนอกอย่างสมัยรัชกาลที่ 3 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร.
- อภิเชก เทพคุณ. (2535). *การศึกษาศิลปกรรมแบบพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ วัดราชโอรสารามราชวรวิหาร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร.

Edmund, R. (1837). *Embassy to the Eastern Courts of Cochin-China, Siam, and Muscat In the U. S. Sloop-of-war Peacock, David Geisinger, Commander, During the Years 1832-3-4*. New York: Harper & Brothers.

Travis, C. M. (1995). *Understanding Old Buildings: The Process of Architectural Investigation*. Washington: Heritage Preservation Services.

Williams, C. A. S. (2006). *Chinese Symbolism and Art motifs* (4th edition). Singapore: Tuttle publishing.

Wu, C. E. (2012). *The journey to the West* (Vol. 1-4). Chicago: University of Chicago Press.

ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565

Reflections of the Marginalized in Thai Novels, from 1997 to 2022

ZHILAN XU

นักศึกษาปริญญาเอก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

A doctoral student Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University

พัชรินทร์ บุรณะกร (Patcharin Buranakorn)

อาจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

A lecturer, Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: 980469039@qq.com

Received : July 21, 2023 Revised : September 28, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 จำนวน 6 เรื่อง ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพตามกรอบแนวคิดภาพสะท้อนและแนวคิดเกี่ยวกับคนชายขอบ วิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการตีความโดยพิจารณาจากความหมายของคำประพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า นวนิยายทั้ง 6 เรื่อง นำเสนอภาพสะท้อนด้านสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณธรรม และสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ ทำให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบในบริบทที่หลากหลาย เป็นนักโทษ ขาวนา เด็กบ้านแตก ขาวเวียดนามอพยพ ขาวดง ลูกเรือประมง และพ่อครัว ด้านชีวิตความเป็นอยู่ พบว่า คนชายขอบส่วนใหญ่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง มีปัญหาเรื่องอาหารการกิน ทำงานที่ไร้ฝีมือทักษะ ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษา ด้านคุณธรรมจริยธรรม สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง มีความรับผิดชอบ ด้านสิทธิมนุษยชน สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบถูกละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิทางการศึกษา และสิทธิการเดินทาง และถูกล่วงละเมิดทางเพศ ยังสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิเรื่องอาหารและสุขภาพ และสิทธิในการมีงานทำ และสังคมมีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ คุ้มครองสิทธิเรื่องอาหาร สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค งานวิจัยนี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาคนชายขอบ เพื่อให้สังคมไทยเกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

คำสำคัญ: ภาพสะท้อน คนชายขอบ นวนิยายไทย

Abstract

This study examines the portrayal of marginalized individuals in six Thai novels published between 1997 and 2022. Utilizing qualitative research methodologies, reflection study concepts, and marginalized studies, the research delves into the textual representations and their underlying

meanings. The novels depict four primary dimensions of marginalized life: status, living conditions, moral and ethical values, and human rights. In terms of status, the narratives introduce characters such as a convict, a peasant, a child from a broken home, a Vietnamese refugee, a woodsman, a member of a fishing crew, and a cook. Regarding living conditions, many of these marginalized characters lack permanent homes, face food shortages, engage in low-skilled jobs, and have limited access to education. From a moral and ethical standpoint, they are depicted as hardworking, resilient, and responsible. Their human rights are often compromised, particularly in areas like economic rights, physical safety, educational opportunities, transportation rights, and gender equality. The novels further shed light on the marginalized individuals' responses, emphasizing their demands for economic rights, access to food and healthcare, and employment opportunities. At the same time, the broader society is portrayed as offering protection in terms of human rights, food security, freedom, and equality. The findings from this study are anticipated as serving as a framework for the support and elevation of marginalized communities, promoting balance, resilience, and sustainable development in Thai society.

Keywords: Reflection, Marginalized, Thai novel

บทนำ

นวนิยายเป็นบันเทิงคดีแบบใหม่ที่มีวิวัฒนาการมาจากการเล่านิทานหรือนิยาย แต่งเป็นร้อยแก้วเล่าถึงพฤติกรรมตามธรรมชาติของมนุษย์ แม้จะเป็นเรื่องสมมุติแต่พยายามทำให้สมจริงด้วยการเสนอพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นจริงได้ในชีวิตมนุษย์ (ดนยา วงศ์ณะชัย, 2542 น. 112) จึงกล่าวได้ว่า นวนิยายมีเนื้อหาใกล้เคียงกับความเป็นจริง มีความสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์อย่างแนบแน่น ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2541, น. 197) กล่าวว่า วรรณกรรมประเภทนวนิยายสะท้อนภาพของสังคม คือเรื่องราวของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันภายใต้ระบบวัฒนธรรมเดียวกัน และสิ่งที่ผู้อ่านได้มองเห็นในนวนิยายเป็นสภาพย่อยสังคมที่นักเขียนอยู่ร่วมจริง การนำเสนอเรื่องราวในนวนิยายมีมากมายหลากหลายเรื่องโดยมีนวนิยายไทยกลุ่มหนึ่งได้นำเสนอเรื่องราวของกลุ่มคนชายขอบไว้อย่างน่าสนใจ กลุ่มคนชายขอบคือกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกลจากสังคม มักหมายถึงผู้ที่ไม่ได้รับการดูแล ไม่ได้รับการบริการ หรือความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ ได้รับ คำว่า “คนชายขอบ” พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2524, น. 166) ให้ความหมายไว้ว่า การอยู่วนนอก การไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการคิดหรือตัดสินใจ กลุ่มที่ยังไม่ถูกกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มใหญ่อย่างสมบูรณ์ กลุ่มที่ละทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตนไปบางส่วน และยังไม่ได้เป็นที่ยอมรับอย่างสมบูรณ์ในวัฒนธรรมใหม่ที่กลายมาเป็นวิถีชีวิตของตน และสุริชัย หวันแก้ว (2558, น. 18-19) ได้จำแนกประเภทของคนชายขอบไว้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) คนชายขอบในทางภูมิศาสตร์ เป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิมด้วยเหตุผลทางธรรมชาติ เศรษฐกิจและการเมือง เพราะฉะนั้นการตั้งถิ่นฐานใหม่หรือวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้จึงต้องเผชิญกับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในพื้นที่ใหม่ ทั้งยัง

ถูกกีดกัน ถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนกลุ่มใหญ่ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนหรือ เขตภูมิศาสตร์นั้นมาก่อน นอกจากนี้ คนชายขอบทางภูมิศาสตร์ยังหมายรวมถึง คนที่อยู่ชายขอบพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยไม่ได้เคลื่อนย้ายจากถิ่นฐานเดิม 2) คนชายขอบในทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมใหญ่ วัฒนธรรมประจำกลุ่มจึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือได้รับเลือกปฏิบัติ จากผู้คนส่วนใหญ่ การเรียนรู้การปรับตัวและการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดหรือมีชีวิตอยู่ภายใต้สภาพการณดังกล่าวจึงเป็นสาระสำคัญของวิถีชีวิตประชากรที่อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมชายขอบ 3) คนชายขอบในทางเศรษฐศาสตร์ หมายรวมถึงผู้ด้อยอำนาจ เป็นภาวะที่คนไม่มีอำนาจตกเป็นเบี้ยล่างของคนกลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจและโอกาสทางสังคมที่สูงกว่า ทำให้คนกลุ่มดังกล่าวกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบ เช่น คนยากจน คนยากไร้ เป็นต้น คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีบทบาทหรือตำแหน่งที่ชัดเจนในสังคม จึงทำให้ถูกสังคมกีดกันอยู่ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

คนชายขอบถูกสร้างไว้ในนวนิยาย สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหา และวัฒนธรรมของคนชายขอบ ภาพสะท้อนคนชายขอบดังกล่าวในนวนิยายแฝงไว้ด้วยทัศนคติ และความคิดเห็นของผู้เขียนซึ่งเป็นมนุษย์ด้วยกันกับคนชายขอบ ได้ใช้งานประพันธ์ของตนถ่ายทอดความใส่ใจเกี่ยวกับคนชายขอบออกมา ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพคนชายขอบในด้านต่าง ๆ จากนวนิยายในมุมมองเชิงจินตนาการ โดยเนื้อเรื่องในนวนิยายนั้นมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์การใช้ชีวิตในสังคมของผู้เขียน ภาพคนชายขอบในนวนิยายจึงสัมพันธ์กับความจริงในสังคมอย่างแนบแน่น โดยมีตัวละคร สถานที่ การสนทนา เป็นการเลียนแบบชีวิตจริง ซึ่งแตกต่างกับภาพคนชายขอบที่เรามองเห็นในสื่ออื่น ๆ เช่น สารคดี ข่าวรัฐบาล นวนิยายจะทำให้ผู้อ่านสัมผัสกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มคนชายขอบอย่างไม่มีข้อจำกัด เกิดความรู้สึก อารมณ์ที่เป็นไปตามเนื้อเรื่อง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจภาพชีวิตคนชายขอบอย่างลึกและละเอียด

นวนิยายที่นำเสนอเฉพาะเรื่องราวของคนชายขอบมีจำนวนไม่น้อย ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมไทยให้ความสำคัญกับชีวิตบุคคลที่สะท้อนความไม่เป็นธรรม การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ ในปี พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองเรื่องสิทธิมนุษยชนไว้ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้ มาตราการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม (สำนักส่งเสริมและประสานงานเครือข่าย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. 2545, หมวด 3 น. 1-3) ทำให้เห็นว่าคนชายขอบมีโอกาสเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมของตนเองให้สามารถมีจุดยืนในสังคมได้อย่างเท่าเทียมมากขึ้น นวนิยายที่เกี่ยวกับคนชายขอบหลังปี พ.ศ. 2540 จึงอาจมีลักษณะที่แตกต่างกับนวนิยายก่อนปี พ.ศ. 2540 เนื่องจากมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคนซึ่งรวมถึงคนชายขอบด้วย ดังนั้น เรื่องราวของคนชายขอบอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคสมัย

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบในนวนิยายไทยมีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลายเรื่อง โดยสามารถจำแนกเป็น 2

กลุ่ม คือ งานวิจัยที่ศึกษาคนชายขอบในนวนิยายไทยที่ตีพิมพ์ก่อนปี พ.ศ. 2540 เช่น เจษฎากร แซ่ลี้ม (2562) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเป็นชายขอบของบุญรอดในนวนิยายเรื่อง “ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด” ของโบตัน และ ชุน ชูเหลย (2566) ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง หลังเที่ยงคืน ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร ผลการวิจัยโดยสรุปพบว่า คนชายขอบในนวนิยายที่ตีพิมพ์ก่อนปี พ.ศ. 2540 เป็นกลุ่มคนยากจน ถูกเหยียดหยามและไม่มีสิทธิในการต่อรอง สาเหตุของการเป็นชายขอบนั้นเกิดจากความแตกต่างจากสังคมและวัฒนธรรม และเกิดจากต้องการผลประโยชน์จากอีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงเรื่องมนุษยธรรม สิทธิมนุษยธรรม หรือความเท่าเทียมกัน และงานวิจัยที่ศึกษาคนชายขอบในนวนิยายที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นไป เช่น ละอองดาว จิตต์พิริยะการ (2562) ศึกษาวิจัยเรื่อง หญิงม่าย : ภาพแทนนางเอกชายขอบในนวนิยายไทยร่วมสมัย ภัทรขวัญ ทองเภาว (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน และชัยเนตร ชนกคุณ (2555) ศึกษาวิจัยเรื่อง ตัวละครชายขอบในวรรณกรรมซีไรต์ ผลการวิจัยโดยสรุปพบว่า คนชายขอบในนวนิยายที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นไป มีสถานภาพที่หลากหลาย เป็นกลุ่มคนพิการ โสเภณี หญิงหม้าย ขาวเขา ฯลฯ สาเหตุของการเป็นชายขอบนั้นเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความแตกต่างจากสังคมและวัฒนธรรม และทัศนคติของสังคมกระแสหลัก

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวกับคนชายขอบในนวนิยายไทยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า คนชายขอบในนวนิยายที่ตีพิมพ์หลังปี พ.ศ. 2540 มีความแตกต่างทั้งสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหา เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาคนชายขอบในนวนิยายที่ตีพิมพ์หลังปี พ.ศ. 2540 จะทำให้เห็นภาพคนชายขอบในอีกลักษณะหนึ่ง ปัจจุบันแม้จะมีการศึกษาภาพสะท้อนกลุ่มคนชายขอบในวรรณกรรมมาหลายเรื่อง แต่ยังไม่มีการศึกษาภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ผู้วิจัยในฐานะชาวต่างชาติที่ศึกษาสาขาวิชาการศึกษาภาษาไทยเป็นภาษาที่สองจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อน คนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจสภาพสังคม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนชายขอบ รวมทั้งได้ตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคม ทำให้เข้าใจและเห็นอกเห็นใจปัญหาที่เกิดขึ้นกับเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในระดับชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรม (Textual Analysis) โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบและภาพสะท้อนในวรรณกรรม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

2. สืบค้นนวนิยายไทยจากร้านหนังสือออนไลน์ซีเ็ดดบุ๊กเซ็นเตอร์ (www.se-ed.com) ของบริษัท ซีเ็ดดบุ๊กเซ็น จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นร้านหนังสือรายใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีเครือข่ายร้านหนังสือทั่วประเทศมากที่สุด ด้วยฐานะผู้นำตลาดรายใหญ่ที่สุด จึงได้รับการยอมรับจากผู้อ่านหนังสือทั่วไป (ทีมีซีเ็ดด, 2562) ผู้วิจัยคัดเลือก

นวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคนชายขอบที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2540-2565 โดยมีตัวละครสำคัญเป็นคนชายขอบ เนื้อเรื่องแสดงให้เห็นภาพคนชายขอบที่มีลักษณะเป็นกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกลจากสังคม ถูกเยียดหยาม เป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาส ไม่ได้รับการดูแล หรือความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ ได้รับ มีวัฒนธรรมของตนเองที่อาจจะแตกต่างจากวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ ตามเกณฑ์ดังกล่าว ได้คัดเลือกออกมาทั้งหมด 11 เรื่อง ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะเลือก 6 เรื่อง เพื่อเป็นตัวแทนที่นำเสนอคนชายขอบ นวนิยาย 6 เรื่องนี้ แสดงลักษณะความเป็นคนชายขอบในบริบทที่หลากหลาย ในสังคมไทยและมีสถานภาพความเป็นคนชายขอบที่แตกต่างกัน เนื้อเรื่องมีลักษณะคล้ายความจริงของสังคมไทย มากที่สุด ได้แก่ คนข้ามฝันของประชาคม ลุนาชัย (2543) ช่วงสำราญของเดือนวาด พิมวนา (2546) เพื่อนรักริมโขง ของเขมชาติ เทพไชย (2547) เด็กชายชาวดงของมาลา คำจันทร์ (2563) ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สดใสของเสาวรี เอี่ยมลออ (2564) และเสียงเพรียกจากเทือกเขาปิณฑอกของเสาวรี เอี่ยมลออ (2564)

3. ศึกษาและรวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบในนวนิยาย 6 เรื่องดังกล่าว

4. วิเคราะห์ภาพสะท้อนกลุ่มคนชายขอบในนวนิยายไทยตามกรอบแนวคิดภาพสะท้อนคนชายขอบ โดยพิจารณาจากความหมายของคำประพันธ์

5. นำเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

การศึกษาภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ผู้วิจัยได้ศึกษานวนิยายที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบทั้งหมด 6 เรื่อง ได้แก่ คนข้ามฝัน ช่วงสำราญ เพื่อนรักริมโขง เด็กชายชาวดง ไม่มี ฤดูใดอาทิตย์ไม่สดใส และเสียงเพรียกจากเทือกเขาปิณฑอก จากการศึกษานวนิยายเรื่องดังกล่าว พบภาพสะท้อนคนชายขอบใน 4 ด้าน ได้แก่ สถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณธรรมจริยธรรม และ สิทธิมนุษยชน มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. สถานภาพของคนชายขอบ

สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น และสถานภาพของแต่ละบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับตำแหน่งนั้น ๆ (ปิ่นหล้า ศิลปบุตร, 2551 น. 14) จากการศึกษานวนิยายดังกล่าว ทำให้เห็น คนชายขอบในบริบทที่หลากหลายและมีสถานภาพที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ สถานภาพของคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม สถานภาพของคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ และสถานภาพของคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้

1.1 สถานภาพของคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม

คนชายขอบในบริบทสังคม เป็นบุคคลที่มีวิถีชีวิต อุดมการณ์ แบบแผนพฤติกรรมที่แตกต่างหรือยังไม่เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม (ภัทรขวัญ ทองเถาว์, 2554 น. 26) จากการวิเคราะห์สถานภาพของคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบที่เป็นนักโทษ ขาวนาและเด็กบ้านแตก ดังต่อไปนี้

1.1.1 นักโทษ

นักโทษเป็นบุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพโดยการจำคุก ทำให้ขาดการติดต่อกับโลกภายนอก และจะกลับคืนสู่สังคมและอยู่ร่วมกับสังคมภายหลังจากที่พ้นโทษก็เป็นเรื่องยาก เนื่องจากคนในสังคม ส่วนใหญ่มองผู้ที่เคยเป็นนักโทษว่าเป็นคนไม่ดี ดังนั้นนักโทษจึงถือเป็นคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดส่อง* นำเสนอชีวิตความเป็นอยู่ของนักโทษในเรือนจำ มีตัวละครเอกชื่อแรม นาดี ถูกจับเข้าเรือนจำด้วยคดีจำหน่ายยาเสพติด ทำให้เขารู้สึกชีวิตเหมือนตกอยู่ในขุมนรก ดังตัวอย่าง

สำหรับแรม คุณคือสถานที่ที่ก่อสร้างมาได้อย่างอัศจรรย์ที่สุด เสมือนว่าได้เลียนแบบมาจากนรกขุมต่างๆ แต่เปลวไฟร้อนลวกเปลี่ยนมาเป็นไอแดดที่ระอุอยู่ในเนื้อกำแพง และมันจะปล่อยความร้อนออกมาตอนกลางคืนให้ร่างกายได้ซึมซับจนเหงื่อชุ่มโชก กลิ่นสาบของนักโทษที่นอนที่เพียงเหยียดร่างซุกได้ ไม่มีซอกหลืบที่เป็นพื้นที่ส่วนตัว

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 46)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า นักโทษมีสถานะเป็นคนชายขอบในบริบทสังคม ใช้ชีวิตอยู่ในสถานที่ที่ปิด ไม่มีอิสระ สภาพที่อยู่อาศัยสกปรก แออัด ไม่มีพื้นที่ที่เป็นของตัวเอง ชีวิตของนักโทษ ไม่มีคุณภาพ และไม่สามารถใช้ชีวิตตามแบบแผนของตนเองได้ ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ สำหรับนักโทษการใช้ชีวิตในเรือนจำ ทำให้เกิดความทุกข์เศร้าเสียใจ ดังที่ตัวละครเอกได้กล่าวว่า เรือนจำเสมือนว่าได้เลียนแบบมาจากนรกขุมต่าง ๆ อาศัยอยู่อย่างแออัด ทำให้เห็นว่า ชีวิตของนักโทษค่อนข้างห่างไกลจากศูนย์กลางของสังคม ไม่มีสิทธิได้เข้าถึงสังคมใหญ่ จึงตกเป็น “คนชายขอบ”

1.1.3 ขาวนา

ขาวนาที่เผชิญปัญหาที่ดินทำกิน ถูกกดขี่จากเหล่าข้าราชการหรือชนชั้นปกครอง เป็นกลุ่มคนที่อ่อนแอของสังคม ขาวนาตอนนี้จึงถือเป็นคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม นวนิยาย เรื่อง *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิล็อกตอง* ได้กล่าวว่า ขาวนาถูกผู้เป็นข้าราชการกดขี่ข่มเหงให้ขายที่ดิน ดังตัวอย่าง

“ที่ดินแถวนี้เป็นของฉันหมดแล้ว เหลือเพียงสิบแปดไร่เท่านั้น จะเอาอย่างไรกว่ามา”

นายกเทศมนตรีชี้ร่วมไปยังที่ดินของเคนอีก 7 ไร่ ด้วยอาการหัวเสียอย่างที่สุด

“ผมไม่ขายหรอกครับ ท่านนายกกลับไปเถิด” ประณตพูด

“เป็นครูอยู่ดี ๆ ใจอยากมาเป็นขาวนา” นายกเทศมนตรีพูดก้านวินัย เสริมขึ้นว่า... “ฉันจะมาเอาคำตอบในวันพรุ่งนี้” นายกเทศมนตรีพูดตบตบ

“อย่าเข้ามาในที่ดินของเราอีก” ประณตพูด ลูกน้องนายกเทศมนตรีหยิบปืนจากเอวขึ้นมา

นายกเทศมนตรียิ้ม

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 151-152)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ขาวนาเป็นคนที่มีความยากลำบากทางสังคมต่ำ มักถูกผู้ที่มีอำนาจ มีสถานะทางสังคมสูงกดขี่ และไม่มีทางต่อสู้ ทำให้ขาวนาตกเป็น “คนชายขอบ” ตกอยู่ในภาวะที่อันตราย ไม่สามารถปกป้องตนเองได้ เห็นได้จากบทสนทนาระหว่างประณตกับนายกเทศมนตรี แม้ประณตพยายามยืนยันว่าตนเองไม่ขายที่ดินแต่

นายกเทศมนตรีก็ยังไม่ปล่อย และใช้อาวุธปืนข่มขู่ ทำให้เห็นว่า ชาวนาผู้ที่ถูกกดขี่มักเป็นผู้ที่ไม่มีทางต่อสู้ เป็นกลุ่มคนที่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐบาล จึงถือเป็นกลุ่มคนชายขอบในสังคม

1.1.4 เด็กบ้านแตก

เด็กบ้านแตก เป็นเด็กที่พ่อแม่แยกทางกัน มีปัญหาครอบครัว ถ้าไม่ได้รับการดูแลจากทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ เด็กบ้านแตกจะประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย เด็กกลุ่มนี้จึงถือเป็นเด็กชายขอบ นวนิยาย เรื่อง *ช่างสำรวจ* นำเสนอวิถีชีวิตของเด็กบ้านแตก ได้กล่าวว่า ตัวละครเอก กำพลไม่มีบ้านของตนเองหลังจากพ่อแม่เลิกกัน ต้องพึ่งพาอาศัยเพื่อนบ้าน กินนอนไม่เป็นที่เป็นทาง ดังตัวอย่าง

กำพล ช่างสำรวจ ตัวดำและนัยน์ตาโตโศกสลด ตูหรัดตุเหร่กินนอนไม่เป็นที่เป็นทาง ครอบครัวของเขาเคยเช่าห้องแถวอยู่กันพร้อมหน้าพ่อแม่ลูก หลายเดือนที่แล้วแม่มีชู้ ต่อมาแม่หนีไป และพ่อบอกคืนห้องเช่าเพราะไม่มีเงินจ่าย...พ่อฝากฝังเขาไว้กับเพื่อนบ้านคนนั้นบ้างคนนี้บ้าง สภาพคล้ายเด็กจรจัดเข้าทุกที

(เดือนวาด พิมวนา, 2546 น. 35)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตของเด็กบ้านแตกน่าสงสาร ไม่ได้รับการดูแล สนใจจากพ่อแม่ อย่างที่เด็กคนอื่นได้ อาจทำให้ชีวิตของเด็กตกอยู่ในภาวะความทุกข์ ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ ดังเช่นชีวิตของตัวละครเอกกำพล หลีกจากพ่อแม่เลิกกัน ทั้งพ่อและแม่ไม่มีใครดูแลเขา เขาต้องพึ่งพาอาศัยเพื่อนบ้าน ทั้งที่นอนและอาหารสภาพคล้ายเด็กเร่ร่อน ทำให้เห็นว่าชีวิตของเด็กบ้านแตกขาดความอบอุ่นจากครอบครัว ไม่มีใครเอาใจใส่ และดูแลชีวิตความเป็นอยู่ ตกเป็น “คนชายขอบ” ในสังคม

1.2 สถานภาพของคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์

คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิมด้วยเหตุผลทางธรรมชาติ เศรษฐกิจและการเมือง เพราะฉะนั้นการตั้งถิ่นฐานใหม่ของคนกลุ่มนี้จึงต้องเผชิญกับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในพื้นที่ใหม่ ทั้งยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนกลุ่มใหญ่ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนนั้นมาก่อน และเป็นกลุ่มคนมีชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม (ภัทรขวัญ ทองเถาว์, 2554 น. 26) จากการวิเคราะห์สถานภาพของคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ สะท้อนให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบที่เป็นชาวเวียดนามอพยพ และชาวดง ดังต่อไปนี้

1.2.1 ชาวเวียดนามอพยพ

ชาวเวียดนามอพยพเป็นกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในท้องถิ่น จึงตกเป็นคนชายขอบ นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้กล่าวถึงสถานภาพของแกวซึ่งเป็นชาวเวียดนามที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย ถูกคนไทยท้องถิ่นดูถูกเหยียดหยาม มีชีวิตที่ยากลำบาก คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ยอมใกล้ชิดกับชาวแกว ดังตัวอย่าง

“ถึงพวกมึงจะยอมเป็นเพื่อนกูยังงี้ คนอื่นเขาก็ไม่ยอมเป็นเพื่อนกูเหมือนพวกมึงสองคนอยู่ดี เพราะว่ากูเป็นแกว แอมเป็นแกวทุกซอกต่างหาก” เตียนเจียมตัวว่าตนเป็นลูกคนญวนฐานะยากจน...

“ก็เป็นแบบกูไง...”เตียนตอบ “มีชุดนักเรียนชุดเดียว ไม่มีข้าวกลางวันกิน ต้องตื่นตีสามมาเผาข้าวหลาม ไม่มีจักรยานขี่ ต้องเดินมาโรงเรียน บางทีโชคดีก็ได้ซ้อนเพื่อน ๆ มามั่ง กระทั่งแม่ก็ยังไม่ค่อยยอมให้มาเรียน เพราะแม่บอกว่าถึงจะเรียนจบก็ไม่มีประโยชน์ สอบเรียนต่อที่ไหนก็ได้เพราะหลวงไม่ยอมให้พวกแกไปจากหนองคาย”

(เชมชาติ เทพไชย, 2547 น. 47)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวเวียดนามอพยพมีสถานะเป็นคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ อพยพมาอยู่ในพื้นที่ใหม่ ไม่ได้ได้รับความเท่าเทียมเหมือนคนในท้องถิ่น ถูกคนในชุมชนดูถูกเหยียดหยาม ทำให้การใช้ชีวิตในพื้นที่ใหม่นั้นต้องประสบอุปสรรคต่าง ๆ นอกจากนี้ การใช้ชีวิตก็ยากลำบาก เป็นกลุ่มคนที่ยากจน เห็นได้จากชีวิตของเด็กเตียนซึ่งเป็นลูกของชาวญวน ไม่มี ข้าวกลางวันกิน ต้องช่วยงานครอบครัวอย่างหนัก ทำให้เห็นว่าชาวเวียดนามที่อพยพมาอยู่ในสังคมไทยในอดีตทั้งไม่ได้รับความยอมรับจากคนในท้องถิ่น และมีปัญหาในการดำรงชีวิต จึงตกเป็นคนชายขอบที่น่าสงสาร

1.2.2 ชาวดง

ชาวดงที่อาศัยอยู่ในป่าลึกดงดิบ ไม่ค่อยมีโอกาสเข้าถึงโลกภายนอก ชีวิตอยู่ห่างไกลความเจริญ ทำให้คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่รู้จักชาวดง จึงถือเป็นกลุ่มคนชายขอบ นวนิยาย เรื่อง *เด็กชายชาวดง* นำเสนอการใช้ชีวิตของชาวดงที่อยู่ห่างไกลจากเมือง เด็กชาวดงไม่รู้จักเมืองคืออะไร ดังตัวอย่าง

คอยซัอนคอย ในสำนึกของคนรุ่นที่เกิดยังบ้านใหม่เวียงแม เราเป็นชาวป่าชาวดง ไม่ใช่ชาวบ้านชาวเมือง เมืองคืออะไรพวกเราเหล่าเด็กชายชาวดงไม่รู้จัก แม้แต่คำว่าอำเภอก็ยังไม่เคยได้ยินด้วยซ้ำ รับรู้อยู่เบาบางว่าคนรุ่นปู่ตายาย หนีตายมาจากบ้านเวียงแมดั้งเดิม

(มาลา คำจันทร์, 2563 น. 43)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวดงอาศัยอยู่ในป่าดงพงไพร ห่างไกลจากศูนย์กลางของสังคม ชาวดงคนรุ่นก่อนมีการอพยพ พยายามหาถิ่นที่อยู่อาศัย สุดท้ายได้ลงหลักปักฐานในพื้นที่ป่าดงลึก ใช้ชีวิตอยู่ในป่าดงลึกนาน ลูกหลานชาวดงไม่ค่อยได้มีโอกาสออกไปข้างนอก เด็กชาวดงไม่รู้จักเมืองคืออะไร ทำให้เห็นว่าชาวดงใช้ชีวิตอยู่ห่างไกลจากความเจริญของตัวเมือง จึงตกเป็นคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์

1.3 สถานภาพของคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ

คนชายขอบในทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ คนยากจนทั้งในเมืองและชนบท ผู้ใช้แรงงาน คนกลุ่มนี้เป็นแรงงานระดับล่างสุดในระบบการผลิต ใช้แรงกายดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด (ภัทรขวัญ ทองเถาว์, 2554 น. 26) จากการวิเคราะห์สถานภาพของคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ สะท้อนให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบที่เป็นลูกเรือประมง และพ่อครัว ดังต่อไปนี้

1.3.1 ลูกเรือประมง

ลูกเรือประมงเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ทำงานหนัก แต่ได้ค่าจ้างน้อย ใช้ชีวิตอยู่บนเรือยากลำบาก เป็นคนชายขอบที่ยากจน นวนิยาย เรื่อง *คนข้ามฝัน* ได้กล่าวถึงเรื่องการคิดเงินเดือนให้ลูกเรือประมงชีพ เขาทำงานมาเกือบปี ออกเรือหลายเที่ยว ได้เงินเดือนแค่เที่ยวเดียว ดังตัวอย่าง

“อยู่เกือบปีทำงานได้สักก็น้อย” แถ่แกก็ว่า “เอาแต่ก่อเรื่อง ทำให้คนอื่นบาดเจ็บ
ทำงานไม่ได้ ทำตัวแบบนี้ไม่คิดเงินให้หรอก”
“ต้องคิดให้เขาตามสมควร” เจียงแย่ง
“ทำเต็มที่เที่ยวเดียวใช้ไหม” ยายแฉ่งสรุป “เงินเดือนให้เที่ยวเดียว จะให้เหมือนคนอื่น ๆ
ไม่ได้หรอก”

(ประชาคม ลุนาชัย, 2543 น. 107)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ลูกเรือประมงทำงานหนักมาก แต่ได้เงินน้อยมาก เงินที่ได้ไม่คุ้มกับ
การทุ่มเทของตนเอง ถูกเจ้านายบีบคั้น เป็นกลุ่มคนที่ต่ำต้อย ไม่มีทางต่อสู้กับเจ้านาย ต้องพึ่งพางานของเจ้านายเลี้ยง
ตนเอง เห็นได้จากการคิดเงินเดือนให้ชีพ ชีพทำงานหนัก ได้รับการยอมรับจากใต้ถ้ำ แต่เจ้านายหาว่าเขาก่อเรื่องใน
ช่วงแรก ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นความผิดของเขา จึงคิดเงินเดือนให้ชีพแค่เที่ยวเดียว ทำให้เห็นว่า ลูกเรือประมงอยู่ใน
ฐานะที่ต่ำต้อย ถูกคนที่ฐานะทางการเงินสูงรังเกียจ บีบคั้น จึงตกเป็นคนชายขอบ

1.3.2 พ่อครัว

พ่อครัวที่ทำงานอยู่บนเรือ เป็นกลุ่มคนยากจน ใช้ชีวิตยากลำบาก ต้องดูแลอาหารการกินของหลาย
คน คนที่ไม่พอใจกับอาหารที่พ่อครัวทำ จะมาโจมตี ดุด่าพ่อครัว พ่อครัวจึงถือเป็นคนชายขอบในทางเศรษฐกิจ
นวนิยาย เรื่อง *คนข้ามฝัน* ได้กล่าวถึงงานพ่อครัวว่า เป็นงานไม่เบา รับผิดชอบอาหารการกินของหลายคน เป็นงานที่
ทำยาก คนหนุ่มไม่ยอมเป็นพ่อครัว ดังตัวอย่าง

“งานครัวไม่เบาหรอกเอ็ง รับผิดชอบปากท้องคนทั้งลำ แต่ละคนชอบไม่เหมือนกัน บางคน
ปากมากขี้บ่น คนหนุ่มไม่ยอมรับหน้าที่นี้ก็เพราะเก็บอารมณ์ไม่อยู่ ข้าเคยเห็นจุ่มไฟต่อยกับคนอ้วนมา
หลายครั้ง” ลักจ้องหน้าชีพคิดหนึ่งแล้วพูดต่อ “งานหน้าเรือทำเสร็จแล้วก็เสร็จ เอาตัวรอดไปเป็นรอย
ๆ แต่จุ่มไฟนะเอ็ง เสร็จไปมือหนึ่งต้องนอนก่ายหน้าผากคิดถึงมือต่อไป ที่สำคัญต้องวางแผนใช้เสบียง
ให้รอบคอบ”

(ประชาคม ลุนาชัย, 2543 น. 80)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า พ่อครัวทำงานหนัก เป็นกลุ่มคนที่ต่ำต้อย ทำงานไม่ดี จะถูกคนอื่น
ตำหนิ ดุด่า เป็นงานที่คนหนุ่มไม่ยอมทำ เพราะจะถูกตำหนิ ดุด่าบ่อย และทนไม่ไหว เห็นได้จากคำพูดของลัก เขา
เป็นพ่อครัวที่อยู่บนเรือ ต้องดูแลอาหารการกินของคนทั้งลำ แต่ละคนชอบไม่เหมือนกัน ทำอาหารให้ทุกคนพอใจจึง
เป็นเรื่องยาก ถ้าทำไม่ดีอาจถูกลูกเรือคนอื่นต่อต้อย คนหนุ่มจะไม่ยอมเป็นพ่อครัว ทำให้เห็นว่า พ่อครัวบนเรือใช้ชีวิต
ยากลำบาก น้อยคนที่จะเลือกเป็นพ่อครัว ถ้าไม่ใช่คนยากจนมาก โดยเฉพาะคนหนุ่ม จึงทำให้พ่อครัวตกเป็นคนชาย
ขอบ

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายเรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สดใส* เสี่ยงพริ้งจาก
เทือกเขาบิล็อกตอง และช่วงสำราญ สะท้อนให้เห็นสภาพของชนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เป็น
นักโทษ ขาวนา และเด็กบ้านแตก เป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้รับความสนใจ ความคุ้มครองจากรัฐบาล มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกับ
บุคคลทั่วไป มีปัญหาด้านครอบครัว ถูกคนในสังคมทำร้าย ทำให้ตกเป็น “คนชายขอบ” นวนิยายเรื่อง *เพื่อนรักริมโขง*

และเด็กชายชาวดง ทำให้เห็นสถานภาพของ คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ที่เป็นชาวเวียดนามอพยพ และชาวดงที่อาศัยอยู่ในป่าลึก ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อพยพมาอยู่ในพื้นที่ใหม่ ถูกคนในชุมชนดูถูกเหยียดหยาม และเป็นคนชายขอบที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของสังคม และคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ ได้ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *คนข้ามฝั่ง* ทำให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบที่เป็นลูกเรือประมง และพ่อครัว เป็นกลุ่มคนที่ยากจน ทำงานหนักและไม่ได้ได้รับความยอมรับจากผู้คนส่วนใหญ่ การใช้ชีวิตยากลำบาก

2. ชีวิตความเป็นอยู่

ชีวิตความเป็นอยู่ หมายถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น การรับประทานอาหาร การประกอบอาชีพ (เปลี่ยน โคตรชมภู, 2556 น. 3) จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ผู้วิจัยได้พบภาพสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนชายขอบใน 4 ด้าน คือ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การทำงาน และการศึกษา ดังต่อไปนี้

2.1 ที่อยู่อาศัย

นวนิยาย เรื่อง *คนข้ามฝั่ง* ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัยของลูกเรือประมง มีเสียงเครื่องยนต์และรบกวนทั้งคืน และมีกลิ่นเหม็น ชัฟกับสั่นนอนข้าง ๆ กัน สักได้กลิ่นเหม็นจากตัวชัฟ ดังตัวอย่าง

หลายคืนผ่านไป ลักกับชัฟนอนข้าง ๆ กัน ท่ามกลางเสียง ครางกระหึ่มของเครื่องยนต์และเสียงกรนครี๊ดคราดของปูในรอยที่เขาคอกกะ ท่ามกลางกลิ่นน้ำมันเครื่องและจาระบี กลิ่นสาบน้ำเค็ม โยมมากับลมที่พัดผ่านช่องหน้าต่าง กลิ่นเหงื่อผสมกลิ่นคาวปลาจากตัวชัฟแรงยิ่งขึ้น เหม็นสาบ

(ประชาคม ลุนาชัย, 2543 น. 45)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า สภาพที่อยู่อาศัยของคนชายขอบค่อนข้างลำบาก ที่นอนแออัด สิ่งแวดล้อมรอบข้างสกปรก มีกลิ่นเหม็น และมีเสียงรบกวนทั้งคืน เห็นได้จากสิ่งแวดล้อมที่พกอาศัยของลูกเรือประมงนอนอยู่บนเรือ ห้องพักเล็กแคบ ใช้พื้นที่เดียวกันกับคนอื่น การนอนไม่สบายยิ่ง ทำให้เห็นว่า คนชายขอบที่มีฐานะยากจน มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยที่ไม่ถูกสุขลักษณะ การใช้ชีวิตยากลำบาก

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* นำเสนอที่อยู่อาศัยของเตียน ครอบครัวเป็นชาวเวียดนามอพยพ บ้านที่เช่าอาศัย มีลักษณะทรุดโทรมมาก ดังตัวอย่าง

เขียวยืนมองบ้านเช่าผุพังของเตียนด้วยความอัศจรรย์ใจ และนึกเปรียบเทียบระหว่างบ้านของตนกับบ้านหลังที่เห็นอยู่เบื้องหน้าว่าหลังไหนทรุดโทรมกว่ากัน กระเบื้องดินขอที่ชำรุดหลังคา สีของผนังดำสนิมมองไม่ออกว่าสีเดิมของมันเป็นอย่างไรรแล้ว และดูเหมือนหลังคาบ้านจะแอ่นเหมือนท้องช้าง ไม่รู้ว่ามันจะพังลงมาเมื่อไหร่ แต่นั่นมันไม่สำคัญ ที่สำคัญคือสิ่งที่เห็นนี้ทำให้เจ้าหนูหนุ่มน้อยที่เพิ่งกลับมาจากกรุงเทพฯ เชื่อว่าในโลกใบนี้มีแมวทุกซอกอยู่จริง ๆ เขียวยกมือเกาหัว

(เขมชาติ เทพไชย, 2547 น. 90)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวเวียดนามอาศัยอยู่ในบ้านที่ทรุดโทรม เป็นกลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายมาอยู่ในประเทศไทย ไม่มีบ้านของตนเอง ต้องเช่าบ้านคนไทยอาศัย มีลักษณะที่ทรุดโทรมจนรู้สึกอันตราย ไม่รู้เมื่อไหร่จะ

พังลงมา ทำให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพมาอยู่ในที่ใหม่มีฐานะที่ยากจน ไม่ได้รับความสนใจ ดูแลจากรัฐบาล เป็นคนชายขอบในทางชาติพันธุ์

2.2 อาหารการกิน

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาตส่อง* ได้กล่าวถึงอาหารที่ทำให้นักโทษกินนั้น เหมือนอาหารหมู ดังตัวอย่าง

“อาหารที่ทำให้พวกเรากินเหมือนอาหารหมู ผักต้มใส่น้ำเย็น” มีเสียงโห่ตามมาเป็นระยะๆ
“ถึงพวกเราจะเป็นนักโทษ แต่ก็ควรเห็นพวกเราเป็นคนบ้าง”
“เราไม่ขออะไรมาก ขอให้พวกเรา得有โอกาสซื้ออาหารดี ๆ กินบ้าง”

(เสาวรี เอี่ยมล่อ, 2564 น. 48)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า อาหารการกินสำหรับคนชายขอบเป็นเพียงเพื่อความอยู่รอด ไม่เน้นโภชนาการที่ดีต่อสุขภาพ และความอร่อยของอาหาร เห็นได้จากอาหารที่ทำให้นักโทษกินนั้น เหมือนอาหารหมู ทำให้นักโทษไม่พอใจ มีการเรียกร้อง แสดงให้เห็นว่าคนชายขอบไม่สามารถรับประทานอาหารตามความต้องการของตนเองได้

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้กล่าวถึงเตียน เป็นลูกของชาวเวียดนามอพยพ ไม่มีข้าวกกลางวันกิน ตื่นน้ำเพื่อประทังความหิว ดังตัวอย่าง

ขณะที่นักเรียนนับพันกว่าชีวิตกำลังยื้อแย่งกันซื้ออาหารภายในโรงอาหารใหญ่ ที่แห้งก้นน้ำดื่มข้างโรงอาหาร เตียนกำลังก้มหน้าก้มตาใช้มือประคองน้ำดื่มจากก๊อก ตื่นน้ำเข้าไปหลายอีกจนแทบสำลัก แล้วจึงใช้น้ำลูบหน้าของตน

(เชมชาติ เทพไชย, 2547 น. 44)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวเวียดนามอพยพมีปัญหาเรื่องอาหารการกิน แม้เป็นเด็ก ๆ ก็ขาดอาหาร ไม่มีข้าวกิน เห็นได้จากเตียน ลูกของชาวเวียดนามอพยพ แม้ได้มีโอกาสเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียน แต่ไม่มีข้าวกกลางวันกิน ต้องกินน้ำเพื่อประทังความหิว ทำให้เห็นว่า ชาวเวียดนามใช้ชีวิตยากลำบาก ต้องอดอยากเป็นประจำ

2.3 การทำงาน

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้กล่าวถึงการทำงานของชาวเวียดนามอพยพ เช่น ชายฉั่ว รับจ้างเผาข้าวหลาม และมีคนอื่นมาแย่งงานโดยคิดเงินค่าแรงสูงกว่าชาวเวียดนามอพยพ ดังตัวอย่าง

“ก็มีอย่างที่มีงกับูกำลังทำอยู่นี้ไง ชายฉั่วกำลังบาท ไม่ก็รับจ้างเผาข้าวหลาม ตอนนี่พวกแมวกเริ่มมาแย่งแมวก รับจ้างเผาข้าวหลามแล้ว พวกนี้คิดเงินค่าแรงสูงกว่าที่แมวกทำอยู่ซะอีก”

(เชมชาติ เทพไชย, 2547 น. 65)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวเวียดนามอพยพทำงานยากลำบาก ทำงานที่ไร้ฝีมือทักษะ ได้ค่าจ้างน้อย ยังถูกคนอื่นแย่งงานด้วย ทำให้การใช้ชีวิตยิ่งลำบาก เห็นได้จากการทำงานของครอบครัวเตียน ลูกไปขายถั่ว แม้รับจ้างเผาข้าวหลาม ทำให้เห็นว่า ครอบครัวชาวเวียดนามทำงานหลายอย่าง ลูกก็ต้องช่วยครอบครัวทำงาน มี

ฐานะที่ยากจน แต่พยายามหาโอกาสทำงาน เพื่อเลี้ยงครอบครัว

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดส่อง* ได้กล่าวว่า นักโทษหลายคนช่วยงานครัวในเรือนจำ พยายามทำตัวดีๆ หวังว่าจะลดโทษ ดังตัวอย่าง

ครัวแสงตะวันเน้นเรื่องคุณค่าทางอาหารและรสชาติด้วยเช่นกัน ซึ่งหลังจากเปิดครัวมาได้ เพียงสองสัปดาห์ เสียงตอบรับจากนักโทษดีมาก

มีผู้ช่วยในครัวเพิ่มขึ้นมาอีกสามคน... พวกเธอคือนักโทษชั้นดีที่สำนึกผิดและ หวังว่าจะมี อนาคตเมื่อออกไปจากที่นี่

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 62)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบพยายามทำงานเพื่อมีอนาคตที่ดี แม้ปัจจุบันชีวิตเป็นทุกข์ อยู่ในความมืดมน แต่คนชายขอบก็มีความหวังกับอนาคต ยอมทำงานเพื่อสร้างโอกาสให้กับชีวิต เห็นได้จากการ ทำงานครัวในเรือนจำของนักโทษ เพราะสำนึกผิดและหวังว่าจะมีอนาคตเมื่อออกไปจากเรือนจำ ทำให้เห็นว่า คนชาย ขอบกลุ่มนี้มีความหวังกับอนาคต จึงขยันทำงาน

2.4 การศึกษา

นวนิยาย เรื่อง *ช่วงสำราญ* ได้กล่าวถึงเรื่องการศึกษาของเด็กบ้านแตก และเด็กที่สติไม่สมประกอบ ไม่สามารถเรียนหนังสือเหมือนเด็กทั่วไปได้ ดังตัวอย่าง

อีกทอมเดียวกำพลจะจบประถมหนึ่ง แต่เขาไม่ได้ไปโรงเรียนอีกเลยนับแต่ถูกทอดทิ้ง เพ็ญ พร เด็กหญิงสติไม่สมประกอบถูกบังคับให้ไปโรงเรียน ครั้นหนึ่งเดือนผ่านไปคุณครูแจ้งว่าการมาเรียน ของเด็กหญิงเพ็ญพรไม่เกิดผลใดๆ ซ้ำยังเป็นภาระของครูและเพื่อน ๆ เด็กหญิงเพ็ญพรจึงไม่ต้องไป โรงเรียน ไร่จั่ว หรือธชัยเรียนบ้างหยุดบ้าง ขากะเพลกและระยะทางอันไกลทำให้ไม่อยากไปโรงเรียน อีกคนคือ ใอัน้อยผู้ไม่ไปโรงเรียน เพราะไม่อยากเรียน นี่คือเพื่อนสำหรับวันธรรมดาของกำพล ช่วง สำราญ

(เดือนวาด พิมวนา, 2546 น. 49)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า เด็กชายขอบมีปัญหาเรื่องการศึกษา ไม่สามารถเรียนหนังสือเหมือน เด็กคนอื่น สาเหตุมาจากปัญหาครอบครัว และปัญหาด้านสุขภาพ ไม่มีใครช่วยแก้ปัญหาให้ จึงทำให้เด็กชายขอบไม่มี โอกาสเรียนหนังสือ เห็นได้จากตัวละครกำพลและเด็กหญิงที่สติไม่สมประกอบ กำพลไม่ได้เข้าเรียนหลังจากถูกพ่อแม่ ทอดทิ้ง ไม่มีใครสนใจ และรับผิดชอบกับอนาคตของเขา ส่วนเด็กหญิงที่สติไม่สมประกอบไปเรียนแล้วไม่เกิดผลใด ๆ และเป็นภาระของครู จึงไม่ต้องไปเรียนต่อ ทำให้เห็นว่า เด็กชายขอบเสียโอกาสการศึกษา ไม่มีใครช่วยเหลือ และให้ ความสำคัญกับการศึกษาของเด็กชายขอบ อาจทำให้เด็กชายขอบตกอยู่ในสถานะความเป็นชายขอบตลอดไป ไม่มี โอกาสพัฒนาชีวิตตนเอง ให้มีอนาคตที่ดี

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของ คนชายขอบด้าน ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การทำงานและการศึกษาของคนชายขอบ ในด้านที่อยู่อาศัย สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบ ใช้ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างยากลำบาก ส่วนใหญ่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง ห้องพักคับแคบ ด้านอาหารการ

กิน สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบมีปัญหาเรื่องอาหารการกิน การกินอาหารเพียงเพื่อความอยู่รอด ไม่เน้นโภชนาการที่ดีต่อสุขภาพ ด้านการทำงาน สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบทำงานที่ไร้ฝีมือทักษะ ทำงานหนัก ได้ค่าจ้างน้อย แม้กระนั้น คนชายขอบก็ขยันทำงานเพื่อมีอนาคตที่ดี ด้านการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวคนชายขอบไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษาของเด็ก อยากให้ลูกช่วยทำงานบ้านครอบครัวมากกว่า

3. คุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง แนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงาม มีที่มาจากบทบัญญัติหรือคำสั่งสอนของศาสนาหรือผู้ใหญ่ที่เป็นผู้มีจริยธรรม เป็นสภาพคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์ของปัจเจกบุคคล (นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ 2547, น. 5) จากการวิเคราะห์นวนิยายที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ ได้พบคุณธรรมจริยธรรมของคนชายขอบใน 5 ด้าน ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ การให้ความช่วยเหลือ ความกตัญญูและความมีน้ำใจดังต่อไปนี้

3.1 ความขยันหมั่นเพียร

นวนิยาย เรื่อง *ช่างสำราญ* ได้กล่าวถึงกำพลเด็กบ้านแตก ช่วยงานของคนในชุมชน เป็นเด็กขยัน ดังตัวอย่าง

ผลประโยชน์นี้ตกแก่กำพลเต็มเม็ดเต็มหน่วย เขาเป็นม้าตัวน วิ่งไปตามผู้รับสายอย่างรวดเร็ว และทวงค่าบริการตามเรียกทันทีที่ลูกค้าวางหู กำพลร่ำรวยจนต้องซื้อกระปุกออมสินมาหยอดเงินเก็บไว้ กำพลไม่มีเวลาจึงสละอาชีพหมอนวดให้ประสิทธิ์ บางครั้งยอมให้ธงชัยเป็นม้าตัวนซากะเพลกได้วันละหนึ่งหรือสองเที่ยว

(เดือนวาด พิมวนา, 2546 น. 68)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า เด็กชายขอบที่ไม่มีใครเลี้ยง เอาใจใส่ดูแล พยายามใช้ชีวิตด้วยตัวคนเดียว ขยันทำงานเพื่อได้สิ่งที่ตนเองต้องการ เห็นได้จากการทำงานของเด็กกำพล ช่วยงานของ คนในชุมชน นวดให้เพื่อนบ้าน ทำให้เขาได้รับค่าตอบแทนจากคนในชุมชน สามารถเก็บไว้ใช้ในการดำเนินชีวิต ความขยันหมั่นเพียรทำให้เด็กชายขอบมีโอกาสพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตยไม่สาดส่อง* ได้กล่าวถึงนักโทษขอเป็นอาสาสมัครทำงานครัวในเรือนจำ หลายคนขยันทำงาน หวังว่าจะมีอนาคตเมื่อออกไปจากเรือนจำ ดังตัวอย่าง

มีผู้ช่วยในครัวเพิ่มขึ้นมาอีกสามคน รุ่งดาว แม่ของม่วยเด็กพัฒนาการช้า อำพัน แม่ของหยก และแพรว แม่ของลี พวกเด็กๆไปอยู่สถานสงเคราะห์พร้อมกับตะวัน ลูกของแรม พวกเธอคือนักโทษชั้นดีที่สำนึกผิดและหวังว่าจะมีอนาคตเมื่อออกไปจากที่นี่

(เสาวรี เอี่ยมลล, 2564 น. 62)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบแม้จะตกอยู่ในภาวะความทุกข์ ไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติ แต่ยังมีหวังกับอนาคต จึงพยายามใช้ชีวิต ขยันทำงานเท่าที่ตนเองจะทำได้ ดังเช่นนักโทษหลายคนไปช่วยงานครัวในเรือนจำ พวกเขาสำนึกผิด พยายามทำตัวดี ๆ เพื่อมีอนาคตที่ดี

3.2 ความรับผิดชอบ

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดส่อง* ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมและลักษณะของเรือนจำซึ่งเป็นที่พักอาศัยของนักโทษว่าเป็นพื้นที่แออัด สิ่งแวดล้อมสกปรก ดังตัวอย่าง

“ทะเลาะอะไรกัน” ผู้คุมคอกถาม

หมวยตอบว่าอารีทำของไม่สะอาด ไม่ล้างมือหยิบอาหารใส่จาน ไม่ใช่ทัพพี ผู้คุมส่ายหน้าบ่นว่า “เรื่องแค่นี้”

“แต่มันจะทำให้คนกินท้องเสียได้”

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 68)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบมีความรับผิดชอบต่องานที่ตนเองทำ ต้องมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน ไม่ส่งผลเสียต่อคนอื่น เห็นได้จากทัศนคติการทำงานของนักโทษแรม เขาเป็นแม่ครัว ทำอาหารให้นักโทษรับประทาน ต้องการให้นักโทษได้อาหารที่สะอาด ปลอดภัย ทำให้เห็นความรับผิดชอบในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อผู้คนที่ตนชายขอบ

นวนิยาย เรื่อง *คนข้ามฝัน* ได้กล่าวถึงซัพในฐานะที่เป็นหัวหน้าคนลากอวน เขาตกลงใช้เงินของตนเองมาจ่ายแทนให้ลูกน้อง หลังจากเจ้านายไม่ยอมจ่ายค่าจ้างตามที่ตกลงไว้ให้กับพวกเขา ดังตัวอย่าง

“พรุ่งนี้ข้าจะไปถอนเงินธนาคารมาจ่ายลูกน้อง” ซัพพูด “ข้าพาทุกคนไปเสี่ยง มันเป็นความผิดของข้าและตัวข้าเองจะต้องรับผิดชอบ”

(ประชาคม ลุนาชัย, 2543 น. 418)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบมีความรับผิดชอบต่อสูง แม้ไม่ได้เป็นความผิดของตนเอง แต่ก็ไม่อยากให้ใครเกิดความเสียหาย จึงยอมรับผิดชอบต่อคนเดียว เห็นได้จากได้ก่งซัพ เขาเป็นหัวหน้าคนลากอวน พาลูกน้องไปจับหาปลา ทำงานอย่างหนัก เพราะเจ้านายตกลงกับพวกเขาว่า ลากปลาได้จำนวนมากจะแบ่งเปอร์เซ็นต์ให้ทุกคนจึงทุ่มเททำงานให้เจ้านาย แต่เมื่อถึงวันที่รับค่าจ้าง เจ้านายกลับไม่ยอม ทำให้ทุกคนผิดหวัง เสียใจมาก รวมทั้งซัพซึ่งเป็นหัวหน้าทีมลากอวน เขาจึงตกลงใช้เงินส่วนตัวจ่ายเพิ่มให้กับลูกน้อง ทั้ง ๆ ที่ตนเองก็เป็นคนที่ถูกเจ้านายโกง แต่ในฐานะที่เป็นหัวหน้า เขาคิดว่าตนเองต้องรับผิดชอบต่อลูกน้องของตนเอง

3.3 ความเข้มแข็ง

นวนิยาย เรื่อง *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิล็อกตอง* ได้กล่าวว่า ชาวนาผู้ที่ถูกกดขี่ใช้ชีวิตตามลำพัง ทำมาหากินด้วยหยาดเหงื่อของตน ไม่มีอะไรทำให้เขาท้อถอย ดังตัวอย่าง

เดนเดิบโตมาอย่างง่าย ๆ เขาเรียนรู้การใช้ชีวิตตามลำพังอย่างมีเกียรติ นั่นคือการไม่เบียดเบียน การทำมาหากินด้วยหยาดเหงื่อของตน สิ่งเหล่านี้เดินเคียงคู่มากับเขาเหมือนเงาสีขาว ไม่มีอะไรทำให้เขาท้อถอย หลวงพ่อสอนหนังสือให้เขาอ่านออกเขียนได้ จากนั้นเดนก็เริ่มอ่านหนังสือที่มีในวัด

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 100)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวนาได้รับการสั่งสอนจากหลวงพ่อก็ทำให้เขาแข็งแกร่ง สามารถใช้

ชีวิตคนเดียวได้ ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น มีจิตใจที่แน่วแน่ ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรคใด ๆ เชื่อว่าตนเองสามารถฝ่าฟันทุกอย่างได้ เป็นคนที่ไม่ยอมแพ้

นวนิยาย เรื่อง *คนข้ามฝัน* ได้กล่าวถึงลูกเรือประมงชาวญี่ปุ่นคนหนึ่ง แม้ได้รับบาดเจ็บเกือบตาย เขาก็ตอนได้ สามารถทำงานต่อ ดังตัวอย่าง

แม้จะบาดเจ็บปางตายแต่ข้าพเจ้าเป็นเสมือนสัตว์ทรหด ข้าพเจ้าไม่ห่วงตัวเอง ออกไปทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ตามปกติ ข้าพเจ้าไม่ต้องถือพลั่วตักปลาเลือกปลากองเดียวกับหัวหน้าเกิด ปลารอยกลางคืนเลือกง่าย ส่วนใหญ่เป็นปลาไก่และกุ้งทราย มีปลาเลยให้แยกโยนใส่หลั้วเพียงไม่กี่ชนิด

(ประชาคม ลุนาชัย, 2543 น. 117)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบจิตใจเข้มแข็ง มีความอดทนสูง ไม่กลัวความยากลำบากเชื่อมั่นตัวเอง สามารถผ่านปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ด้วยความเข้มแข็งของตนเอง เห็นได้จากข้าพเจ้า เป็นลูกเรือประมงคนใหม่ ถูกคนเก่ารังแก ทำร้าย ทำให้เขาบาดเจ็บเกือบตาย แต่เขาก็พยายามต่อสู้กับความโหดร้าย ไม่หนีงานไป สามารถทำงานต่อได้

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายสะท้อนให้เห็นว่าคนชายขอบมีคุณธรรมจริยธรรมด้านความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ และความเข้มแข็ง กล่าวคือ เด็กบ้านแตกที่ไม่มีใครเลี้ยง เอาใจใส่ดูแล ขยันทำงานเพื่อได้สิ่งที่ตนเองต้องการ กลุ่มนักโทษ ขอเป็นอาสาสมัครทำงานครัวในเรือนจำ มีความรับผิดชอบกับงานที่ตนเองทำ ขาวนาและลูกเรือประมงเป็นกลุ่มคนที่เข้มแข็ง ไม่ท้อถอย กล้าต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ

4. สิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทยหรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม (สำนักส่งเสริมและประสานงานเครือข่าย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. 2545, น. 18) จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ผู้วิจัยได้พบภาพสะท้อนสิทธิมนุษยชนของ คนชายขอบใน 3 ประเด็น คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชน การเรียกร้องสิทธิมนุษยชน และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

4.1 การละเมิดสิทธิมนุษยชน

4.1.1 การละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ

นวนิยาย เรื่อง *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิล็อกตอง* ได้สะท้อนให้เห็นการละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจคือสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน กล่าวคือ นายกเทศมนตรีบังคับให้กลอยเซ็นซื้อขายกรรมสิทธิ์ที่ดิน 7 ไร่ให้เป็นของเขา ดังตัวอย่าง

“ปล่อยเธอ” เคนพูด ดวงตาเต็มไปด้วยความโกรธ

เสียงป็นดังขึ้น 1 นัด เคนถูกยิงที่ขา เขากัดฟันแน่น

นายกเทศมนตรีเดินออกมาพร้อมกับเอกสารเซ็นยกกรรมสิทธิ์ที่ดิน 7 ไร่ให้เป็นของเขา

“เซ็นให้เรียบริ้อย แล้วเราจะปล่อยแกไป”

(เสาวรี เอี่ยมละออ, 2564 น. 169-170)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ที่มีฐานะต่ำถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากผู้มีอำนาจ มีฐานะทางสังคมสูง กลุ่มคนนี้ไม่มีทางต่อสู้ ต้องยอมถูกทำร้าย ทำให้ไม่ได้รับสิทธิมนุษยชน เห็นได้จากการกระทำของนายกเทศมนตรีต่อเดนและกลอย ทำร้ายร่างกายเดน ช่มชู้และบังคับให้ขายกรรมสิทธิ์ที่ดินให้เป็นของเขา ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินของกลอย ทำให้เขาตกเป็นคนขายขอบ

4.1.2 การละเมิดสิทธิทางเพศ

นวนิยาย เรื่อง *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิล็อคตอง* ยังได้สะท้อนถึงเรื่องการละเมิดทางเพศ กล่าวว่า หญิงสาวคนหนึ่งที่ถูกกลอยถูกลูกชายนายกเทศมนตรีและเพื่อนของเขาอีกสองคนข่มขืน ทำให้เขาเป็นโรคประสาทหลอน ดังตัวอย่าง

กลอยหมดสิ้นอิสรภาพ ศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิงถูกทำลายสิ้น ความเจ็บปวดโหลนองเป็นทะเล
ทุกข์ที่ไหลท่วมท้นหัวใจจนพ่ายแพ้ ยับเยิน...

“เธอต้องแฉความ” เดนพูดเสียงต่ำ

“อย่า” กลอยรีบพูด “ไม่มีใครเอามันเข้าคุกได้”

เดนนิ่ง เขาเห็นด้วยในหมู่บ้านไม่มีใครกล้าอวดศึกกับลูกชายนายกเทศมนตรี รวมทั้ง ลูกชาย
ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน

(เสาวรี เอี่ยมละออ, 2564 น. 103)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงธรรมดาคนหนึ่งถูกล่วงละเมิดทางเพศ ไม่สามารถปกป้องตนเองได้ ไม่มีทางต่อสู้ ทำให้เขาเกิดปัญหาทางจิตใจ กลายเป็นคนขายขอบ เห็นได้จากการถูกล่วงละเมิดทางเพศของกลอย เขาไม่สามารถแฉความได้ เพราะคิดว่าชาวบ้านอย่างเขาไม่มีโอกาสที่จะเอาชนะผู้มีอำนาจ ผู้มีฐานะทางสังคมสูง

4.1.3 การละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกาย

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาตส่อง* สะท้อนให้เห็นการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายของนักโทษ ได้กล่าวว่า นักโทษหญิงถูกตรวจร่างกายด้วยวิธีการโหดร้าย ถูกแตะต้องร่างกายและรูกล้ำ ดังตัวอย่าง

อย่างไรก็ตาม แม้สิทธิของนักโทษในฐานะมนุษย์คนหนึ่งยังมีอยู่ก็จริง แต่ข้อสำคัญสำหรับ
หล่อนที่คิดเสมอมาก็คือยังมีนักโทษที่เป็นแพะอยู่มากมายในนี้ คนเหล่านี้ไม่ได้ทำความผิดใดๆ เลยแต่
ต้องมาอยู่ในเรือนจำถูกลงโทษเท่ากับพวกที่ทำผิดจริง ถูกกระทำเหมือนไม่ใช่มนุษย์ตั้งแต่ถูกตรวจ
ร่างกายแบบที่หล่อนไม่ยากคิดถึงมันอีกเลย ผู้คุมเหมือนเงาปีศาจที่สิงอยู่ในร่างคน สัมผัสหล่อนที่แตะ
ต้องร่างกายและรูกล้ำเพื่อตรวจสอบ ทำลายสิ้นความเป็นคนของนักโทษหญิงทุกคน โดยเฉพาะคนดีๆ
อีกมากมาย

(เสาวรี เอี่ยมละออ, 2564 น. 56)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนขายขอบถูกละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกาย ซึ่งเป็นสิทธิที่สำคัญ

ของมนุษย์ การที่ร่างกายถูกทำร้าย หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม ถือเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกาย เห็นได้จากการตรวจร่างกายของนักโทษ แม้มีฐานะเป็นนักโทษ แต่ยังเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ถ้าไม่ได้ถูกลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ก็ไม่ควรรุกรานร่างกายของนักโทษเพียงเพื่อตรวจสอบ

4.1.4 การละเมิดสิทธิทางการศึกษา

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้สะท้อนให้เห็นการละเมิดสิทธิทางการศึกษาของคนชายขอบ โดยกล่าวว่า เตียนบอกเพื่อนว่า เด็กชาวเวียดนามเรียนจบแล้วก็ไม่มีประโยชน์ เพราะสอบเรียนต่อที่ไหนก็ได้ ดังตัวอย่าง

“ก็เป็นแบบกูไง...” เตียนตอบ “มีชุดนักเรียนชุดเดียว ไม่มีข้าวกลางวันกิน ต้องตื่นตีสามมาเผาข้าวหลาม ไม่มีจักรยานขี่ ต้องเดินมาโรงเรียน บางทีโชคดียังได้ซ้อนเพื่อน ๆ มามั่ง กระทั่งแม่ก็ยังไม่ค่อยอยากให้เราเรียน เพราะแม่บอกว่าถึงจะเรียนจบก็ไม่มีความหมาย สอบเรียนต่อที่ไหนก็ได้เพราะหลวงไม่ยอมให้พวกแกไปจากหนองคาย แม่ก็บอกว่าให้ออกโรงเรียนไปช่วยขายของยังดีกว่า”

(เขมชาติ เทพไชย, 2547 น. 47)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบถูกละเมิดสิทธิทางการศึกษา อันเป็นการละเมิดสิทธิทางการศึกษาของเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยในประเทศไทย เด็กชาวเวียดนามอพยพไม่สามารถไปเรียนต่อที่ไหนได้ ทำให้พวกเขาเสียโอกาสในการพัฒนาชีวิตของตนเอง ไม่ได้ได้รับความเท่าเทียมด้านการศึกษาเหมือนเด็กคนไทยทั่วไป

4.1.5 การละเมิดสิทธิทางการเดินทาง

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้สะท้อนให้เห็นการละเมิดสิทธิการเดินทาง กล่าวว่า เด็กชาวเวียดนามชื่อเตียนไม่สามารถไปไกลได้ ไม่งั้นอาจถูกส่งกลับเวียดนาม ดังตัวอย่าง

“ถึงกูอยากไปแคไหน กูก็ไปไม่ได้”

“แม่ก็บอกว่า...หลวงไม่ให้แกอย่างพวกกูไปไหนไกลๆ จะออกจากหนองคายก็ต้องไปขออนุญาต ไม่งั้นหลวงจะจับส่งกลับเมืองแก้ว”

“เป็นแกวนี่ลำบากจังนะ..” บุ่มส่ายหน้า

(เขมชาติ เทพไชย, 2547 น. 66)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบถูกละเมิดสิทธิในเรื่องการเดินทาง ทุกคนมีเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ การที่ถูกจำกัดไม่ให้ออกไปข้างนอกหรือเดินทางไปไกลเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล ทำให้คนชายขอบสูญเสียอิสรภาพของชีวิต

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายสะท้อนให้เห็นเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ คนชายขอบถูกละเมิดสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ถูกคนที่ฐานะสูงทำร้ายร่างกาย ข่มขู่และบังคับให้ยกกรรมสิทธิ์ที่ดิน ถูกผู้มีอำนาจ ผู้มีฐานะทางสังคมสูงล่อลวงละเมิดทางเพศ ไม่มีทางต่อสู้ ถูกละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกาย ทำให้ตกเป็นคนชายขอบ และคนชายขอบกลุ่มผู้อพยพทุกคนในท้องถิ่นถูกเหยียดหยาม ถูกรังแกทางวาจา และถูกละเมิดสิทธิทางการศึกษาและสิทธิการเดินทาง

4.2 การเรียกร้องสิทธิมนุษยชน

4.2.1 การเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ

นวนิยาย เรื่อง *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิล็อกตอง* ได้สะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ คือสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน กล่าวว่า ลาซูลูกของกลอยพยายามต่อสู้เพื่อขอที่ดินของพ่อกลับมา ดังตัวอย่าง

หลายครั้งที่ลาซูลู้สึกท้อแท้ แต่ประณตบอกให้สู้ เหมือนที่พ่อของเขาต่อสู้มาตลอด ต่อสู้จน
ที่ดินผืนนี้ไม่ต้องตกอยู่ในน้ำมือของคนโกง ซึ่งพ่อของเขาต้องแลกมาด้วยชีวิต

(เสาวรี เอี่ยมละออ, 2564 น. 178)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบที่ถูกกดขี่ พยายามต่อสู้เพื่อขอสิทธิที่ถูกละเมิดของตนเองให้กลับมา แม้จะยากลำบาก ก็ไม่ท้อถอย เห็นได้จากการต่อสู้ของลาซูลู พ่อของเขาถูกกดขี่ข่มเหงให้ยกกรรมสิทธิ์ที่ดินให้ผู้มีอำนาจ จนเสียชีวิต ลาซูลูจึงพยายามต่อสู้ เพื่อให้ได้ที่ดินที่เป็นของพ่อเขากลับมา ทำให้เห็นว่าคนชายขอบพยายามเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยไม่ท้อถอย

4.2.2 การเรียกร้องสิทธิเรื่องอาหาร

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดส่อง* สะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของกลุ่ม นักโทษ ได้กล่าวว่า อาหารที่นักโทษรับประทานนั้นมีคุณภาพต่ำ พวกเขาเรียกร้องเรื่องอาหารและอีกหลายอย่าง ประท้วงขู่เผาเรือนจำ จนอธิบดีกรมราชทัณฑ์ออกมาเจรจาถึงได้ยอมยุติ ดังตัวอย่าง

วันนั้น นักโทษแดนสามพูดคุยกันถึงเรื่องนักโทษชายแดน 1 ประท้วงเรื่องอาหาร พวกเขาได้
ข่วนักโทษจากเรือนจำทุ่งสงประท้วงขู่เผาเรือนจำ พอตีมีหลายปัญหาที่นั่น พวกเขาเรียกร้องหลายอย่าง
หนึ่งในนั้นก็คือเรื่องอาหารที่แย่มาก พวกเขาพร้อมตัวกันเป็นพันคนประท้วงขู่เผาเรือนจำ และยื่นข้อ
เรียกร้องให้ปรับปรุงเรื่องอาหารร่วมกับเรื่องอื่นๆ หลายเรื่อง

(เสาวรี เอี่ยมละออ, 2564 น. 48)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบเรียกร้องสิทธิเรื่องอาหาร ซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญของมนุษย์ การที่ไม่ได้รับความคุ้มครองในเรื่องอาหารการกินจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เห็นได้จากการประท้วงของกลุ่ม นักโทษ เรียกร้องเรื่องอาหาร เพราะอาหารที่เรือนจำทำให้นั้นนั้นแย่มาก สุดท้าย ทำให้ทางการก็ได้ออกมาแก้ไขปัญหาก่อนที่นักโทษประท้วง ทำให้เห็นว่าแม้จะตกเป็นคนชายขอบที่สังคมไม่สนใจก็ตาม เมื่อถูกละเมิดสิทธิความเป็นคน จะพยายามต่อสู้ ก็ยังคงร้องสิทธิความเป็นคนของตนเองต่อไป

4.2.3 การเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้สะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนให้คนชายขอบ โดยกล่าวว่า เด็กคนไทยชื่อป๋มไปขออนุญาตหลวงพ่อบุญมาเพื่อนชื่อเตียนซึ่งเป็นเด็กชาวเวียดนามอพยพไปขายของที่วัดในงานฉลองตัดลูกนิมิต ดังตัวอย่าง

“อย่าบอกว่าเองตั้งใจมาวัดจริง ๆ นะ” หลวงตาถามอย่างรู้ทัน

“คือว่า...งานฉลองตัดลูกนิมิตวัดบ้านเราอีกสามวันข้างหน้า ผมพาเพื่อนมาขายของในงานวัด
ได้มั๊ยครับหลวงตา”

“ทำไม่ได้...ใคร ๆ อยากมาขายก็มาได้กันทั้งนั้น” หลวงตาคลายสีหน้าลงเมื่อรู้ความ
ประสงค์เจ้าป๋ม

“แต่ว่าเพื่อนผมมันเป็นแวนะครับหลวงตา” น้ำเสียงปุ่นยังมีความกังวล

(เชมชาติ เทพไชย, 2547 น. 51)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า มีคนช่วยคนชายขอบเรียกร้องสิทธิมนุษยชน คือสิทธิทางเศรษฐกิจ คนชายขอบก็มีสิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระ เห็นได้จากการขอร้องของปุ่น เพื่อนของเด็กชาวเวียดนามอพยพ ปุ่นไปขอหลวงพ่อ อยากพาเพื่อนชาวเวียดนามอพยพมาขายของที่วัดในงานฉลองตัดลูกนิมิต เพื่อนมีฐานะที่ยากจน ต้องช่วยครอบครัวทำงาน หาเงินเลี้ยงครอบครัว การที่ได้ไปขายของในงานเทศกาลของชุมชน จะขายของได้มาก หาเงินได้มากกว่าปกติ ทำให้เห็นว่า แม้คนชายขอบไม่ได้ไปเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในเรื่องการงาน แต่ก็ยังมีเพื่อนไปช่วยเรียกร้องสิทธิที่ได้มีโอกาสหาเงินเหมือนคนทั่วไป

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายสะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ คนชายขอบที่ถูกกดขี่ เรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ คือสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน พยายามต่อสู้เพื่อขอสิทธิที่ถูกละเมิดของตนเองให้กลับมา คนชายขอบกลุ่มนักโทษเรียกร้องสิทธิเรื่องอาหาร เพื่อสุขภาพของตนเอง คนชายขอบผู้อพยพเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ คือสิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระ

4.3 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

4.3.1 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในเรื่องอาหารและสุขภาพ

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาบส้อง* สะท้อนให้เห็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของนักโทษ ได้กล่าวว่า ทางเรือนจำมีการส่งเสริมสุขภาพผู้ต้องขังโดยปรับปรุงอาหารให้นักโทษมีโอกาสกินอาหารตามความต้องการ ดังตัวอย่าง

แรมถูกเรียกตัวไปคุยอีกครั้ง สรุปว่าแรมจะได้เป็นแม่ครัวอาหารทางเลือกให้นักโทษได้มีโอกาสดีกินอาหารที่อร่อยตามชอบ ตลอดจนอาหารเฉพาะโรค เช่นอาหารเบาหวาน อาหารโรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น ทางเรือนจำบอกว่าเขาอยากให้เป็นเรือนจำต้นแบบ และเป็นการบ่งบอกว่าที่นี่เคารพในสิทธิมนุษยชนส่วนหนึ่งของคนคุกเท่าที่จะทำได้

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 51)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบได้รับสิทธิในอาหาร ได้รับโอกาสรับประทานอาหารอย่างมีศักดิ์ศรี และตอบสนองความต้องการของร่างกาย เห็นได้จากโครงการการส่งเสริมสุขภาพผู้ต้องขังของเรือนจำ กล่าวว่า จะทำอาหารส่งเสริมสุขภาพ และอาหารเฉพาะโรค เป็นการบ่งบอกว่าเรือนจำเคารพในสิทธิมนุษยชนส่วนหนึ่งของคนคุกเท่าที่จะทำได้ ทำให้เห็นว่า แม้จะเป็นคนชายขอบในฐานะนักโทษ ก็ได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในเรื่องสุขภาพ เรื่องอาหาร

4.3.2 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคนชายขอบให้มีความเสมอภาคกัน

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักกรมโขง* ได้สะท้อนให้เห็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ กล่าวว่า หลวงตาบอกปุ่น ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนแคว เมื่อเข้ามาในวัดเท่าเทียมกันหมด เป็นคนเหมือนกัน ดังตัวอย่าง

“แต่ผมกลัวคนอื่นจะไม่อยากให้มันมาขายเพราะมันเป็นแคว”

“ข้าบอกว่าได้ก็ต้องได้... จะเป็นคนไทยคนลาวเจ๊กหรือแคว... เมื่อเข้ามาในวัดนี้เท่ากันหมด

เพราะ มันเป็นคนเหมือนกัน...จะไม่เท่ากันอยู่ก็ตรงที่ใครจะเป็นคนดีมากกว่าใคร เอ็งจำเอาไว้” หลวงตา
สอนเจ้าหนู ปุ่มก้มกราบรับเอาคำสอนของพระผู้ทรงศีล

(เชมชาติ เทพไชย, 2547 น. 52)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า บุคคลที่มีฐานะสูง ได้รับความเคารพนับถือได้คุ้มครองสิทธิของ
คนชายขอบ ทำให้คนชายขอบได้รับความสนใจจากคนในสังคมมากขึ้น มีโอกาสได้รับความเท่าเทียมเหมือนคนทั่วไป
เห็นได้จากคำพูดของหลวงพ่อบอกเด็กปุ่มว่า ไม่ว่าเป็นชาวไทยหรือชาวเวียดนามอพยพ เมื่อเข้าวัดแล้ว ได้รับความ
เท่าเทียมเหมือนกัน ชาวเวียดนามอพยพก็สามารถขายของในวัดได้เหมือนคนอื่น ทำให้เห็นว่า คนชายขอบได้รับความ
คุ้มครองจากบุคคลที่มีฐานะสูง ทำให้ได้รับสิทธิมนุษยชนเหมือนคนทั่วไป

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายสะท้อนให้เห็นเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคน
ชายขอบ คนชายขอบกลุ่มนักโทษได้รับการคุ้มครองสิทธิเรื่องอาหาร โดยกล่าวว่าทางเรือนจำมีการส่งเสริมสุขภาพ
ผู้ต้องขังโดยปรับปรุงอาหารให้นักโทษมีโอกาสกินอาหารตามความต้องการ คนชายขอบผู้อพยพได้รับการคุ้มครองจาก
บุคคลที่มีฐานะสูง ทำให้ได้รับความสนใจจากคนในสังคมมากขึ้น มีโอกาสได้รับ ความเท่าเทียมเหมือนคนทั่วไป

บทสรุปและอภิปรายผล

นวนิยายทั้ง 6 เรื่องดังกล่าวที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในช่วงปีพ.ศ. 2540-2565 เป็นนวนิยายที่นำเสนอเรื่องราวของ
กลุ่มคนชายขอบ โดยมีตัวละครสำคัญเป็นคนชายขอบที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง เนื้อเรื่องแสดงลักษณะ
ความเป็นคนชายขอบในบริบทที่หลากหลายในสังคมไทยและมีสถานภาพความเป็นคนชายขอบที่แตกต่างกัน จากการ
วิเคราะห์ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมนำเสนอภาพ
สะท้อนด้านสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณธรรมจริยธรรมและสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ ทำให้เห็นสถานภาพ
ของคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นนักโทษ ขาวนา และเด็กบ้านแตก เป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้รับความ
สนใจจากรัฐบาล มีปัญหาครอบครัว ถูกคนในสังคมทำร้าย ในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์คนชายขอบมีสถานภาพ
เป็นชาวเวียดนามอพยพ และชาวตองที่อาศัยอยู่ในป่าลึก เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาอยู่ในพื้นที่ใหม่ ไม่ได้รับความเท่าเทียม
เหมือนคนในท้องถิ่น และเป็นคนชายขอบที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของสังคม และในบริบทเศรษฐกิจ คนชายขอบมี
สถานภาพเป็นลูกเรือประมง และพ่อครัว เป็นกลุ่มคนที่ยากจน ใช้ชีวิตยากลำบาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจำแนก
ประเภทคนชายขอบของสุริชัย หวันแก้ว (2558, น. 18-19) กล่าวว่า “คนชายขอบ” เป็นกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกลจาก
ศูนย์กลางทั้งในทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ในทางภูมิศาสตร์ “คนชายขอบ” มักเป็นกลุ่มคนที่ต้อง
เคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิม ต้องเผชิญกับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในพื้นที่ใหม่ และ
ยังหมายรวมถึงคนที่อยู่ชายขอบพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยไม่ได้เคลื่อนย้ายจากถิ่นฐานเดิม ในทางสังคมและวัฒนธรรม
“คนชายขอบ” เป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมใหญ่ วัฒนธรรมประจำกลุ่มจึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับจาก
ผู้คนส่วนใหญ่ ในทางเศรษฐศาสตร์ คนชายขอบหมายรวมถึงผู้ด้อยอำนาจ เป็นภาวะที่คนไม่มีอำนาจตกเป็นเบี้ยล่าง
ของคนกลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจและโอกาสทางสังคมที่สูงกว่า ทำให้คนกลุ่มดังกล่าวกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบ จะเห็นได้ว่า
ผลการวิจัยประเด็นด้านสถานภาพค่อนข้างตรงกับแนวคิดการจำแนกประเภทคนชายขอบของสุริชัย หวันแก้ว

ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ผู้วิจัยได้พบเห็นสภาพที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การทำงาน และการศึกษาของคนชายขอบ คนชายขอบส่วนใหญ่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง มีปัญหาเรื่องอาหารการกิน ทำงานที่ไร้ฝีมือทักษะ ครอบครัวคนชายขอบไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษาของเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ หลิว โกวี่ลิว (2563) เรื่อง ภาพสะท้อนสังคมชนบทไทยในนวนิยายชุด ฟ้ามุ่ยดิน พบว่า วรรณกรรมสะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมชนบทปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป มีการสร้างบ้านหลังใหญ่ มีกำแพง มีโรงรถ ด้านการศึกษา พบว่า การศึกษาในสังคมชนบทยังไม่ดีเท่าที่ควร แต่คนในชนบทก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตนเองไว้ได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรขวัญ ทองเถาว์ (2554) เรื่อง ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน พบว่า คนชายขอบกลุ่มชาวเขาขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากปัญหาความยากจน กลุ่มชาวเวียดนามอพยพคือพลเมืองไร้สัญชาติที่ไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะพลเมืองไทย และกลุ่มผู้ใช้แรงงาน คือคนยากจนที่ไร้ทักษะฝีมือ มีคุณภาพชีวิตต่ำ ผลการวิจัยประเด็นด้านชีวิตความเป็นอยู่ทำให้เห็นว่า วรรณกรรมสามารถสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ ลักษณะ และปัญหาของคนชายขอบดังที่กล่าวถึงในผลงานวิจัยของหลิว โกวี่ลิว และภัทรขวัญ ทองเถาว์

ด้านคุณธรรมจริยธรรม สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบขยันหมั่นเพียร ตั้งใจทำงาน เพื่อได้สิ่งที่ตนเองต้องการ มีจิตใจที่เข้มแข็ง ไม่ท้อถอย กล้าต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ และมีความรับผิดชอบ แสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับคนชายขอบโดยเน้นที่คุณค่าของความเป็นมนุษย์ และการแสดงออกทางอัตลักษณ์ที่พึงได้รับการเคารพและปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมเสมอกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนพงษ์ ลมอ่อน (2557) เรื่อง กำมุริมของ: ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคม พบว่า การกลายเป็นชายขอบของชาวกำมุริมได้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยชาวกำมุริมเป็นผู้กระทำเพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีความเหลื่อมล้ำกับกลุ่มอำนาจที่หลากหลายในพื้นที่ ชาวกำมุริมก็พยายามต่อรองกับสถานการณ์ดังกล่าว เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมและความมั่นคงในชีวิตให้กับตนเอง และพยายามที่จะผลิตซ้ำอัตลักษณ์และความเป็นชาติพันธุ์เดิมของตนเองให้เป็นที่ยอมรับ ซึ่งถูกแสดงให้เห็นผ่านทางพื้นที่ของการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมเอกชน เทศกาลปีใหม่กำมุริม

ด้านสิทธิมนุษยชน สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบถูกละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิทางการศึกษา สิทธิการเดินทาง และถูกล่วงละเมิดทางเพศ ยังสะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ เรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิเรื่องอาหารและสุขภาพ และสิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระ และสังคมมีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ ทำให้ได้รับความสนใจจากคนในสังคมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชฎารัตน์ สุนทรธรรม (2559) เรื่อง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนชายขอบ: ภาพสะท้อนจิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น พบว่า คนชายขอบมีวิถีปฏิบัติเพื่อให้อยู่ร่วมกับคนส่วนใหญ่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีหรือพยายามดำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีที่ตนเองมีอยู่ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง วิถีทางที่คนชายขอบยืนหยัดเพื่อรักษาศักดิ์ศรีโดยไม่ยอมจำนนต่อการถูกดูหมิ่นเหยียดหยามหรือถูกข่มเหงรังแก คือสร้างพื้นที่ของการขัดขึ้นเพื่อต่อต้านอำนาจที่ไม่เป็นธรรมและการประกาศความมีตัวตนเพื่อรักษาศักดิ์ศรี ส่วนการถูกลดทอนที่ทำให้พวกเขาไร้แรงต่อสู้ขัดขึ้นถูกกระทำด้วยวิธีการทำให้เป็น “สินค้า” การกีดกันให้เป็น “คนอื่น” และการลดทอนศักดิ์ศรีโดยลดคุณค่าของความเป็นคนด้วยค่านิยมของสังคม

ภาพสะท้อนคนชายขอบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมสามารถสะท้อนภาพของกลุ่มคนชายขอบเป็น

อย่างดี สอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ดังที่วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2541, น. 197) กล่าวว่า วรรณกรรมประเภทนวนิยายสะท้อนภาพของสังคม คือเรื่องราวของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันภายใต้ระบบวัฒนธรรมเดียวกัน และสิ่งที่ผู้อ่านได้มองเห็นในนวนิยายเป็นสภาพย่อยสังคมที่นักเขียนอยู่ร่วมจริง นวนิยายเรื่อง คนข้ามฝัน ช่างสำราญ เพื่อนรักริมโขง เด็กชายชาวดง ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สดใส และเสียงเพรียกจากเทือกเขาบิ๊ล็อกทอง จึงเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคม ได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพคนชายขอบ ทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณธรรมจริยธรรม และสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ รวมทั้งได้ตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคม เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจคนชายขอบ จนทำให้วรรณกรรมมีบทบาทและคุณค่าต่อสังคมอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- 1) ควรศึกษาเรื่องราวของคนชายขอบในประเด็นอื่นในวรรณกรรมไทย เช่น ปัญหาคนชายขอบ
- 2) ควรศึกษาเปรียบเทียบภาพคนชายขอบจากวรรณกรรมไทยและจีน

องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

ผลงานวิจัยนี้ทำให้เห็นวรรณกรรมนำเสนอภาพสะท้อนคนชายขอบในด้านสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณธรรมจริยธรรม และสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ ทำให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบในบริบทที่หลากหลาย เข้าใจว่าคนชายขอบเป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาส มีความแตกต่างในแง่สังคมและวัฒนธรรม เป็นคนกลุ่มน้อย ไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ ได้รับ ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน มีปัญหาด้านการใช้ชีวิต ขณะเดียวกัน นวนิยายยังสะท้อนให้เห็นว่า แม้อยู่ในสภาพที่ถูกกดทอนความเป็นมนุษย์ คนชายขอบก็สามารถดำรงอยู่ได้ ขยันหมั่นเพียรช่วยเหลือกัน และพยายามเรียกร้อง สิทธิมนุษยชนของตนเอง ทำให้ได้รับความสนใจจากสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ ยังทำให้เห็นบทบาทและคุณค่าของวรรณกรรมแนวชายขอบที่พิมพ์ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นไป ผู้เขียนพยายามสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับคนชายขอบที่สอดคล้องไปกับความสำคัญของบริบทสังคม ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องความหลากหลายของความเป็นมนุษย์ วรรณกรรมแนวชายขอบทำหน้าที่เป็นกระจกส่องสะท้อนวิถีชีวิตของคนชายขอบอย่างเที่ยงตรงตามความเป็นจริง ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัยนี้ทำให้เข้าใจกลุ่มคนชายขอบมากขึ้น เข้าใจความต้องการและปัญหาของคนชายขอบ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาคนชายขอบ เพื่อช่วยพัฒนาสังคมไทยให้เกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- เชมชาติ เทพไชย. (2547). เพื่อนรักริมโขง. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.
- เจษฎากร แซ่ลิ้ม. (2562). ความเป็นชายขอบของบุญรอดในนวนิยายเรื่อง “ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด” ของโศตัม.
วารสารบัณฑิตวิทยาลัยรำไพพรรณี, 45-65.
- ชวรัตน์ สุนทรธรรม. (2559). ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนชายขอบ: ภาพสะท้อน จิตวิญญาณประชาธิปไตยใน
เรื่องสั้น. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8 (1) 153-180.
- ชัยเนตร ชนาคูณ. (2555). ตัวละครชายขอบในวรรณกรรมซีไรต์ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
จังหวัดเชียงใหม่.
- ดนยา วงศ์ณะชัย. (2542). วรรณกรรมปัจจุบัน. พิษณุโลก: สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- เดือนวาด พิมวนา. (2546). ช่างสำราญ. กรุงเทพมหานคร: สามัญชน.
- ทิมซีเอ็ด. (2562). SE-ED News. SE-ED ชูยุทธศาสตร์ “ร้านหนังสือที่มีสาขามากที่สุดในประเทศ” พร้อมเปิดตัว
โครงการ “มีน้อยอ่านมาก” และกิจกรรม “เพื่อน SE-ED” งานที่น่าทำที่สุดในโลกสำหรับวัยรุ่น. ค้นคืน
จาก <http://news.se-ed.com/?p=6523>.
- ธนพงษ์ ลมอ่อน. (2557). กำมุขิมของ: ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคม. วารสารสังคมศาสตร์, 26(2),
93-114.
- นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ. (2547). เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โศตัม. (2521). ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- ประชาคม ลุณาชัย. (2543). คนข้ามฝัน. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- ปิ่นหล้า ศิลปบุตร. (2551). สถานภาพและบทบาทของตัวละครหญิงในนวนิยายของปิยะพร ศักดิ์เกษม (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- เปลี่ยน โคตรชมภู. (2556) รูปแบบการดำเนินชีวิตในช่วงวันธรรมดาของผู้ที่อาศัยอยู่คนเดียวในเขตกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑล (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- ภัทรขวัญ ทองเถาว์. (2554). ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- มาลา คำจันทร์. (2563). เด็กชายชาวดง. กรุงเทพมหานคร: กรู๊ฟ พับลิชชิ่ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร:
ราชบัณฑิตยสถาน.
- ละอองดาว จิตต์พิริยะการ. (2562). หญิงม่าย : ภาพแทนนางเอกชายขอบในนวนิยายไทยร่วมสมัย. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2541). วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 5) . กรุงเทพมหานคร: ธรรมชาติ.

สุริชัย หวันแก้ว. (2550). *คนชายขอบ: จากความคิดสู่ความจริง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวรี เอี่ยมลออ. (2564). *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดแสง*. กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น.

เสาวรี เอี่ยมลออ. (2564). *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิ๊วกดอง*. กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น.

สำนักส่งเสริมและประสานงานเครือข่าย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2545). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

หลิว โกวี่ว. (2563). ภาพสะท้อนสังคมชนบทไทยในนวนิยายชุด ฟ้ามุ่ยดิน. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*, 15(2), 46-59.

ชุน ชูเหลย. (2566). ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง หลังเที่ยงคืน ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร. ใน *การประชุมหาทใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14*. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, สงขลา.

การศึกษาลักษณะสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทย
สำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้น
ที่มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้แตกต่างกัน

A Study of the Characteristics of Thai Tone Mark Symbols Found
in Thai Textbooks for Foreign Learners at the Fundamental
and Beginner Levels for Different Purposes

สุวัฒน์ชัย คชเพต (Suwatchai Khotchaphet)

อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Lecturer, Thai Major, Faculty of Humanities and Social Sciences

Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

E-mail: suwatchai.k@aru.ac.th

Received: June 1, 2023 Revised: June 27, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) วิเคราะห์ลักษณะของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้น 2) เปรียบเทียบความแตกต่างของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียน และ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่แตกต่างกันของแบบเรียนกับสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทย ผลการวิจัยพบว่า สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียน มี 8 ประเภท ได้แก่ 1) การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ 2) การไม่ใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียง 3) การใช้ขีดเส้นใต้ร่วมกับการลากเส้นจุดไข่ปลา 4) การใช้ขีดเส้นใต้ร่วมกับการลากเส้นจุดไข่ปลาและการลากเส้นทแยง 5) การใช้ลูกศรแทนเสียงวรรณยุกต์ 6) การใช้เส้นตรงและโค้งแทนเสียงวรรณยุกต์ 7) การใช้อักษรย่อแทนความหมายเสียงวรรณยุกต์เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ และ 8) การใช้ตัวเลขแทนเสียงวรรณยุกต์ เมื่อเปรียบเทียบกันพบว่า การใช้สัทอักษรสากลพบมากที่สุด นอกจากนั้นการวิจัยนี้ยังกล่าวถึงประเด็นระหว่างประเภทของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยกับวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่แตกต่างกันของแบบเรียน ผลของการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ยังคงมีค่าเฉลี่ยร้อยละในระดับที่มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อใช้ในการเรียนการสอน

คำสำคัญ: แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ สัญลักษณ์แทนเสียง วรรณยุกต์ไทย

Abstract

The purposes of the research paper are to 1.) study the characteristics of the Thai tone mark symbols found in Thai textbooks for foreign learners at the fundamental and beginner levels, 2.) compare the differences between the Thai tone mark symbols found in the textbooks, and 3) analyze the relationship between different purposes of use in textbooks and Thai tone mark symbols. The results of the research showed that there were eight types of symbols representing Thai tone marks that appeared in textbooks. They are as follows: 1.) the use of the international phonetic alphabet (IPA) to represent tones, 2.) the use of zero forms, 3.) the use of the combination of dots and underlines, 4.) the use of a combination of dots, underlines, and diagonal strokes, 5.) the use of arrow symbols, 6.) the use of straight lines and curves, 7.) the use of acronyms, and 8.) the use of numbers. Comparatively, the study reveals that the International Phonetic Alphabet was the most widely used. Furthermore, it discusses the various types of Thai tone mark symbols and the several objectives of their application in each textbook. Lastly, results of the study also that the International Phonetic Alphabet continued to be used most frequently to represent tone marks in textbooks, particularly those used for learning and teaching.

Keywords: Thai Textbooks for Foreign Learners, Tone Mark Symbols, Thai Tones

บทนำ

ภาษาไทยเป็นภาษาหนึ่งที่ชาวต่างประเทศสนใจศึกษาเรียนรู้ เพราะสามารถนำความรู้ด้านภาษาไทยไปใช้ในหลากหลายสถานการณ์ อาทิ การศึกษาต่อในสถาบันการศึกษา การเข้ารับการฝึกอบรมจากหน่วยงานภายในประเทศไทย การประกอบธุรกิจ การเดินทางท่องเที่ยว แม้กระทั่งการดำรงชีพอยู่ในประเทศไทยก็จำเป็นต้องใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกับประชาชนไทยเช่นกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ต้องอาศัยความรู้ภาษาไทยเพื่อใช้ในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (กลุ่มประเมินคุณภาพทางการศึกษา สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2563, น.1) ด้วยเหตุผลนี้ จึงทำให้สถาบันการศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศสนใจผลิตแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานถึงระดับต้นเพื่อใช้เป็นสื่อสำคัญในการเรียนการสอนทักษะทางภาษาไทย ไม่ว่าจะเป็นการฟัง การพูด การอ่าน หรือการเขียน นวลทิพย์เพิ่มเพชร (2555, น. 116) กล่าวว่า แบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานนอกจากจะเป็นสื่อสำคัญในการเรียนการสอนภาษาไทยแก่ชาวต่างประเทศแล้ว ยังเป็นตัวกำหนดกลวิธีในการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศของผู้สอนด้วย เนื่องจากในแบบเรียนแต่ละเล่มจะมีขั้นตอนในการเสนอเนื้อหาและขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เขียนแบบเรียนเสนอแนะไว้เพื่อให้ผู้สอนปฏิบัติตามหรือใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ในทำนองเดียวกัน เสริมแสง พันธุมสุด (2530, น. 3) ได้กล่าวถึงแบบเรียนและหนังสือเรียนว่าเป็นหนังสือประเภทเดียวกันโดยให้ความหมายว่า แบบเรียน คือ หนังสือที่เป็นแหล่งรวบรวมเนื้อหาความรู้ หลักการ และวิธีการเรียนการสอน ซึ่งมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาและหลักสูตร แต่ในปัจจุบัน

ผู้วิจัยกลับเห็นว่าการใช้แบบเรียนในฐานะเป็นเครื่องมือสอนภาษาไทยยังส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนชาวต่างประเทศได้ไม่มากเท่าที่ควร บ่อยครั้งที่การเรียนรู้ภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศมักพบว่าผู้เรียนจะประสบกับปัญหาความไม่เข้าใจในลักษณะเด่นบางประการของภาษาไทยที่อาจไม่เหมือนกับภาษาแม่ของผู้เรียน ดังที่ ศรีวิไล พลมณี (2545, น. 76-77) ได้กล่าวถึงลักษณะของภาษาไทยที่ผู้สอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศมักพบปัญหาและควรคำนึงถึงคือ การสอนเรื่องของเสียงวรรณยุกต์ไทย เพราะหากผู้เรียนชาวต่างประเทศออกเสียงวรรณยุกต์คลาดเคลื่อนไปจะทำให้ความหมายของคำดังกล่าวเปลี่ยนไปด้วย สอดคล้องกับพิณทิพย์ ทวยเจริญ (2547, น. 77) ที่กล่าวว่า ระดับเสียงที่ต่างกันในคำคู่ที่มีพยัญชนะสระเหมือนกันจะทำให้คำคู่ นั้น ๆ มีความหมายต่างกัน เช่น คำว่า “คัน” กับ “คั่น” มีระดับเสียงต่างกัน คำแรกมีระดับเสียงกลาง (mid) ในขณะที่คำที่สองมีระดับเสียงลง (falling) เรื่องเสียงวรรณยุกต์นี้เองผู้วิจัยเห็นว่าเป็นจุดยากที่สุดของภาษาไทย เนื่องจากการแสดงเส้นระดับเสียงและการขึ้นลงของเสียงวรรณยุกต์ไทยทำให้ผู้เรียนเข้าใจผิดว่า เสียงต่ำคือการออกเสียงสามัญในระดับต่ำ แต่อันที่จริงคนไทยออกเสียงต่ำโดยลดระดับเสียงต่ำลงเรื่อย ๆ ดังที่ผู้สอนภาษาไทยมักฝึกให้ผู้เรียนออกเสียงยาว ๆ และลดระดับลงจนเสียงลงต่ำสุด เพื่อแสดงว่าเสียงวรรณยุกต์นี้เป็นเสียงต่ำลงทางเดียว ในงานวิจัยของ ธนิภาญจน์ ชิงค์ (2550, น. 2) เรื่องการออกเสียงวรรณยุกต์และสระในภาษาไทยของนักศึกษาที่พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ โครงการไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่าการออกเสียงวรรณยุกต์ไทยของชาวต่างประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่หนึ่งสามารถออกเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนระดับ (contour tone) คือ เสียงตกและขึ้น (เสียงโทและจัตวา) ได้ดีกว่าเสียงวรรณยุกต์ระดับ (level tone) คือ เสียงวรรณยุกต์กลาง ต่ำ และสูง (เสียงสามัญ เอก และตรี) ผลวิจัยดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นถึงความลำบากในการเรียนรู้เรื่องเสียงวรรณยุกต์ไทยของผู้เรียนชาวต่างประเทศที่ไม่อาจออกเสียงวรรณยุกต์ได้แม่นยำทุกเสียง ดังที่ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตไว้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ วิภาศรี จ้อยสูงเนิน (2537, น. 1-4) ที่ได้ศึกษาการแก้ไขการออกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยของนักเรียนระดับ 8 โรงเรียนนานาชาติเชียงใหม่ โดยการแทนเสียงด้วยตัวอักษรอย่างมีระบบ ซึ่งในงานวิจัยกล่าวว่านักเรียนนานาชาติส่วนใหญ่ยังมีปัญหาเรื่องการออกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทย เนื่องจากความแตกต่างของระบบเสียงระหว่างภาษาแม่ (mother tongue) กับระบบเสียงของภาษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความแตกต่างของระบบเสียงวรรณยุกต์ไทยที่จัดเป็นภาษาวรรณยุกต์ (tonal language) แต่นักเรียนนานาชาติในงานวิจัยดังกล่าวนี้กลับมีเพียงประสบการณ์ภาษาที่เป็นภาษาไม่มีวรรณยุกต์ (none tonal language) จึงทำให้นักเรียนนานาชาติที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาที่สอง (second language) มีปัญหาในการเรียนรู้ภาษาไทยโดยเฉพาะเรื่องวรรณยุกต์ไทยเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่น่าสนใจว่าในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศต้องให้ความสำคัญในการเสนอวิธีการแสดงเสียงวรรณยุกต์เพื่อให้ผู้เรียนชาวต่างประเทศสามารถติดตามและออกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยได้อย่างถูกต้องหรือใกล้เคียง รวมถึงมีรูปแบบการแทนเสียงวรรณยุกต์ด้วยสัญลักษณ์อย่างไรที่จะสามารถนำมาใช้เป็นวิธีการทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ภาษาไทยโดยเฉพาะเรื่องวรรณยุกต์ไทยได้ดีขึ้น

ที่ผ่านมาได้มีการศึกษาค้นคว้าวิจัยด้านแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศไว้อย่างหลากหลายและมีแง่มุมต่าง ๆ มากมาย รวมถึงหนังสือหรือตำราที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาอ้างอิง เช่น เดวิด สมิธ (Smyth, 2001, pp. 277-285) ได้กล่าวถึง หนังสือสอนภาษาไทยและประวัติการเรียนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนภาษาไทยหรือครูผู้สอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศได้ทราบแง่มุมทางประวัติศาสตร์ ส่วนในงานวิจัยของ บุญเรือง ชื่นสุวิมล (2544; 2553, น. 56-

77) ได้ศึกษาสถานภาพหนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศและได้วิเคราะห์ภาพรวมของหนังสือในแต่ละช่วงทศวรรษ อีกทั้งศึกษาหนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศโดยมุ่งวิเคราะห์ถึงวัตถุประสงค์ของการเขียนหนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศ ตลอดจนการศึกษาเรื่องสัทอักษรแทนเสียงพยัญชนะสระ และวรรณยุกต์ภาษาไทยในหนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศ ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนั้นพบว่ามีการใช้สัทอักษรแทนเสียงมากที่สุด มากกว่าใช้รูปแบบอื่น ๆ ในการแทนเสียงภาษาไทย (บุญเรือง ชื่นสุวิมล, 2549, น.72) นอกจากงานวิจัยที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ยังมีงานวิจัยของ ปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2545, น. 68-91) ซึ่งได้วิเคราะห์หนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศที่เขียนด้วยภาษาไทยและภาษาอังกฤษใน 5 ประเด็นหลัก คือ 1) จุดมุ่งหมายของหนังสือตามที่คุณเขียนได้ระบุไว้ เช่น ศึกษาด้วยตนเอง ศึกษาด้วยตนเองและใช้ในชั้นเรียน หรือเพื่อนักท่องเที่ยว 2) การนำไปใช้ได้แก่การนำหนังสือเพื่อใช้ในชั้นเรียนหรือเรียนด้วยตนเอง 3) ระดับของการสอน 4) ลักษณะการถ่ายเสียง 5) เนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือ ซึ่งประเด็นในเรื่องของการถ่ายถอดเสียงสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญเรือง ที่กล่าวว่าใช้ระบบสัทอักษรมากที่สุดในการแทนเสียงในแบบเรียน โดยผลการวิเคราะห์ได้พบว่า จากข้อมูลหนังสือจำนวน 32 เล่ม หนังสือทั้งหมดใช้ระบบการถ่ายเสียงที่แตกต่างกันหลายวิธี ได้แก่ 1) ใช้สัทอักษรสากล 2) ใช้สัทอักษรตามแนวแมรี ฮาส 3) ใช้อักษรโรมันตามแบบของผู้แต่งและตัวอักษรไทยถ่ายเสียงภาษาอังกฤษคู่กันไปโดยไม่มีเครื่องหมายแสดงเสียงวรรณยุกต์ 4) ใช้สัทอักษรตามแนวของผู้แต่งผสมผสานกับแนวของแมรี ฮาส 5) ใช้อักษรโรมันตามแบบผู้แต่งแต่ไม่มีเครื่องหมายแสดงเสียงวรรณยุกต์ และ 6) ไม่มีการถ่ายเสียง แต่ในงานวิจัยดังกล่าวยังไม่ได้นำเสนอตัวเลขสถิติว่าลักษณะการถ่ายเสียงแต่ละประเภทมีจำนวนมากน้อยเท่าใด อย่างไรก็ตามยังคงมีงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแบบเรียนในประเด็นเรื่องการวิเคราะห์เนื้อหาและคำศัพท์ในแบบเรียน การสร้างแบบเรียนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศ รวมถึงการสร้างแบบฝึกหัดสำหรับใช้ฝึกภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศด้วย เช่น อัมพร พงษ์ธา (2518) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์แบบเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เริ่มเรียนชาวต่างประเทศ สมณชา ศักดิ์ชัยสมบูรณ์ (2564) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาและคำศัพท์ในแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับชาวต่างชาติ ตรึงตรา แผลมสมุทร (2556) ศึกษาเรื่องการสร้างหนังสือภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับนักศึกษาต่างชาติ สิริกร จิเจริญ (2554) ศึกษาเรื่องแบบฝึก การผันวรรณยุกต์สำหรับผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ปราโมทย์ ชูเดช (2564) ศึกษาการสร้างแบบฝึกเขียนสะกดคำเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทยของนักศึกษาชาวจีนที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ พชรินทร์ บุรณะกร (2565) ศึกษาการสร้างแบบฝึกพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความและเขียนสรุปความ โดยใช้นิทานสำหรับนักศึกษาชาวจีนมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ เป็นต้น งานวิจัยที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงทั้งหมดและกล่าวมาข้างต้นนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความน่าสนใจในประเด็นของการเลือกสัญลักษณ์ที่นำมาใช้แทนเสียงโดยเฉพาะเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศว่าส่วนใหญ่เลือกใช้สัญลักษณ์ด้วยระบบใดบ้าง

นอกจากผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นว่าแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นมีการใช้สัญลักษณ์อย่างไรในการแทนเสียงวรรณยุกต์ไทยแล้ว ผู้วิจัยยังสนใจว่าสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์มีความสัมพันธ์กับลักษณะการใช้งานหรือการนำไปใช้ของแบบเรียนร่วมด้วยหรือไม่ กล่าวคือ หากประเภทของแบบเรียนที่ใช้สอนแตกต่างกันก็อาจจะมีการใช้สัญลักษณ์ที่แตกต่างกันไปด้วย ยกตัวอย่างเช่น แบบเรียนที่เขียนขึ้นเพื่อใช้ในชั้นเรียนน่าจะมีการใช้สัญลักษณ์ที่แตกต่างจากแบบเรียนที่เขียนขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาลักษณะสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏใน

แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นที่มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์ลักษณะของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้น
2. เปรียบเทียบความแตกต่างของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียน
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่ต่างกันของแบบเรียนกับสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยในแบบเรียน

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาลักษณะสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นที่มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้แตกต่างกัน มีวิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งขั้นตอนทั้งหมด 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวคิดและเอกสารอ้างอิงในงานวิจัยนี้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ

1.1 การศึกษาสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ในแบบเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ อ้างอิงจาก ปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2545), บุญเรือง ชื่นสุวิมล (2554; 2549), กาญจนา นาคสกุล (2556), กัลยา ติงศภักดิ์, ม.ร.ว. (2525) และ Hass (1980)

1.2 การวิเคราะห์รูปแบบและการสร้างแบบเรียนหรือแบบฝึกหัดภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ อ้างอิงจาก สุมณฑา ศักดิ์ชัยสมบูรณ์ (2564), สิริกร จิเจริญ (2554), อัมพร พงษ์ธา, (2518), อัมพร แก้วสุวรรณ (2553), รังรอง เจียมวิจักขณ์ (2561), เบญจวรรณ สุนทรากุล (2559), ตรึงตรา แผลมสมุทร (2556), ปราโมทย์ ชูเดช (2564), พชรินทร์ บุรณะกร (2565) และ Roger (1989)

1.3 การจำแนกแบบเรียนตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้ อ้างอิงจาก ปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2545) และ บุญเรือง ชื่นสุวิมล (2553)

1.4 การแบ่งระดับของเนื้อหาในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ อ้างอิงจาก Council of Europe (2001), รุ่งฤดี แพลงสร (2561), นริศรา ไพเจริญ (2559), สถาบันส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น) (2566), กลุ่มประเมินคุณภาพทางการศึกษา สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2563), และสถาบันภาษาไทยสิรินธร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2566)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ

แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) แบบเรียนที่จัดทำขึ้นโดยสถาบันอุดมศึกษา และ 2) แบบเรียนที่จัดทำขึ้นโดยสำนักพิมพ์อื่นที่ไม่ใช่มหาวิทยาลัย โดยมีรายละเอียดในขั้นตอนการรวบรวม คัดเลือก และกำหนดประเภทข้อมูล

ของกลุ่มตัวอย่างที่นำมาใช้ในการวิจัย เริ่มการสำรวจในเดือนสิงหาคม 2565 และเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2565 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2566 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 7 เดือน มีขั้นตอนดังนี้

2.1 สำรวจรายชื่อสถาบันอุดมศึกษาทั้งหมดในประเทศไทยจำแนกตามสถาบันที่อยู่ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยดาวนโหลดสถิติอุดมศึกษาจำแนกประเภทรัฐและเอกชน และค้นหาจากเว็บไซต์ <https://info.mhesi.go.th/index.php> สืบค้นเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2565 (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565) ซึ่งผลการค้นหาพบว่ามีจำนวนสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยทั้งสิ้น 154 แห่ง

2.1.1 สืบค้นรายชื่อและจำนวนหลักสูตรที่จัดการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศเพื่อเข้าไปสำรวจข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศในทุกระดับและแบบเรียนสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำสารนิพนธ์วิทยานิพนธ์ หรือปริญญานิพนธ์ในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยผู้วิจัยสืบค้นจากรายชื่อและจำนวนหลักสูตรภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศทั้งหมดที่เปิดสอนหรือเคยเปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศจากเว็บไซต์ของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งเพื่อเป็นข้อมูลแหล่งค้นหาแบบเรียน ซึ่งจากการสืบค้นรายชื่อและจำนวนหลักสูตรภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศที่เปิดสอนหรือเคยเปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศไทย พบว่ามีทั้งสิ้น 32 แห่ง และมีจำนวนหลักสูตรภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศทั้งหมด 34 แห่ง แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ 1) หลักสูตรระดับปริญญาตรีภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศจัดการเรียนการสอนตลอดหลักสูตรทั้งหมด 4 ปี ทั้งหมด 13 หลักสูตร 2) หลักสูตรเฉพาะด้านที่เปิดสอนวิชาภาษาไทยเป็นวิชาบังคับหรือวิชาเลือกให้แก่ผู้เรียนชาวต่างประเทศ ทั้งหมด 8 หลักสูตร และ 3) หลักสูตรอบรมระยะสั้นหรือโครงการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศในระยะเวลาที่กำหนด ทั้งหมด 9 หลักสูตร 4) หลักสูตรประกาศนียบัตรสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศทั้งหมด 3 หลักสูตร จากการสำรวจจึงทำให้ผู้วิจัยทราบถึงสถานที่และแหล่งสืบค้นข้อมูลประเภทหอสมุดที่อยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยสามารถเดินทางเข้าไปสืบค้นข้อมูลได้ (ดังปรากฏรายชื่อในหัวข้อ 2.2.1)

2.2 สำรวจแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศที่จัดทำขึ้นโดยสำนักพิมพ์อื่นที่ไม่ใช่มหาวิทยาลัยหรือจัดการเรียนการสอนโดยมหาวิทยาลัย ผู้วิจัยได้สำรวจเพื่อนำมาใช้เป็นแหล่งข้อมูลอีกชุดหนึ่งในงานวิจัยในครั้งนี้ โดยค้นหาข้อมูลแบบเรียนจากหอสมุดต่าง ๆ ในสถาบันการศึกษา ร้านหนังสือ และสำนักพิมพ์ชั้นนำ ดังนี้

2.2.1 หอสมุดของสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐ ในกรุงเทพฯ ปริมณฑล และต่างจังหวัด

หอสมุดที่ผู้วิจัยเข้าไปสืบค้นข้อมูล ได้แก่ สำนักงานวิทยทรัพยากรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หอสมุดกลาง) หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (วิทยาเขตท่าพระจันทร์) หอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (วิทยาเขตรังสิต) หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล (วิทยาเขตศาลายา) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (วิทยาเขตบางเขน) สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร (วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์และวังท่าพระ) สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาเขตประสานมิตร) สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยรามคำแหง (วิทยาเขตหัวหมาก) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยนเรศวร (วิทยาเขตพิษณุโลก) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

2.2.2 ร้านหนังสือและสำนักพิมพ์ชั้นนำในกรุงเทพฯ ปริมณฑล และต่างจังหวัด

ร้านหนังสือและสำนักพิมพ์ชั้นนำที่ผู้วิจัยได้สืบค้นข้อมูล ได้แก่ ร้านหนังสือเอเชียบุ๊กส์ (ASIABOOKS) ร้านหนังสือบีทูเอส (B2S) ร้านหนังสือซีเอ็ดบุ๊กส์ (SE-ED BOOKS) ร้านหนังสือนายอินทร์ (NAIIN BOOKS) ร้านหนังสือคิโนะคุนิยะ (KINOKUNIYA BOOKS) สำนักพิมพ์ดวงกมลสมัย (DKTODAY) สำนักพิมพ์ TPAbook สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น และสำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ (ODEANSTORE)

สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกสำรวจแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศซึ่งมีจำหน่ายในร้านหนังสือหรือสำนักพิมพ์ชั้นนำเหล่านี้ เนื่องจากเป็นร้านหนังสือที่มีหลากหลายสาขาทั่วประเทศและทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสได้พบแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศที่พิมพ์เผยแพร่ในต่างจังหวัดอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากกรุงเทพฯ และปริมณฑล รวมถึงมีการจัดจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์ร่วมด้วย จึงทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงการสำรวจแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้อย่างครอบคลุม

2.3 รวบรวมแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศจากแหล่งข้อมูลตามในข้อ 2.1 และ 2.2 หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงนำแบบเรียนที่รวบรวมมาได้จำนวนทั้งสิ้น 172 เล่ม มาเรียงลำดับปีที่ตีพิมพ์ โดยแบบเรียนทั้งหมดได้รับการเรียบเรียงหรือตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2498-2564 (ค.ศ. 1955-2021)

2.4 คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกและกำหนดว่าแบบเรียนนั้นต้องมีลักษณะตามเกณฑ์ดังนี้

2.4.1 ภาษาที่ใช้ในการแต่งและเรียบเรียงในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ

แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศที่ใช้เป็นข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นแบบเรียนที่เขียนเป็น ภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ, ภาษาไทยกับภาษาจีน, ภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่น, ภาษาไทยกับภาษาฝรั่งเศส และภาษาไทยกับภาษาเยอรมัน เนื่องจากเป็นภาษาหลักที่มีผู้เรียนชาวต่างประเทศนิยมเรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศจำนวนมาก

2.4.2 การมุ่งเน้นเนื้อหาของแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ

แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศที่คัดเลือกเพื่อเป็นข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแบบเรียนที่มีการมุ่งเน้นเนื้อหาการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการใช้ภาษา (language skills) และหลักการใช้ภาษากับวัฒนธรรม (language using and culture) เช่น การฟังและการพูด การอ่านและการเขียน หลักไวยากรณ์ และวัฒนธรรมพื้นฐานของไทย เป็นต้น

2.4.3 องค์ประกอบของแบบเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ

องค์ประกอบต่าง ๆ ของแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงแนวคิดจาก หทัย ดันหยง (2528, น. 135-137) โดยสรุปองค์ประกอบของแบบเรียนได้ดังนี้

2.4.3.1 มีการกำหนดรูปแบบว่าจะต้องมีระบบแบบแผน มีการจัดแบ่งเนื้อหาออกเป็นสัดส่วน มีบท มีตอน และมีลำดับเรื่อง

2.4.3.2 มีการวางระดับภาษา ต้องใช้ภาษาเชิงวิชาการ และต้องเป็นภาษาแบบแผน คร่งครัดในหลักไวยากรณ์ และสิ่งสำคัญที่สุดคือ การจัดระดับภาษาเขียนให้เหมาะกับช่วงวัยของผู้ใช้แบบเรียน

2.4.3.3 มีการจัดเนื้อหา จะต้องเน้นหลักวิชาของวิทยาการแต่ละแขนง เนื้อหาจึงต้องดำเนินไปตามหลักการ เกณฑ์ ทฤษฎีต่าง ๆ ของสาขาวิชานั้น ๆ

2.4.3.4 มีการอ้างอิงหลักฐานประกอบเนื้อหา ในการเขียนเนื้อหาจำเป็นต้องอ้างอิงข้อมูลหลักฐานซึ่งยังประโยชน์ให้กับผู้ใช้แบบเรียน กล่าวคือ ผู้ใช้แบบเรียนได้ความรู้ ความคิดที่ถูกต้อง และสามารถแสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้

2.4.4 การแบ่งระดับของเนื้อหาในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ

แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศที่ได้รับการคัดเลือกเป็นข้อมูลในงานวิจัยนี้เป็นแบบเรียนซึ่งเทียบเคียงการแบ่งระดับของเนื้อหาให้เหมาะสมกับการจำแนกระดับสมรรถภาพภาษาของผู้ใช้ภาษาออกเป็น 3 ระดับด้วยกัน คือ ระดับพื้นฐานถึงระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง โดยผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกจากเนื้อหา วงศัพท์ แบบฝึกหัด และกิจกรรมในการสอนที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศโดยอ้างอิงเปรียบเทียบกับกรอบคำนิยามสมรรถภาพภาษาของสหภาพยุโรป (Common European Framework of Reference for Language) หรือที่เรียกว่า “CEFR” (Council of Europe, 2001) ร่วมกับแนวคิดการแบ่งระดับเนื้อหาภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศตามที่ รุ่งฤดี แพลงสร (2561) และ นริศรา ไพเจริญ (2559) เสนอไว้ รวมถึงผู้วิจัยนำนิยามของเกณฑ์การสอบวัดระดับสมรรถภาพในการใช้ภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศที่จัดการทดสอบโดยหน่วยงานทางการศึกษาและสถาบันการศึกษาในประเทศไทยมาร่วมใช้ในการเทียบเคียงและอ้างอิงครั้งนี้ด้วย ได้แก่ สถาบันภาษาไทยสิรินธร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2566) กลุ่มประเมินคุณภาพทางการศึกษา สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2563) และสถาบันส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น) (2566) ซึ่งได้นำเสนอไว้โดยมีรายละเอียดที่ใช้กำหนดการแบ่งระดับของเนื้อหาในแบบเรียนสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การแบ่งระดับของเนื้อหาในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ

สมรรถภาพภาษา ของผู้ใช้ภาษา	ระดับ ของผู้ใช้ ภาษา	คำอธิบายคุณลักษณะของ ระดับผู้ใช้ภาษา	เทียบเคียงการแบ่งระดับ ของแบบเรียนสอน ภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาว ต่างประเทศ	คำอธิบายคุณลักษณะของผู้ใช้ภาษา ตามการแบ่งเนื้อหาในระดับ แบบเรียนสอนภาษาไทยในฐานะ ภาษาต่างประเทศ
ผู้ใช้ภาษาขั้นสูง (Proficient User)	C1	สามารถเข้าใจภาษาผ่านการฟัง และการอ่านได้อย่างคล่องแคล่ว ครบถ้วน สามารถสรุปใจความจากการฟัง และการอ่านจากแหล่งข้อมูลหลาย ๆ แหล่ง สามารถนำเสนอความคิดเห็น ข้อโต้แย้ง เหตุผลประกอบต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว สามารถแนะนำ พูดคุยในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่วเป็นธรรมชาติ	แบบเรียนในระดับสูง (Advanced Level)	ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทยในสถานการณ์ต่าง ๆ ในวงกว้างได้ระดับใกล้เคียงกับเจ้าของภาษา 1. ฟังข่าว อภิปรายเกี่ยวกับปัญหาและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้ รวมถึงจับประเด็นจากเรื่องที่ฟังโดยลำดับเนื้อเรื่องและสรุปความจากเรื่องได้อย่างละเอียด 2. พูดในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในการประชุม อภิปราย แสดงทรรศนะ โน้มน้าวใจ โต้ว่าที่ และอภิปราย รวมถึงกล่าวรายงานสรุปอย่างเป็นทางการ 3. อ่านจับใจความและตอบคำถามในหัวข้อเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมได้ รวมถึงอ่านวิเคราะห์และวิจารณ์เรื่องที่อ่านอย่างมีเหตุผล พร้อมกับสังเคราะห์และสรุปเรื่องที่อ่านได้อย่างชัดเจน 4. เขียนเรียงความขนาดยาว และสรุปความจากบทอ่านด้วยสำนวนภาษาของตนเอง รวมถึงเขียนวิจารณ์ได้อย่างชัดเจน 5. การเรียนรู้วัฒนธรรมอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาในทักษะต่าง ๆ ของระดับสูง เช่น การปฏิบัติตัวในโอกาสต่าง ๆ งานแต่งงาน งานศพ การอวยพรวันเกิด วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น เรียนรู้ประเพณีและวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา
	C2	สามารถเข้าใจความหมายที่แท้จริงในประโยคที่มีความหมายซับซ้อนได้ สามารถพูดคุยได้เป็นธรรมชาติ โดยมีการติดขัดให้เห็นได้ไม่บ่อยนัก สามารถใช้ภาษาประกอบอาชีพได้อย่างถูกต้อง คล่องแคล่ว สามารถใช้ภาษาที่มีโครงสร้างประโยคที่มีความซับซ้อนและแสดงให้เห็นการใช้กลไกเชื่อมโยงความในการสื่อสารได้		
	B1	สามารถเข้าใจความสำคัญของภาษาที่ซับซ้อนทั้งในส่วน of ข้อเท็จจริง และอารมณ์ความรู้สึกของภาษาได้ โดยเฉพาะภาษาที่มีความ		ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทยที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดีพอสมควร และเข้าใจภาษาไทยในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ระดับหนึ่ง

ผู้ใช้ภาษาขั้นอิสระ (Independent User)		เกี่ยวข้องกับอาชีพ และความสนใจของตนเอง สามารถพูดคุยได้ ค่อนข้างเป็นธรรมชาติ ในระดับที่สามารถสื่อสารกับเจ้าของภาษาได้ โดยไม่ทำให้คู่สนทนาเกิดความเครียด	แบบเรียนในระดับกลาง (Intermediate Level)	1. สามารถฟังบทสนทนาและพูดแสดงความคิดเห็นต่อเหตุการณ์ที่ปรากฏในสื่อประเภทต่าง ๆ แยกแยะข้อเท็จจริง ตั้งคำถาม และสรุปใจความสำคัญจากเรื่องที่ฟังได้ 2. สามารถพูดสนทนา พูดแสดงความรู้สึก และความคิดเห็นสั้น ๆ จากเรื่องที่ฟังจากประเด็นหรือเหตุการณ์ที่ปรากฏในสื่อประเภทต่าง ๆ ได้ 3. สามารถอ่านจับใจความและตอบคำถามจากบทอ่านแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน รวมถึงแยกแยะข้อเท็จจริงและความคิดเห็นจากบทอ่านขนาดกลางได้ 4. สามารถเขียนเรียงความขนาดกลางและเขียนย่อความบทอ่านขนาดกลางได้รวมถึงเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านได้ 5. สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาในทักษะต่าง ๆ ของระดับกลาง เช่น ส่วนไหนเป็นไร เกรงใจ ค่านิยมและทัศนคติ เช่น หัวเป็นของสูง เท้าเป็นของต่ำ รวมถึงประเพณีที่สำคัญของไทย เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง เป็นต้น
	B2	สามารถเข้าใจความสำคัญของภาษาที่มีโครงสร้างพื้นฐานในเรื่องที่ตนเองมีความคุ้นเคย เช่น เรื่องในที่ทำงาน โรงเรียน เวลาว่าง ฯลฯ สามารถใช้ภาษาในการเดินทางได้ สามารถสร้างประโยคพื้นฐานในการสื่อสารในเรื่องที่ตนเองสนใจได้ สามารถเล่าเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ เหตุการณ์ ความมุ่งหวังของตนเอง สามารถอธิบายเหตุผล และความคิดเห็นของตนเองสั้น ๆ ได้		
ผู้ใช้ภาษาขั้นต้น (Basic User)	A1	สามารถเข้าใจประโยคที่มักเจอบ่อย ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนตัว ครอบครัว การซื้อสินค้า การเดินทาง ฯลฯ ได้ สามารถสื่อสารในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจวัตรประจำวันได้ สามารถอธิบายความต้องการของตนเองโดยใช้ประโยคพื้นฐานได้	แบบเรียนในระดับต้น (Basic Level)	ผู้เรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาไทยที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างจำกัดเฉพาะเรื่องง่าย ๆ 1. สามารถฟังคำแนะนำและคำสั่งง่าย ๆ และปฏิบัติตามได้ถูกต้อง รวมถึงตอบคำถามจากเรื่องสั้นที่ฟังในชีวิตประจำวันได้ 2. สามารถพูดสื่อสารในชีวิตประจำวันง่าย ๆ เช่น ทักทาย นับเลข ถามราคา ชื่อของ บอกวันเวลา บอกที่พัก ครอบครัว การถามทาง เป็นต้น 3. สามารถอ่านแจกลูกคำประเภทต่าง ๆ ต่อจากระดับพื้นฐาน เช่น อ่านคำที่มีตัวการันต์ รร หัน คำพ้องรูป คำพ้องเสียง คำที่มีตัวอักษร ฤ ฦ ฑ อักษรย่อ

				เครื่องหมายวรรคตอน หรือคำที่มาจากภาษาต่างประเทศได้ 4. สามารถเขียนเล่าเรื่องสั้น ๆ เกี่ยวกับการสื่อสารในชีวิตประจำวันหรือเขียนเรียงความขนาดสั้นด้วยคำปะประโยคง่าย ๆ ได้ 5. สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับเนื้อหาในระดับต้นได้ เช่น การใช้คำสรรพนาม การแนะนำตัวกับผู้อาวุโสหรืออายุน้อยกว่าหรือเท่ากัน การกล่าวชมและรับคำชม เป็นต้น
	A2	สามารถเข้าใจถ้อยความที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยเฉพาะในสิ่งที่ เป็นรูปธรรม สามารถแนะนำตนเอง และผู้อื่นได้ สามารถถามตอบคำถามได้ สามารถพูดโต้ตอบง่าย ๆ ได้ ในกรณี ที่คู่สนทนาพยายามช่วยพูดอย่างช้า ๆ ชัด ๆ	แบบเรียนในระดับพื้นฐาน (Fundamental Level)	ผู้เรียนมีความสนใจในการใช้ภาษาไทย ที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้เท่าที่จำเป็น เฉพาะเรื่องพื้นฐาน 1. สามารถฟังและแยกเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ และ คำศัพท์ได้ถูกต้อง รวมถึงฟังบทสนทนาสั้น ๆ ในห้องเรียนในชีวิตประจำวันที่พูดช้า ๆ ได้ 2. สามารถพูดออกเสียง พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ได้ถูกต้อง ถามตอบอย่างง่าย ๆ เช่น การทักทาย การแนะนำตัว เป็นต้น 3. สามารถอ่านออกเสียง พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ได้ถูกต้อง และอ่านแจกลูกสะกดคำที่ประกอบด้วย พยัญชนะ+สระ และ พยัญชนะ+สระ+วรรณยุกต์ และ พยัญชนะ+สระ+วรรณยุกต์+ตัวสะกดตรงตามมาตรา อ่านคำควบกล้ำ อักษรนำ และตอบคำถามจากการอ่านกลุ่มคำและประโยคง่าย ๆ ได้ 4. สามารถเขียนพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ได้ เขียนคำ กลุ่มคำ และประโยคง่าย ๆ ในชีวิตประจำวันได้ 5. สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับเนื้อหาในทักษะต่าง ๆ ของระดับพื้นฐาน เช่น มารยาท กล่าวคำสวัสดิ์ ขอบคุณ ขอโทษ การใช้คำลงท้ายของคนไทย

2.5 ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบเนื้อหา วงศัพท์ แบบฝึกหัด และกิจกรรมการสอนที่ปรากฏในแบบเรียนกับตารางที่ 1 การแบ่งระดับของเนื้อหาในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ ว่าแบบเรียนจากจำนวนทั้งหมด 172 เล่ม เล่มใดมีความสอดคล้องกับคำนิยามการแบ่งระดับเนื้อหาในแบบเรียนบ้าง หลังจากนั้นจึงนำแบบเรียนทั้งหมดมาแบ่งระดับของแบบเรียนตามกรอบดังกล่าวข้างต้น ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้จะใช้เฉพาะแบบเรียนในระดับพื้นฐานถึงระดับต้นเท่านั้นเป็นกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นจึงคัดเลือกและได้แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศในระดับพื้นฐานถึงระดับต้น (A2-A1) จำนวน 126 เล่ม

2.6 เมื่อจำแนกระดับของแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นแล้ว ผู้วิจัยนำแบบเรียนระดับพื้นฐานถึงระดับต้นทั้งหมดมาจัดประเภทเป็นกลุ่มตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้แต่งหรือผู้ประพันธ์แบบเรียนจะระบุไว้เป็นชื่อเรื่องของแบบเรียนหรืออาจจะระบุถึงการนำไปใช้งานตามสถานการณ์ที่ระบุไว้ในแบบเรียนแต่ละเล่มก็ได้ โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์เพื่อการจำแนกออกเป็นกลุ่มโดยอ้างอิงจากงานวิจัยของ ปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2545) และบุญเรือง ชื่นสุวิมล (2553) ดังนี้

2.6.1 วัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเรียนการสอน เป็นแบบเรียนที่นำมาใช้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยหรือผลิตโดยสำนักพิมพ์ชั้นนำต่าง ๆ เพื่อใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศในฐานะเป็นแบบเรียนหรือเอกสารประกอบการสอนใช้ในชั้นเรียน เช่น มหาวิทยาลัย โรงเรียนสอนภาษา เป็นต้น

2.6.2 วัตถุประสงค์เพื่อใช้ศึกษาภาษาไทยด้วยตนเอง เป็นแบบเรียนที่แต่งขึ้นเพื่อให้ผู้ที่สนใจภาษาไทยในแง่มุมต่าง ๆ ได้อ่านหรือศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยไม่ได้ผ่านการเรียนรู้ภาษาไทยจากในชั้นเรียนของสถาบันการศึกษา

2.6.3 วัตถุประสงค์เพื่อใช้สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย เป็นแบบเรียนที่แต่งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ให้แก่นักท่องเที่ยวหรือนักเดินทางท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

2.6.4 วัตถุประสงค์เพื่อใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้เฉพาะด้าน เป็นแบบเรียนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการนำไปใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้เฉพาะด้าน เช่น ด้านการทำธุรกิจ ด้านการเรียนรู้วัฒนธรรมไทย เป็นต้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้น

3.1 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทางภาษาที่เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนระดับพื้นฐานถึงระดับต้นทั้งหมด 126 เล่ม โดยจำแนกและจัดกลุ่มสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนออกเป็นประเภทต่าง ๆ จากนั้นจึงหาค่าเฉลี่ยร้อยละของความถี่ของประเภทสัญลักษณ์แต่ละประเภทที่ปรากฏต่อจำนวนของแบบเรียนทั้งหมด เพื่อแสดงผลประเภทของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ที่ปรากฏในแบบเรียน

3.2 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทางภาษาที่เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนระดับพื้นฐานถึงระดับต้นที่จำแนกตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่แตกต่างกัน จากนั้นจึงหาค่าเฉลี่ยร้อยละของความถี่ของประเภทสัญลักษณ์แต่ละประเภทที่ปรากฏต่อจำนวนแบบเรียนที่จำแนกตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่แตกต่างกัน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยข้อมูล โดยผู้วิจัยแบ่งประเด็นสำหรับแสดงผลการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

1. ประเภทของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียน ชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้น

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในแบบเรียนระดับพื้นฐานถึงระดับต้นทั้งหมด 126 เล่ม พบว่ามีการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์รวมทั้งสิ้น 8 ประเภท ดังนี้

1.1 การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ (IPA) คือ สัญลักษณ์แทนเสียงที่ได้รับการพัฒนาโดยสมาคมสัทศาสตร์สากลและมุ่งหมายให้เป็นสัญลักษณ์มาตรฐานสำหรับการแทนเสียงพูดในทุกภาษา ทั้งนี้ การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนมีลักษณะที่ใช้ 2 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะสัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ไทยแบบเป็นที่นิยม ได้แก่ การไม่ปรากฏรูปแทนเสียงวรรณยุกต์ [๗]¹ นำมาใช้แทนเสียงสามัญ ส่วนการใช้สัญลักษณ์ [ˊ] แทนเสียงวรรณยุกต์เอก การใช้สัญลักษณ์ [ˊ̌] แทนเสียงวรรณยุกต์โท การใช้สัญลักษณ์ [ˊ̌̌] แทนเสียงวรรณยุกต์ตรี และการใช้สัญลักษณ์ [ˊ̌̌̌] แทนเสียงวรรณยุกต์จัตวา และ 2) ลักษณะสัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ไทยแบบไม่เป็นที่นิยม ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ [˥] นำมาใช้แทนเสียงสามัญ การใช้สัญลักษณ์ [˨] แทนเสียงวรรณยุกต์เอก การใช้สัญลักษณ์ [˩] แทนเสียงวรรณยุกต์โท การใช้สัญลักษณ์ [˨̌] แทนเสียงวรรณยุกต์ตรี และการใช้สัญลักษณ์ [˩̌̌̌̌] แทนเสียงวรรณยุกต์จัตวา พบความถี่ทั้งหมด 74 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 58.7

ตัวอย่างที่ 1

? มีเท่าไร /nii thǎw-rǎy/		
1.50 บาท	หนึ่งบาทห้าสิบสตางค์	núg bǎat hǎa-síp sa-taag
	บาทห้าสิบ	baat hǎa-síp
2.50 บาท	สองบาทห้าสิบสตางค์	sǎwng bǎat hǎa-síp sa-taag
	สองบาทห้าสิบ	sǎwng bǎat hǎa-síp
	สิบสตางค์	síp sa-lúg
10.25 บาท	สิบบาทยี่สิบห้าสตางค์	síp bǎat yí-síp-hǎa sa-taag
	สิบบาทสตางค์	síp bǎat sa-lúg
10.75 บาท	สิบบาทเจ็ดสิบห้าสตางค์	síp bǎat cét-síp-hǎa sa-taag
	สิบบาทสามสตางค์	síp bǎat saam sa-lúg

Proverb ...สุภาษิต /su-phaa-sít/		
สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น	10 + clf. mouth + to say + not	Ten people's words are not
síp páak wǎa mǎy thǎw	+ to be equal + eye + to see	equal to seeing with one's
taa hǎn		own eyes.
"One picture is worth ten thousand words."		

108 | ๑๐๘ ภาษาตะวันตกสอนไทยสู่คนไทยเรียน

ภาพที่ 1 ลักษณะสัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ไทยแบบเป็นที่นิยม (Hoonchamlong, 2007, p .108)

ตัวอย่างที่ 2

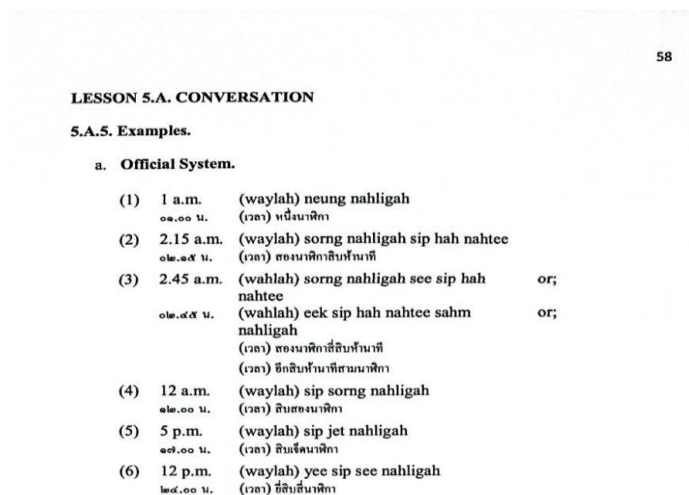
¹ ใช้เป็นสัญลักษณ์ของการไม่ปรากฏรูปแทนวรรณยุกต์ในฐานะเป็นเสียงวรรณยุกต์สามัญ

ภาพที่ 2 ลักษณะสัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ไทยแบบไม่เป็นที่ยอมรับ (Campbell & Whiteside, 2014, p. 36)

1.2 การใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียง (zero forms) คือ การใช้เพียงแต่อักษรโรมันแทนเสียงพยัญชนะและสระเท่านั้น โดยไม่มีการปรากฏรูปแทนสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงเสียงวรรณยุกต์ไทย [๑]² ไม่ว่าจะเป็นการแทนเสียงวรรณยุกต์สามัญ วรรณยุกต์เอก วรรณยุกต์โท วรรณยุกต์ตรี หรือวรรณยุกต์จัตวา พบความถี่ทั้งหมด 42 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 33.3

ตัวอย่างที่ 3

ภาพที่ 3 การใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียง (Campbell & Shaweevonge, 1957, p. 58)

1.3 การใช้ขีดเส้นใต้ร่วมกับการลากเส้นจุดไข่ปลา (underlines and dots) คือ การใช้ลักษณะสัญลักษณ์ที่เป็นการขีดและลากเส้นไว้ข้างใต้ตัวสัทอักษรหรืออักษรโรมันในรูปแบบแตกต่างกันร่วมกับการไม่ปรากฏรูปแทนเสียงวรรณยุกต์ [๑] นำมาใช้แทนเสียงวรรณยุกต์สามัญ ส่วนการใช้ขีดและลากเส้นใต้ที่แตกต่างกัน

² ใช้เป็นสัญลักษณ์ของการไม่ปรากฏรูปแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียง

กันจะมีลักษณะ คือ ชิดเส้นใต้เพียงหนึ่งเส้น [cvc]³ ในพยางค์หรือคำเมื่อแทนเสียงวรรณยุกต์เอก ชิดเส้นใต้รูปคลื่น [cvc] ในพยางค์หรือคำเมื่อแทนเสียงวรรณยุกต์โท ลากเส้นจุดไข่ปลา [cvc] ในพยางค์หรือคำเมื่อแทนเสียงวรรณยุกต์ตรี และชิดเส้นใต้สองเส้น [cvc] ในพยางค์หรือคำเมื่อแทนเสียงวรรณยุกต์จัตวา พบความถี่ทั้งหมด 3 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 2.4

ตัวอย่างที่ 4

ภาพที่ 4 การใช้ชิดเส้นใต้รวมกับการลากเส้นจุดไข่ปลา (Schottenloher, 2019, p.95)

1.4 การใช้ชิดเส้นใต้รวมกับการลากเส้นจุดไข่ปลาและการลากเส้นทแยง (underlines, dots and diagonal strokes) คือ การใช้ลักษณะสัญลักษณ์ที่เป็นการชิดและลากเส้นไว้ข้างใต้ตัวสัทอักษรหรืออักษรโรมันในรูปแบบต่างกันร่วมกับการไม่ปรากฏรูปแทนเสียงวรรณยุกต์ [๑] นำมาใช้แทนเสียงวรรณยุกต์สามัญ ส่วนการใช้ชิดและลากเส้นใต้ที่แตกต่างกันจะมีลักษณะ คือ ชิดเส้นใต้เพียงหนึ่งเส้นทึบ [cvc] ในพยางค์หรือคำเมื่อแทนเสียงวรรณยุกต์เอก ชิดเส้นใต้รูปคลื่น [cvc] วางใต้พยางค์หรือคำเมื่อแทนเสียงวรรณยุกต์โท ลากเส้นจุดไข่ปลา [cvc] วางใต้พยางค์หรือคำเมื่อแทนเสียงวรรณยุกต์ตรี และลากเส้นทแยง [/////] วางใต้พยางค์หรือคำเมื่อแทนเสียงวรรณยุกต์จัตวา พบความถี่ทั้งหมด 3 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 2.4

ตัวอย่างที่ 5

Thai Made Easy: Basic Knowledge, Vocabulary, Pronunciation					
Numbers					
In Thai script there are special characters for the numbers, but 0-9 can be used without any problems all over Thailand. There are two words for 'one' that are used in different contexts. Generally, some Thais aren't very good with numbers and it may happen that there are a few wrong numbers when they repeat or give a phone number. On the other hand, Thais are always looking for all kind of numbers (dates, registration or room numbers) to use for buying legal and illegal lottery tickets.					
ศูนย์ (๐)	subh	0	สิบ เอ็ด	sib ed	11
หนึ่ง (๑)	nueng	1	สิบ สอง	sib song	12
สอง (๒)	song	2	สิบ สาม	sib sam	13
สาม (๓)	sam	3	สิบ สี่	sib see	14
สี่ (๔)	see	4	สิบ ห้า	sib ha	15
ห้า (๕)	ha	5	สิบ หก	sib hok	16
หก (๖)	hok	6	สิบ เจ็ด	sib jet	17
เจ็ด (๗)	jet	7	สิบ แปด	sib paet	18
แปด (๘)	paet	8	สิบ เก้า	sib kao	19
เก้า (๙)	kao	9	ยี่สิบ	yes sib	20
สิบ (๑๐)	sib	10			

ภาพที่ 5 การใช้ชิดเส้นใต้รวมกับการลากเส้นจุดไข่ปลาและการลากเส้นทแยง (Schottenloher & Tremayne, 2011, p.41)

³ ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนพยัญชนะและสระ c คือ พยัญชนะ v คือ สระ

1.5 การใช้ลูกศรแทนเสียงวรรณยุกต์ (arrow symbols) คือ การใช้ลักษณะสัญลักษณ์ที่เป็นรูปคล้าย ลูกศร [↗] แสดงทิศทางต่างกันร่วมกับการไม่ปรากฏรูปแทนเสียงวรรณยุกต์ [๑] นำมาใช้แทนเสียงวรรณยุกต์ สามัญ ส่วนการใช้ลูกศรแสดงทิศทางลงต่ำ [↘] แทนเสียงวรรณยุกต์เอก การใช้ลูกศรแสดงทิศทางเปลี่ยนระดับ จากขึ้นสูงไปหาต่ำ [↘] แทนเสียงวรรณยุกต์โท การใช้ลูกศรแสดงทิศทางขึ้นสูง [↗] แทนเสียงวรรณยุกต์ตรี และการใช้ลูกศรแสดงทิศทางเปลี่ยนระดับจากต่ำไปหาขึ้นสูง [↗] แทนเสียงวรรณยุกต์จัตวา พบความถี่ทั้งหมด 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 0.8

ตัวอย่างที่ 6

Lesson 9		
9.1 Vocabulary		
วันนี้	wun nee	today
พรุ่งนี้	p-hroong nee	tomorrow
มะวันนี	mareu:n nee	the day after tomorrow
เมื่อวาน/เมื่อวานนี้	meua wahn/meua wahn nee	yesterday
เมื่อวานขึ้น	meun wahn seu:n	the day before yesterday
กำลัง	gumlung	right now, at the moment
เดี๋ยวนี้	deew nee	now
ตอนนี้	taw:n nee	now
ตอนที่/เวลา/ขณะ	taw:n t-hee/we:lah/ k-hana	when

ภาพที่ 6 การใช้ลูกศรแทนเสียงวรรณยุกต์ (Giovanoli, Silapasawat & Taatloha, 2012, p.108)

1.6 การใช้เส้นตรงและโค้งแทนเสียงวรรณยุกต์ (straight lines and curves) คือ การใช้ลักษณะ สัญลักษณ์ที่เป็นรูปร่างของเส้นโค้งแสดงทิศทางต่างกันร่วมกับการไม่ปรากฏรูปแทนเสียงวรรณยุกต์ [๑] นำมาใช้แทนเสียงสามัญ ส่วนการใช้เส้นตรงขีดเส้นใต้ตัวอักษรโรมัน [cvc] แทนเสียงวรรณยุกต์เอก การใช้เส้นตรงและ โค้งแสดงทิศทางเปลี่ยนระดับลงต่ำ [cvc] แทนเสียงวรรณยุกต์โท การใช้เส้นตรงขีดเส้นเหนือตัวสัทอักษรสากล หรืออักษรโรมัน [cvc] แทนเสียงวรรณยุกต์ตรี และการใช้เส้นตรงและโค้งแสดงทิศทางเปลี่ยนระดับสูงขึ้น [cvc] แทนเสียงวรรณยุกต์จัตวา พบความถี่ทั้งหมด 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 0.8

ตัวอย่างที่ 7

Chapter 2: Referring to Things	25
this one/that one - un nee/un nan - Un is the general classifier and can refer to any object. The specific classifier for the object may replace un in these examples. Ayk gave me this/this one. Ayk ao un nee hai phom./Un nee Ayk hai (phom). เอยกเอาอันให้ผม/อันนี้เอยกให้(ผม) If you eat this you might get sick. Un nee, gik laeo at ja mai sa-bai. อันนี้กินแล้วอาจจะไม่สบาย This isn't the one I wanted. Un nee mai chai un thee chan yak dai. อันนี้ไม่ใช่อันที่ฉันอยากได้ A: Which one would Jaey like? Jaey ja chawp un na?/Un na? thee Jaey (ja) chawp? แจจะชอบอันไหน/อันไหนที่แจจะชอบ B: What about this one? Un nee mai?/Un nee dee mai? อันนี้มาย/อันนี้ดีมัย	

ภาพที่ 7 การใช้เส้นตรงและโค้งแทนเสียงวรรณยุกต์ (Higbie & Thinsan, 2003, p.25)

1.7 การใช้อักษรย่อแทนความหมายเสียงวรรณยุกต์เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ (acronyms) คือ การใช้ลักษณะของการนำอักษรย่อของคำศัพท์ที่หมายถึงเสียงวรรณยุกต์นั้นมาแทนความหมายของระดับเสียงเพื่อบ่งบอกเสียงของวรรณยุกต์ไทยรวมกับการไม่ปรากฏรูปแบบเสียงวรรณยุกต์ [๘] นำมาใช้แทนเสียงสามัญ ส่วนการใช้อักษรย่อ [L] มาจากคำศัพท์ว่า “low tone” ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์เอก การใช้อักษรย่อ [F] มาจากคำศัพท์ “falling tone” ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์โท การใช้อักษรย่อ [H] มาจากคำศัพท์ “high tone” ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์ตรี และการใช้อักษรย่อ [R] มาจากคำศัพท์ “rising tone” ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์จัตวา พบความถี่ทั้งหมด 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 0.8

ตัวอย่างที่ 8

These three steps should be easy. Now, here comes the tricky part:

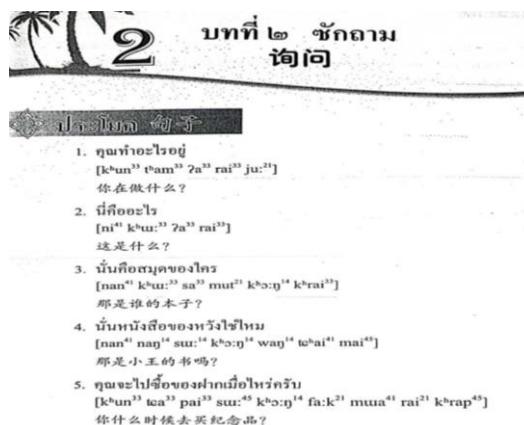
- When ี [mai⁰⁰ ek⁰²] is put on-top low class consonants it will make a ี [mai⁰² to] sound, e.g. ไม [mai⁰⁰] meaning “no”. ม [mor maa⁰⁰] is a low class consonant, but with a ี [mai⁰⁰ ek⁰²] on top, a falling tone ี [mai⁰⁰ to] comes out.
- When ี [mai⁰⁰ to] is put on-top low class consonants it will make a ี [mai⁰⁰ dtri] sound, e.g. ม้า [maa⁰⁰] meaning “horse”. ม [mor maa⁰⁰] is a low class consonant, but with a ี [mai⁰⁰ to] on top, a high tone ี [mai⁰⁰ dtri] comes out.
- When ี [mai⁰⁰ ek⁰²] and ี [mai⁰⁰ to] are put on-top high class consonants it makes the sound that it is supposed to make. A high class consonant with no tone symbol will by nature make a ี [jat⁰² dta⁰² waa] sound, e.g. เสือ [suea⁰⁰] (tiger).

21

ภาพที่ 8 การใช้อักษรย่อแทนความหมายเสียงวรรณยุกต์เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ (Vøblert, 2014, p. 21)

1.8 การใช้ตัวเลขแทนเสียงวรรณยุกต์ (numbers) คือ การใช้ลักษณะสัญลักษณ์ที่เป็นตัวเลขยกขึ้นข้างบนกำกับไว้ด้านหลังของพยางค์หรือคำที่เขียนด้วยตัวสัทอักษรสากลหรืออักษรโรมัน โดยใช้ตัวเลข [33] แทนเสียงวรรณยุกต์สามัญ ใช้ตัวเลข [21] แทนเสียงวรรณยุกต์เอก ใช้ตัวเลข [41] แทนเสียงวรรณยุกต์โท ใช้ตัวเลข [45] แทนเสียงวรรณยุกต์ตรี และใช้ตัวเลข [14] แทนเสียงวรรณยุกต์จัตวาเรียงตามลำดับ พบความถี่ทั้งหมด 1 เล่ม คิดเป็นร้อยละ 0.8

ตัวอย่างที่ 9

ภาพที่ 9 การใช้ตัวเลขแทนเสียงวรรณยุกต์ (Wu, 2021, p. 23)

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แสดงผลการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ทั้ง 8 ประเภท และค่าเฉลี่ยร้อยละ โดยแสดงผลการเปรียบเทียบประเภทของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ที่ปรากฏในแบบเรียนดังในตารางที่ 2 ตารางแสดงผลเปรียบเทียบการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศ ระดับพื้นฐานถึงระดับต้น ดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงผลเปรียบเทียบการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้น

ประเภทที่	การใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้น	จำนวนความถี่ (เล่ม)	ค่าเฉลี่ยร้อยละ
1	การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์	74	58.7
2	การไม่ใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียง	42	33.3
3	การใช้ขีดเส้นใต้ร่วมกับการลากเส้นจุดไข่ปลา	3	2.4
4	การใช้ขีดเส้นใต้ร่วมกับการลากเส้นจุดไข่ปลาและการลากเส้นทแยง	3	2.4
5	การใช้ลูกศรแทนเสียงวรรณยุกต์	1	0.8
6	การใช้เส้นตรงและโค้งแทนเสียงวรรณยุกต์	1	0.8
7	การใช้อักษรย่อแทนความหมายเสียงวรรณยุกต์เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์	1	0.8
8	การใช้ตัวเลขแทนเสียงวรรณยุกต์	1	0.8
รวม		126	100

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นประเภทการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ที่นิยมใช้มากที่สุด คือ การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ พบ 74 เล่ม ค่าเฉลี่ยร้อยละ 58.7 รองลงมา คือ การไม่ใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียง พบ 42 เล่ม ค่าเฉลี่ยร้อยละ 33.3 ในขณะที่ประเภทสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่นิยมใช้น้อยสุดพบทั้งหมด 4 ประเภท คือ การใช้ลูกศรแทนเสียงวรรณยุกต์ พบ 1 เล่ม ค่าเฉลี่ยร้อยละ 0.8 การใช้เส้นตรงและโค้งแทนเสียงวรรณยุกต์ พบ 1 เล่ม ค่าเฉลี่ยร้อยละ 0.8 การใช้อักษรแทนความหมายเสียงวรรณยุกต์เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ พบ 1 เล่ม ค่าเฉลี่ยร้อยละ 0.8 และการใช้ตัวเลขแทนเสียงวรรณยุกต์ พบ 1 เล่ม ค่าเฉลี่ยร้อยละ 0.8

2. ประเภทของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นจำแนกตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้

เมื่อผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นระหว่างประเภทของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยกับวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่แตกต่างกัน ผลของการศึกษาในประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้ง 2 ตัวแปรมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์เป็นประเภทของการใช้สัญลักษณ์แบบเดียวที่

ปรากฏการณ์การใช้มากที่สุด ดังที่ผู้วิจัยแสดงผลแล้วในตารางที่ 2 และเมื่อพิจารณาการแสดงผลในตารางที่ 3 ตารางแสดงผลเปรียบเทียบการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นจำแนกตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้ ก็แสดงให้เห็นผลที่สอดคล้องกันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ยังคงมีค่าเฉลี่ยร้อยละในระดับที่มากที่สุด แม้จะพบเพียงบางวัตถุประสงค์การนำไปใช้ของแบบเรียนก็ตาม คือ จะพบในแบบเรียนที่มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 100 และรองลงมาคือ วัตถุประสงค์เพื่อใช้ศึกษาภาษาไทยด้วยตนเองมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 50 นอกจากนั้นยังแสดงผลให้เห็นอีกว่าหากแบบเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยหรือเพื่อใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้เฉพาะด้านจะนิยมใช้การไม่ใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์มากกว่า ซึ่งการใช้แบบเรียนด้วยวัตถุประสงค์เช่นนี้จะไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนภาษาไทยอย่างเป็นระบบ แต่จะมุ่งเน้นเพียงเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันหรือใช้เพื่อสื่อสารในสถานการณ์เฉพาะเพียงเท่านั้น ดังนั้นการใช้รูปแบบสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์จึงเปลี่ยนไปเป็นการไม่ใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียงมากกว่าการใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ โดยแสดงเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละที่ 60.7 และร้อยละ 53.3 ตามลำดับ แสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ตารางแสดงผลเปรียบเทียบการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นจำแนกตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้

ประเภทการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้น	1. วัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเรียนการสอน	2. วัตถุประสงค์เพื่อใช้ศึกษาภาษาไทยด้วยตนเอง	3. วัตถุประสงค์เพื่อใช้สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย	4. วัตถุประสงค์เพื่อใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้เฉพาะด้าน	รวม
1. การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์	33 (100)	25 (50)	11 (39.3)	7 (46.7)	74 (58.7)
2. การไม่ใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียง	-	15 (30)	17 (60.7)	8 (53.3)	42 (33.3)
3. การใช้ขีดเส้นใต้ร่วมกับการลากเส้นจุดไข่ปลา	-	3 (6.0)	-	-	3 (2.4)
4. การใช้ขีดเส้นใต้ร่วมกับการลากเส้นจุดไข่ปลาและการลากเส้นทแยง	-	3 (6.0)	-	-	3 (2.4)
5. การใช้ลูกศรแทนเสียงวรรณยุกต์	-	1 (2.0)	-	-	1 (0.8)
6. การใช้เส้นตรงและโค้งแทนเสียงวรรณยุกต์	-	1 (2.0)	-	-	1 (0.8)
7. การใช้อักษรย่อแทนความหมายเสียงวรรณยุกต์เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์	-	1 (2.0)	-	-	1 (0.8)

8. การใช้ตัวเลขแทนเสียงวรรณยุกต์	-	1 (2.0)	-	-	1 (0.8)
รวม	100 (N=33)	100 (N=50)	100 (N=28)	100 (N=15)	100 (N=126)

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นอีกว่าการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียน เมื่อจำแนกตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้เพื่อศึกษาภาษาไทยด้วยตนเองจะปรากฏลักษณะของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ครบทั้ง 8 ประเภท รองลงมา คือ แบบเรียนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวหรือการเดินทางในประเทศไทยและวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้เฉพาะด้านพบเพียงอย่างละ 2 ประเภท ตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์เพื่อใช้สำหรับการเรียนการสอนปรากฏว่าพบน้อยประเภทกว่า 3 วัตถุประสงค์แรกของการนำไปใช้ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปข้างต้น กล่าวคือ พบเพียง 1 ประเภทเท่านั้น ถึงแม้ว่าวัตถุประสงค์เพื่อใช้สำหรับการเรียนการสอนจะพบจำนวนประเภทสัญลักษณ์น้อยก็ตาม แต่ในทางกลับกันยังคงปรากฏการเลือกใช้ระบบสัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์อยู่เป็นจำนวนมากเช่นเดิม โดยแสดงให้เห็นด้วยค่าเฉลี่ยร้อยละ 100 จึงสะท้อนให้เห็นว่าลักษณะสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นยังคงนิยมเลือกใช้ระบบสัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์อยู่ เนื่องจากเป็นระบบแทนเสียงที่นิยมแพร่หลายในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเป็นภาษาที่สอง (Second Language) ทั้งนี้สัญลักษณ์แทนเสียงที่พบน้อยที่สุดในแบบเรียนปรากฏว่ามีเพียง 4 ประเภทการใช้ คือ การใช้ลูกศรแทนเสียงวรรณยุกต์ การใช้เส้นตรงและโค้งแทนเสียงวรรณยุกต์ การใช้อักษรแทนความหมายเสียงวรรณยุกต์เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ และการใช้ตัวเลขแทนเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งพบว่าการปรากฏใช้ในแบบเรียนที่มีวัตถุประสงค์การใช้เพื่อศึกษาด้วยตัวเองเพียงเท่านั้น จึงเป็นไปได้ว่าการเลือกใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ทั้ง 4 ประเภทข้างต้นอาจไม่เป็นที่นิยมมากนักเมื่อเทียบกับการเลือกใช้ระบบสัทอักษรสากลแทนเสียงที่มีมาตรฐานและใช้กันอย่างแพร่หลายในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศในปัจจุบัน

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การอภิปรายผล

การศึกษาลักษณะสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นที่มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้แตกต่างกัน เก็บรวบรวมข้อมูลและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากเอกสารที่เป็นแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล ทั้งหมด 126 เล่ม และมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาทั้งหมด 3 ประการ คือ 1) วิเคราะห์ลักษณะของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้น 2) เปรียบเทียบความแตกต่างของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทย และ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่แตกต่างกันของแบบเรียนกับสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยในแบบเรียน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ลักษณะของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยระดับพื้นฐานถึงระดับต้นมีทั้งหมด 8 ประเภท ได้แก่ 1) การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ (ร้อยละ 58.7) 2) การไม่ใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียง (ร้อยละ 33.3) 3) การใช้ขีดเส้น

ได้รวมกับการลากเส้นจุดไข่ปลา (ร้อยละ 2.4) 4) การใช้ขีดเส้นใต้รวมกับการลากเส้นจุดไข่ปลาและการลากเส้นทแยง (ร้อยละ 2.4) 5) การใช้ลูกศรแทนเสียงวรรณยุกต์ (ร้อยละ 0.8) 6) การใช้เส้นตรงและโค้งแทนเสียงวรรณยุกต์ (ร้อยละ 0.8) 7) การใช้อักษรย่อแทนความหมายเสียงวรรณยุกต์เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ (ร้อยละ 0.8) 8) การใช้ตัวเลขแทนเสียงวรรณยุกต์ (ร้อยละ 0.8) เมื่อนำประเภทของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยมาเปรียบเทียบกัน ผลวิจัยยังแสดงให้เห็นอีกว่า แบบเรียนมีลักษณะสัญลักษณ์การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์มากที่สุด รองลงมาคือ การไม่ใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียง และน้อยที่สุดมี 4 ประเภทซึ่งมีจำนวนเท่ากัน คือ การใช้ลูกศรแทนเสียงวรรณยุกต์ การใช้เส้นตรงและโค้งแทนเสียงวรรณยุกต์ การใช้อักษรย่อแทนความหมายเสียงวรรณยุกต์เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ และการใช้ตัวเลขแทนเสียงวรรณยุกต์ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเรือง ชื่นสุวิมล (2554, น. 51) ซึ่งศึกษาการแทนเสียงวรรณยุกต์ในหนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศได้กล่าวไว้ว่า ระบบที่หนังสือนิยมใช้มากที่สุด คือ สัทอักษรสากล (IPA) และรองลงมา คือ การไม่ใช้สัญลักษณ์ใด ๆ ทั้งสิ้นแทนเสียงวรรณยุกต์ (zero forms) และนิยมน้อยที่สุด คือ การใช้ตัวเลขแทนเสียงวรรณยุกต์ (numbers) ในทำนองเดียวกันกับการเสนอความคิดเห็นของ รุ่งฤดี แพลงผร (2561, น. 129-130) ที่สอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ซึ่งได้กล่าวถึงความสำคัญของการใช้สัทอักษรไว้ว่า ภาษาแต่ละภาษาในโลกจะมีระบบเสียงที่แตกต่างกันไป ดังนั้นเพื่อช่วยให้การพิจารณาเสียงที่ปรากฏในคำพูดเข้าใจได้อย่างชัดเจน นักสัทศาสตร์ (Phonetician) จึงได้สร้างอักษรแทนเสียงขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อใช้แทนเสียงต่าง ๆ ในโลกนี้ เรียกว่า สัทอักษร (Phonetic Alphabet) เพราะสัทอักษรมีคุณสมบัติ 2 ประการ ได้แก่ 1) ใช้บันทึกเสียงพูดที่มีใช้ในภาษาทุกภาษาในโลก 2) ตัวอักษรตัวหนึ่งใช้บันทึกเสียงเพียงเสียงเดียวและเสียงแต่ละเสียงมีอักษรที่ใช้บันทึกได้เพียงตัวเดียว ความคิดเห็นดังกล่าวสะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นว่า การที่โดยส่วนใหญ่แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศนิยมใช้สัทอักษรสากล (IPA) มากที่สุดนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสัทอักษรเป็นระบบอักษรแทนเสียงที่มีความเป็นมาตรฐานสากลและนิยมแพร่หลาย ในปัจจุบันนำมาใช้ในงานที่ต้องมีการถอดเสียง (transcription) จากเจ้าของภาษา (native speaker) ทั้งนี้สัทอักษรถูกคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาโดยกลุ่มครูชาวฝรั่งเศสที่ได้ก่อตั้งสมาคมใน ค.ศ. 1886 โดยใช้ชื่อว่า International Phonetic Association (IPA) โดยระบบสัทอักษรแทนเสียงพูดของมนุษย์นี้เปรียบเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะใช้แทนเสียงของเจ้าของภาษาได้ง่าย มีความแม่นยำถูกต้อง และเป็นธรรมชาติมากที่สุด อีกทั้งนิยมใช้กันทั่วไปในการเรียนการสอนออกเสียงภาษาต่างประเทศในฐานะภาษาที่สองอีกด้วย พิณทิพย์ ทวยเจริญ (2547, น. 83-84) ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมในประเด็นดังกล่าวเกี่ยวกับการใช้สัทอักษรเพื่อการถอดเสียงว่า การถอดเสียงมีหลายรูปแบบ ได้แก่ 1) การถอดเสียงแบบโรมันกว้างและแบบโรมันแคบของเฮนรี สวิต 2) การถอดเสียงตามการจัดระบบในภาษา และ 3) การถอดเสียงแบบให้รายละเอียดเหมือนเสียงพูดจริง ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยพิจารณาสัทอักษรที่ปรากฏในแบบเรียนไม่ว่าจะเป็นแทนเสียงพยัญชนะ สระ หรือวรรณยุกต์ก็ตาม โดยปกติจะใช้การถอดเสียงตามการจัดระบบในภาษา เพราะเป็นการถอดเสียงตามสัญลักษณ์ที่กำหนดขึ้นในจำนวนจำกัด สัญลักษณ์เหล่านี้กำหนดมาจากวิธีการกำหนดระบบเสียงในภาษาตามวิธีการสัทวิทยา (Phonology) โดยใช้ลักษณะการถอดเสียงด้วยหน่วยเสียง (simple phonemic transcription) การถอดเสียงด้วยหน่วยเสียงเป็นการถอดเสียงด้วยสัญลักษณ์หน่วยเสียงที่กำหนดขึ้นในระบบเสียงภาษาใดภาษาหนึ่งโดยไม่มีเครื่องหมายเสริมสัทอักษรที่ยูกยากยกเว้นเครื่องหมายแสดงความยาว และเครื่องหมายแสดงการเน้นหนักบนพยางค์สำหรับภาษาที่มีการเน้นหนักบนพยางค์เฉพาะที่ (stress) อย่างเช่นในภาษาอังกฤษ และยังไม่ต้องคำนึงถึงการ

เปลี่ยนแปลงทางเสียงที่เกิดขึ้นได้เนื่องจากอิทธิพลของบริบททางภาษา (language context) จุดสังเกตนี้เองจึงทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าการถ่ายทอดเสียงด้วยหน่วยเสียงมักเป็นวิธีการเลือกใช้ด้วยระบบสัทอักษรซึ่งนิยมใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศมากที่สุด

นอกจากนั้นการวิจัยนี้ยังกล่าวถึงประเด็นระหว่างประเภทของสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยกับวัตถุประสงค์การนำไปใช้ที่แตกต่างกันของแบบเรียน ซึ่งผลของการศึกษาในประเด็นนี้แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้ง 2 ตัวแปร มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ การใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์เป็นประเภทของการใช้สัญลักษณ์แบบเดียวที่ปรากฏว่านิยมใช้มากที่สุดแบบเรียน และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยกับวัตถุประสงค์การนำไปใช้ของแบบเรียนก็แสดงให้เห็นผลที่สอดคล้องกันว่าความสัมพันธ์ระหว่างการใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ยังคงมีค่าเฉลี่ยร้อยละในระดับที่มากที่สุด แม้จะพบในบางวัตถุประสงค์การนำไปใช้ของแบบเรียนก็ตาม กล่าวคือ จะพบในแบบเรียนที่มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 100 และรองลงมาคือ วัตถุประสงค์เพื่อใช้ศึกษาภาษาไทยด้วยตนเองมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 50 ในทางกลับกันยังแสดงผลให้เห็นอีกว่าหากแบบเรียนนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยหรือเพื่อใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้เฉพาะด้าน แบบเรียนจะนิยมการไม่ใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์มากกว่า ซึ่งการใช้แบบเรียนด้วยวัตถุประสงค์เช่นนี้จะไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนภาษาไทยอย่างเป็นระบบ แต่จะมุ่งเน้นเพียงเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวันหรือใช้สื่อสารในสถานการณ์จำเพาะเท่านั้น ดังนั้นการใช้รูปแบบสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์จึงเปลี่ยนไปเป็นการไม่ใช้สัญลักษณ์ใดแทนเสียงวรรณยุกต์ทุกเสียงมากกว่าการใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ โดยแสดงเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ ที่ 60.7 และร้อยละ 53.3 ตามลำดับ ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุญเรือง ชื่นสุวิมล (2554, น.53) ที่กล่าวว่า สัทอักษรสากลเป็นสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์เพียงแบบเดียวที่มีใช้ในทุกประเภทของวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นสัญลักษณ์ที่พบมากที่สุดในหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อการเรียนการสอนในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา และความถี่จะลดน้อยลงในหนังสือเพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ ตามลำดับ ทั้งนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า รูปแบบสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้น ถ้าหากเป็นแบบเรียนที่มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้เพื่อใช้ในการเรียนการสอนจะต้องมีระบบการนำสัญลักษณ์แทนเสียงมาใช้ประกอบในแบบเรียนเสมอ ไม่ว่าจะเป็นแทนเสียงพยัญชนะ สระ หรือวรรณยุกต์ ซึ่งเป็นเสียงที่สำคัญในการกำหนดความหมายของคำในภาษาไทย และยิ่งถ้าหากแบบเรียนนั้นผลิตขึ้นโดยสถาบันการศึกษาเพื่อนำไปใช้สอนภาษาไทยโดยเฉพาะ เช่น ใช้สอนภาษาไทยในโรงเรียนสอนภาษาหรือในมหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษาเหล่านี้จะให้ความสำคัญกับการสอนในสิ่งที่เป็มาตรฐานเดียวกัน จึงเป็นที่น่าสังเกตได้ว่าการใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ (IPA) จัดเป็นระบบที่ยอมรับและนำมาใช้ในสถาบันการศึกษาไทยกันอย่างแพร่หลาย ยกตัวอย่างเช่นในงานวิจัยของ วิภาศรี จ้อยสูงเนิน (2537, น.49-55) เกี่ยวกับการแก้ไขการออกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยของนักเรียนระดับ 8 โรงเรียนนานาชาติเชียงใหม่ โดย การแทนเสียงด้วยตัวอักษรอย่างมีระบบ ซึ่งเป็นการเลือกใช้สัญลักษณ์แทนเสียงด้วยสัทอักษรสากลและนำมาใช้สอนออกเสียงวรรณยุกต์ไทยให้แก่ผู้เรียนที่ใช้ภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ปรากฏผลว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกออกเสียงวรรณยุกต์ไทยด้วยแบบเรียนที่ใช้อักษรแทนเสียงอย่างมีระบบ ทำให้นักเรียนมีการออกเสียงวรรณยุกต์ได้ถูกต้องมากกว่าก่อนที่นักเรียนจะได้รับการสอนด้วยวิธีดังกล่าว จึงทำให้เห็นว่าการเลือกแบบเรียนที่ใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ย่อมมีประสิทธิภาพมากกว่าแบบเรียนที่ไม่ใช้สัญลักษณ์ใด

แทนเสียงวรรณยุกต์เลย เพราะแบบเรียนที่นำมาใช้ในการสอนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการสอนผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานภาษาไทยมาก่อนให้เข้าใจและเรียนรู้ภาษาไทยอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานที่ยอมรับกันในสถาบันการศึกษาไทย ในทางกลับกันหากเป็นแบบเรียนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ศึกษาภาษาไทยด้วยตนเอง วัตถุประสงค์เพื่อใช้ในสถานการณ์การเรียนรู้เฉพาะด้าน และวัตถุประสงค์เพื่อการใช้สำหรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทย แม้ว่าจะมีลำดับการปรากฏสัญลักษณ์แทนเสียงด้วยการใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ (IPA) ที่ลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ แต่ก็ยังคงพบว่าประเภทของการใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ (IPA) ยังคงพบมากกว่าประเภทการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยในรูปแบบอื่น ๆ อยู่ดี ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยเรียงลำดับปีที่ตีพิมพ์ของแบบเรียนที่นำมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้และพิจารณาวิเคราะห์สัญลักษณ์ที่ปรากฏในแบบเรียนทำให้เห็นได้ว่าในระยะหลัง พ.ศ. 2523 (ค.ศ. 1980) เป็นต้นมา แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศที่ผลิตขึ้นโดยส่วนใหญ่นิยมใช้สัญลักษณ์แทนเสียงด้วยระบบสัทอักษรสากลค่อนข้างมากและพบได้มากกว่าการใช้รูปแบบสัญลักษณ์ประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะเมื่อแบบเรียนมีวัตถุประสงค์การนำไปใช้เพื่อการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเรือง ชื่นสุวิมล (2544, น.9-16) ที่เกี่ยวกับการศึกษาสถานภาพหนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศซึ่งได้ลำดับเวลาของหนังสือออกเป็น 8 ช่วงเวลา ทำให้เห็นพัฒนาการของหนังสือภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศตั้งแต่ช่วงก่อนยุค ค.ศ. 1940 (ก่อน พ.ศ. 2483) จนถึงช่วงยุค ค.ศ. 2000-2001 (พ.ศ. 2543-2544) ว่า ในอดีตหนังสือเกิดขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์ทางด้านการเมืองระหว่างประเทศอันเป็นเหตุการณ์ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นหรือยุคก่อน ค.ศ. 1940 (ก่อน พ.ศ. 2483) ในอีกด้านหนึ่งหนังสือเขียนขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์ทางด้านการทหาร ซึ่งกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองหรือประมาณช่วงกลางยุค ค.ศ. 1940 (ประมาณ พ.ศ. 2483-2492) และบางส่วนสัมพันธ์กับสงครามเวียดนามในช่วงทศวรรษ ค.ศ. 1960-1970 (พ.ศ. 2503-2513) และในอดีตอีกเช่นกันที่หนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติเขียนและพิมพ์ขึ้นมาด้วยสาเหตุว่า หนังสือประเภทนี้ขาดตลาด หนังสือเก่าหรือที่เคยตีพิมพ์มาก่อนหน้านั้นหาได้ยากไม่มีการตีพิมพ์ใหม่ อีกทั้งราคาของหนังสือมือสองยังมีราคาแพง เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นชัดเจนในยุค ค.ศ. 1950 (ประมาณ พ.ศ. 2493-2502) และในช่วงถัดมาเกิดหนังสือขึ้นเนื่องจากชาวต่างชาติจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาไทย รวมทั้งมีหนังสือเรียนภาษาไทยด้วยเหตุผลมาจากการทูตซึ่งอยู่ในยุค ค.ศ. 1960 (ประมาณ พ.ศ. 2503-2512) และในลำดับถัดมาหนังสือจำนวนมากได้ถูกเขียนขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในเมืองไทยระยะสั้น ๆ หรือสำหรับ ชาวต่างประเทศที่เข้ามาพำนักอาศัยในไทยระยะหนึ่งจะอยู่ในยุค ค.ศ. 1970 (ประมาณ พ.ศ. 2513-2522) ซึ่งหนังสือที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการนี้มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับเหตุผลอื่น ๆ ที่ทำให้มีหนังสือสอนภาษาไทยขึ้นมาก็เพื่อใช้เป็นตำราแบบเรียนสำหรับการเรียนการสอนในห้องเรียนหรือในสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยหรือโรงเรียนสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศซึ่งเกิดขึ้นในยุค ค.ศ. 1980 (ประมาณ พ.ศ. 2523-2532) ถัดมาหนังสือเกิดขึ้นมาด้วยเหตุผลด้านการติดต่อสื่อสารทางธุรกิจในยุค ค.ศ. 1990 (ประมาณ พ.ศ. 2533-2542) และสุดท้ายหนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการติดต่อสื่อสารกับคนรักหรือคู่รักชาวไทยโดยเฉพาะ เริ่มมีตั้งแต่ ค.ศ. 2000-2001 (ประมาณ พ.ศ. 2543-2544) จากที่ผู้วิจัยกล่าวมาข้างต้นจึงสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้และทำให้เห็นแนวโน้มของการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยด้วยสัทอักษรสากลที่มีเพิ่มมากขึ้นตามช่วงเวลาจากในอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลได้ ตั้งแต่ ค.ศ. 1955-2021 (ประมาณ พ.ศ. 2498-2564) โดยการใช้สัทอักษรสากลแทนเสียงวรรณยุกต์ไทยในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียน

ชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นจะเกิดขึ้นมากที่สุดเมื่อใช้ในวัตถุประสงค์สำหรับการเรียนการสอน โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษา จากพัฒนาการของหนังสือภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศตั้งแต่ช่วงก่อนยุค ค.ศ. 1940 (ก่อน พ.ศ. 2483) จนถึงช่วงยุค ค.ศ. 2000-2001 (พ.ศ. 2543-2544) ที่กล่าวไปข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัย ตั้งข้อสังเกตได้ถึงสาเหตุหลักที่แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศในยุคหลัง พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบันที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูล (พ.ศ. 2565) มีการใช้ระบบสัทอักษรสากลแทนเสียงด้วยระบบ IPA มากขึ้น อาจเนื่องด้วยผู้สอนภาษาหรือแม้แต่ผู้เรียนภาษาเองในปัจจุบันมีการเรียนภาษาไทยด้วยการนำแนวคิดทางด้าน ภาษาศาสตร์ (Linguistics) มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยอย่างถูกต้องและแพร่หลายเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้เข้าใจระบบการใช้สัทอักษรแทนเสียงวรรณยุกต์ในรูปแบบที่เป็นสากล เพราะในอดีตแบบเรียนสอน ภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศในระดับพื้นฐานถึงระดับต้นมิได้ใช้ระบบสัทอักษรสากลนี้อย่าง แพร่หลายเท่าในปัจจุบันนัก ผนวกกับสถานการณ์การเรียนภาษาไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตมาก เนื่องจากมีการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศทั้งในระบบของโรงเรียนตั้งแต่ระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานถึงระดับอุดมศึกษา จึงเป็นสาเหตุที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่าการจัดการเรียนการสอนในยุค ปัจจุบันย่อมเป็นระบบและมีมาตรฐานมากขึ้น มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และพัฒนาขึ้นอย่างเป็นสากลมากกว่า ในอดีต เพื่อตอบสนองต่อกลุ่มผู้เรียนที่ต้องการเรียนภาษาไทยอย่างลึกซึ้ง มีวัตถุประสงค์การศึกษาอย่างจริงจัง และนำความรู้ไปประกอบอาชีพซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ผู้เรียนชาวต่างประเทศส่วนใหญ่เรียนภาษาไทยโดยเน้น เพื่อสื่อสารและใช้เป็นเพียงเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์กับคนไทยเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ในการวิจัยครั้งนี้ได้วิเคราะห์เฉพาะลักษณะสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียน สอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นเท่านั้น ยังไม่ได้ศึกษาแบบเรียนใน ระดับกลางหรือระดับสูง จึงเป็นที่น่าสนใจในโอกาสต่อไปหากศึกษาในภาพรวมของแบบเรียนในทุกระดับ การใช้ สัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์จะปรากฏประเภทของสัญลักษณ์ที่หลากหลายมากกว่าที่ผู้วิจัยพบหรือไม่ หรือ ประเภทใดเป็นที่นิยมใช้มากที่สุดในปัจจุบัน
2. ในขณะที่ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยนี้พบว่ายังมีการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงในแง่มุมอื่นอีก เช่น สัญลักษณ์ แทนเสียงพยัญชนะ สระ ซึ่งโดยส่วนใหญ่นิยมใช้สัทอักษรสากลแทนเสียง แต่ในบางเล่มปรากฏว่าใช้รูปแบบ สัทอักษรสากลแทนเสียงของพยัญชนะหรือสระไม่ตรงกัน หรือบางเล่มเลือกใช้อักษรของภาษาตนเองแทนเสียง เช่น บางเล่มของภาษาญี่ปุ่นที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลพบว่าใช้อักษรคะตะคะนะ (katakana) แทนเสียงพยัญชนะหรือ สระแทนที่จะใช้สัทอักษรสากล จึงเป็นที่น่าสนใจหากนำมาจัดประเภทของรูปแบบสัทอักษรสากลหรือชุดอักษร เฉพาะของบางภาษาที่นำมาใช้แทนเสียงพยัญชนะไทยหรือสระไทยที่ปรากฏในแบบเรียนระดับพื้นฐานถึงระดับ ต้น ระดับกลาง หรือระดับสูง ว่าจะมีการใช้แตกต่างกันก็ประเภท และประเภทใดนิยมใช้ในแบบเรียนมากที่สุดใน ปัจจุบัน
3. งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแบบเรียนเท่านั้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่าหากศึกษา ถึงทัศนคติของผู้เรียนชาวต่างประเทศในแต่ละระดับว่ามีทัศนคติอย่างไรต่อการเลือกใช้แบบเรียนสอนภาษาไทย รวมถึงทัศนคติของผู้สอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศด้วยว่านิยมใช้แบบเรียนที่มีการใช้สัญลักษณ์แทน เสียงหรือไม่ก็จะส่งผลให้ทราบเป็นแนวทางการผลิตแบบเรียนที่เหมาะสมกับความต้องการใช้ของผู้เรียนมากขึ้น

รวมถึงความจำเป็นในการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงในแบบเรียนยังคงมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียนอยู่หรือไม่ เพราะในขณะที่ผู้วิจัยทำการศึกษพบว่า มีแบบเรียนสอนภาษาไทยบางเล่มที่ใช้สำหรับสอนผู้เรียนชาวต่างประเทศในบางภาษาไม่ใช้สัญลักษณ์แทนเสียงใดเลย แต่ใช้วิธีการแปลภาษาจากภาษาต้นทางที่ผู้เรียนต้องการเรียน (target language) สู่ภาษาปลายทาง (source language) ที่เป็นภาษาแม่ของผู้เรียนเอง (mother tongue) เพื่อใช้ในการเรียนและทำความเข้าใจภาษาไทย

องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาลักษณะสัญลักษณ์แทนเสียงวรรณยุกต์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศระดับพื้นฐานถึงระดับต้นที่มีวัตถุประสงค์การนำไปใช้แตกต่างกัน ส่งผลให้ได้รับองค์ความรู้ 3 ประการ คือ 1) ด้านการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะการคัดสรรสื่อการสอนประเภทแบบเรียน (textbook) ให้เหมาะกับการใช้สอน 2) ด้านแนวทางการใช้ลักษณะสัญลักษณ์แทนเสียงที่เป็นมาตรฐานกลางและเป็นที่ยอมรับระดับสากล รวมถึงมองเห็นแนวโน้มการใช้สัญลักษณ์แทนเสียงที่ปรากฏในแบบเรียนว่ามีแนวโน้มการใช้ลักษณะเช่นไรในปัจจุบันเพื่อให้ผู้สอนเลือกใช้แบบเรียนได้เหมาะสมกับการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ 3) ด้านระบบเสียงในภาษา แบบเรียนสอนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างประเทศได้อธิบายระบบเสียงในภาษาไทยไม่ว่าจะเป็นเรื่องของพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ แบบเรียนบางเล่มใช้วิธีการถ่ายทอดเสียง (transcription) และใช้ระบบสัทอักษรสากลมาแทนเสียงคำ ประโยค หรือข้อความที่ปรากฏในแบบเรียน แต่บางเล่มใช้เพียงอักษรโรมันมาแทนเสียงเท่านั้น ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแต่ผู้เขียนแต่ละคนหรือวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ของแบบเรียน ดังนั้นการได้ทราบข้อมูลและทำความเข้าใจประเด็นความแตกต่างนี้จะทำให้ผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบของการสอนให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องระบบเสียงโดยเฉพาะเรื่องเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยได้ง่ายขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา นาคสกุล. (2556). *ระบบเสียงภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัลยา ดิงศภิทัย, ม.ร.ว. (2525). “หน่วยที่ 2 เสียงในภาษา” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 3 หน่วยที่ 1-6 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด.ป. สัมพันธ์พาณิชย์.
- กลุ่มประเมินคุณภาพทางการศึกษา สำนักทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *คู่มือรับสมัครสอบวัดระดับความสามารถในการใช้ภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศ ปีพุทธศักราช 2563*. ค้นคืนจาก https://file.job.thai.com/prakad/betobec2020/betobec2020_2.
- ตริงตรา แหลมสมุทร. (2556). *การสร้างหนังสือภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับนักศึกษาต่างชาติ*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.

- ธนิกาญจน์ ชิงค์. (2550). การออกเสียงวรรณยุกต์และสระในภาษาไทยของนักศึกษาที่พูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ โครงการไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- นริศรา ไพเจริญ. (2559). การวิเคราะห์บทสนทนาในแบบเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติ. (ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- นวลทิพย์ เพิ่มเพชร. (2555). รายงานการวิจัยเรื่องกลวิธีบางประการในการสอนภาษาไทยแก่ชาวต่างประเทศ: วิเคราะห์จากแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐาน 8 เล่ม. *วารสารวรรณวิทัศน์*, 12(2), 113-154.
- เบ็ญจวรรณ สุนทรากุล. (2559). วิวัฒนาการของแบบเรียนไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเรือง ชื่นสุวิมล. (2549). สัทอักษรแทนเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ภาษาไทยในหนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศ (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญเรือง ชื่นสุวิมล. (2553). หนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศเขียนขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ใด. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์*, 29(1), 56-77.
- บุญเรือง ชื่นสุวิมล. (2544). สถานภาพหนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศ (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญเรือง ชื่นสุวิมล. (2554). วรรณยุกต์มีการแทนเสียงอย่างไรในหนังสือสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างประเทศ. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์*, 29(2), 46-60.
- ปราโมทย์ ชูเดช. (2564). ศึกษาการสร้างแบบฝึกเขียนสะกดคำเพื่อพัฒนาทักษะการเขียนภาษาไทยของนักศึกษาชาวจีนที่เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 16(2), 16-26.
- ปรียา หิรัญประดิษฐ์. (2545). สถานภาพการเรียนและการสอนภาษาไทยให้แก่ชาวต่างประเทศในประเทศไทย (รายงานการวิจัย). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิณทิพย์ ทวยเจริญ. (2547). ภาพรวมของการศึกษาสังคมศาสตร์และภาษาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัชรินทร์ บุรณะกร. (2565). การสร้างแบบฝึกพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความและเขียนสรุปความ โดยใช้ขั้นตอนสำหรับนักศึกษาชาวจีนมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 17(1), 15-28.
- รังรอง เจียมวิจักขณ์. (2561). แบบเรียนภาษาไทย: พัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รุ่งฤดี แผลงสร. (2561). ศาสตร์การสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิภาศรี จ้อยสูงเนิน. (2537). การแก้ไขการออกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยของนักเรียนระดับ 8 โรงเรียนนานาชาติเชียงใหม่ โดยการแทนเสียงด้วยตัวอักษรอย่างมีระบบ. (การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ศรีวิไล พลมณี. (2545). พื้นฐานการสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สถาบันส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น). (2566). *การสอบวัดระดับภาษาไทย ส.ส.ท. ครั้งที่ 26*. ค้นคืนจาก <https://www.tpa.or.th/slc/activity.php?id=126>.
- สถาบันภาษาไทยสิรินธร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2566). *การทดสอบสมรรถภาพการใช้ภาษาไทยสำหรับผู้พูดภาษาไทยเป็นภาษาต่างประเทศ*. ค้นคืนจาก <https://www.sti.chula.ac.th/operation-service/thai-test/thai-test-for-non-native/cu-tfl-th/>.
- สิริกร จิเจริญ. (2554). *แบบฝึกการผันวรรณยุกต์สำหรับผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ*. (สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- สมณฑา ศักดิ์ชัยสมบูรณ์. (2564). *การวิเคราะห์เนื้อหาและคำศัพท์ในแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับชาวต่างชาติ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- เสริมแสง พันธุ์สุด. (2530). *พัฒนาการของแบบเรียนหลักภาษาไทย: วิเคราะห์เฉพาะแบบเรียนหลักภาษาชั้นต้น* (เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์). คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2565). *ดาวนโหลดสถิติอุดมศึกษาจำแนกประเภทรัฐและเอกชน*. ค้นคืนจาก https://info.mhesi.go.th/stat_aca_uni.php?search_year=2565&download=7222&file_id=202301191105.xlsx.
- อัมพร แก้วสุวรรณ. (2553). *การวิเคราะห์แบบเรียนภาษาไทย*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อัมพร พงษ์ชา. (2518). *การวิเคราะห์แบบเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เริ่มเรียนชาวต่างประเทศ*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร.
- หทัย ต้นหยง. (2528). *เอกสารคำสอน นส.425 การเขียนหนังสือเรียน*. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Campbell, S., & Shaweevonge, C. (1957). *The Fundamentals of the Thai Language*. N. Y.: Paragon Book Gallery.
- Campbell, M. & Whiteside, B. (2014). *Thai Complete Fluency Course*. Taipei: Glossika Mass Sentence.
- Council of Europe. (2001). *Common European Framework of Reference for Language. Learning, Teaching, Assessment (CEFR)*. Online. Retrieved From: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>.
- Giovanoli, S., Silapasawat, S. & Taatloha, P. (2012). *Basic Thai: An Introduction to Speaking, Writing and Reading*. Bangkok: Editions Duang Kamol.
- Hass, M. R. (1980). *The Thai System of Writing*. New York: Spoken Language Service, Inc.
- Higbie, J., & Thinsan, S. (2003). *Thai Reference Grammar: The Structure of Spoken Thai*. Bangkok: Orchid Press.
- Hoonchamlong, Y. (2007). *Thai Language and Culture for Beginners, Volume 1*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

- Roger, S. (1989). *The Elaboration of School Textbooks Methodological Guide*. Division of Educational Sciences, Contents and Methods of Education. Online. Retrieved From: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000086964>.
- Schottenloher, A. & Tremayne, B. (2011). *Thai Made Easy: Basic Knowledge, Vocabulary, Pronunciation*. Bangkok: D.K. Today Co.,Ltd.
- Schottenloher, A. (2019). *Thai in a Nutshell*. Bangkok: Samlada.
- Smyth, D. (2001). *Farangs and Siamese: A Brief History of Learning Thai*. In Kalaya Tingsabadh and A. S. Abramson (eds.) *Essays in Tai Linguistics*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Vøblert, E. (2014). *Thai Language Straight to The Point*. Online. Retrieved From: https://www.thaiguide.dk/download/Straight-To-The-Point-Emil-Vohlert.pdf?fbclid=IwAR0yoUAagls_67jPH-dCdHquWbtiBEtGL7YJlwDBpBbCYdffvec2onbK3wg.
- Wu, Y. (2021). *Practical Thai for Beginners*. Beijing: Foreign Language Teaching and Research.

แม่น้ำเจ้าพระยากับการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้เรียนชาวจีน*

Chao Phraya River and the study of Thai for Tourism for Chinese Learners

XIDAN ZHANG

ปริญญโท คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นิธิต พรอำไพสกุล (Asst. Prof. Dr. Nition Pornumpaisakul)

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

E-mail: xidan.zhang@gs.swu.ac.th

Received: June 1, 2023 Revised: June 27, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญของแม่น้ำเจ้าพระยาในฐานะเป็นสื่อสำคัญในการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้เรียนชาวจีน โดยผู้วิจัยวิเคราะห์และเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง ได้แก่ 1. หนังสือเรียนภาษาไทยของผู้เรียนชาวจีน 2. การทำแบบสอบถามสำหรับผู้เรียนชาวจีน และ 3. การลงภาคสนามพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ผลการวิจัยพบว่า แม่น้ำเจ้าพระยามีความสำคัญดังปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยพื้นฐานเล่มที่ 3 (黄进炎, & 林秀梅, 2009) ของผู้เรียนชาวจีนซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีการเรียนการสอนภาษาไทยในประเทศจีนให้ความสำคัญ จากผลแบบสอบถามพบว่าผู้เรียนชาวจีนให้ความสำคัญเห็นว่าควรเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา และจากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลริมแม่น้ำเจ้าพระยา พบว่าริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีสถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่น สามารถมองเห็นได้ในระยะไกล และใกล้ท่าเรือมีจำนวน 7 แห่ง ได้แก่ วัดยานนาวา วัดอรุณราชวราราม พระบรมมหาราชวัง วัดระฆังโฆสิตาราม ตลาดวังหลัง ศูนย์การค้าไอคอนสยาม และเอเชียทีก์ เดอะริเวอร์ฟรอนท์ ซึ่งใกล้ท่าเรือ 6 ท่าเรือ ได้แก่ ท่าสาทร ท่าไอคอนสยาม ท่าวัดอรุณราชวราราม ท่าช้าง ท่าวังหลัง และท่าเอเชียทีก์ สถานที่ท่องเที่ยว 7 แห่งนี้มีความสำคัญในการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้เรียนชาวจีนใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสถาปัตยกรรม และด้านวิถีชีวิตคนไทยริมแม่น้ำ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนชาวจีนพัฒนาทักษะภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวและรู้จักประเทศไทยมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: แม่น้ำเจ้าพระยา ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว ผู้เรียนชาวจีน

Abstract

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์ เรื่อง การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมภาษาไทย เรื่อง “การท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา” สำหรับนักศึกษาชาวจีน หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

This article's objective is to study the importance of the Chao Phraya River as a significant medium for the study of Thai Language for Tourism among Chinese learners. The researcher has analyzed and collected data from three sources which are 1) the Thai textbook of Chinese learners, 2) the Chinese learners' questionnaire, and 3) the fieldwork in the Chao Phraya River area. The result shows that Chao Phraya River is mentioned in Thai Fundamental Textbook III (黄进炎, & 林秀梅, 2009) for Chinese learners. This suggests that the learning about Chao Phraya River is one of the significant topics in teaching and learning Thai language in China. According to the questionnaire, Chinese learners suggest adding more content about traveling in the Chao Phraya River area. In addition, due to the fieldwork study on the Chao Phraya River, the researcher finds that both shores of Chao Phraya have several remarkable tourist attractions, which can be spotted from distance and located nearby the piers, which are Yannawa Temple, The Temple of Dawn (Wat Arun), The Royal Palace, Wat Rakhang Khositaram Woramahawiharn, Wang Lang Market, ICONSIAM Department Store, and Asiatique the Riverfront. They are located near six piers, which are Sathorn Pier, ICONSIAM Pier, Wat Arun Pier, Tha Chang Pier, Wang Lang Pier, and Asiatique Pier. All these seven landmarks are important in the study of Thai Language for Tourism among Chinese learners in three aspects: historical, architectural, and social of the Thai lifestyle by the river. They help Chinese learners improve and develop Thai Tourism skills and get to know better about Thailand.

Keyword: Chao Phraya River, Thai for Tourism, Chinese learners

บทนำ

ภาษาไทยเป็นภาษาหนึ่งที่มีความนิยมอย่างแพร่หลายสำหรับผู้เรียนชาวจีน ประเทศจีนมีประวัติในการสอนภาษาไทยเป็นเวลา 74 ปี มหาวิทยาลัยแห่งแรกที่เปิดสอนภาษาไทยในประเทศจีนคือมหาวิทยาลัยปักกิ่งเมื่อปี พ.ศ. 2492 (College of Foreign Languages, Peking University, 2021) ต่อมาประเทศจีนมีมหาวิทยาลัยเปิดหลักสูตรภาษาไทยขึ้นตามลำดับ จนถึงปีนี้ปี พ.ศ. 2566 มหาวิทยาลัยที่เปิดสอนภาษาไทยในประเทศจีนมีจำนวน 53 แห่ง กระจายอยู่ใน 16 มณฑล ซึ่งมณฑลยูนนานมีมหาวิทยาลัยเปิดสอนภาษาไทยจำนวนมากที่สุด 21 แห่ง (LIU LI, 2023)

ประเทศจีนมีมหาวิทยาลัยจำนวนมากได้เปิดหลักสูตรภาษาไทย โดยการเรียนภาษาไทยของนักศึกษาจีนยังเน้นความสำคัญเรื่องการท่องเที่ยว การเรียนการสอนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวกลายเป็นเนื้อหาหลักและทิศทางที่สำคัญของสาขาวิชาภาษาไทยในประเทศจีน ยินเพย เฉิน (2562, น. 39) ได้สำรวจหลักสูตรวิชาภาษาไทยของนักศึกษาจีนในมณฑลยูนนาน พบว่า หลักสูตรภาษาไทยของมหาวิทยาลัยจีนจะมีหมวดวิชาภาษาไทยด้านทักษะภาษา หมวดวิชาด้านวัฒนธรรมและวรรณกรรม และหมวดวิชาเฉพาะทาง ซึ่งหมวดวิชาเฉพาะทางจะมีวิชาภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว ภาษาไทยเพื่อธุรกิจ กฎระเบียบเศรษฐกิจการค้าไทย และภาษาไทยเชิงการทูต เป็นต้น ในหมวดวิชาเฉพาะทางต่าง ๆ วิชาภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวเป็นวิชาที่นักศึกษาเรียนแล้วรู้สึกได้รับประโยชน์มาก และสาเหตุสำคัญที่

ทำให้นักศึกษาจีนเลือกเรียนสาขาวิชาภาษาไทย คือ มีโอกาสไปเที่ยวประเทศไทยและเกิดความชื่นชอบภาษาไทย รองลงมาคือสนใจวัฒนธรรมไทย เป็นต้น

กรุงเทพมหานคร เป็นเมืองหลวงและเป็นมหานครที่มีประชากรมากที่สุดของประเทศไทย เป็นศูนย์กลางของ เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา การคมนาคมขนส่ง และการสื่อสารของประเทศไทย ตั้งอยู่บนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ เจ้าพระยา แม่น้ำเจ้าพระยาถือเป็นเส้นเลือดใหญ่ไหลผ่านและแบ่งกรุงเทพฯ ออกเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งพระนครและฝั่ง ธนบุรี กรุงเทพฯ มีจุดท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ แหล่งช้อปปิ้งที่มีชื่อเสียง และสถานที่ต่างๆ ดึงดูด นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ในปี พ.ศ. 2565 ได้คัดเลือกเป็นเมืองที่นักท่องเที่ยวทั่วโลกชื่นชอบในการ ท่องเที่ยวเอเชียแปซิฟิกอันดับที่ 1 (กรมประชาสัมพันธ์, 2565)

การประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก ครั้งที่ 29 จัดขึ้นที่กรุงเทพฯ เพื่อเฉลิมฉลอง ความสำเร็จของการประชุม ต้อนรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่กรุงเทพฯ การ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จัดกิจกรรม “วิจิตร เจ้าพระยา” ระหว่างวันที่ 12-27 พฤศจิกายน 2565 ในบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา 6 ฝั่งที่ ได้แก่ สะพานพระราม 8 ป้อมวิชัยประสิทธิ์ วัด กัลยาณมิตรวรมหาวิหาร สะพานพระพุทธยอดฟ้า ศูนย์การค้าริเวอร์ ซิตี้ แบงค็อก และศูนย์การค้าไอคอนสยาม โดย ใช้พลุ แสงไฟและการแสดงทางวัฒนธรรมในยามค่ำคืน สร้างบรรยากาศและสีสันให้กับแม่น้ำเจ้าพระยา (ไทยรัฐ ออนไลน์, 2565) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญของกรุงเทพฯ

แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสำคัญของกรุงเทพมหานคร มีแหล่งกำเนิดจากแม่น้ำหลายสายไหลรวมกันเป็น เจ้าพระยา คนกรุงเทพฯ ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำก็ได้ใช้ประโยชน์จากแม่น้ำทั้งทางด้านการคมนาคม การบริโภคและ อุปโภค การนั่งเรือท่องเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาในกรุงเทพฯ ได้รับความนิยมมาก เป็นวิธีการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ น่าสนใจ ซึ่งสอดคล้องกับ สุภรณ์ อัตถาวงศ์ และคนอื่น ๆ (2564, น. 361-374) ได้กล่าวว่า กิจกรรมล่องเรือ มักถูก ระบุเป็นกิจกรรมหลักเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองไทย การท่องเที่ยวตามแม่น้ำเจ้าพระยา เป็น รูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทย เป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม อีกทั้งความงดงาม ของวัดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นภาพที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

แม่น้ำเจ้าพระยาเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวมากมายที่น่าสนใจในกรุงเทพมหานคร เช่น พระบรมมหาราชวัง วัด พระศรีรัตนศาสดาราม วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร ศูนย์การค้าไอคอนสยาม เอเชียทีค เดอะริเวอร์ฟรอนท์ เป็นต้น สถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยทางเรือได้อย่างสะดวก การนั่งเรือชมแม่น้ำเจ้าพระยาสามารถชมทิวทัศน์และวิถีชีวิตของคนไทยด้วยมุมมองใหม่ และยังสามารถหลีกเลี่ยงการจราจรที่ติดขัดบนท้องถนน

การเรียนรู้ภาษาไม่ใช่การเรียนรู้เฉพาะหลักภาษาแต่หมายรวมถึงการเรียนรู้ควบคู่กับวัฒนธรรมของเจ้าของ ภาษานั้น ๆ ด้วย การเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม วิถีชีวิตคนไทยเป็นสิ่งจำเป็น ในการพัฒนาทักษะภาษาและความรู้แก่ผู้เรียนชาวจีน เนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของประเทศไทยจะทำให้ผู้เรียน ชาวจีนได้รู้จักประเทศไทยมากยิ่งขึ้น ซึ่งบริเวณริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของกรุงเทพฯ แม่น้ำเจ้าพระยาจึงถือได้ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนชาวจีนเรียนรู้ภาษาไทยพร้อมเรียนรู้ สถานที่ท่องเที่ยวไทยและวัฒนธรรมไทยด้วย

ปัจจุบัน ตำราเรียนที่ใช้ในหลักสูตรภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศจีนแบ่งเป็นสองประเภท ประเภทหนึ่งคือ ตำราเรียนที่เน้นการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศจีนโดยภาษาไทย อีกประเภทหนึ่งคือ หนังสือคู่มือท่องเที่ยวไทยซึ่งครอบคลุมการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในประเทศไทย วัฒนธรรมและประเพณีไทยโดยใช้ภาษาจีน (苏柳, 2019, pp. 60-61) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในประเทศจีนขาดหนังสือภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวที่แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ของประเทศไทยโดยใช้ภาษาไทย

ผู้วิจัยคิดว่าการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นสื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนชาวจีนจึงเป็นการศึกษาประเทศไทยในพื้นที่ท่องเที่ยวกรุงเทพฯ ในมุมมองใหม่ ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาความสำคัญของแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อนำไปออกแบบเป็นสื่อการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้เรียนชาวจีน เพื่อพัฒนาทักษะภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวและเพิ่มพูนความรู้ด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม วิถีชีวิตคนไทยริมแม่น้ำให้แก่ผู้เรียนชาวจีน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาระดับความรู้และความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีน
2. ศึกษาความสำคัญของแม่น้ำเจ้าพระยา และบริบทสังคมวัฒนธรรมริมแม่น้ำเจ้าพระยาในฐานะเป็นสื่อสำคัญในการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้เรียนชาวจีน

ขอบเขตการวิจัย

1. หนังสือภาษาไทยพื้นฐานเล่มที่ 3 (黄进炎, & 林秀梅, 2009) สำหรับผู้เรียนชาวจีน
2. การสอบถามระดับความรู้และความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาจากผู้เรียนชาวจีนที่กำลังเรียนภาษาไทยในมหาวิทยาลัยจำนวน 235 คน
3. ศึกษาเส้นทางการเดินเรือและสถานที่ท่องเที่ยวริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตามเส้นทางการเดินเรือของเรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้า

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยจากแหล่งข้อมูล 3 แหล่ง ได้แก่ การศึกษาแม่น้ำเจ้าพระยาในหนังสือเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีน การทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจระดับความรู้และความสนใจเกี่ยวกับการโดยสารเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีน และเก็บข้อมูลภาคสนามการท่องเที่ยวพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา

1. การศึกษาแม่น้ำเจ้าพระยาในหนังสือเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีน

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยาในหนังสือภาษาไทยพื้นฐานเล่มที่ 3 (黄进炎, & 林秀梅, 2009) ซึ่งตีพิมพ์จากสำนักพิมพ์กวางตุ้งเวลด์บุ๊กส์ เป็นหนังสือเรียนภาษาไทยพื้นฐานที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นอย่างเป็นทางการและเป็นที่ยอมรับของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศจีน เช่น มหาวิทยาลัยยูนนานนอร์มอล มหาวิทยาลัยชนชาติกวางสี มหาวิทยาลัยเศรษฐกิจและภาษาต่างประเทศกวางตุ้ง เป็นต้น

2. การทำแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้ทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจระดับความรู้และความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับผู้เรียนชาวจีนที่กำลังเรียนภาษาไทยในมหาวิทยาลัยจำนวน 235 คนระหว่างวันที่ 20-28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 จำนวน 9 ข้อโดยผ่านโปรแกรมสอบถามออนไลน์ Questionnaire Star ของประเทศจีน

3. การเก็บข้อมูลภาคสนามการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตามเส้นทางการเดินเรือของเรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้าจำนวน 2 ครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องและสังเคราะห์ข้อมูล ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2565 ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 ผู้วิจัยสำรวจเส้นทางการเดินเรือและสถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาโดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์พนักงานที่ทำงานในบริษัทการเดินทางเรือของเรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้า ได้แก่ พนักงานขายตั๋วเรือ พนักงานให้บริการผู้โดยสาร

ผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลที่ได้สังเกตและการสอบถาม และถ่ายภาพในกระบวนการการลงภาคสนาม เพื่อออกแบบหนังสือภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้เรียนชาวจีน

ผลการวิจัย

1. ความสำคัญของแม่น้ำเจ้าพระยาในหนังสือเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีน

ผู้วิจัยพบว่าแม่น้ำเจ้าพระยาปรากฏในหนังสือภาษาไทยพื้นฐานเล่มที่ 3 (黄进炎, & 林秀梅, 2009, pp. 53-54) ของผู้เรียนชาวจีน บทที่ 5 “แม่น้ำของเรา...เจ้าพระยา” ซึ่งกล่าวถึงกำเนิดแม่น้ำเจ้าพระยาว่าเกิดจากแม่น้ำปิง วัง ยม และน่านที่บรรจบกันที่อำเภอปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ แล้วไหลลงทางทิศใต้ ผ่านจังหวัดหลายจังหวัดที่อยู่ภาคกลาง เป็นเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวและประวัติศาสตร์ ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาเคยเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา ธนบุรีจนถึงกรุงเทพมหานคร ชาวต่างประเทศรู้จักอย่างดี เมื่อชาวต่างประเทศนึกถึงประเทศไทย มักจะมองเห็นแม่น้ำเจ้าพระยาไปด้วยในเวลาเดียวกัน แม่น้ำเจ้าพระยาถือเป็นเส้นเลือดใหญ่ของภาคกลางประเทศไทย ซึ่งมีความยาว 360 กิโลเมตรและมีระดับน้ำสมบูรณ์ตลอดปี จึงให้ประโยชน์แก่ที่ราบลุ่มภาคกลางด้านการคมนาคมขนส่ง การอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว นอกจากนี้แล้ว ยังกล่าวถึง แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในกรุงเทพมหานคร การท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาด้วยเรือท่องเที่ยวเป็นที่นิยมมาก นักท่องเที่ยวได้ชมทัศนียภาพและวิถีชีวิตริมแม่น้ำเจ้าพระยา

เนื้อหาเรื่องแม่น้ำเจ้าพระยาที่ปรากฏในหนังสือภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีนแสดงให้เห็นว่า แม่น้ำเจ้าพระยามีความสำคัญต่อประเทศไทยมาก เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีการเรียนการสอนภาษาไทยในประเทศจีนให้มีความสำคัญ ผู้เรียนชาวจีนควรเรียนรู้เรื่องแม่น้ำเจ้าพระยา แต่ในหนังสือแค่กล่าวถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยา และการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นคร่าว ๆ ไม่ได้อธิบายสถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่มเติม และรูปแบบหนังสือเป็นขาวดำ ไม่มีภาพประกอบ

โดยการวิเคราะห์เนื้อหาแม่น้ำเจ้าพระยาในหนังสือเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีน ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้จากข้อมูลในหนังสือเรียนไม่เป็นปัจจุบัน ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับเส้นทางการเดินเรือในแม่น้ำเจ้าพระยา วิธีการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา สถานที่ท่องเที่ยวริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และวิถีดำเนินชีวิตของคนไทยริมแม่น้ำ

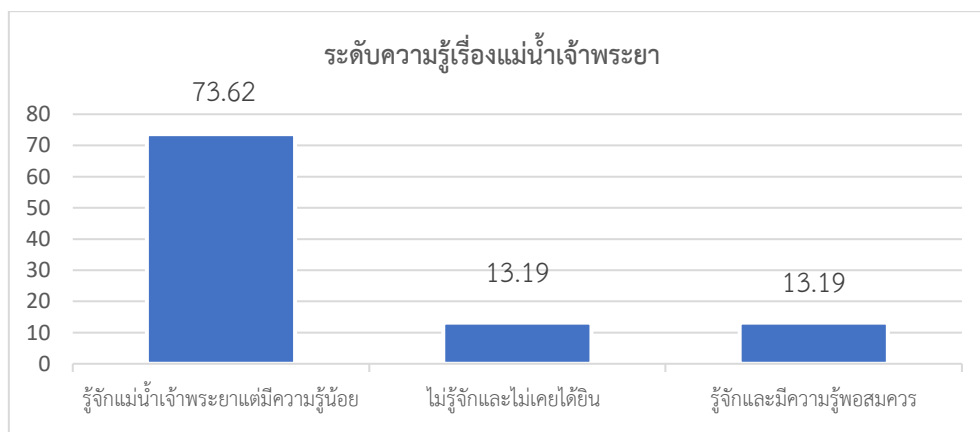
เจ้าพระยาในปัจจุบัน จะสามารถเพิ่มพูนความรู้ด้านภาษาไทยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา และเข้าใจบริบทเส้นทาง สภาพสังคมและการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทยริมชายฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบัน

2. ความรู้และความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีน

ผู้วิจัยได้ทำแบบสอบถามเพื่อสำรวจระดับความรู้และความสนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีนที่กำลังเรียนภาษาไทยจำนวน 235 คน แบบสอบถามมีจำนวน 9 ข้อ ข้อมูลและคำตอบที่ได้จากแบบสอบถามมีดังนี้

2.1 คุณรู้จักแม่น้ำเจ้าพระยาหรือไม่

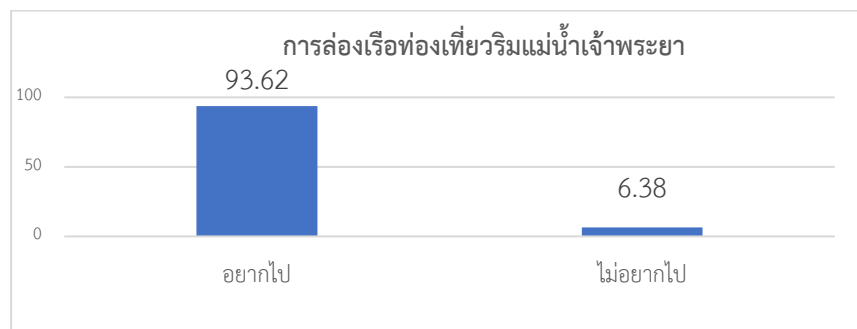
คำถามนี้เพื่อสำรวจระดับความรู้เรื่องแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีน โดยการวิเคราะห์คำตอบจากผู้เรียน ผู้วิจัยพบว่าผู้เรียนร้อยละ 73.62% มากที่สุดรู้จักแม่น้ำเจ้าพระยาแต่มีความรู้มีจำนวนร้อยละ 13.19% ไม่รู้จักและไม่เคยเรียนเรื่องนี้ และร้อยละ 13.19% รู้จักและมีความรู้พอสมควร

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงระดับความรู้เรื่องแม่น้ำเจ้าพระยา

2.2 คุณอยากลองเรือท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาหรือไม่

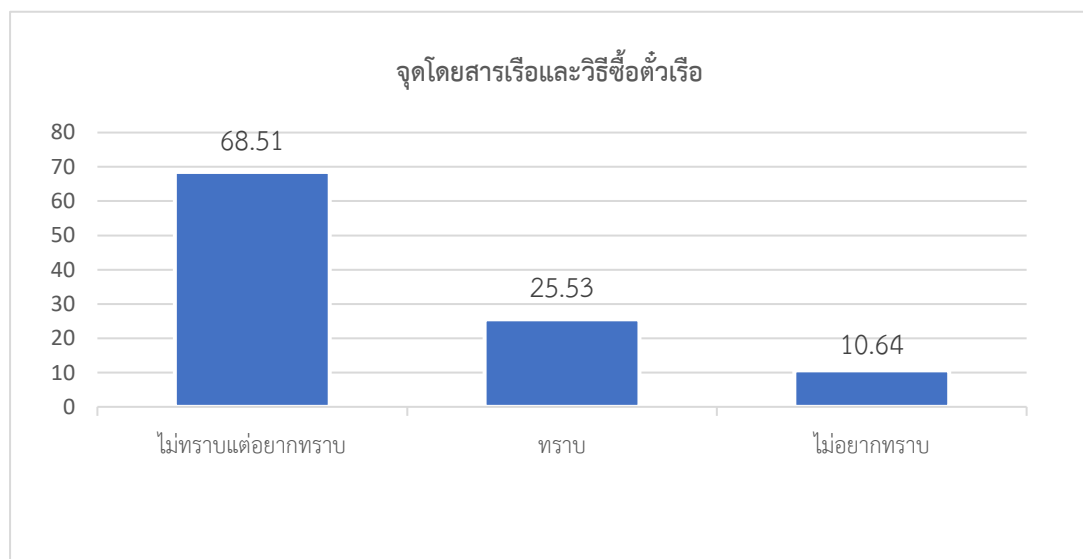
คำถามนี้เพื่อสำรวจระดับความสนใจเกี่ยวกับการลองเรือท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีน จากการวิเคราะห์คำตอบจากผู้เรียน ผู้วิจัยพบว่าร้อยละ 93.62% มากที่สุดอยากลองเรือเที่ยวรองลงมาคือจำนวน 6.38% ไม่อยากลองเรือเที่ยวเพราะว่าไม่รู้ทาง ไม่คุ้นเคยกับการใช้ชีวิตที่ประเทศไทย กลัวน้ำ และว่ายน้ำไม่เป็น

ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงความต้องการไปแหล่งท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาโดยล่องเรือ

2.3 คุณทราบข้อมูลจุดโดยสารเรือและวิธีซื้อตั๋วเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาไหม

คำถามนี้เพื่อสำรวจระดับความรู้เกี่ยวกับจุดโดยสารเรือและวิธีซื้อตั๋วเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา สำหรับผู้เรียนชาวจีน โดยการวิเคราะห์คำตอบจากผู้เรียน ผู้วิจัยพบว่าผู้เรียนจำนวนร้อยละ 25.53% ทราบข้อมูล และร้อยละ 68.51% ไม่ทราบข้อมูลแต่ต้องการทราบ และร้อยละ 10.64% ซึ่งน้อยที่สุดไม่ต้องการทราบเนื่องจาก รู้สึกโดยสารเรือไม่ปลอดภัย และมีอาการเมาเรือ คำตอบจากผู้เรียนจะเป็นแนวทางในการพิจารณาจะเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการโดยสารเรือและวิธีซื้อตั๋วเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาในหนังสือที่ผู้วิจัยจะออกแบบให้ผู้เรียนชาวจีน

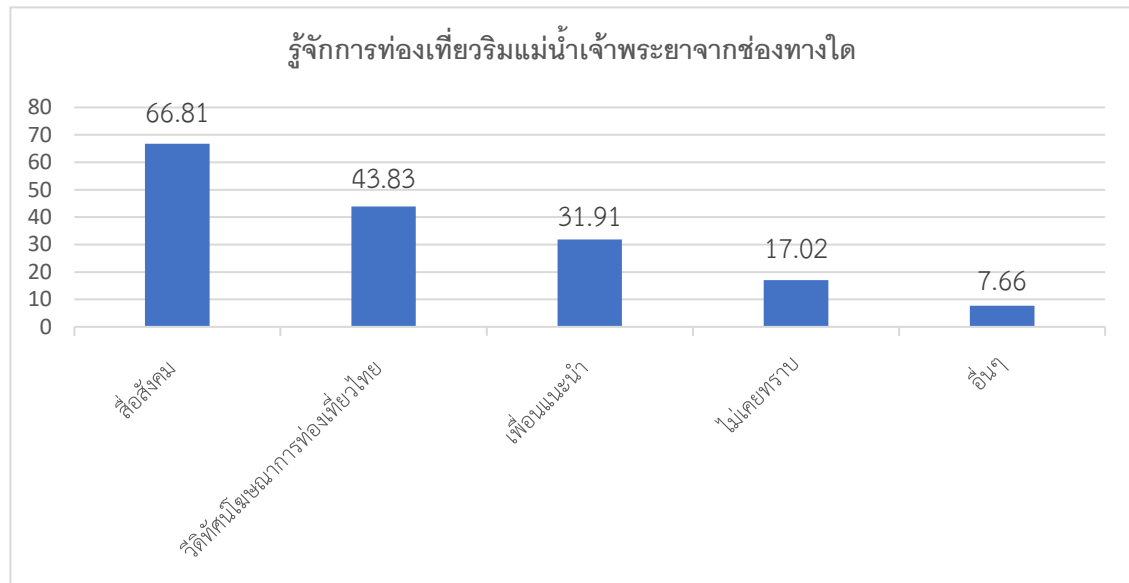

ภาพที่ 3 แผนภูมิแสดงระดับความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับจุดโดยสารเรือและวิธีซื้อตั๋วเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา

2.4 คุณรู้จักการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาจากช่องทางใด

คำถามนี้เพื่อสำรวจช่องทางที่ให้ผู้เรียนชาวจีนรู้จักการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยการวิเคราะห์คำตอบจากผู้เรียน ผู้วิจัยพบว่าจำนวนร้อยละ 66.81% รู้จากสื่อสังคม ร้อยละ 43.83% รู้ผ่านวีดิทัศน์ โฆษณาการท่องเที่ยวไทย จำนวนร้อยละ 31.91% รู้จากเพื่อน จำนวนร้อยละ 17.02% ไม่รู้ข้อมูล ร้อยละ 7.66% รู้จักผ่านช่องทางอื่น ๆ เช่น เห็นในภาพยนตร์จีนหลายเรื่องที่ถ่ายที่ไทยมีฉากแม่น้ำเจ้าพระยา ริมสองฝั่งมีวัดและ

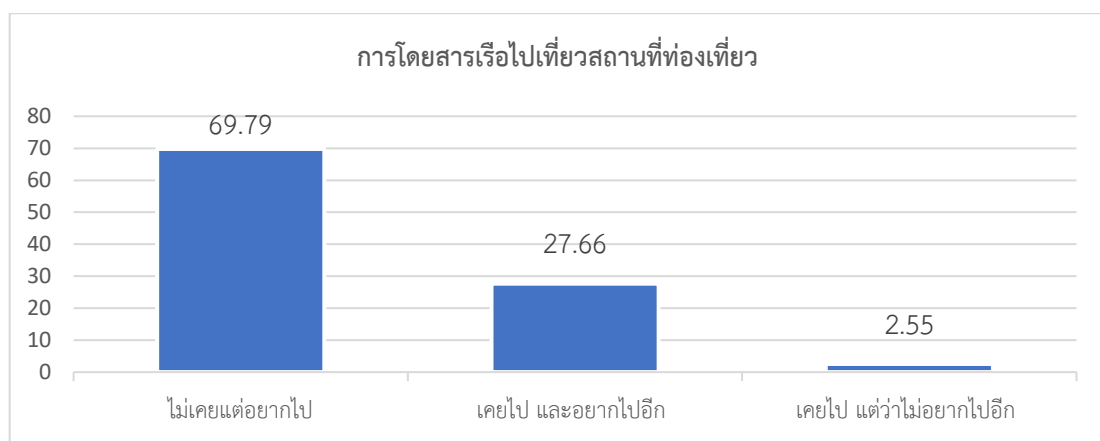
อาคารอันสวยงาม คำตอบของผู้เรียนทำให้ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องแม่น้ำเจ้าพระยาจากสื่อต่าง ๆ เพื่อนำไปออกแบบหนังสือภาษาไทยเรื่องการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีน

ภาพที่ 4 แผนภูมิแสดงช่องทางรู้จักแม่น้ำเจ้าพระยา

2.5 คุณเคยโดยสารเรือท่องเที่ยวสถานที่ต่างๆ ริมแม่น้ำเจ้าพระยาหรือไม่

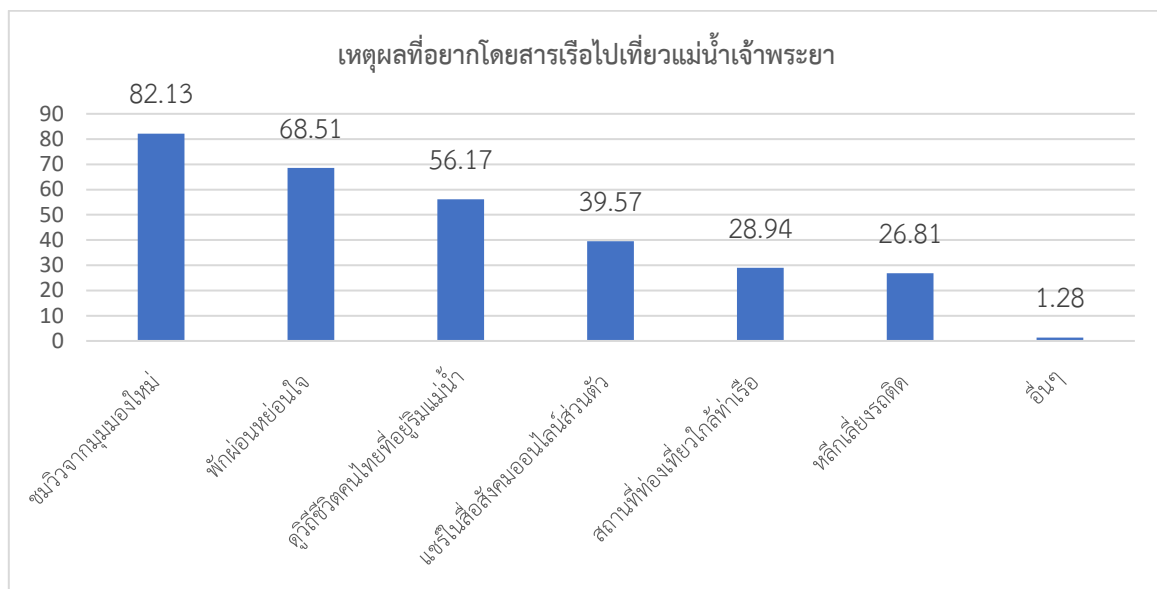
คำถามนี้เพื่อสำรวจจำนวนผู้เรียนชาวจีนที่เคยโดยสารเรือท่องเที่ยวสถานที่ต่างๆ ริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยการวิเคราะห์คำตอบจากผู้เรียน ผู้วิจัยพบว่า ร้อยละ 69.79% มากที่สุดไม่เคยโดยสารเรือเที่ยวแต่ต้องการไป ร้อยละ 27.66% เคยโดยสารเรือ ถ้ามีโอกาสจะไปอีกและอยากแนะนำให้เพื่อนคนจีนที่สนใจเที่ยวประเทศไทยด้วย ร้อยละ 2.55% เคยโดยสารเรือ แต่ไม่ต้องการอีก เนื่องจากอากาศร้อนและมีอาการเมาเรือ คำตอบจากผู้เรียนแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนชาวจีนส่วนใหญ่รู้จักแม่น้ำเจ้าพระยาเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น แต่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้สัมผัสประสบการณ์จริงด้วยตัวเอง ผู้เรียนจึงสนใจและต้องการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยามาก ผู้วิจัยจะนำข้อมูลนี้ไปใช้ออกแบบหนังสือภาษาไทยเรื่องการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีน

ภาพที่ 5 แผนภูมิแสดงจำนวนคนเคยโดยสารเรือไปเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา

2.6 เหตุผลที่อยากโดยสารเรือท่องเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา

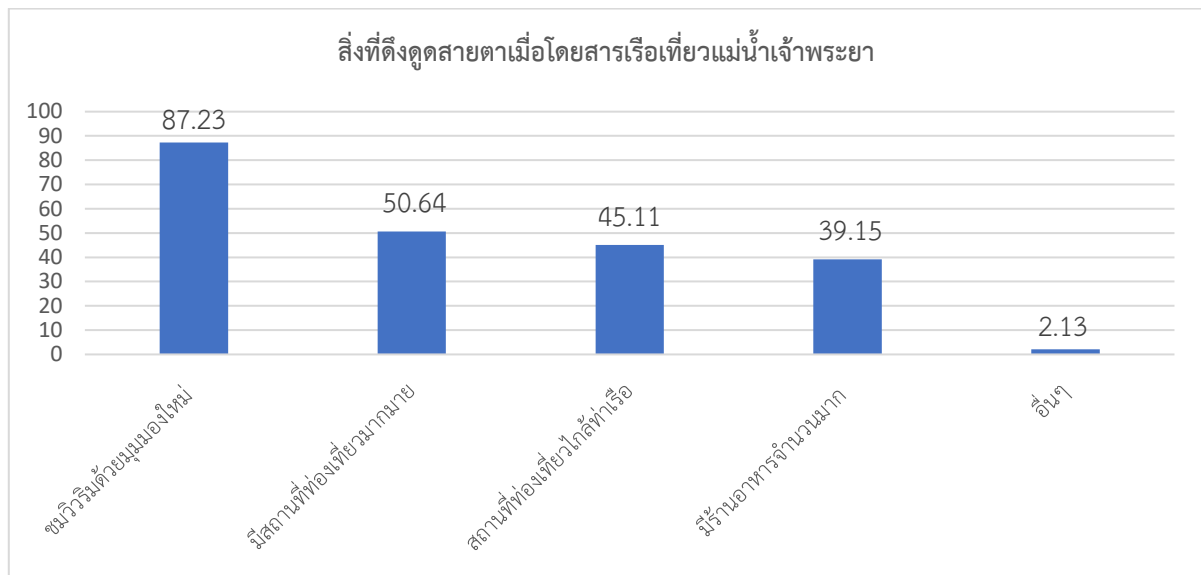
คำถามนี้เพื่อสำรวจเหตุผลที่ผู้เรียนชาวจีนอยากโดยสารเรือท่องเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าจำนวนร้อยละ 82.13% มากที่สุดอยากชมวิวยริมแม่น้ำเจ้าพระยาจากมุมมองใหม่ ร้อยละ 68.51% เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ร้อยละ 56.17% อยากดูวิถีชีวิตของคนไทยที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ร้อยละ 39.57% อยากถ่ายภาพและแชร์ในสื่อสังคมออนไลน์ส่วนตัว ร้อยละ 28.94% โดยสารเรือเที่ยวเนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวใกล้ท่าเรือ ร้อยละ 26.81% โดยสารเรือเที่ยวเพื่อหลีกเลี่ยงรถติด น้อยที่สุดคือร้อยละ 1.28% เนื่องจากเหตุใดอื่น ๆ เช่น มีของกินอร่อยริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตัวเรือไม่แพง การโดยสารเรือเป็นเรื่องที่น่าตื่นเต้น และอยากไปเที่ยวแบบใหม่ คำตอบจากผู้เรียนทำให้ผู้วิจัยสามารถออกแบบเนื้อหาหนังสือให้ผู้เรียนได้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาจากมุมมองใหม่ ซึ่งต้องแสดงวิถีชีวิตในปัจจุบันและมีเรื่องสังคมด้วย

ภาพที่ 6 แผนภูมิแสดงเหตุผลของผู้เรียนชาวจีนอยากโดยสารเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา

2.7 สิ่งดึงดูดสายตาคุณเมื่อโดยสารเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา

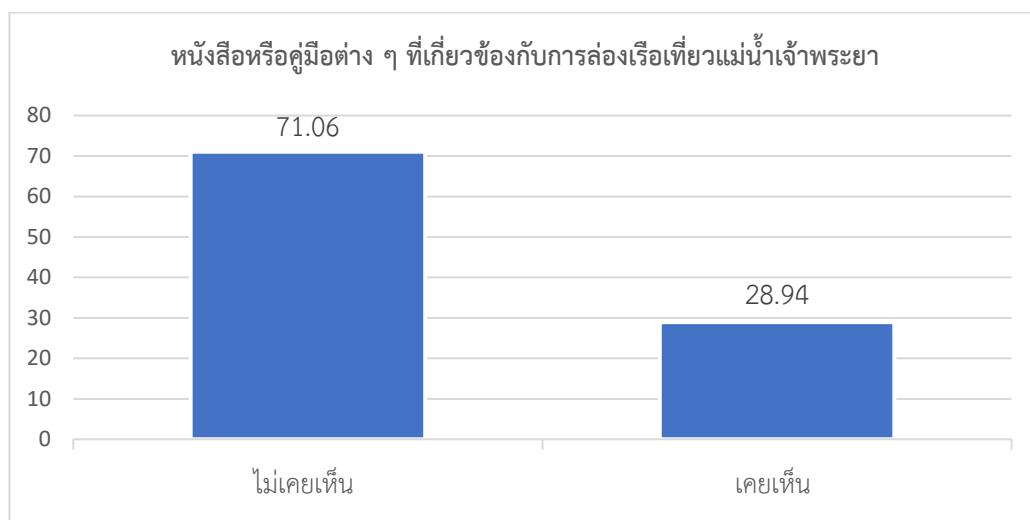
คำถามนี้เพื่อสำรวจสิ่งที่ดึงดูดสายตาผู้เรียนชาวจีนเมื่อโดยสารเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา โดยการวิเคราะห์คำตอบจากผู้เรียน ผู้วิจัยพบว่าจำนวนร้อยละ 87.23% มากที่สุดเห็นว่าการโดยสารทางเรือสามารถชมวิวยริมแม่น้ำเจ้าพระยาโดยมุมมองใหม่ รองลงมาร้อยละ 50.64% เห็นว่าริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย ร้อยละ 45.11% เห็นว่าสถานที่ท่องเที่ยวใกล้ท่าเรือ จำนวนร้อยละ 39.15% เห็นว่าริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีร้านอาหารจำนวนมาก ร้อยละ 2.13% เห็นว่ามีสิ่งอื่น ๆ ดึงดูดสายตา เช่น ริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีวัดสวยงาม มีสถาปัตยกรรมหลากหลาย มีเรือหลายประเภทในแม่น้ำเจ้าพระยา ทั้งบ้านและตึกสูงยิ่งใหญ่ทันสมัยสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของกรุงเทพฯ คำตอบจากผู้เรียนทำให้ผู้วิจัยสามารถออกแบบเนื้อหาหนังสือโดยเพิ่มเติมจุดท่องเที่ยวที่ดึงดูดสายตาในระยะไกล เช่น ศูนย์การค้าไอคอนสยาม วัดอรุณราชวราราม พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร เป็นต้น

ภาพที่ 7 แผนภูมิแสดงสิ่งที่ดึงดูดสายตาเมื่อโดยสารเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา

2.8 คุณเคยเห็นหนังสือหรือคู่มือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการล่องเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาหรือไม่

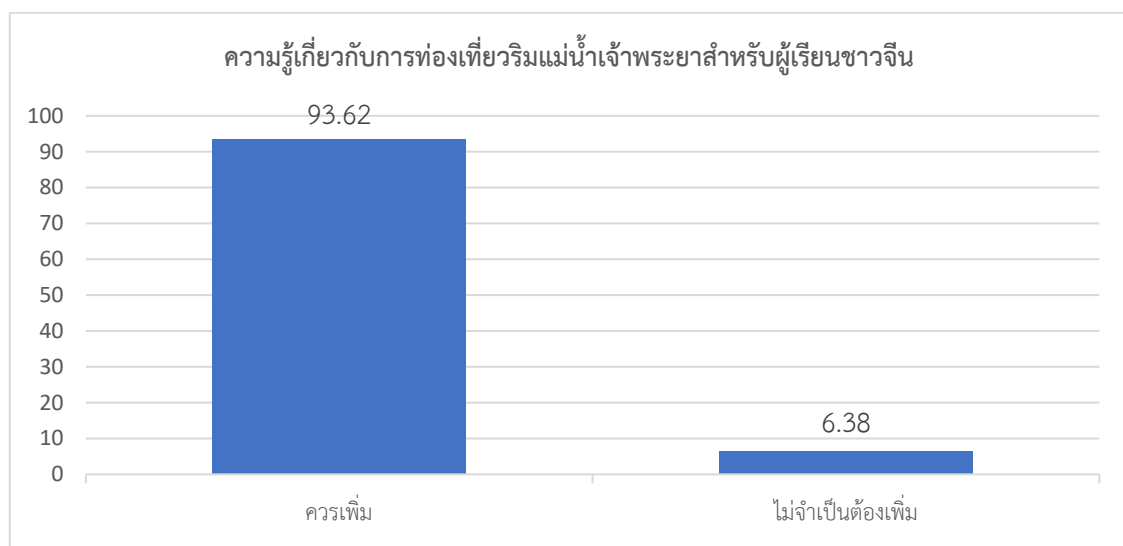
คำถามนี้เพื่อสำรวจหนังสือหรือคู่มือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการล่องเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาที่ผู้เรียนชาวจีนเคยอ่าน จากการวิเคราะห์คำตอบจากผู้เรียน ผู้วิจัยพบว่ามากที่สุดคือจำนวนร้อยละ 71.06% ไม่เคยเห็น และร้อยละ 28.94% เคยเห็น คำตอบจากผู้เรียนแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่เคยเห็นหนังสือหรือคู่มือที่เกี่ยวข้องกับการล่องเรือเที่ยว สำหรับผู้เรียนที่เคยเห็นเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวกรุงเทพฯ ในเว็บไซต์และการวางแผนเส้นทางเที่ยวกรุงเทพฯ แบบคร่าว ๆ ไม่ได้เฉพาะเจาะจงเรื่องการท่องเที่ยวทางเรือ

ภาพที่ 8 แผนภูมิแสดงจำนวนคนพบเห็นหนังสือหรือคู่มือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการล่องเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา

2.9 ควรเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีนที่เรียนวิชาภาษาไทยหรือไม่

คำถามนี้เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีนที่เรียนวิชาภาษาไทย จากการวิเคราะห์คำตอบจากผู้เรียนพบว่า ผู้เรียนชาวจีนจำนวนร้อยละ 93.62 ลงความเห็นว่าการเพิ่มเนื้อหาในด้านนี้ เนื่องจากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายสำคัญของประเทศไทย ชีวิตคนไทยผูกพันกับแม่น้ำสายนี้ ปัจจุบันการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาได้รับความนิยมมาก สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในกรุงเทพฯ จำนวนมากตั้งอยู่ริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา การเรียนภาษาไทยไม่ใช่เรียนภาษาอย่างเดียวก็ควรเรียนรู้สังคมไทย วัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตของคนไทยด้วย และร้อยละ 6.38 ลงความเห็นว่าจะไม่จำเป็นต้องเพิ่มเนื้อหาในด้านนี้ ถ้าผู้เรียนสนใจสามารถค้นหาข้อมูลการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาได้ด้วยตนเองทางอินเทอร์เน็ต

ภาพที่ 9 แผนภูมิแสดงความจำเป็นต้องเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา

โดยข้อมูลที่ได้จากสอบถามดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้เรียนชาวจีนมีจำนวนมากที่สุดรู้จักแม่น้ำเจ้าพระยาแต่มีความรู้น้อย มีจำนวนมากที่สุดอยากลองเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ทราบข้อมูลจุดโดยสารเรือและวิธีซื้อตั๋วเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาแต่ต้องการทราบ ผู้เรียนมากที่สุดรู้จักการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาจากสื่อสังคมออนไลน์มาคือรู้จักโดยผ่านวีดิทัศน์โฆษณาการท่องเที่ยวไทย ผู้เรียนชาวจีนมากที่สุดไม่เคยโดยสารเรือเที่ยวแต่ต้องการไป มีผู้เรียนเคยโดยสารเรือและต้องการจะไปอีก และอยากแนะนำให้เพื่อนคนจีนที่สนใจเที่ยวประเทศไทยด้วย

เหตุผลและสิ่งที่ดึงดูดผู้เรียนโดยสารเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา คืออยากชมวิวริมแม่น้ำเจ้าพระยาจากมุมมองใหม่ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ อยากดูวิถีชีวิตของคนไทยที่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา อยากถ่ายภาพและแชร์ในสื่อสังคมออนไลน์ส่วนตัว เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวใกล้ท่าเรือ โดยสารเรือเที่ยวสามารถหลีกเลี่ยงรถติด มีของกินอร่อยริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตั๋วเรือไม่แพง การโดยสารเรือเป็นเรื่องที่น่าตื่นเต้น และอยากไปเที่ยวแบบใหม่

ส่วนหนังสือหรือคู่มือกระดานที่แนะนำการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาโดยเฉพาะยังไม่ค่อยมีตลาด ในขณะเดียวกันผู้เรียนชาวจีนจำนวนมากที่สุดลงความเห็นว่าการเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำ

เจ้าพระยาให้ผู้เรียนชาวจีนที่เรียนภาษาไทย เนื่องจากการเรียนภาษาไทยไม่ใช่เรียนภาษาอย่างเดียวก็ควรเรียนรู้สังคมไทย วัฒนธรรมไทย วิถีชีวิตของคนไทยด้วย

คำตอบจากผู้เรียนชาวจีนแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเรื่องที่ผู้เรียนชาวจีนสนใจ คำตอบเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการออกแบบหนังสือภาษาไทยเรื่อง “การท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา” สำหรับผู้เรียนชาวจีน

3. การเก็บข้อมูลภาคสนามตามเส้นทางการเดินเรือของเรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้า

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญนำมาออกแบบหนังสือ ดังนี้

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2565 ผู้วิจัยลงพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อสำรวจเส้นทางการเดินเรือในแม่น้ำเจ้าพระยา ผู้วิจัยพบว่า เส้นทางการเดินเรือของเรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้าเป็นของบริษัท เรือด่วนเจ้าพระยา จำกัด มีเส้นทางสายนี้สายเดียวที่ให้บริการในรูปแบบผู้โดยสารสามารถขึ้นลงได้ไม่จำกัด ซึ่งเป็นแห่งแรกในแม่น้ำเจ้าพระยา

ภาพที่ 10 เรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้า

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย ณ แม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2566

นักท่องเที่ยวล่องเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาโดยเส้นทางการเดินเรือของเรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้า สามารถซื้อตั๋วเรือแบบไม่จำกัดเที่ยวด้วยราคา 150 บาท ผู้โดยสารสามารถใช้บริการเดินเรือธงฟ้าทั้งวัน สามารถขึ้นลงเรือที่ท่าเรือได้แบบไม่จำกัดเวลา และเดินทางไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวหลายที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ แหล่งเรียนรู้ และแหล่งช้อปปิ้ง เป็นต้น

เส้นทางการเดินเรือของเรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้าจอดเทียบที่ท่าเรือทั้งหมด 10 ท่า ได้แก่ ท่าสาทร ท่าไอคอนสยาม ท่าราชวงศ์ ท่าราชินี ท่าวัดอรุณราชวราราม ท่าช้าง ท่ามหาราช ท่าวังหลัง ท่าพระอาทิตย์ และท่าเอเซียทีก ดังนี้

ภาพที่ 11 เส้นทางเดินเรือของเรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้า

ที่มา: https://chaophrayatouristboat.com/img/route_map.png

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 ผู้วิจัยโดยสารเรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้าของบริษัท เรือด่วนเจ้าพระยา จำกัด ไปยังท่าเรือ 10 ท่าเรือที่เรือจอดเทียบ จากนั้นเดินทางไปสำรวจสถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่ใกล้ท่าเรือ ผู้วิจัยพบว่าริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีสถานที่ท่องเที่ยวจำนวนมาก สถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาและใกล้ท่าเรือ 10 ท่าเรือมีดังนี้

ตารางที่ 1 สถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่อยู่ใกล้ท่าเรือ

	ชื่อท่าเรือ	สถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้ท่าเรือ
1.	ท่าสาทร	วัดยานนาวา
2.	ท่าไอคอนสยาม	ศูนย์การค้าไอคอนสยาม
3.	ท่าราชวงศ์	ถนนเยาวราช วัดมังกรกมลาวาส และตลาดสำเพ็ง
4.	ท่าราชินี	ปากคลองตลาด
5.	ท่าวัดอรุณราชวราราม	วัดอรุณราชวราราม วัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร วัดช้างตากูร์ และป้อมวิไชยประสิทธิ์
6.	ท่าช้าง	พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
7.	ท่ามหาราช	แหล่งซื้อของกลางแจ้ง จุดชมวิวแม่น้ำเจ้าพระยา และวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร
8.	ท่าวังหลัง	ตลาดวังหลัง วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
9.	ท่าพระอาทิตย์	สวนสันติชัยปราการ ป้อมพระสุเมรุ พระที่นั่งสันติชัยปราการ พิพิธภัณฑ์บางลำพู
10.	ท่าเอเชียทีค	เอเชียทีค เดอะ ริเวอร์ฟรอนท์

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากขอบเขตงานวิจัย 3 แหล่ง ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างและออกแบบหนังสือ โดยมีเนื้อหา ดังนี้

สถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาต้องเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่น มองเห็นได้ในระยะไกล และใกล้ท่าเรือ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกสถานที่ท่องเที่ยว 7 แห่ง ได้แก่ วัดยานนาวา วัดอรุณราชวราราม พระบรมมหาราชวัง วัดระฆังโฆสิตาราม ตลาดวังหลัง ศูนย์การค้าไอคอนสยาม และเอเชียทีค เดอะ ริเวอร์ฟรอนท์ ซึ่งใกล้ท่าเรือ 6 ท่าเรือ ได้แก่ ท่าสาทร ท่าไอคอนสยาม ท่าวัดอรุณราชวราราม ท่าช้าง ท่าวังหลัง และท่าเอเชียทีค

แม่น้ำเจ้าพระยามีความสำคัญต่อประเทศไทย การท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเรื่องที่ผู้เรียนชาวจีนสนใจ การเรียนรู้สถานที่ท่องเที่ยว 7 แห่งที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยามีความสำคัญต่อการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้เรียนชาวจีนจาก 3 ด้าน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตคนไทยริมแม่น้ำ ดังนี้

1. การเรียนรู้ประวัติศาสตร์การค้าขายของไทย

สถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไทย สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวการค้าขายในสมัยโบราณ มี 2 แห่ง ได้แก่ วัดยานนาวา และเอเชียทีค เดอะ ริเวอร์ฟรอนท์

1.1 วัดยานนาวา เป็นวัดเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ในอดีตชาวไทยใช้เรือสำเภาค้าขายกับต่างประเทศ ต่อมาเมื่อเรือกำปั่นเกิดขึ้น เรือสำเภาก็หายไปจากเมืองไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงจึงให้ปฏิสังขรณ์และสร้างเรือสำเภาพระเจดีย์ขนาดเท่าจริง เพื่อให้คนไทยรุ่นหลังได้เห็นเรือสำเภามีหน้าตาและรูปแบบเป็นอย่างไร (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2556, น. 213)

1.2 เอเชียทีค เดอะ ริเวอร์ฟรอนท์ เดิมเป็นท่าเรือสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นยุคที่ประเทศไทยเริ่มค้าขายกับยุโรป เดิมเอเชียทีคเป็นของบริษัท อีสท์ เอเชียติก เพื่อขนถ่ายสินค้าในยุคการเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศเดนมาร์ก เคยเป็นท่าเรือขนส่งระหว่างประเทศแห่งแรกและใหญ่ที่สุดของสยาม เป็นเสมือนशिพพอร์ททางเศรษฐกิจที่เป็นแหล่งรวมวิถีดำเนินธุรกิจและวิถีชีวิตแบบผสมผสานโลกตะวันออกกับตะวันตกที่เชื่อมโยงอดีตตั้งแต่ในช่วงรัชกาลที่ 5 สืบสานมาจนถึงปัจจุบัน (ฐิติมา ไทวงษ์, 2556, น. 23)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น สามารถเห็นได้ว่าเรือสำเภาจีนและท่าเอเชียทีคมีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์การค้าขายของประเทศไทย เรือสำเภาจีนเป็นยานพาหนะที่สำคัญในการค้าขายสินค้าต่างๆ ทางทะเลระหว่างจีนกับประเทศไทย ท่าเอเชียทีคเป็นท่าเรือขนส่งสินค้าระหว่างประเทศแห่งแรกและใหญ่ที่สุดในสยาม การเรียนรู้จากเรือสำเภาจีนและท่าเรือเอเชียทีคสามารถเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์การค้าขายของไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาล 5 ให้แก่ผู้เรียนชาวจีน

2. การเรียนรู้สถาปัตยกรรมไทย

สถาปัตยกรรมไทยมีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยโดยเฉพาะ มีความเหมาะสมสวยงามตามรสนิยมของคนไทย ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความเชื่อทางพุทธศาสนาและเคารพพระมหากษัตริย์ ดังนั้น ศิลปะสถาปัตยกรรมประจำชาติไทยมักจะเห็นได้ชัดจากพระราชวังและวัด (เน่งน้อย ศักดิ์ศรี, 2544, น. 3) ซึ่งสามารถแสดงถึงเอกลักษณ์ของสังคมและช่วงเวลานั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน สถานที่ท่องเที่ยวที่มีสถาปัตยกรรมไทยโดดเด่นริมแม่น้ำเจ้าพระยามี 2 แห่ง ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง และวัดอรุณราชวราราม

2.1 พระบรมมหาราชวังเป็นมรดกทางศิลปสถาปัตยกรรมของชาติไทย มีสถาปัตยกรรมที่เป็นตัวแทนของยุคสมัยของรัชกาลต่าง ๆ ไว้ในพื้นที่แห่งเดียวกัน จะได้เห็นวิวัฒนาการทางการก่อสร้าง ความประณีตบรรจงของช่างแต่ละยุคสมัยที่สร้างสถาปัตยกรรมให้เป็นสมบัติของชาติ และความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบและลวดลายขององค์ประกอบสถาปัตยกรรม (แน่งน้อย ศักดิ์ศรี, 2544, น. 5) พระบรมมหาราชวังมีสถาปัตยกรรมที่งดงาม เช่น พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท และปราสาทพระเทพบิดร เป็นต้น สถาปัตยกรรมเหล่านี้ล้วนเต็มด้วยความงดงามทางศิลปะไทย

2.2 วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เป็นสัญลักษณ์ของประเทศไทยที่รู้จักไปทั่วโลก สถาปัตยกรรมในวัดอรุณราชวรารามได้รับการยกย่องว่ามีความเป็นเลิศในทางศิลปะวิจิตรชั้นเยี่ยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระปรางค์ของวัดอรุณราชวรารามซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าทั้งในแง่การออกแบบสถาปัตยกรรม เทคโนโลยีการก่อสร้าง และตำแหน่งที่ตั้งอันโดดเด่นสง่างาม จนกลายเป็นสัญลักษณ์และจุดหมายสำคัญจนถึงปัจจุบัน (ชาตรี ประภิตนทการ, 2556, น. 222) พระพุทธปรางค์วัดอรุณราชวรารามเป็นการพัฒนาการครั้งสำคัญของสถาปัตยกรรมไทย พระปรางค์มีศิลปกรรมด้านการประดับตกแต่งองค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งผสมงานศิลปะแบบไทย-จีน อย่างประดับด้วยกระเบื้องสีต่าง ๆ เปลือกหอย ลายดอกไม้ ใบไม้ เป็นต้น เป็นสถาปัตยกรรมที่สำคัญและงดงามของประเทศไทย

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น สามารถเห็นได้ว่าพระบรมมหาราชวังและวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมไทยอย่างเด่นชัด สถาปัตยกรรมของพระบรมมหาราชวังผสมผสานระหว่างสถาปัตยกรรมไทย จีน และยุโรป ซึ่งมีความสวยงามและอย่างสมบูรณ์แบบ วัดอรุณราชวรารามเป็นที่รู้จักในฐานะเป็นสถาปัตยกรรมโดดเด่นของประเทศไทย สถาปัตยกรรมของวัดอรุณราชวรารามผสมผสานลักษณะวัฒนธรรมทั้งไทยและจีน โดยเฉพาะพระปรางค์ของวัดอรุณราชวรารามถือเป็นศิลปะที่โดดเด่นเยี่ยมของประเทศไทย การเรียนรู้จากพระบรมมหาราชวังและวัดอรุณราชวรารามจะให้ผู้เรียนชาวจีนเห็นเสน่ห์ของสถาปัตยกรรมไทยและเรียนรู้คำศัพท์เฉพาะด้านสถาปัตยกรรมไทยได้มากขึ้น

3. การเรียนรู้วิถีชีวิตคนไทยริมแม่น้ำ

วิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับสายน้ำ สมัยก่อนคนไทยนิยมสร้างบ้านใกล้สายน้ำ ชีวิตคนไทยริมแม่น้ำเกี่ยวข้องกับวัดและตลาด ด้วยการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย แม่น้ำเจ้าพระยาจากที่เคยใช้เพื่อการอุปโภค บริโภค เป็นเส้นทางสัญจรหลัก ทุกวันนี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย สถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคนไทยมี 3 แห่ง ได้แก่ วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร ตลาดวังหลัง และห้างสรรพสินค้าไอคอนสยาม

3.1 วัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหารเป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา คนไทยนิยมไปทำบุญที่วัดไปปล่อยนกปล่อยปลา คนไทยเห็นว่าการทำบุญที่วัดจะทำให้จิตใจสงบ และเชื่อกันว่าไหว้พระที่วัดระฆังจะทำให้มีคนนิยมชมชื่น มีชื่อเสียงโด่งดังตลอดปี

3.2 ตลาดวังหลัง ตลาดเป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่สะท้อนวิถีชีวิตและมิติทางวัฒนธรรมของชุมชนไทย เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหาเลี้ยงชีพของชุมชน (อรัญญา แสนสระ, 2565, น. 102-104) เดิมบริเวณตลาดวังหลังเป็นที่ตั้งส่วนหนึ่งของพระราชวังของสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมพระอนุรักษ์เทเวศร์ในสมัยรัชกาลที่ 1 บริเวณนี้จึงได้ชื่อ “วังหลัง” ปัจจุบันเป็นทั้งแหล่งรวมร้านอาหารอร่อย ยังเป็นแหล่งซื้อของอีกด้วย (ศิลปวัฒนธรรม, 2564)

3.3 ศูนย์การค้าไอคอนสยาม สร้างขึ้นจากแนวคิดการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจไทย เดิมวิถีชีวิตของคนไทยผูกพันกับตลาดน้ำ เมื่อการคมนาคมทางบกเริ่มเข้ามามีบทบาท และด้วยการเปลี่ยนแปลงของเส้นทางคมนาคมและระบบขนส่ง ตลาดทางบกจึงได้รับความนิยมจากคนไทย (อุดม เขยกิจวงศ์, 2552, น. 31) ด้วยความสำคัญของแม่น้ำเจ้าพระยาและการพัฒนาการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา ศูนย์การค้าไอคอนสยามได้สร้างขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงทั้งการคมนาคมทางบกและทางน้ำ จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตคนไทยสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของตลาด

จากผลสำคัญดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าสถานที่ท่องเที่ยว 7 แห่งนี้มีความสำคัญด้านการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว สามารถให้ผู้เรียนชาวจีนเรียนรู้เรื่องประวัติศาสตร์การค้าขายของไทย สถาปัตยกรรมไทย และวิถีชีวิตคนไทยริมแม่น้ำเจ้าพระยา

การอภิปรายผล

การศึกษาหนังสือภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวจีนเพื่อค้นหาเนื้อหาเกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยา ผู้วิจัยพบว่าเนื้อหาบรรจุในหนังสือเรียนภาษาไทยพื้นฐานเล่มที่ 3 ของผู้เรียนชาวจีนซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเรื่องหนึ่งที่มีการเรียนการสอนภาษาไทยในประเทศจีนให้ความสำคัญ แต่ในหนังสือแค่กล่าวถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยา และการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาค่อนข้างคร่าว ๆ ไม่ได้อธิบายสถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่มเติม และรูปแบบหนังสือเป็นข้อความ ไม่มีภาพประกอบ ถ้าออกแบบเนื้อหาแนะนำเส้นทางการเดินเรือในแม่น้ำเจ้าพระยา วิธีการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยา สถานที่ท่องเที่ยวริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา และวิถีดำเนินชีวิตของคนไทยริมแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบันพร้อมแทรกภาพประกอบสถานที่ท่องเที่ยวจะช่วยดึงดูดความสนใจการเรียนภาษาไทยของผู้เรียน และช่วยเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบันแก่ผู้เรียน

การสอบถามเพื่อหาความสนใจและความต้องการการเรียนรู้การท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวจีน ผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนชาวจีนรู้จักแม่น้ำเจ้าพระยาแต่มีความรู้ที่น้อย ผู้เรียนอยากท่องเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาเนื่องจากอยากชมวิวริมแม่น้ำเจ้าพระยาจากมุมมองใหม่ และอยากไปเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำ แต่ส่วนใหญ่ไม่ทราบข้อมูลจุดโดยสารเรือและวิธีซื้อตั๋วเรือเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา และผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่เคยเห็นหนังสือหรือคู่มือที่แนะนำการท่องเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยาโดยเฉพาะ จึงให้ความคิดเห็นว่า ควรเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบัน เนื่องจากการเรียนภาษาไทยไม่ใช่เรียนภาษาอย่างเดียวก็ควรเรียนรู้สังคมไทย วัฒนธรรมไทย และวิถีชีวิตของคนไทยด้วย

การลงภาคสนามเพื่อได้เนื้อหาการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบันด้วยมุมมองใหม่ โดยเฉพาะหลังจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด เมื่อปี พ.ศ. 2563 ส่งผลกระทบอย่างมากต่อการท่องเที่ยว ทำให้ความคิดและวิธีการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลง สภาพการให้บริการของสถานที่ท่องเที่ยวก็เปลี่ยนไปด้วย ผู้วิจัยจำเป็นต้องลงพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อดูสภาพการท่องเที่ยวกรุงเทพฯ ริมแม่น้ำเจ้าพระยาและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแม่น้ำเจ้าพระยา พบว่า เส้นทางการเดินเรือของเรือท่องเที่ยวเจ้าพระยาธงฟ้าเป็นของบริษัทเรือด่วนเจ้าพระยา จำกัด จากเส้นทางการเดินเรือนี้สามารถไปยังสถานที่ท่องเที่ยวริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวนมาก แต่สถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่น ดึงดูดสายตา และใกล้ท่าเรือมีจำนวน 7 แห่ง ได้แก่ วัดยานนาวา วัดอรุณราชวราราม พระบรมมหาราชวัง วัดระฆังโฆสิตาราม ตลาดวังหลัง ศูนย์การค้าไอคอนสยาม และเอเชียทีค เดอะริเวอร์ฟรอนท์

ซึ่งใกล้เคียง 6 ท่าเรือ ได้แก่ ท่าสาทร ท่าไอคอนสยาม ท่าวัดอรุณราชวราราม ท่าช้าง ท่าวังหลัง และท่าเอเชียทีค สถานที่ท่องเที่ยว 7 แห่งนี้มีความสำคัญในการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้เรียนชาวจีนใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านสถาปัตยกรรม และด้านวิถีชีวิตคนไทยริมแม่น้ำ

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากเนื้อหา 3 แหล่ง ผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลที่ได้ไปสร้างหนังสือภาษาไทยเพื่อสอดคล้องกับการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว และตอบโจทย์ความต้องการของผู้เรียนชาวจีน ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวไม่ใช่แค่เรียนรู้คำศัพท์ ประโยคง่าย ๆ เพื่อใช้ท่องเที่ยวเท่านั้น ยังจำเป็นต้องเรียนรู้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนไทยด้วย นอกจากนี้ ระหว่างการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว ผู้สอนจำเป็นต้องเพิ่มเติมข้อมูลใหม่ ๆ อย่างทันสมัยให้ผู้เรียนโดยใช้สื่อต่าง ๆ ดังเช่นงานวิจัยของ ตาน เฝิง (2565) การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว เรื่อง “ภูมิสัญลักษณ์กรุงเทพฯ” สำหรับผู้เรียนชาวจีนช่วยส่งเสริมทักษะการใช้ภาษาไทย และเพิ่มพูนความรู้เรื่องภูมิสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแก่ผู้เรียนชาวจีน งานวิจัยของ หมิงชาน เซีย (2565) การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว เรื่อง “เสน่ห์วัดโพธิ์” สำหรับผู้เรียนชาวจีนช่วยส่งเสริมทักษะการใช้ภาษาไทยและเพิ่มพูนความรู้เรื่องวัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวกับศาสนาและวัดในประเทศไทย และธนากร ฉัตรโรจนสกุล (2565) สร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวเรื่อง “ย่านเก่าแก่ฝั่งธน-ฝั่งพระนครตามเส้นทางรถไฟฟ้ามหานครส่วนต่อขยาย 2562” สำหรับผู้เรียนชาวจีนช่วยเสริมสร้างทักษะการใช้ภาษาไทยและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏจากพื้นที่รอบสถานีรถไฟฟ้ามหานครส่วนต่อขยาย 2562

การเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยวโดยใช้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นสื่อการเรียนรู้จะช่วยพัฒนาทักษะทางภาษาไทย เพิ่มพูนความรู้ด้านภาษาไทยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาในมุมมองใหม่แก่ผู้เรียน ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์การค้าขายของไทย สถาปัตยกรรมไทย และเข้าใจบริบทเส้นทาง สภาพสังคมและการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทยริมชายฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบันมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. สามารถศึกษาทำการวิจัยเกี่ยวกับแม่น้ำเจ้าพระยาจากท่าเรือและแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ท่าราชวงศ์ ท่าเตียน และท่าพระอาทิตย์ เป็นต้น
2. สามารถศึกษาความสำคัญของแม่น้ำเจ้าพระยาและการท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติอื่น ๆ เช่น ผู้เรียนชาวเวียดนาม ผู้เรียนชาวเกาหลี เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

บทความนี้นำเสนอความสำคัญของการใช้แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นสื่อในการเรียนภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจแม่น้ำเจ้าพระยาและสถานที่ท่องเที่ยวริมแม่น้ำเจ้าพระยาในพื้นที่กรุงเทพฯ จำนวน 7 แห่งให้กับผู้เรียนชาวจีนทั้งด้านประวัติศาสตร์การค้าขาย สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตคนไทยริมแม่น้ำ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนชาวจีนเรียนรู้ประเทศไทยในพื้นที่ท่องเที่ยวกรุงเทพฯ ในมุมมองใหม่ พัฒนาทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว และส่งเสริมให้ผู้เรียนชาวจีนเข้าใจประวัติศาสตร์ไทย สถาปัตยกรรมไทย และวิถีชีวิตคนไทยมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมประชาสัมพันธ์. (2565). โฆษกรัฐบาลเผย นายกฯ ปลื้มผลการจัดอันดับ *Reader's Choice Awards 2022* ของนิตยสาร *DestinAsian* จัดให้ 'กรุงเทพฯ' เป็น *Best City* รวมทั้ง ภูเก็ต สมุย ครองอันดับ 3 และ 4 เกาะที่ดีที่สุด. ค้นคืนจาก <https://www.prd.go.th/th/content/page/index/id/83669>.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2556). *ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยชุดภาคกลางและภาคตะวันออก*. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ชาติรี ประกิตนทการ. (2556). *คติสัญลักษณ์และการออกแบบวัดอรุณราชวราราม*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- จิตติมา ไทยวงษ์. (2556). *แรงจูงใจในการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวไทยในเอเชียทีค เดอะ รีเวอร์ฟรอนท์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- ตาน เฝิง. (2565). *การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว เรื่อง "ภูมิสัญลักษณ์กรุงเทพฯ" สำหรับผู้เรียนชาวจีน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2565). *เช็กรอบแสดงพลุ แสง สี 6 จุดริมแม่น้ำเจ้าพระยา กทม. รับ เอเปก 2022*. ค้นคืนจาก <https://www.thairath.co.th/lifestyle/travel/2551626>.
- ธนากร ฉัตรโรจนสกุล. (2565). *การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว เรื่อง "ย่านเก่าแก่ฝั่งธน-ฝั่งพระนคร" ตามเส้นทางรถไฟฟ้ามหานครส่วนต่อขยาย 2562" สำหรับผู้เรียนชาวจีน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- แน่นน้อย ศักดิ์ศรี. (2544). *สถาปัตยกรรมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หมิงซาน เชีย. (2565). *การสร้างหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ภาษาไทยเพื่อการท่องเที่ยว เรื่อง "เสน่ห์แห่งวัดโพธิ์" สำหรับผู้เรียนชาวจีน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- ย่นเพย เฉิน. (2562). *สภาพการเรียนรู้ภาษาไทยของนักศึกษาชาวจีน สาขาวิชาภาษาไทย ระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัย ณ มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- ศิลปวัฒนธรรม. (2564). *รำลึกวังหลัง วังของ "หลาน" รัชกาลที่ 1 และร่องรอยที่เหลือจากอดีตใน "ตรอกวังหลัง"*. ค้นคืนจาก https://www.silpa-mag.com/history/article_10201.
- สุภรณ์ อรรถาวงศ์, เกรียงไกร โพธิ์มณี, ขวัญมิ่ง คำประเสริฐ, และ สุภาภรณ์ พรหมฤกษ์. (2564). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวทางแม่น้ำเจ้าพระยาสำหรับนักท่องเที่ยวชาวจีนในเขตกรุงเทพมหานคร*. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6(2), 361-374.
- อรรณูญา แสนสระ. (2565). *"ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด" รวมภาพสะท้อนวิถีชีวิตและมิติทางวัฒนธรรมของชุมชน*. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 3(2), 102-104.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2552). *ตลาดน้ำ : วิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ*. กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญาสร้างสรรค์.

- College of Foreign Languages, Peking University. (2021). The national first-class undergraduate major construction site of College of Foreign Languages, Peking University: Thai Language. Retrieved from <https://sfl.pku.edu.cn/jxgl/bks/ylzyjs/133298.html>.
- LIU, L. (2023). List and ranking of schools offering Thai language majors across the country in 2023. Retrieved from <http://m.zhongkaohelp.com/gaokao/zhuanyejieshao/60064.html>.
- 黄进炎, & 林秀梅. (2009). *基础泰语 (3)*. 广州: 世界图书出版公司.
- 苏柳. (2019). 基于四川省泰语导游口试现状的《旅游泰语》课程教学改革探究. *长江丛刊*, 2019(27), 60-61.

ภาพแทนหญิงไทยในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566¹
Representations of Thai Women in Reincarnation
Thai Drama Series During 2008-2023

Yang Chan

นักศึกษาดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ สมุทรปราการ
Ph.D. Candidate, Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University, Samutprakarn

จันทร์สุดา ไชยประเสริฐ (Jansuda Chaiprasert)

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: sprite583365@hotmail.com

Received: September 1, 2023 Revised: October 19, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพแทนหญิงไทยในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 โดยศึกษาตัวละครหญิงที่มีสถานภาพต่าง ๆ ทั้งในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบัน และใช้ทฤษฎีภาพแทนเป็นหลัก ผลการวิจัยพบว่า ภาพแทนหญิงไทยในสังคมอดีตกับสังคมปัจจุบันมีทั้งความเหมือนและความแตกต่าง รวมถึงปรากฏภาพแทนของหญิงไทยเฉพาะยุคสมัย ภาพแทนหญิงไทยที่เหมือนกันทั้งในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบัน คือ ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรหลานที่มีความกตัญญู เชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ และบุตรหลานที่ฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่ ภาพแทนที่เป็นภรรยา มีทั้งภาพแทนภรรยาผู้ที่เอาใจใส่สามี รับใช้สามีอย่างครบถ้วน และภาพแทนของภรรยาผู้สร้างปัญหาทำให้สามีเดือดร้อน ภาพแทนที่เป็นมารดา มารดาเป็นผู้ที่เอาใจใส่บุตรหลาน เข้าใจความคิดและพฤติกรรมของบุตรหลาน และภาพแทนของมารดาที่บังคับให้บุตรหลานทำตามความคิดของตัวเอง ภาพแทนที่เป็นหญิงโสเภณี หญิงโสเภณีที่มีความเมตตา และเรียบร้อย ภาพแทนหญิงไทยที่แตกต่างกันระหว่างสังคมอดีตและสังคมปัจจุบัน คือ ภาพแทนที่เป็นหญิงโสเภณี ซึ่งหญิงโสเภณีในสังคมไทยอดีตเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำงานบ้านงานเรือน แต่หญิงโสเภณีในสังคมปัจจุบันไม่จำเป็นต้องรู้จักทำงานบ้านงานเรือน พวกเขาได้รับโอกาสในการศึกษาจนมีความรู้ความสามารถหลากหลาย และหญิงโสเภณีในสังคมปัจจุบันยังเป็นกลุ่มคนที่มีความกล้าหาญและพึ่งพาตัวเอง ส่วนภาพแทนหญิงไทยเฉพาะยุค คือ หญิงไทยในสังคมอดีตยังมีภาพแทนที่เป็นเจ้านายกับบ่าว ซึ่งภาพแทนหญิงไทยที่เป็นเจ้านาย คือ เป็นผู้ที่น่าเกรงขาม และมีความสามารถในการควบคุมงานต่าง ๆ ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบ่าว มีทั้งบ่าวที่เชื่อฟังคำสั่งของเจ้านายอย่างเคร่งครัด รับใช้กับเจ้านายอย่างครบถ้วน และบ่าวที่ทำงานนอกเหนือคำสั่ง ส่วนหญิงไทยในสังคมปัจจุบันมีภาพแทนที่เป็นหญิงสาวประกอบอาชีพนอกบ้าน และเป็นผู้ที่ทุ่มเทและความรับผิดชอบในการทำงาน และฝ่าฝืนกฎระเบียบของงาน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง ภาพแทนหญิงไทยในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

คำสำคัญ : ภาพแทน หญิงไทย ละครข้ามภพ สถานภาพ

Abstract

This article aims to analyze the representations of Thai women in time-travel drama series from 2008 to 2023 A.D., by studying different statuses of female characters in both past and present societies and principally uses the theory of representation. The findings show that the representations of Thai women in the past and the present societies have both similarities and differences, also representations of female characters in a particular aspect are noted. For the observed representations that are the same in both past and present societies, the following four statuses are noticed: 1) representations of grateful, obedient daughters and/or granddaughters and vice versa, 2) representations of caring, attentive wives and troublesome wives, 3) representations of devoted, understanding mothers and forceful, autocratic mother, and 4) representations of compassionate, gentle single women. For the different representations of Thai women in both past and present societies, statuses of single women are clearly distinguished. Single women in the past were mainly efficient housekeepers, while single women in the present are well-educated, not focused on household affairs, and they are brave and independent. Regarding representations of Thai women in particular aspects, in the past they are shown in a relationship of masters and servants. When they are mistresses, Thai women are respectful and efficient rulers. When they are maids, some are very faithful and obedient to their masters, while others are rebellious. In the present society, representations of Thai women show professional, devoted officers who are responsible for their careers, as well as challenging the rules.

Keywords: Representation, Thai women, Time-travel drama series, Status

บทนำ

ในยุคสมัยที่มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตด้วยความกดดันอย่างหนัก ทุกคนทุ่มเทในการทำงานหาเงิน ซึ่งทำให้มนุษย์แทบไม่มีเวลาในการแสวงหาความบันเทิงและความสนุกสนาน สื่อโทรทัศน์ในฐานะเป็นสื่อที่เข้าถึงได้ง่าย เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ได้รับข่าวสารต่าง ๆ จากทั่วโลกและได้ให้ความสนุกสนานแก่ผู้ชมทุกเพศทุกวัย จนทำให้สื่อโทรทัศน์กลายเป็นสื่อที่สำคัญที่สุดในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ดังที่ ศุภางค์ นันทา (2552, น. 25) กล่าวว่า สื่อโทรทัศน์เป็นเครื่องมือเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความรู้ และสร้างความบันเทิง และสื่อโทรทัศน์ยังเป็นสื่อพัฒนาประเทศ ซึ่งสื่อโทรทัศน์สามารถพัฒนาการศึกษา การเมือง ชนบท เศรษฐกิจ และสังคม สามารถสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ในสังคมและเป็นกระจกสะท้อนสังคม รายการของสื่อโทรทัศน์มีหลายประเภท เช่น ข่าว โฆษณา ภาพยนตร์ และละคร เป็นต้น แต่ในทั้งหมดเหล่านี้ ละครเป็นรายการที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางจากผู้ชม เนื่องจากละครมีทั้งภาพ เสียง และดนตรี ยังเป็นรายการที่ใกล้ชิดชีวิตมนุษย์ที่สุด ซึ่งเนื้อหาของละครมักจะมาจาก

ชีวิตประจำวันของมนุษย์ การชมละครจะทำให้ผู้ชมมีความรู้สึกใกล้ชิดตัวและคุ้นเคย จนเกิดความรู้สึกอยากติดตาม ดังที่ ชยพล สุทธิโยธิน และสันติ เกษมสิริทัศน์ (2548, น. 65) ได้กล่าวว่า ละครโทรทัศน์เป็นสื่อความบันเทิงที่มีบทบาทสำคัญต่อผู้คนในสังคม เป็นเพื่อนบอกเล่าเรื่องราว แก่เหงายามทุกซอก เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดประกายความคิดขึ้นมา และละครโทรทัศน์ยังเป็นศิลปะความบันเทิงที่เยี่ยวยาวจิตใจให้เข้มแข็ง เนื่องจากได้พบเห็นชีวิตผู้คนที่หลากหลายผ่านตัวละครทำให้เกิดความรู้สึกเปรียบเทียบกับตนเอง เกิดจินตนาการสมมุติเอาตนเองเข้าไปเป็นตัวละครในท้องเรื่อง

ละครมีหลายประเภท เช่น ละครแฟนตาซี ละครฆาตกรรม และละครอิงประวัติศาสตร์ เป็นต้น แต่ในละครทั้งหมดเหล่านี้ มีละครประเภทหนึ่งที่มีความแตกต่างและความโดดเด่นจากละครประเภทอื่น ๆ และกลายเป็นละครที่ได้รับความนิยมจากผู้ชมอย่างกว้างขวาง นั่นก็คือ ละครข้ามภพ หรือ ละครย้อนเวลา ซึ่งละครข้ามภพเป็นละครที่เล่าเรื่องทั้งในสังคมอดีตและสังคมสมัยใหม่พร้อมกัน สามารถทำให้ผู้ชมได้รับรู้วัฒนธรรมประเพณี ค่านิยม และวิถีชีวิตของมนุษย์ทั้งอดีตและสมัยใหม่ในขณะเดียวกัน ดังที่ กัญจนดามาศ โกพล (2554) ศึกษาเรื่อง บทบาทของละครย้อนยุคที่มีต่อการสืบสานและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย ได้อธิบายความสำคัญของละครย้อนยุคไว้ว่า ละครย้อนยุคเป็นละครที่อยู่คู่สังคมไทยมายาวนานและกำลังทำหน้าที่ในการสร้างความสมดุลทางวัฒนธรรมด้วยการนำเสนอภาพวิถีชีวิตทั้งด้านความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันเก่าแก่ของคนไทย ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าของโลกของเทคโนโลยีและกระแสวัฒนธรรมต่างชาติ ละครย้อนยุคจึงเป็นสื่อบันเทิงประเภทหนึ่งที่คนไทยทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ยังคงมีโอกาสได้เห็นงานวัฒนธรรมไทย อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดผ่านบทละคร (Text)

เนื่องจากละครข้ามภพได้แสดงให้เห็นพฤติกรรม ความคิด การใช้ภาษา และการแต่งกายด้วยทั้งภาพและเสียง จึงทำให้ภาพแทนของผู้หญิงได้แสดงออกมาอย่างเป็นรูปธรรมโดยภาพแทนเป็นผลผลิตจากทั้งความคิดและภาษา ดังที่ สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (2548, น. 23) ได้อธิบายความหมายของภาพแทนว่า ภาพแทน representation ในภาษาอังกฤษได้มีการนำเสนอแนวคิดที่อาจจะไม่สามารถแปลความหมายออกมาว่าเป็นแค่ ภาพแทน เนื่องจากคำว่า ภาพแทนอาจอธิบายได้เพียงว่าเป็นผลผลิตหรือวัตถุสำเร็จเท่านั้น แต่คำว่า representation ยังหมายรวมถึงกระบวนการนำเสนอด้วย ดังนั้น จึงสามารถแปลออกมาได้ว่า การนำเสนอภาพแทน คำว่า ภาพแทนจึงมีความหมายนัยยะที่ซับซ้อนมาก ภาพแทนในวรรณกรรมจึงไม่ใช่ภาพแทนของความเป็นจริงในอุดมคติ หากแต่เป็นภาพแทนจากมุมมองของผู้เขียน ผู้แต่งหรือผู้สร้างโดยเฉพาะ ซึ่งมักมีความเกี่ยวข้องกับกรอบวาทกรรม จากคำอธิบายดังกล่าว เมื่อพิจารณาในละครข้ามภพที่มีตัวละครข้ามภพเป็นหญิงไทยทั้งในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบัน จึงสามารถทำให้เห็นถึงทั้งภาพแทนหญิงไทยในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบัน และเนื่องจากกระบวนการเมือง สภาพสังคมของสังคมไทย และค่านิยม ความคิดของคนในสังคมในต่างยุคสมัยไม่เหมือนกัน จึงทำให้ภาพแทนหญิงไทยมีความแตกต่างกัน ซึ่งสังคมไทยในอดีตเป็นสังคมปิตาธิปไตย ถือผู้ชายเป็นใหญ่ ภาพแทนหญิงไทยในสมัยอดีตมักเป็นผู้หญิงที่อ่อนแอ ต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้ชาย เป็นแม่บ้านแม่เรือน แต่เนื่องจากการพัฒนาของสังคม ผู้หญิงในสังคมปัจจุบันมีบทบาทมากยิ่งขึ้น ภาพแทนของผู้หญิงในสังคมไทยสมัยใหม่ก็กลายเป็นผู้หญิงที่มีความรู้ มีความสามารถในการทำงานหาเงิน และมีสิทธิในการตัดสินใจต่าง ๆ ด้วย ดังนั้น ภาพแทนของผู้หญิงในละครข้ามภพไม่เพียงแต่ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของบทบาทผู้หญิง ยังสามารถสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางความคิด ค่านิยมต่าง ๆ ของคนไทยได้อย่างชัดเจนด้วย เนื่องจากผู้วิจัยศึกษาตัวละครหญิงที่ข้ามภพเป็นหลัก จึงใช้ทฤษฎีสตรีนิยมด้วย เพื่อทำให้ผลการศึกษามีความ

สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ที่ผ่านมา มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับนวนิยายหรือละครข้ามภพหรือย้อนเวลาหรือข้ามเวลาหลายเล่น เช่น พรรณทิภา จินกัลป์ (2551) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์นวนิยายไทยที่นำเสนอการเดินทางข้ามเวลา ภัฏญ์ดามาศ โกพล (2554) ศึกษาเรื่อง บทบาทของละครย้อนยุคที่มีต่อการสืบสานและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย และพัชรี จันทรทอง (2562) ศึกษาเรื่อง อนุภาค แบบเรื่อง และการดัดแปลงละครอิงประวัติศาสตร์ข้ามภพ เรื่อง “ทวิภพ” และ “บุพเพสันนิวาส” เป็นต้น งานวิจัยเหล่านี้ได้เสนอให้เห็นถึงลักษณะเด่นและความสำคัญของนวนิยายหรือละครข้ามภพหรือย้อนเวลาหรือข้ามเวลา ซึ่งลักษณะของการผูกเรื่องราวที่มีความแตกต่างระหว่างมิติเวลาด้วยการข้ามภพหรือย้อนเวลาหรือข้ามเวลาในนวนิยายหรือละครข้ามภพหรือย้อนเวลาหรือข้ามเวลา ก่อให้เกิดความโดดเด่นของเนื้อหาที่ทำให้ให้นิยายหรือละครได้รับความสนใจ และนวนิยายหรือละครข้ามภพหรือย้อนเวลาหรือข้ามเวลาอย่างได้แสดงให้เห็นถึงมรดกวัฒนธรรมไทยสู่ผู้ชม ได้ถ่ายทอดความรู้ด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ไทยให้ผู้ชมด้วย การศึกษาที่เกี่ยวกับภาพแทนของผู้หญิงมีมากมาย เช่น ปรียาณัฐ ขำแก้ว (2561) ศึกษาเรื่อง ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นของ เกศราพร ทองพุ่มพุกษา (2562) ศึกษาเรื่อง ภาพแทนของความเป็นเพศหญิงในหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็ก และละอองดาว จิตต์พิริยการ (2562) ศึกษาเรื่อง หญิงม่าย : ภาพแทนนางเอกชายขอบในนวนิยายไทยร่วมสมัย เป็นต้น งานวิจัยเหล่านี้ได้เสนอให้เห็นถึงภาพแทนของผู้หญิงที่มีความหลากหลาย ซึ่งเป็นทั้งผู้ที่หน้าตาสวย มีความสามารถ ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาผู้ชาย สามารถทำบทบาทหน้าที่ของการเป็นแม่และเมียที่ดี และภาพแทนของผู้หญิงที่มีความกล้าหาญ ความสามารถ และความรู้กลายเป็นผู้หญิงที่ได้รับการยกย่องในสังคมไทย งานวิจัยเหล่านี้มักจะเน้นศึกษาภาพแทนเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสมัยใดสมัยหนึ่ง แต่สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาภาพแทนหญิงไทยทั้งสมัยอดีตและสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี สมัยรัชกาลที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 5 สมัยรัชกาลที่ 6 สมัยรัชกาลที่ 9 และสมัยรัชกาลที่ 10 การศึกษาภาพแทนหญิงไทยในละครข้ามภพสามารถทำให้เห็นถึงความแตกต่างของสถานภาพของผู้หญิงในแต่ละยุคสมัยและความเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดของคนในสังคมที่มีต่อผู้หญิงในแต่ละยุคสมัยอย่างชัดเจนด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นชาวจีนและกำลังศึกษาสาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง จึงสนใจศึกษา “ภาพแทนหญิงไทยในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566” การวิเคราะห์ภาพแทนหญิงไทยในละครข้ามภพในงานวิจัยนี้ ทำให้ได้รู้จักภาพแทนหญิงไทยทั้งในสังคมอดีตและสมัยปัจจุบันถูกประกอบสร้างขึ้นมาอย่างไร อีกประการหนึ่ง ผู้วิจัยมีความหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้สามารถทำให้คนในสังคมไทยให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงมากยิ่งขึ้น และจะทำให้ผู้หญิงในสังคมไทยสามารถเห็นคุณค่าของตัวเอง ตลอดจนมีความมั่นใจในการใช้ชีวิต

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาภาพแทนหญิงไทยในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566

ขอบเขตของงานวิจัย

ขอบเขตของงานวิจัยนี้ คือ ละครข้ามภพที่ออกอากาศในช่วงปี พ.ศ. 2551-2566 และมีนางเอกเป็นตัวละครข้ามภพเท่านั้น สมัยที่ข้ามภพอยู่ในประวัติศาสตร์โดยไม่เป็นฉากท้องถิ่น เช่น ท้องถิ่นภาคเหนือ ตัวละครใช้ชีวิตต่าง

ยุคสมัยอย่างชัดเจน จำนวนทั้งหมด 8 เรื่อง ได้แก่ สุพรรณิรันดร (2551) ทวิภพ (2554) ดังพรหมลิขิตรัก (2561) บุพเพสันนิวาส (2561) ลิขิตแห่งจันทร์ (2563) คดีรักข้ามภพ (2563) หมอหลวง (2566) และเกตรานฤมิต (2566) ส่วนเรื่อง หัวใจรักข้ามภพ ที่ออกอากาศใน พ.ศ. 2553 อยู่ในขอบเขตช่วงเวลาของงานวิจัย แต่เนื่องจากไม่สามารถเข้าชมในเว็บไซต์ได้ ผู้วิจัยจึงไม่นำเรื่องนี้เข้ามาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์ละครโทรทัศน์ที่นำเสนอผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพแทนเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย
2. ศึกษาประเภทของละครโทรทัศน์ไทย คัดเลือกละครข้ามภพ เนื่องจากละครข้ามภพมีลักษณะที่แตกต่างกับละครอื่น สามารถแสดงให้เห็นลักษณะสังคมที่แตกต่างกัน โดยคัดเลือกเฉพาะละครข้ามภพที่ตัวละครหญิงในสังคมอดีตข้ามภพมาในสังคมปัจจุบันหรือตัวละครในสังคมปัจจุบันข้ามภพไปในสังคมอดีตใช้ความคิดและพฤติกรรมที่ติดตัวตั้งแต่สังคมเดิมมาแสดงในสังคมที่ข้ามภพมาถึง ทำให้คนในสังคมเกิดทั้งความยอมรับและความไม่ยอมรับ จนเกิดภาพแทนต่าง ๆ ของหญิงไทยในสังคมที่แตกต่างกัน
3. คัดเลือกศึกษาละครข้ามภพที่ออกอากาศในช่วง พ.ศ. 2551-2566 เพื่อเป็นตัวแทนของสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันโดยสังคมอดีตอาจเป็นสมัยอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี สมัยรัชกาลที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 5 และสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนสังคมปัจจุบันอาจเป็นสมัยรัชกาลที่ 9 และสมัยรัชกาลที่ 10
4. ศึกษาภาพแทนของหญิงไทยในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566
5. นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาวเคราะห์ภาพแทนหญิงไทยจากละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ทั้งสังคมอดีตและสังคมปัจจุบัน โดยผู้วิจัยกำหนดตัวละครอดีตกับปัจจุบันตามสมัยที่ตัวละครกำเนิดและแยกตามสถานภาพของผู้หญิง พบภาพแทนหญิงไทยที่เหมือนกันทั้งในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันมีทั้งหมด 4 ลักษณะ ได้แก่ ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรหลาน ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยา ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นมารดา และภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสัด ภาพแทนหญิงไทยที่ต่างกันทั้งในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบัน คือ ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสัด ส่วนภาพแทนหญิงไทยที่เป็นเจ้านายกับว่าเป็นภาพแทนปรากฏเฉพาะสังคมอดีต และภาพแทนที่เป็นหญิงสาวประกอบอาชีพนอกบ้านปรากฏเฉพาะสังคมปัจจุบัน

1. ภาพแทนหญิงไทยที่เหมือนกันระหว่างสังคมอดีตและสังคมปัจจุบัน

ภาพแทนหญิงไทยที่เหมือนกันระหว่างสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันที่ปรากฏในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 มีภาพแทนทั้งหมด 4 ด้านตามสถานภาพของหญิงไทย ได้แก่ ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรหลาน ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยา ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นมารดา และภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสัด ภาพแทนหญิงไทยที่เหมือนกันของสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันทำให้เห็นว่า ความคาดหวังของคนในสังคมที่มีต่อหญิงไทยไม่มีควา

เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา

1.1 ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรหลาน

จากการศึกษาละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้พบภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรหลานทั้งในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันมีทั้งบุตรหลานที่มีความกตัญญูและเชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ และบุตรที่ฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่ ทำให้ผู้ใหญ่เป็นห่วงและเสียหน้า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) บุตรหลานที่มีความกตัญญูและเชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรหลานในสังคมอดีตที่มีความกตัญญูและเชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ที่แสดงจากตัวละครในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ การะเกด หญิงสาว และบุษยา ในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* และประยงค์ ในละครเรื่อง *ทวิภพ* เป็นต้น ดังตัวอย่างในละคร *ดั่งพรหมลิขิตรัก* กล่าวถึง การะเกด เป็นหญิงสาวในสังคมอดีต และถูกแม่เลี้ยงที่ชื่อบุษรินรังแกเสมอ ครั้งหนึ่งที่บุษรินสั่งให้การะเกดไปช่วยงานเลี้ยงในเรือนของหม่อมประภา ในฐานะที่เป็นบ่าว ถึงแม้ว่าการะเกดรู้สึกน้อยใจมาก แต่เธอก็ยอมทำตามคำสั่งของบุษริน เพราะว่าเป็นบุตร การะเกดต้องแสดงความกตัญญูและเชื่อฟังคำสั่งของบุษริน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การะเกด : “คุณน้าเรียกดิฉันมา มีธุระอะไรหรือคะ”

บุษริน : “เย็นวันพรุ่งนี้ หม่อมเจ้ารวีโชติกับหม่อมประภาจะจัดงานเลี้ยงฉลองวันคล้ายวันเกิดให้คุณหญิงแก้ว”

การะเกด : “คุณน้าบอกดิฉันแล้วตอนที่มาเอาเครื่องเพชรใส่ไปงานนะคะ”

[...]

บุษริน : “ฉันรับปากหม่อมประภาไว้ว่าจะส่งบ่าวในเรือนไปช่วยทำอาหารเลี้ยงแขกในงาน”

การะเกด : “คุณน้าจะส่งบ่าวคนไหนไปหรือคะ”

บุษริน : “ก็หล่อนไง หล่อนขัดข้องประการใดหรือไม่”

การะเกด : “ไม่ขัดข้องค่ะ”

บุษริน : “ถ้าอย่างนั้น พรุ่งนี้หล่อนก็รีบออกไปแต่เช้าตรู่ก่อนที่เจ้าคุณลงมารับประทานอาหารเช้า ฉันไม่อยากให้เจ้าคุณทราบเรื่องนี้”

การะเกด : “ค่ะคุณน้า”

(วันต่อมา การะเกดออกบ้านตั้งแต่เช้าเพื่อไปช่วยงานเลี้ยงในบ้านของหม่อมประภา)

(ดั่งพรหมลิขิตรัก : EP.2 [2/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนของหญิงไทยที่เป็นบุตรสาวที่เชื่อฟังคำสั่งของบิดามารดา ภาพแทนที่กล่าวนี้นำเสนอผ่านคำรับปากของตัวละครที่จะช่วยงานเลี้ยงในบ้านของเพื่อนแม่เลี้ยงในฐานะบ่าว ถึงแม้ว่าตัวละครรู้สึกน้อยใจก็ตาม การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากผู้ที่เป็นบุตรให้ความสำคัญต่อการแสดงความกตัญญูต่อผู้ใหญ่ ถึงแม้ว่าตัวเองอาจจะรู้สึกน้อยใจ แต่ก็ยังพยายามทำหน้าที่ที่เป็นบุตรที่ต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ เพื่อทำให้ผู้ใหญ่สบายใจและไม่ทำให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัว

ส่วนภาพแทนหญิงไทยนี้ที่แสดงจากตัวละครในสังคมปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ เกศสุรางค์ในละครเรื่อง *บุพเพสันนิวาส* และโรสในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* ดังตัวอย่างในละคร *ดั่งพรหมลิขิตรัก* กล่าวถึง โรส เป็นหญิงสาวในสังคมปัจจุบันได้ข้ามภพไปถึงสังคมอดีต และได้พบความรักที่แท้จริงของตัวเอง โรสได้ใช้ชีวิตที่มีความสุขในสังคมอดีตตามที่ตัวเองคาดหวัง แต่เนื่องจากบิดาของโรสถูกรถชน และยิ่งในขณะนั้น โรสหายตัวไปหลายวัน มารดาของโรสเป็นห่วงทั้งบุตรสาวและสามี เมื่อโรสกลับมาถึงสังคมปัจจุบัน ได้เห็นสภาพของบิดามารดาแล้ว โรสจึงตัดสินใจว่าจะอยู่ข้าง ๆ บิดามารดาตลอดเพื่อทำให้ทั้งสองท่านสบายใจโดยทิ้งความรักของตัวเองไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โรส : “ทำไมแม่มองหน้าหนูอย่างนั้นล่ะคะ”

แม่ของโรส : “แม่กลัวว่าโรสจะทิ้งแม่ไปอีกนะสิ”

โรส : “ถ้าแม่ไม่ให้หนูไป หนูก็จะไม่ไปไหนทั้งนั้นค่ะ ไม่มีใครสำคัญกับหนูเท่ากับ พ่อและแม่แล้วค่ะ”

(ดั่งพรหมลิขิตรัก : EP.12 [2/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรสาวที่มีความกตัญญู ภาพแทนนี้นำเสนอจากคำรับปากของตัวละครว่าตัวเองจะไม่ทิ้งบิดามารดาไหนอีกแล้ว จะอยู่ข้าง ๆ ตัวบิดามารดาตลอด การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากคุณธรรมที่ต้องเป็นบุตรสาวที่มีความกตัญญูที่ปลูกฝังมาตั้งแต่สังคมอดีต ยิ่งในครอบครัวที่มีบุตรหลานคนเดียว ผู้ที่เป็นบุตรหลานยิ่งควรแสดงความกตัญญูต่อผู้ใหญ่ ถึงแม้ว่าบางครั้งต้องเสียสละความสุขของตัวเอง

2) บุตรหลานที่ฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรหลานในสังคมอดีตที่เป็นบุตรหลานฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่ที่แสดงจากตัวละครในสังคมอดีตได้แก่ หญิงแก้วและบุษยาในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* ดังตัวอย่างในละคร *ดั่งพรหมลิขิตรัก* กล่าวถึง หญิงแก้วเป็นหญิงสาวในสังคมอดีต เนื่องจากในตอนที่ยังไม่ได้เผชิญเรื่องเกี่ยวกับความรักของตัวเอง หญิงแก้วเป็นบุตรสาวที่เชื่อฟังคำสั่งของบิดามารดาตลอด แต่หลังจากที่หญิงแก้วได้พบความรักที่แท้ของตัวเอง หญิงแก้วจึงเริ่มฝ่าฝืนคำสั่งของบิดามารดาที่ต้องการให้เธอแต่งงานกับท่านชายก้องซึ่งเป็นผู้ชายที่ร่ำรวยและฐานะสูงหรือสวามี บุตรชายของเจ้าหนี เพราะหญิงแก้วรู้ตัวเองเป็นอย่างดีว่าตัวเองรักพี่ระ ถึงแม้ว่าพี่ระไม่ได้ร่ำรวยเท่ากับท่านชายก้องและสุธี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หญิงแก้ว : “หญิงขอร้องเพคะท่านพ่อ ทั้งชีวิตที่ผ่านมา หญิงไม่เคยทำอะไรขัด

พระทัยท่านพ่อเลยแม้แต่ครั้งเดียว หญิงยอมทำตามที่ได้ยินบอกตลอด

แต่ครั้งนี้ หญิงขอเถอะเพคะ ยังไงหญิงก็จะมีทางแต่งงานกับท่านพี่คะ”

(ดั่งพรหมลิขิตรัก : EP.17 [1/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรสาวที่ฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่ ภาพแทนนี้เสนอจากคำพูดของคนที่เป็บุตรสาวต่อรองคำสั่งของบิดามารดาที่ต้องการให้บุตรสาวแต่งงานกับผู้ชายที่บุตรสาวไม่รัก การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากสังคมอดีตเป็นสังคมคลุมถุงชน ซึ่งผู้ใหญ่จะเป็นคนที่หาคู่รักและจัดการ

สมรสให้บุตรหลาน บุตรหลานไม่มีสิทธิโต้แย้งได้ แต่เนื่องจากสังคมเปลี่ยนแปลง การหาคู่รักและการสมรสกลายเป็นเรื่องของตัวบุตรหลานเอง

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรสาวฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่ที่แสดงจากตัวละครในสังคมปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ โรสในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* และโอปอลในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* ดังตัวอย่างในละคร *ลิขิตแห่งจันทร์* กล่าวถึง โอปอลเป็นหญิงสาวในสังคมปัจจุบัน และทำงานเป็นตำรวจ เนื่องจากมารดาคิดว่างานของโอปอลอันตรายมาก จึงขอให้โอปอลลาออกจากงานหลายครั้ง แต่โอปอลไม่ยอม และครั้งหนึ่งที่โอปอลได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน ยิ่งทำให้มารดาต้องการให้โอปอลลาออกจากงาน แต่โอปอลยังไม่ยอม เพราะว่าตัวเองชอบงานนี้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คุณแม่ของโอปอล : “ที่จริงจะเป็นภรรยา มีลูกสาวกับเขาอยู่คนหนึ่ง ก็หัวเราะหัวอย่างกับลูกชาย ลาออกเถอะ ขึ้นอยู่อย่างนี้นะ ชายไม่ออกแน่ ๆ คุณ”

โอปอล : “ไม่ ไม่เห็นจะเกี่ยวกันเลยนะแม่ ปอลไม่ลาออกเด็ดขาด พ่อ พ่อช่วยหนูด้วย”

(ลิขิตแห่งจันทร์: EP.1 [4/8])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรสาวในสังคมปัจจุบันเป็นผู้ที่ฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่ ภาพแทนนี้เสนอจากคำคัดค้านของบุตรสาวที่ไม่ต้องการลาออกจากงานตามที่คุณใหญ่สั่ง การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในความคิดของผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ มักอยากให้บุตรหลานที่เป็นหญิงเป็นกุลสตรี เพราะการที่เป็นกุลสตรีสามารถทำให้บุตรหลานได้รับการยอมรับและคำชื่นชมจากคนในสังคม แต่ในสังคมปัจจุบัน ผู้หญิงกลายเป็นผู้ที่มีอิสระมากยิ่งขึ้น พวกเธอมีสิทธิ์ทำตามความคิดของตัวเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นกุลสตรีตามที่ผู้ใหญ่คาดหวังก็ได้

3) บุตรหลานที่ทำให้ผู้ใหญ่เป็นห่วง

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรหลานในสังคมอดีตที่เป็นบุตรหลานทำให้ผู้ใหญ่เป็นห่วง ได้แก่ หญิงแต้วในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* และประยงค์ในละครเรื่อง *ทวิภพ* ดังตัวอย่างในละคร *ดั่งพรหมลิขิตรัก* กล่าวถึง หญิงแต้วเป็นหญิงสาวในสังคมอดีต หญิงแต้วกับพี่ระรักกันอย่างจริงจัง แต่บิดามารดาของหญิงแต้วไม่ยอมรับพี่ระ เพราะว่าพี่ระมีฐานะยากจน หญิงแต้วจึงหนีออกจากบ้านเพื่ออยู่กับพี่ระ เมื่อบิดามารดารับรู้การตัดสินใจของหญิงแต้วแล้ว ก็ตกลงให้หญิงแต้วคบกับพี่ระ หญิงแต้วจึงรีบขอโทษบิดามารดาที่ตัวเองทำให้สองท่านเสียหน้าและเป็นห่วง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หญิงแต้ว : “หญิงขอโทษนะเพคะที่ทำให้ท่านพ่อต้องเสียพระทัย หญิงขอโทษนะคะหม่อมแม่”

(ดั่งพรหมลิขิตรัก : EP.19 [2/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรสาวเป็นผู้ที่ทำให้บิดามารดาเป็นห่วง ภาพแทนที่กล่าวนี้นำเสนอผ่านคำขอโทษของบุตรสาวต่อบิดามารดาที่ตัวเองหนีออกจากบ้านเพื่ออยู่กับผู้ชายที่ตัวเองรัก จนทำให้บิดามารดาเป็นห่วง การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากผู้ที่เป็นบิดามารดามักคาดหวังว่าบุตรสาวจะสมรสกับผู้ชายที่มีฐานะดี ร่ำรวย เพื่อจะได้มีชีวิตสุขสบาย แต่เนื่องจากผู้ที่เป็นบุตรสาวมีความคิดของตัวเอง พวกเธอจึงมีความกล้าหาญเลือกคู่รักด้วยตัวเอง ถึงแม้จะทำให้บิดามารดาเสียใจหรือเสียชื่อเสียง

ส่วนภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรหลานในสังคมปัจจุบันที่ทำให้ผู้ใหญ่เป็นห่วง ได้แก่ โรสในละครเรื่อง

ดั่งพรหมลิขิตรัก และโอบออลในละครเรื่อง ลิขิตแห่งจันทร์ ดังตัวอย่างในละคร ลิขิตแห่งจันทร์ โอบออลเป็นตำรวจและทำงานอย่างทุ่มเทมาก ครั้งหนึ่งเมื่อโอบออลเลิกงานแล้วขับมอเตอร์ไซด์กลับบ้าน ระหว่างทางประสบอุบัติเหตุ จนได้รับบาดเจ็บและถูกส่งเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล ทำให้บิดามารดาเป็นห่วงมาก มารดาจึงดูด้วยความห่วงใย เนื่องจากไม่ต้องการให้โอบออลเสี่ยงอันตราย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คุณแม่ของโอบออล : “แม่สั่งแล้วใช่ไหมว่าเลิกเป็นเด็กแว้นได้แล้ว บุญเท่าไรแล้ว
ไม่ค่อหักตาย”

โอบออล : “แม่ แค่อ่านิตหน่อยเอง ลูกสาวแม่วางแข็ง หนักก็เหนียว ไม่ตายง่าย ๆ
หรอกค่ะ”

(ลิขิตแห่งจันทร์ : EP.1 [2/8])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรสาวเป็นผู้ที่ทำให้บิดามารดาเป็นห่วง ภาพแทนนี้เสนอจากคำพูดของมารดาที่บุตรสาวที่ทำเรื่องอันตราย การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในสังคมปัจจุบัน ครอบครัวไทยส่วนใหญ่จะมีบุตรคนเดียว ผู้ใหญ่จึงให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยของบุตรเป็นอย่างมาก เมื่อบุตรทำเรื่องอันตราย ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นห่วงมาก จึงมักสั่งสอนบุตรเพื่อให้เลิกทำเรื่องอันตรายอีกต่อไป

สรุปได้ว่า ไม่ว่าในสังคมใด ผู้ที่เป็นบุตรมักให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกของผู้ใหญ่ พวกเขายอมใช้ชีวิตอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ใหญ่ เชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ เพื่อแสดงความเคารพและกตัญญูอย่างเต็มที่ แต่เนื่องจากพวกเขาโตขึ้นและมีความคิดของตนเองมากยิ่งขึ้น พวกเขาจะเริ่มฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่ ถึงแม้ว่าบางครั้งอาจจะทำให้ผู้ใหญ่เป็นห่วง โดยเฉพาะเรื่องการเลือกคู่ชีวิตและประกอบอาชีพที่บุตรสาวกลายเป็นผู้ที่ไม่อยู่ในโอวาทของผู้ใหญ่

1.2 ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยา

จากการศึกษาละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้พบภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยาทั้งในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันมีทั้งภรรยาที่เอาใจใส่สามี และภรรยาที่ทำให้สามีเดือดร้อน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ภรรยาที่เอาใจใส่สามี

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยาเอาใจใส่สามีที่แสดงจากตัวละครอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ แม่เทียบ แม่พิกุล ในละครเรื่อง หมอหลวง บุหลานและไพลิน ในละครเรื่อง คดีรักข้ามภพ และคุณหญิงจำปาในละครเรื่อง บุพเพสันนิวาส ดังตัวอย่างในละคร หมอหลวง กล่าวถึง แม่เทียบกับแม่พิกุลเป็นหญิงไทยในสังคมอดีต และสองคนต่างเป็นภรรยาของหลวงชำนาญเวช วันหนึ่งแม่เทียบกับแม่พิกุลกำลังเตรียมอาหารเย็นในครัว สองคนต่างพยายามเตรียมอาหารที่หลวงชำนาญเวชชอบและเหมาะสมกับสุขภาพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(แม่เทียบกับแม่พิกุลกำลังเตรียมอาหารในครัว)

หลวงชำนาญเวช : “จะทำแกงอะไรกินกันเย็นนี้”

แม่เทียบ : “คุณพี่ แกงเทโพเจ้าค่ะ ได้น้ำมันย่องสด ๆ ของโปรดคุณพี่เลย”

หลวงชำนาญเวช : “แม่เทียบรู้ใจฉัน แต่เห็นทีคงจะต้องหยุดก่อนสักพักนะ ฉันเป็น

ร้อนใน ไม่นึกอยากกินสิ่งใด ขอแต่ข้าวเปล่ากับปลาแห้งแดงโมกกีพอ”

แม่พิกุล : “อีนั่นตั้งใจจะต้มจืดฟักให้คุณพี่เจ้าค่ะ ช่วยแก้ร้อนใน”

หลวงชำนาญเวช : “ก็ดีเหมือนกัน ขอบใจนะแม่พิกุล”

แม่พิกุล : “เจ้าค่ะ

(หมอหลวง : EP.1 [1/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยาในสังคมอดีตเป็นผู้ที่เอาใจใส่สามี ภาพแทนนี้เสนอจากพฤติกรรมของผู้ที่เป็นภรรยาที่เตรียมอาหารต่าง ๆ ให้สามี การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในสังคมอดีต ผู้ชายสามารถมีภรรยาหลายคน จนทำให้ผู้ที่เป็นภรรยาต้องเอาใจใส่สามีเพื่อจะได้รับความสนใจและความรักจากสามี อีกประการหนึ่ง ในสังคมอดีต ผู้หญิงส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ครอบครัว ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน

ส่วนภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยาในสังคมปัจจุบันที่เอาใจใส่สามีที่แสดงจากตัวละครปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ บัว ในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* และคุณหญิงอัญชลี ในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* ดังตัวอย่างในละคร *ดั่งพรหมลิขิตรัก* กล่าวถึง ในสังคมปัจจุบัน สามีของบัวถูกรถชนได้รับบาดเจ็บสาหัส เมื่อสามีของบัวกำลังรับการรักษาในห้องฉุกเฉิน บัวร้องไห้ไม่หยุดเพราะเป็นห่วงสามีของตัวเอง และเฝ้าดูแลสามีของตัวเองอย่างตั้งอกตั้งใจจนสามิฟื้นฟุ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในห้องฉุกเฉิน หมอกำลังพยายามช่วยชีวิตสามีของบัว

หน้าห้องฉุกเฉิน บัวกำลังนั่งร้องไห้อย่างเสียใจ และเพื่อนของโรสนั่งเป็นเพื่อนบัว

เพื่อรอผลการผ่าตัดของสามี

บัวเฝ้ารอหน้าห้องฉุกเฉินอย่างกระวนกระวายใจ เพราะเป็นห่วงสามีและหวังให้

ปลอดภัย

เมื่อสามีออกจากห้องฉุกเฉิน บัวก็เฝ้าดูแลสามีอย่างตั้งใจ)

ภาพที่ 1 บัวเฝ้ารอหน้าห้องฉุกเฉิน

ภาพที่ 2 บัวเฝ้าดูแลสามี

(ดั่งพรหมลิขิตรัก : EP.11 [1/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยาในสังคมปัจจุบันเป็นผู้ที่เอาใจใส่สามี ภาพแทนนี้เสนอจากพฤติกรรมของผู้ที่เป็นภรรยาที่ร้องไห้เพราะเป็นห่วงสามีและเฝ้าดูแลสามีที่ได้รับบาดเจ็บอย่างใกล้ชิด การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากสังคมปัจจุบันเป็นสังคมระบบผิวเดียวเมือเดียว สามีภรรยาเป็นผู้ที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน

2) ภรรยาที่ทำให้สามีเดือดร้อน

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยาที่ทำให้สามีเดือดร้อนที่แสดงจากตัวละครอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ บุชริน ในละครเรื่อง ตั๋งพรหมลิขิตรัก แม่เทียบ ในละครเรื่อง หมอหลวง บุหลันและไพลิน ในละครเรื่อง คดีรักข้ามภพ ดังตัวอย่างในละคร คดีรักข้ามภพ กล่าวถึง กนกกับไพลินเป็นสามีภรรยากัน เนื่องจากกนกมีภรรยาสองคนที่ชื่อ บุหลันและไพลิน ภรรยาสองคนจึงพยายามหาวิธีแย่งชิงความรักจากกนก ครั้งหนึ่งที่ไพลินวางยาฆาตรดาของกนกเพื่อใส่ร้ายบุหลัน หวังให้ฆาตรดาของกนกไล่บุหลันออกจากบ้าน แต่เมื่อกนกรู้ว่าไพลินเป็นคนวางยาทำให้ฆาตรดาของตนป่วย กนกจึงโกรธมากและดุด่าไพลินอย่างรุนแรง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กนก : “นี่หล่อนกล้าดียังไงถึงวางยาทำร้ายคุณแม่”

ไพลิน : “ใครมันมาใส่ไคล้ให้คุณพี่คิดว่าฉันทำเจ้าคะ”

กนก : “ฉันมีพยานว่านางกลอย คนของหล่อนมีส่วนรู้เห็นวางยาหวังให้คุณแม่ป่วย แล้วพานโทษให้คุณบุหลัน แผนการเช่นนี้ ถ้าไม่ใช่หล่อนแล้วจะเป็นใคร”

(คดีรักข้ามภพ : EP.3)

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยาในสังคมอดีตเป็นผู้ที่สร้างปัญหาจนทำให้สามีเดือดร้อน ภาพแทนนี้เสนอจากท่าทางโกรธของสามีที่รู้ภรรยาของตัวเองทำร้ายฆาตรดาของตัวเอง การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในสังคมอดีต ผู้ชายสามารถมีภรรยาหลายคน จนทำให้ผู้ที่เป็ภรรยาคิดหาวิธีแย่งชิงความรักจากสามีเพื่อทำให้ตัวเองมีฐานะที่ดีกว่าและมีความรักมากกว่าคนอื่น บางคนอาจหาวิธีที่เลวร้ายมากจนทำให้สามีเดือดร้อนและโกรธ

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยาทำให้สามีเดือดร้อนที่แสดงจากตัวละครในสังคมปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 คือ คุณหญิงอัญชลี ในละคร ลิขิตแห่งจันทร์ คุณหญิงอัญชลีบังคับให้บุตรสาวที่ชื่อโอปอลลาออกจากงาน โอปอลจึงไปขอความช่วยเหลือจากบิดา ทำให้ดำรงที่เป็นทั้งสามีและบิดาร้อนใจมากที่เป็นภรรยาและบุตรสาวขัดแย้งกันรุนแรง และคุณหญิงอัญชลียังทำลายสิ่งของสำคัญของโอปอล จนทำให้โอปอลได้รับบาดเจ็บ ดำรงจึงเดือดร้อนมากที่ภรรยากับบุตรมีความขัดแย้งอย่างรุนแรง ดังตัวอย่างในละคร ลิขิตแห่งจันทร์ กล่าวถึง ดำรงกับคุณหญิงอัญชลีเป็นสามีภรรยากัน เนื่องจากคุณหญิงอัญชลีต้องให้โอปอลเลิกคิดข้ามภพไปสังคมอดีต จึงทำลายต่อรูปภาพที่สามารถนำโอปอลไปถึงสังคมอดีต แต่บังเอิญทำร้ายโอปอลจนเลือดออก ดำรงโกรธมากที่เห็นภรรยาทำรุนแรงต่อบุตรสาวจึงตำหนิคุณหญิงอัญชลีอย่างรุนแรง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(คุณหญิงอัญชลีกำลังนำมิดไปทำลายกับรูปภาพ)

ดำรง : “คุณหญิง พอแล้วครับ คุณหญิง”

โอปอล : “แม่ แม่”

คุณหญิงอัญชลี : “ปอล ปล่อยแม่”

(โอปอลถูกมิดที่คุณหญิงอัญชลีถืออยู่บาดโดยบังเอิญ จนเลือดออก)

ดำรง : “โอปอล พอเถอะคุณ รูปนั้นหรือว่าคุณกันแน่ที่ทำร้ายลูก”

(ลิขิตแห่งจันทร์ : EP.15 [5/8])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยาที่ทำให้สามีเดือดร้อน ภาพแทนนี้เสนอจากการดำเนินของสามีเมื่อเห็นภรรยาทำร้ายบุตรสาว การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากความแตกต่างกันระหว่างสามีกับภรรยาในด้านวิธีแสดงความรักต่อบุตร ถึงแม้ว่าผู้ที่เป็นภรรยาอาจเป็นผู้มีหน้าที่อบรมสั่งสอนบุตร แต่เมื่อภรรยาทำร้ายบุตร ผู้ที่เป็นสามีจะรู้สึกไม่พอใจและโกรธภรรยาเป็นอย่างยิ่ง

สรุปได้ว่า ภรรยาเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่สุดกับผู้ที่เป็นสามี พฤติกรรมต่าง ๆ ของภรรยาต่างก็มีอิทธิพลต่อสามี ในสังคมอดีต ผู้ชายสามารถมีภรรยาหลายคน ภรรยาที่ดีจะได้รับความรักจากสามีมากกว่าภรรยาคนอื่น ๆ และในสังคมปัจจุบัน ผู้ชายสามารถมีภรรยาเพียงคนเดียว ภรรยาที่ดีจะทำให้สามีได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ดังนั้น ไม่ว่าในสังคมอดีตหรือสังคมปัจจุบัน ผู้ที่เป็นภรรยามีบทบาทสำคัญในชีวิตของสามี

1.3 ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นมารดา

จากการศึกษาละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้พบภาพแทนหญิงไทยที่เป็นมารดาทั้งในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันมีทั้งมารดาที่เอาใจใส่บุตร เข้าใจความคิดและพฤติกรรมของบุตร และมารดาที่บังคับให้บุตรทำตามความคิดของตัวเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) มารดาที่เอาใจใส่บุตรและเข้าใจความคิดและพฤติกรรมของบุตร

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นมารดาเอาใจใส่บุตรและเข้าใจความคิดและพฤติกรรมของบุตรที่แสดงจากตัวละครอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ คุณมว ในละครเรื่อง *คดีรักข้ามภพ* บุชริน หม่อมประภา ทินวงศ์ ในละครเรื่อง *ดังพรหมลิขิตรัก* ดวงเดือน ในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* และคุณหญิงแสร้ ในละครเรื่อง *ทวิภพ* แม่เทียบ แม่พิกุล ในละครเรื่อง *หมอลวง* ดังตัวอย่าง ในละคร *ทวิภพ* ได้กล่าวถึง หลวงเทพกับคุณหญิงแสร้เป็นคนสมัยรัชกาลที่ 5 และหลวงเทพเป็นบุตรชายของคุณหญิงแสร้ หลวงเทพช่วยงานราชการกับเจ้าคุณวิศาลเสมอ และมณีเป็นตัวละครสมัยใหม่ที่ข้ามภพไปใช้ชีวิตในสังคมอดีต เนื่องจากมณีเป็นหญิงสาวที่รู้ภาษาต่างประเทศหลายภาษา หลวงเทพจึงต้องการให้มณีช่วยงานราชการด้วย ถึงแม้ว่าคุณหญิงแสร้ไม่เห็นด้วยเท่าไร เพราะในสมัยอดีต คนที่เป็นผู้หญิงไม่ควรยุ่งเรื่องราชการเป็นอันขาด แต่เนื่องจากหลวงเทพพูดอย่างมีเหตุผล คุณหญิงแสร้จึงยอมรับให้หลวงเทพทำตามความต้องการของตัวเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หลวงเทพ : “กระผมเชิญเจ้าคุณวิศาลท่านมาขอรับ กระผมยังไม่ได้กราบเรียนคุณแม่ เพราะเพิ่งพูดกับแม่มณี เจ้าคุณวิศาลกับกระผมมีข้อราชการที่ต้องปรึกษากัน แม่มณีรู้ข้อราชการนั้นขอรับ”

คุณหญิงแสร้ : “เหย”

หลวงเทพ : “กระผมอยากให้เจ้าคุณท่านมาฟังเองขอรับ”

คุณหญิงแสร้ : “แล้วจะเรียนท่านว่าอย่างไร ผู้หญิงยิ่งเร็วจะรู้ข้อราชการได้อย่างไร”

หลวงเทพ : “คิดจะกราบเรียนท่านว่าเป็นน้อง อย่างอื่นปล่อยให้สงสัยไปนะขอรับ”

คุณหญิงแสร้ : “ถึงเป็นน้อง หากความสำคัญข้อราชการ ไม่ใช่เรื่องนำมาพูดได้ง่าย ๆ”

หลวงเทพ : “ถ้ากราบเรียนท่านว่ารู้ทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ท่านจะเข้าใจเอง

ขอรับ”

(ถึงแม้ว่าคุณหญิงแสร้งก็ยังไม่สบายใจอยู่ดี แต่ก็ยังให้คุณหลวงเทพทำตามเขาคิด)

(ทวิภพ : EP.8)

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงที่เป็นมารดาเป็นผู้ที่เข้าใจความคิดและพฤติกรรมของบุตร ภาพแทนดังกล่าวนี้นำเสนอผ่านพฤติกรรมการอนุญาตของมารดาให้บุตรของตนเองนำผู้หญิงไปช่วยงานราชการ การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในสังคมอดีต พื้นที่ของผู้หญิงมักจะอยู่ในครอบครัว สถานภาพของพวกเธอมักเป็นแม่บ้านแม่เรือน งานหลักของพวกเธอจึงเป็นงานบ้านต่าง ๆ ไม่มีสิทธิ์และไม่มีอำนาจที่จะเข้าร่วมเรื่องเกี่ยวกับงานราชการ

ส่วนภาพแทนหญิงไทยที่เป็นมารดาเอาใจใส่และเข้าใจความคิดของบุตรที่แสดงจากตัวละครปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ คุณหญิงอัญชลี ในละครเรื่อง ลิขิตแห่งจันทร์ และบัว ในละครเรื่อง ดั่งพรหมลิขิตรัก ดังตัวอย่างในละคร ลิขิตแห่งจันทร์ กล่าวถึง โอปอลเป็นหญิงสาวในสังคมปัจจุบัน และสามารถข้ามภพได้ด้วยรูปภาพโบราณบานหนึ่ง ตอนแรกมารดาของโอปอลไม่อนุญาตให้โอปอลเก็บรูปภาพโบราณนั้นไว้ พยายามหาวิธีทำลายรูปภาพนั้น แต่เนื่องจากเห็นใจความทุกข์ทรมานที่โอปอลต้องอยู่ห่างกับชายที่รัก มารดาของโอปอลจึงเห็นใจและเข้าใจกับพฤติกรรมของโอปอลที่ต้องการใช้รูปภาพนั้นข้ามภพไปพบคนที่รัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โอปอล : “พ่อคะ แม่ อย่า...นี่มันเกิดอะไรขึ้นคะ”

คุณหญิงอัญชลี : “แม่ขอโทษที่เมื่อวันนั้นแม่ทำร้ายจิตใจโอปอล ถ้าคืนนี้ มันจะเป็นคืนสุดท้ายที่ปาฏิหาริย์จะเกิดขึ้นจริงอย่างที่ลูกเชื่อ แม่สัญญาว่าแม่จะไม่ขัดขวางอีก เอรูบออกมาตั้งไว้นานแล้ว จะได้ถูกแสงจันทร์ ตีกว่าตั้งไว้ในห้องลูก”

โอปอล : “แม่คะ พ่อคะ”

(โอปอลร้องไห้และวิ่งไปกอดบิดามารดา)

(ลิขิตแห่งจันทร์ : EP.16 [2/4])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงในสังคมปัจจุบันที่เป็นมารดาที่เป็นผู้เข้าใจความคิดและพฤติกรรมของบุตรหลาน ภาพแทนนี้เสนอจากพฤติกรรมของผู้ที่เป็นมารดาไม่ขัดขวางบุตรสาวข้ามภพด้วยรูปภาพมหัศจรรย์ การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากความรักที่ผู้ที่เป็นบิดามารดามีต่อบุตร เมื่อบุตรตกอยู่ในห้วงของความทุกข์ ผู้ที่เป็นมารดามักรู้สึกเสียใจมากกว่าบุตร พวกเขากลายเป็นกลุ่มที่ยอมถอยหลัง ให้ความเข้าใจต่อความคิดและพฤติกรรมของบุตร เพื่อให้บุตรมีความสุข

2) มารดาที่บังคับให้บุตรทำตามความคิดของตัวเอง

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นมารดาบังคับให้บุตรทำตามความคิดของตัวเองที่แสดงจากตัวละครในสังคมอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ บุชริน หม่อมประภา ทินวงศ์ หม่อมเจ้าหญิงแพรวพรรณราย ในละครเรื่อง ดั่งพรหมลิขิตรัก หม่อมประภา ทินวงศ์เป็นมารดาของหญิงแฉ้ว เนื่องจากบิดาของหญิงแฉ้วมีหนี้สิน บิดากับมารดาของหญิงแฉ้วต้องการให้หญิงแฉ้วสมรสกับลูกชายของเจ้าหนี้หรือท่านชายก้องที่มีฐานะสูงและร่ำรวย แต่หญิงแฉ้วไม่ยอม เพราะว่ามีใจรักให้ผู้ชายที่ชื่อพระ แต่บิดามารดาของหญิงแฉ้วไม่ยอมรับพระ เพราะพระเป็นคนที่ไม่มียศ

และฐานะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คุณแม่ของหญิงแก้ว : “ไม่มีทาง แม่ไม่มีทางยอมรับไต่บ่่าวกัันคร้วคนนั้นหรอก”

คุณพ่อของหญิงแก้ว : “บ่่าไปแล้วหรือไง ลูกเสียสติไปแล้วหรือถึงไปคว่ำอ้ายบ่่า
นั้น”

หญิงแก้ว : “ทำไมละคะ เสตจ๊ก์ซุบเลียงคุณพระเหมือนหลานคนหนึ่ง ส่งไปเรียน
เมืองนอก จนกลับมามีหน้าที่การงานที่ดี”

คุณแม่ของหญิงแก้ว : “ต่อให้ภายนอกดูดีแค่ไหน แต่ข้างในก็แค่ทะกั่ว จะมาลู้ทอง
เนื้อแท้อย่างท่านชายได้ยังงั”

หญิงแก้ว : “แต่ว่าคุณพระเขาเป็นคนดีนะคะ หม่อมแม็กก็เห็นว่าคุณพระคอย
ช่วยเหลือหญิงมาโดยตลอด”

คุณพ่อของหญิงแก้ว : “ดียังงั ฉันทักไม่สน”

(ดั่งพรหมลิขิตรัก : EP.17 [1/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นมารดาในสังคมอดีตเป็นผู้ที่บังคับบุตรให้ทำตามคำสั่งของตัวเอง ภาพแทนดังกล่าวนี้นำเสนอจากคำพูดของตัวละครที่เป็นมารดาที่บังคับให้บุตรเลิกยุ่งเกี่ยวกับผู้ชายที่ไม่มีฐานะ ต้องไปคบและสมรสกับผู้ชายที่มีฐานะสูงและร่ำรวย การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากสังคมอดีตเป็นสังคมที่คลุมถุงชน ผู้ที่เป็นบิดามารดาเป็นคนที่หาครักและจัดการเรื่องสมรสของบุตร บุตรไม่มีสิทธิ์เลือกเอง

ส่วนภาพแทนหญิงไทยที่เป็นมารดาบังคับให้บุตรทำตามคำสั่งของตัวเองที่แสดงจากตัวละครปัจจุบัน ในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ คุณหญิงอัญชลี ในละครเรื่อง ลิขิตแห่งจันทร์ บัว ในละครเรื่อง ดั่งพรหมลิขิตรัก ดังตัวอย่างในละคร ลิขิตแห่งจันทร์ กล่าวถึง โอปอลเป็นหญิงสาวในสังคมปัจจุบัน และได้ข้ามภพไปสังคมอดีตด้วยรูปภาพบานหนึ่ง เมื่อโอปอลข้ามภพกลับมาถึงสังคมปัจจุบัน และเล่าให้เพื่อนสนิทว่าตัวเองสามารถข้ามภพได้ด้วยรูปภาพนั้น แต่มารดาแอบได้ยินและส่งให้คนรับใช้เอารูปภาพนั้นไปเผา บังคับให้โอปอลต้องอยู่กับตน เลิกคิดเรื่องข้ามภพต่อไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คุณหญิงอัญชลี : “ไปเอาลงมา เร็ว”

โอปอล : “แม่คะ”

คุณหญิงอัญชลี : “ปอลหยุดนะ”

คุณหญิงอัญชลี : “ราดลงไปอีก ฉันทบอกว่าราดน้ำมันลงไปอีก”

โอปอล : “แม่ แม่คะ แม็กก็เห็นแล้วว่ารูปนี้มันทำให้หนูกับดวงแก้วสลับกันได้จริง ๆ
แม็กก็เห็นกับตาแล้วไม่ใช่หรือ”

คุณหญิงอัญชลี : “ปอล แม่จะไม่ให้รูปปีศาจอยู่ในบ้านเราเด็ดขาดนะ”

[...]

โอปอล : “แม่คะ อย่าเลยนะคะ มิติเวลาปิดไปแล้ว หนูข้ามภพกลับไปอีกไม่ได้แล้ว
คะแม่”

[...]

คุณหญิงอัญชลี : “มันสำคัญมากใช่ไหม”

(คุณหญิงอัญชลีนำมิดไปทำลายรูปภาพ แต่กลับทำให้โอบอลได้รับบาดเจ็บ)

(ลิขิตแห่งจันทร์ : EP.17 [1/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงที่เป็นมารดาในสังคมปัจจุบันเป็นผู้ที่บังคับให้บุตรหลานทำตามความคิดของตัวเอง ภาพแทนนี้เสนอจากพฤติกรรมของผู้ที่เป็นมารดาทำลายของรักของบุตรและห้ามบุตรขัดขึ้น การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากความเป็นห่วงของมารดาที่มีต่อบุตร โดยเฉพาะมารดาที่มีบุตรคนเดียว มักจะให้ความสำคัญแก่บุตรเป็นอย่างยิ่ง ไม่ต้องการให้บุตรห่างจากตัวเอง

ภาพแทนของมารดาที่แสดงจากตัวละคร คุณหญิงอัญชลี มีทั้งเอาใจใส่บุตรและบังคับให้บุตรทำตามความคิดของตัวเองเกิดจากผู้ที่เป็นมารดาที่มีความหวังดีต่อบุตร สรุปได้ว่า ผู้ที่เป็นมารดาต่างก็ให้ความสำคัญแก่บุตรหลาน พวกเขาพยายามเอาใจใส่ดูแลบุตรหลาน เข้าใจความคิดและพฤติกรรมของบุตรหลาน เพื่อให้บุตรหลานสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข ถึงแม้ว่ามารดาบางคนอาจจะบังคับให้บุตรทำตามความคิดของตัวเอง และทำให้บุตรหลานรู้สึกอึดอัด แต่วัตถุประสงค์ของพวกเขาคือการให้บุตรมีชีวิตที่สุขสบายและอนาคตที่ราบรื่น

1.4 ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสด

จากการศึกษาละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้พบภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดทั้งในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันต่างเป็นหญิงโสดที่มีความเมตตาและเรียบร้อย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) หญิงโสดที่มีความเมตตา

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดที่มีความเมตตาที่แสดงจากตัวละครในสังคมอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ ประยงค์ ในละครเรื่อง *ทวิภพ* การเกิด ในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* และดวงแก้ว ในละครเรื่อง *ลิขิตรักข้ามภพ* ดังตัวอย่างในละคร *ลิขิตแห่งจันทร์* ได้กล่าวถึง ดวงแก้ว เป็นหญิงสาวในสังคมอดีต ครั้งหนึ่งที่เธอไปซื้อของที่ตลาดกับบ่าวที่ชื่อพลับ ระหว่างทางกลับบ้าน ดวงแก้วได้เจอผู้ชายคนหนึ่งนอนหมดสติอยู่บนพื้น ถึงแม้ว่าตัวเองไม่รู้จักผู้ชายคนนั้น แต่ดวงแก้วยังรีบสั่งให้พลับไปตามคนมาช่วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(ดวงแก้วกำลังเดินทางกลับบ้าน)

ดวงแก้ว : “พี่พลับ ผู้ใดกันนอนอยู่ตรงนั้น

(ดวงแก้วอยากเดินเข้าไปใกล้ผู้ที่นอนบนพื้นเพื่อดูให้ละเอียด)

พลับ : “คุณหนูเจ้าคะ อย่าเจ้าคะ เป็นผู้ใดก็ไม่รู้ เลี่ยงกลับเรือนทางอื่นเถอะเจ้าคะ

ดวงแก้ว : “จะปล่อยให้นอนหมดสติอย่างนั้นฤ เข้าไปดูเสียหน่อยจะเป็นอะไรไป ไปเถอะ

(ดวงแก้วเดินเข้าไปใกล้ผู้ที่นอนบนพื้นอย่างช้า ๆ)

ดวงแก้ว : “พี่ชาย พี่ชาย พี่ เร่งตามคนมาช่วยเถอะ ไปเถอะ ชื่นช้า ๆ พี่ชายท่าน

นั่นเป็นไรไป จะเป็นบาปติดตัวเสียเปล่า ไปเถอะ

(ลิขิตแห่งจันทร์ : EP.1 [6/8])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดในสังคมอดีตเป็นผู้หญิงที่มีความเมตตา ภาพแทนนี้เสนอจากพฤติกรรมที่พยายามช่วยชีวิตคนอื่นของตัวละคร การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้น

จากในสังคมอดีต ผู้หญิงมักถูกคาดหวังว่าเป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีความเมตตา และพวกเขปฏิบัติตัวเองตามความคาดหวังของคนในสังคมอย่างเข้มงวดด้วย เพราะพวกเขเชื่อว่า ผู้ที่มีคุณธรรมและมีความเมตตาจะได้รับการยอมรับจากคนในสังคมมากยิ่งขึ้น

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสเภณีที่มีความเมตตาที่แสดงจากตัวละครในสังคมปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ พัทธพงศ์ ในละครเรื่อง *สุพรรณิการ์* มณี ในละครเรื่อง *ทวิภพ* โรส ในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* เกศสุรางค์ ในละครเรื่อง *บุพเพสันนิวาส* โอปอล ในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* พิษญา ในละครเรื่อง *คดีรักข้ามภพ* และบัว ในละครเรื่อง *หมอลวง* ดังตัวอย่างในละคร *ดั่งพรหมลิขิตรัก* กล่าวถึง โรส เป็นหญิงสาวในสังคมปัจจุบัน และเมื่อเธอข้ามภพไปสังคมอดีตด้วยนวนิยายเล่มหนึ่ง เธอได้รู้จักเพื่อนหลายคน และเมื่อเพื่อนที่ชื่อพี่ระ เขากำลังมีปัญหาในเรื่องงานแต่งงานของตัวเอง โรสก็ยินดีเสนอความช่วยเหลือที่จะช่วยจัดงานแต่งงานของพี่ระเพื่อให้พี่ระไม่ต้องเสียเงินมากมายแต่ได้งานแต่งงานที่หรูหราและสวยงาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พี่ระ : “ผมอยากจัดงานแต่งงานด้วยเงินที่ผมเก็บหอมรอมริบมา แต่ก็กลัวจะไม่สม

ฐานะคุณหญิง”

โรส : “ฉันมีไอเดียเรื่องงานแต่งงานค่ะ งานหรูหรา งบประมาณยกระเป๋ ถ้าคุณพี่ระ

สนใจ ฉันจะเป็น wedding planner ให้เองค่ะ”

[...]

โรส : “ชุดที่แขกใส่มาในงานให้แต่งตามที่คุณต้องการนะคะ จะได้เข้ากับเจ้าบ่าว

และเจ้าสาว เดี่ยวฉันจะวาดรูปและออกแบบชุดให้ดูค่ะ ฉันมั่นใจว่างาน

นี้จะต้องเวอร์วังอลังการ ราคาย่อมเยา แล้วก็เป็นที่พูดถึงทั่วทั้งพระ

นครอย่างแน่นอนค่ะ”

(ดั่งพรหมลิขิตรัก : EP.19 [3/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสเภณีในสังคมปัจจุบันเป็นผู้หญิงที่มีความเมตตา ภาพแทนนี้เสนอจากคำรับปากและพฤติกรรมของหญิงโสเภณีที่ช่วยงานแต่งงานของเพื่อน การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากผู้หญิงในสังคมปัจจุบันเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ความสามารถ พวกเธอมีความสามารถในการจัดเรื่องต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และเป็นกลุ่มคนที่เต็มใจช่วยคนอื่นโดยเฉพาะผู้ที่เป็เพื่อนกัน

2) หญิงโสเภณีที่เรียบง่าย

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสเภณีที่เรียบง่ายที่แสดงจากตัวละครในสังคมอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ ประยงค์ ในละครเรื่อง *ทวิภพ* การะเกด หญิงแค้น ในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* แม่หญิงจันทร์วาด แม่มะลิ ในละครเรื่อง *บุพเพสันนิวาส* และดวงแก้ว ในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* ดังตัวอย่างในละคร *บุพเพสันนิวาส* ได้กล่าวถึง เมื่อเกศสุรางค์ย้อนเวลาไปเข้าร่างของแม่การะเกด เธอไม่รู้จะแต่งตัวอย่างไร บ่าวที่ชื่อผินและแยมเตือนแม่การะเกดหรือเกศสุรางค์ว่าต้องแต่งตัวเรียบง่าย การใช้ผ้าแยกใช้ แต่ละชิ้นแตกต่างกัน ไม่ใช่รวมกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่การะเกด : “โอโฮ เอาไปทั้งหมดนี้เลยเนี่ยนะ”

ผิน : “ผินนี้ไว้มัดเจ้าค่ะ ผินนี้ไว้ห่ม ผินนี้ไว้อาบ” นางผินจัดแจงกองผ้าวางซ้อน

แล้วเดินออกจากห้องไป ส่วนนางแยมนำสไบและผ้าพิมพ์ลายสีเข้ม
ออกมาวางไว้บนเตียงก่อนจะคว่ำกลองไม้ที่ใส่ผอบหลายใบอยู่ด้านใน

(บุพเพสันนิวาส : EP.2 [5/9])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงโสเภณีในสังคมอดีตเป็นหญิงที่เรียบร้อย ภาพแทนที่กล่าวนี้นำเสนอผ่านการแต่งตัวของผู้หญิงในสมัยอยุธยา ซึ่งต้องมีขั้นตอนที่ซับซ้อน มีผืนผ้าหลากหลาย เช่น ผืนไฉ่ผัด ผืนไฉ่หม่ม ผืนไฉ่อาบ และสไบ เป็นต้น การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในสังคมอดีต การแต่งตัวไม่ค่อยสะดวกเท่าไร ส่วนใหญ่จะใช้ผืนผ้ามาห่มหุ้ม จึงเกิดความลำบากในการแต่งตัว โดยเฉพาะผู้หญิงที่ต้องใช้ผ้าหลาย ๆ ผืน การแต่งตัวเรียบร้อยไม่เพียงแต่ทำให้คนอื่นชื่นชม ยังสามารถทำให้ตัวเองดูสวยงามมากยิ่งขึ้นด้วย

ส่วนภาพแทนหญิงที่เป็นหญิงโสเภณีที่เรียบร้อยที่แสดงจากตัวละครในสังคมปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ พัทธพงศ์ ในละครเรื่อง *สุพรรณิการ์* มณี ในละครเรื่อง *ทวิภพ* โรส ในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* การะเกด ในละครเรื่อง *บุพเพสันนิวาส* ลูกจัน ในละครเรื่อง *หัวใจรักข้ามภพ* โอปอล ในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* พิษญา ในละครเรื่อง *คดีรักข้ามภพ* และบัว ในละครเรื่อง *หมอลง* ดังตัวอย่างในละคร *ทวิภพ* กล่าวถึง มณี เป็นหญิงสาวในสังคมปัจจุบัน และข้ามภพไปถึงสังคมอดีตได้ด้วยกระจกมัทศกรรย์บานหนึ่ง ครั้งหนึ่งที่มณีข้ามภพไปในสังคมอดีต ได้พบคุณหญิงแสร้ซึ่งเป็นมารดาของท่านหลวงเทพในหอนอนของหลวงเทพ สองคนต่างก็ตกใจ แต่มณีก็ยังพยายามทำตัวเรียบร้อยทั้งการกระทำและคำพูดจา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มณี : “ท่าน คุณแม่ คุณหญิงแสร้”

(มณีรีบนั่งลงและไหว้คุณหญิงแสร้อย่างเรียบร้อย)

คุณหญิงแสร้ : “หล่อนเป็นใคร”

มณี : “ท่านเจ้าคุณ คุณหลวงไม่ได้เล่าให้ฟังหรือเจ้าคะ”

คุณหญิงแสร้ : “ถาม อย่าย้อน”

มณี : “มิได้เจ้าคะ เพียงแต่ว่าเมื่อจะได้ไม่ต้องเล่าซ้ำ”

[...]

(คุณหญิงแสร้ นั่งอยู่บนเตียง มณีคุกเข่าห่างไกลตัวคุณหญิงแสร้)

คุณหญิงแสร้ : “ไหน มาใกล้ ๆ สิ”

(มณีรีบขยับตัวเข้าใกล้คุณหญิงแสร้ และทำตัวเรียบร้อยเพื่อไม่ให้คุณหญิงแสร้

อารมณ์เสีย)

(ทวิภพ : EP.5)

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงโสเภณีในสังคมปัจจุบันเป็นหญิงที่เรียบร้อย รู้กาลเทศะ ภาพแทนนี้เสนอจากคำพูดและพฤติกรรมที่เรียบร้อยของหญิงโสเภณีที่แสดงต่อผู้ใหญ่ การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากผู้หญิงในสังคมไทยถูกสั่งสอนให้เป็นกุลสตรีที่มีมารยาทและเรียบร้อยตั้งแต่สังคมอดีตจนถึงสังคมปัจจุบัน พวกเขาเชื่อว่าผู้ที่เรียบร้อยและมีมารยาทจะทำให้คนในสังคมให้ความยอมรับกับตัวเอง

สรุปได้ว่า หญิงโสเภณีทั้งในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันต่างเป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญแต่คุณธรรม พวกเขาตรงชีวิตตามกฎระเบียบสังคมอย่างเคร่งครัด พยายามทำตัวเรียบร้อยเพื่อให้คนในสังคมยอมรับ และให้ความ

ช่วยเหลือแก่คนอื่นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในสังคม

ภาพแทนหญิงไทยที่เหมือนกันระหว่างสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันสามารถแสดงให้เห็นว่า ความคาดหวังของคนในสังคมที่มีต่อผู้หญิงไม่เคยมีความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงสมัยปัจจุบัน ซึ่งคาดหวังว่าผู้หญิงควรมีความกตัญญู ความเมตตา เป็นกุลสตรีที่ได้รับคำชื่นชมและความยอมรับจากคนอื่น เป็นมารดาที่เอาใจใส่บุตร ทำให้บุตรได้เติบโตอย่างมีความสุข เป็นภรรยาที่รักสามี ช่วยสามีดูแลครอบครัวให้เป็นครอบครัวที่อบอุ่น

2. ภาพแทนหญิงไทยที่แตกต่างระหว่างสังคมอดีตและสังคมปัจจุบัน

ภาพแทนหญิงไทยที่แตกต่างระหว่างสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันที่ปรากฏในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 จะเป็นภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสด ความแตกต่างด้านภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านค่านิยมของคนในสังคมที่มีต่อผู้หญิงและสภาพสังคม

2.1 ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดในสังคมอดีต

จากการศึกษาละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้พบภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดในสังคมอดีตเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำงานบ้านงานเรือน ภาพแทนนี้มักจะแสดงจากฝีมือการประกอบอาหาร การทำขนม และการเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) หญิงโสดที่มีความสามารถในการทำงานบ้านงานเรือน

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดมีความสามารถในการทำงานบ้านงานเรือนที่แสดงจากตัวละครในสังคมอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ ประยงค์ ในละครเรื่อง *ทวิภพ* การะเกด หญิงแฉ้ว ในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* แม่หญิงจันทร์วาด ในละครเรื่อง *บุพเพสันนิวาส* ดวงแก้วและโหม ในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* ดังตัวอย่างในละคร *ลิขิตแห่งจันทร์* กล่าวถึง ดวงแก้ว เป็นหญิงสาวที่มีฝีมือในการประกอบอาหาร ซึ่งดวงแก้วเตรียมอาหารให้ครอบครัวทุกวันทุกมื้อ ไม่ว่าอาหารคาวหรืออาหารหวาน ดวงแก้วสามารถทำได้ทุกอย่าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โอปอลในฐานะดวงแก้ว : “เนี่ยนะ กิจของหญิง”

บ่าวของดวงแก้ว : “เจ้าค่ะ คุณหนูอะ เป็นคนปรุงสำรับให้คุณท่านทุกวันทุกมื้อ

เข้านี้แกงเหงาหงอดปลาเนื้ออ่อนแดงโมเจ้าค่ะ”

(ลิขิตแห่งจันทร์ : EP.2 [6/8])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดในสังคมอดีตเป็นผู้หญิงที่มีฝีมือในการทำอาหาร ภาพแทนนี้นำเสนอผ่านคำพูดของบ่าวที่กล่าวถึงตัวละครหญิงโสดจัดเตรียมอาหารให้ครอบครัวทุกวันและทุกมื้อ การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากผู้หญิงในสังคมอดีตมักเป็นแม่บ้านแม่เรือน พวกเขาถูกสั่งสอนทำงานบ้านงานเรือนตั้งแต่เด็กรวมทั้งการประกอบอาหาร ทำขนม และการเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น การรู้จักทำงานบ้านงานเรือนจะทำให้หญิงโสดได้รับคำชื่นชมทั้งในครอบครัวและคนในสังคม

2.2 ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดในสังคมปัจจุบัน

จากการศึกษาละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้พบภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดในสังคมปัจจุบันเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีความกล้าหาญ และพึ่งพาตัวเอง ภาพแทนหญิงไทยเหล่านี้ทำให้เห็นถึงผู้หญิงในสังคมปัจจุบันเป็นกลุ่มคนที่มีความอิสระและความเป็นตัวของตัวเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) หญิงโสเภณีที่มีความรู้ความสามารถ

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสเภณีที่มีความรู้ความสามารถที่แสดงจากตัวละครปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ เฟื่อง ในละครเรื่อง *สุพรรณิรันดร์* มณี ในละครเรื่อง *ทวิภาพ* โรส ในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* เกศสุรางค์ ในละครเรื่อง *บุพเพสันนิวาส* โอปอล ในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* พิษญา ในละครเรื่อง *คดีรักข้ามภพ* และ บัว ในละครเรื่อง *หมอลวง* ดังตัวอย่างในละคร *สุพรรณิรันดร์* ได้กล่าวถึง เฟื่อง ทำงานเป็นช่างภาพ และฝีมือของเฟื่องได้รับชื่นชมจากคนในสังคมเป็นอย่างมาก กวินซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของเฟื่องจึงต้องการชวนเฟื่องไปสอนทักษะการถ่ายรูปให้ศิษย์ของตัวเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กวิน : “เฟื่องช่วยไปสอนถ่ายรูปให้กับลูกศิษย์เราหน่อยสิ”

เฟื่อง : “ฮะ วะอะไรนะ”

กวิน : “สอนพิเศษที่มหาลัยอะ แค่ 3 ชั่วโมงเอง”

เฟื่อง : “No No ไม่เอา ไม่เอา ทำไม่เป็น”

กวิน : “โอ้ ๆ เฟื่องฟังก่อน นัง ๆ นัง ๆ เห็นแก่นาคตของชาตินิดนึ่งสิ เด็กบางคนมันต้องออก field นะ แล้วเราให้มันไปถ่ายรูป มันถ่ายรูปออกมาไม่ได้เรื่องเลยอะ แล้วเวลาเราเรียนโบราณคดีเนี่ย เราจะต้องถ่ายรูปเก็บหลักฐานสิ่งที่ค้นพบมา มันสำคัญมาก”

เฟื่อง : “แล้วทำไมนายไม่สอนเองอะ”

กวิน : “คือ คือมันไม่เป็นทางการเหมือนกับคนที่ take course มาโดยตรงหรอก แล้วอีกอย่างที่สำคัญเนี่ยนะ ผลงานของเฟื่อง แล้วก็วิธีการคิดตีโจทย์ของเฟื่องมันน่าสนใจ ไปถ่ายทอดให้ฟังหน่อยเถอะ”

(สุพรรณิรันดร์ : EP.1 [5/8])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสเภณีในสังคมปัจจุบันเป็นหญิงสาวที่มีความรู้ความสามารถ ภาพแทนนี้เสนอจากคำชื่นชมฝีมือการถ่ายรูปของตัวละคร การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากผู้หญิงในสังคมปัจจุบันเป็นกลุ่มคนที่ได้รับโอกาสในการเรียนทักษะหลากหลาย พวกเขาจึงกลายเป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถ และทำให้พวกเขาได้รับความยอมรับและคำชื่นชมจากคนในสังคม

2) หญิงโสเภณีที่มีความกล้าหาญ

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสเภณีที่มีความกล้าหาญที่แสดงจากตัวละครปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ มณีในละครเรื่อง *ทวิภาพ* โรสในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* เกศสุรางค์ในละครเรื่อง *บุพเพสันนิวาส* โอปอลในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* พิษญาในละครเรื่อง *คดีรักข้ามภพ* และบัวในละครเรื่อง *หมอลวง* ดังตัวอย่างในละคร *บุพเพสันนิวาส* ได้กล่าวถึง การะเกดหรือเกศสุรางค์ออกไปเที่ยวที่ตลาด เผชิญฝรั่งสองคนกำลังคุกคามพ่อค้าสยามอยู่ คนอื่นไม่กล้ามาช่วยพ่อค้าคนนั้น แต่การะเกดทนไม่ไหวจึงไปเถียงกับคนฝรั่ง เพื่อหาความยุติธรรมแก่พ่อค้า การะเกดกับฝรั่งจึงเกิดความขัดแย้งกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เกศสุรางค์ในร่างแม่การะเกด : “เดี๋ยว คุณชนเขา เขานั้นแหละที่ต้องเอาโทษคุณ”

คนฝรั่ง : “แม่หญิงน้อย ไม่รู้ฏวักำลังพูดอยู่กับผู้ใด”

คนฝรั่ง : “อยากรู้จักเรามากกว่านี้หรือไม่”

เกศสุรางค์ในร่างแม่การะเกด : “ไอ้หน้าหม้อ”

คนฝรั่ง : “อยากได้หม้อแม่หญิง”

เกศสุรางค์ในร่างแม่การะเกด : “คุณชนเขา แถมถ่มน้ำลายใส่เขา หยาบคายมาก
เลยนะ ไม่ใช่คุณที่ไม่เอาโทษเขา แต่เขาต่างหากที่จะต้องเอาโทษคุณ”

ทีติน : “ตายแล้วแม่นายเจ้าขา ฝรั่งผู้นี้เป็นนอกหลวงเขียวหนาเจ้าคะ”

เกศสุรางค์ในร่างแม่การะเกด : “จะออกราษฎร์ออกหลวง ข้าไม่สนทั้งนั้นแหละ
มาทำตัวระรานแบบนี้ข้าไม่เห็นด้วย”

ฟานิก : “ขอบใจท่านมาก แม่หญิงผู้ประเสริฐ

เกศสุรางค์ในฐานะที่เป็นแม่การะเกด : “ไม่เป็นไรจ้ะ เรื่องจิบจ้อย” (เกศสุรางค์ใน
ร่างแม่การะเกดตอบฟานิก แล้วหันมาพูดกับชายต่างชาติ)

“เป็นข้าแผ่นดิน ทำตัวระรานชาวบ้านแบบนี้ ไม่อายเขาบ้างหรือ เมือง
นี้ให้ต่างชาติเข้ามา ให้อิสระในการค้าขาย แต่ไม่ใช่ให้มาทำใหญ่โตข่ม
เหงผู้อื่นแบบนี้”

(บุพเพสันนิวาส : EP.2 [6/9])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดในสังคมปัจจุบันเป็นหญิงสาวที่มี
ความกล้าหาญ ภาพแทนนี้นำเสนอจากคำพูดของตัวละครที่ได้เกี่ยวกับคนฝรั่งที่รังแกชาวบ้าน การประกอบสร้างภาพ
แทนนี้เกิดขึ้นจากในสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่เน้นความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ไม่ได้แบ่งชนชั้นอย่างเข้มงวด
เหมือนสังคมอดีต ผู้คนในสังคมปัจจุบันทุกคนพยายามอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนและสนิทใกล้ชิด

3) หญิงโสดที่พึ่งพาตัวเอง

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดพึ่งพาตัวเองที่แสดงจากตัวละครปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-
2566 ได้แก่ เมณี ในละครเรื่อง ทวิภพ โอปอล ในละครเรื่อง ลิขิตแห่งจันทร์ และบัว ในละครเรื่อง หมอหลวง ดัง
ตัวอย่างในละคร ทวิภพ กล่าวถึง เมณี เป็นหญิงสาวสมัยใหม่ ตอนที่เมณีกำลังจะหางานทำ มารดาของเมณีแนะนำว่า
ไม่จำเป็นต้องเป็นข้าราชการ สามารถเลือกอาชีพอื่น ๆ ที่ตัวเองชอบ แต่เมณียืนยันว่าตัวเองต้องการเป็นข้าราชการ
และยังพูดกับมารดาว่าตัวเองไม่ต้องการความช่วยเหลือของบิดามารดา เธอจะใช้ความสามารถของตัวเอง ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

แม่ของเมณี : “แล้วทำไมลูกต้องเลือกเป็นข้าราชการล่ะลูก ทำไมไม่เปิดโรงเรียน
สอนดนตรี ร้านขนมหรือว่าร้านขายงานศิลปะก็ได้”

เมณี : “ก็เพราะพ่อกับแม่นั้นแหละค่ะ รวมถึงบรรพบุรุษบนโต๊ะด้วย ทุกคนยอม
เป็นข้าราชการทำงานรับใช้พระเจ้าอยู่หัวกันทั้งหมด เรื่องแบบนี้มันคง
วนเวียนอยู่ในหัวเมณีมากเกินไปมั้งค่ะ”

แม่ของเมณี : “แต่ถ้าจะเอาจริง ๆ ก็ต้องกระทรวงการต่างประเทศเท่านั้นลูก”

เมณี : “แล้วใช้เส้นพ่อกับแม่หรือคะ เมณีไม่เอาหรอกค่ะ ถ้าเมณีประสบ

ความสำเร็จขึ้นมา คนอื่นเขาจะพูดได้นะสิคะแม้ว่าแม่ประสบ
ความสำเร็จเพราะว่าพ่อกับแม่ช่วย แล้วแม่ก็จะเหลือความภาคภูมิใจจะ
เหลือศักดิ์ศรีอะไรคะแม่”

(ทวิภพ : EP.1)

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงสาวโสดในสังคมปัจจุบันเป็นผู้หญิงที่พึ่งพาตัวเอง ภาพแทนนี้นำเสนอจากคำพูดของตัวละครหญิงที่ไม่ต้องการความช่วยเหลือของบิดามารดาในเรื่องการทำงาน ตัวเองจะใช้ความสามารถของตัวเองเพื่อได้เป็นข้าราชการ การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากผู้หญิงในสังคมปัจจุบันเป็นกลุ่มคนที่ไม่ต้องการพึ่งพาผู้ชายเหมือนผู้หญิงในสังคมอดีต ซึ่งผู้หญิงในสังคมปัจจุบันสามารถทำงานหาเงินได้ด้วยความสามารถของตัวเอง แต่ผู้หญิงในสังคมอดีตต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือนช่วยทำงานบ้านต่าง ๆ ต้องพึ่งพาเงินทองของสามี

ภาพแทนที่แตกต่างกันระหว่างสังคมอดีตกับสังคมปัจจุบันทำให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลงทางด้านบทบาทของผู้หญิงในสังคมไทยแต่ละยุคสมัย ซึ่งผู้หญิงในสังคมอดีตมักมีพื้นที่ในครอบครัวเป็นหลัก แต่ผู้หญิงในสังคมปัจจุบันกลายเป็นกลุ่มที่มีความอิสระ พวกเธอไม่จำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่ครอบครัว สามารถออกไปสัมผัสกับสังคมข้างนอก ทำให้พวกเธอมีสิทธิ์และโอกาสการแสดงความสามารถของตัวเองมากยิ่งขึ้น

3. ภาพแทนหญิงไทยที่เฉพาะยุคสมัย

ภาพแทนหญิงไทยเฉพาะยุคสมัยที่ปรากฏในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นเจ้านายและบ่าวในสังคมอดีต และภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงสาวประกอบอาชีพนอกบ้านในสังคมปัจจุบัน ภาพแทนเฉพาะยุคสมัยเกิดขึ้นจากสถานภาพของหญิงไทยในแต่ละยุคสมัย ซึ่งสังคมอดีตเป็นสังคมที่มีระบบการแบ่งชนชั้นอย่างเข้มงวด ผู้หญิงจึงมีฐานะที่เป็นเจ้านายและบ่าว แต่สังคมปัจจุบันเป็นสังคมประชาธิปไตย ทุกคนมีสิทธิ์เท่าเทียมกัน ผู้หญิงจึงมีฐานะที่เป็นผู้ประกอบอาชีพนอกบ้าน

3.1 ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นเจ้านายในสังคมอดีต

จากการศึกษาละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้พบภาพแทนหญิงไทยที่เป็นเจ้านายในสังคมอดีตเป็นผู้ที่นำเกรงขามและมีความสามารถในการควบคุมงานต่าง ๆ ภาพแทนนี้สามารถแสดงให้เห็นความเข้มงวดของระบบการแบ่งชนชั้นสังคมในสังคมอดีต

1) เจ้านายที่นำเกรงขาม

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นเจ้านายที่นำเกรงขามที่แสดงจากตัวละครในสังคมอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ คุณหญิงแสร้ง ในละครเรื่อง ทวิภพ คุณหญิงดวงเดือน ในละครเรื่อง ลิขิตแห่งจันทร์ คุณนวล ในละครเรื่อง ศตวรรษข้ามภพ คุณหญิงจำปา ในละครเรื่อง บุพเพสันนิวาส แม่เทียบ แม่พิกุล ในละครเรื่อง หมอหลวง ดังตัวอย่างในละคร ทวิภพ กล่าวถึง คุณหญิงแสร้ง นายหญิงของบ้านลงโทษบ่าวในเรือน เนื่องจากบ่าวเล่าลือกันว่าในห้องนอนของบุตรชายคุณหญิงแสร้งมีผี และร่วมกันทำการเกิณเลยถึงขั้นนิมนต์พระมาประพรมน้ำมันไล่ผีบนเรือน จนทำให้คุณหญิงแสร้งโกรธ จึงลงโทษพวกบ่าวอย่างหนัก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คุณหญิงแสร้ง : “ข้าบอกพวกเอ็งนั่นรึว่าข้าเห็นผี...ข้าขอยืนยันว่าเรือนนี้ไม่มีผี วันนี้

พวกเอ็งแอบอ้างชื่อข้ากระทำการให้ข้าเสื่อมเสีย หากไม่โดนกำราบเสีย
บ้าง เห็นทีจะเหลิงไปกันใหญ่...หันประจันหน้ากัน ประจันหน้าคู่ใครคู่
มัน ยืนมือซ้าย ยืนมือขวา ปีบคอคนที่อยู่ตรงหน้า ปีบให้แรงขึ้น ๆ คู่
ของใครหนายังไม่เปลี่ยนเป็นสีเขียวคนที่ปีบโดนหวาย”

(พวกบ่าวทำตามสั่งปีบคอกันจนหน้าเขียวจะกลายเป็นดำ หลวงอัครเทพเห็นท่าไม่
ดีขอร้องให้แม่หยุด)

คุณหญิงแสร้ : “เอ้า หยุดได้แล้ว...คราวนี้เจ็ดหรือยัง ที่ข้าเป็นลมเพราะข้าเดินมาก
เกินไป ข้าไม่ได้เป็นลมเพราะเห็นผี พวกเองคิดดีความเองเช่นนี้นั้นไม่ถูก
เข้าใจกันหรือยัง หา”

(ทวิภพ : EP.5)

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนเจ้านายในสังคมอดีตเป็นผู้ที่นำเกรงขาม ภาพแทนนี้เสนอ
จากคำสั่งของเจ้านายที่ให้บ่าวทุกคนหันหน้าเข้าหากันเป็นคู่ต่างปีบคอกันเอง เพราะบ่าวเล่าสือเรื่องที่เหลวไหล การ
ประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่มีระบบการแบ่งชนชั้นอย่างเข้มงวด ผู้ที่เป็นเจ้านายจะ
เป็นผู้ที่มีอำนาจและนำเกรงขามที่สุด คนในครอบครัวต้องเชื่อฟังคำสั่งของเจ้านาย ไม่อย่างนั้นจะถูกเจ้านายลงโทษ
โดยเฉพาะผู้ที่เป็นบ่าวจะถูกลงโทษอย่างหนัก

2) เจ้านายที่มีความสามารถในการควบคุมงานต่าง ๆ

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นเจ้านายที่มีความสามารถในการควบคุมงานต่าง ๆ ที่แสดงจากตัวละครอดีตใน
ละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ คุณหญิงแสร้ ในละครเรื่อง ทวิภพ คุณหญิงจำปาในละครเรื่อง บุพเพสันนิวาส
คุณหญิงดวงเดือนในละครเรื่อง ลิขิตแห่งจันทร์ คุณนวลในละครเรื่อง คดีรักข้ามภพ แม่เทียบและแม่พิกุลในละครเรื่อง
หมอลหลวง ดังตัวอย่างในละคร หมอลหลวง กล่าวถึง แม่พิกุลเป็นเจ้านายหญิงในครอบครัว ครั้งหนึ่งที่แม่พิกุลกำลัง
เตรียมอาหารถวายพระกับบ่าวที่ชื่อจำปา แม่พิกุลเห็นจำปาขอยผักไม่สวย จึงสั่งให้จำปาต้องขอยผักให้สวยงามเพราะ
เป็นอาหารที่เตรียมถวายพระ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่พิกุล : “จำปา ขอยใบมะกรูดเป็นฝอยละเอียด ไม่ใช่หั่นหยาบ ๆ เช่นนั้น
ภัตตาหารถวายพระ ไม่ใช่หั่นผักเลียงหมู”

จำปา : “เจ้าคะ”

แม่พิกุล : “ทำให้งาม ๆ จะได้อันสงส์มาก”

จำปา : “เจ้าคะ สาธุ เจ้าคะ”

แม่พิกุล : “นั่นละ ๆ งามแท้”

(หมอลหลวง : EP.1 [4/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนเจ้านายในสังคมอดีตเป็นผู้ที่มีความสามารถในการ
ควบคุมงานต่าง ๆ ภาพแทนนี้เสนอจากคำสอนของผู้ที่เป็นเจ้านายที่สอนบ่าวหั่นผักอย่างสวยงาม การประกอบสร้าง
ภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในครอบครัวไทยสังคมอดีต เจ้านายที่เป็นผู้ชายมักออกไปทำงานเพื่อหาเงินเลี้ยงครอบครัว
เจ้านายที่เป็นผู้หญิงจึงต้องรับผิดชอบในการช่วยคุมงานต่าง ๆ ในบ้านเรือน เพื่อให้ครอบครัวได้ดำรงชีวิตอย่างมี

ระเบียบและราบรื่น

3.2 ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบ่าวในสังคมอดีต

จากการศึกษาละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้พบภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบ่าวในสังคมอดีตทั้งเป็นบ่าวที่เชื่อฟังคำสั่งของเจ้านายอย่างเคร่งครัดและรับใช้เจ้านายอย่างครบถ้วน และบ่าวที่ทำงานนอกเหนือคำสั่งของเจ้านาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) บ่าวที่เชื่อฟังคำสั่งของเจ้านายอย่างเข้มงวด

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบ่าวที่เชื่อฟังคำสั่งของเจ้านายอย่างเข้มงวดที่แสดงจากตัวละครในสังคมอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ ผิน แยม ในละครเรื่อง *บุพเพสันนิวาส* ดวง ในละครเรื่อง *คดีรักข้ามภพ* จวง และอุ้น ในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* ดังตัวอย่างในละคร *คดีรักข้ามภพ* กล่าวถึง บุหลันกับดวง เป็นหญิงสาวในสังคมอดีต และบุหลันเป็นเจ้านายของดวง เมื่อบุหลันถูกคนอื่นใส่ร้าย จึงต้องหาวิธีแก้ปัญหา ซึ่งบุหลันหาว่านเสียงหายตันหนึ่งมาปลูกในบ้าน เพื่อพิสูจน์ว่าตัวเองเป็นคนบริสุทธิ์ และบุหลันสั่งให้ดวงต้องเฝ้าดูว่านเสียงหายตันนี้ให้เต็มที่ ดวงรับปากไว้ตัวเองจะทำตามคำสั่งของบุหลัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ดวง : “อีกแค่เจ็ดวันเท่านั้น อย่างกลัวไปดอกแม่พิศ ว่านเสียงหายตันนี้ต้องช่วยเราได้แน่”

บุหลัน : “เจ็ดวันนี่ ดวงต้องเฝ้าว่านต้นนี้ให้ดีนะ อย่าให้ใครมาวุ่นวายเป็นอันขาด”

ดวง : “เจ้าคะ บ่าวกะว่ามานอนเฝ้าหน้าห้องนี้เลย ใครจะเข้าจะออก รับรองว่าไม่

คลาดสายตาบ่าวแน่”

(คดีรักข้ามภพ : EP.3)

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบ่าวในสังคมอดีตเป็นบ่าวที่เชื่อฟังคำสั่งของเจ้านายอย่างเข้มงวด ภาพแทนนี้นำเสนอจากคำรับปากของบ่าวที่จะพยายามเฝ้าดูว่านเสียงหายที่สามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของเจ้านายตัวเอง การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากสังคมอดีตเป็นสังคมที่มีระบบการแบ่งชนชั้นอย่างเข้มงวด คนที่เป็นบ่าวต้องอยู่ด้อยกว่าคนที่เป็นเจ้านาย ต้องเชื่อฟังคำสั่งของเจ้านายอย่างเข้มงวด ไม่อย่างนั้นอาจจะถูกไล่ออกจากบ้านเจ้านาย ทำให้ชีวิตของตัวเองมีความลำบาก

2) บ่าวที่รับใช้เจ้านายอย่างครบถ้วน

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบ่าวที่รับใช้เจ้านายอย่างครบถ้วนที่แสดงจากตัวละครในสังคมอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ ผิน แยม ในละครเรื่อง *บุพเพสันนิวาส* แจ่ม ในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* และดวง ในละครเรื่อง *คดีรักข้ามภพ* ดังตัวอย่างในละคร *บุพเพสันนิวาส* กล่าวถึง ในสังคมอดีต ผินและแยมเป็นบ่าวของการเกิดมาตั้งนาน สองคนรับใช้การเกิดอย่างครบถ้วน ซึ่งเมื่อการเกิดอาบน้ำ สองคนจึงช่วยทามะขามเปียกและรดน้ำให้เมื่อการเกิดอาบน้ำเสร็จ สองคนจึงช่วยทาเครื่องบำรุงผิวและใส่เสื้อผ้าให้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เกศสุรางค์ในร่างการะเกด : “ข้าอยากอาบน้ำ”

ผิน : “คำ ๆ ค่อยอาบเจ้าคะ”

เกศสุรางค์ในร่างการะเกด : “ข้าจะอาบเดี๋ยวนี้ ตอนนี้ ตรงนี้

ผิน : “อาบตรงนี้ไม่ได้นะเจ้าคะ ต้องอาบที่ท่าเจ้าคะ”

เกศสุรางค์ในร่างการะเกด : “พาไปสิ”

(เกศสุรางค์นั่งอยู่บนเก้าอี้ ผินกับแยมช่วยทามะขามเปียกและรดน้ำให้เกศสุรางค์อย่างพิถีพิถัน เมื่อช่วยเกศสุรางค์อาบน้ำเสร็จ ผินกับแยมก็ช่วยเกศสุรางค์ทาเครื่องบำรุงผิวในห้องนอนของเกศสุรางค์ เมื่อทาเครื่องบำรุงผิวเสร็จแล้ว ผินกับแยมก็เริ่มช่วยเกศสุรางค์แต่งกายเพื่อออกไปรับประทานอาหารค่ำกับครอบครัว)

(บุพเพสันนิวาส : EP.1 [9/9])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบ่าวในสังคมอดีตเป็นบ่าวที่รับใช้เจ้านายอย่างครบถ้วน ภาพแทนนี้นำเสนอจากพฤติกรรมของบ่าวที่ช่วยเจ้านายทั้งการอาบน้ำ ทาเครื่องบำรุงผิว และใส่เสื้อผ้า การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในสังคมอดีต บ่าวเป็นกลุ่มคนที่มีฐานะต่ำต้อย คนที่เป็นบ่าวต้องรู้จักรับใช้เจ้านายทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อให้เจ้านายใช้ชีวิตอย่างสุขสบายได้ และบ่าวเองก็ได้รับความไว้วางใจจากเจ้านายจนทำให้ตัวเองสามารถดำรงชีวิตในบ้านเจ้านายอย่างราบรื่น

3) บ่าวที่ทำงานนอกเหนือคำสั่งของเจ้านาย

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบ่าวที่ทำงานนอกเหนือคำสั่งของเจ้านายที่แสดงจากตัวละครในสังคมอดีตในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ อิมและอุณ ในละครเรื่อง ทวิภพ ดังตัวอย่างตอนหนึ่งบ่าวในเรือนคุณหญิงแสร้งคิดว่าห้องนอนของบุตรชายของคุณหญิงแสร้งมีผี จึงแอบนิมนต์พระมาทำพิธีช่วยไล่ปีศาจออกจากห้องนอนของลูกชาย คุณหญิงแสร้งออกโดยไม่ขออนุญาตคุณหญิงแสร้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หลวงพ่ : “สวดมนต์ พรมน้ำมนต์ให้ทั่วห้องแล้ว ที่หลังนะ ถ้าจะนิมนต์อาตมา มาทำพิธีละก็ พุติ ะ ๆ ก็ได้ ไม่ต้องทวงบุญคุณ หวังว่าคงจะไม่เกิดเรื่องเช่นนี้อีกนะ”

[...]

คุณหญิงแสร้ง : “เข้าบอกพวกเอ็งงี้ว่า เข้าเห็นผี”

[...]

คุณหญิงแสร้ง : “ข้าขอยืนว่าเรือนนี้ไม่มีผี วันนี้พวกเอ็งแอบแกล้งข้า กระทำการให้ข้าเสื่อมเสีย หากไม่กำราบเสียบ้าง เห็นทีจะหลงไปกันใหญ่”

(ทวิภพ : EP.5)

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบ่าวในสังคมอดีตเป็นผู้ที่ทำงานนอกเหนือคำสั่งของเจ้านาย ภาพแทนนี้นำเสนอจากพฤติกรรมของบ่าวที่แอบนิมนต์พระเข้ามาในบ้านทำพิธีไล่ผีโดยปิดบังเจ้านาย การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในสังคมอดีต คนที่มีอำนาจใหญ่ที่สุดก็คือเจ้านายบ้าน ทุกสิ่งทุกอย่างในครอบครัวต้องผ่านการอนุญาตของเจ้านาย ถ้าบ่าวทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยไม่ขออนุญาตเจ้านาย จะทำให้เจ้านายโกรธมากจนถูกลงโทษอย่างรุนแรง

3.3 ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงสาวประกอบอาชีพนอกบ้านในสังคมปัจจุบัน

จากการศึกษาละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้พบภาพแทนที่เป็นหญิงสาวประกอบอาชีพนอกบ้านในสังคมปัจจุบันเป็นทั้งผู้ที่ทุ่มเทและความรับผิดชอบในการทำงาน และผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) หญิงสาวประกอบอาชีพอย่างทุ่มเทและมีความรับผิดชอบในการทำงาน

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงสาวประกอบอาชีพอย่างทุ่มเทและมีความรับผิดชอบในการทำงานที่แสดงจากตัวละครในสังคมปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ ไรส ในละครเรื่อง *ดั่งพรหมลิขิตรัก* โอล ในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* และพิชญา ในละครเรื่อง *คดีรักข้ามภพ* ดังตัวอย่างในละคร *ดั่งพรหมลิขิตรัก* กล่าวถึง ไรสทำงานเป็นช่างวาดรูปในบริษัทแห่งหนึ่ง และครั้งหนึ่งที่ไรสได้รับงานจากเจ้านายที่ต้องวาดรูปให้เสร็จเร็วที่สุด เพราะว่าลูกค้านั้นจะดู ไรสจึงต้องวาดรูปทั้งวันทั้งคืน เพื่อทำงานเสร็จเร็วที่สุดและให้ลูกค้าดู ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไรส : “ทำอะไรกันคะ”

พิมล : “ฉันเห็นพ่อบอกว่า แก่เก็บตัวอยู่ในห้องตั้งแต่เย็นอะ ทำอะไรอะ แล้วนี่จู้ ๆ

ทำไมเปิดห้องประตูออกมา”

ไรส : “ก็เมื่อกี้ หัวหน้าโทรมาบอกว่าลูกค้าขอดูอ่าน ส่งให้ให้เร็วขึ้นอะ”

พิมล : “เมื่อไหร่”

ไรส : “พรุ่งนี้เช้า”

พิมล : “แล้วทำเสร็จแล้วใช่ไหม”

ไรส : “ยังคิดไม่ออกเลยอะ”

(เที่ยงคืน ไรสยังพยายามวาดรูปอยู่ในห้อง)

(ดั่งพรหมลิขิตรัก : EP.2 [3/6])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงสาวประกอบอาชีพนอกบ้านในสังคมปัจจุบันเป็นคนที่ทุ่มเทและมีความรับผิดชอบในการทำงาน ภาพแทนนี้นำเสนอจากคำพูดและพฤติกรรมที่ตัวละครพยายามวาดรูปให้เสร็จเพื่อทำให้ลูกค้าพอใจ การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในสังคมสมัยใหม่ ผู้หญิงสามารถทำงานที่ตัวเองถนัด และเมื่อผู้หญิงได้รับงานแล้วมักจะทุ่มเทในการทำงาน เพราะว่าการทุ่มเททำงานสามารถทำให้ตัวเองใช้ชีวิตที่สุขสบาย

2) หญิงสาวประกอบอาชีพที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของงาน

ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงสาวประกอบอาชีพที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของงานที่แสดงจากตัวละครในสังคมปัจจุบันในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ได้แก่ เบญญา ในละครเรื่อง *ลิขิตแห่งจันทร์* แพท ในละครเรื่อง *หัวใจรักข้ามภพ* ดังตัวอย่างในละคร *ลิขิตแห่งจันทร์* กล่าวถึง เบญญา เป็นหญิงสาวสมัยใหม่ที่ประกอบอาชีพเป็นตำรวจ และเนื่องจากเบญญาถูกผู้ชายที่เคยข่มขืนบังคับให้ทำลายข้อมูลข้อมูลกลางของตำรวจ เบญญาจึงแอบเข้าไปห้องข้อมูลกลางในเวลากลางคืน แต่ถูกพิภพเจอ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(เบญญาแอบไปลบข้อมูลที่ออฟฟิศ และเมื่อเบญญากำลังจะเดินออก พิกพได้เห็น

ตัวเธอและเรียกให้หยุดทันที)

พิภพ : “หยุด นั่นใคร มาทำอะไรหน้าห้องข้อมูลกลางดึก แสดงบัตรประจำตัว

ออกมา ยกมือขึ้น เร็ว”

(เบญญาแสดงบัตรประจำตัวออกให้พิภพดู แต่พิภพรู้ว่าคนนั้นไม่ใช่เจ้าของของบัตร

ประจำตัวนั้น)

พิภพ : “แกไม่ใช่เจ้าเริง”

(สองคนต่อสู้กันอย่างรุนแรง พิภพถูกตีล้มบนพื้น และเบญญาหนีออกไปสำเร็จ)

(ลิขิตแห่งจันทร์ : EP.11 [4/8])

จากตัวอย่างข้างต้น สามารถเห็นถึงภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงสาวประกอบอาชีพนอกบ้านในสังคมปัจจุบันเป็นผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของงาน ภาพแทนนี้นำเสนอจากพฤติกรรมของตัวละครที่แอบขโมยข้อมูลที่ห้องข้อมูลกลาง การประกอบสร้างภาพแทนนี้เกิดขึ้นจากในสังคมปัจจุบัน ผู้หญิงยังเป็นกลุ่มที่ถูกคนอื่นเอาเปรียบ เป็นกลุ่มคนที่ได้รับความเสียหาย และอาจมีผลกระทบต่องาน และบางครั้งอาจจะต้องฝ่าฝืนกฎระเบียบงานในขณะที่ถูกคนอื่นข่มขู่

จากภาพแทนของหญิงไทยในสถานภาพที่เป็นคนประกอบอาชีพสามารถได้เห็นว่า ในสังคมสมัยใหม่ ผู้หญิงเป็นกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถ มักใช้ความพยายามอย่างเต็มที่เพื่อหาเงินเลี้ยงตัวเอง และสามารถสร้างประโยชน์แก่สังคมได้ไม่แพ้ผู้ชาย

ภาพแทนหญิงไทยที่เฉพาะยุคสมัยสามารถทำให้เห็นว่า เนื่องจากสภาพสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ทำให้สถานภาพของผู้หญิงในสังคมไทยมีความเปลี่ยนแปลงด้วย จนทำให้ภาพแทนของหญิงไทยมีความเปลี่ยนแปลง ผู้หญิงในสังคมปัจจุบันมีพื้นที่แสดงตัวเองมากกว่าผู้หญิงในสังคมอดีต พวกเธอมีความเป็นตัวของตัวเองมากยิ่งขึ้น ความสามารถของผู้หญิงทำให้คนในสังคมหันมาให้ความสำคัญแก่ผู้หญิงมากยิ่งขึ้น

การอภิปรายผล

ภาพแทนหญิงไทยในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 สามารถสะท้อนให้เห็นถึงทั้งความเหมือนและความแตกต่างของภาพแทนหญิงไทยในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบัน และภาพแทนหญิงไทยเฉพาะยุคสมัย ภาพแทนหญิงไทยที่เหมือนกันของสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันจะเป็นภาพแทนหญิงไทยที่เป็นบุตรสาวที่มีความกตัญญู เชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ และบุตรสาวที่ฝ่าฝืนคำสั่งของผู้ใหญ่ ทำให้ผู้ใหญ่เป็นห่วงและเสียหน้า ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นภรรยาที่ทั้งภรรยาที่เอาใจใส่สามี และภรรยาที่ทำให้สามีเดือดร้อน ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นมารดาเป็นผู้ที่เอาใจใส่บุตร เข้าใจความคิดและพฤติกรรมของบุตร และบังคับให้บุตรทำตามความคิดของตัวเอง ภาพแทนหญิงไทยที่เป็นหญิงโสดเป็นผู้ที่มีความเมตตาและเรียบร้อย ภาพแทนหญิงไทยที่เหมือนกันในสังคมอดีตและสังคมปัจจุบันเกิดจาก กรอบแนวคิดที่คนในสังคมสร้างให้ผู้หญิงที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงตั้งแต่สังคมอดีตจนถึงสังคมปัจจุบัน ซึ่งผู้หญิงต้องเป็นมารดา ภรรยา และบุตรสาวที่ดี จนจะได้การยอมรับจากคนในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุรางคนางค์ รัตนวิจิตร (2565) เรื่อง “ทำไมน้องไม่แต่งงาน” : โลกทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงและการแต่งงานในสังคมไทย พบว่า ผู้หญิงเป็นวัตถุแห่งความสวยงามและจำเป็นต้องประพฤติตนตามกรอบของสังคมอยู่เสมอ และผู้หญิงต้องประพฤติตนตามกรอบของสังคมเท่านั้นจึงจะได้รับความยอมรับ แม้แต่เรื่องการแต่งงานซึ่งในปัจจุบันเป็นสิทธิส่วนบุคคลยังตกอยู่ในสถานการณ์ที่พร้อมจะถูกสังคมประเมินค่าด้วยอายุ ด้วยแนวคิดเชิงท่วงตึง และยังถูกกำหนดหรือกดดันด้วยการอ้างอิงความเชื่อทางศาสนา คือ คติไตรภูมิ ทำให้ต้องดำเนินชีวิตโดยปฏิบัติตาม “กรอบ” ของสังคมอยู่ตลอดเวลา ผู้หญิงไทยในอดีตจึงไม่สามารถเป็นอิสระจากค่านิยมทั่วไปได้ แม้แต่การเลือกวางแผนครอบครัวหรือการมีคู่ครอง และยิ่งสอดคล้อง

คลอกลงกับผลการศึกษาของเสนาะ เจริญพร (2546) เรื่อง ภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยช่วงทศวรรษ 2530 : วิเคราะห์ความโยงใยกับประเด็นทางสังคม พบว่า นอกจากมีทั้งด้านที่ประกอบสร้างให้ผู้หญิง “ก้าวหน้า” ทัดเทียมกับผู้ชายในพื้นที่ต่าง ๆ แต่ขณะเดียวกันก็ถูกคาดหวังให้เป็นเมีย แม่ และลูกสาวที่ดีตามความเชื่อแบบปิตาธิปไตย

นอกจากนี้ภาพแทนที่เป็นหญิงสาวในสังคมอดีตเป็นผู้หญิงที่มีความสามารถในการทำงานบ้านงานเรือนสามารถสะท้อนให้เห็นถึงพื้นที่ของหญิงสาวในสังคมอดีตจะอยู่ในครอบครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของอภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ์ (2544) เรื่อง สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายไทยในอดีต : ภาพสะท้อนจากวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน พบว่า ลักษณะพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้หญิงและผู้ชายไทยในอดีต ทั้งสถานะ บทบาท และอำนาจ สังคมเป็นกรอบที่กำหนดขอบเขตแห่งพฤติกรรมทางสังคมในแต่ละเพศและแต่ละสถานะทางสังคม โดยผู้ชายถูกกำหนดให้เป็นผู้มีอำนาจทั้งในบ้านและนอกบ้าน ตามค่านิยมแห่งจารีตทางสังคม ส่วนผู้หญิงเป็นผู้ดูแลบ้านเรือนและต้องอยู่ภายใต้ความคาดหวังของสังคม

ส่วนภาพแทนหญิงไทยเฉพาะยุคสมัยที่เป็นเจ้านาย บ่าว และหญิงสาวประกอบอาชีพนอกบ้านสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางสถานภาพของผู้หญิงในสังคมไทย เนื่องจากสังคมไทยจากสังคมปิตาธิปไตยเปลี่ยนเป็นสังคมประชาธิปไตย ทำให้ผู้หญิงสามารถได้ออกจากบ้านเรือนและหนีจากการควบคุมของผู้ชาย สามารถออกไปประกอบอาชีพและหาเงินเลี้ยงครอบครัวด้วยความสามารถของตัวเอง สอดคล้องกับแนวคิดสตรีนิยมว่าผู้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของดารัตน์ อุดมรัตน์ปภากุล (2562) เรื่อง กากี สีดา วันทอง ในเพลงรักร่วมสมัย: การศึกษาภาพตัวแทนความเป็นหญิง ในเพลงที่ประกอบด้วยนางในวรรณคดี พบว่า กรณียศึกษานิยามความเป็นหญิงจากการนิยามตัวเองทั้งในแง่มุมของความเป็นผู้หญิงทันสมัย เช่น เป็นผู้หญิงที่พึ่งพาตัวเองได้ดูแลตัวเองได้ มีความรับผิดชอบ มีความคิดเป็นของตัวเอง และแง่มุมบทบาททางเพศเป็นผู้หญิงที่มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การทำงาน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ภาพแทนของหญิงไทยในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรศึกษาภาพแทนของชายไทยในละครข้ามภพ พ.ศ. 2551-2566
2. ควรศึกษาภาพแทนของหญิงไทยในละครประเภทอื่น เช่น ละครตลก ละครอิงประวัติศาสตร์ และละครฆาตกรรม เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

จากการวิเคราะห์ภาพแทนของหญิงไทยในสถานภาพต่าง ๆ ทำให้เห็นอุดมการณ์ของคนในสังคมที่คาดหวังผู้หญิงทั้งในสังคมอดีตและสังคมสมัยใหม่ และยังสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างเกี่ยวกับความคาดหวังของคนในสังคมที่มีต่อผู้หญิง ซึ่งในสังคมอดีต คนในสังคมมักคาดหวังผู้หญิงว่าเป็นกลุ่มคนที่รู้จักงานบ้านงานเรือนเป็นอย่างดีเพื่อรับใช้ครอบครัว และเป็นผู้หญิงที่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัด ต้องเป็นกุลสตรี แต่ในสังคมสมัยใหม่ คนในสังคมกลับให้ความสำคัญแกสิทธิของผู้หญิงมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้หญิงมีความเป็นตัวของตัวเองมาก

ยิ่งขึ้น และผู้หญิงกลายเป็นกลุ่มคนที่สร้างประโยชน์แก่สังคมเท่ากับผู้ชายด้วย ความแตกต่างของภาพแทนของหญิงไทยเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางความคิด ค่านิยมของคนในสังคม และการเมือง สภาพสังคมของสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง

- กัญจนดามาศ โกพล. (2554). *บทบาทของละครย้อนยุคที่มีต่อการสืบสานและอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- เกศราพร ทองพุ่มพุกษา. (2562). *ภาพแทนของความเป็นเพศหญิงในหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็ก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- คดีรักข้ามภพ. (2563). ค้นคืนจาก <https://www.youtube.com/watch?v=l3sV9hTed20>.
- ชยพล สุทธิโยธิน และสันติ เกษมสิริทัศน์. (2548). *การสร้างสรรค์ละครโทรทัศน์*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ตั้งพรหมลิขิตรัก. (2561). ค้นคืนจาก <https://ch3plus.com/drama/772>.
- ดารณีนุช อนุดมรัตน์ปภากุล. (2562). *กาเก๋ สีดา วันทอง ในเพลงรักร่วมสมัย : การศึกษาภาพตัวแทนความเป็นหญิงในเพลงที่ประกอบด้วยนางในวรรณคดี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- ทวิภพ. (2554). ค้นคืนจาก https://www.youtube.com/watch?v=eB6CEj_osLQ.
- บุพเพสันนิวาส. (2561). ค้นคืนจาก <https://ch3plus.com/drama/565>.
- ปรียาณัฐ ขำแก้ว. (2561). *ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร.
- พรรณทิภา จินกลับ. (2551). *การศึกษาวิเคราะห์นวนิยายไทยที่นำเสนอการเดินทางข้ามเวลา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- พัชรี จันทรทอง. (2562). *แบบเรื่องและการดัดแปลงละครอิงประวัติศาสตร์ข้ามภพ เรื่อง “ทวิภพ” และ “บุพเพสันนิวาส”* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- เกตรานฤมิต. (2566). ค้นคืนจาก <https://www.ch7.com/drama/631171>.
- ละอองดาว จิตต์พิริยะการ. (2562). *หญิงม่าย : ภาพแทนนางเอกชายขอบในนวนิยายไทยร่วมสมัย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ลิขิตแห่งจันทร์. (2563). ค้นคืนจาก <https://ch3plus.com/drama/849>.
- ศุภางค์ นันตา. (2552). *หลักการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์*. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2548). *สังนิยมนหัตถ์จรรยาในวรรณกรรมไทยกับวาทกรรมแห่งความเป็นอื่น*. *วารสารอักษรศาสตร์*, 2(34), 84-106.
- สุรางคนางค์ รัตนวิจารณ์. (2565). “ทำไมน้องไม่แต่งงาน” : โลกทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงและการแต่งงานในสังคมไทย. *วารสารอักษรศาสตร์*, 17 (2), 190-204.
- สุฝนนิรันดร์. (2551). ค้นคืนจาก <https://www.youtube.com/watch?v=3lHINZiBL0U>.

เสนาะ เจริญพร. (2546). ภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยช่วงทศวรรษ 2530 : วิเคราะห์ความโยงใยกับประเด็นทางสังคม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

หมอลวง. (2566). ค้นคืนจาก <https://ch3plus.com/drama/1408>.

อภิวันท์ อดุลย์พิเชษฐ์. (2544). สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายไทยในอดีต : ภาพสะท้อนจากวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพมหานคร.

นัยและภาพสะท้อนทางการเมืองจากความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการ
ระหว่างสยามและจีนในสมัยสมเด็จพระนเรศวร

Implication and Political reflections on the tribute system relations
between Siam and China In the reign of King Naresuan

สำราญ ผลิตดี (Samran Phondee)

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาทั่วไป

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสุขภาพ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

Associate Professor School of General Education

Faculty of Science and Health Technology Navamindradhiraj University

E-mail: samran.p@nmu.ac.th

Received: August 4, 2023, Revised: September 7, 2023, Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งหมายวิเคราะห์นัยและภาพสะท้อนทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างสยามและจีนในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมีการส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายจักรพรรดิวันลี่ (พ.ศ. 2135/ค.ศ. 2591) คณะทูตมีการยื่นข้อเสนอของกรุงศรีอยุธยาที่จะให้ความช่วยเหลือเงินทำสงครามกับญี่ปุ่น แต่ต่อมาข้อเสนอดังกล่าวจะได้รับการปฏิเสธก็ตาม ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวมีนัยที่สำคัญทั้งด้านการค้าและการเมือง กล่าวคือ ด้านการค้า พระองค์มุ่งหมายผลกำไรจากการค้าในระบบบรรณาการเพื่อรื้อฟื้นเศรษฐกิจให้กับบ้านเมือง ในขณะที่ด้านการเมือง เชื่อว่าทรงหมายได้รับความช่วยเหลือหรือสนับสนุนอย่างใดอย่างหนึ่งจากจีนในการทำสงครามกับพม่า อย่างไรก็ตาม ความพยายามที่เกิดขึ้นได้สะท้อนให้เห็นถึงบริบททางประวัติศาสตร์ช่วงเวลาดังกล่าวในหลายมิติ คือ 1. ผลประโยชน์ทางการค้าในรูปบรรณาการกับจีนยังมีความสำคัญต่อกรุงศรีอยุธยาอยู่มาก 2. ภาพลักษณ์ของกรุงศรีอยุธยาในสายตาของราชสำนักจีนที่ดีขึ้น 3. ราชสำนักจีนเริ่มเห็นความสำคัญด้านการเมืองของกรุงศรีอยุธยามากขึ้น และ 4. สมเด็จพระนเรศวรไม่พอพระทัยการปฏิเสธข้อเสนอของกรุงศรีอยุธยาจากฝ่ายจีน

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์สยาม-จีน ระบบบรรณาการ สมเด็จพระนเรศวร

Abstract

This article aimed to analyze the ethics and political reflections that arise from the relationships in the literary system between Siam and China during the rule of the monarchy. Which was found that in the reign of King Naresuan, the monarchs had sent the Wanli emperor the tribute for surrendering (B.E.2135/ A.D.2591). A series of such ambassadors submitted a proposal from Ayutthaya to help China wage war with Japan. Those offerings were important both in trade and politics, such as in trade. He aimed to profit from trade in the tribute system to restore the economy to the country while the political field believed that it needed to receive either help or support

from China in waging a war with Myanmar. Although the offer was later rejected, the effort also reflected the historical context of the period in many dimensions. The following examples were stated in this relation, 1) the trade benefits of the alliance with China were still of great importance to Ayutthaya; 2) the image of Ayutthaya in the eyes of the Chinese aristocrats improved; 3) China began to see Ayutthaya's political importance as greater; and 4) King Naresuan was displeased with the Chinese refusal of Ayutthaya's offers.

Keywords: Siam-China relations, Tribute system, King Naresuan

บทนำ

ในภูมิภาคอุษาคเนย์ ชาวจีน คือหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์แรก ๆ ที่สามารถเดินทางเข้ามาทำการค้าทั้งทางบกและทางเรือได้มาแล้วตั้งแต่อดีต พ่อค้าชาวจีนได้เข้ามาตั้งตลาดค้าและเมืองท่าในอ่าวสยามเมื่อคนไทยมาถึงบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาและแหลมมลายูในราวคริสต์วรรษที่ 13 (สกินเนอร์, จี. วิลเลียม., 2548, น. 1) ประภัสสร เสวิกุล อธิบายเพิ่มเติมว่า ในอดีต เส้นทางการค้าระหว่างยุโรป ตะวันออกกลางกับประเทศในกลุ่มแถบเอเชีย มีอยู่ด้วยกัน 2 เส้นทางคือ **เส้นทางบก** เรียกว่า **เส้นทางสายไหม** (Silk Route) และ**เส้นทางทะเล** เรียกว่า **เส้นทางเครื่องเทศ** (Spice Route) (ประภัสสร เสวิกุล, 2548, น. 20-21)

เส้นทางสายไหม ไม่เพียงเป็นเส้นทางทางการค้าเท่านั้น แต่ยังเป็นเส้นทางที่ส่งต่อหรือขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ผ่านภูมิภาคเอเชียที่เชื่อมตะวันตกและตะวันออก โดยมีความยาวประมาณ 6,437 กิโลเมตร หรือ 4,000 ไมล์ เริ่มต้นจากเมือง **“ซีอาน”** ที่เป็นเมืองหลวงของจีนในเวลานั้น โดยได้ชื่อมาจากสินค้าสำคัญที่นำไปจำหน่ายคือ **“ผ้าไหม”** ที่ได้สร้างผลกำไรให้กับพ่อค้าชาวจีนอย่างมหาศาลตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น หรือตั้งแต่ราว 206 ปีก่อนคริสตกาล

เส้นทางเครื่องเทศ หมายถึง เส้นทางเดินเรือที่เลาะเลียบชายฝั่งทะเลที่จะต้องอาศัย **“ลมทะเล”** เป็นหลัก เส้นทางเครื่องเทศของจีน เริ่มต้นจากเมืองกวางตุ้งที่ตั้งอยู่บริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของจีนปัจจุบัน เลาะเลียบชายฝั่งผ่านเมืองออกแวนใกล้ปากแม่น้ำโขงในเวียดนามไปเกาะสุมาตรา เข้าช่องแคบมะละกา มหาสมุทรอินเดีย เมืองพอนดิเชอร์รี ทะเลอาระเบีย อ่าวเปอร์เซียขึ้นบกผ่านอิรัก อิหร่าน เพื่อลงเรือต่อไปยังยุโรป

ทั้ง **“เส้นทางสายไหม”** และ **“เส้นทางเครื่องเทศ”** ได้นำมาซึ่งความมั่งคั่งมาสู่พ่อค้าชาวจีนและบ้านเมืองต่าง ๆ ในภูมิภาคอุษาคเนย์อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันชาวจีนเองก็แพร่กระจายความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมจีนไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ที่ชาวจีนสามารถเดินทางไปถึงได้ เพราะการเดินทางของชาวจีนไม่เพียงการนำสินค้าที่มีอยู่ออกไปจำหน่าย แต่ยังนำเอาผู้คนและอารยธรรมจีน แพร่กระจายออกไปยังดินแดนเหล่านั้นด้วย

ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่า สยามและจีนเริ่มต้นความสัมพันธ์ระหว่างกันตั้งแต่เมื่อใด หากแต่กล่าวได้ว่าจีน คือชาวต่างชาติกลุ่มแรก ๆ ที่เดินทางเข้ามาสร้างความสัมพันธ์กับแว่นแคว้นต่าง ๆ ในดินแดนสุวรรณภูมิ ด้วยเหตุผลสำคัญคือ เป็นพื้นที่ที่มีเครื่องเทศทั้งในภาคใต้ของสยามและคาบสมุทรมลายู โดยที่ชาวจีนจะใช้เครื่องเทศเหล่านี้ในการปรุงยาและประกอบอาหาร ในขณะที่รูปแบบความสัมพันธ์ได้พัฒนาไปสู่ระบบ ระเบียบ และแบบแผนที่ชัดเจน ที่เรียกว่า **“ระบบบรรณาการ”** ที่สยามจะต้องส่งคณะทูตเดินทางไป **“จิ้มก้อง”** ตามช่วงเวลาจีนที่กำหนด

คำว่า “**จิ้มก้อง**” หมายถึง เจริญทางพระราชไมตรีเฉพาะกับประเทศจีน โดยนำพระราชสาสน์และเครื่องราชบรรณาการไปถวายจักรพรรดิจีนตามเวลาที่กำหนด (ปกติ 3 ปี ต่อครั้ง) หรือการนำสิ่งของไปกำนัลเพื่อเอาใจ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 326) ซึ่งนัยของความสัมพันธ์ระหว่างกันนั้นไม่ได้มีความหมายแค่เพียงด้านการค้าเท่านั้น ทว่าเป็นความสัมพันธ์ในหลากหลายมิติ โดยผ่านเรื่องการค้าในระบบราชบรรณาการเป็นเครื่องมือ

อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏในหลักฐานของฝ่ายไทยถึงรายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสยามและจีนโดยเฉพาะในยุคเริ่มต้น กว่าที่จะพบหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตั้งแต่สมัยธนบุรีเป็นต้นมา (กรมศิลปากร, 2565, น. 245) แต่กลับพบอยู่มากในหลักฐานของฝ่ายจีน เช่น หยวนสือ หมิงสือลู่ และชิงสือลู่ ฯลฯ ดังนั้น การศึกษาถึงประเด็นความสัมพันธ์ทางการทูตในช่วงเวลาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพึงพิงเอกสารของฝ่ายจีนโดยเฉพาะ หมิงสือลู่ หรือ บันทึกเรื่องจริงแห่งราชวงศ์หมิง เป็นหลัก

ในสมัยอยุธยา นักวิชาการส่วนใหญ่มุ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการด้านการค้าเป็นหลัก ด้วยว่ามาซึ่งผลกำไรมากมายทั้งทั้งการแลกเปลี่ยนบรรณาการและสิทธิพิเศษทางการค้า ดังนั้นจึงได้เห็นความพยายามอย่างมากของฝ่ายสยามที่จะรักษารูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวไว้อย่างมั่นคง เห็นได้จากจำนวนครั้งและความต่อเนื่องในการส่งคณะทูตเดินทางไปถวายเครื่องราชบรรณาการต่อราชสำนักจีนในทุกยุคทุกสมัย

ในช่วงต้นของกรุงศรีอยุธยาภายหลังจากที่สมเด็จพระบรมราชาที่ 1 สถาปนาความสัมพันธ์กับราชสำนักจีนในสมัยราชวงศ์หมิง รัชศกหงู่ ที่ทรงโปรดให้ “**หล่งจิ้ง**” และคณะอัญเชิญพระบรมราชโองการเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา เพื่อแจ้งข่าวการผลิตแผ่นดินหรือการขึ้นมามีอำนาจของราชวงศ์หมิง จากนั้นกรุงศรีอยุธยาก็ให้มีการส่งคณะทูตเดินทางไปยังราชสำนักจีนเมื่อ พ.ศ. 1914 (ค.ศ. 1371) (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2559, น. 83-84) อันเป็นการเริ่มต้นความสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับราชวงศ์หมิง จากนั้นฝ่ายกรุงศรีอยุธยาไม่เพียงรักษาระดับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นไว้นั้น แต่ยังรวมถึงความพยายามในการเพิ่มระดับความสัมพันธ์ให้มากขึ้นด้วย และที่สำคัญกรุงศรีอยุธยาพยายามที่จะขยายขอบเขตจากผลประโยชน์ที่จะได้รับกับจีนที่มากกว่าด้านการค้าไปสู่ด้านการเมืองด้วย

ความพยายามดังกล่าว สะท้อนได้อย่างชัดเจนจากคณะทูตในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ได้ยื่นข้อเสนอเรื่องการส่งกองทัพเข้าช่วยเหลือจีนในการทำสงครามกับญี่ปุ่น แม้ว่าที่สุดแล้วความพยายามดังกล่าวจะได้รับการปฏิเสธ แต่ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึง “**นัยทางการเมือง**” ที่ร่วมอยู่ในความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันได้อย่างชัดเจน แม้โดยเนื้อแท้แล้ว นัยทางการเมืองเบื้องหลังระบบบรรณาการที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นที่เข้าใจกันว่า เป็นการยอมรับในความเป็น “**เจ้าประเทศราชของจีน**” ก็ตาม (สืบแสง พรหมบุญ, 2525, น. 6)

จะเห็นได้ว่า ความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างสยามและจีนในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ไม่เพียงช่วยอธิบายบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าวเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงมิติทางด้านการค้าและการเมืองในรัชสมัยของพระองค์ด้วย ดังนั้นบทความนี้จึงมุ่งไปที่ประเด็นนัยและภาพสะท้อนทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างสยามและจีนในสมัยสมเด็จพระนเรศวรเป็นหลัก อันจะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยขยายขอบเขตทางประวัติศาสตร์ของไทยในสมัยอยุธยาได้อย่างน่าสนใจ โดยผู้เขียนอาศัยอาศัยเอกสารของจีน หมิงสือลู่ เป็นหลัก ซึ่งได้รับการแปลเป็นภาษาไทยและจัดพิมพ์เผยแพร่ 3 เล่มด้วยกัน คือ 1. หนังสือเรื่อง “**หมิงสือลู่ – ชิงสือลู่ บันทึกเรื่องจริงแห่งราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง**” โดยวินัย พงศ์ศรีเพียร จัดพิมพ์เผยแพร่โดยมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา และ 2. หนังสือเรื่อง “**ความสัมพันธ์ไทย – จีน จากเอกสารสมัย**

ราชวงศ์หยวน หมิง ชิง” ที่จัดพิมพ์และเผยแพร่โดยสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร และ 3. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 13. ซึ่งจัดพิมพ์เผยแพร่โดย สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

“จีน-สยาม” กับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการ

ประวัติศาสตร์ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างสยามและจีนว่าเป็นไปอย่างเป็นระบบ โดยจีนมองว่าการที่สยามจะเข้ามามีความสัมพันธ์ได้ต้องยอมรับในความเป็น “เจ้าอาณาจักร” ของจีนว่าจักรพรรดิจีนหรือ “หวางตี้” นั้นอยู่ในฐานะ “โอรสแห่งสวรรค์” ที่ได้รับมอบหมายให้มาปกครองโลกมนุษย์หรือรัฐต่าง ๆ ที่ยังไม่เจริญ (สำราญ ผลดี, 2565, น. 455) การยอมรับสถานะของ “จักรพรรดิจีน” นำมาซึ่งรูปแบบความสัมพันธ์ที่สยามจะต้องส่งคณะทูต นำพระราชสาส์นพร้อมเครื่องราชบรรณาการเข้าไปถวายและขอเข้ารับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาณาจักร ในฐานะ “เจ้าเมืองประเทศราช” ซึ่งสะท้อนนัยทางการเมืองว่าจักรพรรดิจีนนั้นอยู่ในสถานะที่ “เหนือกว่า” เพราะผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากจักรพรรดิจีนได้ จะต้องเริ่มต้นด้วยการเข้ามาถวายพระราชสาส์นพร้อมเครื่องราชบรรณาการเท่านั้น

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายถึงมูลเหตุแห่งความสัมพันธ์ระหว่างสยามและจีนว่า

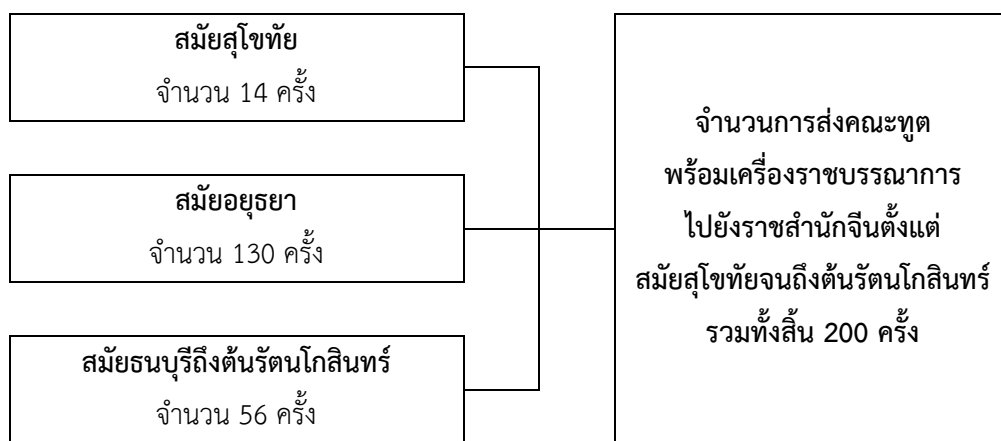
...เหตุที่เมืองไทยจะเป็นไมตรีกับกรุงจีนนั้น เกิดแต่ด้วยเรื่องไปมาค้าขายถึงกันทางทะเล เมืองไทยมีสินค้าหลายอย่างซึ่งเป็นของต้องการในเมืองจีนแต่โบราณมาเหมือนกับทุกวันนี้ และเมืองจีนก็มีสินค้าอย่างของไทยต้องการเหมือนกัน การไปมาค้าขายกับเมืองจีนไทยได้ประโยชน์มาก แต่ประเพณีจีนในครั้งนั้นถ้าเมืองต่างประเทศไปค้าขาย ต้องมีเครื่องราชบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงจีน จึงจะปล่อยให้ค้าขายได้โดยสะดวก เพราะเหตุนี้จึงมีประเพณีที่ถวายบรรณาการแก่พระเจ้ากรุงจีน ไม่แต่ประเทศไทยเรา ถึงประเทศอื่นก็อย่างเดียวกัน (กรมศิลปากร, 2560, น. 148)

มีหลักฐานว่า อาณาจักรทวารวดี มีการส่งคณะทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการจักรพรรดิจีนในสมัยราชวงศ์ถัง เมื่อ พ.ศ. 1181, 1183, 1186 และ 1192 ต่อมา หลอหู หรือ ละโว้ ก็มีการส่งทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการจักรพรรดิจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซ่ง เมื่อ พ.ศ. 1698 (ค.ศ. 1155) (กรมศิลปากร, 2565, น. 246)

สมัยสุโขทัย มีหลักฐานปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุจีนครั้งราชวงศ์หยวนฉบับหลวง (หยวนสี่อ) ระบุว่า ราว พ.ศ. 1825 (ค.ศ. 1282) จีน (สมัยจักรพรรดิคุบไลข่าน ซึ่งใช้นามรัชศกว่า จื้อหยวน) ได้ส่งให้ขุนนางที่ชื่อ “วานฮู่” เป็นทูตเข้ามาเกลี้ยกล่อมให้อาณาจักรสุโขทัย (จีนเรียก เซียน) ส่งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีด้วย หยวนสี่อ ระบุว่าเหตุที่จีนส่งทูตมานั้นเพราะมองว่า สุโขทัย (รวมถึงรัฐอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง) เป็นเพียงอาณาจักรเล็ก ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องส่งกองทัพมาปราบ หากว่าไม่ยอมกระทำตามจึงค่อยส่งกองทัพลงมาปราบปรามในภายหลังได้ (กรมศิลปากร, 2565, น. 2) แต่ทว่าคณะทูตชุดดังกล่าวเสียชีวิตจากการถูกฆ่าก่อนที่จะเดินทางมาถึงสุโขทัย (สีบแสง พรหมบุญ, 2525, น. 37) ต่อมาราว พ.ศ. 1836 (ค.ศ. 1293) จักรพรรดิจีนก็ได้ส่งราชทูตมาเกลี้ยกล่อมให้สุโขทัยไปอ่อนน้อมอีกครั้ง แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานว่าทางสุโขทัยตอบรับอย่างไร แต่ปีต่อมา (พ.ศ. 1837/ค.ศ. 1294) มีหลักฐานว่าจักรพรรดิจีนทรง “...มีพระราชโองการให้ กัณมู่ตัง (น่าจะหมายถึง พระราชบิดาขุนรามคำแหง) กษัตริย์แห่งเซียนมาเฝ้า โดยเกลี้ยกล่อมให้มาอ่อนน้อม ถ้ามีเหตุขัดข้องอันสำคัญ ให้ส่งบุตรหลานและอำมาตย์ผู้ใหญ่มาเป็นตัวประกัน” (กรมศิลปากร, 2565,

น. 4) หยวนสื่อ ระบุว่าปีต่อมา (พ.ศ. 1838/ค.ศ. 1295) สุโขทัยมีการส่งทูตไปถวายพระสุพรรณบัฏ พร้อมกราบทูลให้ราชสำนักจีนส่งทูตไปยังสุโขทัย นั้นหมายความว่า คณะทูตของจีนที่ส่งไปก่อนหน้านี้ “สวนทาง” กันกับคณะทูตของสุโขทัยที่ส่งมา แม้จะไม่ปรากฏว่าในสมัยสุโขทัยมีการติดต่อทางการทูตระหว่างกันมากนัก แต่อย่างน้อยก็เป็นดังหมุดหมาย ความสัมพันธ์ที่เจ้าอาณาจักรสยามต่อ ๆ มาดำเนินรอยตาม

ในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา (ตรงกันราชวงศ์หมิง) ได้มีการส่งราชทูตพร้อมเครื่องราชบรรณาการไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจักรพรรดิจีนตั้งแต่สมัยพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) หลังจากนั้นมีการส่งทูตเชิญพระราชสาส์นพร้อมเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักจีนอย่างต่อเนื่อง มากบ้างน้อยบ้างตามแต่สถานการณ์บ้านเมืองและสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ในขณะที่จีนเองได้จัดส่งราชทูตนำเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาหลายครั้งเช่นกัน จนถึงสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ประเพณีการส่งราชทูต อัญเชิญพระราชสาส์นพร้อมเครื่องราชบรรณาการไปถวายจักรพรรดิจีน ก็ยังคงปฏิบัติสืบทอดกันเรื่อยมาจนถูกยกเลิกไปในสมัยรัชกาลที่ 4 ที่รวมจำนวนครั้งแล้วมากถึงราว 200 ครั้ง (สืบแสง พรหมบุญ, 2525) ดังแผนผังที่ 1

แผนผังที่ 1 แสดงจำนวนการส่งคณะทูตพร้อมเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักจีน ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงต้นรัตนโกสินทร์

ที่มา: ปรับปรุงจาก สืบแสง พรหมบุญ. (2525)

จำนวนครั้งในการส่งคณะทูตพร้อมเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักจีน สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญจากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณารูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวดูเหมือนว่าจีนจะเป็นผู้แสดงสิทธิโดยที่ยังไม่ได้ผ่านการพิสูจน์หรือความเหนือกว่าในสถานะความสัมพันธ์ของเจ้าอาณาจักรที่มีต่อรัฐบิวาร เช่น ความเข้มแข็งของอาณาจักรจากการทำสงคราม หากแต่รัฐทั้งหลายต่างก็มี “ยอมรับและยินดี” เหตุผลสำคัญคือผลประโยชน์ที่ได้รับโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการค้า กล่าวคือ หากว่าอาณาจักรโดยอมรับในรูปแบบความสัมพันธ์นั้นก็จะได้รับสิทธิในการนำสินค้าจากเรือสำเภามาค้าขายกับราษฎรจีนโดยได้รับการ “ยกเว้นภาษี” รวมถึงได้รับของขวัญของกำนัลต่าง ๆ มากมายจากจักรพรรดิจีน ซึ่งเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้รัฐหรืออาณาจักรต่าง ๆ ในภูมิภาคต่างก็ใช้ความพยายามที่จะให้ตนเองได้เข้าไปอยู่ในสถานะดังกล่าว ซึ่งรวมถึง “สยาม” ด้วย

วินัย พงศ์ศรีเพียร (2559) อธิบายว่า การที่รัฐต่าง ๆ ส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายจักรพรรดิจีนนั้นเป็นการยอมรับใน “อธิราชย์” ของ “หวางตี้” เพราะรัฐเหล่านั้นจะต้องยอมรับเงื่อนไขตามกำหนด คือ

1. การได้รับการแต่งตั้งพร้อมรับพระราชทาน “ราชทินนาม”
2. การที่เจ้าเมืองประเทศราชเข้ามาเฝ้าหรือส่งทูตเข้ามาถวายพระสุพรรณบัฏและเครื่องมงคลราชบรรณาการ ประกอบด้วยของพื้นเมืองตามที่ระบุและตามกำหนดระยะเวลาทุก 2 หรือ 3 ปี แล้วแต่กรณี
3. ต้องมีการขอรับพระราชทาน “คันเหอ” หรือ “คำหับ” (หมายถึง เอกสารที่พิสูจน์ว่าคณะทูตชุดดังกล่าวเป็นตัวจริงไม่ใช่แอบอ้างมา)
4. เรือบรรณาการต้องมาเข้าท่า ณ เมืองที่กำหนด เช่น เรือจากทะเลจีนและทะเลตะวันตกต้องผ่านเข้ามายังประตูเสฉูและด่านขนอนเมืองกวางตุ้ง

แม้ว่าเงื่อนไขดังกล่าวจะอยู่ในรูปของ “ข้อกำหนด” แต่รัฐหรืออาณาจักรต่าง ๆ ก็พร้อมที่จะยอมรับในเงื่อนไขนั้นเพื่อแลกกับผลประโยชน์จะได้รับ เพราะจีนคืออาณาจักรที่มีทั้งผู้คนและทรัพยากรจำนวนมหาศาล รวมถึงมีเทคโนโลยีในการผลิตสินค้าและอื่น ๆ ที่ดีกว่ารัฐบริวารทั้งหลายในภูมิภาค ดังนั้นในประวัติศาสตร์เราจึงได้เห็นรัฐต่าง ๆ พยายามที่จะส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังจีน “มากกว่า” ช่วงเวลาที่กำหนดตามเงื่อนไขข้อ 2 แม้อาจจะถูกมองว่าเป็นการ “ประจบประแจง” หรือ “เอาอกเอาใจ” จักรพรรดิจีนแต่แท้จริงแล้วคือ “ผลประโยชน์” ที่จะได้รับทั้งด้านการค้า การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

ในขณะที่ ผลทางการเมือง หรือความเป็นเมืองประเทศราชของสยามดูจะไม่ชัดเจนนัก ด้วยว่าจีนและสยามไม่ได้มีอาณาเขตติดกัน (ดังนั้น จีน จึงเรียกสยามว่าเป็นอาณาจักร “โพ้นทะเล” ซึ่งสยามก็เรียกชาวจีนที่เข้ามาในสยามเช่นกันว่าเป็น “จีนโพ้นทะเล”) จีนและสยามจึงไม่เคยมีปัญหาเรื่องสงครามปลายแดนระหว่างกัน แต่ในฐานะที่จักรพรรดิจีนได้รับ “อาณัติสวรรค์” ให้มาปกครองโลก ที่ผ่านมาจักรพรรดิจีนจึงมีบทบาทในทางการเมืองเพียง “การร้องขอ” ให้รัฐต่าง ๆ อยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้บารมีของจักรพรรดิจีน เช่น ทรงดำนิสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีที่ขึ้นมามีอำนาจอย่างไม่ถูกรรณเณมโบราณราชประเพณีภายหลังกู้เอกราชได้สำเร็จ (กรมศิลปากร, 2560, น. 50-51) หรือแม้แต่ความพยายามที่จะห้ามปรามการสงครามระหว่างรัชกาลที่ 1 และพระเจ้าปดุง (กรมศิลปากร, 2565, น. 183)

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ในระบบ “รัฐบรรณาการ” ที่เกิดขึ้นระหว่างสยามและจีนในประวัติศาสตร์ จะเป็นไปแบบผูกสัมพันธ์กัน โดยสยามยอมรับความเป็นจักรพรรดิจีนว่าอยู่ในฐานะ “โอรสสวรรค์” เป็น “เจ้าจักรพรรดิ” ที่เหนือกว่า ในขณะที่เดียวกันสยามก็ได้รับประโยชน์ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม โดยเฉพาะในทางการค้าจำนวนมาก ดังนั้นจีนจะเป็นเสมือนหลักคำประกันความมั่นคงและมั่นคงให้กับอาณาจักรได้เป็นอย่างดีเห็นได้จากความพยายามที่จะให้ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่องทั้งในสมัยกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์

“จิมก้อง” จากสมเด็จพระมหาจักรพรรดิถึงแผ่นดินพระนเรศวร

กรมศิลปากร (2565) กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสยามและจีนในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการส่งคณะทูตเดินทางไปยังราชสำนักจีนเมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) และได้ดำเนินการมาอย่าง

ต่อเนื่องจนถึงสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 จากนั้นก็หยุดชะงักลง **หมิงสีอู่** (จดหมายเหตุราชวงศ์หมิง) บันทึกว่า คณะทูตชุดสุดท้ายที่เดินทางไปยังจีน เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2070 (ค.ศ. 1527) จากนั้นก็เว้นว่างไปนานราว 27 ปี พบหลักฐานการส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักจีนอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2097 (ค.ศ. 1554) ถึงตรงนี้ หมิงสีอู่ ระบุพระนามของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาว่าเป็น “**ปอเลี้ยคุนสีหล้อ้วจียาสง**” ซึ่งเมื่อตรวจสอบกับรัชกาลของกษัตริย์อยุธยาพบว่าตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. 2091-2111/ค.ศ. 1548-1568) มูลเหตุสำคัญที่กรุงศรีอยุธยาขาดการส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังจีน คือ ความวุ่นวายจากการแย่งชิงราชสมบัติภายในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา รวมถึงสงครามขยายพระราชอาณาเขตในสมัยสมเด็จพระไชยราชา

สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงส่ง “**ช้างเผือก 1 เชือก**” พร้อมเครื่องราชบรรณาการไปถวายยังราชสำนักจีน แต่ทว่าช้างเผือกดังกล่าวเกิดล้มระหว่างการเดินทาง คณะทูตที่เดินทางไปพยายามที่จะรักษางาช้างเอาไว้เพื่อพิสูจน์ว่าเป็นช้างเผือกของจริง (สืบแสง พรหมบุญ, 2525, น. 106) ซึ่งเมื่อความทราบไปยังจักรพรรดิจีนก็ทรงพอพระทัยอย่างมาก ทรงพระราชทานของกำนัลแก่กษัตริย์และคณะทูตจำนวนมาก

ความน่าสนใจของคณะทูตชุดนี้อยู่ที่ช้างเผือกที่นำไปถวาย กล่าวคือ **ช้างเผือก** ถือเป็นของคู่บารมีของพระมหากษัตริย์ หากกษัตริย์พระองค์ใดมีช้างเผือกเกิดขึ้นในรัชกาลจะถือว่าเป็นมงคล บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข จะไม่มีการมอบให้กับใคร เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นคู่กับบารมีของผู้ที่เป็นมหาจักรพรรดิเท่านั้น ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิมีช้างเผือกเกิดขึ้นในพระราชอาณาจักรหลายเชือก ดังนั้นพระองค์จึงเป็นกษัตริย์ที่มากด้วยพระบารมีจนมีการขนานพระนามของพระองค์ว่า “**พระเจ้าช้างเผือก**” อันหมายถึง ราชสมัญญานามของพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงครอบครองช้างเผือกไว้ประดับบารมี ซึ่งในรัชสมัยของพระองค์ก็เห็นถึงความขัดแย้งกับพม่ามาแล้วจากกรณีพิพาทใช้อุบายหลอกล่อช้างเผือกไปเป็นช้างคู่บารมี จนกลายเป็น “**สงครามช้างเผือก**” (พ.ศ.2106/ค.ศ.1563) (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2551, น. 39-52) ดังนั้น การที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงจัดให้ช้างเผือกเป็น 1 ในเครื่องราชบรรณาการไปถวายจักรพรรดิจีน สะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ทรงปรารถนาให้ราชสำนักจีนนั้นเกิดความพึงพอใจในพระองค์ ซึ่งเป็นไปเช่นนั้นจริง ราชสำนักจีนมีความพึงพอใจอย่างมาก จนนำมาซึ่งความราบรื่นในการส่งคณะทูตพร้อมเครื่องราชบรรณาการในสมัยพระองค์มากถึง 4 ครั้ง

ภายหลังเสียเอกราชให้กับพม่า (พ.ศ. 2112/ค.ศ. 1569) พระเจ้าบุเรงนองได้สถาปนาให้สมเด็จพระมหาธรรมราชา ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา แต่อยู่ในฐานะเมืองประเทศราชของพม่า **หมิงสีอู่** ระบุว่า พ.ศ. 2116 (ค.ศ. 1573) สมเด็จพระมหาธรรมราชา ได้แต่งทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการ พร้อมขอรับพระราชทานตราประทับและเอกสารคำหับชุดใหม่เนื่องจากไฟไหม้สูญหาย (กรมศิลปากร, 2565, น. 101) สารสำคัญอย่างหนึ่งของการส่งคณะทูตไปยังราชสำนักจีน ของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในครั้งนี้ เพื่อหมายให้จีนรับทราบว่าการคุกคามวุ่นวายนั้นได้สงบลงไปแล้ว แม้ว่ากรุงศรีอยุธยาจะพ่ายแพ้และต้องเสียเอกราช หากแต่กรุงศรีอยุธยาที่มีอิสระ สามารถดำเนินการทางการทูตกับจีนได้เองดังเช่นอดีต

จนเมื่อสิ้นแผ่นดินพระเจ้าบุเรงนองพม่าก็อ่อนแอลง เกิดการต่อต้านการแย่งชิงราชสมบัติภายในกันเองของราชวงศ์ตองอู สมเด็จพระนเรศวรทรงเห็นเป็นโอกาสก็เริ่มแข็งขันต่อหงสาวดี และต่อมาก็ทรงประกาศอิสรภาพขาดจากกรุงหงสาวดี (พ.ศ. 2127/ค.ศ. 1584) จนนำมาซึ่งสงครามที่พระเจ้านันทบุเรงกษัตริย์พม่าพระองค์ใหม่ต้องส่งกองทัพใหญ่มาปราบปรามอยู่หลายครั้ง ที่สุดนำมาซึ่งมหาสงครามในประวัติศาสตร์หรือที่เรียกว่า “**สงครามยุทธ**

หัตถ์” (พ.ศ. 2135/ค.ศ. 1529) (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2551, น. 133-144) อันเป็นการสิ้นสุดอำนาจของพม่าเหนือกรุงศรีอยุธยาอย่างเป็นทางการ ภายหลังจากมีอำนาจมายาวนานราว 15 ปี และเมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชาเสด็จสวรรคต สมเด็จพระนเรศวร ราชโอรสก็เสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อมา

สมเด็จพระนเรศวร ทรงเป็นพระราชโอรสพระองค์โตของสมเด็จพระมหาธรรมราชาและพระวิสุทธิกษัตริย์ เสด็จพระราชสมภพเมื่อ พ.ศ. 2098 (ค.ศ. 1555) เสด็จขึ้นครองราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. 2133-2148 (ค.ศ. 1590-1605) ซึ่งตรงกับรัชสมัยของ **จักรพรรดิวันลี่** แห่งราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1572-1620/พ.ศ. 2115-2163) ในรัชสมัยของพระองค์ แม้ว่าบ้านเมืองยังอยู่ในช่วงของความวุ่นวายจากการสงครามทั้งพม่าและกัมพูชา แต่ก็พบว่ามี การส่งคณะทูตไปยังราชสำนักจีนเพื่อเจริญสัมพันธไมตรี (พ.ศ. 2135/ค.ศ. 1592) โดยมีการส่งคณะทูตไปจำนวน 27 คน เพื่อไปถวายเครื่องราชบรรณาการ แม้ในทางการทูตขณะนั้นจะมองว่าเป็นการส่งพระราชสาส์นพร้อมเครื่องราชบรรณาการไปจี้มก้องตามธรรมเนียมก็ตาม ซึ่งผู้เขียนเชื่อว่าวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งก็คือ การแจ้งข่าวเรื่องอิสรภาพของกรุงศรีอยุธยาที่ขาดจากพม่าให้ราชสำนักจีนได้ทราบ

ประเด็นที่น่าสนใจคือ เชื่อได้ว่าการส่งคณะทูตไปในครั้งนี้ น่าจะมีนัยทางการเมืองรวมอยู่ด้วย กล่าวคือ เมื่อครั้งที่ประกาศอิสรภาพนั้น มีความสับสนยุ่งยากที่พม่าจะยกกองทัพเข้ามาโจมตีกรุงศรีอยุธยา การได้จีนเป็นที่พึ่งหรือเป็นพวกนั้นจึงมีสำคัญอยู่มาก ด้วยว่าจีนถือว่าเป็น **“พี่ใหญ่”** ของอาณาจักรต่าง ๆ ในพื้นที่ รวมถึงจีนกับพม่าก็มีปัญหาความขัดแย้งเรื่องชายแดนกันอยู่เนื่อง ๆ หากว่าความสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับจีนประจักษ์แจ้งไปจนถึงเจ้ากรุงพม่า ย่อมสร้างความหวาดหวั่นให้กับพม่าอยู่บ้างไม่มากก็น้อย หรืออย่างน้อยหากพม่าคิดที่จะยกทัพลงมาทำสงครามกับกรุงศรีอยุธยา อาจต้องรอบคอบกว่าเดิมเพราะจีนอาจเข้าโจมตีด้านเหนือได้ หรืออาจให้ความช่วยเหลืออย่างใดอย่างหนึ่งกับกรุงศรีอยุธยา

นอกจากนี้ทูตคณะชุดดังกล่าวได้เดินทางไปพร้อมกับ **“ข้อเสนอทางการเมือง”** ที่จะเข้าช่วยเหลือจีนทำสงครามกับญี่ปุ่น ด้วยในช่วงเวลานั้นญี่ปุ่นได้รุกรานเกาหลีและหมายต่อไปยังจีน (ค.ศ. 1592/พ.ศ. 2135) หมิงสื่อลู่ ระบุว่าข้าราชการเมืองกวางตุ้งทำหนังสือกราบบังคมทูลไปยังราชสำนักความว่า

...สยามตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกไกลอยู่ห่างจากญี่ปุ่นนับ 10,000 ลี้ เมื่อเร็ว ๆ นี้ราชทูต

บรรณาการจากสยามได้ยื่นเรื่องต่อกรมกลาโหมแจ้งว่า พวกเขาคือการแสดงความรักภักดีต่อต้าหมิงหวังดีด้วยการให้ความช่วยเหลือ กรมกลาโหมได้นำความกราบบังคมทูลโดยบันทึกความเห็นว่าจะสั่งให้พวกเขาส่งทัพเข้าโจมตีญี่ปุ่นโดยตรง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาระยะห่างทางทะเลแลอุปนิสัยพวกหยาบ (ชาวต่างชาติ) ที่คาดเดาได้ยาก (กรมศิลปากร, 2565, น. 105)

ในเบื้องต้นเมื่อฝ่ายกลาโหมของจีนได้ปรึกษาหารือกันแล้วเห็นว่ากรุงศรีอยุธยามีความจงรักภักดี ต้องการที่จะช่วยเหลือจริง จึงเสนอให้ส่งกองทัพมาช่วยได้ ทั้งยังมีพระบรมราชโองการสรรเสริญความจงรักภักดีและชื่นชม โดยให้เตรียมทัพเรือไว้ให้พร้อมและรั้งรออยู่ก่อนจนกว่าจะมีพระราชบัญชาไป ต่อมาเมื่อการคัดค้านจาก **“เสี่ยวเอี้ยน”** (ไม่ทราบว่าเป็นใคร แต่น่าจะเป็นคนสำคัญด้านกลาโหมของจีน) ที่เคลือบแคลงสงสัยในความมุ่งหมายที่แท้จริงของสมเด็จพระนเรศวร สุดท้ายจากผลการปรึกษาหารือกันอีกครั้งก็มิได้มีมติไม่รับข้อเสนอดังกล่าว (สืบแสง พรหมบุญ, 2525, น. 109) ซึ่งการตอบปฏิเสธของจีนเชื่อได้ว่า น่าจะสร้างความไม่พอใจให้กับพระนเรศวรอยู่บ้าง เห็นได้จากว่าหลังจาก

นั้น กรุงศรีอยุธยาไม่มีการส่งคณะทูตเดินทางไปยังราชสำนักจีนอีกเลย จนถึงแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2155/ค.ศ. 1612) จึงกลับมาดำเนินการในเรื่องดังกล่าวอีกครั้ง

นัยทางการเมืองเรื่อง “ข้อเสนอช่วยรบญี่ปุ่น” ของสมเด็จพระนเรศวร

ประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณา คือ คำถามที่ว่า การส่งคณะทูตเดินทางไปยังราชสำนักจีนในสมัยสมเด็จพระนเรศวร พระองค์ทรงมีนัยหรือความมุ่งหมายใดแอบซ่อนอยู่หรือไม่ แน่นอนว่า การกลับมาของความสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรีอยุธยาและจีนจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ทางการค้า แต่การที่พระองค์ทรงส่งคณะทูตไปพร้อมข้อเสนอที่จะช่วยทำสงครามกับญี่ปุ่น แต่ทว่าเมื่อได้รับการปฏิเสธ พระองค์ก็ตัดสินพระทัยไม่ส่งคณะทูตไปอีกเลย นั้นย่อมสะท้อนให้เห็นว่า แม้ผลประโยชน์ทางการค้าที่ถูกแฝงไว้กับระบบบรรณาการที่มีอยู่ตลอดมาจะมีความสำคัญ แต่ก็ไม่ใช่ว่าความมุ่งหมายเพียงอย่างเดียวของพระองค์

ปิยดา ชลวร (2555) ให้ความเห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าว ญี่ปุ่น หมายถึงสงครามเพื่อสร้างความเป็นใหญ่ในเอเชียบูรพา การบุกเกาหลีเป็นความทะเยอทะยานของโทโยโทมิ ฮิเดโยชิ (ผู้นำของญี่ปุ่นขณะนั้น) ที่จะเป็นใหญ่ในภูมิภาคหลังจากที่สามารถรวมญี่ปุ่นให้เป็นหนึ่งเดียวได้ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นมีสงครามน้อยใหญ่มากกว่าร้อยปี (ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-16) เชื่อกันว่าฮิเดโยชิผู้นี้มีแผนที่จะขยายอำนาจไปถึงฟิลิปปินส์และอินเดีย เป้าหมายใหญ่ ณ เวลานั้น คือ จีน แต่ทว่าหากญี่ปุ่นต้องการทำสงครามกับจีน ก็จำเป็นต้องมีแผ่นดินที่อยู่ติดกับจีนเพื่อใช้เป็นฐานที่มั่นในการส่งต่อหรือลำเลียงยุทธปัจจัย ไพร่พลของกองทัพ ซึ่งแผ่นดินที่ญี่ปุ่นหมายตาไว้คือ เกาหลี

ญี่ปุ่นเริ่มต้นด้วยการส่งทูตไปยังเกาหลี ชักชวนให้ร่วมมือกับญี่ปุ่นเพื่อทำสงครามกับจีน แต่ทว่าราชวงศ์โชซอนของเกาหลีกลับไม่สนใจข้อเสนอของญี่ปุ่น (เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป, 2560, น. 179-180) ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงส่งกองทัพที่มีไพร่พลมากถึงราว 150,000 คน เข้าโจมตีเกาหลี เหตุการณ์สู้รบบนคาบสมุทรเกาหลีในครั้งนี้ (พ.ศ. 2135-2141/ค.ศ. 1592-1598) กองทัพของญี่ปุ่น สามารถรุกไล่ขึ้นไปได้จนถึงเปียงยาง **พระเจ้าซอนโจ** จำต้องลี้ภัยขึ้นไปทางเหนือ และได้ร้องขอความช่วยเหลือจาก **จักรพรรดิวันลี** แห่งราชวงศ์หมิง จนทำให้จีนเป็นสงครามโดยตรงกับญี่ปุ่น ซึ่งผลของสงครามคราวนี้ ญี่ปุ่นพ่ายแพ้จนต้องถอนทหารออกจากคาบสมุทรเกาหลี ทั้งนี้ด้วยการต่อสู้อย่างเข้มแข็งของกองทัพเกาหลีรวมถึงการมีส่วนร่วมสำคัญอย่างจีนที่ให้ความช่วยเหลือ ประกอบกับ โทโยโทมิ ฮิเดโยชิ ผู้นำคนสำคัญของญี่ปุ่นที่เสียชีวิตลงอย่างกะทันหันในปีต่อมา

หมิงสื่อลู่ ระบุถึงเหตุผลที่จีนให้ความช่วยเหลือเกาหลีว่า

...กัมปากู (หมายถึง สำนักโชกุนที่บริหารราชการในนามจักรพรรดิวังหลวงญี่ปุ่น) ได้ฉ้อฉล

ยึดอำนาจโดยสมคบกับพวกโจร ใช้วิธีการหยาบช้า โหดร้าย แลทารุณกับผู้คน อีกทั้งจู่โจมหมู่บ้านเมืองทั้งหลาย บัดนี้เขาหมายที่จะครอบครองเกาหลี แลแอบวางแผนโจมตีแผ่นดินภายในของจีน การกระทำนี้สร้างปัญหามากมายแก่กองทัพราชสำนัก (กรมศิลปากร, 2565, น. 105)

ราชสำนักจีนมองว่า การกระทำของญี่ปุ่นนั้นไม่ใช่เพียงการรุกรานเกาหลี หากแต่หมายถึงโอบเข้ามายังจีน ดังนั้นจีนจึงไม่ลังเลเลยที่จะเข้าร่วมสงครามเพื่อช่วยเกาหลี มีความเป็นไปได้ว่า ชาวคราวสงครามที่เกิดขึ้นนี้กรุงศรีอยุธยาน่าจะได้ข่าวมาจากกลุ่มพ่อค้าที่เดินทางไปมาในช่วงเวลาดังกล่าว สมเด็จพระนเรศวรทรงเกรงไปว่าหากญี่ปุ่นเข้มแข็งมากขึ้นกรุงศรีอยุธยาก็อาจได้รับผลกระทบอย่างใดอย่างหนึ่ง พระองค์จึงมีพระราชสาส์นไปยังราชสำนักจีนเพื่อเสนอตัวเข้าช่วยเหลือ ซึ่ง O.W. Wolters (สืบแสง พรหมบุญ, 2525, น. 109-110) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ญี่ปุ่นมี

ความทะเยอทะยานอยากที่จะได้ดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียไว้ทั้งหมด ประกอบกับความสัมพันธ์ที่ดีทั้งทางการเมืองและการค้าระหว่างกรุงศรีอยุธยาและจีนที่มีมาก่อนหน้านี้ ต่างมีส่วนสนับสนุนให้สมเด็จพระนเรศวรทรงมีพระราชดำริที่จะเสนอตัวเข้าช่วยจีนทำสงครามกับญี่ปุ่น

ปิยดา ชลวร (2555) ให้ความเห็นว่า ยังมีประเด็นคำถามที่น่าสนใจอยู่ที่การเสนอตัวในครั้งนี้ เป็นข้อเสนอที่มาจากสมเด็จพระนเรศวรจริงหรือไม่ คิมูระ คานาโกะ ได้เขียนบทความวิเคราะห์เรื่องดังกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า การเดินทางของคณะทูตจากกรุงศรีอยุธยาถึงปักกิ่งนั้นใช้เวลาราว 1 ปีครึ่ง ครั้งนั้นคณะทูตของสยามน่าจะเดินทางไปถึงกรุงปักกิ่งราวเดือน 9 (พ.ศ. 2135/ค.ศ. 1592) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นบุกเกาหลีแล้วได้ไม่นาน แสดงให้เห็นว่าคณะทูตของกรุงศรีอยุธยาจะต้องเดินทางไปก่อนที่ญี่ปุ่นจะบุกเกาหลี (ญี่ปุ่นบุกเกาหลีราวเดือน 4 ปี พ.ศ. 2135/ค.ศ. 1592) ดังนั้น คิมูระ จึงแย้งว่า เป็นไปไม่ได้ที่สมเด็จพระนเรศวรจะเสนอตัวที่จะส่งกองทัพไปทำสงครามกับญี่ปุ่นเพื่อช่วยจีน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า สมเด็จพระนเรศวรไม่น่าจะมีส่วนรู้เห็นกับการเสนอจะไปบุกญี่ปุ่นของสยาม และเป็นการคุยกันเองของขุนนางจีนและทูตสยามภายใต้เหตุการณ์อันคับขันในปี ค.ศ.1592

คิมูระ คานาโกะ ตั้งข้อสังเกตว่า ที่ผ่านมากกรุงศรีอยุธยาดูติดต่อกับจีนเพราะเหตุผลทางการค้า อยู่ ๆ จึงเสนอที่จะช่วยจีนรบกับญี่ปุ่น ยิ่งในช่วงเวลาดังกล่าวยังติดพันสงครามกับพม่าอยู่ จะส่งทหารไปช่วยรบได้อย่างไร รวมถึงกล่าวว่า ไม่มีหลักฐานใดที่อธิบายว่า “กษัตริย์สยาม” คือผู้ที่ยื่นข้อเสนอนี้ต่อจีน ดังนั้น คิมูระ คานาโกะ จึงชี้ว่า คนเสนอคือทูตจากสยามที่ไปถวายบรรณาการ และดูเหมือนว่าจะเป็นการเสนอโดยพลการของทูตคนนั้นมากกว่าจะเป็นความคิดของสมเด็จพระนเรศวร

ประเด็นดังกล่าวเป็นเพียงข้ออธิบายที่พิจารณาจากช่วงเวลาเป็นหลัก แต่ต้องไม่ลืมประเด็นสำคัญว่า การติดต่อทางการทูตกับราชสำนักจีนนั้น ดำเนินการผ่าน “พระราชสาสน์” ที่มีตราประทับ ดังนั้นหากพิจารณาตามข้ออธิบายของ คิมูระ คานาโกะ จะมีคำถามตามมาว่า คณะทูตจะสามารถก้าวล่วงในพระราชอำนาจของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาได้หรือไม่ ซึ่งทางการทูตในทัศนะของชาวตะวันตกและตะวันออกนั้นต่างกัน ฝ่ายตะวันตกมองว่า ผู้ทำหน้าที่เป็นทูต จะอยู่ในฐานะของการเป็นผู้แทนของกษัตริย์ของอาณาจักรนั้น แต่ทางตะวันออกมองว่า ทูต เป็นเพียงผู้ที่ทำหน้าที่ในการถือราชสาสน์จากกษัตริย์ของอาณาจักรหนึ่งไปยังอีกอาณาจักรหนึ่งเท่านั้น เมื่อคณะทูตในอดีตเป็นเพียงผู้นำพระราชสาสน์ไปถวายไม่ใช่เป็นผู้แทนกษัตริย์ ดังนั้นจึงเป็นไปได้หากคณะทูตชุดดังกล่าวจะกลายยื่นข้อเสนอสำคัญหรือดำเนินการไปโดยพลการ

ประเด็นต่อมาที่ควรพิจารณาคือ การยื่นข้อเสนอที่จะเข้าช่วยเหลือจีนเพื่อทำสงครามกับญี่ปุ่นในครั้งนี้ สะท้อนว่ามีนัยทางการเมืองร่วมด้วย กล่าวคือ สมเด็จพระนเรศวรคงหมายได้จีนเป็นที่พึ่งอย่างใดอย่างหนึ่ง ในเรื่องการสงครามกับพม่า อันที่จริงนัยดังกล่าวมีเค้าเงื่อนที่สอดคล้องกันอยู่ไม่น้อย ไม่มีหลักฐานว่าข้อเสนอดังกล่าวมีข้อแลกเปลี่ยนในทางการเมืองด้วยหรือไม่ แต่อย่างน้อยแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับเหตุผลหรือสถานการณ์ รวมถึงพระราชดำริทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่มาก กล่าวคือ พระราชพงศาวดาร ระบุว่า ราวเดือน 12 ศักราช 954 ปีมะโรง จัตวาศก (พ.ศ.2135/ค.ศ.1592) สมเด็จพระนเรศวรทรง “...มีพระราชโองการตรัสให้บำรุงช้างม้ารีพลทั้งปวงไว้สรรพ จะยกทัพหลวงเสด็จไปเอาเมืองตองอู” (ประพต เศรษฐกานนท์. (บรรณาธิการ), 2564, น.239) ซึ่งหากพิจารณาถึงช่วงเวลาแล้วจะพบว่ามีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ หมิงสื่อลู่ ระบุว่าราชทูตสยามเดินทางไปถึงเมืองหลวงของจีนเพื่อถวายเครื่องราชบรรณาการเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2135 (ค.ศ. 1592) หากนับรวมระยะเวลา

และขั้นตอนพิธีการที่กว่าราชทูตจะเดินทางไปถึงเมืองหลวงของจีนไปราว 1 ปีกว่า นั่นก็หมายความว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะมีพระราชดำริที่จะทำสงครามกับพม่าไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว โดยหมายได้จีนมาเป็นพวก

แม้ว่าข้อวิเคราะห์ของ คิมูระ คานาโกะ ที่ว่าข้อเสนอดังกล่าวไม่น่าจะเกิดจากพระราชดำริของสมเด็จพระนเรศวร แต่เกิดจากคณะทูตกระทำการเองโดยพลการ ด้วยว่าเกิดขึ้นภายหลังเมื่อคณะทูตเดินทางไปแล้ว ประกอบกับเกิดสถานการณ์สงครามระหว่างญี่ปุ่นและเกาหลีพอดี คณะทูตจึงยื่นข้อเสนอดังกล่าวไปโดยพลการ แต่น่าเชื่อได้ว่าข้อเสนอดังกล่าว ยังมีความสัมพันธ์กับพระราชดำริที่สมเด็จพระนเรศวรที่หมายขึ้นไปโจมตีพม่าอยู่แต่เดิม

ส่วนมูลเหตุที่ว่าสมเด็จพระนเรศวรหมายยกทัพขึ้นไปโจมตีพม่านั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพิเคราะห์ว่า เพราะการสงครามตั้งแต่เมื่อทรงประกาศอิสรภาพที่เมืองแครงแล้ว พม่าก็ยกทัพมาทำสงครามอย่างต่อเนื่อง และกรุงศรีอยุธยาต้องทำสงครามเพื่อความเป็นเอกราชมานานนับสิบปี เมื่อทรงชนะสงครามคราวยุทธหัตถี รวมถึงทรงได้เมืองทวาย เมืองตะนาวศรี รวมถึงหัวเมืองมอญกลับมาอยู่ในพระราชอำนาจแล้ว พระองค์ก็หมายจะ “เอาคืนพม่าบ้าง” (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2551, น. 163) ประกอบกับ พระองค์ทรงได้ข่าวคราวความขัดแย้งระหว่างพม่าและจีนอยู่บ้าง ดังนั้นหากสามารถได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากจีน พระราชดำริของพระองค์ก็จะสามารถเป็นจริงได้มากขึ้น

แม้ว่าต่อมาจีนปฏิเสธข้อเสนองของกรุงศรีอยุธยาเรื่องที่จะช่วยรบกับญี่ปุ่น พระราชดำริที่จะเอาคืนพม่าบ้าง ก็ไม่ได้ล้มเลิกแต่อย่างใด เพราะปรากฏต่อมาว่า สมเด็จพระนเรศวรทรงนำไพร่พลที่มากถึงราว 120,000 คนไปทำสงครามกับพม่า โดยข้ามไปทางเมืองเมาะตะมะ แล้วขึ้นไปยังหงสาวดี (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2551, น. 164) เป็นครั้งแรก (พ.ศ. 2138/ค.ศ. 1595) ทรงให้ล้อมเมืองอยู่นานราว 4 เดือน ก็ได้ข่าวว่าเมืองเชียงใหม่ เมืองตองอู และเมืองแปร ต่างยกทัพมาช่วยหงสาวดี พระองค์จึงตัดสินใจสั่งให้ยกทัพกลับพระนคร และอีก 4 ปีต่อมา (พ.ศ. 2142/ค.ศ. 1599) ก็ให้เสด็จนำทัพขึ้นไปโจมตีเมืองตองอูอีก และเช่นกันว่าทัพตั้งอยู่ได้ราว 2 เดือน ก็ขาดเสบียงทัพจึงต้องเสด็จกลับพระนครอีก (ประพต เศรษฐกานันท์ และรวี สิริอิสสระนันท์. (บรรณาธิการ), 2559, น. 421-422) แม้จนถึงช่วงปลายแผ่นดินที่สมเด็จพระนเรศวรจะไม่ได้นำทัพใหญ่ขึ้นไปทำสงครามกับพม่าแล้ว แต่ยังมีเหตุสงครามระหว่างกันจนสิ้นรัชกาล

แม้จะไม่มีหลักฐานว่า ข้อเสนอของฝ่ายกรุงศรีอยุธยาที่จะช่วยจีนรบกับญี่ปุ่น มีเงื่อนไขเรื่องที่จะให้พม่าช่วยเหลือเรื่องการสงครามกับพม่าหรือไม่ แต่ด้วยสถานการณ์ที่สอดคล้องกัน น่าเชื่อได้ว่าสมเด็จพระนเรศวรทรงหมายประโยชน์ทางการเมืองเรื่องสงครามกับพม่าร่วมด้วย ซึ่งก่อนหน้านั้น จีนเองก็มีความพยายามที่จะให้กรุงศรีอยุธยาช่วยเหลือจีนในการทำสงครามกับพม่า ที่ปรากฏอยู่ใน หมิงสื่อลู่ ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2134 (ค.ศ. 1591) ระบุว่า

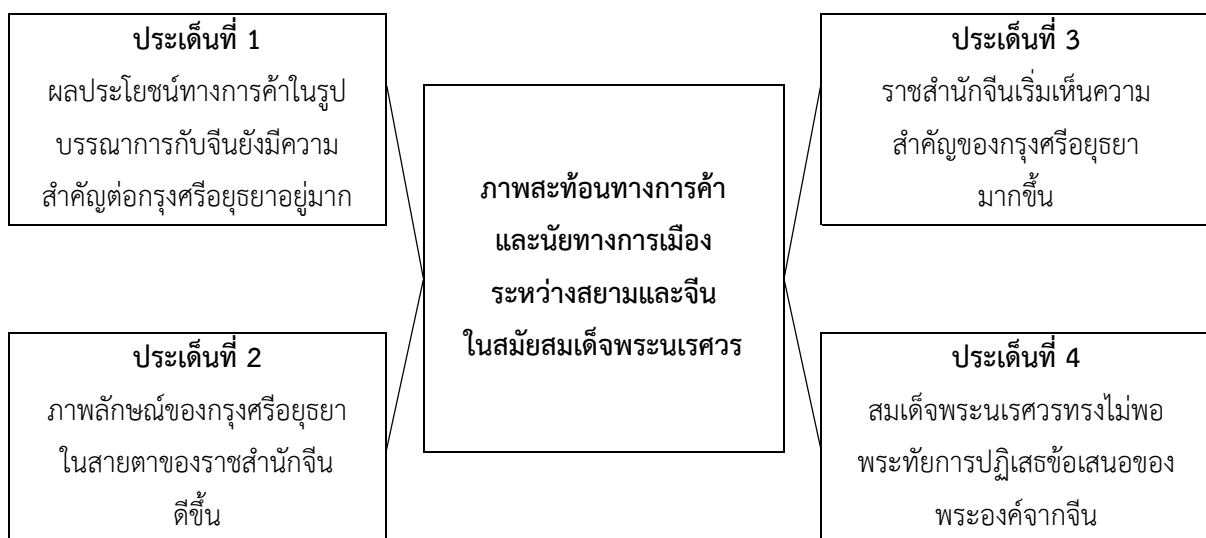
...ในหยุนหนาน เจ้าเมืองเหมียนเตียน – อังวะได้เข้าโจมตี แต่กองทัพหลวงหยุดยั้งเอาไว้ได้ จึงมีรับสั่งให้แจกจ่ายรางวัลอย่างสมใจ มีผู้เสนอว่าในระหว่างฤดูสารทแลฤดูเหมันต์ ควรส่งราชทูตไปสยามเพื่อนำพระราชบัญชาไปยังหนิวตาล่าแห่งสยาม ขอให้พระองค์เข้าตีกระหนาบ การจัดแจงเรื่องนี้ให้สอดคล้องกับข้อเรียกร้องของหวู่ตึง ผู้เป็นกลาโหมแลผู้ประสานงานใหญ่แห่งมณฑล (กรมศิลปากร, 2565, น. 104)

ไม่มีหลักฐานว่าจีนได้นำพระราชบัญชาดังกล่าวเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาหรือไม่ เป็นไปได้ว่า สมเด็จพระนเรศวร ทรงเห็นว่าทั้งจีนและกรุงศรีอยุธยา ต่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกัน นั่นคือ การทำสงครามกับพม่า ดังนั้น การยื่นข้อเสนอที่จะช่วยจีนทำสงครามกับญี่ปุ่นจึงเป็นการเสนอตัวเพื่อเพิ่มความสัมพันธ์ในด้านการเมืองการสงครามให้ชัดเจนมากขึ้น

อย่างไรก็ตามเมื่อความปรารถนาของสมเด็จพระนเรศวรได้รับการปฏิเสธ พระองค์ก็แสดงตนออกมาอย่างชัดเจนถึงความเสียพระทัยและไม่พอพระทัยไปพร้อมกัน ซึ่งเชื่อได้ว่านัยดังกล่าวคือสาเหตุหนึ่งที่พระองค์ทรงตัดสินใจพระทัยยุติความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน สะท้อนได้จากภายหลังจากนั้น พระองค์ไม่มีการส่งคณะทูตเดินทางไปยังราชสำนักจีนอีกเลย รวมถึงทรงดำเนินการเรื่องการทำสงครามกับพม่าอย่างต่อเนื่องทั้งการโจมตีหงสาวดี จนถึงเมืองตองอูโดยลำพัง

ภาพสะท้อนทางการค้าและนัยทางการเมืองระหว่างสยามและจีนในสมัยสมเด็จพระนเรศวร

ความสัมพันธ์กับจีนในรูปแบบ “รัฐบรรณาการ” แม้ว่าโดยรูปธรรมแล้วจะดูเหมือนว่ากรุงศรีอยุธยาตกเป็นเสมือน “เมืองขึ้น” หรือ “ประเทศราช” ของจีน แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไปแล้วจะพบว่า ฝ่ายกรุงศรีอยุธยาต่างหากที่ได้รับผลประโยชน์จำนวนมหาศาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการค้า แม้ว่าในแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวร บ้านเมืองจะเต็มไปด้วยสงคราม แต่พระองค์ยังคงให้ความสำคัญกับการส่งคณะทูตไปถวายพระราชสาส์นพร้อมเครื่องราชบรรณาการต่อราชสำนักจีน เพราะพระองค์ทรงเห็นถึงความสำคัญหรือประโยชน์ในทางการค้าที่จะได้รับ ประกอบกับบ้านเมืองจำเป็นต้องได้รับการค้าจากทางเศรษฐกิจในช่วงที่มีสงครามมากมาย ในขณะเดียวกันก็เชื่อว่ามีนัยทางการเมืองการสงครามร่วมอยู่ด้วย ซึ่งการกระทำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงนัยบางอย่างที่ซ่อนอยู่จากความสัมพันธ์ดังกล่าวใน 4 ประเด็น ดังแผนผังที่ 2

แผนผังที่ 2 แสดงภาพสะท้อนทางการค้าและนัยทางการเมืองระหว่างสยามและจีน
ในสมัยสมเด็จพระนเรศวร

ประเด็นที่ 1 ผลประโยชน์ทางการค้าในรูปบรรณาการกับจีนยังมีความสำคัญต่อกรุงศรีอยุธยาอย่างมาก

ที่ผ่านมากองศรีอยุธยาได้รับผลตอบแทนทางการค้าจำนวนมากจนเรียกว่าเป็น ผลกำไร จากการไปจิ้มก้องราชสำนักจีน เห็นได้จากเอกสารสำคัญอย่าง พระรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา ที่กล่าวว่า “...แลชุดอยู่ นอกกำแพงพระนครเปนอยู่สำเภาส่งพระราชสาสนจิมก้องกรุงปักกิ่งทุกปี” (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2551, น. 55) สะท้อนให้เห็นว่ากรุงศรีอยุธยานั้นให้ความสำคัญกับการไปจิ้มก้องราชสำนักจีนอย่างมาก

การส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักจีนนั้น ส่วนหนึ่งนั้นเป็นการแสดงความ “อ่อนน้อมถ่อมตน” ต่อองค์จักรพรรดิจีนในฐานะ “โอรสสวรรค์” ตามลัทธิขงจื้อ ในขณะที่เดียวกันผู้ที่เป็โอรสสวรรค์จะต้องแสดงความเมตตาต่อผู้ที่มาอ่อนน้อมถ่อมตนด้วยทั้ง การพระราชทานของขวัญของกำนัล การให้สิทธิพิเศษทางการค้า การพระราชทานตราตั้ง และอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ส่วนหนึ่งของระบบบรรณาการเป็นมาตรการสร้างความมั่นคงปลอดภัยให้กับจีนด้วยว่ารัฐเหล่านี้จะไม่ทำร้ายจีนด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ดังนั้น ระบบดังกล่าวจึงเป็นเสมือนการ “แลกเปลี่ยนผลประโยชน์” ระหว่างกัน โดยผ่านพิธีการที่มีระเบียบแบบแผนตามที่ทางการจีนได้วางเอาไว้ และเมื่อความสัมพันธ์กับจีนอยู่ในรูปของบรรณาการ ดังนั้นการค้าจึงรวมอยู่ในระบบบรรณาการหรือ “การค้าในรูปบรรณาการ” อย่างแยกไม่ออก กล่าวคือ มีทั้งการ แลกเปลี่ยนบรรณาการ ไปจนถึงการรับสิทธิพิเศษทางการค้า

คำว่า “การแลกเปลี่ยนบรรณาการ” หมายถึง เมื่อกรุงศรีอยุธยานำเครื่องราชบรรณาการไปถวายให้กับจักรพรรดิจีนแล้ว พระองค์จะทรงมอบของขวัญ ของกำนัล ให้เป็นการตอบแทนกลับมาที่ “มากกว่าบรรณาการที่นำไปถวาย” ส่วน “สิทธิพิเศษทางการค้า” จักรพรรดิจีนจะมอบให้เป็นการตอบแทนในความภักดี โดยจะอนุญาตให้สามารถนำสินค้าที่ไปพร้อมกับบรรณาการนั้นออกจำหน่ายที่จีนได้ภายหลังการถวายเครื่องราชบรรณาการโดยได้รับ “สิทธิพิเศษ” เช่น การไม่เก็บภาษี ดังนั้นที่ผ่านมากองศรีอยุธยาจึงกระตือรือร้นที่จะไปถวายเครื่องราชบรรณาการต่อองค์จักรพรรดิจีน โดยแฝงใช้ “บรรณาการเพื่อการค้า” ร่วมด้วยเสมอ ซึ่งในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรก็เช่นกัน ประกอบกับในรัชสมัยของพระองค์ (รวมถึงก่อนหน้านั้น) บ้านเมืองได้รับความเสียหายจากการสงครามที่ต่อเนื่องมายาวนานหลายสิบปี ไพร่บ้านพลเมืองอันเป็นกลจักรขับเคลื่อนการผลิตที่สำคัญก็เสียหายไปกับสงครามจำนวนมาก การค้ากับจีนจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยรื้อฟื้นบ้านเมืองให้กลับมามั่นคงได้อีกครั้ง แม้ว่าในรัชสมัยของพระองค์จะเริ่มมีชาติตะวันตกเข้ามามีส่วนร่วมในทางการค้าบ้างแล้วก็ตาม แต่ยังไม่มากเมื่อเทียบกับจีน ดังนั้นจึงได้เห็นถึงความกระตือรือร้นของพระองค์ในการส่งคณะทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการกับจีนอีกครั้ง

ประเด็นที่ 2 ภาพลักษณ์ของกรุงศรีอยุธยาในสายตาของราชสำนักจีนดีขึ้น

การที่กรุงศรีอยุธยายื่นข้อเสนอว่าจะช่วยรบกับญี่ปุ่น ที่แม้ว่าในทางปฏิบัติจะไม่ได้เกิดขึ้นจริง (ด้วยว่าจีนปฏิเสธ) แต่อย่างน้อยก็มีส่วนทำให้ภาพลักษณ์ของกรุงศรีอยุธยาในสายตาของราชสำนักจีนดีขึ้นมาก ก่อนหน้ารัชศกวันลี แห่งราชวงศ์หมิง กรุงศรีอยุธยาเคยเป็นเพียงรัฐบรรณาการในดินแดนตอนใต้ (จีน เรียก อาณาจักรโพ้นทะเล) รัฐหนึ่งที่จะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดที่ราชสำนักจีนวางไว้เท่านั้น แต่เมื่อเกิดเรื่องญี่ปุ่นบุกเกาหลีโดยที่กรุงศรีอยุธยายื่นข้อเสนอที่จะร่วมช่วยรบ กรุงศรีอยุธยากลายเป็นรัฐที่มีความจงรักภักดีในสายตาของราชสำนักจีนทันที เห็นได้จากเมื่อฝ่ายกลาโหมปรึกษาหารือกันแล้วได้ลงบันทึกความเห็นไว้ว่า “...ที่ราชทูตสยามแสดงความโกรธต่อการกระทำอันชั่วร้ายนี้ แสดงถึงความจงรักภักดีของผู้ที่ต้องการช่วย” พร้อมกันนี้ยัง “...ขอให้ส่งพระราชโองการสรรเสริญความ

จงรักภักดีแลความชอบธรรม แลแจ้งให้ทราบถึงความชื่นชมในแรงใจของพวกเขา” (กรมศิลปากร, 2565, น. 105) ซึ่งความเห็นดังกล่าวนี้จักรพรรดิจิ้นทรงเห็นชอบด้วย

แม้ว่าข้อเสนอดังกล่าวจะได้รับการปฏิเสธ แต่อย่างน้อยความจงรักภักดีที่มีต่อราชสำนักจิ้น ก็ได้สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้เกิดขึ้นได้กับสมเด็จพระนเรศวรในฐานะกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา ซึ่งภาพลักษณ์ที่ดีดังกล่าวจะมีความสำคัญเช่นกัน เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาอยู่ในช่วงของสงครามต่อเนื่องกับพม่าอยู่ แม้จะไม่มีหลักฐานที่อธิบายว่า จิ้นมีปฏิกริยาอย่างไรเมื่อพระองค์ยกทัพขึ้นไปโจมตีพม่า แต่ไม่มีหลักฐานเช่นกันว่า จิ้น ได้ตำหนิหรือว่ากล่าวกรุงศรีอยุธยาแต่อย่างใดเลย

ประเด็นที่ 3 ราชสำนักจิ้นเริ่มเห็นความสำคัญของกรุงศรีอยุธยามากขึ้น

ปิยดา ชลวร (2555) มีความเห็นว่าความพยายามของสมเด็จพระนเรศวรที่จะช่วยจิ้นรบกับญี่ปุ่นส่งผลอย่างชัดเจนให้ จิ้น มองกรุงศรีอยุธยาว่ามีความจงรักภักดีแม้ว่าจะเป็นรัฐที่ตั้งอยู่ห่างไกลก็ตาม สะท้อนได้จากการเพิ่มของกำลังให้กับทูตสยามที่มาถวายบรรณาการ และการตั้งหน่วยงานแปลพระราชสาส์นของสยาม จิ้นเริ่มให้ความสำคัญทางการเมืองกับกรุงศรีอยุธยา โดยเชื่อว่ากรุงศรีอยุธยาจะช่วยค้ำจุนความมั่นคงของจิ้นได้หรืออย่างน้อยก็บางส่วน ด้วยว่าในช่วงเวลาดังกล่าว จิ้นเองมีปัญหาทางการเมืองหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายอิทธิพลของพม่าที่เข้าไปยังหยุนหนาน แม้ว่าความพยายามของพม่าจะยังอยู่ในการควบคุมของจิ้นก็ตาม แต่การได้กรุงศรีอยุธยาไว้ในความสัมพันธ์ที่ดีย่อมเป็นหลักประกันถึงความมั่นคงของจิ้นได้มากขึ้น ด้วยว่าพม่ามีปัญหาเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยา ประกอบกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ด้านการสงครามที่กรุงศรีอยุธยามีพรมแดนติดกับพม่าทางด้านใต้ ส่วนจิ้นตั้งอยู่ทางด้านเหนือของพม่า

อันที่จริง ราชสำนักจิ้น มีการสืบข่าวคราวความเคลื่อนไหวทางการเมืองในภูมิภาคมาโดยตลอด เห็นได้จากข้อถวयरายงานของ เฉินหย่งปิน หัวหน้าผู้ประสานงานแห่งหยุนหนาน ที่ว่า

...อั้งวะกับเม้งนาย (หมายถึง เมืองนายของพวกไทใหญ่) ต่างระดมกำลังและรุกรบกัน เมื่อพวกหยี่แลพวกตี้แย่งชิงอำนาจกันถือว่าเป็นประโยชน์แก่จิ้น เม้งนายแลสยาม (หมายถึง กรุงศรีอยุธยา) ได้ตกลงเป็นพันธมิตรกันต่อต้านอั้งวะ พวกเขายู่ข้างราชสำนักแลจงรักภักดี ถ้าพระบารมีของบุรพกษัตริยาธิราชเจ้าแลพระพรชัยแห่งพระราชโอรสแห่งสวรรค์เกื้อหนุน แลพระเจ้ากรุงอั้งวะสิ้นพระชนม์ลงด้วยน้ำมือเม้งนาย ถือว่าเป็นโชค (กรมศิลปากร, 2565, น. 106)

แม้ว่าจิ้นจะไม่ได้ให้ความช่วยเหลือกรุงศรีอยุธยาในการรบกับพม่า แต่จิ้นก็เฝ้าติดตามดูสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในภูมิภาคตลอดเวลา เพราะมองว่าจะเป็นประโยชน์ต่อจิ้นเอง และที่สำคัญในสายตาของจิ้นมองว่ากรุงศรีอยุธยานั้น “...อยู่ข้างราชสำนักแลจงรักภักดี” หมิงสือลู่ ยังระบุด้วยว่า ในรายงานที่ เฉินหย่งปิน ยังมีการเสนอด้วยว่า “...ให้เร่งคัดคนที่เก่งกล้าแลรู้เส้นทางลัดเลี้ยวเคี้ยวคดไปยังเม้งนาย ประเทศสยาม แลป่อหนิ ให้จัดการรวบรวมกำลังกัน แลแจ้งนัดวันเข้าทำลายอั้งวะ-เหมี่ยนเตี้ยน” (กรมศิลปากร, 2565, น. 107) ซึ่งเรื่องดังกล่าวนี้ก็ได้มีการนำความขึ้นกราบบังคมทูลและแจ้งความว่า “...ต้องส่งสารตราไปถึงแม่ทัพใหญ่กวางตุง-กวางซี ให้ส่งสารไปยังประเทศสยาม ป่อหนิแลจัมปาให้สมทบกำลังเข้าตีกระหนาบ เมื่อพระเจ้าอั้งวะยอมจำนนแล้ว จึงพระราชทานยศ บำเหน็จรางวัล แบ่งดินแดนให้ครอง” (กรมศิลปากร, 2565, น. 107)

จะเห็นได้ว่า การกระทำของสมเด็จพระนเรศวรในการทำสงครามกับพม่า นอกจากจะไม่ได้รับคำตำหนิจากจีนแล้ว ตรงกันข้ามยังเป็นประโยชน์ต่อราชสำนักจีนอีกด้วย อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีหลักฐานว่าได้มีการส่งสารมาจากจีนและมีการดำเนินการกันอย่างไรหรือไม่ แต่อย่างน้อยก็สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยาที่มีต่อราชสำนักจีนได้ชัดเจนจากสถานการณ์ทางการเมืองในภูมิภาคที่เกิดขึ้น

ประเด็นที่ 4 สมเด็จพระนเรศวรทรงไม่พอพระทัยการปฏิเสธข้อเสนอของพระองค์จากจีน

ภายหลังจากที่ราชสำนักจีน “ปฏิเสธข้อเสนอ” ของกรุงศรีอยุธยา ดูเหมือนว่าจะสร้างความไม่พอพระทัยให้กับสมเด็จพระนเรศวรอยู่ไม่น้อย สะท้อนได้อย่างชัดเจนว่า หลังจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างจีนและกรุงศรีอยุธยาก็ดูจะห่างเหินกันไป พระองค์มิได้ส่งคณะทูตไปจีนอีกเลย ยาวนานต่อมาอีกราว 20 ปี หรือต่อมาทั้งสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ. 2148-2153/ค.ศ. 1605-1610) สมเด็จพระศรีเสาวภาคย์ (ครองราชย์ราว 2-3 เดือน) จนถึงสมัยพระเจ้าทรงธรรมจึงได้มีการส่งทูตเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีนอีกครั้ง (สืบแสง พรหมบุญ, 2525, น. 110) หมิงสี่ลู่ ระบุว่า มกราคม พ.ศ. 2155/ค.ศ. 1611 (คณะทูตออกเดินทางจากกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2154/ค.ศ. 1610) กรุงศรีอยุธยาได้ส่ง “หว่านคนล่าไมตรีลี” (ออกขุนราชไมตรี) เป็นราชทูตพร้อมคณะ รวม 26 คน นำพระราชสาส์นพร้อม เครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักจีน ซึ่งได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี

การยุติการส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักจีนจากความไม่พอพระทัยที่ถูกปฏิเสธข้อเสนอของพระองค์ จะอยู่ในการรับรู้ของจีนหรือไม่ ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจน แต่ดูเหมือนว่าจีนจะไม่ได้สนใจในเรื่องดังกล่าวมากนัก เห็นได้จากความพยายามที่จะให้กรุงศรีอยุธยาเตรียมความพร้อมให้เข้าร่วมโจมตีอวี่งวะของจีนเอง รวมถึงเมื่อกรุงศรีอยุธยาลงมาส่งคณะทูตไปถวายเครื่องราชบรรณาการอีกครั้งในสมัยพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2154/ค.ศ. 1610) ราชสำนักจีนให้มีการจัดงานพระราชทานเลี้ยง สุวรรณสาส์นก็ถูกส่งไปแปลและนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายจักรพรรดิจิ้น จากนั้นก็มีการส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักจีนอย่างต่อเนื่อง จวบสิ้นแผ่นดินราชวงศ์หมิง

บทสรุป

ในสมัยสมเด็จพระนเรศวร มีการส่งคณะทูตนำพระราชสาส์นพร้อมเครื่องราชบรรณาการไปถวายต่อจักรพรรดิว่านลี่ แห่งราชสำนักหมิง ภายหลังจากที่วันว่างไปนานหลายสิบปีด้วยเกิดเหตุความวุ่นวายทั้งภายในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา รวมถึงการสงครามกับพม่าที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ราชทูตที่เดินทางไปในครั้งนี้ได้ยื่นข้อเสนอที่จะส่งกองทัพเข้าช่วยเหลือจีนทำสงครามกับญี่ปุ่น แม้ในเบื้องต้นจะได้รับการยกย่องจากราชสำนักจีนว่ามีความจงรักภักดี แต่ทว่าต่อมาจะได้รับการปฏิเสธ เป็นแต่เพียงว่าให้ “...รั้งรออยู่ก่อนจนกว่าจะมีพระราชบัญชา”

ความพยายามในเรื่องดังกล่าว นอกจากจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงมิติด้านความสัมพันธ์ระหว่างกันแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงนัยสำคัญทั้งผลประโยชน์ทางการค้า รวมถึงนัยทางการเมือง โดยทางการค้ำนั้นเชื่อว่ากรุงศรีอยุธยาก็หมายจะได้ผลประโยชน์จากผลกำไรเพื่อใช้รื้อฟื้นบ้านเมืองหลังจากความบอบช้ำที่เกิดจากสงครามอย่างหนักจากพม่าก่อนหน้านี้ ในขณะที่ทางการเมืองนั้นเชื่อว่า พระองค์ทรงหมายได้จีนมาเป็นพวกเพื่อช่วยเหลือ หรือสนับสนุนอย่างใดอย่างหนึ่งกับพระราชดำริที่จะทำสงครามกับพม่า ด้วยทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาได้รับความบอบช้ำจากการเข้ามาทำสงครามของพม่ามานานหลายสิบปีและหมายที่จะ “เอาคืนพม่าบ้าง”

แม้ข้อเสนอดังกล่าวจะได้รับการปฏิเสธ แต่อย่างน้อยอาจพิจารณาภาพสะท้อนที่เกิดขึ้นได้ในหลายมิติ ทั้งผลประโยชน์ทางการค้าในรูปบรรณาการกับจีนยังมีความสำคัญต่อกรุงศรีอยุธยาอยู่มาก ภาพลักษณ์ของกรุงศรีอยุธยาในสายตาของราชสำนักจีนดีขึ้น ราชสำนักจีนเริ่มเห็นความสำคัญทางการเมืองของกรุงศรีอยุธยามากขึ้น รวมถึงความไม่พอพระทัยของสมเด็จพระนเรศวรจากการปฏิเสธข้อเสนอของจีน จากการเว้นว่างไม่ส่งเครื่องราชบรรณาการไปยังราชสำนักจีนอีกตลอดรัชสมัยของพระองค์

แน่นอนว่า ด้วยมิติที่หลากหลายในความสัมพันธ์ระหว่างสยามและจีน การที่สมเด็จพระนเรศวรทรงไม่พอพระทัยการปฏิเสธข้อเสนอเรื่องที่จะส่งกองทัพไปช่วยจีนรบกับญี่ปุ่น จึงไม่มีความเกี่ยวข้องหรือส่งผลต่อความพึงพอใจของราชสำนักจีนแต่อย่างใด ตรงกันข้าม ราชสำนักจีนกลับพึงพอใจและเห็นถึงความสำคัญของกรุงศรีอยุธยาเพิ่มขึ้นด้วยซ้ำ ทั้งเห็นถึงความจงรักภักดีจากความพยายามดังกล่าว รวมถึงความสำคัญของกรุงศรีอยุธยาในฐานะที่รัฐที่ตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ทางการเมืองที่จะส่งผลต่อความมั่นคงของจีนจากการทำสงครามกับพม่า ดังนั้นจีนจึงเฝ้าดูสถานการณ์และไม่คัดค้านความพยายามของสมเด็จพระนเรศวรในการทำสงครามพม่าแต่อย่างใด ด้วยว่าส่งผลดีต่อจีนทั้งสิ้นเพราะไม่ว่าพม่าจะเสียหายจากการสงครามมากหรือน้อยเพียงใดต่างก็ส่งผลดีต่อจีนทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจและควรได้ทำการศึกษาเพิ่มเติม คือ ข้อเสนอดังกล่าวหากครั้งนั้น จีนตอบรับ จะมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใดในทางปฏิบัติด้วยการนำทัพเรือข้ามทะเลไปทำสงครามกับญี่ปุ่น เพราะเมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของการสงคราม ทั้งความพร้อมของกองทัพเรือ ไพร่พล ความยากลำบากในการเดินทางเรือ ความวุ่นวายทางการเมืองและการสงครามของกรุงศรีอยุธยาที่มีอยู่กับเพื่อนบ้าน ฯลฯ เพราะกรุงศรีอยุธยาไม่ได้เชี่ยวชาญเรื่องการสงครามด้วยกองทัพเรือขนาดใหญ่ซึ่งต่างกับญี่ปุ่น ทั้งนี้ ด้วยว่ากรุงศรีอยุธยานั้นตั้งอยู่บนแผ่นดินใหญ่ กองทัพจึงมีความเชี่ยวชาญด้านสงครามทางบกเสียมากกว่า ในขณะที่ญี่ปุ่นนั้นเป็นเกาะ การทำสงครามจึงเป็นกองทัพเรือเป็นหลัก แม้ว่าสมเด็จพระนเรศวรจะทรงมีทหารรับจ้างที่เป็นชาวญี่ปุ่นอยู่ไม่น้อย ทำให้น่าจะพอทราบถึงจุดอ่อนจุดแข็งของกองทัพญี่ปุ่นอยู่บ้าง แต่การสงครามที่ไม่คุ้นเคยหรือรูปแบบสงครามด้วยกองทัพเรือข้ามมหาสมุทรที่กรุงศรีอยุธยาไม่เชี่ยวชาญย่อมนำมาซึ่งข้อคำถามดังกล่าวข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2560). *ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 13*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- กรมศิลปากร. (2565). *ความสัมพันธ์ไทย – จีน จากเอกสารสมัยราชวงศ์หยวน หมิง ชิง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- ประพต เศรษฐกานนท์ และ รวี สิริอิสสระนันท์. (บรรณาธิการ). (2559). *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ, คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- ประพต เศรษฐกานนท์. (บรรณาธิการ). (2564). *พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- ประภัสสร เสวิกุล. (2548). *จากฮวงโหสู่เจ้าพระยา*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

ปิยดา ชลวร. (2555). จริงหรือที่พระนเรศวรฯ เคยคิดยกทัพบุกญี่ปุ่น: ส่องข้อมูลจาก คิมูระ คานาโกะ.

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพฤษภาคม 2555 ออนไลน์. ค้นคืนจาก <https://www.silpa-mag.com/history/article9562>.

เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป. (2560). ไทโยโทมิ ฮิเดโยชิ สร้างโอกาสเพื่อยึดแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร: นานา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพมหานคร: กองศิลปกรรม สำนักศิลปกรรม.

วินัย พงศ์ศรีเพียร, (บรรณาธิการ). (2551). พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา: เอกสารจากหอหลวง (ฉบับความสมบูรณ์). กรุงเทพมหานคร: อุษาคเนย์.

วินัย พงศ์ศรีเพียร, (บรรณาธิการ). (2559). หมิงสี่ลู่ – ซิงสี่ลู่ บันทึกเรื่องจริงแห่งราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง ตอน ว่าด้วยสยาม และหนังสือระยะทาง ราชทูตไปกรุงปักกิ่ง ประเทศจีนตั้งแต่ ณ เดือน ๘ ปีกุญตรีกและปีชวด จัตวาตก ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระอินทรมนตรีแย้มได้เรียบเรียงไว้ ในรัชกาลที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2551). พงศาวดารเรื่อง ไทยรบพม่า.

กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สำราญ ผลดี. (2565). ประวัติศาสตร์ การเมือง การสงคราม สมัยต้นรัตนโกสินทร์. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

สกินเนอร์, จี. วิลเลียม.(2548). ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (บรรณาธิการ). สังคมจีนในไทย :ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. พรรณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ (ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สืบแสง พรหมบุญ. (2525). ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย ค.ศ.1281-1853 แปลจาก วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก [Sino-Siamese Tributary Relation 1282-1853]. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (บรรณาธิการ). กาญจน์ ละอองศรี และคณะ (แปล). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

คำแนะนำในการส่งต้นฉบับวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์

เรียนท่านผู้ที่จะส่งบทความเพื่อตีพิมพ์

กองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ ขอเรียนเชิญท่านผู้สนใจส่งบทความที่มีเนื้อหาทางศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ บทความของท่านต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ในระหว่างการรอพิจารณาจากวารสารอื่น และกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจทานแก้ไขต้นฉบับตามเกณฑ์

ประเภทของบทความที่รับ

วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ แบ่งเนื้อหาของวารสารออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. รายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ (วิทยานิพนธ์ต้องไม่เกิน 1 ปี) เรื่องละประมาณ 20 - 25 หน้ากระดาษ ขนาด A4
2. บทความทางวิชาการ เรื่องละประมาณ 15 - 20 หน้ากระดาษ ขนาด A4

การเตรียมต้นฉบับ

1. ต้นฉบับต้องพิมพ์ด้วย Microsoft Word ตัวอักษร TH SarabunPsk ขนาดตัวอักษร 15 พอยต์ (Point) ใช้กระดาษขนาด A4
2. การใช้ภาษาอังกฤษ ควรใช้เฉพาะคำที่ยังไม่มีคำแปลเป็นภาษาไทย หรือแปลแล้วยังไม่มีความหมายชัดเจน ให้เขียนภาษาไทยทับศัพท์และวงเล็บภาษาอังกฤษกำกับ
3. บทความที่เป็นรายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ ให้พิมพ์เรียงลำดับดังนี้
 - 3.1 ชื่อเรื่อง (Title) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 3.2 ชื่อผู้ทำวิจัย (Author) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และอีเมลที่ติดต่อได้
 - 3.3 หน่วยงานหรือสถาบันที่สังกัด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 3.4 บทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ภาษาละไม่เกิน 250 คำ
 - 3.5 คำสำคัญ (Keywords) ระบุดำสำคัญหรือวลีสั้น ๆ เพียง 2-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 3.6 บทนำ (Introduction)
 - 3.7 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objective)
 - 3.8 วิธีดำเนินงานวิจัย (Method)
 - 3.9 ผลการวิจัย (Result)
 - 3.10 การอภิปรายผล (Discussion) และข้อเสนอแนะ
 - 3.11 องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย
 - 3.12 การอ้างอิง (Citation) และบรรณานุกรม (References) ใช้ระบบ APA 6 ให้เรียงตามลำดับอักษรไทย ก่อนอังกฤษ
4. บทความวิชาการ ให้พิมพ์เรียงลำดับดังนี้
 - 4.1 ชื่อเรื่อง (Title) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
 - 4.2 ชื่อผู้เขียน (Author) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- 4.3 หน่วยงานหรือสถาบันที่สังกัด (Affiliation) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 4.4 บทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ภาษาละไม่เกิน 250 คำ
- 4.5 คำสำคัญ (Keywords) ระบุคำสำคัญหรือวลีสั้น ๆ เพียง 2-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 4.6 บทนำ (Introduction)
- 4.7 เนื้อหา (Body of Knowledge)
- 4.8 บทสรุป (Conclusions)
- 4.9 การอ้างอิง (Citation) และบรรณานุกรม (References) ใช้ระบบ APA 6 ให้เรียงตามลำดับอักษรไทย
ก่อนอังกฤษ

ตัวอย่าง การจัดหน้ากระดาษ

The diagram illustrates the layout of a journal page with the following components and annotations:

- Title Section:**
 - 1.3 หน้า (1.3 pages) - Annotation for the title area.
 - ชื่อเรื่องภาษาไทย (Thai Title) - Annotation: 18 pt.
 - ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ (English Title) - Annotation: 14 pt.
- Author and Affiliation Section:**
 - ชื่อผู้เขียนภาษาไทย (ชื่อผู้เขียนภาษาอังกฤษ) (Author Name) - Annotation: 14 pt.
 - หน่วยงานที่สังกัดภาษาไทย (Thai Affiliation)
 - หน่วยงานที่สังกัดภาษาอังกฤษ (English Affiliation)
- Abstract Section:**
 - 1 หน้า (1 page) - Annotation for the abstract area.
 - บทคัดย่อภาษาไทย (Thai Abstract) - Annotation: 15 pt.
 -ไม่เกิน 250 คำ..... (Not more than 250 words)
 - (Dotted line for continuation)
 - (Dotted line for continuation)
 - (Dotted line for continuation)
- Keywords Section:**
 - 1 หน้า (1 page) - Annotation for the keywords area.
 - คำสำคัญ: (Keywords)
- Abstract Section:**
 - Abstract
 -ไม่เกิน 250 คำ..... (Not more than 250 words)
 - (Dotted line for continuation)
 - (Dotted line for continuation)
 - (Dotted line for continuation)
- Keyword Section:**
 - Keyword:
- Page Number Section:**
 - 1 หน้า (1 page) - Annotation for the page number area.

1.3 ชื่อ

บทนำ

.....

.....

.....

.....

.....

1 ชื่อ

(การอ้างอิง ดูการลงรายการในเอกสาร Citation APA 6)

1 ชื่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

.....

.....

.....

.....

วิธีดำเนินงานวิจัย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1 ชื่อ

1.3 ข้อ

ผลการวิจัย

.....

.....

.....

.....

.....

1 ข้อ

การอภิปรายผล

.....

.....

.....

.....

1 ข้อ

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1 ข้อ

1.3 ข้อ

1 ข้อ

เอกสารอ้างอิง

1 ข้อ

1 ข้อ

การอ้างอิง

รายการอ้างอิงหรือบรรณานุกรมในวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์นี้ใช้ตามรูปแบบ APA การอ้างอิงแบบนามปี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- การอ้างอิงในเนื้อหา ดังตัวอย่างเช่น

ธีรโชติ เกิดแก้ว (2547, น. 55) หรือ (ธีรโชติ เกิดแก้ว, 2547 น. 55)

Ruth Benedict (1995, p. 23) หรือ (Ruth Benedict, 1995 p. 23)

2. รายการอ้างอิงหรือบรรณานุกรม

ธีรโชติ เกิดแก้ว. (2547). *พระพุทธศาสนากับปัญหาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สือตะวัน.

Ruth Benedict. (1995). *Pattern of Culture*. New York: St. Martin's Press.

หมายเหตุ: ดูรายละเอียดการเขียนรายงานและการอ้างอิงได้ใน URL: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/larhcu/index>

ข้อบังคับ

1. กรณีบทความที่เป็นบทความวิทยานิพนธ์ของนักศึกษาจะต้องผ่านการพิจารณาจากอาจารย์ที่ปรึกษามาก่อนและต้องให้อาจารย์ที่ปรึกษารับรองมาด้วย จึงจะได้รับพิจารณาจากกองบรรณาธิการเพื่อเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาต่อไป
2. ผู้ที่จะตีพิมพ์บทความลงในวารสารศิลปศาสตร์จะต้องอ้างอิงข้อความจากบทความในวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเรื่องที่เขียนอย่างน้อย 1 รายการ โดยสืบค้นได้จากวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ออนไลน์

การส่งต้นฉบับ

ส่งไฟล์ข้อมูลบทความผ่านระบบออนไลน์ Thai Journals Online (Thaijo) ได้ที่ URL: [Liberal Arts Review \(tci-thaijo.org\)](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/liberalartsreview) สำหรับบทความที่ผ่านการพิจารณาและเกณฑ์การประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วจะได้รับตีพิมพ์ลงในวารสารเพื่อเผยแพร่ต่อไป

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์

สำหรับผู้ที่จะตีพิมพ์บทความลงในวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์นั้นจะต้องเสียค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความเรื่องละ **4,500 บาท** เพื่อเป็นค่าตอบแทนผู้ทรงคุณวุฒิที่จะพิจารณาคุณภาพทางวิชาการของบทความและค่าดำเนินการอื่น ๆ โดยสามารถจ่ายได้ตามช่องทางต่อไปนี้

การชำระเงิน

- ☐ เช็คขีดคร่อม ส่งจ่ายในนามมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
ธนาคาร..... สาขา.....
เลขที่..... ลงวันที่.....
- ☐ โอนเงินผ่านบัญชีธนาคารธนาชาติ สาขามหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ชื่อบัญชีมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ บัญชีออมทรัพย์ เลขบัญชี 168-2-00999-7 กรณีโอนเงินกรุณาส่งแฟกซ์ไปโอนเงินมาพร้อมลงรายมือชื่อกำกับด้วย กรณีที่สมัครเป็นสมาชิกวารสารให้ส่งมาพร้อมกับใบสมัครสมาชิกด้วย ที่โทรสาร 0-2312-6417 หรือ ส่งมายังกองบรรณาธิการ วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ 18/18 ถนนเทพรัตน (บางนา-ตราด) กิโลเมตรที่ 18 ตำบลบางโฉลง อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ รหัสไปรษณีย์ 10540
- ☐ ชำระเงินสดที่สำนักงานเลขานุการคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
จึงเรียนมาเพื่อทราบ

Imus

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์พัชรา กวินกุลเศรษฐ์
หัวหน้ากองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์

**แบบเสนอผลงานวิชาการเพื่อลงตีพิมพ์ใน
วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์**

เรียน บรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ข้าพเจ้า (ชื่อ-สกุล)

(ภาษาอังกฤษ)

ตำแหน่งทางวิชาการ (โปรดระบุ)

☐ ศาสตราจารย์ ☐ รองศาสตราจารย์ ☐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ☐ อาจารย์

☐ ดร. ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว ☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

สถาบันหรือหน่วยงานที่สังกัด.....

ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ (ที่ติดต่อได้สะดวก)

.....

.....

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร.....E-mail.....

มีความประสงค์ขอส่งผลงานวิชาการ เรื่อง :

ชื่อบทความ (ภาษาไทย).....

.....

ชื่อบทความ (ภาษาอังกฤษ).....

.....

ประเภทของบทความ

☐ บทความวิจัย ☐ บทความวิชาการ

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าเพียงผู้เดียว

☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ที่ระบุชื่อในผลงาน

บทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และข้าพเจ้าจะไม่นำบทความนี้ส่งไปเพื่อพิจารณา
ลงตีพิมพ์ในวารสารอื่น ๆ อีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งบทความต้นฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการศิลปศาสตร์
ปริทัศน์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

.....ลายมือชื่อเจ้าของบทความ

(.....)

วันที่

แบบรับรองบทความวิจัยจากปริญญานิพนธ์/ วิทยานิพนธ์/ ดุษฎีนิพนธ์

เรียน บรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ข้าพเจ้า ☐ ศาสตราจารย์ ☐ รองศาสตราจารย์ ☐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
☐ อาจารย์ ☐ ดร.

ชื่อ - สกุล

สถาบันหรือหน่วยงานที่สังกัด.....

.....

ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ (ที่ติดต่อ)

โทรศัพท์ที่ทำงาน.....โทรศัพท์มือถือ.....

โทรสาร.....E-mail.....

ขอรับรองว่าได้ตรวจสอบบทความวิจัยจากปริญญานิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง :

ชื่อบทความ (ภาษาไทย).....

.....

ชื่อบทความ (ภาษาอังกฤษ).....

.....

ของนักศึกษา/นิสิต ชื่อ -สกุล

ว่าถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งบทความนี้ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารฉบับอื่น

.....ลายมือชื่อ

(.....)

อาจารย์ที่ปรึกษา

วันที่